Digitized by Google

Hi
9585
UNIVERSITEITSBIBLIOTHEEK GENT
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

NOVA
ACTA
ERUDITORUM,
ANNO
MDCCLIV
publicata.

Cum Regis Pol. atque Electoris Saxoniæ Privilegio.

LIPSIAE,
Proſtant apud IO. FRID. GLEDITSCHII &
LANCKISII heredes.

Venduntur etiam Romæ apud PAGLIARINOS. Venetiis apud IO. BAPT. ALBRIZZIUM. Pariſiis apud BRIASSONUM. Ultraiecti apud IO. BROEDELETUM. Lugduni Batavorum apud SAM. LUCHTMANSIUM, & Amſtelodami in PETRI MORTIERII officina.

M D C C L I V.

Digitized by Google

Digitized by Google

Lectori Salutem!

Quod a longo inde tempore, laeti atque hilares facere ſolebamus, ut annum emenſi, Tui, Lector, compellandi, veniam peteremus, Tibique Muſas noſtras, Tua benevolentia ſuſtentandas, iterum atque iterum commendaremus: hoc jam luctuoſe atque exulceratis animis facimus. Funeſtus annus Actis noſtris, no-

Digitized by Google

biſque acerbiſſimus fuit, qui inter laborum noſtrorum Socios, multis nominibus primum, Menkenium, *litterariae Reipublicae, bonis omnibus, nobisque eripuit. Ex eius viri, de omni re litteraria immortaliter meriti, praematuro interitu, ſuſceptus dolor, hoc maior fuit, quod videbatur honeſtiſſimas occupationes noſtras, noſtrumque, de Te, Lector, deque bonis litteris, bene, quoad liceret, merendi ſtudium, ſufflaminaturus. Augebat dolorem & hoc, quod eſſent, qui jacere, mortuo* Menkenio, *haec noſtra Eruditorum Acta, quia vehementer cuperent, crederent: ſive quod putarent, nobis ceſſantibus, ampliſſimam ſibi, quaerendae ex ſimili labore gloriae, quam, mi-*

Digitized by Google

mirum eſt, quibus modis aucupentur, viam aperiri; ſive quod defuturos crederent, qui, orba Directore ſuo Eruditorum haec Acta, tuerentur impoſterum, iisque ornandis, ut adhuc feciſſent, curam atque operam impenderent. Etſi vero intelligere, hoc iſti, quo conſilio divulgent, non eſt difficile: tamen, quia hoc ipſis potius crimini, quam nobis fraudi eſt, de retundenda ea calumnia profecto non laboramus. In ea regione vivimus, quae eſt inter cultiſſimas Europae, quaeque, nemine diffitente, inde a vetuſtiſſima memoria, liberale Muſis hoſpitium, atque jucundum praebuit. Ad haec, ita natura & arte facti ſumus, ut amore litterarum nihil habeamus potius, credamusque,

 que,

que, tum demum bene nobiſcum agi, cum frequens ſe, Lector, Tibi, Tuisque ſtudiis, noſtra ſtudia conſecrandi, occaſio exhibet. Ita animatis, deliberatum nobis conſtitutumque eſt, in continuandis Eruditorum novis Actis, eo tramite, quo adhuc, propitio numine, factum eſt, ſumma diligentia atque dexteritate, inoffenſo pede progredi; omnique eo labore, qui, qualis ſit, nemo non intelligit, ita defungi, ut non facile, vel operam luſiſſe, vel Tua, Lector, benignitate, cui nos vehementer commendatos cupimus, indigni videamur. Haec eſt conſiliorum noſtrorum ratio, quae etiam eo in primis pertinet, ut, quam Academia noſtra, Menkeniis auctoribus, inſtituto atque ſuſtentato

tato

tato Actorum Eruditorum Opere, gloriam conſecuta eſt, hanc nos, pro virili noſtra, tueamur. Sumtum facient Heredes Menkenii, *in quibus eſt filius, egregiae ſpei adoleſcens, quem, optabile eſt, carum bonis litteris nomen, ad ſeram poſteritatem propagare. His igitur Heredibus, quaecunque ad nos, recenſenda in Actis, dare eruditi voluerint, inſcribent: nos, commendandis Reipublicae litterariae, quae eius commodo fuerint ſuſcepta, vicem reddemus. Plura dicere nihil attinet. Quid enim quisque noſtrum de ſe ipſe polliceatur, non credimus eſſe requirendum. Boni viri judicent. Id eſt maximi momenti*

&

& ponderis. Vale, Lector, & noſtra haec, iuvandis litteris, ſtudia, quemadmodum adhuc praeclare feciſti, etiam impoſterum benevolentia Tua proſequere.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Januarii Anno MDCCLIV.

MUSEUM TESSINIANUM, OPERA ILLUSTRISSImi Comitis Dom. CAR. GUST. TESSIN, Regis Regnique Suiogothici Senatoris, Regiæ Cancellariæ Præſidis, ad Aulam Regiam Summi Mareſchalli, educationi Regiæ Celſ. Princ. Hæred. Guſtavi Præfecti, Academiæ Aboenſis Cancellarii, Ordinis S. R. M. Seraphinorum Equitis Aurati & Commendatoris, nec non omnium S. R. M. Sueciæ Ordinum Cancellarii, Equitisque Aurati de Aquila nigra, collectum.

Holmiæ, apud Laurent. Salvium, 1753, fol.
Alph. 1 plag. 13, Tabb. æn. 12.

Illuſtriſſimus hujus Muſei Poſſeſſor, præterquam, quod patriæ utilem in graviſſimis negotiis gerendis operam laudabiliter præſtitit, reipublicæ literariæ quoque & ſcientiarum incremento inſerviturus, ad naturæ theſauros rimandos, & creatarum rerum ſupellectilem ex apparatu domeſtico illuſtrandam, animum intenderat. Igitur proprio ſtudio claſſes inſtruxit corporum durorum, quæ lapides dicuntur, præſertim foſſilium, quorum amore præ ceteris captus videtur eſſe, cum hanc potiſſimum Hiſtoriæ naturalis partem ſibi condendam eſſe arbitratus fuit, ſiquidem *illi* non minor aliarum quoque animadverſione dignif-

gniſſimarum rerum per univerſum triplicis naturæ regni ambitum ſupellex ſuppeteret. Laudandus omnino, quód, qui rebus pro ſalute patriæ feliciter geſtis inclaruerat, ingenii quoque fœtu, ſe digniſſimo, inclareſcere voluerit. Etiamſi autem, ſuæ propriæ oblectationis cauſa hoc ita a ſe factum fuiſſe, aſſerat; habituri tamen ſunt omnes rerum naturalium ſtudioſi exemplum, ſecundum quod ſuam ſinguli ſupellectilem ordinare poſſint, ſi qui cum *Linnæo* loqui, & diviſionis fundamenta ab illo accipere, voluerint. Uſus autem in ordinandis Lapidum claſſibus illius methodo Illuſtriſſ. Collector fuit, & ſummum quidem genus aliquod in Lapide ponendum fuit, quoniam, niſi hoc feciſſet, ad unum conceptum aliquem diverſa origine corpora, metalla, calculos humanos, coralia, redacturus haud erat, quæ omnia, diverſo tamen reſpectu, ſub lapidis idea ſiſtuntur. Speciatim notio concretorum, quæ e cryptis terrenis prodeunt ſecundum celebrem illum Autorem, in *lapide* ponitur. Deinde claſſes ſubdiviſæ ita ſtabiliuntur, ut *petras* lapides ſimplices, *mineras* compoſitos, *foſſilia* mixtos, appellare viſum ſit. *Claſſis prima* continet petras vitreſcentes, ſub quibus continetur *cos*, ſeu lapis arenarius, atque *ſilex*, qui corneus lapis eſt, nuuc diaphanus totus, nunc marmoreis fibris opacis intertextus. Huc quoque referuntur calcariæ petræ, *marmora* ſcilicet varia, tam vetuſta, quam ea, quæ per Sueciam proſtant; itidemque marmor ſolubile, ex quo gypſum uritur, cum *Schiſto*, ſeu fiſſili lapide; accedunt *apyræ*, quas ignis non domat, *Mica*, *Talcum*, *Amiantus*, *Asbeſtus*. *Claſſis altera* continet *mineras*, quarum varius ordo eſt. Huc referuntur ſalia, ſalisque forma lapides, veluti *Spathum*, quod *natrum ſpathoſum* appellare placuit. Sub hac idea comprehendit *cryſtallos omnes*, petras ſcilicet diaphanas anguloſas, quarum ordo ſecundum angulorum numeros, colores, & affinitatem cum gemmis variis, topaſio, hyacintho, amethyſto, ſtabilitur. Etiamſi autem natura ſalium, ab illo lapidum, toto genere diſcrepat, ad Selenitas tamen referuntur ſal habitu gemmæ, alumen, una cum lapidibus pretioſis illis, ſecundum angulorum formam ſimi-

Digitized

ſimilibus, *Adamante* ſcilicet, *Rubino*, *Sapphiro*. Placuit quoque, ſub hac notione ſulphura ſiſtere, electrum ſcilicet, bitumen foſſile, & ligna bituminoſa foſſilia, cum quibus aliqua affinitate junguntur pyritæ, atque in illis ordinandis ad angulorum formas reſpicitur. Eadem claſſe ſiſtuntur petræ, quæ de arſenico participant, ipſumque arſenicum. Mineras *Mercurialia*, poſt hydrargyrum, illas appellat, quibus aliqua cum iſthoc metallico intercedit affinitas, ſcilicet *Stibium*, *Viſemuthum*, cui Cobalti lapis adnaſcitur. Accedit his *Zincum*, quod, licet plerumque ſit factitium, raroque exemplo nativum oſtendatur, ſub varia tamen ſpecie ab Illuſtriſſ. Collectore ad mentem Clariſſimi *Linnæi* exhibitum eſt, utpote qui plumbagines quoque hac notione comprehendit, &, ſi quid porro lapidum ſterilium eſt, quos metallici *micas plumbei coloris* appellare ſolent, Zinci nomine explicat. Ab his ad metalla procedit, cum & hæc prima ſuæ ſubſtantiæ ſtamina ab hydrargyro accepiſſe videantur, & illorum quidem mentionem primo loco ſiſtit, quæ deſtructibilia igne plus ſunt reliquis. Igitur *Ferri* genera conſtituuntur, tam ea, quæ intractabilia ſunt, & fundi in metallum nequeunt, quorſum refertur *Magneſia*, quam quæ metallum habent facile, ipſum ſcilicet *ferrum nativum*, atque illud, quod *Hæmatita* dicitur, cum *Magnete* utroque, tam illo, qui attrahit, quam qui repellit. Proximus ordo *Cupri* eſt, ſub quo claſſes illæ continentur, quæ cuprum abſolutius, ſeu nativum, una cum reliquis hujus metalli concretis, *Pyrita* ſcilicet, hinc *cæruleo* ac *viridi* æris, ſiſtunt. Ab hoc metallo proxime abeſt *Plumbum*, *cryſtallina ſpecie*, quæ, ad angulorum menſuras, varia eſt, atque illud *cubicum*, ex nigro lucens, cujus forma ſimiliter variat. *Stannum* vel cryſtallinum eſt & polyhedrum, nigricans, vel in rufo lapide, eoque informi, ſiſtitur. *Argentum* aut abſolutius eſt & purum, *dentatum*, *capillare*, *bracteatum*, *dendroides*, aut ſub *cryſtalli lucida gemma* delitеſcit. Reliquas enim lapidum, qui argentum tenent, ſpecies tanti non feciſſe videtur Illuſtriſſ. Collector, ut eorum nomina referret, utpote qui ſupellectilis ſuæ ampliſſimæ rariora exempla

pla adducere ſaltem voluerit; quare nec *Auri* quidem, niſi illius, quod ſolidum conſpicuumque eſt, mentionem injicit. *Tertia Claſſis* ea foſſilia ordinat, quæ concreta ſunt, nullo ceteroquin naturæ ordini addicta, ſed ex diverſa materie coalita. Sub hac idea ſiſtit *ſaxa*, quæ metallicis adnaſcuntur corporibus, atque illorum tectum ſunt, aut paries. Huc quoque refert *Tophos*, qui ex quieſcentibus, & *Stalactitas*, qui ex ſtillantibus aquis concreſcunt. His accedit *Pumex*, quem ignivomi montes exuſtum projiciunt, & in univerſum omnis lapis, qui, undecunque demum, concrevit, huc revocatur, tartarus, calculus humanus. Hujus ordinis quoque ſunt animalium icones in lapide, quibus petrificatorum nomen eſt. De his ita ſentit: Petrificata quadruplici modo communiter evadunt: 1) Foſſilia dicuntur, lithophyta, aut teſtacea, quæ diutius in terra latuere, immutata tantum ab elementis, parum quaſi calcinata, glutine orbata, ſicciora, fragiliora, nec lapidi immerſa; 2) redintegrata, ſunt petrificata, quorum animalia, cortice duro obtecta, intra terram ſepulta, & arcte compreſſa, demum, interiore præſertim ſubſtantia abſumta, reliquere cavitatem, quam replevit vel terra tenuiſſima, ab aqua alluta, vel cryſtalliſatio, ut evaſerit ſolida interne, externe vero ſervaverit propriam figuram; 3) impreſſa, ſunt petrificata ex animalibus mollioribus, quæ, ſepulta & compreſſa intra terram, reliquerunt figuram, ſed tota abſumta, ut typus tantum remanſerit priſtini animalis; 4) transſubſtantiata ſunt, quæ tam interiorem, quam exteriorem, ſtructuram in lapide oſtendunt, orta ex durioribus, quæ diutius perſtiterunt in terræ gremio. Transſubſtantiata ſunt *ligna petrificata*, *Entrochi*, *Aſteriæ columnares*. Impreſſa ſunt piſcium petrificata, in ſchiſto, vel cote. Redintegrata ſunt plurima, & quidem vulgo ſic dicta petrificata frequentiſſima, in marmore ſæpius increta & ſilice, veluti *Echinitæ*: Foſſilia in terra calcaria, ſeu creta, ſæpe leguntur, non tantum coralia, ſed & teſtacea. Sub omnibus hiſce mutationum modis deprehenduntur lapides, qui animalium integrorum, vel partium animalium, etiam vegetabilium, ſpeciem referunt, *Helmintholithi*, *Entomolithi*, *Zoolithi*, *Phytolithi*, ali-

aliquibus ludicram ſaltem imaginem habentibus, nulla quidem impreſſione, ſed ſolo transfluxu liquidi terreni, natam. Tales ſunt *graptolithi.* Sequuntur terræ, *Marga, Creta, Ochra, Argilla, Arena, Humus.* Accedunt denique ex Conchyliis rariora, atque ex Lithophytis, ſeu plantis marinis, exquiſitiores, libro uno omnem apparatum tanti cimelii in ſe facile haud recepturo. Dignum ſane tanto Collectore, & tanto Interprete, Opus, quem Celeberrimum *Linnæum* eſſe, Præfatio haud diffitetur, meditatio & ſcriptio affirmat.

RECUEIL DES ANTIQUITÉS, &c.

hoc eſt,

COLLECTIO VETERUM SIGNORUM TABULarumque Ægyptiarum, Etruſcarum, Græcarum, & Romanarum, Autore CAYLUS, Societ. Reg. Inſcript. Membro.

Pariſiis, 1752, 4 maj.
Alph. 2, Tabb. 107 æn.

Exhibet hæc Collectio ævi tantum veteris particulas, quas, qui collegit, aut habuit olim in poteſtate, aut nunc etiam habet. Quo fit, ut in illis ære verbisque reddendis de ſe fidei ſpem moveat mereaturque. Non caremus operibus hujus generis, verum, ea qui condidere, aut dederunt, quæ emendatione egerent, aut *reliquerunt,* quæ deſiderarentur; in ſummam, quomodo ab eruditis exſpectes, ita vetuſta ſigna expoſuerunt, curantes, ut fabularum, rituum, hiſtoriarum, ad quas illa pertinerent, nihil *lateret*; inſuper habitis illis, quæ artificis oculum ferirent. Cui ſupplendo defectui operam dans Illuſtriſſ. Comes *Caylus,* cum ab aliis bonis artibus, tum a dexteritate figuras æri incidendi, magnam famam conſecutus, neque paucis ingenii præclari monumentis, quæ in recentiſſimis *Voluminibus Commentar. Academ. Reg. Inſcript. & Eleg. Literar.* leguntur, bene de literis meritus, id ſibi datum credidit, ut, non omiſſis quidem illis doctrinis, quæ ad exponenda vetuſta id genus monumenta ſolis e libris peti debent, ad ea tamen præcipue digi-

tum intenderet, quæ cœlum, quæ manus, ſculptoris ſtatuariive ſuggereret, & oſtenderet admiranda perito artis oculo, & imitanda doctis manibus. In lineamentis & conformatione æris agnoſcit & propoſitum & dexteritatem artificis, indeque ætatem gentemque ipſius colligit; perſuaſum ſibi habens, longo uſu doctum oculum ita exerceri in æſtimandis vetuſtis ſignis, ut, quo nata quæque fuerint cum tempore, tum ſolo, primo ſtatim obtutu deprehendat, & certo pronuntiet. Non enim minus differre judicia, rationes, &, quos appellant, guſtus pictorum, ſtatuariorum, & cælatorum, unius gentis ab illis, quos alio ſub cœlo nati earundem artium cultores proprios ſibi habuere, quam principes quosque colores. Eoque præſtare contemplationem veterum reliquiarum eum uſum, ut, a quibus initiis, quos per gradus, humanum ingenium ad eam proceſſerit, quam adeptum denique fuit, perfectionem, inde cognoſci poſſit. In Ægyptiorum operibus, quos eruditarum gentium primos, ordinem temporum ſi ſpectes, facit hiſtoria, grandia omnia, ſed incondita; rudimenta videas artium naſcentium & velut incunabula. Quæ poſtquam Ægypto in Thuſciam transmigraſſent, novam ibi nactæ faciem, &, a grandi, enormique, & ſtupendo, ad minuta delapſæ, quantum de mole detraxerunt, tantum addidere ſubtilitatis, decoris, elegantiæ. Transmiſſæ cum Pelasgis, mutuisque gentium commerciis, e Thuſcia in Græciam artes, ad ſummum perfectionis culmen eniſæ fuerunt, in quo tueri gradum apud Romanos haud potuere, in Græci imperii gloriæque ſucceſſionem invadentes. Quotquot enim hujus generis monumenta Romanorum e manibus exierint, ea rudem manum, grave hebesque cælum, judiciumque pravum, prodere, ad ſummam, imitari Græca exempla ſic, ut non æquent. Duxit iſta comparatio Noſtrum eo, ut ſupellectilem, qua uſi veteres ad elaboranda hæc opera fuere, agnoſceret; facit tamen præcipue eo, voluit certe Illuſtris Autor eam in pictores ſtatuariosque noſtros id valere, ut in iis purgato ſordibus judicio oculoque agnoſcere tam præclara & ſublimia quæque, quam humilia, rudia, & ſordida, illaque admirari & imitari, hæc contemnere & abhorrere, diſcant. Quod ut efficeret, ſollicite magni-

magnitudinem & menſuras plurimorum ſignorum deſignat: (ſic enim appellare has veteris ævi reliquias placet, brevitatis in dicendo ſtudio, & quod eorum pleraque ſigna ſunt,) notat quoque, quæ in quoque fœda animadverterit, quæ autem laude & imitatione digna, ea commendat. Eſt quidem hoc commentandi genus ita comparatum, ut careat lepore, ut macie veluti & uno colore offendat eos, qui floridam & hilarem dictionem ſectantur, ut denique paucos tantum capiat, qui proficere magis, quam delectari, cupiunt. Implicat etiam in minutias, quæ uſu carere videantur. Verum non poterat alia ratio inſtitui obtinendo laudabili fini, ad quem Autor contendebat. Solus ipſi *Ficoronus* exemplum præiverat, cujus anxiam in dimetiendis urnis & lucernis veterum induſtriam riſerunt elegantes *homines*. *Uſum* hominis, ait Noſter, ſe Romæ *habuiſſe: neque fugere* ſe, multum eum e ſchedis & doctrina P. *Contuccii* profeciſſe. Non tamen inutilem antiquis artibus literisque virum fuiſſe. Tam utilem denique atque neceſſariam eſſe hanc tradendarum artium viam, ut tenendis obſervandisque vetuſtarum ſtatuarum operumque aliorum vultu, habitu, menſuris, unice & agnoſcatur, quid rectum, aptum in quoque, decorumque & elegans, ſit, & ad perfectionem proficiatur. Tædium, absque quo docendi hæc ratio eſſe nequit, abſterſum eo ivit, quod, quo loco modoque & tempore nactus ipſe vetus quodque monumentum fuerit, & *penes quem* nunc exſtet, ſignificat. Neque ſatis habuit, verbis menſuras eorum tradere, ſed etiam in tabulis ære expreſſis eorum cuique ſcalam, quam appellant, geometricam ſubjecit.

Ipſum, quod ſupra retulimus, elogium Operis *Partes quatuor* indicat. Cujusque gentis earum, quas ante diximus, monumentis tributus liber ſingularis, ex ordine temporum. Chorum igitur Ægyptia ducunt ſigna, claudunt Romana, Etruſcis & Græcis mediis interceptis. Ægyptiaca Tabulas ſex & viginti implent æneas, quæ modum reliquæ chartæ non excedunt; *Etruſca* duodeviginti. Græca per tabulas tantummodo tredecim, at *Romana*, numero omnium plurima, per quinquaginta Tabulas æneas, explicita fuere. Singulas harum Tabula-

bularum velut faſces præcedunt ſinguli explicationum libri, de quorum ratione conſtat e ſuperioribus.

Non eſt nobis animus, ire per ſingulas gentes. Rarior uſus eſt Ægyptiorum ſignorum, multo & rarior uſus, & major obſcuritas, Etruſcorum. Quare, miſſis illis, liceat nobis duo reliqua genera perluſtrare, unde plus & lucis & fructus ad intelligendos veteres libros erit. Pro more itaque ſuo, explicationi ſignorum, genti cuique propriorum, admonitionem præmittendi, qua de profectibus, quas ea gens in artibus feciſſet, judicat Autor, ſic de Græcis ſtatuit, fuiſſe illos ingratos quidem erga magiſtros, (artes enim ſe ſuas Ægyptiis debere, ſtudioſe diſſimulaſſe,) præcedere tamen & ſuperare magiſtros fuiſſe auſos, & traditas ſibi doctrinas ſplendidiſſimis inventis locupletaſſe. Ægyptios in condendis vaſtis molibus, quæ robore ſecula caſusque temporum evincerent, & ſpectantes ſtupore percellerent, fuiſſe totos, & hodie adhuc ſpectari. Græcos autem, de mole quantum detraxerint, formæ tantum addidiſſe, maximeque ſtuduiſſe, ut opera ſua placerent, atque oblectarent. Quo eos artis palmam obtinuiſſe, ſingulari quodam fortunæ beneficio, quæ dexteritatem hanc & felicitatem non in breve aliquod temporis ſpatium coegerit, ſed per plura continua ſecula explicuerit, ut conſtet, Græcos artifices natos fuiſſe, non factos, ſigna eorum naturæ vicem præſtare. Quæ qui percalleat, & exacte reddat, eum naturam referre. Attenta illorum contemplatione, & veluti rimatione, deprehendi & detegi, quicquid nobile amœnumque natura teneat. Dolendum igitur eſſe, ab immanium populorum barbarie tam ſcitorum operum tam parum nobis ſupereſſe, &, quicquid ejus ſuperet, in gazis illuſtris fortunæ latere, quo paucis aditus pateat. Sequioris idcirco conditionis hominibus pro magna felicitate habendum eſſe, ſi vel fragmentis tantæ elegantiæ potiantur. Romam, Italiamque omnem, antiquorum operum inexhauſtam pæne ſcaturiginem, nimium intelligere bona ſua, quo exteris invideat, eaque neget. Explicandum propterea eorum uſum per omnes literatorum artificumque cœtus ope tabularum ære expreſſarum eſſe, Sed neque hanc rationem incommodo vacare. Gemmarum enim

enim Græco cælo ſculptarum, tam eſſe admirabilem ſubtilitatem, ut illi, quos cælandis ſuis tabulis adhibuerit ipſe, homines, artis ſuæ haud parum callentes, a reddenda imaginum, in gemmis ſculptarum, elegantia tantum defecerint, quantum ſpeciei reliquis grandioris molis ſignis de ſuo addiderint.

Hac præmiſſa admonitione, caput galeatum *Tabula XLV* exhibet; at, decernere ſe poſſe, negat Ill. Autor, *Minervæ* ne, an *Alexandri M.*, ſit; malle tamen illi, quam huic, tribuere. Multa enim pro *Alexandrinis* venditari talia capita, in quibus ipſe quidem Græco dignum heroe nihil agnoſcat. Proxime huic appoſitam gemmam ſculptam (*Harpocrates* ei ineſt) Autor pro uno primorum periculorum habet, quæ Græci hoc in genere fecerint. Qua in re ni falſus fuerit, gemmam ad ultimam antiquitatem pertinere, liquet. Adjecta eſt altera ſimilis, recentior quidem, ſed perfectior, eo conſilio, ut comparatione præſtantia defectusque ſculpturarum ambarum deprehenderetur. *Diomedem* ibi conſpicis, Palladium afferentem, ſtrato coram Troe. Quod facinus ſæpenumero Græcum cælum celebravit; & hujus ipſius collectionis *Tabula XLVIII* iterum. Veteres nempe, conſtantes magis, varietatem ita, ut nos, non affectabant. Præter imaginis, literarum quoque leporem commendat Autor, quibus nomen ſuum ſculptor ſignificavit, CΟΛΩΝΟC. Negat enim, difficilius aliud in ſculpendis gemmis eſſe, quam literas æquis diſpenſare ſpatiis, & unas alteris conformare. Sed eam fuiſſe fautricis naturæ erga Græcos benignitatem, ut bene ipſis hac quoque in parte ſuccederet. Imaginum *Tabula XLVI* placet ſpecies; quas inter *Jovem*, in carneolo ſculptum, laudat Autor, quem, aſſeverat, primigenium fuiſſe exemplum, quod numeroſæ ſimiles aliæ gemmæ reddiderint. In *Tabula XLVII* amethyſtus dat *Herculem Muſagetam*, cithara canentem; carneolus juvenem pæne nudum, coram puella pariter nuda ſedente ſtantem, & auſcultanti ſimilem. Græcum artificem a nuditate imaginum agnoſci, monet Illuſtriſſ. Autor, ſibique videri, hunc eſſe *Phaniam*, *Sapphus* ad blanditias ſurdum & inexorabilem. Facile largimur, id rationi conſentaneum eſſe, ut ad conſpectum lepidæ imaginis ani-

Digitized by Google

animum ea cogitatio ſubeat, non ſine cauſa factam eam fuiſſe, & cupido percellat, ſciendi, quem tandem hominum Deorumve ſculptor, dum ſculperet, in animo habuerit. Attamen, ubique doctrinæ & fabularum veſtigia venari atque agnoſcere, forte nimium eſt ſtudium hominum, aut ſuam literarum copiam jactantium, aut veteres ſculptores ex ſe æſtimantium. Noſter, quamvis haud raro ea in re ingenio ſuo indulgeat, eſt tamen ea æquitate, ut luſum ſculptoris agnoſcat, antiquo exemplo fabulari deſtitutum. Ad fœminæ caput, rica velatum, in *Tabula XLIX* quæſtionem agitat, liceatne hoc ſignum Græcis accenſere, a quibus plerumque veſtitus abſit; demonſtratque, recte id a ſe in hunc ordinem fuiſſe relatum, exemplis cum capitum, tum ſtatuarum Græcarum velatarum. Virum, integris armis indutum, & puellæ dubium quid offerentem, in eadem *Tabula* pro *Ænea* habet, *Andromacha* in Epiro caſus ſuos narrante. In *Tabula L* duplici modo exhibetur caput fœminæ, ut ex adverſo contuenti, & ut a latere, apparet. Sycomoro ſculptum fuit, ligno nigro, quod conſulto ſculptor eo delegit, ut Ægyptiæ, aut Aſiæ, colorem imitaretur. Africanum certe vultum conformatio peregrina prodit, & abnormes inaures. Artificium vero de Græco autore teſtatur. Vaccam ibidem conſpiciendam pro celebrata *Myronis* vacca venditat Ill. Autor. *Tabula LI* in achate equitem dat, haſta qui leonem ſternit. Eſt quidem ea imago neque in nummis, neque alias, infrequens; cum tamen tradant ſcriptores, *Hadrianum* Imp. provinciam Africam leonibus purgaſſe, vult Noſter, hac gemma Imperatorem illum exhiberi. *Tabula LIII* ſpectandum proponit pedem marmoreum, quem, credit Noſter, non avulſum integræ ſtatuæ marmoreæ fragmentum, ſed ſic, ut eſt, ſeorſim eo factum eſſe, ut ſtatuæ, ex alia materia factæ, apponeretur. Morem enim eum fuiſſe veterum, ut ſtatuis ligneis deauratis, aut marmore coloreo factis, caput & manus pedesque affigerent, candido marmore elaboratos. Simul quoque notat abſurdum Romanorum judicium in componendis diverſis materiis & coloribus in unam molem; de quo teſtatur *Cicero*, ab *Attico* ſibi mitti cupiens ſta-

ſtatuam Pentlielici marmoris cum æneo capite. Mixturam ejusmodi noſtro placituram oculo, diffidit Autor; at eo tempore rude artium & illiberale adhuc fuiſſe Romanorum judicium, quod ſub *Auguſto* demum defæcari cœperit. Ubi in *Ciceronis* ad *Atticum* Epiſtolas incidit, ſententiam ſuam de Hermeraclis dicit; quas junctas in una maſſa *Mercurii* & *Herculis* imagines volunt alii, Noſter negat, exiſtimans, fuiſſe ſolius *Herculis* imagines illi columellarum generi ſuperſtructas, quas Hermas appellant. Sunt autem Hermæ columellæ quadrangulares, ſuperius latiores, exeuntes in fundum anguſtiorem. Franci *gaines*, vaginas, appellant. Tandem illum quoque morem Græcorum attingit, quo, ſtatuarum etiamſi partes omnes una fierent eademque materie, capita tamen ita formabantur, ut demi a trunco poſſent. *Tabula LIV* ad ſcenam pertinet tota; *figura tamen prima* præcipuam meretur attentionem, quæ fabularum aut doctorem, aut Poetam, cum duobus hiſtrionibus, ſpectandum dat, coram illo partes ſuas recitantibus; quod ante agendas fabulas, ut hodie ſolet, ſic olim quoque fiebat, cum editori fabulæ, de hiſtrionum memoria & imitandi dexteritate quid ſperandum eſſet, conſtare deberet. Horum uni perſona, ſeu larva, ad pedes jacet, reliquis duobus in frontem & ſinciput ſic ſunt retroactæ larvæ, ut velut pileos referant. Togati ſunt hi omnes, eoque ad togatam, ſeu Romanam, comœdiam pertinent. Facit tamen artificium operis, ut Noſter, gemmam hanc Græca manu ſculptam, credat. Anſam ipſi dat argumentum hoc, in antiquitatem & originem perſonarum inquirendi. Græcis igitur earum inventionem derogat; veſtigia nulla apud Ægyptios reperiri, docens. Quo reliquum id unum fieri, putat, ut autores earum Etruſci fuerint, nulla alia tum gente per hiſtorias a morum elegantia & artium uſu celebrata. Fuiſſe autem Etruſcis commercia cum Græcis, probatum it teſtimoniis Autorum, perobſcuris tamen & tenuibus. Vult quoque, Romanos fabularum agendarum rationem non Græcis, ſed Etruſcis, debere, ut vicinis, quibus etiam alia multa inſtituta in acceptis retulerint. Tandem id quoque de perſonis addit, eas fuiſſe tegendis Larium ſimulacris adhibitas, quando Lares ab-

abſcondi oporteret. *Tabula LV* picturam urnamque, aut ollam, veterem præſtat, ambas e ruderibus *Herculani* egeſtas. Hanc quidem Autor in argumentum allegat commercii, quod Etruſcis figulinis late fuſum per omnem Italiam Græciamque fuerit. Impreſſas enim noctuæ oleæque imagines arguere, teſtam hanc eo fuiſſe fictam, ut aut Athenas deveheretur, aut certe Attico mercatori deſtinaretur. Picturæ argumentum quidem non attigit, de dotibus tamen judicat. Comparandam haud eſſe nuptiis *Aldobrandinis*, picturæ, in paucis, quæ ſuperent, & in hominum elegantium notitiam pervenerint, vetuſtis, nondum de gradu, quem principem teneat, dejectæ. Neque optimis accenſendam eſſe hanc Herculanam, ſed neque ad deterrimas rejiciendam. Pictoris magis liberale ingenium, quam peritiam pingendi curamve, laudat. Colligi ex ea pictura & aliis quibusdam argumentis, veterum oculis multo, quam noſtris eſt, fuiſſe ſubtiliorem, magisque faſtidioſum, ſenſum. Nam picturarum veterum fundum fortes & obſcuros colores occupare. Parietes extimos Herculanarum ædium aut luteo obſcuro, aut nigro, aut ſpadiceo, tectorio incruſtatos fuiſſe deprehenſos. Itaque vim radiorum ſolarium, in album tectorium illiſorum, ferre eos haud valuiſſe. *Tabula LVI* aliam ex Herculano protrahit picturam, quæ *Cupidinem* currenti ſimilem exhibet in fundo nigro, quo colorum lumen creſcit. Laudat hoc fragmentum Autor, ut prius, a liberali penicilli moderatione. *Tab. LVII* in capite marmoreo Autor non tam admiratur artem, (exigua enim eſt,) quam notat oculos, in pupillam ſectos, & coloribus diſtinctos. Quod, ait, inſtitutum, quamvis abeat a communi veterum more, tamen non eſſe tam infrequens, ut exemplo careat; neque eſſe tam probabile, ut veteri mori, oculos cæcos relinquendi, præferri debeat. Nam, cum ex inſtituto artis ſtatuariæ a marmore colores adſcititii arcendi ſint, ſatius eſſe, ita fingi oculos, ut, habitum motumque illis ex arbitrio judicioque ſuo tribuere, liberum ſpectatori ſit. Notat in eodem vultu quoque nimium poliendo comparatum nitorem & lævitatem, quam in omnibus ſuis ſtatuis Græci, more haud probabili, affectaverint, ſtudio marmor ad eboris ſimili-

ſimilitudinem, quantum ejus fieri poſſet, admovendi. Eo autem perire carnis ſimilitudinem. Græcorum tandem ſignorum agmen claudit teſta, in inſula Chio reperta, magis a loco fabricæ & inventionis ad hanc claſſem a Noſtro relata, quam ob artem operis, quam in eo nullam Ill. Autor agnoſcit. Habet potius pro Romano opere, ruditate id ſuadente. Ut autem Romanus figulus in Græca inſula ampliorem fingeret, ita conjicit factum fuiſſe. Inſulæ maris Ægæi celebre commercium in fictilibus exercebant. Subacta igitur Græcia ſub poteſtatem ſuam, rapientes ad ſe omnia Romani, unde lucrum exſpectari poſſet, figlinas quoque ſuas Græcis deſtructis ſurrogaſſe. Non minus viguiſſe in Hetruria quoque fictilium commercium; par propemodum illi, quod ab aliquot inde ſeculis Sinarum porcellanas exercer.

De Romanorum ſignis dicturus Ill. *Caylus*, primo loco cauſas indagat, quare illi Græcos in artibus non æquaverint. Dubium non eſſe, Romanos, ſi Regibus parere continuaſſent, a vicinia Etruſcorum, gentis eruditæ, tantum fuiſſe profecturos, ut & citius & præſtantiora ingenii in fingendo ſculpendoque, fundendo item & cælando, darent documenta. At eos, illectos divitiarum eſca & ſucceſſuum, pronos in ambitionem, & militiæ ſtudia, nullam rem, quæ ad acquirendas opes & orbis terrarum imperium non faceret, pro digna liberalis & ingenui hominis curis reputaſſe. Quo fuiſſe factum, ut, quamvis divites Corinthi & omnis Græciæ ſpoliis, neque tamen adſpectu operum tam perfectorum, quibus abundarent, ad imitationem moverentur; neque Græcos artifices liberalibus modis præmiisque ad excolendas artes excitarent, quos potius eo tantum alerent in familia, quo carius venderent. Igitur ſub *Auguſto* Imp. demum diſcebant Græcas artes ex vero æſtimare. Sed Græcis plerumque artificibus, Græcia & Aſia extracti, utebantur. Deſiit quoque paulo poſt hoc ſtudium, quod *Trajanus* & *Hadrianus*, & pauci aliquot ſimiles Imperatorum, recalfacere atque revocare nequidquam ſtudebant, ſubrepente ſenſim barbarie, & pereuntibus cum naſcente imperio Conſtantinopolitano bonis artibus; quo florente, jacuerunt, exciſo, redie-

runt ad priſtinam vitam & dignitatem. Conſtat ex his, Ill. *Caylum* tam non modice, ſed humiliter contemtimque, de operibus Romanis, de quibus quidem ſermo nobis eſt, ſentire, ut, quicquid ſordidum & inficetum hujus generis tractet, id Romano tribuat homini, eoque dignum exiſtimet imperio.

A Romanis ſignis ſeparare Gallica, quorum numerus in hanc Collectionem relatus fuit haud contemnendus, eorumque claſſem ideo noluit inſtituere peculiarem, quod eo tempore, quo illa ſigna aut efficta in Gallia, aut illuc illata, fuere, provincia illa Romana eſſet. Eruuntur in Gallia præſertim auſtrali ejusmodi ſigna indies, dederuntque nuperrime intra triennium humo egeſta quædam Noſtro paſſim argumenta obſervationum elegantium; quarum paulo poſt partem repetemus. Prima quidem ſtatua, quæ *Jovis* eſſe Noſtro creditur, quo pertineat, ipſe ambigit. Videtur ei operis lepos Græcam officinam prodere; veſtitus tamen Gallicum hominem loquitur. Quo igitur ambobus faveat ſatisfaciatque, ita componit hanc pugnam, ut cenſeat, *Jovis* hanc ſtatuam hominis Græci quidem manu exiiſſe, ſed conducente Lugdunenſi quodam. Eo enim in agro reperta fuit. Conſpectui hunc *Jovem* (is enim creditur eſſe) *Tabula LVIII* offert. *Tabula LIX* habet achatem cum inſculpta imagine fœminarum, ſacrum facientium, quæ ipſa imago nequit e numo *Fauſtinæ* Imperatricis non excepta fuiſſe. Qui id factum, quæritur. Varias affert Autor conjecturas expediendæ quæſtioni; quarum hæc ipſi prima ſubnata, ſed repudiata eadem, fuit. Quando cudi numum jubebat Imperator, erant ex monetariorum partes, ut expreſſam cera imaginem rerum & ſententiarum, numo incudendarum, ei exhiberent, eoque, arrideretne inventio, aut num quid mutatum mallet, explorarent. Horum aliquem fuiſſe, Noſter aliquando ſibi perſuaſerat, qui aut oſtentationis ergo, aut gratiam domini captans, talem modulum non cera, ſed nobiliore lapide, ſculptum offerret. Ut autem recogitabat ſecum, gemmam tam alte, quam hæc inciſa eſt, incidi intra annum non potuiſſe, alias rationes ſentiebat ſibi circumſpiciendas eſſe, & ut probabiliorem hanc amplectebatur: juſſiſſe

juſſiſſe ipſos Principes in gemmas referri, ut quæque imago ſibi in nummis arriſiſſet. Neque abſurdum viſum fuit, exiſtimare, ſculptores gemmarios ære periculoque ſuo in gemmis deſignaſſe exceptas e numis imagines, quas noſſent publice placuiſſe, emtorum & lucri ſecuros. Aut denique illis ſculptoribus, qui novis confingendis imaginibus parum ingenio valerent, imitatione meliores, deberi, conjicit, illas gemmas, quarum argumenta e numis petita fuiſſent. *Tabulæ LX Figura 4* inter reliquas eminet, in achate exhibens aurigam Circenſem cum palma & flagello, vectum curru, viginti equis junctо. Imaginem eam, credit Noſter, alicujus Imperatoris eſſe, qui *Neronem*, ætate poſterior, vanitate vincere ſtuduerit. Legitur enim *Nero* currum, decem equis junctum, per circum egiſſe. Decurrunt hi omnes equi uno velut filo, claudentes alter alteri latera. *Tabulæ LXI* in *Fig. 1*, quamvis haud frequens ſit, *Herculem* conſpici gradientem clava humero nixa, magis tamen id rarum & obſervatione dignum eſt, auream hanc *Herculis* imaginem inſertam apte cavatæ gemmæ fuiſſe. Conſtat quidem, veteres emblematibus ejusmodi delectatos fuiſſe; cum tamen facile imitatu, fraudique proinde obnoxium, hoc ſit artificium, & aliæ huc accedant malæ fidei ſuſpiciones, nolit Autor hujus quidem gemmæ cauſam dicendam in ſe ſuſcipere. Eadem *Tabula* ſicam æneam, ex America allatam, præſtat, illi opinioni, quam Noſter ad *Tab. XCIII* uberius exponet, ſtabiliendæ, veteres ænea magis, quam ferrea, uſos fuiſſe ſupellectile, contra quam nos facimus. *Tabulæ LXII Figura 1* dat caput Philoſophi, ut videtur. Amabant Romani talia capita in ædibus, bibliothecis, balneis, & ad fores, collocare. Quæ ad oſtia ſtarent, ſolebant gemina eſſe, quo & intrantes & exeuntes haberent, quod ſpectarent, aut mirarentur. Podia, quibus illa niterentur, hermas appellabant. Unde e. g. Hermathenæ, podia *Minervam* ſuſtinentia. Amabant quoque agros, *Terminis* & *Mercuriis*, & ſignis aliis ejusmodi, per certa intervalla diſpoſitis, diſtinctos, callentes & ſtudioſi judicii oculorum. Quem Autor pro *Baccho*, aut *Fauno*, accipit in *Tab. LXIV*, aut certe pro ſacrificante, ille potius unus

de

de illo palæſtritarum genere videtur eſſe, qui halteribus corpus exercebant. *Tabulæ LXV Figuram 1*, perhibet Autor, *Claudii* imaginem eſſe, ſed imperio nondum admoti. Deeſt enim capiti diadema. *Tabulæ LVI* pæne omnia ſunt haud vulgaria. Primus *Teleſphorus*, *Æſculapii* filius, numen eorum, qui cum bona valetudine in gratiam redirent. Tum ſmaragdus, diſco ſimilis, velut pantheum, Romanis Ægyptiisque numinibus inſignitum. Poſtremo loco anguium æneorum par, mire volumina implicantium; quos pro anſa vaſis olim ſerviiſſe putat Autor, forte aliis frænum equeſtre videantur olim fuiſſe. *Tabulam LXVII* implet caput abnormis molis & crudæ artis, quod olim pro marmorea imagine capitis *Pompeji M.*, quale *Julio Cæſari*, in Ægyptum venienti, ab *Achilla* oblatum fuit, ab Italis habitum fuiſſe, teſtatur, ni fucum fecerit, *Octavius Mundellus* gemina inſcriptione Latina, quam utramque Noſter reddidit, proſa unam, alteram carmine exaratam, qua *Carolo Emanueli*, Duci tum Sabaudiæ, tanti pretii monumentum dono offert, quod ambitioſe petentibus aliis ſummis viris, fervideque præſtinantibus, ſe negaſſe, ait, reſervandum ipſi, ſoli digno. Noſter autem impoſtorem arguit. Fuiſſe enim exeunte Seculo XV Florentiæ artifices, qui monſtroſis gigantum capitibus elaborandis quæſtum facerent. *Tabula LXIX* refert *Sabinam* Imperatricem ſub habitu *Cereris* in marmore; quo habitu non raro in numis conſpicitur, ob largitionem frumentariam in annonæ anguſtiis plebi cara. Sed miratur Autor in hac compoſita, aut conjuge, ſtatua (*Gruppos* appellant Itali) puellum, fœminæ additum, quam *Hadriano* Imp. prolem non dediſſe, conſtat. Ni itaque ille Genius ſit, credi poſſe, ait Autor, marmor hoc tum temporis fuiſſe cæſum, cum ſpes & vota publica Lucinam ipſi propitiam addicerent. Non erunt multi, quibus hiſtrio, in *Tab. LXX n. 2* expreſſus, mores peregrinos & recentius ævum ſapere non videatur, veſtitus braccis, ad malleos pæne pedum excurrentibus. Quem habitum Romana ignorat antiquitas. Exiſtimat tamen Noſter, antiquitati & integritati æris ſui id non officere. Affectaſſe enim hiſtriones veteres omne veſtitus genus, quo ſibi viderentur

tur, riſum ſpectantibus moturi. Quibus addimus, hoſas illas, (ſic enim & nos hodie appellamus, & Latini Græcique medii ævi dicebant,) non tantum illo, quod appellant, medio ævo τυβίων nomine & uſu veniſſe Conſtantinopoli, teſte *Conſtantini Porphyrogennetæ Cerimoniali Byzantino*, ſed etiam cum Dacis Gothiſque in Romanum orbem jam Seculo poſt C. N. ſecundo exeunte immigraſſe, quod ex *Herodiano* evinci poteſt. In *Tabula LXXII* vides protomen fœminæ, cujus capillitium, quod in fronte nonnihil velut in cornua duo aſſurgit, feſellit Autorem, ut pro *Fauna* haberet. In *Figura 1* quoque *Tabulæ LXXIII* interpretanda credimus fore, qui ab eo diſcedant. Ipſe virum pro agitatore Circenſi habet, quem ait cingulo triplici propterea corpus adſtrinxiſſe, quo valeret valide motum incitato curru aerem, ideoque obſiſtentem & ſecantem veluti, *ferre & perrumpere*. Quid ſi palæſtrita fuerit, qui, quo ſpiritum & nixum corporis in altum ſubſultusque ſuos adjuvaret laterum firmitate, regeretque, & in æquilibrio teneret, gemino loro pectus & ventrem munierit? In humeris quidem laminæ plumbeæ perſpicue patent oculis; latent, ſed non obſcure, in ambabus manibus. *Tabulam LXXIV* una imago, ſed quater, diverſo identidem ſitu, iterata implet, in qua ſervum vinitorem ſibi viſus fuit Autor agnoſcere. Calathus haud latet, aut ſimile quid calatho, capite nixum; falx dubie cernitur. Habitus totus æris *Iſidem*, Ægyptiacum certe aliquid, *prodit*. Fuit olim ϛομίον, aut ſipho, aquam ejaculans. Pertuſus eſt, ore inferiore eam ad ſuperius habente rationem, quam numerus 17 ad numerum 5. Anſa inſtructus fuit gemina, qua verti, quo liberet, poſſet, quod forte fiebat, ſi fonticulum obturatum vellent. *Tabula LXXIX* exhibet Ægypto extractum fragmentum veteris picturæ encauſticæ, (*Email* appellat Noſter,) aureis bracteolis inductum, unde magnificentiam interiorum ædium Romanarum æſtimes. Eodem modo cum monſtret formatam *Victoriam*, atque ea ſolet in nummis *Septimii Severi* Imperatoris eſſe, conjectura fit, picturam hanc illius ævo deberi. In qua duo præcipua ſunt, quæ animum Autoris feriere, conſtantia colorum, adhuc hodie ſatis

 arden-

ardentium, quamvis de vero priſtino lumine multum, ut tot ſeculorum decurſu, deceſſerit; & tum modus inaurandi, absque igni, ſic tamen, ut de auro nil pereat detrimento. Digna, quæ afferantur, ejus verba exiſtimamus. Sunt nempe hæc. Veteres, ait, multis utebantur liquoribus viſcidis, aut glutinoſis, irretire, quicquid leve comprehendant, & appingere aptis, (*mordants* appellat) gummatibus reſinis, vernice, ſandaraca, terebinthina, maſtiche, & ceteris, quorum materiam præbent olea pinguia, ad aerem ſicceſcentia, item reſinæ liquidæ, aut diluendæ, quo penicillo obſequantur. Superficies corporis, cujuscunque generis, cui inducendum aut aurum, aut color, eſſet, cruſta pertenui, ſed æquabili, liquoris talis linebatur. At conſtantia colorum non tali cuidam liquori, ſed ipſi eorum materiæ, debetur, quæ ipſos adverſus aeris injurias tuebatur, easque ſua ſoliditate vincebat. Aurum nempe corrodi & deteri facile nequit, præſertim ſi ſatis ſpiſſe illitum fuerit. Quod fiebat aut auro foliato liquori adhuc liquido insternendo, aut ejus pulvere ope penicilli cum liquore viſcido commiſcendo. Poſteriori tamen hoc modo peribat de auri ſplendore multum, obtuſo & veluti abſorpto. Colores duo reliqui fragmenti, de quo ſermo eſt, cæruleus & ruber, metallicæ originis ſunt, & ille quidem e lapide Armeno, ſeu Lazuli, hic e cinnabari, factus. Sunt igitur ambo corpora dura, injuriis aeris humidi & varii haud cedentia, præſertim in cœlo tam calido & ſicco, quam eſt Romanum, & idem pæne caloris gradu, Ægyptium. Quodſi noſtræ inaurationes citius fatiſcunt, non id glutinis variis generibus, uſu noſtro frequentatis, ſed humido aeri, tum tempeſtatum ſubitis crebrisque vicibus, item levi & defunctoriæ operæ, perfidiæ quoque aurifabrorum, bracteolis nimis tenuibus utentium, fragilitati denique & mollitiei corporum, debetur, quæ deaurare & pingere ſolemus.

Hæc ille. *Tabula LXXXI* circulum ferreum dat, e quo circelli ænei octo dependent. Ludus erat puerilis, talem circulum baculo coram ſe agere, a quo ſe etiam ætate provectiores in palæſtris haud abſtinebant, qui ſimul animum oblectare, & corpus exercere, eique aut conſervare bonam valetudinem,

rem, aut reddere, vellent. Negat tamen Noſter, fieri potuiſſe, ut circulus ferreus per ſolum ageretur, circellis æneis identidem delabentibus, & illum evertentibus. Quod dici nequit ſpecie carere; abeſt tamen a vero, & a claris Autorum teſtimoniis, *Apollonii Rhodii Libro III* maxime, refutatur. Ipſe quidem duo genera exercitandorum talium circulorum, duoque diverſa nomina, ſtatuit, ſubtiliter ſatis, ſi ſatis vere. Κρίκον, exiſtimat, fuiſſe ferreum circulum cum appenſis circellis aliquot æneis, qui ſublimis ſuper capite e baculo agitaretur, eamque fuiſſe τὴν κρικελασίαν. At τρόχον fuiſſe rotam ferream absque circellis tintinnalibusque, quam homo coram ſe baculo per æquum ſolum ageret, eamque τροχηλασίαν. *Pag. 204* non in vulgus nota narrat Autor de figulinis officinis, exeunte Seculo XV apud Urbinum & Faventiam (*Faënza* eſt Italis) inſtitutis, e quibus pictum illud teſtarum genus, quod *Fayence* a ſolo natali dicitur, prodiit. Celebres illæ ſunt teſtæ a picturis, quas non ipſe *Raphael Urbinas*, quod falſi quidam perhibuerunt, ſed grex ejus, ſuggeſſit. Cur diu famam tueri nequiret hoc inſtitutum, cauſa fuit præcipua, porcellanarum Sinenſium copia, quam Luſitanæ naves in Europam invectabant. *Tabula LXXXVI* tenet tabulam Ægyptiacam, quæ, quod rudius excuſa fuerit, eoque merito ad ſequiora tempora referatur, videtur Noſtro *Julianum* Imperatorem ſub *Oſiridis* ſpecie exhibere, junctamque ipſi *Iſidem*, nullo alio argumento, quam infami Apoſtatæ ſtudio, exactam orbe Romano ſuperſtitionem cum omnem, tum Ægyptiacam quoque, revocandi. Præter *Iſiacam* illam tabulam, ibidem conſpicitur gemma anaglypha contorniata (*cameo contorniato*). Sic appellare Noſtro grandem gemmam placuit, quæ aurigam circenſem monſtraret, eodem prorſus modo, quo numi, contorniatorum nomine celebres. Gemma, quam enarramus, *Neronem* oſtendit, quadrigis vectum, tenentem dextra mappam Conſularem, ſiniſtra ſceptrum cum inſidente aquila. Quæ imago ſeculum *Neroniano* multo recentius prodit. Prodit quoque *inſcriptio* ΝΕΡΩΝ ΑΓΟΥϹΤЄ, in qua cum deſideres, & omiſſum mireris, verbum Νίκα, aut Τύμβικας, *vince*, aut *tu*

vincat, tum exſtantia duo deterioris ævi obſerves veſtigia, quorum Νέρων pro Νέρων unum eſt, alterum Ἀγυστε pro Αὐγυςτ, poſtremum U, litera Latina, Græcis admixta. Quem morem decimo & vicinis ultro citroque Seculis viguiſſe, ut ex aliis argumentis, ita e membranis quoque Lipſienſibus *Conſtantini Porphyrogenneti*, nuper in hac urbe editi, conſtat; ut e. c. e *pag.* 235 *Cap.* 3, ubi APMATUS legitur pro ἁρμάτυς. *Tabulam XC* illuſtrat Autor pari ſcitarum obſervationum. Primo enim loco de formula, *ſub aſcia dedicare*, diſputat; tum de inſcriptionibus pyxidum, in quibus Medici veteres collyria ſua ſervabant. Non attingit quidem tot numero, quot ediderunt viri docti, & multum diverſas, de ſignificatione vocabuli *aſcia* in iſta formula ſententias. Quam vero ipſe promit, eam ut æſtimare queant eruditi, faciemus. Eccam. Credit, ea ſe *Tabula*, quam edidimus, imaginem aſciæ geminam *num.* 3 dare, alio nempe poſitu aliter apparentis. Inſtrumentum igitur hoc credit cædendis & amovendis ex agro, in quo ſepulchrum eſſet condendum, vepribus & urticis. Quæ res cum eſſet omnium earum prima, absque quibus dedicatio tumuli nulla eſſet, eo credit factum, ut, quæ ſepulcra vellent veteres ſignificare rite dedicata fuiſſe, (non enim dedicabantur rite conceptisque verbis omnia,) ea monerent ſub aſcia dedicata fuiſſe, hoc eſt, in iis condendis uſu veniſſe aſciam, quæ ſolum a ſordibus purgaret. Pyxidis collyriariæ, quam Autor e forulis ſuis depromtam eadem in ænea *Tabula XC* oculis ſubjicit, hæc eſt inſcriptio. Quatuor pyxidis laterum uni hæc inſunt verba: *Lenem ad impetum*; ſecundo hæc: *ad caliginem*; tertio ea: *poſt impetum*; quarto tandem: *ad aſpritudinem.* Quæ vocabula, Medicorum ſcholis propria, quid ſibi velint, cum exponit Autor, ſimul quoque, quotquot reperire potuit ſparſas per antiquariorum volumina ejusmodi inſcriptiones, congeſſit & reddidit, cum brevi expoſitione. In quibus mireris & rideas haud pauca, quæ fidem faciant, iisdem artibus veteres quoque circumforaneos, quibus noſtrates, plebeculam exſternaſſe & captaſſe. Sunt enim iſta veterum collyriorum nomina plane ad ſtuporem horroremque incutiendum compoſi-

ta-

ta. *Tabula XCIII* dat imaginem ſpiculi ænei, ſagittæ præfixi. Unde anſam ſumit Autor demonſtrandi, veteribus æs in armis & domeſtica ſupellectile multo, quam ferrum, fuiſſe uſitatius. Ære fieri conſueviſſe gladios, ſagittas, haſtas, cultros, cyathos, & talia. Noviſſe veteres artem æris eodem modo tractandi, temperandi, molliendi, ſolidandi, acuendi, excudendi, atque nos ferri novimus. Verba Chymici affert, quibus docetur, quomodo reparari hæc deperdita tractandi æris ſcientia queat. Americanas quoque gentes, non ſolos Græcos Romanosve, æris uſum ferro præhabuiſſe, monſtrat exemplo cultri ſemicircularis, quo trucidari olera in culinis ſolent; cujusque ad *Tabulam LXI* jam meminimus. Unde conficit Autor, aut copioſius olim æs ferro in poteſtate commerciisque hominum & fodinis fuiſſe, aut ſeculo tandem labentis imperii Romani homines in tractandi ferri peritiam, neque citius, incidiſſe. Continuat in eodem argumento *Tabulam XCVI*, quæ cultrum, vel, ſi malis, ſeceſpitam, æneam oſtendit, & ad *Tabulam XCIX*, in qua urceum æneum habes, bibendo, aut ſervando potui, ut videtur, deſtinatum, ſed ſtanno haud munitum. Non latuiſſe vetuſtos homines neque virus æris, neque arcendi ejus rationem, quæ in cruſta ſtannea æri induenda ſita eſt, e *Plinio* intelligitur. Mireris tamen, in tantis copiis vetuſtæ ſuppellectilis æneæ vel integerrimæ, ad noſtram ætatem transmiſſæ, ne unum quidem vas æneum ſtanno munitum ſupereſſe. Nuper tantum *Herculani* ruderibus egeſta fuiſſe aliquot ænea vaſa, quorum auro & argento eſſet oblita facies interior, luxus indicio. Ad *Tabulam CIII* inquirit Autor in cauſas, quare nos rarius vitreis utamur vaſis, quibus Romani uterentur creberrime. Præter fragilitatem, confert cauſam in porcellanarum Sinenſium copiam & vilitatem, teſtarumque illarum, quas paulo ante de Faventia, Italiæ urbe, *Fayence* appellari monuimus. Iisdem quoque cauſis tribuit, quod vitra noſtra Romanis minus robuſta ſint. Gliſcente enim uſu hinc Sinenſium teſtarum, illinc Faventinarum, vitriarios eo fuiſſe adactos neceſſitatis, ut aut officinas ſuas desererent, clauderentque, aut promtiorem ex-

 cogi-

cogitarent, & minus ſumtuoſam, vitri conficiendi rationem. Igitur excogitaſſe illam ἐγχείρησιν, quæ *ponty* Gallo-Francis appellatur. Jubet ea ratio fiſtulam vitro calenti inſerere, & ſpiritu vas formare. Locus ille, cui admota fiſtula fuit, tenuior reliqua maſſa fit & fragilior. At, Romanos alio modo formaſſe vitrum, quem ante hos triginta ferme annos in Germania reſtitutum,ait Autor,ſe accepiſſe; eum vero modum, quamvis operoſior atque lentior ſit, majorem tamen vitro firmitatem & æqualem per omnes partes conciliare. Hinc quoque eſſe quadrata vitra, Romanis multum uſitata. Ad ſepulcrales urnas,quarum eadem *Tabula* ſpecimina monſtrat,obſervat Autor, earum, quæ Gallico e ſolo egerantur, multas indutas involucris plumbeis eſſe, titulo & ornatu omni nudis, eo ſolum modo factis, quo adverſus illiſiones rerum durarum perdurarunt. *Tabula CV* rara & ſcita nonnulla præſtat. In quibus primum eſt cuneus, ſeu typus, monetarius æneus, *Cæſaris Auguſti* præferens imaginem. Egeſtus in agro Arecomico, ſeu Niſmenſi fuerat cum pari ſuo. Sed alter, torculari monetario (*balancier* appellant) ſubjectus, impar tanto ponderi, comminutus periit. E ſcobe, chymicis periculis explorata, didicit Autor, maſſam iſtius cunei conflatam fuiſſe ære, zinco ſemimetallo, ſtanno, & plumbo; indeque argumento novo ſuperius allegatam opinionem ſtabilitum it, frequentiore in uſu veteribus æs, quam ferrum, fuiſſe; hoc, ferrum puta, ſequioribus demum ſeculis in uſum vocari cœpiſſe. Cuneum monetarium *Conſtantini M.* ferreum adhuc ſuperſtitem id teſtari. Adhuc majore dignum animadverſione eſt illa veluti ſtrues atque compages formarum lignearum, quæ numis non cuſis, ſed fuſis, imagines atque inſcriptiones non incudebat, ſed imprimebat. Cujus compagis quæ ſit ratio, ut verbis planum atque perſpicuum faciamus, connitemur. Finge tibi minutam taleolam ligneam, utrinque inſculptis imaginibus & literis ſignatam. Finge alteram ſimilem & æqualem. Finge, averſam hujus ad illius adverſam pertinere, ſic, ut illa, cum hac compoſita, utramque veluti paginam, aut faciem, numi conficiat; ſingulæ imperfectæ ſint abſque altera. Tales tibi finge plu-

plures ligneas, aut argilla factas, taleas, diſcosve, diverſis omnes figuris & vocibus inſculptos, quorum ſinguli adverſos alius numi vultus, & iidem alius averſas, præſtent. Tandem tibi finge inciſos meatus pertenues, per quos liquidum metallum ſe penetret, inſculptas taleolis imagines vocesque accepturum. Hanc quidem, de qua nobis ſermo nunc eſt, ſtruem argillacei tales diſculi conficiunt, ſignati typis numorum, ſub *Caracalla* & *Geta* editorum. Gerunt enim & *Juliæ Domnæ*, matris, & *Juliæ Maſæ*, quæ Auguſtæ titulo cohoneſtatur, nomina, ut ex ænea eadem Tabula patet, ubi ſculpti & expreſſi habentur. Unde colligit Autor, *Juliam Maſam* ſub *Septimio Severo* jam, aut *Caracalla* certe, nuncupatam Auguſtam fuiſſe, diſſentiens a vulgari opinione, quæ cenſet, *Heliogabalum* primum aviæ honorem illius tituli detuliſſe. Ducit hæc diſputatio ad indagandum uſum talium modulorum ligneorum, aut argillaceorum. Fuerunt in antiquariis *Le Pois*, *Savot*, & alii, qui ſibi perſuaderent, Romanos, antequam numos ope mallei cuneo monetario incuderent, liquatum argentum in tales, quales deſcripſimus, diſculos infudiſſe, quo rotundam formam, & aliqualem imaginem inſcriptionumque umbram, acciperent; his deinceps clarius altiusque excudendis adhibitum cuneum cum malleo fuiſſe. Refutavit eam opinionem Clariſſ. *Mabudel*, negans, numos fuſos unquam e legitimis monetis prodiiſſe, & aſſerens contra, eos monetæ adulteratorum opus eſſe. Neutros aſſenſum mereri, exiſtimans Noſter, potius pertendit, non ſolum euſos numos in legitimis populi Romani monetis, ſed fuſos quoque, fuiſſe, locumque in illis non ferreos tantum cuneos, ſed modulos quoque fragilioris materiæ, habuiſſe. Ante *Septimium Severum* Imp. tamen fuſos nusquam obſervari. Poſt eum usque ad *Diocletianum* occurrere quamplurimos. Cujus rei cauſam fuiſſe immanem numerum tyrannorum brevis ævi potentiæque, qui rempublicam tunc lacerabant, ex omni pæne angulo prodeuntes, & citius pæne pereuntes, quam naſcerentur, ſeges Spartorum. Talium tyrannorum, & legionum, a quibus eorum quique fortunæ ſuæ & adverſarii objicerentur, interfuiſſe

mul-

multum, quantocyus nomen ipſorum in numis legi. Non ſuffecturum fuiſſe breve aliquot menſium, quin dierum, ſpatium, quod in uſurpatione nominis imperatorii quidam iſtorum regulorum exegerint, inſculpendis in cuneos monetarios eorum nominibus, nedum procudendis tot numis, quot eorum ſuperent. Argilla vero, aut ligno, ſculpendis numorum modulis diem biduumve ſufficere, præſertim ſi duo ſocient operam, unus averſæ parti formandæ, alter adverſæ; denique ſi literæ non inſculperentur argillæ, ſed paratæ jam, & in promtu poſitæ, literarum ferreæ formæ, quales noſtris Codicibus excudendis adhibemus, infigerentur. Alia ratione geſtam ſi tibi fingas rem, nullam te poſſe allegare rationem, quare literæ perſæpe inverſæ in numis ejusmodi, fuſis puta, conſpiciantur. Interrogationi, quæ labefactare ſpecioſam hanc diſputationem videatur poſſe, quare nempe plures non occurrant numi, quos e certis fuſionis indiciis deprehendas cuſos non fuiſſe, ſi quidem legitimarum officinarum opus, non adulteratorum, fuſi numi fuerint. Huic itaque dubio hæc obmovet Noſter: de ſignis fuſi numi multum longo temporis tractu decedere. Sunt ea ſigna, præter ponderis levitatem, ſcabrities ſuperficiei, nodulus in ambitu, index & cicatrix veluti crenæ, per quam infuſum metallum manavit, bullulæ, quales metallum bulliens relinquit. Tritu digitorum lævigari faciem numi inæqualem, & tuberoſam velut oram; multumque numos eorundem ævi ſequioris & Imperatorum & ſignorum unos alteris pondere differre. *Tabula CVI* ponit fragmentum muſæi, aut muſivi, operis, floribus pictum; quod quanti conſtiterit temporis operæque, ex eo æſtimes, quod narrat Autor, unicum pollicem quadratum tenere centum quadraginta quatuor lapillos coloratos. Quæ ad hanc & proximam deinceps *Tabulam CVII*, quæ hujus Operis poſtrema eſt, de arte veterum vitriaria, & vitrum colorandi, eoque colorato pingendi, ſcita multa & abſtruſa promit; utinam nos quidem artium veterum ſcientia atque uſu valeremus ſatis ad ea perfecte perſpicueque dignisque modis reddenda. Sed intelligimus, & hujus loci rationem, & argumenti cum difficultatem, tum copiam, velle, ut

amar-

amantes cupidosque harum elegantiarum ad uberrimum fontem delegemus.

JOANNIS HEUMANNI, JUR. PROFESSORIS IN ACAdemia Altorſina, Commentarii de re diplomatica Imperatorum ac Regum Germanorum, inde a Ludovici Germanici temporibus adornati.

Tomus II.

Norimbergæ, ſumtibus Joannis Georgii Lochneri, 1753, 4. Alph. 2 plag. 12, cum Tabb. æn. 4.

Quanta cura, diligentia, atque doctrina, Celeberrimus *Heumannus*, Academiæ Altorfinæ pariter, ac univerſi orbis literati, decus præcipuum, rem diplomaticam Imperatorum Regumque Germaniæ explicare cœperit, ſatis ſuperque a nobis dictum eſt tum, cum in *Novis* hiſce *Actis Eruditorum Menſe Februario A. 1748 pag. 76, priorem* hujus libri *Tomum* enarrando, totius inſtituti rationem expoſuimus. Cumque hoc ipſum laboris *Heumanniani* ſpecimen, de cujus pretio eodem tempore diſputavimus, non ſine applauſu eruditorum fuerit exceptum; rem Lectoribus gratiſſimam facturos nos, ſperamus, *alterius* jam *Tomi*, qui rem diplomaticam *Ludovici Germanici*, ejusdemque filiorum, *Carolomanni* & *Ludovici* junioris, eadem ratione pertractat, *contenta* more noſtro exhibendo. De Diplomatibus nempe *Ludovici Germanici* primo loco verba faciens Noſter, invocationem nominis divini, diverſis formulis conceptam, in fronte Diplomatum *Ludovici* comparere, & *Hludowicum* in chartis plerumque ſcribi, obſervat. Ab *Adamo Bremenſi Cæſaris* elogio mactatur *Ludovicus*, ab aliis inter *Auguſtos* refertur, quod ex familia Auguſta prodierat. *Regis* tamen compellatio frequentiſſima eſt. Formas dicendi, quibus in promulgandis edictis uſus eſt ille Princeps, Cel. Autor apponit varias. Quando de ſe ipſo, tanquam de pluribus, Rex loquitur, tunc *excellentiæ, ſerenitatis, clementiæ,*

manſuetudinis, *celſitudinis*, elogia ſibi tribuit. Patris, ante-
ceſſorum, & agnatorum, ſummo cum honore meminit. Epi-
ſcopi, *venerabiles*, Duces & Comites, *illuſtres*, *fideles*, & *no-
biles*, in chartis *Ludovici* appellantur. Jura circa ſacra Princi-
pem hunc ſtrenue exercuiſſe, Concilia ſubinde convocaſſe, &
de cauſis eccleſiaſticis judicaſſe, documenta plurima, maximi
certe facienda, quæ Cel. Autor in medium protulit, indicant.
Pag. 6. Advocatiam Eccleſiæ Romanæ *Ludovicum* noſtrum conjun-
ctim cum fratribus ſuis exercuiſſe, ac Pontificem Rom. maje-
ſtatem ejus comiter eſſe veneratum, Cel. Autor, præſidio ta-
26. bularum inſtructus, evincit. Epiſcopos nunquam ſine per-
miſſu Regis fuiſſe conſtitutos, &, quamvis ſacra quædam col-
legia libera Epiſcopi, vel Abbatis, eligendi facultate frueren-
tur, eam tamen a Rege pependiſſe, qui electionem plerum-
que ita ſit moderatus, ne quis ſe invito ad dignitates majores
30. adſcenderet, Cel. Autor obſervat. *Rembertum*, Archiepiſco-
pum Hamburgenſem & Bremenſem, per baculum a *Ludovico*
31. fuiſſe inveſtitum, nos docet. Liberalitatem ejus in Clericos
& monaſteria multis exemplis declarat. Venditiones ac per-
mutationes fundorum eccleſiaſticorum nunquam ſine ejus
39. conſenſu perfici poterant. Antiſtitum ſacrorum controver-
ſias ſub auſpiciis *Ludovici* fuiſſe diremtas, Cel. Autor e ta-
48 ſeq. bulis, ideo adductis, monſtrat. Jus eligendi Abbatis, quo mo-
naſteria tunc temporis gaudebant, a privilegio Regis profe-
ctum eſſe, documenta allata comprobant. Terras, *Ludovico*
ſubjectas, Cel. Autor, quanta fieri poteſt cura, ediſſerit, quam-
vis, eam, quæ hodie in regnorum terminis conſtituendis ad-
110. hibetur, *ἀκρίβειαν* fruſtra hic poſtulari, urgeat. Provincias,
Ludovico parentes, in *pagos* fuiſſe diſtributas, quibus Duces, aut
Comites, præeſſent, obſervat. Pagi majores continebant mino-
res, ſive *pagellos*, ac plures comitatus. Pagis quibusque ſuæ
aſſignabantur villæ & loca. *Marca* non unius eſt ſignificatio-
nis, cum nonnunquam limites regni denotet, unde *Marchio-
nes*, ſive *Duces*, vel *Comites limitum*, nomen ſortiuntur, non-
nunquam villarum tractum, ſive territorium, ſignificet. Ut
regnum *Ludovici* in Tabulis geographicis ab homine harum

rerum

Digitized by Google

rerum perito exhibeatur, Cel. Autor optat. Pagos dein regni *Ludoviciani*, una cum villis & locis, ad eos pertinentibus, idem recenſet, ita tamen, ut temporum, quæ illuſtranda ſibi ſumſit, ſpatium non egrediatur, ac lectoribus, ampliorem horum pagorum notitiam deſiderantibus, varios libros, hoc argumentum pertractantes, commendat. Res geſtas poſtea *Ludovici*, quantum operis ratio poſtulavit, delineat, neque lites ejus, cum fratribus agitatas, & prælii Fontanidici hiſtoriam, tacet. De pactis vero, *Ludovicum* inter & fratres initis, potiſſimum eſt ſollicitus. Quid cum filiis *Ludovici* acciderit, ſollicite idem exponit. Quæ fuerint tunc temporis *Comitum, Judicum villarum regiarum*, ac *Miſſorum*, officia, nos docet. Cum, Slavicas quoque gentes *Ludovici* imperio fuiſſe ſubjectas, Cel. Autor moneat, easdemque parum obedientes, juſſibusque ſuis continuo reluctantes, expertum fuiſſe, narret, ea etiam, quæ cum perfida iſta natione geſſit *Ludovicus*, exponit. Res geſtas ejusdem Principis contra Normannos & Danos non ſilet. De ordine ſuccedendi, nec non præcipuis muneribus, in aula *Ludovici* introductis, deque poteſtate & juribus regiis, Cel. Autor dein diſputat, Ducis & Comitis vocabula promiſcue ſæpius ab hiſtoriarum ſcriptoribus uſurpari, nec ambo munera multum inter ſe diſcrepaſſe, pronuntians. Nomina quoque Ducum & Comitum regni *Ludoviciani*, tabularum ſubſidio inſtructus, exhibet, quamvis, neutiquam ſe omnes, qui tunc vixerunt, proceres in ſcenam hic producere, ſed ſpecimen duntaxat iſtius laboris iis exhibere, quos majora hoc in genere conari juvat, profiteatur. Exemplum placiti, in comitiis confecti, Cel. Autor affert. De legibus nempe, bello, pace, fœderibus, litibusque gravioribus, in publicis hiſce conventibus, ſub moderamine tamen Regis, penes quem ſumma erat autoritas, actum fuiſſe, pronuntiat. Statum juris Germanici privati, qualis *Ludovici* tempore fuerit, quatenus e monumentis publicis cognoſci potuit, deſcribit. Doctrinam poſtea *Ludovici*, ejusque erga bonas literas favorem, prædicat. De viris doctis, qui eo tempore floruerunt, inprimisque *Rabano Mauro*, differit. Specimen quoque Poeſeos theotiſcæ

Pag. 111. 112. 131. 132. 149. 151. 160. 162. 164. 172. 177. 180.

D 2 *Otfri-*

Pag. 181. *Otfridi* monachi apponit. Nullum bonarum artium genus
hoc tempore omnino neglectum fuiſſe, obſervat, & iſtas
quidem diſciplinas, quæ ingenio potiſſimum nituntur, præ
190. aliis floruiſſe, monet. Επινίκιον illud, Francico ſermone in
Ludovici Regis honorem confectum, quod *Schilterus* illuſtra-
vit, ad *Ludovicum* Gallicum, ſeu *Ludovici Balbi* filium, potiori
191. jure, quam ad Germanicum *Ludovicum*, referri, cenſet. Clau-
ſulis variis præcepta ſua munire conſuevit *Ludovicus*. Muni-
ficentiæ regiæ nullam aliam mercedem, quam ut cœtus ſacri
pro ſua & familiæ ſalute preces funderent, poſtulavit, cujus
192. rei varias Cel. Autor formulas apponit. De ſubſcriptione &
ſubſignatione chartarum *Ludovici* idem diſſerit. Monogram-
mata hujus Principis monogrammatibus *Ludovici Pii* ſimilli-
193. ma eſſe, adverſus *Conringium* evincit. Archicancellarios, qui
Diplomata Regum ſubſcriptione ſua roborabant, uno eodem-
194. que tempore fuiſſe plures, qua de re *Eccardus* dubitaverat,
pro certo ſumit, varioſque huic muneri a *Ludovico* Germani-
195. co admotos, ediſſerit. De ſigillis regiis, quibus *Ludovici*
chartæ inſigniuntur, varia notatu digna, quibus ea, quæ *Hei-
neccius* quondam hac de re obſervavit, vel confirmantur, vel
199. emendantur, profert in medium. Notas chronicas, in *Ludo-
vici Germanici* chartis vehementer turbatas, inter ſe conciliare
omni ſtudio laborat, variasque iſtius Principis epochas ideo
conſtituit. Plurimæ ex *Ludovici* tabulis temporum injuria
perierunt, quarum tamen memoriam, ac potiora earum con-
216. tenta, quantum fieri potuit, ex ſcriptoribus iſtius ævi Cel. Au-
tor reſtituit, quamvis, integra etiam Diplomata quædam *Ludo-
vici* in illam claſſem eum redegiſſe, deprehendamus. Tabu-
læ poſtea dubiæ fidei in ſcenam prodeunt, ubi Cel. Autor ſi-
222. gna *νοθείας* ſingulari cum acumine indicat. Familiam *Lu-
dovici Germanici* e tabulis ævi iſtius optime cognoſci, va-
riaque, in libellis genealogicis omiſſa, ope tabularum ſupple-
ri poſſe, demonſtrat. Ad rem diplomaticam filiorum *Ludo-
vici* poſtea delatus, de *Carolomanni* tabulis primo loco diſ-
putat. Formula auſpicalis: *In nomine ſanctæ & individuæ
trinitatis*, adeo conſtanter in illis uſurpatur, ut ne quidem char-

tæ,

tæ, quæ a regulis paululum recedunt, illam deſerant. Titulus, iisdem præpoſitus, *Karlomannus divina favente gratia Rex*, eſt frequentiſſimus. Exordia tabularum, quibus loca, divino cultui deſtinata, variis afficiuntur beneficiis, a ſpe remunerationis æternæ repetuntur. Formulæ promulgationis, ac Pag. 242
verba honorifica, quibus pater, conjux, & agnati, hujus Principis ornantur, in Diplomatibus variant. Epiſcopos a *Carolomanno* fuiſſe conſtitutos, exemplo *Gasperti*, Antiſtitis Vercellenſis, liquet, qui, prout ex Epiſtola *Joannis VIII*, a Cel. Auto- 249.
re exhibita, intelligitur, intercedente & commendante Pontifice, huic ſedi a Rege admotus eſt. Antiqua eccleſiarum jura *Carolomannum* confirmaſſe, & nova iisdem addidiſſe, documenta, hic allata, comprobant, quæ itidem ſummam ejus er- 251.
ga monaſteria liberalitatem loquuntur, quorum quippe juribus *usque adeo invigilavit*, ut ne quidem permutationes fundorum inter pias cauſas injuſſu ejus fierent. Regiones, 264.
quæ in regni paterni diviſione *Carolomanno* ceſſerunt, Cel. Autor poſtea exponit, res geſtas iſtius Principis delineans, ac turbas Italicas præcipue ediſſerens. Emolumenta fiſci Eccleſiis ſub- 269.
inde Principem hunc conceſſiſſe, Diplomatum ope evincit. Variis minis violatores præceptorum ſuorum terrere ſolitus eſt *Carolomannus*. Pro beneficiis, in collegia religioſa collatis, ritu antiquo preces piorum poſtulat. In calce ejus ta- 274.
bularum ſubſcriptionis & annuli mentio injicitur. Vocem *ſigillare* in hujus periodi Diplomatibus frequenter occurrere, Cel. Autor monet. Subſcriptio Regis his frequentiſſime verbis abſolvitur: *Signum Domini Karlomanni, Sereniſſimi Regis*. Duplici monogrammate uſum eſſe hunc Principem, 275.
Cel. Autor, *Muratorium* ſecutus, obſervat, cujus quoque figuram ſollicite deſcribit, & æri inciſam exhibet. *Theotmarum*, Archicapellanum, & Archiepiſcopum Juvavienſem, tanquam Archicancellarium unicum & perpetuum, tabulas *Carolomanni* recognoviſſe, eoque fortaſſis abſente, aut impedito, *Waldonem*, Cancellarium, vices ejusdem in ſe recepiſſe, oſtendit. Figu- 278.
ras ſigillorum, hiſce tabulis impreſſorum, evulgatas non eſſe, ac adeo penitus ignorari, queritur. Notas temporis in *Caro-* 279.
lomanni

DE POTENTIA, VEL IMPOTENTIA, AD GENErandum ob virulentam Gonorrhœam, in Titii circumſtantiis conſideratam, Quæſtio medica, habita in foro Mediolanenſi A. 1749.

Mediolani, 1749, fol.
Plag. 6.

Quæſtio hæc medica legalis a celeberrimis per Italiam Medicis in utramque partem diſputata fuit, & *Paulus Valgarengius* quidem, ſuffragio Medicorum Mediolanenſium fultus, ex Gonorrhœa impotentiam virilem ſemper haud conſequi, arbitratus eſt, contrariam autem ſententiam, exſtingui per gonorrhœam virtutem maritalem potuiſſe, Clariſſimi Profeſſores Bononienſes defenderunt. Dubitationi occaſionem dedit caſus ſingularis. *Titius* ex *Berta* conjuge duas filias, cum una maſcula prole, ſuſceperat, deinde illi, gonorrhœa laboranti, filia nata eſt, nec minus ille, ſecundo poſt morbum anno, filium genuit. De tribus primis & ultima ſobole, an illa *Titii* ſit, controverſia mota non eſt; aſt quarto loco genita filia adulterina, & ex *Sempronio* concepta, dicitur, ideo, quod illo tempore *Titius* generandæ proli impar eſſe videretur. Lis iſta, nono & vigeſimo, poſt morbum dubii patris, anno, mota fuit, faſſusque eſt *Titius* coram judice, ſe illo tempore, quo filiam genuiſſe perhibebatur, gravi gonorrhœa affectum fuiſſe, ſeque hanc filiam pro ſua agnoſcere non poſſe. Ex medicamentis, eo tempore *Titio* datis, conjectura invaluit, *Titium* generare tunc non potuiſſe, vel vires ejus medicamentis adeo dejectas fuiſſe, ut generare haud poſſet. Teſtes autem fide digni, *Titium* illo tempore recte valuiſſe, liberaliter vixiſſe, conviviis & ludicris ſcenis interfuiſſe, coram judice comprobaverunt. Igitur quæſtio mota eſt, utrum *Titius*, lue aphrodiſiaca tunc infectus, ſimulque, curationem hujus luis, quæ hydrargyro fit, expertus, cum conjuge *Berta* rem habere, & filiam generare, potuerit. *Valgarengius*, *Titium* potentem eſſe potuiſſe, ideo affirmat, quoniam in exhibita morbi deſcriptione nulla luis Gallicæ ſigna oſtenſa ſint, neque in notula pharmacopolæ remedia, quæ

pro

pro caſtigandis, vel ſiſtendis, ſimilibus morbis exhiberi ſolent, inveniantur, neque data tunc varia purgantia tanto, tamque efficacia, fuerint, quibus virtus generativa *Titii* deſtrueretur. Sed Profeſſores Bononienſes, allegatam a *Titio* gonorrhœam, & conjunctam illi luem Gallicam, ob corporis languorem, ad impotentiam & ſterilitatem *Titio* inducendam ſatis fuiſſe, judicarunt, aſſerto *Titii* fidem habentes. Qui pro potentia illius ſtabant, etiamſi gonorrhœa laboraſſet, illi tamen vires generandi ſupereſſe potuiſſe, oſtenderunt, ſiquidem, niſi gonorrhœa vera eſt, ex teſticulis naſcens, ſi pſeudo-gonorrhœa eſt, ex proſtatarum ulcere naſcens, tantum abeſt, ut potentiam illa imminuat, ut potius ad rem veneream ſtimulo materiæ acris plus excitet. Adducuntur quoque exempla eorum, qui, cum lue Gallica infecti eſſent, non minus generare potuerunt. Allegatur quidem ab illis, qui, *Titium* impotentem fuiſſe, aſſerunt, vis morbi Gallici, quæ tanta ſit, ut ſemen fertile confici haud ſinat; *Valgarengius* autem, poſt aliorum Autorum, *Zachæi* quoque teſtimonium adducit: *Non morbum Gallicum ſimpliciter, & ex ſua natura, facere hominem ſterilem, ſed tantum cum aliquibus ſymptomatibus aſſociatum, craſin principum membrorum deſtruentibus, & nativum genitalium partium calorem exſtinguentibus. Symptoma ſterilitatis non convenit morbo Gallico, ut morbus Gallicus eſt, ſed illi per accidens interdum adjungitur. Hanc veritatem ipſa experientia quotidiana confirmat, ex qua aſſidue videmus homines utriusque ſexus, Gallica lue, etiam gravi, vexatos, fœcunditate eſſe inſignes.*

JAC. THEOD. KLEIN, SECR. CIV. GED. SOCIET. Reg. Lond. & Acad. Bonon. Membri, Quadrupedum diſpoſitio, brevisque hiſtoria naturalis.

Lipſiæ, apud Jon. Schmid, Bibliopol. Lubecæ, 1751, 4. Plag. 16, Tabb. æn. 3,

In univerſa naturæ hiſtoria magnus Autor, hic quadrupedia tum novo quodem ordine diſpoſita exhibet, tum egregiis obſervationibus illuſtrat. Primo quidem, hæc animantia ut ordinet, recenſebimus, Tabulam illorum generalem exhibituri:

Ordo I. Piloſa & ungulata vivipara. Ζωοτοκα.

Fam. I. Monochelon Equus,
Aſinus,

Fam. II. Dichelon Taurus,
domeſticus,
ferus.
Aries,
Tragus,
Hircus,
Ibex,
Rupicapra,
Gazella,
Moſchus,
Tophocephalus *Grimmii*,
Bezoarticus,
Tragelaphus,
Nactus *Guineenſ.*
Giraffa.
Cervus,
Nobilis,
Rangifer,
Capreolus,
Alce,
Dama recentior.
Porcus,
Vulgaris,
Moſchiferus,
Babirouſſa,
Acutauris.

Fam. III. Trichelon. Rhinoceros.

Fam. IV. Tetrachelon. Hippopotamus.

Fam. V. Pentachelon. Elephas.

Ordo II. Piloſa & digitata, ſive ſint tota coriacea, ſive cataphracta, omnia vivipara.

Fam. I. Didactylon. Camelus,
Silenus.

Fam.

Fam. II. Tridactylon.	Ignavus,
	Tamandua.
Fam. III. Tetradactylon.	Tatu,
	Cavia.

Fam. IV. Pentadactylon.

Lepus,	Coati,
Sorex,	Felis,
Sciurus,	Catus,
Glis,	Lynx,
Mus,	Pardus,
Talpa,	Tigris,
Veſpertilio.	Leo,
Muſtela,	Urſus,
Acanthion,	Gulo,
Canis,	Satyrus,
Lupus,	Simia,
Vulpes,	Cebus,

Fam. V. Anomalopes Pentadactylon ped. anſerinis,

Lutra,	Phoca,
Caſtor,	Manati.
Roſmarus,	

Ordo III. Depilata, ſive tecta, ſive nuda, nequicquam piloſa, omnia ovipara.

Teſtudinata,	Teſtudo,	digitis diſcretis,
		pedibus anomalis,
Cataphracta,	Crocodilus,	Caimanus,
Nuda,	Lacerta,	dorſo lævi,
		dorſo pectinato.
	Salamandrina,	
	Salamandra,	ova in utero excludens.
	Gekko,	
	Cordylus,	Uromaſtix,
	Scincus,	
	Seps, Lacerta,	Chalcidica,
	Chamæleo,	
	Batrachus,	Rana,
		Bufo.

Hæc ſingula egregiis obſervationibus illuſtrat Cel. Autor, tum ex avtopſia deſumtis, ut qui pleraque poſſedit, tum ex multa lectione congeſtis. Nos pauca, non ſeligemus, quod in tanta rerum præſtantium copia facere non poſſe profitemur, ſed, prouti ſors objiciet, adducemus. Cum *Plinius* dicat, mulos, cum equa conjunctos, γίννας procreare, de illa inter Autores lite, an muli mulæve ſteriles ſint, videtur Noſtro, antiquos, certos vel aſinos, vel equos, *fœcundum* muli *genus proprium* appellaſſe, quoniam *Ariſtoteles* ait, in Syria eſſe, quos mulos appellent, diverſum ab eo, quod equæ & aſini coitu procreatur, ſed ſimili facie, quod procreet. Rhinocerotum bicornium exempla plura adducit, & inter hæc unum, quod A. 1739, 12 Junii, intravit in theſauros regios Dresdenſes, & ex literis B. *de Heucher* ita deſcribitur: *Satis arcte ſuccedunt contigua* (cornua), *& corio valde tenaciter inhærent, ut nec ego, nec quisquam alius, fucum ullum obſervare poſſimus, quod nullo modo ſint adglutinata, vel aliter pelli impoſita. Anterius cornu conum repræſentat rotundum, poſterius recurvum dorſum verſus, per totam longitudinem in aciem quandam abit, ita ut animal ambobus una cornubus, corpori cuidam inflixis, poſteriori ſecare & fatiſcere valeat.* Dimenſiones transmiſit *Heucheri* in tuenda rerum naturalium amplitudine ſucceſſor, *Eulenbergius*, rer. metall. Conſ. Reg. *Cornua intervallo* $2\frac{1}{2}$ *dig. inter ſe diſtant, eorumque alterum linea recta altitudinem habet* $15\frac{1}{2}$ *dig. in circumferentia baſeos* $20\frac{1}{2}$ *dig. anterius quidem hoc, ſed poſterioris longitudo eſt* $9\frac{1}{2}$, *baſis* 22, *ſpolia a B. Dom.* Curt ab Einſiedel, *quondam Curiæ Regiæ Mareſcalco, depoſita fuerunt.* Noſter duo ejusmodi cornua ex communicatione *Georgii Lehmanni*, Pharmacopolæ Gedanenſis, depicta exhibet., & ex relatione Viri probi, & ipſi cognatione quadam juncti, *Biebering*, qui per aliquod tempus in Capite bonæ ſpei degit, narrat, unicornes Rhinocerotes eo in loco non dari, ſed omnes bicornes eſſe, incolas vero eos perſequi non propter cornua, quæ parvi æſtiment, ſed quod plantationibus noxii ſint, hincque raro a venatoribus cornua ſervari. *Tamandua Guacu*, ſeu Myrmecophagam, ut in theſauris regiis Dresdenſibus farctum exhibetur, animal rariſſimum, depingit.

Veſper-

Veſpertilionem minus recte, ait, inter aves referri, cum non omne, quod volet, avis ſit: nam piſces, vel lacertos, volantes, aut papiliones, nemo inter aves retulerit. Gulonem nigrum etiam ex regio Dresdenſi theſauro depictum ſiſtit, ex Sibiria olim Dreſdam allatum, qui quotidie 13 libras carnis devoravit, ſemper tamen adhuc eſuriens. Color ex nigro in brunum vergit. Longitudo animalis ulnam & octo fermo pollices æquat, ex quibus caput octo pollices, corpus ulnam circiter, comprehendit, altitudo animalis cum capite novendecim fere pollices emetitur. Alium ex bruno flaveſcentem Gulonem ibidem quoque farctum conſervant, quem in Saxonia prope Frauenſteinium Rex & Elector *Auguſtus II* Glor. Mem. cepit. Hæc pauca ſpecimina oſtendent, non omnia, quæ in hoc libro leguntur, alibi legi poſſe. Methodus vero, quam ſequitur Cel. Autor, hæc *eſt, ut, expoſito* generis nomine, ſpecies ejus, quotquot reperiri apud diverſos Autores potuerunt, recenſeat, & propria cujusque adducat. Sub finem libri Serpentum ordinem promittit, quem jam in libro *de Teſtis*, proxime recenſendo, exhibuit.

NOUVEAU TRAITÉ DU NIVELLEMENT, &c.

hoc eſt,

NOVUS DE ARTE, AQUAS DUCENDI, TRACTAtus, Autore Domino LE FEBURE, Capitaneo Ingeniariorum Pruſſicorum, Membro Acad. Reg. Scient. & Literar. Pruſſ.

Potsdamii, 1752, 4.

Plag. 10, Tabb. æn. 7.

Etſi plures de arte librandi aquas prodierint libri, *Picardi*que ſcriptum, quod optimum habetur, jubente Illuſtriſſ. *de Maupertuis*, ante aliquot annos a Dom. *Paſſavant* Germanico habitu donatum fuerit; Noſter tamen ea & theoriæ cognitione, & praxeos peritia, inſtructus opus hoc aggreditur, ut ſupervacanea ejus opera videri omnino non poſſit. Primo monet, figuræ *telluris* a ſphærica aberrationem minorem eſſe, quam ut ratio ejus in libellandi praxi haberi debeat. Igitur in-

ter axem & diametra æquatoris, ut ex menſuris *Maupertuiſianis* definiuntur, ſumendo medium arithmeticum, habebitur diameter globi alicujus, qui tuto veræ telluri ſubſtitui hic poteſt. Hæc autem etſi diverſa ſit a diametro telluris, *Picardo* aſſumta; tamen & hæc differentia tam exigua eſt, ut veræ horizontalis lineæ ab apparente diſcrimina, quanta *Picardi* tabula exhibet, retineri absque mutatione poſſint. *Picardi* vero inſtrumentum perfecit Noſter, quod confirmant *Euleri* & Com. *de Schmettau* teſtimonia, Præfationi ſubjuncta.

Igitur, explicato, quid per libellandi artem intelligatur, & quale ſit inter veram horizontalem atque apparentem diſcrimen, tabulam *Picardianam* computare docet, &, quia refractio turbare poteſt negotium, illam quoque conſiderat. Eam ſæpius ſe obſervaſſe, narrat Autor, cum mane libellavit tempore paululum nebuloſo, ubi objectum quod in horizontali linea ipſi apparuerit, mox extra eam migraverit. Sumſit vero diſtantiam unius operationis libellandi (*coup de niveau*) plerumque perticarum 150. Prima vero & ſimpliciſſima methodus eſt, ut, ſtatuto inſtrumento in medio intra duos terminos horizontalis lineæ, habeantur ſic duo in illa puncta, æqualiter a telluris centro remota, quippe ſitus inſtrumenti perpendicularis eſt ſemidiametro telluris in eum locum, in quo conſiſtit inſtrumentum, ductæ. Si vero collimando per inſtrumentum ab uno termino ad alterum peragatur operatio, varii caſus contingere poſſunt. Vel enim, translato inſtrumento ad alterum terminum, illudque punctum hujus termini, quod prior collimatio definierat, & retro collimando, punctum, in quo oculus fuerat ad primum terminum, rurſus conſpicitur, tuncque hæc linea collimatione ſecundæ cum ea primæ coincidit, & utraque eſt horizontalis eadem, vel non poteſt applicari inſtrumentum puncto in termino ſecundo, prima collimatione definito. Applicatur igitur alii, & ſecunda collimatione definitur in termino punctum aliquod, quod ſi tantum diſtet a puncto, in quo oculus in termino verſatus fuerat, quantum diſtat punctum prima collimatione definitum in termino ſecundo a puncto, in quo oculus ad hunc ſecundum terminum conſtituitur, utra-

que

que hæc linea collimationis horizontalis eſt; vel, poſito inſtrumento ad terminum ſecundum ita, ut oculus cadat in punctum, quod prima collimatio ibi definiverat, retroque collimando, non conſpicitur punctum, in quo oculus verſatus fuerat in termino primo, ſed aliud, tumque (dato, quod inſtrumentum mutationem paſſum fuerit nullam,) lineæ utriusque collimationis *antiparallelæ* ſunt, angulumque inter ſe continent, cujus biſſectrix horizontalis eſt. Sic plures caſus explicat Noſter, ſed hi, ut methodus ejus cognoſcatur, nobis ſufficiant. Patet vero, ſic cognoſci, quantum inſtrumentum ab horizontali linea aberret, (*de combien il hauſſe ou baiſſe la mire*,), quæ conſequantur, ſi verſus horizontem vergat, ac ab eo divergat, item quomodo corrigi debeat.

Hæc quidem *primo Capite* explicantur. *Secundum* chorobates (*niveaux*) varii *generis*, & quomodo rectificentur, *deſcribit*. Primum horum inſtrumentum tuborum communicantium proprietate nititur, bonumque eſſet, ſi oculus puncta ſupremæ ſuperficiei aqueæ in utroque tubo ſequi exacte ſatis poſſet. Præterea, cum nullus oculus ſignum aliquod, aut lineam, perticis 25 remotiorem diſtincte videat, non niſi brevibus diſtantiis aptum eſt. Sequitur *Hugenianum*, de quo judicat Noſter, difficillimum eſſe, ut exacte ſatis ſemper ejus linea & pondus tubo jungantur, quo centri gravitatis directio eundem perpetuo cum axe tubi angulum efficiat, neque commode transferri inſtrumentum cum pondere & oleo. Tamen *pro* bono illud habet. Poſt *Hireanum* deſcribit, dein *Picardianum*, longus in explicando hujus uſu. Subjungit ab ipſo inventa inſtrumenta, de quibus dicere ſine figuris nihil omnino poſſumus. *Picardianum* ſecutus eſt, ſed in melius mutavit. *Tertio Capite* praxin librandi aquas exponit. Libramenta vero ſtatuit alia ſimplicia, quæ unius horizontalis ductu abſolvuntur, alia compoſita, in quibus repetendum opus eſt. Hæc quomodo ipſa perficienda ſint, delineationes quoque operationum efficiendæ uberius docet, illuſtratque exemplis rariorum *hujus* generis magni momenti libramentorum, quibus præfuit, ut poſſit liber hic artificibus inſigniter prodeſſe.

PRO-

PROBLEMA, AD CUJUS SOLUTIONEM GEOMEtræ invitantur.

TAB. I. Propoſito quadrante elliptico *BNME*, inter binos ſemiaxes principales *CB* & *CE* intercepto, in eo geometrice aſſignare puncta *M* & *N*, ut arcus *MN* præciſe ſit ſemiſſis arcus quadrantis *BNME*.

THEOREMA, AD CUJUS DEMONSTRATIONEM Geometræ invitantur.

Si ellipſis *AEBF*, axibus principalibus *AB* & *EF* deſcripta, per diametrum quamcunque obliquam *XCY* biſecetur, ad quam ſemidiameter conjugata *CZ* producatur in *V*, ut ſit *CV* æqualis ſemiaxi *CA*, & ex *V* ad *CA* normalis agatur *VP*, hæc ellipſin ita ſecabit in puncto *S*, ut arcuum *XAS* & *YFS* differentia geometrice aſſignari poſſit.

Si enim ex *X* ad *CZ* perpendiculum *XQ* ducatur, intervallum *CQ*, bis ſumtum, æquale erit illorum arcuum differentiæ, ſeu erit $YFS - XAS = 2CQ$.

Eo difficilius autem tam Problema reſolvendum videtur, quam Theorema demonſtrandum, quod diverſi arcus elliptici nullo adhuc modo inter ſe comparari potuerint, unde ex harum propoſitionum pertractatione non contemnenda Analyſeos incrementa merito exſpectantur. Graviore autem præmio Geometræ ad hoc argumentum ſuſcipiendum incitari non poſſunt.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD incrementum ſcientiarum, ab his, qui ſunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per Partes publicata. Edendi conſilium ſuſcepit, ſua nonnulla paſſim addidit, Præfationem præmiſit, FRIDER. OTTO MENCKENIUS.

Voluminis IX Pars I & II.

Lipſiæ, apud B. Lanckiſii hæredes, 1752 & 1753, 8.
Alph. 1 plag. 1.

Pro-

Digitized by Google

ellipſis $AEBF$, axibus principalibus AB & EF deſcripta, per
diametrum quamcunque obliquam XCY biſecetur, ad quam
diameter conjugata CZ producatur in V, ut ſit CV æqua-
emiaxi CA, & ex V ad CA normalis agatur VP, hæc elli-
ita ſecabit in puncto S, ut arcuum XAS & YFS diffe-
a geometrice aſſignari poſſit.
enim ex X ad CZ perpendiculum XQ ducatur, interval-
CQ, bis ſumtum, æquale erit illorum arcuum differentiæ,
erit $YFS - XAS = 2CQ$.
o difficilius autem tam Problema reſolvendum videtur,
n Theorema demonſtrandum, quod diverſi arcus ellipti-
ullo adhuc modo inter ſe comparari potuerint, unde ex
m propoſitionum pertractatione non contemnenda Ana-
s incrementa merito exſpectantur. Graviore autem præ-
Geometræ ad hoc argumentum ſuſcipiendum incitari
poſſunt.

Digitized by Google

Procedit opus haud inauſpicato. *Voluminis IX*, cui pro more ſuo præfatus eſt Menckenius, *Pars I* complectitur Jo. Chriſtoph. Harenbergii *Hymnum Davidicum CXVI, ex fato Davidis epileptico* 1 Sam. XXI, 12 - 16, *genuinam expoſitionem exhibentem*; Jo. Rudolphi Kieslingii *Commentationem in vocabula* φῶς, λύχνος, & φωστῆρες, *ad effata* Jo. VIII, 12, V, 35, Phil. II, 15; porro *M.* Jo. Gothofr. Welleri *explicationem Problematis, num ille, quo* Lutherus *mortuus eſt, fuerit dies Concordiæ*; Jo. Ern. Imman. Walchii *Diſſertationem epiſtolarem de antiqua Cruce ſtationali ærea inaurata*; *Anthologiam Græcam, nunc primum e Codice MSto editam, ſtudio* Jo. Jac. Reiske, *ejusque Miſſum primum*; ac tandem *Commercium epiſtolare duorum magni nominis Virorum*, Ludovici Bourgueti & Gisberti Cuperi, *quo multa Philoſophiæ, antiquitatum, & literarum elegantiorum, capita doctiſſime illuſtrantur. Accedunt duæ* Bourgueti *ad Jo. Bapt. Ottium, & Jo. Woodwardum, Epiſtolæ*. Præfationem præmiſit huic Commercio epiſtolari *Frid. Otto Menckenius*. Nunc ſigillatim ediſſerenda ſunt pauca. Hymno *Davidico CXVI* prodidit *Davides*, ſe liberatum fuiſſe ſtatu corporis, mortem attingente; quo in omnem partem facilis ſibi fuerit lapſus; quo pedes vacillarint, lachrymisque oculi fuerint referti; quo mentis fuerit emotæ; quo vinculis fuerit dignus exiſtimatus. Ex terrore ortum malum epilepticum eruit Autor ex *1 Sam. XXI*, quem locum exponit, ac ſigna epilepſios adjungit ex *Hippocrate, Cornelio Celſo*, ac *Hermanno Bœrhaave*, in *Davidem*, inter Philiſtæos verſantem, quadrantia. Fictam a *Davide* inſaniam propulſare contendit. Metaphraſin Latinam Hymni adornatam annotationibus variis illuſtrat. Verbo אפף ineſſe vim *deprimendi agmine cingente, & faſtidium afferente*, aſſerit, in ſubſidium arceſſens linguam Arabicam & funes mortiferos, quibus olim vivi homines cadaveribus fuerunt pœnæ loco alligati. Evolvit vocabulorum ceterorum difficilium notiones. Per חסידיו *v. 16* deſignari putat *excellentiſſime ſanctum Jehovæ*, Meſſiam. Exponit præterea ſingulas enuntiationes. *Kies-lin-*

Pag. 6.

19.

29.

Digitized by Google

lingius docet, viros præſtantes vocari *lumina*. Ad teſtimo-
nium citat *Homerum Odyſſ. XVIII v. 25.* Meſſias vocatur
lux magna Jeſ. IX, 2, lux gentium XLIX, 6. Illud φαίνετε
Phil. II, 15, imperative eſſe capiendum, Autor negat. *Wel-
lerus*, diem *Lutheri* emortualem fuiſſe *Concordiæ* diem,
oſtendit. Obiit hic ad 18 Febr. A. 1546. Sunt, qui ne-
gant, ſunt, qui affirmant, eum fuiſſe *Concordiæ* diem. Ca-
lendaria diverſorum locorum notiſſima nominibus diver-
ſorum Sanctorum ſunt paſſim inſignita. In plerisque
Concordia ad 13 Aug. fuit adſcripta, & ad 18 Febr.
Pag. 50. *Simonis*, vel *Gabini*, nomen habetur, immo *Conſtantiæ* &
Pantaleonis. At in Calendariis Franconicis, A. 1541. 1544,
57. & 1545, publicatis, ad 18 Febr. legitur *Concordiæ* nomen.
61. Ita B. *Joanni Matheſio* honor veracitatis conſtat. Ad *Wal-
chium* miſerat *Hieron. Guil. Ebner ab Eſchenbach*, defun-
ctus A. 1752, figuram vetuſtæ *crucis ſtationalis*, quæ erat
tabulæ æneæ inciſa, ut ex Clariſſ. Viro ſententiam, & cu-
jus ea eſſet ætatis, intelligeret. Hic cruces diſtribuit pro
ſucceſſu ſeculorum in quinque claſſes, contendens, Chri-
ſtianos ante *Conſtantinum Maximum* abſtinuiſſe a Jeſu,
in crucem ſuffixi, ſimulacris, uſosque potius monogram-
65. mate ☧. Seculo VII Chriſtiani effinxerunt ſimu-
lacrum Jeſu, ſtantis, tunica induti, apertis oculis, manibus
more orantium ad cœlum ſublatis, ſimilis triumphanti, ad
crucem ſtantis. Seculo VIII cœptum eſt cruci imaginem
Jeſu cælatura lineari, manibus & pedibus quatuor clavis
affixis, apertis tamen plerumque oculis, neque nudo, ſed
tecto, corpore, inprimis tunicato, cum nimbo nonnunquam,
effigiare. Seculo IX mos obtinuit, effingendi Jeſum cruci affi-
xum integro corpore, quod tamen a cruce ſeparari poterat.
Seculo XV vigere cœpit conſuetudo, cui adhuc eſt locus.
Inde Autori viſum eſt definire, crucem, ſecum communi-
catam, eſſe claſſi quartæ inſerendam. *Reiskius Antholo-
giam*

giam Græcam, a vulgari *Planudea* diverſam, in Bibliotheca Ampliſſimi Senatus Lipſienſis deprehendit in Codice, ex quo *Leichius Carminum ſepulcralium* guſtum Lipſiæ A. 1745 edidit. Procul eſſe juſſit *Reiskius* ea, quæ inviolato pudore legi nequeunt. Cetera evulgavit hoc loco una ſerie, adjectis interpretationibus ſuis. Opus ipſum totum in *ſex Capita* fuit olim diſtributum. Lipſienſi Codici deeſt poſtremum. *Primam Partem* efficit *Stratonis Muſa puerilis*, merito ignorata, conſtans carminibus 247. *Secunda Sectio* habet carmina triginta. *Tertia* eſt optima, complectens carmina in fœminas amatoria 118. *Quarta* conſtat carminibus 158 dedicatoriis. Hanc *Partem* pæne omnem ſparſit *Suidas* per *Lexicon* ſuum diſcerptam. *Parte quinta* continentur carmina ſepulcralia, e quibus, pæne centum, *Leichius* duo & viginti edidit. *Partem ſextam*, Lipſienſi a Codice remotam, evulgavit Græce *Jenſius*, conſtantem carminibus 154. Pleraque ſunt arguta, elegantisque ac poeticæ dictionis, etiamſi non morum, exempla. Carmina, quæ edidit hoc loco *Reiskius*, in Latinum etiam vertit, orſus a *tertia Parte*. An apud alios jam unum alterumque horum carminum legatur editum, eis inquirendum permittit, qui otium in rebus minutis ſuum conterunt. *Barberinius* Codex erat omnium abſolutiſſimus. Codici Lipſienſi, haud æque perfecto, *Dorvillius* immerito detractum ivit. Oſtendit vero Noſter, Lipſienſem eſſe meliorem illo, quo *Dorvillius* fuit uſus. Contulit ipſe paſſim aliorum cum ſuis meditata, ſæpius emendavit neglectius deſcripta, artisque ſuæ criticæ experimenta dedit ubique luculenta, nonnunquam ad *Theocritum*, aliosque Poetas Græcos, traducta. Progredimur ad Commercium epiſtolare. Inde intelligitur, *Bourguetum* originem literarum, ſeu alphabetorum, a *Moſis* demum ætate repetiiſſe, & diluvio *Noachico* argumenta conciliatum iviſſe ex foſſilibus marinisque rebus, per altiſſimos paſſim montes obviis; *Cuperum* partes contrarias fortiter propugnaſſe. Quæ Duumviri

Pag. 80. 89. 151.

viri de Sinarum ſive antiquitate, ſive lingua & dicendi modis, moribusque, & inſtitutis, per literas collocuti ſunt, ſcitu haud ſunt indigna. Debent eruditi Epiſtolas hasce Ven. *Jo. Georgio Schelbornio*, Memmingenſis reipublicæ a ſacris, qui eas cum *Menckenio* communicavit. Com-
Pag. 154. mercio illi, per *Bourguetum* ad *Jac. Zimmermannum*, Profeſſorem Theologiæ Tigurinum, tranſmiſſo, *Bourguetus* præfixit monitum, ut hinc, quid in ſententiis ſuis mutaverit, pateſcat. De libro Bramanum, *Betz*, ſeu *Boran*, *Bour-*
161. *getus* nonnihil affert, haud tralatitium. Eidem viſum fuit, loqui foſſilia & petrefacta veritatem diluvii *Noachici*. *Cuperus* negantem amplectitur ſententiam, eo quod procelloſa telluris mariſque fata ad navim *Noachi*, placide ſervatam, haud quadrent, & in ipſis gemmis ſuccinique partibus inveniantur corpora beſtiolarum indurata. Reſpondet ad ſingula *Bourgetus*, & inprimis multus eſt in examinandis ſingulis opinionibus, quas homines effinxerunt, expoſituri rationem, cur monumenta diluvii univerſalis appareant in omni ambitu telluris. Acquieſcit tandem in opinione diluviana, & difficultates, quas extricare haud valebat *Woodwardus*, ſolvere & expedire contendit, promittens majoris ſpatii & diligentiæ Diſſertationem, cujus jam exordium elaborarit. Continuatio Commercii hujus epiſtolaris apppareat in hujus *Voluminis Parte ſecunda*.

In hac ſeſe Lectori offerunt: 1) Joannis Rudolphi Kieslingii *Obſervatio de Deo, inſtar leonis oſſa conterente, ad* Jeſ. XXXVIII, 13; 2) Jo. Frid. Friſchii *Commentatiuncula philologica de* 'Ευτραπελία *veterum, non omnibus probata, ad illuſtrandos Autorum claſſicorum quosdam locos, &* Eph. V, 4; 3) Jo. Chriſtoph. Harenbergii *Commentatio de re muſica vetuſtiſſima, ad illuſtrandum ſcriptores & exteros accommodata;* 4) Henr. Auguſti Zeibichii *Obſervatio de Cyaxare poſtrema, qua ille regali ſua dignitate penitus privatur;* 5) *Anthologia Græca, nunc primum e Codice MSto edita, ſtudio* Jo. Jac. Reiske, *Miſſus ſecundus;* 6) Frid. Ott. Mencke-

ckenii *de vero Autore libri famoſi, Aloiſiæ Sigeæ Satira ſotadica inſcripti, Obſervatio;* 7) *Commercii epiſtolaris duorum magni nominis Virorum,* Ludovici Bourgueti & Gisberti Cuperi, *quo illuſtriora multa Philoſophiæ, antiquitatum, & literarum elegantiorum, capita doctiſſime illuſtrantur, Particula altera.* Kieslingius *Hiskiæ* verba *Jeſ. XXXVIII, 13,* ſic interpretatur: *Compoſui animum* (ſperavi) *usque in matutinum, tanquam leo, ſic conſtringebat omnia oſſa mea.* Leonum eſurientium mos ita fert, ut in homines ſibi obvios irruant, illos dilacerent, ſanguinem conſumant, comminuant oſſa. Interpretationes priſcas introſpicit & dijudicat Autor. Verbo שוה inest notio *actus animi, quo actu quis rebus turbulentis, quæ circulos noſtros animique tranquillitatem turbare poſſunt, animum, pluribus meditationibus intentum, colligit, eumque ad calamitates fortiter ſubeundas, atque patienter ferendas, componit.* Similitudo a leonibus, qui compoſitis unguibus ſecure dormiunt, neque ullum ab aliis animalibus impetum metuunt, petita. Conf. *Gen. XLIX, 9.* Conſtituerat *Hiskias* patienter morbum ferre, ſed eo fortiori impetu Deus in ipſum irruit, & *Hiskias* e leone in gruem, hirundinem, & columbam, inermes, timidas, querulasque, quaſi mutatus fuit. *Friſchius* evolvit vim vocabuli εὐτραπελία. *Æliani Var. Hiſt. V, 13,* locum exponit & illuſtrat. Ἀγχίστροφος & εὐτράπελος eſt is, *qui facile & confeſtim pro momentis ſe circumſtantibus ingenium in partem aptam vertit.* Εὐτράπελος igitur eſt homo, levi impulſu verſatilis ac commutandus. Εὐτραπελίαν *Ariſtoteles* in virtutibus retulit, habens eam pro dexteritate concinne ac lepide jocandi. Urbanitas ac comitas ea haud indicatur. Vocabula media, noſtro ſenſu accepta, Græci veteres haud habuerunt, puta non verbo, re tamen ipſa. *Iſocrates* notavit illam εὐτραπελίαν, *alacritatem adoleſcentum, quæ pollent ad verba aliorum detorquenda, & in ridiculum convertenda ſenſum.* Eutrapeliam a nobis in vernaculum vertendam eſſe per *leichtfertige Rede,* levitatem verborum,

Pag. 190.
196.
202.

Noſter ſtatuit. *Harenbergius* ad rem muſicam vetuſtiſſimam ſeſe accingit explicandam, inprimis ad ſcripta vetuſtiſſima, eaque Ebræorum ſacra, reſpiciens, &, ut inſcriptiones, hymnis *Davidicis* præfixas, extricet, operæ ſuæ haud parcens.
Pag. 205. Muſica inſtrumenta & carmina, eis congruenter decantata, jam ante diluvium fuiſſe, docet, monens contra *Platonem*, ea haud intercidiſſe per diluvium. Rei muſicæ ex *Homero* apponitur notitia. De *Muſis*, *Jove*, *Apolline*, nonnihil diſſeritur. A crepitaculis & tympanis illuſtrandis Autor primordia capit. Inde ad hexametros pentametrosque verſiculos itum fuiſſe, tradit. Diſcrepantiam Poetices Græcorum atque Ebræorum expouit. Notas muſicas, *Guidone Areti-*
215. *no* vetuſtiores, indicat. Græci ac Latini ſyllabis ſuperimpoſuerunt literas ſuas minuſculas, ad tonorum diſcrimina dinumeratas. Differit de modis melodiæ, Æolico, Ionico, Dorico, Aſio, Lydio, Phrygio, qui ſinguli adhuc in cantu ſacro canonico ſuperſunt. Æolicus videtur appellari *Ajielet Pſ. XXII, 1*, & Ionicus *Jonat Pſ. LVI, 1*. Genera hymnorum & carminum antiquiſſima ediſſerit Autor ſuccincte. Recenſet deinde potiora inſtrumenta muſica pulſatilia, tactilia, flatilia. De Muſurgis ac *Aſſapho* Ebræorum exponit. Docet, cymbala dici *Zilzelim 2 Sam. VI, 5*, eorumque uſum, in templo *Serubabelico* olim vigentem, ſubjungit. Tympanum תוף, & tympanum majus, *magrephah*, attingit. Magadin & Gittit fuiſſe idem inſtrumentum muſicum, chordis inſtructum, digitis raſum, ac foraminibus reſonans, tradit. A Magadide Pectida, *pahhad*, *Job. XL, 17*, haud admodum diſcrepaſſe, & hanc nunc vocari *Cembalo*, monet. Tum *aſcoron*,
234. *haſſchabbar*, *aſor*, illuſtrat. *Sabbecha*, *Dan. III, 5, 7*, memorata, ipſi eſt *ſambyce*, ſambuca, nervis ſonum edens. *Schminith* ipſi eſt magadis, octavam ſonans. *Kinnor* ei eſt *gingras*, tibia minor. Nomina עלמם, אלמם, *elem*, confert cum Græcorum ἐλύμοις, *tibiis*. In *Pſ. LVI, 1*, memorantur quædam obſcuriora, *al jonat elem rhhokim*. Ea Noſter hunc in modum interpretatur, *ad modum Ionicum tibiæ*

tibiæ Phrygum. Elymos enim, tibia major, fuit Phrygibus inventu & tractatu familiaris. Perſequitur idem *Jeduthos, nablia*, αὐλὺς, חלילות, *tibias ſaltationes*que, quæ vocabantur *puer*, ſeu *muth labben*, non *ſicinnotyrbos*, *ſchuſchan edud*, *ſchoſchannim*, *naulas*, *monaulia*, *tubas*, *buccinas*, *cornua*, *jambycas*, *ambubajas*, ac alia. *Zeibichius Cyaxarem* Pag. 269.
ſecundum ſolio movit, ac e Regum Mediæ albo expunxit penitus, *Xenophonte* quidem invito, ac fide in hac cauſa indigno. *Joſepho* hic non aſſurgendum. *Herodoti* fide ſtandum, qui *Aſtyagem* appellavit improlem, cum *Harpago*, id eſt, filiis carentem, ἄπαιδα. Narrat *Herodotus*, *Aſtyagem* ſibi a genero metuiſſe futuro, monitum ſomnio. *Aſtyagi* ſucceſſit *Cyrus* Perſa, *Herodoto* teſte, ac *Cteſia* ipſo. Adde *Strabonem* & *Juſtinum*, *Euſebium* item in *Chronico*. Concordat ipſis *Syncellus*. Chronologicas difficultates ſcite ac ſolide Noſter 278.
ad extremum expedit ac extricat, licet *Humphrey Prideaux* & *Leonardus Offerhaus Cyaxarem*, *Aſtyagis* ſucceſſorem in Mediæ regno, ſtabilire fuerint conati. Ut ad *Darium* Medum eandem diligentiam Autor porro transferat, admodum volumus ipſum rogatum. *Anthologiam Græcam*, ejusque *Miſſum ſecundum*, liberali fronte ac manu *Reiskius* ſic nobis exhibuit, ut bonæ literæ & nos ipſi multum debeamus. Annotationibus profecto eam ornavit variis. En unam & alteram.
Τις ponitur haud raro pro ἔςις. Græci plantas & homines 312.
adoleſcentes æque appellant ϑάλυς, ἔρνυς. Χίον eſt vas fictile, ſeria, lagena. Ad *Aloiſiæ Sigeæ* Autorem inveſtigandum operam ſuam accommodavit *Menckenius*. Fuerunt, qui, *Iſaacum Voſſium*, qui, D. *Joannem Weſtrene*, patronum cauſæ Hagienſem, fuiſſe Autorem, memoriæ prodiderunt. *Baggerus* tandem, ortu Suecus, ſed Pontificia ſacra profeſſus, 328.
qui omnem pæne terrarum orbem luſtravit, maxime vero in Gallia verſatus, indicavit genuinum *Menckenio* Autorem, *Nicolaum Chorerium*, Parliamenti Gratianopolitani in Delphinatu Advocatum, eundem, qui *Vitas Dionyſii Salvagnii Boeſſii*, *Delphinatis*, & *Guidonis Papæ*, *JCti*, vulgavit, ac *de Antiquitatibus urbis Viennenſis* librum, nec non *Hiſtoriam*

Del-

Digitized by Google

Delphinatus, opus magnum & omni poſteritate digniſſimum, ſcripſit ediditque, defunctus A. 1692. Edidit idem Gratianopoli A. 1680, 12, *Carminum librum unum*, ac alia, *Niceronio* in *Memoir. Tom. XXXVI pag. 21 ſeq.* memorata. *Baggerus*, cum evulgaſſe *Aloiſiam* in urbe Gratianopoli impenſis *Nicolai*, ibidem Bibliopolæ, Dialogis ſex, ac recudendam curaſſe, addito uno Dialogo, Genevæ, narravit. Editio hæc nævis typotheticis abundat, quos *Chorerius* manu ſua, *Baggero* ſatis nota, emendavit in exemplari ſuo. Inſunt *Aloiſiæ* flores & elegantiæ haud unæ, ad Gallos referendæ. *Chorerius* ex *Aloiſia* transſtulit duo Carmina, quæ in medio opere leguntur, *de laudibus Aloiſiæ*, & *Tuberonis genethliacon*, in il-
Pag. 332. lum ſuum *Carminum Librum unum*. Dominus *de la Roche* & *Guido Allardus*, qui *Chorerio* fuerunt familiares, *Chorerium* eſſe *Aloiſiæ* Autorem, ſæpiſſime docuerunt *Baggerum*. Succedunt hiſce Epiſtolæ aliquot *Bourgueti* & *Cuperi*. *Bourguetus* diſſerit de tentanda via, qua hieroglyphicis Ægypti poſſit lux interpretationis infundi, de literis priſcis Tuſcorum nondum definitis, de loco *Tertulliani Apol. 16*, per Pontificios nuper vitiato. In hoc legitur, *ſed et qui crucis nos religio-*
345. *ſos putat*. Pontificius Editor evulgavit, *nos non religioſos pu-*
348. *tat*. *Cuperus* ex annulo, per *Pharaonem* in *Joſephum* translato, it demonſtratum, jam tum in Ægypto fuiſſe literas alphabeticas, epiſtolis ſubſignandas, nec non ex nomine urbis *Kiriathſepher*, id eſt, receptaculo librorum. *Joſephus* ipſe, *Theophilo Sigfrido Bayero* teſte, ſcripſit hiſtoriam & ſuam, & progenitorum, quam *Moſes* poſtea redegit in compendium,
351. ſcopo ſuo conveniens. Id nos adjicimus. Deus *Moſen* juſſit ſcribere bellum, cum Amalekitis geſtum, cum *Moſes* nondum ad montem Sinai perveniſſet. Hoc *Cuperi* eſt argumentum, qui petrefacta & figurata cavernarum lapicidinarumque monumenta pro teſtibus diluvii reputare recuſat. De Sinenſium literis hieroglyphicis, & Carum nummis quibusdam, pauca adjungit. Offerent ſe Lectori Epiſtolæ hujus Commercii reliquæ in ſecuturis *Miſcellaneorum Partibus*.

✡ ✡ ✡

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Februarii Anno MDCCLIV.

NOVUS THESAURUS JURIS CIVILIS ET CANONICI, continens varia & rariſſima optimorum Interpretum, inprimis Hiſpanorum & Gallorum, opera, tam edita antebac, quam inedita, in quibus utrumque Jus emendatur, explicatur, atque ex humanioribus literis, antiquitatibus, & veteris ævi monumentis, illuſtratur. Ex collectione & Muſeo GER. MEERMANNI, JCti, & reipublicæ Roterodamenſis Syndici.

Tomus V.

Hagæ Comitum, apud Petrum de Hondt, 1752, fol. Alph. 9 plag. 12.

Vere hic *Tomus* nomen atque vim Theſauri tuetur. Tam uberes literarum & Jurisprudentiæ quaſi divitiæ, tam egregia, & ad illuſtrandum Jus Civile præſtantia, Virorum doctorum in eo ſcripta recondita ſunt! Sed, age, in rem præſentem veniamus; atque ipſas illas, hujus Theſauri veluti loculis repoſitas, copias luſtremus. Primum igitur locum, ut par erat, occupant *Baſilicorum Libri quatuor XLIX, L, LI, LII*, ex Codice MSto Regiæ Bibliothecæ Pariſienſis nunc primum integre editi. Latine vertit, variantes lectiones collegit, notasque criticas ac juridicas, tam aliorum, quam ſuas, addidit, *Gul. Otto Reitz*, JCtus. Hi *quatuor Libri*, tametſi in Βασιλικῶν editione *Fabrottina* promittuntur, tamen *ibi* non integri, ſed utcunque tantum ex JCtorum Græcorum a *Fabrotto* collectis fragmentis, reſtituti ſunt. Ipſi

autem genuini atque ἀυθεντικοὶ iſti Libri latuerunt: qua fortuna etiam nunc XV alii utuntur. Quod mirandum eſt, cum *Cujacius* omnes omnino LX Libros integros poſſederit, eoque mortuo, ad *P. Fabrum*, & poſt hujus obitum ad hæredes ejus, pervenerint: idque ſcire & potuerit, & ex præfixa *Suareſii* Notitia Βασιλικῶν debuerit, *Fabrottus*, facileque haud dubie fuiſſet ipſi, eos a *Fabri* hæredibus impetrare. Sed, cum *Fabrottus* ſupinam iſtam negligentiam admiſerit, iſti Libri deinde evanuerunt, neque hodie conſtat, quo tandem evaſerint. Ex iis hodie deperditis habitis Libris ſunt hi quatuor, in lucem revocati a Clariſſ. *Reitzio*. Eos *Caperonnerius*, V. C. rogatu *Meermanni*, Viri Illuſtris, & *Reitzii*, ex libro ſcripto Bibliothecæ Pariſienſis deſcriptos, Editori Clariſſimo miſit: tam diligenter facto exemplo ad exemplar ipſius Codicis, ut omnes ductus referret: quod imitatus eſt *Reitzius*, V. C. in hac editione. Codex, e quo profecti ſunt hi Libri, hodie in Bibliotheca reperitur ſignatus *num.* 1357, eſtque volumen fol. 277 foliorum, ſcriptus circa finem Seculi XV, uti placet Viris doctiſſimis. Ante in Bibliotheca *Colbertina num.* 2324 fuit: inde in Regiam Bibliothecam translatus eſt. Unde autem *Colbertus* hunc librum nactus fuerit, non conſtat. Adjectæ ſunt obſervatiunculæ *P. Fabri in Lib. LI tit. 3 ſeq.* ſed paucæ, atque etiam exigui pretii: quas *Caperonnerius* deſcriptas, una cum quibusdam ſuis animadverſionibus & emendationibus, ad Editorem miſit: quibus acceſſit una *Boivini*, V. C. in *Lib. LI tit. 4.* Hæ omnes ab Editore hic quoque in lucem editæ, additis etiam ſuis, tam criticis, quam juridicis, obſervationibus. Ceterum non poſſumus hic duo præterea, in Præfatione a Clariſſ. *Reitzio* obſervata, præterire. Unum pertinet ad horum quatuor Librorum fidem; alterum autem ad ætatem *Theophili* aliorumque JCtorum, e quibus vel in Baſilicis, vel in Scholiis Βασιλικῶν, ſervantur reliquiæ. De illo capite cum dubitatum eſſet a quibusdam viris doctis, genuini hi quatuor Libri eſſent, an ſpurii, *Reitzius* id agit, ut autoritatem illis haud dubie afferat: quam in rem illo primum utitur, quod *Broeus*, & ex eo *Suareſius*, tradiderunt, *Cujacium*, & poſt eum *P. Fabrum*, integros & univerſos Libros

Ba-

Digitized by Google

Βασιλικῶν poſſediſſe; his autem quatuor *P. Fabrum* uſum eſſe, ex adjectis obſervatiunculis patet. Alterum argumentum hoc eſt, quod omnia ea capita horum Librorum, quæ vel *Cujacius*, vel olim *Attaliata*, velut ex integris Βασιλικῶν Libris decerpta, laudarunt, hic propemodum ad verbum reperiuntur expreſſa: cujus rei exempla in Notis a Clariſſ. Editore paſſim ſuppeditantur. De ætate autem *Theophili* aliorumque Jureconſultorum Clariſſ. Editor tam certa atque indubitata teſtimonia & argumenta affert, ut nihil poſſit ſupra; quæ illis ſunt adjicienda, quæ jam in Excurſu ult. ad *Theophilum*, & in Præfat. *Theophili*, affatim protulit. Operæ pretium fuerit, ea hic breviter commemorare. Interpres Græcus, a *Ruhnkenio*, V. C. in *Tomo III* hujus *Theſauri* editus, in interpretandis *l. 15 C. de Advocat. diverſ. jud.* verbis in hanc ſententiam diſſerit *pag. 31*: hanc Conſtitutionem tantum ad certum tempus pertinere, & in hoc Codice maximam partem ſupervacuam eſſe, propterea, quod dudum ceſſaverit id, quod in ea conſtituatur. Porro, etſi illi LXIV Advocati, qui tum fuiſſent, poſt Advocatum fiſci, dudum demortui eſſent, (nam, hæc, inquit, Conſtitutio ante multos annos promulgata,) tamen hanc Conſtitutionem liberis eorum ſuperſtitibus utilem eſſe poſſe, cum de conditione cohortali, ſive curiali, cum iis agatur, vel cum prædia eorum curialia eſſe dicantur. Ex hiſce ſatis intelligitur, tempore eo, quo iſta ſcriberet Enarrator, non ſolum nepotes, ſed etiam liberos eorum, de quibus agit Conſtitutio, Advocatorum ſuperſtites fuiſſe oportere. Atqui hæc Conſtitutio a *Leone* jun. A. Chr. 472 promulgata eſt. Igitur fieri non poteſt, ut aut liberi, aut ipſe Enarrator, poſt mortem Imperatoris *Juſtiniani*, hoc eſt, A. Chr. 568, vixerint. Sed hoc tempus ætatis certius a Clariſſ. Editore definitur; productis verbis ejusdem Enarratoris, ad *l. 16*, ab eodem Imp. *Leone* & *Zenone* patre emiſſam, poſitis; quorum hæc vis eſt: alio quidem loco a ſe eſſe traditum, eos, de quibus agatur, non amplius vivere: ſed, quoniam tamen fieri poſſit, ut aut liberis, aut nepotibus eorum, controverſia ſtatus fiat, eam Conſtitutionem in liberorum nepotumque cauſis allegari poſſe; in eorum autem cauſis, quorum gratia data ſit, uſum

non amplius habere poſſe. Nam plus, inquit, quam quinquaginta anni ſunt, cum hæc Conſtitutio edita eſt. Quodſi igitur anno Chr. 474 addas annos 55, effeceris id tempus, quo Codex *Juſtiniani* prodiit. Qua ratione nihil certius, aut firmius, eſſe poſſe, nemo non intelliget. Neque vero minorem vim habent ea argumenta, quibus in hac Præfatione uſus eſt, ut ætatem *Domnini*, *Herois Eudoxii*, & *Herois Patricii*, JCtorum, & Codicis *Theodoſiani* enarratorum, confirmaret.

Præterea Prolegomenis addidit Clariſſ. Editor Indicem eorum locorum *Attaliatæ*, e quibus Libri Baſilicorum, nondum editi, ſuppleri poſſint. Qui labor difficilis, & moleſtus, cum in rem Jurisprudentiæ ſit ſuſceptus, eo majore gratia excipiendus eſt.

Jam, ut ad textum Librorum ipſum veniamus, eum diligenter expreſſum eſſe, vere affirmare poſſumus; Latina autem interpretatio, a *Reitzio* facta, & juſta, & fida, eſt: in annotationibus denique Clariſſ. Editor id potiſſimum operam dedit, ut & lectionem rectam ſtabiliret, collatis Juris *Juſtinianei* locis, textui tam Baſilicorum, quam Juris *Juſtinianei*, lucem affunderet, & vitioſam etiam in vulgaribus libris ſcripturam Juris *Juſtinianei* ex his Libris corrigeret. Quorum omnium plenæ ſunt, quamvis breves, ſubjectæ animadverſiones. Non erit neceſſe, fidem dictis facere, afferendis harum rerum ſpeciminibus: cum Clariſſ. Editoris doctrina ex *Theophili* editione luculenta Lectoribus notiſſima eſſe debeat. Non poſſumus tamen facere, quin duo loca duntaxat ex his Libris depromamus, quibus planum fiat, quam egregia, ut ex ceteris, ita etiam ex his Baſilicorum Libris, adjumenta peti poſſint interpretationis Juris *Juſtinianei*, rectæque lectionis firmamenta. Jam igitur in *l.* 7 *D. de oper. libert.* Cod. Flor. habet *nomenculator*; *Accurſius* legit *mimiculator*, hoc eſt, geſticulator, quæ vox nihili eſt; alii *numiculator*, vocabulum item nullius autoritatis; *Charondas* denique ex MSS. *miniculator*. In quarum lectionum æſtimatione & judicio quamvis plerique autoritatem libri Florentini ſequantur; tamen fide horum librorum efficitur, ut rectum putemus *miniculator*. Nam *pag.* 12 vocabulum, quo de agitur, expreſſum eſt per καλλιγρά-

φος

Occ. Neque minus ex his Libris *pag. 83* doceri poteſt, recte *Jenſium Strict. Pand. pag. 454* judicaſſe, in *l. 14 §. 2 D. de Except*, aut *ſæpius*, aut *variis ex cauſis*, excidiſſe.

Altero loco poſiti ſunt *Thalelæi*, *Theodori*, *Stephani*, *Cyrilli*, aliorumque JCtorum Græcorum, Commentarii, in *Tit. Dig.* & *Cod. de Procuratoribus & defenſoribus*, Græce & Latine, ex editione & cum Notis *Dav. Rubnkenii*. Atque hæc eſt *altera Pars* eorum Commentariorum, quorum *priorem Partem*, in *Tomo III* hujus *Theſauri* a *Rubnkenio*, V. C. editam, alio tempore in his *Actis* indicavimus. In qua edenda quam eruditionem, quamque diligentiam, demonſtrarit *Rubnkenius*, cum jam eo in loco planum fecerimus; non attinere credimus, pluribus de hac *altera Parte* dicere. Eadem enim diligentia, eadem doctrina, idem judicium, *Rubnkenii* etiam hic eminet.

Hos Græcos, vere inæſtimabiles, libros ſequuntur non inferiores *Franciſci Ramos del Manzano* ad Leges *Juliam & Papiam*, & quæ ex libris JCtorum Fragmenta ad illas inſcribuntur, Commentarii & Reliquationes. Accedunt Diſſertationes duæ extemporales, prior ad *Titum Cajum* de uſufructu municipibus legato *l. 3 Dig. de Uſufr. leg.* altera de Domeſticis & Protectoribus ad *l. 2 C. de Excuſ. & mun.* His omnibus præmiſſa eſt Autoris vita, ſcriptore *Greg. Majanſio*, nunc primum edita. In quibus excellunt haud dubie Commentarii ad Leges *Juliam & Papiam*, ſummo jure a *Meermanno*, V. C. huic *Theſauro* illati. Præſtantiſſimi enim & omni genere doctrinæ refertiſſimi ſunt, atque his quidem in terris ante inviſitati. *Heineccius* adeo, cum Commentarium in Leges easdem elaboraret, fruſtra eosdem quæſiverat. In multis, qui ad Leges illas ſcripti ſunt, Commentariis principes haud dubie ſunt *Jac. Gothofredi*, *Rami* noſtri, atque *Heineccii*, Commentarii: quorum uti magna eſt differentia, ita tamen ſua cuique laus, ſua eſt præſtantia. Brevior eſt atque ſtrictior *Gothofredi*; uberior, atque fuſior, *Rami*; medius quaſi & interjectus *Heineccianus*. In multis capitibus nondum ſatis acute viderat *Gothofredus*; in quibus & *Ramus*

nus & *Heineccius* recte. Quodſi *Ramus* tantum atque tam elegantem rerum delectum, modumque, judicium, atque ordinem, adhibuiſſet, uti *Heineccius*, multis partibus haud dubie omnibus eſſet præſtantior, aut, ſi *Heineccio* tantas dederis literarum atque eruditionis divitias, quantas *Ramus* propoſuit, haud dubie illo carere poſſemus. Neque enim tantum doctrinæ cujuscunque generis paratum, ubiubi quæſieris, quantum hic, invenias: in eo ſolum peccare videtur de more Hiſpanorum JCtorum, quod ſæpe ſine neceſſitate & cauſa ultraque modum opes doctrinæ profundit ſuæ. Ceterum, quemadmodum *Heineccianus* labor, in digerendis legum iſtarum capitibus, ab ordine *Gothofrediano* recedit, ita etiam valde *Rami* judicium diſcrepat ab utroque: uti quilibet, comparanda capitum ſerie, intelligat.

In fronte libri poſita eſt ſeries capitum Legis *Juliæ* & *Papiæ*, uti quidem Autor capita in ipſis legibus ordinata, atque conjuncta, putat fuiſſe. Sequuntur deinde Commentarii ipſi, in *quatuor Libros* tributi. Quorum quidem *primus* totus pertinet ad origines & cauſas legum iſtarum, ſimulque eruditam atque jucundam *de Lege Julia de viceſima hæreditatium* complectitur digreſſionem, uberem atque copioſam rerum atque literarum quaſi fœtu. Neque enim veremur affirmare, quamvis *Burmannus* haud dubie in tradenda hiſtoria atque origine Legis *Juliæ* de viceſima hæreditatium principatum obtineat, tamen in hac digreſſione eum, interpretandis capitibus JCtorum, ad eam Legem in Pandectis pertinentibus, a *Ramo* longe multumque ſuperari. *Alter Liber* perſequitur ipſa capita Legum *Juliæ* & *Papiæ*. Innexa ſunt, quaſi obiter, multa πάρεργα, ex Jure Pontificio, & Hiſpanico, ex antiquitatibus denique. *Liber tertius* verſatur in explicando eo capite Legis *Papiæ*, quo permittuntur ingenuis nuptiæ cum libertinis mulieribus, ad *l. 23 D. de Rit. nupt.* ſimulque quaſi mantiſſam appendit juridico-politicam, de poteſtate civili & eccleſiaſtica, & utriusque finibus, circa nuptias, & violentiam. Non pauca etiam hic reperiuntur obiter, ſed tamen copioſe, tradita, de juribus ingenuorum, quibus anteceſſerint libertinos, de

Lege

Lege Viſellia, de Conſtitutionibus Pontificum de nuptiis ingenuorum & libertinorum, de verbis *fraus, pœna, & multa*, ad *l. 131 D. de V. S.* de veſtimentis, ornatuque meretricum ex jure & antiquitate Romana, multaque alia capita ex antiquitate Romana & eccleſiaſtica. *Quartus* denique *Liber* ſpectat nuptias, Legibus Julia & Papia prohibitas, inter affines, qui invicem liberorum parentumque loco ſunt, aliaque Legum iſtarum capita, veluti Legem *caducariam, decimariam, de fideicommiſſis, in fraudem legis factis*, &c. Atque hujus quidem *Libri* capita inſcripta ſunt nomine *Reliquationum.* Ceterum etiam in hoc *Libro* tractantur leges & ſcripta de nuptiis ſexagenariorum & quinquagenariorum, Lexque Voconia: in quibus tamen Autor ſibi non cavit a vulgaribus erroribus, quos primus maxime *Perizonius* in Diſſertatione *de Lege Voconia* indicavit, atque convicit. Quod etiam de multis aliis capitibus dicendum eſt: veluti de eo loco, quo agitur de Lege Julia Miſcella; quæ omnia hic perſequi, nimis longum foret. Satis enim dictum de hiſce Commentariis.

Jam de duabus additis Diſſertationibus extemporalibus breviter ſtrictimque nobis differendum videtur. Prior ad *Titum Cajum* ab Autore admodum juvene, brevi temporis ſpatio, elaborata eſt, in ipſis auſpiciis Profeſſionis, Salamanticæ ab Autore aditæ. Eſt autem argumentum ejus, in quo verſetur, uſusfructus municipibus relictus: qui, quoniam municipium nunquam moritur, ex ſententiis JCtorum lapſu centum annorum exſpirat, ne nuda proprietas ſemper ſine ullo fructu maneat. Verum quæritur, quomodo conſiſtere cum iſto decreto poſſit hoc, quod traditur in *l. 68 D. ad L. Falcid.* ubi JCtus, *uſusfructus*, inquit, *ſi reip. legetur, ſive ſimpliciter, ſive ad tempus, triginta annorum computatio ſit.* Qui hunc locum interpretati ſunt, eorum omnium, præter *Cujacium*, ſententiæ probari non poſſunt. Hic autem in *Libro ſingulari de Præſcript. Cap. 30* arbitratur, uſumfructum, univerſitati legatum, non aliter æſtimari, ac ſi infanti relictus foret, quem, ſpes ſit, diutiſſime victurum eſſe. Ejusmodi autem uſumfructum non diutius durare, conſtat. Igitur, cum quæſtio eſt,

eſt, quo tempore uſusfructus ejusmodi exſtinguatur, æſtimatio fit ex ætate ſenis longævi; uſusque fructus centum annorum finibus terminatur. Ubi vero Quartæ Falcidiæ, de uſufructu deducendæ, judicium incidit, uſusfructus, municipio, vel univerſitati, legatus, æſtimandus eſt ex reditu triginta annorum, inde recipiendo. Neque enim uſusfructus, infanti relictus, aliter computatur. Atque hanc interpretationem *Cujacius* debet *Patricio*, veteri JCto, qui, autore *Harmenopulo II, 12*, eandem rationem iniit. Inde quæſtio diſceptatur ab Autore, quo tempore legatum annuum, civitati relictum, deſinat. In quo quidem plerique exiſtimant, tale legatum centum annorum lapſu exſpirare. Autor vero ſententiæ ſubſcribit eorum, qui putant, tale legatum ſemper ac perpetuo peti poſſe. Neque enim eam cauſam hic locum habere, quæ facit, ut aliquando finiatur uſusfructus. Porro Autor, quibus cauſis municipium, vel civitas, plane diſſolvatur, quibusque modis municipia Romana jus civitatis amiſerint, docet, tandemque eum locum Juris Romani exponit, cum quæritur de facultate & jure, municipiis fideicommiſſa, legata, vel hæreditatem, relinquendi: duoque eam in rem *SCta Aproniana* facta fuiſſe, ſtatuit.

Altera Diſſertatio extemporalis *l. 2 C. de excuſ. mun. Lib. X* illuſtrat. Ejus duo potiſſimum ſunt capita: primum de inſcriptione iſtius legis, alterum de Protectoribus ac Præpoſitis, quibus ibi immunitas conceſſa.

Proxime poſitum eſt ejusdem *Fr. Ramos del Manzano* Schediaſma de Concubinis, earumque tum ſimilitudine, tum differentia a legitimis uxoribus. Quod quidem haud dubie dudum periiſſet, niſi *Ferdinandus Aria de Meſa, Rami* quondam collega, ſuo nomini, ſuæque autoritati, adſcriptum, ac ſuppoſitum, Variarum Juris Reſolutionum libro, quaſi familiæ alienæ, inſeruiſſet. Argumentum ipſum, & capita, vel ex ipſo titulo Schediaſmatis, quaſi lucent. Neque vero, quamvis & hic multa doctrinæ copia expoſita ſit, tamen excellenti laude dignum judices. Atque hæc ſunt *Rami* ſcripta ea, quæ in hunc *Tomum* illata ſunt, Alias ejusdem Autoris

Præ-

Prælectiones egregias, ineditas, proxime, una cum *Reteſii* aliorumque præclaris ſcriptionibus, in lucem prolaturum ſe, iisque finem huic *Theſauro* facturum, promittit Cel. *Meermannus*.

Ultimum locum accepit *Emanuelis Soarez a Ribeira* Obſervationum Liber primus. Plures autem lucem non adſpexerunt. Vitam Autoris *Meermannus* in Præfatione breviter perſtringit, deque ejus eruditione & doctrina præclare exiſtimat. Neque negari poteſt, idque vel ex hoc Obſervationum libro intelligitur, eum non parum in libris tam Romanorum, quam Græcorum, JCtorum verſatum fuiſſe. In quos ille ſæpe iniquus eſt. Nam, quos errores ille *Triboniani*, *Juſtiniani*, *Theophili*, & *Harmenopuli*, *Cap. XIV*, *XV*, & *XVI*, arguit, eos maximam partem eo numero habendos non eſſe, intelligentes æſtimatores facile viderint. Quos, præter hunc Obſervationum librum, edidit libros, ii omnes in forenſi uſu tradendo diſceptandoque verſantur. Ceterum eo labore ſuperſedere poterimus, ne indices Capitum hujus libri ponamus, cum ex inſcriptione & indole Obſervationum facile ſit ad æſtimandum, ſingularia Juris civilis loca, quæſtionesve, hic pertractari diſceptarique debere. In cenſura autem hujus libri etſi non recedimus omnino a ſententia *Meermanni*, non tamen, ſummorum interpretum operibus annumerandum eſſe, exiſtimamus. Multa, hic tradita, & alibi explicata invenias, in multis etiam, ut humanitas fert, erratum perſpicias.

Ceterum, quod accepimus, non poſſumus non hoc loco referre, Clariſſ. *Meermannum* in eo eſſe, ut propediem duos ultimos *Theſauri* hujus *Tomos*, quos, tanquam bonus atque æquus venditor, mantiſſæ loco promiſit, in lucem emittat. Quorum ſuo loco mentionem facere, non ceſſabimus.

ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΑΛΙΚΑΡΝΑΣΣΕΩΣ ΠΕΡΙ ΣΥΝθέσεως ὀνομάτων. *DIONYSII HALICARNASSENSIS de ſtructura orationis liber. Ex recenſione JACOBI*

UPTONI, Art. Med. Collegii Regalis apud Cantab. nuper Socii, qui & veterem interpretationem emendavit, & Notis integris FRIDERICI SYLBURGII, ſelectisque aliorum, ſuas paſſim Animadverſiones adjecit. His acceſſerunt SIMONIS BIRCOVII Exempla Latina, cum duobus Indicibus. Editio tertia, prioribus emaculatior.

Londini, privato Autoris ſumtu excudebatur typis Jo. Bettenham, 1747, 8 maj.
Plag. 22.

Tertia hæc eſt hujus libri editio, de qua exponere hoc loco, cum præcedentium habita ratio in his *Actis* non fuerit, operæ pretium judicamus. *Dionyſii*, ſubtilis Critici atque Rhetoris, ipſum librum, ut perutilem, qualis eſt, oratoriæ artis ſtudioſo, laudare velle, pæne ſupervacaneum ſit. Quem enim tandem fugit, hunc librum, ut alia multa egregia continet illius artis præcepta, ſic præcipue illas artes, quibus numeroſæ ſonoræque, & apte molliterque labentis, dictionis facultas acquiratur, perſequi. *Uptoni* autem ad eum notæ ſunt generis medii, neque tam breves, ut neceſſaria prætereant, neque tam copioſæ, ut a propoſito aberrent, ſed tales, quales ad explanandum Autorem ſufficere poſſe videantur. Quos *Dionyſius* paſſim laudat Scriptores vetuſtos, eorum vitas breviter perſtringunt, variarum lectionum e Notis *Hudſonianis* excerpta præcipua præſtant momenta, conjecturas emendando Rhetori afferunt, pleraſque non improbabiles, quaſdam quoque perelegantes. Sed & in alios Autores, perparce tamen, excurrunt. Cujus rei pauca quædam exempla ſtatim dabimus, ſimul ac dixerimus, *Sylburgii*, viri doctiſſimi, & qui rara cum diligentia dexteritateque *Dionyſium* curavit, notas integras textui ſubjectas, & *Simonis Bircovii* Exempla Latina, ſeu e Latinis Autoribus petita, quibus præcepta ad exempla Græca *Dionyſiana* comparari queant, in fine addita haberi.

Inter

Inter Autores, quos *Uptonus* præter *Dionyſium* data occaſione illuſtrat, aut emendat, occurrit *Hephæſtio*, ad cujus perobſcurum illum verſum, Ἐρξίη πῆ δῆτ' ἄνολβος ἀθροίζεται ϛρατὸς, obſervat *pag.* 22 ex *Herodoto*, primam vocem eſſe nomen *Darii*, regis Perſarum. Verſum *Alcæi*, qui apud eundem *Hephæſtionem* habetur, emendat *pag.* 181 ſic: Ἄιαν, τὸν ἄριϛον πεδ' Ἀχιλλέα, *Ajacem, præſtantiſſimum poſt Achillem*, (πέδα Æolice dictum eſt pro μετὰ,) pro quo vulgati libri πόδ' exhibent. *Pag.* 217 agitat locum *Quintiliani* ex libro *ad Tryphonem*, in quo hæc verba leguntur: ***Permittamus vela ventis, & oram ſolventibus bene precemur.*** Non ſatis expeditum, ait, fuiſſe, quid ſibi dictio *oram* velit; mirarique ſe, qui potuerit inepta & vitioſa dictio adeo *Politiano* placere, ut ea, velut exquiſitam quandam elegantiam præ ſe ferente, in epiſtola quadam ſua uteretur. Sibi dubium non eſſe, quin *ancoram* ſubſtituendum ſit. Dictionum porro haud vulgarium, quas *Dionyſius* intexere ſuo ſermoni amat, vir in veterum Autorum lectione verſatiſſimus, eorumque imitator, ſed infelicior, quam judex, ſpecimen hoc ſit. *Pag* 36 exagitat *Dionyſius Hegeſiam Magneſium*, hiſtoriarum conditorem, quæ perierunt, languidum, frigidum, & ridiculum ſcriptorem, quod alio loco Rhetor noſter allatis demonſtrat exemplis. Hunc itaque ibi loci, quo diximus, ἱερέα λήρων ſcite appellat, *ſacerdotem nugarum*, id eſt, talem hominem, qui non ipſe tantum omne nugarum genus perfecte calleat, ſed etiam alios doceat, iisque præmonſtret. Deſumtam eſſe dictionem ex *Ariſtophanis Nubibus*, indicat *Uptonus*, & expreſſam quoque a *Cicerone* in illo *pro P. Sextio*, quando aliquem *ſcurrarum ſcortum, ſtuprorum ſacerdotem*, appellat. Veteribus nempe Sacerdotes promi condi omnis erant ſapientiæ.

Poſſunt pauca hæc, hactenus dicta, lecturis rationem hujus non magni libri ſufficientem dare, ut conſtet, quid ab illo exſpectare debeant. Mittendus itaque nobis *Dionyſius*, & ad alia promovendus eſſet gradus. Morantur tamen & retinent inſignia duo & ſatis longa illuſtrium quondam ingeniorum monumenta, quæ, beneficio *Dionyſiani* hujus libri ab in-

teritu aſſerta, ad nos pervenerunt, ceterorum parte longe maxima æternum deperdita. Sunt autem *Sappho* Poetria, & *Simonides*; quorum illius oda, ut videtur, integra *pag. 206 ſeq.* hujus fragmentum viginti verſuum in ipſo libri fine, leguntur. Quæ cum legi, ſi non rerum cauſa, at certe tamen dictionis gratia, mereantur, nondumque, ut par fuerat, a doctis viris emendata & perpolita ſint; ſperamus, non peccaturos nos eſſe, aut difficulter veniam impetraturos, ſi data hac occaſione noſtram quoque operam lepidis opuſculis impendamus. *Sapphus*, aut *Sapphonis*, odam exhibuit *Uptonus* (quod & *Hudſonus* in editione ſua fecit) eo modo, quo *Iſaacus Voſſius* eam conſtitutam habere voluerat. Quod non oportebat. Quamvis enim negari nequeat, acute *Voſſium* in multis vidiſſe; liquet tamen *Sylburgianæ* editionis *pag. 26* conſideranti, veterem lectionem aut probam paſſim eſſe, aut ſaltem veræ lectionis veſtigia indicare, quæ a *Voſſianis* conjecturis obſcurata fuerunt. Exemplo ſit *verſus ſecundus tertiæ Strophæ*, quem veteres editiones talem dant: ὠκέες ςρυθοὶ, πτέρυγας μελαίνας πυκνὰ δινεῦντες. *Ferebant te, o Venus, paſſeres e cælo per medium aerem, frequenter motitando & plaudendo alas nigras.* Offendebat *Voſſium* epitheton *nigras*, negabatque, paſſerum colorem nigrum eſſe; ideoque ſubſtituebat περὶ γᾶς pro πτέρυγας, & inde eſt, quod recentiores editiones, hoc expuncto, illud exhibeant. At non cogitabat vir eruditiſſimus, non tantum vulgatam lectionem ratione non improbabili poſſe defendi, ſed etiam ineſſe conjecturæ ſuæ incongruum aliquid, a quo Poetriæ ſermo abſurdus & ſibi contradicens efficiatur. Alæ nigræ facile poſſunt paſſeribus tribui, quorum color natura brunnus & cinereus eſt; & præterea omnes aves, in profundo aere volantes (de quibus Poetria loquitur) apparent nigræ, qualiscunque tandem coloris ſint. Abſurdus autem, ſi quis recte reputet, ſermo eſt, quem *Voſſius* Poetriæ affingit. Latina hæc legens, quotus eſt quisque, qui intelligat? Celeres paſſeres *ferebant te circa terram nigram, frequenter motitantes alas a cælo per medium aerem.* Quod medio in aere contingit, nequit circa terram contingere. Aut,

ſi

ſi *Voſſius* ἄγον & περὶ γᾶς junctum voluit, *ferebant te verſus terram*, peccavit in Græcæ linguæ indolem, quæ talem dictionem non patitur. Omnis difficultas hujus loci, & menda, quæ non niſi in metro reſidet, tollatur, ſi pro δινεῦντες legatur δινέυντες, addita una ſyllaba. Eſt ſenſus idem, vox & dialectus eadem. *Verſu primo quartæ Strophæ* exhibent ambo Angli Αἶψ᾽ ἀλλ᾽ ἐξίκοντο. Atqui peccatum id eſt in metrum. Recte habet vetus lectio Αἶψα δ᾽ ἄρ᾽ ἐξίκοντο, ſi modo illud ſuperfluum ἄρ᾽ exſcideris. Pariter & metri leges & ſenſum vehementer conturbarunt cum *Voſſio* recentes editores, & ſolœciſmos intellectu haud faciles affrixerunt puriſſimo carmini, edendo:

— — — τίνα δ᾽ αὖτε πείθη-
μι σαγήνεσσαν φιλότητα; τις σ᾽, ὦ
Σαπφοῖ, ἀδικῆ;

Hæc ſic Latino carmine reddunt:

Cuinam teneros amores
Suadeam capto? (*Venus* loquitur.) *Tibi damna, Sappho,*
Intulit ecquis?

Vetus editio *Sylburgiana* ſic præſtat locum: τινα δ᾽ εὖτε πύθωμαι σαγηνεῦσαι φιλότητος σ᾽ ὦ Σαπφοῖ δίκην. Unde haud difficulter hæc ſententia exſculpatur:

— — — τίνα δ᾽, εὖτε πύθω-
μαι σὰν ἐκνεῦσαι φιλότητ᾽, ἀναγκάσω σ᾽, ὦ
Σαπφοῖ, διώκειν;

— — — *& quemnam, ex quo intellexero,*
Eum devitare tuos amores, cogam eo, ut te,
o Sappho, perſequatur?

Ultimus verſus ſextæ Strophæ hic eſt: ἢ κὼκ ἐθέλλοις, in editionibus Anglorum, quod quid ſibi velit, ipſi non exponunt, & Latina interpretatio plane præterit intactum. *Sylburgiana* edi-

editio habet κῶτι καὶ θέλεις. Videtur *Sappho* ſcripſiſſe κὤτι μ' ἔθελγες, *neque me vanis pollicitationibus ductitabas, fallebas.* Alloquitur nempe *Venerem;* & vult dicere: *ut olim leniebas meum dolorem ſolatiis non vanis; ita nunc quoque ades.* De uſu verbi θέλγειν pro ἀπατᾶν conf. *Heſychius* in Θέλγων & Ἔθελγεν, ubi pro καλεπόνει reponi debet καλήόνει. Vitium ibi natum eſt ex ſolenni librariis permutatione literarum Η & Π.

Hæc ad odarium *Sapphus.* Ad *Simonidæ* fragmentum pauca iſthæc. Argumentum ejus eſt *Danae*, quæ in arca, in quam una cum filio *Perſeo* incluſa ab immiti patre, *Acriſio*, fuerat, per mare fertur, a ventis jactata, & ſortem ſuam deplorat. Orditur ab his verbis:

> Ὅτε λάρνακι ἐν δαιδαλέᾳ ἄνεμος
> Βρέμῃ πνέων, κινηθεῖσα δὲ λίμνα
> Δείματι ἔρειπεν, οὔτ' ἀδιάντοισι
> Παρειαῖς, ἀμφί τε Περσεῖ, &c.

Verſio Latina ſic ea reddit:

> *Cum navigio, eleganti arte compoſito, ventus*
> *Infremeret ſpirans, pelagique flagris commota*
> *Aſpero fluctu id eſſent everſura, haud ſiccis quidem*
> *Genis, Perſeoque circum injecit*
> *Amicam manum, dixitque: O fili, &c.*

Nimium eſſet, omnia hujus verſionis vitia, & incongrua, Græcæque Grammaticæ adverſantia, perſequi. Monendum tamen hoc, illud *tertii verſus, aſpero fluctu*, exprimere lectionem quorundam Codicum, κύματι exhibentium pro δείματι. Satis id indicat, quamvis per ſe quoque liqueat, locum hunc affectum eſſe. Nobis quidem videtur *Simonides* δείματι πέπλον ἔρειπεν reliquiſſe, & comma poſt λίμνα in fine *ſecundi verſus* poni debere.

Cum

Cum in arca, artificioſe confecta, ventus
Fremeret ſpirans & commotum mare:
Abjiciebat (Danae) *peplum præ metu, neque non uvidis genis.*

Continuat tum *Danae* ſermonem ad filium dormientem. *O fili, ait, quas & quantas tui cauſa tolero ærumnas! tu vero infanti animo dormis in domo illætabili* (arcam deſignat).

ἐν ἀτερπεῖ δώματι
Χαλκεογόμφῳ δὲ νυκτιλαμπεῖ,
Κυανέῳ δὲ δνόφῳ. τὺ δ᾽ ἀυαλέαν
Ὕπερθε τέαν κόμαν βαθεῖαν
Παριόντος κύματος οὐκ ἀλέγεις.

Clavisque ferreis compacta, ſub incerta luna,
Atraque caligine. Tu porro ſiccam
Supra tuam cæſariem profundam
Aſſilientem fluctum nil curans.

Ita reddit Latina vulgata interpretatio, dubie quædam, alia inficete. Debebant autem (niſi fallimur) *ſecundo verſu* verba ſic ordinari: χαλκεογόμφῳ, νυκτὶ δ᾽ ἀλαμπεῖ, & *verſu tertio* ἂν θαλερὰν ſcribi. Nam ἀυαλέα, *ſicca, ſqualida coma*, prorſus non congruit huic loco, cum βαθεῖα, *denſa, profunda*, ſequatur, & καλὸν πρόσωπον, *pulcher vultus.* Ambo iſthæc in corpus bene habitum, & cui cuticula nitet, illud, *ſqualida coma*, in corpus macie enectum, cadunt. Caneret autem, conjecturis illis admiſſis, Poeta ſic:

Dormis in domo illætabili,
Æneis clavis confixa, nocte obſcura, quam luna non illuſtrat;
Cæruleaque nebuloſa caligine. Tu nihilo minus
Non curas undas, ſupra floridam tuam
Denſam comam tranſeuntes.

Sunt

Sunt & in ſequentibus verſiculis graviter affecta quædam; quæ qua ſanemus certa medicina, cum non habeamus, mittere malumus, quam Lectores incertis conjecturis onerare.

COMMENTARII ACADEMIÆ SCIENTIARUM Imperialis Petropolitanæ. Tomus XII, ad Annum MDCCXL.

Petropoli, typis Academiæ, 1750, 4 maj.
Alph. 2, Tabb. æn. 10.

Pag. 3. *Claſſis mathematicæ* contenta hæc ſunt: 1) *L. Euleri Inveſtigatio curvarum, quæ, evolutæ, ſui ſimiles producunt.* Si e curvæ cujusdam evolutione naſcitur alia, hæc ipſa dicitur illius evoluta καθ᾽ ἐξοχὴν; quæ ex hujus denuo evolutione gignitur, dici poterit prioris evoluta ſecunda; quæ e ſecundæ evolutione prodit, ejusdem prioris erit evoluta tertia, atque ita porro; ut adeo evolutarum curvæ alicujus nomine generatim comprehendantur omnes curvæ, quæ ex evolutione tam ipſius, quam evolutarum iterum, produci poſſunt in infinitum. Hac itaque ſignificatione, latiſſime patente, poſita, quærit hic Cel. Autor curvas, quarum evolutæ cujusvis gradus ipſi poterunt eſſe ſimiles: id quod de evolutis primis tantum præſtitit in *Comm. prac. Krafftius.* Non tamen de ipſis his curvis, viaque ſimpliciſſima eas inveniendi, adeo hic fuit ſollicitus Cel. *Eulerus*, ſed potius de ipſa methodo, ad eas eruendas adhibita. Cum enim eas quæſiverit e relatione inter arcum curvæ, & reſpondentem radium curvedinis, qua ratione ad differentialia altiorum graduum pervenitur; id ſibi potiſſimum propoſuit, ut hac occaſione varias methodos, æquationes differentiales altiorum graduum reſolvendi, edoceret, quæ & in aliis ejusmodi inveſtigationibus apprime uſu veniant. Sed ante omnia monenda quædam ſunt de ipſa natura ſimilitudinis, quatenus hic aſſumitur: ſi nempe curva habet evolutam talem, ut, facta evolutione, ſemper punctum, quod deſcribitur, ſit homologum puncto evolutæ, a quo gigni-

gnitur; tum curva dicetur evolutæ ſuæ *ſimilis*, & quidem *directe*. Alio vero modo fieri poteſt, ut tota evoluta ſit toti curvæ reſpondenti ſimilis, etſi non puncta homologa dicta ratione generentur; ſi nempe evoluta poſita ſit ſitu contrario reſpectu curvæ ſuæ, (quemadmodum in cycloide videre eſt,) tuncque appellat eas Autor *inverſe ſimiles*. En itaque duplicem caſum Problematis præſentis. Ad utrumque expediendum præmittit Autor generalia quædam de nexu inter arcus & radios evolutæ, in curvis quibusvis obtinente; nec non de methodo, e data relatione inter arcum & radium oſculi pro curva quapiam inveniendi conſuetam æquationem inter coordinatas rectangulas. Hiſce omnibus ſtabilitis, inveſtigat primo curvas, quarum evolutæ primæ vel directe, vel inverſe, ipſis ſint ſimiles. Priori caſui ſatisfacit ſola ſpiralis logarithmica; poſteriori vero omnis generis cycloides, hoc eſt, tam cyclois vulgaris, quam curvæ omnes infinitorum generum, quæ communiter ſub nomine tam epicycloidum, quam hypocycloidum, comprehenduntur. Equidem nunc Problema pro omnibus quoque caſibus in infinitum quodammodo ſolutum videri poſſet: cum manifeſtum ſit, curvam, quæ evolutam primam directe ſibi habet ſimilem, habituram quoque eodem modo ſimiles omnes evolutas cujusvis ordinis; eam vero, quæ evolutam primam inverſe ſibi habet ſimilem, habituram evolutas ſecundam, quartam, & generatim ordinum imparium, inverſe. Sed non generatim ſic ſolveretur Problema; quia pro ordinibus ſuperioribus, præter allatas haſce curvas, adhuc infinitæ aliæ quæſito reſpondent. Ad generalem itaque ſolutionem, eadem, qua ante, methodo analytica inquirit porro in curvas, quæ evolutas ſecundas habeant ſibi ſimiles; idque vel directe, quo caſu eruit quinque genera curvarum diverſa; vel inverſe, quo invenit alia infinita genera. Eodem modo progreditur ad evolutas tertias, &c. & generatim ordinis cujusvis, determinandas; ubi notatu dignum, omnes omnino curvas, quæ evolutam quandam ſibi habent ſimilem, per

quadraturam circuli & hyperbolæ poſſe conſtrui. Conſpectum etiam generalem ſingulorum caſuum exhibet, e quo patet, a cujusnam æquationis reſolutione quivis caſus dependeat, quæque pro omnibus ſemper in promtu ſit, ut adeo Problema nunc perfecte ſolutum merito judicandum ſit. Tota autem tractatio hæc eſt ſimul ſpecimen inſigne analyſeos æquationum
Pag. 53. differentialium altiorum. Sequuntur 2) *Ejusdem de ſeriebus quibusdam conſiderationes.* Anſam hisce præbuit inventum Cel. Autoris, ſummas ſerierum reciprocarum hujus formæ: $1 \pm \frac{1}{3^n} + \frac{1}{5^n}$ &c. generatim a quadratura circuli pendere. Inde porro deduxit varia, tam ad ipſas has ſeries, quam ad alias, earumque ſummas, pertinentia; ſed de quibus, cum longiorem calculi expoſitionem deſiderent, atque methodis ſaltem particularibus innitantur, plura dicere,
97. inſtituti noſtri ratio non permittit. 3) *Dan. Bernoullii Commentationes de oſcillationibus compoſitis, præſertim iis, quæ fiunt in corporibus, e filo flexili ſuſpenſis.* Oſcillationes *compoſitæ* ſunt, quando non ſingulæ partes ſyſtematis corporum itus reditusque ſuos ſimul incipiunt, ſimulque finiunt (prout fit in oſcillationibus corporum, e filo rigido firmatorum, & ſuſpenſorum, jampridem a Geometris conſideratis); ſed diverſæ ſyſtematis partes diverſis temporibus oſcillationes ſuas perficere poſſunt, quamvis nexus partium talis ſit, ut ſingularum oſcillationum indoles a mutatione uniuscujusque mutetur. Hujusmodi oſcillationum exemplum dedit jam Vir Cel. in *Comment. Tomo VI,* deſumtum a corporibus, filo flexili connexis, & ſuſpenſis; aliudque in *Tomo præc.* a corporibus, humido inſidentibus, & duplicem oſcillationum ſpeciem, quarum una ab alia pendet, habentibus. Differunt autem eæ quammaxime a ſimplicibus, præſertim eo, quod valde ſint inæquales, dum quævis ſyſtematis particula excurſionem facit modo majorem, modo minorem, eamque abſolvit nunc citius, nunc tardius. Notandum vero, poſſe excurſionum magnitudinibus aſſignari talem proportionem conſtantem, ut eæ,

ſemel

Digitized by Google

ſemel poſita, perpetuo conſervetur, fiantque oſcillationes omnes & uniformes, & tavtochronæ; imo omnes oſcillationes compoſitas ad hunc uniformitatis ſtatum continuo tendere, eoque tandem ſe ſponte componere. Exemplum hujus videre eſt & in catena oſcillante, & in chorda muſica vibrante. Principiis hiſce generalibus præmiſſis, conſiderat Autor corpora finitæ extenſionis, e puncto fixo, mediante filo flexili datæ longitudinis, ſuſpenſa. Hæc corpora, cum hinc inde agitantur, motum angularem duplicem obtinere poſſunt, alterum, quo angulus filum inter, & rectam verticalem, per punctum fixum tranſeuntem, continuo mutatur; alterum, quo angulus inter idem filum, & rectam, quæ tranſit per punctum, ubi filum corpori alligatur, & per corporis centrum gravitatis, perpetuo variat. Jam hi motus angulares poſſunt ſimul incipere & *deſinere*, *cumque* oſcillationes ad ſtatum uniformitatis reductæ ſunt. Hunc ſtatum, utpote ſimpliciſſimum, ſolum hic ſibi conſiderandum ſumſit Autor. Ope principiorum itaque mechanicorum inveſtigat conditiones, eo requiſitas, ut ejusmodi ſtatus obtineri queat. Solutionem tradit generalem æque ac facilem, eamque applicat tam ad virgam utcunque inæqualiter gravem, quam ad plana, & corpora; unde ſimul confirmatur ſuperior ſententia, oſcillationes compoſitas ad ſtatum uniformitatis tendere. Jam legitur 4) *Euleri emendatio Tabularum aſtronomicarum per loca planetarum geocentrica.* Orbitas planetarum determinare, tabulasque aſtronomicas condere, per loca ipſorum heliocentrica, edocuit Cel. Autor in *Comment. Tomo VII.* Non autem ſolum in obſervandis locis heliocentricis maxima circumſpectione opus eſt, ſed & cautione in eligendis ita, ut in orbita ſatis a ſe invicem ſint remotæ; quæ omnia hanc methodum in ipſa appplicatione reddunt paulo difficiliorem. Tres vero in univerſum habentur modi, ex obſervationibus loca heliocentrica concludendi, qui omnes abſolutam & perfectam Solis theoriam poſtulant, quam quidem tanquam ſatis cognitam aſſumere licet, cum ea per ipſam illam methodum ex obſervationibus exactiſſime colligi queat. Primus conſiſtit in obſervatione oppoſitionis Pag. 109.

 pla-

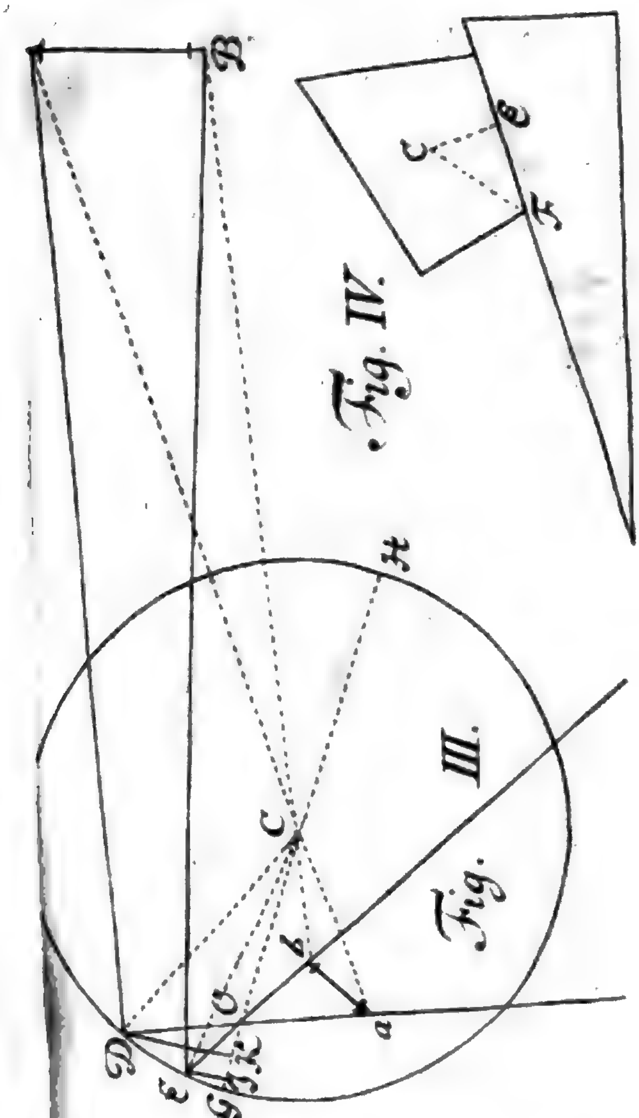
Digitized by Google

planetæ cum Sole; adeoque valet ſaltem pro planetis ſuperioribus. Sed hæc oppoſitio non adeo facilis eſt determinatu. E pluribus nempe obſervationibus circa oppoſitionis tempus, verum momentum ejus computandum eſt, ſiquidem planeta in ipſa ecliptica moveretur; ſin autem latitudinem habeat, tum iſtud momentum ulteriori correctione indiget, ut vera oppoſitio ſecundum longitudinem inveniatur; in quo negotio ipſa jam planetæ theoria quaſi cognita aſſumi debet. In planetis inferioribus, loco oppoſitionum, conjunctiones ipſorum cum Sole adhibendæ ſunt. Sed hæ iterum, ob ſummam planetarum cum ſole viciniam, raro & non ſatis accurate poſſunt inſtitui; quare iis tantum maxime fidendum eſt, ubi planetæ in ipſo Solis diſco apparent; quod autem eſt longe rariſſimum. Patet ergo, primum huncce modum parum ad inſtitutum illud eſſe utilem. Secundus modus fundatur obſervatione latitudinis planetæ, e qua, ſiquidem tam nodi, quam inclinatio orbitæ ad eclipticam, jam ante fuerint cognita, locus planetæ heliocentricus colligi poteſt, ut oſtenditur in *Aſtron. Gregor.* Sed, etiamſi hæc requiſita exactiſſime eſſent cognita, tamen vel minimus error in obſervatione (qui tamen evitari non poteſt,) concluſionem reddit maxime incertam; eaque circumſtantia hunc etiam modum prorſus ineptum efficit. Utrique ergo longe anteponendus eſt tertius, qui cognitum ſumit planetæ tempus periodicum, id quod e tot, tamque diu factis, obſervationibus ſatis exacte habetur. Si enim binæ ejusmodi obſervationes eligantur, quæ integro tempore periodico a ſe invicem diſtant; certum erit, planetam utraque obſervatione in eodem orbitæ loco verſatum eſſe, etiamſi e terra in diverſis cœli locis conſpiciatur, ex hac autem differentia locorum geocentricorum verus locus heliocentricus facile concluditur. Sed & hæc methodus id habet incommodi, quod difficulter & raro ad datum quodvis temporis momentum ſitus cujusque planetæ in cœlo obſervari poſſit. Ex his omnibus patet, quantis difficultatibus obnoxia ſit determinatio illa orbitarum per loca heliocentrica. Cogitavit itaque Clariſſ. Autor de locis geocentricis ad eundem finem

finem adhibendis. Siquidem Problema hoc in ſe conſideretur, facile patet, id eſſe determinatum, & e tribus locis geocentricis, una cum tempore periodico, orbitam planetæ poſſe definiri. Sed, ſi ad ipſam ſolutionem deveniatur, præbet id eam adeo intricatam calculis moleſtiſſimis, ut vix ac ne vix quidem ad praxin deduci queat: quivis enim locus geocentricus definiri debet primum loco Solis, dein planetæ tam longitudine, quam latitudine; ideoque tot quantitates diverſæ in calculum introducendæ ſunt, ut is non poſſit non fieri fere inſuperabilis. Verum enim vero talis inveſtigatio a priori ne quidem nunc requiritur, cum jam orbitæ planetarum vero ſatis prope ſint cognitæ, adeo, ut non tam ipſa eorum theoria, quam correctio ipſius, nunc deſideretur. Id ergo ſibi in præſenti propoſuit Cel. Autor, ut Tabulas aſtronomicas, jam propemodum exactas, per *loca geocentrica corrigat*. Quæ methodus eo eſt facilior, quod ipſæ aberrationes tabularum a veritate aſſumi poſſent pro infinite parvis; adeoque in calculo tractari queant prorſus ut quantitates differentiales. Videamus nunc, quomodo hoc inſtitutum exequatur Cel. Autor. Ante omnia, cum orbitæ planetarum ex obſervationibus terreſtribus determinari non poſſint, niſi orbita terræ perfecte cognita, eam hic ceu talem aſſumit, id quod & tuto aſſumere licet, cum & exacte ſatis jam ſit determinata, &, ſi opus, per methodum, a Noſtro tradendam, adhuc magis corrigi queat. Dein data ponit ſingulorum planetarum tempora periodica, quippe quæ ex obſervationibus, tot ſeculorum intervallo inſtitutis, multo accuratius ſunt definita, quam per obſervationes, nunc inſtituendas, vel exquiſitiſſimas, exſpectari poſſet. Ex his autem, (vi theoriæ *Neutonianæ*) ſimul conſtat ratio axium transverſorum, ſeu diſtantiarum a Sole mediarum. Eandem theoriam ſecuturus, porro ſingulorum planetarum tam aphelia, quam nodos, reſpectu fixarum quieſcere, ſumit; id quod & cum obſervationibus apprime conſentit. His poſitis, contemplemur nunc cum Autore tabulas aſtronomicas, hactenus exiſtentes. Videbimus, quinque eas rebus, quæ ex obſervationibus deſumuntur, niti, totidemque propterea nominibus erro-

neas eſſe poſſe: 1) loco aphelii, cujus vera longitudo poteſt eſſe major, vel minor; 2) excentricitate orbitæ, quæ poteſt eſſe nimis magna, vel parva; 3) anomalia media, ad datam æram conſtituta, quæ ſtatui poteſt major minorve, qui error, ſi fuerit, pro quovis tempore idem manebit, ſiquidem tempus periodicum recte ſit aſſumtum; 4) locis nodorum, quæ poſſunt eſſe aliter poſita; 5) inclinatione orbitæ ad eclipticam, quæ eſſe poterit erronea. Unus autem planetæ locus, ex obſervationibus deductus, duplici modo a tabulis diſſentire poteſt, ratione vel longitudinis, vel latitudinis. Ex Analyſi Problematum vero conſtat, ad quinque illos errores detegendos, totidem quoque quantitatibus datis opus eſſe; unde intelligitur, bina planetarum loca non ſufficere, terna vero adhuc unam quantitatem redundantem præbere, quæ ad confirmationem optime adhiberi poterit. Operæ jam pretium fore, remque Lectoribus haud ingratam nos facturos, ſperamus, ſi elegantis hujusce, ſimulque utiliſſimæ, methodi ulteriorem tradamus ac pleniorem expoſitionem. Ut igitur veſtigiis Cel. Autoris inſiſtamus, ſit planetæ diſtantia a Sole media, ſeu orbitæ ſemiaxis transverſus, $= a$, qui, cum a ſolo tempore periodico pendeat, in tabulis recte aſſignatus ponitur; excentricitas, hoc eſt, diſtantia Solis a centro orbitæ, applicata ad diſtantiam mediam, qualis in tabulis habetur, $= k$, vera autem $= k + dk$; anomaliæ mediæ in tabulis aberratio a vera talis, ut augeri debeat angulo dm; longitudo aphelii, a prima ſtella arietis computata, in tabulis $= p$, vera autem $= p + dp$; longitudo nodi adſcendentis in tabulis $= q$, vera $= q + dq$; inclinatio orbitæ in tabulis $= n$, vera $n + dn$. Harum jam quantitatum eæ, a, k, n, p, q, habentur e tabulis; reliquæ autem, errores nempe dk, dm, dp, dq, dn, determinandæ erunt. Porro ex obſervationibus ſit pro tempore quodam longitudo planetæ $= F$, latitudo $= G$; e tabulis vero computata longitudo $= f$, latitudo $= g$. Quodſi jam tabulis correctis uti liceat, errores computatarum ab obſervatis forent tantum quantitates differentiales, unde poni poterunt df, dg. Si nunc ipſæ f, g, e tabulis definian-

Menſ: Febr: pag. 71. ſeq.

niantur per expreſſiones analyticas, compoſitæ erunt e quantitatibus illis cognitis, quibus tabulæ ſunt ſuperſtructæ, a, k, p, q, n, earumque erunt functiones; poſitis vero loco k, &c. ipſis $k + dk$, &c. habebuntur per calculum differentialem $f + df$, $g + dg$, æquationibus hujus formæ:

$$df = Adm + Bdk + Cdp + Ddq + Edn$$
$$dg = \alpha dm + \beta dk + \gamma dp + \delta dq + \epsilon dn.$$

Ut ergo ex ipſis a, k, &c. exprimantur longitudo & latitudo; ante omnia ex anomalia media, quæ ſit e tabulis $= x$, inveſtiganda eſt anomalia excentri, quæ dicatur v, cum qua ita eſt connexa, ut ſit $x = v + k.\ fin.\ v$; ex hac porro invenietur planetæ diſtantia a ſole $y = a\ (1 + k\ coſ.\ v)$, nec non anomalia vera z per æquationem $coſ.\ z = \frac{k + coſ.\ v}{1 + k\ coſ.\ v}$. Ex anomalia vera autem, & aphelio, nodo adſcendente, & inclinatione orbitæ ad eclipticam, dabitur longitudo & latitudo heliocentrica ſequenti modo: Sit circulus ♈Nap♎ ecliptica, in cujus centro Sol S, $NAPn$ orbita planetæ projecta, ♈ primæ ſtellæ arietis locus, ad eclipticam relatus, N orbitæ nodus adſcendens, A aphelium, P locus planetæ pro dato tempore ſecundum tabulas. Centro S per A & P ſint arcus Aa & Pp ad eclipticam normales, quorum ille latitudinem heliocentricam aphelii, hic vero planetæ, præbet. Longitudo autem heliocentrica nodi adſcendentis N erit arcus ♈$N = q$, aphelii arcus ♈$a = p$, planetæ autem arcus ♈Nap. Inclinatio orbitæ ad eclipticam angulus ANa, ſeu PNp, $= n$. Anomalia vera arcus AP, ſeu $ang.\ ASP$, $= z$. Cum ergo ſit $Na = p - q$, Δlo e ſphærico ANa habebitur arcus $NA\ tang. = \frac{tang.\ (p - q)}{coſ.\ n}$. Dicatur ipſe hic arcus (qui adeo facile e tangente invenitur) $= e$; erit arcus $NAP = e + z$; unde arcus $NAp\ tang. = coſ.\ n\ (tang.\ e + z)$. Ponatur arcus iſte $Nap = r$, erit $q + r$ longitudo heliocentrica a prima ſtella arietis. Arcus vero Pp, ſeu anguli PSp, ſinus $= fin.\ n.\ fin.\ (e + z)$, erit

TAB. II Fig. 1.

erit ſinus latitudinis heliocentricæ; quæ ipſa latitudo dicatur in poſterum s. Inventis autem ex his porro determinabuntur longitudo & latitudo geocentrica ſequenti modo: Sit terræ locus tempore obſervationis T, ejus diſtantia a Sole $= c$, longitudo terræ a prima ſtella arietis computata, ſeu ang. $\Upsilon ST = u$, reliqua ut ante. Ex P demiſſo in planum eclipticæ perpendiculo Pp, erit $Pp = y\ \text{ſin.}\ s$, & diſtantia a Sole curtata $Sp = y.\ \text{coſ.}\ s$. Jam in $\Delta^{lo}\ pST$ dantur ang. $pST = u - q - r$, latus $pS = y.\ \text{coſ.}\ s$, & latus $ST = c$. Ducto ergo ex p in ST perpendiculo pV, erit $pV = y.\ \text{coſ.}\ s.\ \text{ſin.}\ (u - q - r)$, & $SV = y.\ \text{coſ.}\ s.\ \text{coſ.}\ (u - q - r)$, unde $TV = y.\ \text{coſ.}\ s.\ \text{coſ.}\ (u - q - r) - c$. Ex his fit anguli

TAB. II Fig. 2.

pTV, qui dicatur t, tangens $\dfrac{y.\ \text{coſ.}\ s.\ \text{ſin.}\ (u - q - r)}{y.\ \text{coſ.}\ s.\ \text{coſ.}\ (u - q - r) - c}$

Quo invento, erit $u - t$ longitudo planetæ geocentrica. Deinde eſt $Tp = \ldots\ldots\ \dfrac{y.\text{coſ.}\ s.\ \text{ſin.}\ (u - q - r)}{\text{ſin.}\ t}$; unde oritur $\dfrac{Pp}{Tp} \quad \dfrac{\text{tang.}\ s\ \ \text{ſin.}\ t}{\text{ſin.}\ (u - q - r)}$, quæ expreſſio præbet tangentem latitudinis geocentricæ, ſeu ang. PTp. Reſumendo jam ea, quæ antea de erroribus tabularum diximus, e formulis hiſce inventis eliciendæ nunc ſunt æquationes differentiales, quibus hic exſcribendis nos, ne nimis longi ſimus, ſuperſedemus. Facile nempe habetur ex allatis dx, ſeu dm, per dk & dv, hinc viciſſim dv per dm & dk; hinc dy per dk & dv, unde & dz per eadem. Porro dr habetur per dm, dk, dp, dq, & dn. Quo invento, eſt longitudinis heliocentricæ differentiale $dq + dr$; latitudinis autem heliocentricæ differentiale ds dabitur per dn, dz, dc. Ex his vero definiuntur mutationes in longitudine & latitudine geocentrica. Poſitis nempe c & u (quia Solis theoria ceu perfecta ſumitur,) conſtantibus, habetur ex ſuperioribus dt, unde & longitudinis geocentricæ incrementum $df = -dt$; eodem-

eodemque modo & latitudinis geocentricæ incrementum dg. Quodſi nunc per obſervationes habeatur locus aliquis planetæ, hinc longitudo & latitudo geocentricæ F, G, eædemque computentur e tabulis; correctiones tabularum, quæ conſiſtunt in valoribus dm, dk, dp, dq, dn, ita debebunt eſſe comparatæ, ut fiat $df = F - f$, & $dg = G - g$. Quare, cum hæ df, dg, ex aberratione tabularum ab obſervationibus cognoſcantur; e tribus obſervationibus determinari poterunt ipſa illa differentialia dm, &c. quibus cognitis, tabulæ etiam habentur correctæ. Erit nempe pro tabula vera planetæ diſtantia a Sole media $= a$, excentricitas orbitæ $k + dk$, & pariter reliquæ quantitates, exprimentur ita, ut ſupra exhibuimus. Jam, ſi de ipſa applicatione horum omnium agatur, hæc ut inſtituto fini reſpondeat, obſervationes debent ſeligi exquiſitiſſimæ; unde primo a refractionibus antea penitus purgandæ ſunt; dein propagatio lucis ſucceſſiva in computum ducenda eſt, quod quomodo fieri debeat, Noſter hic clare exponit, in uſum vocata formula valde ſimplici, in *Diſſ.* ejus *de phænomenis a propagatione lucis ſucceſſiva oriundis* (vid. *Comment. Tom. præc.*) eruta. A theoria hac nunc ad praxin procedit. Primo nempe methodum iſtam adhibet ad theoriam Solis, ſeu Terræ, emendandam, & quidem correctionem ſuſcipit tabularum, ad obſervatorium Grenovicenſe conſtructarum. Sumit ideo tres obſervationes, quantum reperire potuit, exactiſſimas, ex iisque, ope regulæ, in *Comment. Tomo VII* traditæ, definit elementa theoriæ ſolaris palmaria. Deinde eandem applicat ad theoriam planetarum corrigendam, inter quos exempli loco elegit Mercurium, idque hac potiſſimum de cauſa, quod non ſolum loca ejus heliocentrica rariſſime obſervare liceat, ſed & quod tabulæ aſtronomicæ pro hoc planeta maxime differant, ideoque correctione præ ceteris indigeant. Tabulas autem corrigendas ſumſit eas, quæ in *Harriſii Lexico technico* exſtant; adhibitis tribus obſervationibus, Lutetiæ inſtitutis. Quo facto, ut videat, an quoque tabulæ, ſic correctæ, exactiſſime, ut deſideratur, cum veritate conſentiant, ex iisdem inveſtigat tranſitum Mercurii per Solem, anno (quo hæc ſcribebat) 1740

d. 21 Apr. exſpectandum. Ceterum integrum calculum omnium, quæ hactenus diximus, extenſum ante oculos ponit, ut adeo ne minima quidem difficultas oriri poſſit iis, qui eandem methodum proprio marte applicare cupient, adeoque habeatur ea tam pro theoria, quam pro praxi, omnibus numeris abſoluta. Sed tempus eſt, ut ad ſequentia quoque Schediasmata progrediamur. Occurrit ergo 5) *C. N. de Winsheim Determinatio exactior graduum parallelorum æquatoris & meridiani, in figura telluris hypothetice ſphærica, aut (prouti per recentiſſimam obſervationem ſtabilitur,) ſphæroide.* Communicat hic initio cum lectore methodum Cel. *Euleri* valde ſimplicem, pro determinandis meridiani & paralleli telluris gradibus, ſecundum menſuram, a Cel. *de Maupertuis* & ſociis inſtitutam. Poſtea exhibet tabulas varias, & quidem primo pro ſingulis gradibus parallelorum æquatoris, per minutias æquatoris, per hexapedas Gallicos, & per pedes Anglicanos, expreſſis, poſita figura telluris ſphærica, per menſuram *Picardianam* determinata; dein pro iisdem per minutias partim æquatoris, partim temporis, exhibitis, & vice verſa pro gradibus æquatoris, per gradus parallelorum, & minutias temporis, expreſſis; denique pro gradibus ſingulis parallelorum æquatoris, per menſuram *Mauperti ſianam* determinati, ſecundum dictam methodum *Eulerianam* computatis in hexapedis Gallicis. Quæ omnia, etſi non nova jam ſint amplius, tamen ſtudium & induſtriam Doctiſſ. Autoris declarant.

Pag. 222.

243. Ad *Claſſem phyſicam* relata ſunt hæc Schediaſmata: 1) *Ge. Wolfg. Kraftii de loco imaginis puncti radiantis in ſpeculum curvilineum Diſſertatio catoptrica.* Argumentum hoc eſt dignum omnino, quod ſolertius excutiatur, quippe cum de eo nondum ſatis certo inter viros magni etiam nominis conſtiterit, etſi nobiliſſimum plane in Catoptrica integra locum occupet. Non morabimur hic in Autorum definitionibus imaginis variis; ſed potius exponemus ſecundum ductum Noſtri ſententias eorum de ipſo loco imaginis. Antiquiſſimi ſtabiliverunt hanc legem: Imaginem puncti radiantis ſemper apparere in concurſu catheti incidentiæ cum radio reflexo. Differte

ſerte id poſuerunt *Ptolemaus* & *Albazen*, quos ſecuti ſunt *Vitellio*, *Fabry*, *Tacquet*, & plures recentiorum alii. Demonſtrationem petiit *Euclides* exinde, quod, obtecto loco, in quem cadit perpendicularis a puncto radiante ad ſpeculum, hoc ipſum non videatur; *Albazen* & *Vitellio* partim ab experimento baculi, normaliter in ſpeculum erecti, partim e principio mere metaphyſico; *Tacquet*, & reliqui fere omnes, ab eodem experimento bacilli, paulo clarius ſaltem expoſito. Primus huic ſententiæ obſtitit *Keplerus*, dum, ad definiendum locum imaginis in curva quavis, quærere jubet centrum circuli, in puncto incidentiæ eandem cum ipſa curvedinem habentis, junctoque hoc centro & puncto radiante, aſſerit, imaginem apparere in concurſu radii reflexi cum ipſa hac linea. Sed, hoc ipſo eum nil aliud effeciſſe, patet, quam ut reduxerit *ſpeculum curvilineum* quodvis ad ſphæricum, pro hoc ipſo autem antiquam ſententiam adoptaverit. At meliori ſucceſſu hanc plane evertit, ſubſtituitque illi primus aliam, eamque veritati quoque conformem, *Barrovius*. Mittimus, quæ ad oſtendendos in omnibus argumentis allatis paralogiſmos, quorum omnes, excepto *Tacquetiano*, vel manibus palpari poſſunt, affert Noſter; unde patet, ſententiam illam tantum pro ſpeculis planis locum habere. De vera ſaltem ſolliciti erimus; etſi non nova amplius ſit, ſed poſt *Barrovium* aliis quoque exculta. Eſt nempe verus imaginis locus is, ubi duorum radiorum incidentium infinite vicinorum reflexi ſecum concurrunt. Hic autem eſt nil aliud, quam focus puncti radiantis, ab hiſce incidentibus productus; ejusque determinatio facile habetur per calculum differentialem, (vid. e. g. *Hoſpital. Anal. inf. parv. §. 119.*) cum qua etiam conſentiunt conſtructiones *Barrovianæ*, etſi tecta analyſi expoſitæ. Attingit hic Noſter difficultatem quandam, ipſi adeo *Barrovio* improbam dictam, & absque reſolutione relictam. Quæritur nempe: Si objectum, ut *AB*, ſit longe a ſpeculo remotum, oculus vero *O* proxime ad id poſitus, quonam in loco imago ejus apparere debeat. Tunc enim, determinatis ſecundum methodum præcedentem punctis *a*, *b*, quæ re- TAB. II Fig. 3.

reſpondent punctis objecti *A*, *B*, imago cadit poſt oculum, ideoque non liquet, ubinam objectum videri poſſit; cum tamen theoria dictet, id videri debere per radios *DO*, *EO*, tanquam ex infinito intervallo fluentes. Experientia vero docet, objectum tunc apparere erectum, naturali ſua magnitudine, ſed paulo minus diſtincta. Solutio, quam tradit Noſter, hæc eſt: Si objectum fuerit remotius, & oculus valde propinquus ſpeculo, ſpatium reflectens *ED* eſſe, non quidem infinite, ſed tamen adeo parvum, ut pro ſpeculo plano haberi poſſit. Hoc ſequenti ratiocinio demonſtrat: Ducantur radii *DC*, *EC*, nec non diameter *GOCH*; ponantur radii $GC, EC, DC, = r$, $CO = a$, $OD = q$, $OE = p$; demiſſisque in diametrum perpendiculis *DK*, *EQ*, levi calculo invenitur, eſſe $OK = \frac{r^2 - a^2 - q^2}{2a} = m$, & $OI = \frac{r^2 - a^2 - p^2}{2a} = n$; quare habebitur anguli *EOC* ſinus $\frac{\sqrt{(pp - nn)}}{p}$, coſinus $= \frac{-n}{p}$, pariterque ang. *DOC* ſinus $= \frac{\sqrt{(qq - mm)}}{q}$, coſinus $= \frac{-m}{q}$; unde differentiæ *EOD* ſinus $= \frac{-m\sqrt{(pp - nn)} + n\sqrt{(qq - mm)}}{pq}$. Jam vero ſit oculus *O* ſpeculo *ED* admodum vicinus, hoc eſt, quantitates *q*, *p* valde parvæ, erit *OC*, ſive *a*, fere = radio *r*; quo poſito, fiet $m = \frac{-q^2}{2a}$, $n = \frac{-p^2}{2a}$; unde ſin. *EOD* fiet $\frac{q\sqrt{(4a^2 - p^2)} - p\sqrt{(4a^2 - q^2)}}{4a^2}$; quoniam vero ulterius reſpectu ipſius *a* evaneſcunt *p* & *q*, erit ſin. *EOD*

$EOD = \frac{q-p}{a}$; hoc eſt, (quia q & p fere ſunt æquales,) fere $= o$, ſeu arcus *ED* pro portione *ſpeculi* valde parva, ſive pro parvo ſpeculo plano, habendus; unde mirum non eſt, indicata phænomena in eo ita occurrere, prout natura ſpeculi plani ea requirit; niſi quod repræſentatio ſit confuſior, quam in perfecte plano, quia hic ſe e ſpeculis planis parvulis adjacentibus immiſcent novæ imagines, ad multiplicandam imaginem totam, etſi non cum integro effectu, tendentes. Nec prætereundum hic, allegatum phænomenon, ut nempe imagines objectorum remotorum erectæ appareant in ſpeculo cavo, non cerni in tali ſpeculo, quod parvum ſit, & convexitatem habeat magnam, quippe cum oculus tam prope ipſi applicari nequeat, ut ſpatium reflexionis efficiat valde parvum, ſeu parvum ſpeculum planum exhibeat. Ad finem perductis ſic, quæ de ſpeculis curvilineis inſtituerat Autor, coronidis loco addit adhuc dioptricum quid, formulam nempe generalem pro concurſu duorum radiorum infinite proximorum, e puncto radiante, reſpectu axis utcunque poſito, in lentem incidentium, & utrinque refractorum; ſed de qua plura dicere, in præſenti ſuperſedemus. 2) *Ejusdem de Corporum, plano inclinato impoſitorum, deſcenſu.* Propoſitum hic eſt Clariſſ. Autoris, inquirere in caſus, ubi corpus, plano inclinato impoſitum, deſcendit vel ſimpliciter, ſeu rependo, vel volvendo, ſeu rotando. Hac de re in vulgus nota eſt ea regula: Corpus deſcendere priori modo, ſi linea directionis, hoc eſt, verticalis, per centrum gravitatis ducta, cadat intra baſin, poſteriori autem, ſi extra. Verum deprehendit Noſter facto experimento, hoc adeo univerſaliter locum non habere, ſed deſcendere poſſe corpus rependo, etſi linea directionis cadat extra baſin. Porro aliis tentaminibus reperit, corpus, quod in plano inclinato deſcenderet rependo, ſi libere ſibi permittatur, ex quiete, ipſi conciliata, concitari in motum rotatorium, obſtaculo vel minimo ipſi oppoſito; ut & corpus, quod in plano inclinato deſcendit repeudo, in eodem Pag. 261.

deſcendere rotando, ſi planum obducatur panno aliquo rudiori & aſpero, etſi linea directionis cadat utrobique extra baſin; denique corpus, in una plani inclinatione rependo, vel rotando, deſcendens, in omnibus aliis plani inclinationibus ſimili modo deſcendere. Unde concluſit, hæc phænomena deberi unice aſperitatibus plani. Hinc formavit theoriam, qua ex idea frictionis ſtatuitur regula alia hujus tenoris: Sit pondus corporis abſolutum $= P$, frictio horizontalis (de qua citat *Diſſertationem Bülffingeri* in *Comment. Petr. Tom. II,*)

TAB. II Fig. 4. $= F$; ex centro gravitatis C ducta ad extremum baſis recta CF, normalis vero ad planum CE, quam vocat *lineam appreſſionis:* tum corpus deſcendere vel rotando, vel rependo, prout fuerit F vel $>$, vel $< \frac{FE}{CE} \times P$. Exinde proceſſit ad experimenta, quæ cum theoria illa apprime conſpirare, deprehendit; inter quæ eam confirmat præſertim ſequens: Corpus ligneum, quod, horizonti inſiſtens, lapſui reſiſtere non poterat, (adeoque, vi regulæ vulgaris, multo magis provolvi debuiſſet in plano inclinato,) rotando tamen deſcendiſſe in omnibus inclinationibus planorum, buxini, chartacei, querni. Tacemus plura alius generis, ex parte ſatis paradoxa. Silentio autem præterire non poſſumus, theoriam huc usque uſitatam ne quidem phænomenis ſatisfacere poſſe, etiamſi quæſtio ſit de plano & corpore impoſito, omnis frictionis expertibus. Reſpiciendum nempe tunc eſſe, non ad lineam directionis, ſed lineam (quam ſupra diximus) *appreſſionis CE:* corpus nimirum deſcendere rotando, ſi linea hæc cadat extra baſin; rependo autem, ſi intra. Addit denique theoriam Cel. *Dan. Bernoullii*, ex alio quidem fonte petitam, ſed præcedenti exacte

Pag. 276. conſentaneam. Succedunt 3) *Ejusdem de viribus attractionis magneticæ experimenta.* Exſtant plurium Phyſicorum recentiorum hac de re experimenta, inter quos nemo tanta cum cura in iis deſudavit, quanta *Muſſchenbroeckius.* Faſſus quidem eſt poſt plurima tentamina, nullam ſe omnino detegere potuiſſe legem generalem, ſeu functionem diſtantiarum talem, quæ pro-

Digitized by Google

proportionem attractionis exhiberet; tandem tamen in egregio Opere: *Eſſai de Phyſique, pag. 280*, pronuntiavit, dari aliquam inter attractiones duarum ſphærarum, magneticæ & ferreæ, æqualium, proportionem, easque eſſe in ratione inverſa quadruplicata ſpatiorum cavorum cylindraceorum, inter utramque ſphæram interpoſitorum. Exhibet hic Noſter multa experimenta ſimilia, etſi paulo alia ratione inſtituta, e quibus exacte idem reſultat, (niſi quod in contactu theoria hæc attractiones præbeat nimis parvas,) ſiquidem ſphæræ ſint æquales; plane autem eam extendi non poſſe, patet, ad caſum duarum ſphærarum inæqualium, ſive utraque ſit magnetica, ſive non. Sequitur 4) *Jo. Ammanni Deſcriptio Caſſiæ Americanæ procumbentis, herbaceæ, Mimoſæ foliis, floribus parvis, ſiliquis anguſtis, planis.* Nihil hæc planta differt ab illa, quæ in *Raji Hiſt. Plant. Tom. III App.* dicitur *Chamæcriſta Mariana flore minore;* convenit quoque proxime cum ea, quæ *Plucknetio Senna ſpuria Virginiana, Mimoſæ foliis, foliis parvis nictitantibus*, vocata, *Tab. CCCXIV Fig. 5* delineata. Tum legitur 5) *C. F. Gellerti* Diſſ. *de Phænomenis plumbi fuſi in tubis capillaribus.* Enumerat hic Autor experimenta, variis methodis inſtituta, e quibus, eadem, quæ de Mercurio nota ſunt, hic quoque locum habere (uti ſuſpicatus erat) phænomena, conſequitur. Modum eum invenit optimum, ut plumbum in tubo refrigerare ſineret, antequam hunc extraheret; alias enim hoc certos facere ſaltus, ſucceſſum experimenti dubium reddentes. His addit explicationem ſuam cauſæ factorum iſtorum phyſicæ, quam cum aliis in attractione mutua particularum plumbi ponit; unde &, adhibito calculo, demonſtrat, cur altitudines ſint in ratione reciproca diametrorum. Habes jam 6) *Ejusdem* Diſſ. *de Tubis capillaribus priſmaticis.* Nova hæc eſt omnino materia, a Phyſicis huc usque, etſi multum jam circa tubos capillares cylindricos verſatis, intacta relicta. Ante omnia præparationem eorum, quæ prima fronte videri poſſet paulo difficilior, oſtendit. Fit nempe hoc, priſma ferreum vitro candente ductili obducendo, perpetuo circumvertendo, ac forcipis ope bene apprimendo; dein, priſmate educto, vitrum iterum calefacien-

Pag. 288.

293.

302.

Digitized by Google

ciendo, ut illud ex hoc poſſit extrahi. Hinc enarrat experimenta ipſa: altitudines nempe,ad quas adſcendit aqua in parte, & anguſtiori, & latiori, quarum illam hac ſemper eſſe majorem, jam ex analogia tuborum vulgarium cylindricorum licet augurari. Invenit etiam,eandem regulam generalem in his quoque obtinere, quod nimirum altitudo eorum ſit ſemper in
Pag. 312. ratione inverſa ſubduplicata baſium. Accedimus 7) ad *J. C. Wildii Obſervationes anatomicas rariores:* 1) *de vena cava duplici adſcendente.* Diviſa erat ea in duos truncos,aorta in medio exiſtente; quorum dexter adſcendens non procul ab emulgente vena vas ſpermaticum dextrum ſuſcipiebat, paulo ſuperius vero venam emulgentem, quo iterum aliud vas ſpermaticum adſcendebat; ſiniſter vero itidem ſub vaſis renalibus aſſumebat vas ſpermaticum ſiniſtrum, poſthæc binas venas renales, ſuper quibus denique vena atrabilaria ſiniſtra infigebatur. 2) *de vena jugulari externa, quoad progreſſum triplici, quoad inſertionem autem quadruplici.* Ramus nempe a ſubclavia utrinque inter venas jugulares duabus radicibus exibat, in tracheæ medio coeuntes in ramum unum, jugulari craſſitie æqualem, qui ſuper glandula thyroidea ſiniſtri lateris quaſi immergebatur, & per canalem brevem cum vena jugulari interna ſiniſtra tandem conjungebatur. 3) *de vena azygos trunco duplici.* 4) *de muſculo ſingulari gemino, ſternum ſuperjacente.* Ad cartilaginem xiphoidem utrinque erat muſculus, qui, ſuperato ſterno dimidio, fiebat tendinoſus, ſeu aponevroticus, dein cum ſternomaſtoideo intime connectebatur. 5) *de tendinum, digitos manus ſiniſtræ extendentium, extraordinario numero.* Muſculus nempe digitorum extenſor communis, ordinario loco oriundus, primo ultra dimidium procedebat carnoſus, dein in quatuor productiones tendinoſas, ligamentum annulare trajicientes, excurrebat, quarum prima ſuper indicis, ſecunda ſuper medii digiti, phalanges in latere interiori protendebatur, tertia in duos abſcedebat tendines, annularis digiti, & digiti minimi; quarta denique duos quoque ablegabat tendines, quorum unus interior os metatarſi digitumque minimum tranſcendebat, alter exterius latus

tam

Digitized by Google

tam metacarpi, quam digiti, occupans, juxta phalangas ipſas deſinebat, & ſic dictum auricularem proprium præbebat. En itaque emiſſos hoc e muſculo tendines novem, loco quatuor, aut quinque, conſuetorum. 6) *de inteſtino cæco, & proceſſu vermiculari.* Obſervavit, præter glandulas meſenterii conſuetas, prope angulum ilei & coli, alias ejusmodi, modo unicam, modo duas pluresve conjugatas, variæ magnitudinis; vaſa quoque a colo, cœco, & appendicula vermiculari, occurrentia lymphatica, tam horum ſuperficiem perreptantia, quam partim glandulis appropinquantia, partim per meſocolon in meſaræum ipſum intrantia. Præterea notavit inteſtinum cœcum, ſingularis ſtructuræ, valde breve, & in appendicem vermicularem, ſpiralem, abiens. 7) *Ejusdem de renibus ſuccenturiatis, in puero disquiſitis, notata.* Spectant hæc inprimis vaſa, partim arterioſa, partim venoſa, eorumque ortum, ipſorum quoque renum ſubſtantiam, de quibus, nil eſt adeo peculiare, quod moneamus. Pag. 327.

Obſervationes Aſtronomicæ ſunt omnes Clariſſ. *Godofr. Heinſii;* altera *Eclipſis ſolaris d.* $\frac{24\ Jul.}{4\ Aug.}$ *A. 1739;* altera *tranſitus Lunæ ad Saturnum d.* $\frac{20\ Apr.}{1\ Maj.}$ *A. 1740;* utraque Petropoli habita; denique *de declinationis ſiderum determinatione, absque exacta elevationis æquatoris cognitione.* Conſtat, fieri hoc ſolere per obſervationes ſiderum in meridiano ope inſtrumenti altimetrici, muro firmiter infixi. Quomodo autem effici hoc poſſit, etſi poſitio inſtrumenti hujus reſpectu horizontis non ſit ſumme accurata, nec etiam elevatio æquatoris exactiſſime cognita, Noſter hic oſtendere inſtituit. Proponit hunc in finem, ex obſervationibus Solis meridianis inveſtigari debere primo puncta diviſionis inſtrumenti pro altitudine maxima minimaque; unde, refractionis ratione habita, dabitur obliquitas eclipticæ; hujus autem ope dein facile ex obſervatione tranſitus ſideris per meridianum, refractione addita 333. 349. 352 - 364.

ta demtave, determinatur ejus declinatio. Sola itaque negotium hic faceſſit refractio, quæ, cum in regionibus, polo propinquioribus, Solis meridiani parum elevati altitudinem variare nimis poſſit, methodum hanc tunc paulo dubiam reddit. Sed, quomodo & huic incommodo occurri queat, ope Problematis geometrici oſtendit; ut adeo hæc methodus pro penitus abſoluta merito haberi debeat.

NOVUM PHÆNOMENON LUCIS PERPEtuæ, a Dom. Principe DE S. SEVERO detectum. Excerptum ex Gallica ejus ad Dom. NOLLET Epiſtola MSta, Neapoli d. 8 Maji A. 1753 data.

Scias nempe, cum Julio anni ultimi chymicæ cuidam operationi phyſicorum experimentorum cauſa operam darem, menſesque circiter quatuor laboraſſem, die quadam, verſus finem Novembris, hora prima noctis, urinalia quatuor chymica vitrea aperiebam, quæ tabulæ parvæ impoſita erant, materiæ, quam illis concluſeram, ſtatum examinaturus. Dum autem propius forte candelam admoverem, quod in uno illorum continebatur, pondere quartæ unciæ partis granis ſeptem imminutæ ſubito ignem concepit, flammaque pulchra & vivaci, ſubflava, deflagravit. Hoc impræviſo accidente attonitus, ſudariolo manum munivi, ut tutus urinale prehenderem, alio translaturus, ne, ſi forte rumperetur, & reliqua aperta, flammam conciperent. Sed non calidiſſimum, ut ſuſpicabar, verum tepidum ſaltem, ſentiebam, ut nec ſudariolo ad tenendum illud indigerem. Flamma vero hora 7 noctis, cum 6 horas flagraſſet, non minus vivida integraque erat, quam ſub initium. Illam igitur operculo vitreo, quo claudi ſolebat urinale, exſtincturus, eodem adhuc gradu tepidum vitrum, quo ſub initium erat, mirabar.

Die ſequenti mane fruſtra, ut accenderem rurſus materiam, labo-

laborabam; cum illam auriſcalpio eburneo commoverem, flammula inſtantanea egrediebatur, ei, quæ ex ſpiritu vini, a phlegmate ſuo non ſatis depurato, exilit, ſimillima. Fruſtra, ut rurſus accenderem, omnem operam impendi; diminutam materiem non comperi, perfecte eadem conſiſtentia prædita videbatur, qua ante, quam accenderetur, gaudebat, butyri mollis tempore æſtivo. Nec vel minimam partem ponderis ſui perdiderat.

Hæc tam mirabilia gradus ſaltem ſunt ad ea, quæ magis ſtupeas. Ita quidem animum meum agitabant, ut 3, aut 4, diebus nil aliud cogitarem. Varias illis explicandis formans hypotheſes, & repetiturus experimentum, partem ſimilis materiæ ex uno reliquorum trium urinalium tubulo indidi, qui operculo in medio perforato tegebatur, addito filo tali Phyſicis noto, quod igne non conſumeretur, ellychnii loco, ut candelam exhiberet. Fili hujus extremum, quod exibat, larga materia unxi, candelæque flammam admovi, tunc vero accendere non poteram.

Attonitus, quod hæc non ſuccederent, removi ellychnium & operculum, materiam ipſam candela accenſurus, ſed & hoc fruſtra. Cogitavi, an forte nimis exigua quantitate flammam non conciperet; indito igitur rurſus ellychnio, operculoque, ut non exacte tubum clauderet, ſuperimpoſito, omnia libræ impoſui, novamque materiam auriſcalpio paulatim adjeci, jam quidem non incaſſum laborans; nam, cum quartam unciæ partem minus granis 27 pondus materiæ attigerat, non computato fili pondere, flamma, candelæ admota, flagrabat ellychnium, quod eo usque conſtanter renuerat. Ut igitur certus fierem, ſitne hæc quantitas, ut flammam conciperet, materies abſolute neceſſaria, ut major ellychnii pars promineret, efficiebam, attollebamque operculum, paulatim auferens materiam, ut ante adjeceram. Quamprimum grani circiter pondus abſtuleram, agitabatur flamma ſic, ut exſtinctioni proxima videretur: ſtatim reddidi, quod abſtuleram, recepitque vires priores flamma, jam non amplius agitata. Minor multo erat hæc flamma ea,

 quam

quam cerei monſtrant, ant lampades vulgares, flaveſcens. Manu vertici ad diſtantiam digitorum quatuor admota, dolorem auctum pungentem (*cuiſon fort aigüe*) ſentiebam, quam ferre non poteram, ibique candela accendebatur, ac ſi flammula a candela vulgari proficiſceretur. Chartam albam, per eam regionem ductam, fumo veluti fuſcabat. Lucem fundebat, non magni ſplendoris, ſed quæ literis, utcunque minutis, legendis ſufficeret.

Augendo materiam, auctum iri flammam, ut diminuta minuebatur, conjectavi, auriſcalpio, quodcunque materiæ in urinali hoc ſupererat, adjiciebam. Erant vero contenta in urinali grana 20 ſupra quartam unciæ partem, ergo grana 47 addidi, ſed inutile augmentum compertus, pallida flamma, & in ſtatu, in quo ante, erat, manente. Suſpicabar, has ejus conditiones ab ellychnio pendere, illud oleo indidi, flammamque longam & ſplendidam, qualis eſt goſſypii, vidi. Cur goſſypium non adhibuerim infra videbis.

Deſperans de ſplendore flammæ ipſaque magnitudine augendis, ſuſpenſa manu vas, flagrantem materiam continens, prehendi, alium in focum illud collocaturus. Vix quatuor paſſus progreſſus eram, cum agitaretur flamma, velut a vento vehemente, licet clauſæ eſſent feneſtræ, nullusque aer transſpiraret. Conſiſtens ergo, tabulæ, quæ ad manus erat, impoſui, tranquilliorque fiebat flamma, etſi adhuc paulatim agitaretur. Ventum imperceptibilem in cauſa eſſe, ſuſpicatus, chartæ flammam, veluti laterna, circumdedi, ſed proh! flamma ſic agitabatur, ut perterritus, oculorum uſu fere orbarer. Paulatim minuebatur agitatio, prehenſoque rurſus vaſe, lentis paſſibus viam abſolvi. Caveram igitur charta illa, ne flamma ab aere quidpiam pateretur, ſed tamen interdum agitabatur, & fortius, quam ſi non ita eſſet munita. In eum locum, ubi reſtare debebat, illam afferens, janua & feneſtræ ut exacte clauderentur, juſſi, chartam removi, & tabulæ impoſui, non ceſſante adhuc flammæ agitatione, licet minore. Certus, a vento id non proficiſci, cauſam non divinabam, manum vero tubulo, qui lucem continebat, admovens, fortuito animadverti, illo ad dextras partes

pau-

paululum ſublato, ceſſare agitationem, formarique a flamma conum valde regularem; redire vero agitationem, quamprimum ſiniſtram verſus inclinaretur. His ſæpius repetitis, intelligebam, ne agitetur, poni debere in ſitu horizonti exacte recto; tabulam igitur exacte ad libellam eſſe collocandam, eique tubum perpendiculariter imponendum, quod libellæ exactioris ope perfeci. Stabilitatem tunc & tranquillitatem flamma conſequebatur, etſi janua loci, in quo conſiſtebat, aperiretur. Novo & ſingulari reperto ita capiebar, ut illud per aliquot horas aſſidens contemplarer, ut amator dominæ imaginem. Occludens deinde januam, abibam, quamdiu duratura eſſet hæc lux, experturus.

Sæpius, ut viſerem eam, redii, timens ſemper, ne exſtinctam reperirem. Nihil vero certius eſt, quam a fine Novembris usque ad 2 Maji *anni modo elapſi* ſemper lucentem flammam me *reperiſſe*, nullo motu agitatam, ejusdem perpetuo longitudinis & vigoris, quo ab initio gaudebat. Maxime vero mirabar, me pondus materiæ hac ipſa die nihil plane imminutum reperiſſe, ſed plane tantum, quantum erat ante tres menſes, cum accenderem. Ridebis, hæc legens, timores meos & gaudia mea, chymicorum eorum, aut ciniſlonum potius, unum judicabis, quorum animus leviſſima ex re ignem concipit, ſed melius de his cogitabis, omnibus perceptis, quæ vidi, quæ inde colligo, & quæ hinc obtineri poſſe ſpero.

Secundo experimento, quod de hac luce inſtituendum ſuſcipiebam, occaſionem dabat inſignis illa agitatio, in flamma conſpicua, cum tubus non eſſet horizonti rectus. Curabam igitur conſtrui laternam, ex charta ſpiſſiore, quadratam, magnam, ſuperne & inferne apertam, tribus a lateribus charta, quarto vitro, clauſam, ut omnia ſpectari poſſent. Lucem meam ſuſtentaculo dimidium circiter pedem alto imponebam, lateraque tegebam, nihil motus in flamma quartam fere per horæ partem obſervans. Animus erat, foramen ſuperius charta ſimili occludere, ſed flamma ita agitabatur, ut exſtincta fuiſſet, niſi ſtatim operculum removiſſem, licet inferior laternæ pars non ita exacte jungeretur tabulæ, & aer intrare non

ita ut examinari a quovis poſſint. Sed crypta, cui inſerentur, non niſi ſub finem anni hujus 1753 abſoluta erit, tuncque præſentibus Profeſſoribus Regiæ noſtræ Univerſitatis, & Notariis, qui de veritate facti ad perpetuam rei memoriam teſtentur, lumina ibi ponam. Tunc curioſo cuivis liberum erit, me adire, miraculique certitudinem addiſcere, de quo ita ſecurus ſum, ut, ſi fallam, itineris impenſas vel ex China, aut America, me adeunti ſim reſtituturus. Ipſum compoſitionis modum jam, ne vulgatius factum miraculum vileſcat, aut ne quis idem ex libris antiquis exſculpat, celo. Hæc tamen addo:

Baſis phænomeni materies eſt, ex oſſibus nobiliſſimi animalis terreſtris extracta, optimaque præciſe ſunt oſſa capitis. Sed credo, adhiberi poſſe etiam alius animalis multo ignobilioris oſſa. Accedunt varia, ſed menſtrua ſaltem, quæ abeunt rurſus, nec corpus cum hac materia conſtituunt, quam pro vera cauſa habeo flammularum in cœmiteriis, in locis, ubi pugnatum eſt, in ipſis facinoroſorum capitibus, in viis publicis expoſitis, forte etiam in ſepulcris antiquis, quæ cum aperirentur, lucula dicitur, ſubito diſparens, oculos feriiſſe, ut ruſtici crediderint, a lampadibus, quas forte ibidem repererunt, eſſe profectam, hasque admiſſo aere ſtatim exſtinctas. Vera hujus phænomeni ratio pendebat a ſalibus, in oſſibus hiſce contentis, qui, admiſſo aere, ignem concipiebant, ſed ſubito exſtinguebantur, quia non ſatis erant depurata. Ignis igitur hic fatuus magis, quam verus, debet appellari.

Noſti, phoſphoros artificiales optimos ex urina fieri, quia ſalibus illa abundat. Hæc autem ſalia ab excremento corporis proficiſcuntur, ſeu ab ea materiæ portione, quæ, nobis nutriendis inepta, ſeparatur, & a nutrimento ſecernitur; igitur vix phoſphorum præbent, nunquam ignem. Etiam ſalia, quæ corporis noſtri partes conſtituentes intrant, his accenſionibus momentaneis producendis idonea ſunt, multitudine ſcilicet partium craſſiorum, igni concipiendo ineptarum, involuta; & ad hanc ſecundam claſſem ignes illi fatui, de quibus locutus ſum, pertinent. Tandem hæc ſalia, ex ſolidis noſtris extracta, depurata, & a craſſioribus inertibusque particulis ſeparata, quibus offuſcan-

ſcantur, &, ne ſatis activa ſint, impediuntur, tunc demum non durabiles ſaltem flammas, ſed & indefinitæ durationis, exhibent, & ad hanc tertiam claſſem lux mea æterna, de qua dixi, pertinet. Ejus phænomena explicare, jam in animo erat, ſed, recenſitis illis uberius, malo aliorum de ortu illorum ſententias addiſcere.

ANTONII GUILIELMI PLAZII, PHILOS. ET Med. Doct. Botan. Profeſſ. Publ. Ord. Facult Med. Aſſeſſor. Academ. Cæſ. Leopold. Natur. Curioſ. Socii, de jucundis Morborum cauſis Diſſertationes ſeptem, ſeorſim antehac in Academia Lipſienſi editæ, conjunctim nunc recuſæ.

Lipſiæ, ſumtibus hæredum Lanckiſianorum, 1754, 4. Alph. 1 plag. 3.

Fallaces ſunt rerum jucundarum, quibus ſubinde ineſcamur, ſpecies, neque tantum nocent cauſæ manifeſtæ, quæ veluti aperto marte nobiſcum militant, quantum illæ, quæ ſub ſpecioſa apparitione abſconditum virus alunt, & credulis imponunt mortalibus, ſua pericula ignorantibus. Quod ergo paſtorum eſt, greges ab illis arcere paſcuis, in quibus nocentes herbæ naſcuntur, illud Medicorum eſt officium, ſuæ curæ creditos commonefacere, illosque a variis rebus voluptuariis, vana jucunditatis imagine imponentibus, dehortari. Peractum hoc fideliter ab erudito Autore fuit, qui in ſe deſiderari eorum nihil paſſus eſt, quibus poſſent ab illecebris falſæ jucunditatis deterreri cives, qui vel educationis mala conſuetudine, vel exemplorum, quorum in deducendis animis magna vis eſt, impetu abrepti, ſanitatem lento aliquo ac veluti ſucceſſivo veneno corrumpunt, & illuc denique abeunt, ut etiam a cognitis ſibi periculis abſtinere porro nequeant, poſtquam, ut ſuam propriam calamitatem magno ſtudio affectent, ſpuria aliqua gratæ ſenſionis perceptione, quam ex nocentium rerum fructione habent, compulſi fuerunt. *Primum* pravi iſtius habitus, longo uſu acquiſiti, experimentum ex *tabaci ſternutatorii abuſu*

M capi-

capitur. Tanta eſt plurimorum, atque ipſarum quoque fœmellarum, erga pulverem ex *Nicotiana* computrefacta, hinc in pollinem converſa, propenſio, ut, magna felicitatis parte ſeſe carere, niſi nares acri iſthac medicina perfundere liceat, arbitrentur. Quantæ autem ex iſta *naſi pica* miſeriæ oboriantur, ſero nimis percipiunt, & ſolent præ ceteris organa olfactus iſta ſpurcitie obtundi, & ipſorum nervorum, quibus olfacimus, extremi tubuli obturari, ut non tantum aliquo nobiliore ſenſu iſtud hominum genus fere deſtituatur, ſed, quod maximum exinde malum eſt, officina ſalutis, qua, ſub ingruente aliqua febre catarrhali, per deſtillationes ſeri acrioris, cauſa majoris morbi tollitur, corrumpatur, quo ad nobiliora viſcera abire illud nunc oporteat, quod, brevi via, naribus, ſternutationis beneficio, exiturum erat. *Altera de potus Coffée abuſu noxio* inſcripta eſt commentatiuncula. Ipſius arbuſculæ, cujus arilli gemini, ex bacca ſucculenta, ignis tortura, in pollinem redacti, & calida aqua perfuſi, in omnium ore nunc ſunt, hiſtoria traditur. Illam ex Jaſminorum gente eſſe, equidem *Breynius* in Centuriis, atque poſt illum *Juſſavius*, docuerunt; aſt, ex infundibuli longitudine, & ſtaminum quinario numero, & piſtillo bicorni, a Jaſminorum gente alienum hunc fruticem eſſe, oſtenditur. Etiamſi autem multi ſint, qui ſingulares hujus infuſi virtutes analepticas, cardiacas, & ſtomachicas, prædicare ſoleant, aut, ſingularem nutriendi virtutem illi ineſſe, glorientur, cum aliquid forte olei ætherei illi nucleo ineſt, quod aliqua ex parte ſub velo ſachari nervos ſolari poſſet; eſt tamen illius decocti vis nocendi ubique major, &, uti fœtor, inter uſtionem ſpirans, docere videtur, mere narcotica, ut hiſtoriarum memoria quoque proditum ſit, languere maritos, cum iſto potu abuſi ſunt. Certe omnes in univerſum ſanitatis conſiliarii in eo conſpirant, quod *Coffée* potus, maxime ubi ſedentarium vitæ genus acceſſit, genus nervoſum præ ceteris infeſtet, efficiatque, ut motus vitales ſenſim flacceſcant, illamque craſin lentam, quæ ſub cachexiæ muliebris nomine nota eſt, ſanguis ſenſim adipiſcatur, aliis ſanitatis impedimentis nunc non recenſendis, quæ ex iſtius liquidi ſacharati compotatione

paſſim

paſſim oriuntur, quorum mentionem eruditus Autor ornata, uti ſolet, ſcriptione fecit uberrimam. *Tertia Diſſertatio de morbis ex munditie intempeſtiva* agit, & illos, qui ex formæ cultura conſequuntur, effectus præternaturales exponit. Eo enim res in conſortio humano nunc rediit, ut plus placendi ſtudio, quam ſanitatis exiſtimationi, homines tribuant, dum multæ extrema ſubire, quam amaſio diſplicere, malunt, cujus ocellos in ſe converſuræ fœmellæ, capillos deurunt, ungunt, pulveribus conſpergunt, aliquas ex iſta cincinnorum coacta ſerie illecebras, quas natura negavit, ſe habere poſſe, ſperantes. Deinde deſiccant comas, quarum eſt, tranſpirabilem capitis integumentis ſervare habitum, atque hac ſua ſeſe comendi, ſeſeque pectendi, libidine malam dolorum capitis, atque ſæpe lippitudinis, lucrantur gratiam. Similiter peſſime mulctantur, quæ nudo thorace per hyemem incedunt, fœmellæ, atque catarrhis plectuntur miſerrime, quos aeris inclementia, occluſis ex frigore cutis meatibus, inducere ſolet. Affine huic argumentum illud eſt, quod *Diſſertatione IV de munditiei affectatæ incommodis* recenſetur, cujus ab illo præcedente ea eſt diverſitas, quod, qui placendi ſtudio ſeſe corrumpunt, ex ſtultitia, illi autem, qui ex affectata munditie morbos contrahunt, ex præjudicatæ opinionis errore, peccaſſe videantur. Taxat igitur Noſter nimium corporum infantilium, ex quo illa nata ſunt, curam, in ſtrictiore deligatione ac faſciatione poſitam, quare, incrementum æquale corporis cohiberi ac corrumpi poſſe, demonſtratur. Sic quoque, cum beneficæ eſſe videri volunt, peccant matresfamilias, quando balneis vinoſis aliquam corporibus infantium ingenerare volunt fortitudinem, cum id potius agant, quo indurentur corporis fibræ, & tranſpirationi viæ præripiantur. In his erroribus aliqua providentiæ veluti umbra eſt; verum excuſari omnino nequeunt illi, qui voluptate, quæ bonos ſimul mores offendit, & animum quoque vitiat, morbos emunt, & parvi temporis ſenſum jucundum perpetuæ ſenſioni gratæ, quæ ex ſanitatis conſtantia capitur, præferunt; ac laudandi quidem illi aliqua ex parte forent, qui præſentis temporis opportunitate frui, quam vitam precariam, carentia jucunditatum, incerta aliqua ſpe, redimere,

malunt. Sed pleræque voluptates imaginariæ ſunt, atque illo ipſo tempore, quo capiuntur, plus offendunt, quam delectant; unde *Diſſertationes VI* atque *VII de oblectamentorum incommodis* inſcriptæ ſunt, in quibus univerſæ artis gymnaſticæ præcepta continentur, &, ſub quo moderamine omnis ætas, maxime illa vegetior, ex corporeis exercitiis oblectationem & ſalutis præſidium capere poſſit, erudite ornateque exponitur.

VINDICIÆ PRO P. EDUARDO CORSINO, CLERICO Regulari Scholarum Piarum, in Piſana Academia Philoſ. Profeſſ. adverſus P. FRANCISC. HOFFMANNUM, e Soc. Jeſ. AA. LL. & Philoſ. Doct. nec non Ethicæ & Hiſtoriarum nuper, tum etiam Theolog. Mor. in Univerſ. Prag. Profeſſ. occaſione libelli, cui titulus: Fundamentum univerſæ Philoſophiæ moralis, ab hoc poſtremo Pragæ typis Academicis A. 1749 editi; Autore Anonymo.

Coloniæ, apud Petr. Marteau, 1752, 8.

Plag. 20.

Cel. *Corſini* Inſtitutiones philoſophicas primus ſugillarat in Satiris *Sectanus*, ejusque commentator, *Philocardius* dictus, quos depexos dederunt *Ceſellius*, & alius Poeta, adſcito *M. Thymoleontis* nomine. Deinde *Hoffmannus* eum aggreſſus eſt, cujus librum Autor noſter, ſerius acceptum, refutandum hic ſibi ſumit, ſolo *Corſini* amore, veritatisque ſtudio, ut ait, ductus. Hæc *Caput I*, ſcribendi has Vindicias occaſionem enarrans, continet. *Cap. II* agit de adverſariis, quos ſibi *Hoffmannus* præſtituit. *Cap. III* ejus in conviciando male diſſimulatam liberalitatem, hujusque cauſas, oſtendit. *Cap. IV* peripateticam ſcribendi rationem *Hoffmanni* perſtringit, quam ob phraſin mire eum exagitat Autor, cum *philoſophandi* ratio alia dogmatica ſit, alia Academica, *ſcribendi* alia Scholaſtica, prænotata, concluſiones, probationes, objectiones, inſtantias, diſtinguens, alia oratoria, alia geometrica, peripatetica appareat nulla, niſi *barbaram* Autor intellexerit, cujus ſpecimen eſt hæc phraſis: *nihil ſollicitor de verborum ornatu*. *Cap. V*, Piſani Hiſtoriographi nomen quam recte *Corſino* tributum ſit,

inquiri. Quatuor autem ſunt, de quibus *Corſinum Hoffmannus* in jus vocavit: de actibus metu factis, de ſcientia media, de bonitate & malitia actuum interna, de uſu opinionis minus probabilis. *Corſinum* vero ipſum non nominavit, ſed Piſani Philoſophiæ Hiſtoriographi denominatione indicavit, contumeliæ, ut monſtrat Noſter, cauſa, quia *Corſinus* ſententias Philoſophorum conquiſiverit & recenſuerit. *Cap. VI* circa actus metu geſtos *Corſini* ſententiam, & in ea aſſequenda ſupinam *Hoffmanni* oſcitationem, monſtrat: *Corſinus*, nullo metu, nullo doloris, vel mortis etiam, timore, induci debere quempiam, aſſerit, ut divinam æternamque legem violet, ſi violet, excuſari a reatu non poſſe. De humanis legibus & actibus externis, ad ſocietatem pertinentibus, ſecus cenſet, hicque, quod metu extortum eſt, pro involuntario haberi, irritumque eſſe. Hic aliam plane ſententiam affinxerat *Corſino Hoffmannus*, & cum umbra ſua dimicaverat. *Cap. VII Corſini* judicium de ſcientia media ab *Hoffmanni* cavillis vindicatur. Graviter offenderat *Hoffmannum*, quod ſcientiæ mediæ hypotheſin falſam & abſurdam *Corſinus* dixerat, ſed, acerbiora ab Ignatianis in alios dicta eſſe, oſtenditur. *Cap. VIII* judicium *Corſini* vindicatur, & *Hoffmanni* declamatoria levitas caſtigatur. *Cap. IX* habetur græcanica *Hoffmanni* eruditio, cum reliquia ejus commatis. Scripſerat *Hoffmannus*: αυτος εφα. *Cap. X* de bonitate & malitia intrinſeca quorundam actuum ſermo eſt. Aſſeruit *Corſinus*, bonitatem & malitiam actionum repetendam eſſe a convenientia, vel diſconvenientia, cum natura humana, non nude qua tali ſpectata, ſed quatenus hac potius, quam alia, ratione a Deo conſtituta, conſequenter ab ipſa divina voluntate, quod firmaturus Anonymus noſter, oſtendit, moraliter bona, vel mala, minime eſſe. vel eſſe poſſe, quæ naturæ humanæ, *ſecundum ſe ſaltem* ſpectatæ, conveniant, vel adverſentur, cum ita *phyſice* ſaltem conſideretur homo, non moraliter. Hoc *Cap. XI* magis firmatur *mendacii* exemplo, quod interne malum a Romano-Catholicis omnibus habetur. Heterodoxos quosdam aliter ſentire, Autor aſſerit, iniquior in eos, quos hoc nomine compellat, qui *falſiloquium a mendacio* ſollicite diſtinguunt, *pias fraudes, reſervationes mentales*, regulam illam: *Hæreticis non eſſe ſervandam fidem, ſimulatio-*

lationem in cultu divino, & ſexcenta alia ejusdem farinæ, deteſtantur. Jam natura humana, quocunque modo verſetur, nihil habet in ſe ſola ſpectata, quod mendacio contrarium ſit. Imo æqualis facultas eſt homini mendacium ac veritatem edicendi. Equidem ſocialitati, & felicitati hominis, contradicit mendacium, ſed ſic natura humana non in ſe ſola amplius ſpectatur. *Cap. XII* & *XIII* idem porro ſtabilitur, voluntatemque divinam neceſſario hic eſſe conſiderandam, oſtenditur. Eadem *Cap. XIV* blaſphemiæ, & odio Dei, accommodantur *Cap. XV* dilemmati *Hoffmanni* reſpondetur. Quæſiverat ſcilicet *Hoffmannus*, num alio rerum ſtatu odium Dei licitum eſſe poſſit. Facilis eſt reſponſio, ſtatum talem exiſtere non poſſe. Igitur, ut ipſe faſſus *Corſinus*, hæc ejus ſententia verbis magis, quam re ipſa, a *Grotiana* recedit. *Capita XVI - XXXI* de probabiliſmo agunt, defenduntque *Corſinum*, illum dedecus Theologiæ appellantem, in æternam animorum perniciem invectum; *Corſini* judicium pluribus ſummorum inter Romano-Catholicos Theologorum autoritatibus firmant, & quæ ſimilia ſunt. Equidem inter Probabiliſtas numerantur Summus Pontifex unus, Cardinales ſex, Archiepiſcopi quatuor, Epiſcopi undecim, Doctores in celeberrimis Univerſitatibus plurimi. Sed his reſpondet Autor: *Eſſe, ubi perſequatur unus mille, & duo fugent centum millia*, Devter. *XXXII*. Addit, plures, hic inter Probabiliſtas relatos, *ex ea parte ſolum probabiliſmo ſubſcripſiſſe, quatenus, probabilitatem ſecundum ſe poſſe eſſe actionum noſtrarum regulam, docuerunt, aut certe de probabilitate minori reſpectu aliorum, non vero ipſius operantis, eſſe locutos, ſi hac forte, penſatis omnibus, liquido ei major videatur*; quo pertinent Pontifex ille, Cardinales 6, Archiepiſcopi 4, & plerique ex 11 Epiſcopis. Ipſe autem Ignatianorum Generalis Præpoſitus, *Thyrſus Gonzalez*, teſtatur, pro hac ſententia nullum citari Cardinalem S. Eccleſiæ. Cur vero in Germania largior ſit Probabiliſtarum ſeges, in cauſa eſſe ait Anonymus, quia cathedras omnes occupent Probabiliſtæ, unde diſcipuli alii prodire nequeant, quam qui patrias cantiones canant, funiculumque ducant perpetuum, quem, nemo eſt, qui ſecet, alios vero, quam Probabiliſtarum, libros

non

non legant, hincque ſibi perſuadeant, pauciſſimos eſſe adverſos. Conditiones, quæ opinionem vere probabilem ex mente eorum, qui ita ſentiunt, efficiunt, excutiuntur. Nam, ſi, *pium & doctum* eſſe Autorem, cujus ſententia debeat probabilis haberi, prima eſt conditio, de hac, niſi pius & doctus ipſe, judicare non poteſt. Hic autem alterius autoritate non indiget. *Capite* denique ultimo *XXXII Hoffmanni* argumento ſatisfit, quo, P. P. Prædicatores in eligenda ſua de conceptione B. *Mariæ* Virginis ſententia Probabiliſmi leges ſecutos, aſſeruerit, quod vero negatur. Subjiciuntur loca libri *Hoffmanniani*, quibus opponitur præſens ſcriptum, ſale multo conſperſum, & eleganti ſtilo exaratum, neque argumentis gravibus deſtitutum.

NOVA LITERARIA.

Haud ita pridem ab Imperatoria Scientiarum Societate, quæ Petropoli congregatur, Programma publicatum eſt, quod, inde ad nos miſſum, Lectoribus noſtris, maxime rerum naturalium ſtudioſis, hic legendum damus. Eſt autem hoc:

Quanquam non pauca ſpecimina exſtant, quæ ad explicanda electrica phænomena conſcripta, imo quædam præmiorum honoribus ornata, ſint; verum tamen multitudo experimentorum, quæ poſtea inſtituta, & varietas phænomenorum, quæ nuper detecta ſunt, clarius lumen doctrinæ de electricitate accenſura eſſe exiſtimantur. Idcirco Academia Scientiarum Imperialis Petropolitana omnibus atque ſingulis naturæ indagatoribus, pro obtiuendo ſolito centum ducatorum præmio, ad Annum 1755, ante diem 1 Junii, hoc elaborandum propoſuit, ut in veram electricitatis cauſam inquiratur, veraque ejus condatur theoria. *Quocirca, præter ea, quæ ex more recepto Problematis ſubjunguntur, monita, ſequentia quoque attingere, non inutile judicavit. Quandoquidem ingenioſæ hypotheſes, quibus ſolertiſſimi arcanorum naturæ ſcrutatores ad excolendam electricam theoriam ſunt uſi, detectis recens electricis proprietatibus explicandis haud ſufficere poſſe videntur; cumque defectum inde exſtitiſſe, quod non pauca, ad veram electricitatis theoriam condendam utiliſſima, non ſatis obſervata fuerint, quorum brevis hic ſit mentio. Primo quidem electrica phænomena multa habent, quæ cum ignis proprietatibus ſunt communia; non pauca, quæ ab ejus indole prorſus abhorrere videntur. Prioris generis eſt, quod flamma per vim electricam*

excitetur; poſterioris, quod ipſa vis electrica in productione ſua igne inhibeatur: quemadmodum vitra nimium calida illam excitare recuſant. Porro ipſa per candefactum igne ferrum & per glaciem pariter propagatur. Quam ob rem ſollicite perſpiciendum & diſtinguendum eſſe arbitramur ea, quæ in cauſa electricæ vis & ignis communia, quæ diverſa, ſint. Quibus rite perpenſis, & diſtincte evolutis, majorem in meditationibus & doctrina de electricitate claritatem exorituram eſſe, ſperamus. Secundo, cum corpora, in diverſa prorſus genera a natura alias diſcreta, electricis phænomenis in unum aſſocientur, ita, ut vitrum, corpus fragile, durum, fixum, flammæ concipiendæ minus capax, & ad mineralium regnum potiſſimum ſpectans, cum molli, tenaci, volatili, & combuſtili, ſerica materia, ad animale regnum unice pertinente, primitivæ electricitatis virtute in unam ſpeciem copuletur; rurſum animal vivum & metallum, corpora naturæ regno, imo toto cælo, differentia, derivativæ electricitatis vinculo ſint connexa: quam ob rem ad veram hujus materiæ theoriam condendam utiliſſimum fore judicamus, ut corporum utriusque generis qualitates particulares ſedulo examinentur; atque, quæ omnibus primitivæ electricitatis corporibus communes ſunt, non ſecus ac illa, quæ omnibus, derivativa virtute gaudentibus, inſunt, probe notentur: alias enim timendum erit, ne, ipſorum palpabilium corporum proprietatibus neglectis, inſenſibilium materiarum illecebris ſeducta mens imaginationi magis indulgeat, quam rigorem judicii ſequatur. Tertio denique materiæ ſubtilis electricæ, cui pori corporum patent, diverſi, & quidem tres, concipi poſſunt motus: nempe progreſſivus, gyratorius, & tremulus. Hic quoque animadvertendum eſſe videtur, quæ & quot motuum genera ad producenda electrica phænomena ſufficiant: ne cui eorum precario illa tribuantur, & tota theoria, infirmo fundamento ſuperſtructa, inſtabilis atque vaga reddatur. Hæc non ut præcepta & requiſita prorſus neceſſaria, ſed ut monita, arbitrio cujusque obſervanda relinquuntur: nec etiam ulli ſecundum ſua principia in explicandis electricis phænomenis impedimento eſſe poſſunt. Problemati Chymico, antehac propoſito, nempe ſeparationem auri ab argento, ope aquæ fortis inſtitui ſolitam, ex phyſicis & chymicis principiis explicare, aptioremque methodum invenire, quæ minore opera & pretio ad hæc duo metalla ſecernenda indiget, *quoniam non eſt ſatisfactum, ideo in Annum 1754, diem 1 Junii, ſolvendum differtur.*

Petropoli, 1753, die 25 Nov.

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Martii Anno MDCCLIV.

Pars I.

ANTICHITÀ SICILIANE SPIEGATE, &c.

hoc eſt,

ANTIQUITATES SICULÆ, UNA CUM DESCRIptione hujus regni generali, quæ hiſtoriam particularem urbium comprehendit, quarum antiqua monumenta ſeparatim enarrantur; Autore JOSEPHO MARIA PANCRATIO, Clerico regulari Theatino, Patricio Cortonenſi, Academico Hetruſco, & Socio Columbario Florentino. Tomus I, in duas Partes diviſus, quarum prior hiſtoriam hujus inſulæ generalem complectitur, altera de antiquo Agrigento exponit. Auguſtiſſimo Siciliarum Regi ſacrum opus.

Neapoli, 1751, fol. maj.
Alph. 2 plag. 7, Tabb. æri inciſ. 24.

Novam Numiſmatum Siculorum collectionem jam aliquot abhinc annis noſter meditabatur *Pancratius*. Ut vero, quantum fieri poſſet, omnibus numeris abſoluta hæc collectio in publicum prodiret, iter in ipſam Siciliam ſuſcepit, eo conſilio, ut gazophylacia, quæ ibi

reperiuntur, ipſe ſuis luſtraret oculis, nec a pictorum, vel chalcographorum, fide penderet. Interim, dum Panormi, deinde Agrigenti, moratur, inſigni aliarum antiquitatum copia capitur, adeo, ut majus opus mente conciperet, theſaurum nempe Antiquitatum Sicularum generalem. Cel. enim *Monteſalconius* in ſuo illas Opere omiſerat; *Fazellus* autem, *Amicus*, &c. partem tantum earum exiguam in lucem dederant. Monumenta, quæcunque reperiri poterant, ipſe ſolus collegit & interpretatus eſt, nec ullius opera, niſi eorum, uſus eſt, qui delinearent reperta monumenta, vel eadem æri inciderent, vel etiam latentia effoderent. Initium improbi hujus laboris fecit Agrigenti. Hinc factum eſt, ut *primum* etiam Operis *Volumen* ab hac urbe initium duceret. Nec enim ordinem vel chronologicum, vel accuratiorem geographicum, ſequi placuit, quod tale inſtitutum progreſſum operis impediviſſet. Charta & charactere uſus eſt nitidiſſimis. Figuras etiam, ornatus gratia, ex antiquitate deſumtas, principio uniuscujusque *Capitis*, & fini, addidit, nec literæ *Capitum* initiales iis ſunt deſtitutæ. In Præfatione figuras iſtas ita Noſter interpretatur, ut diligentiam ejus & doctrinæ copiam inde ſuſpicere cogamur. Frontem cujusque *Capitis* pars hiſtoriæ *Ulyſſis* & *Polyphemi*, ab *Homero* deſcriptæ, æri inciſa, ornat. *Polyphemus* non unum, ſed duo, monſtrat oculos, alterum clauſum, apertum alterum, ut medium inter illos teneretur, qui vel monoculos, vel utroque oculo aperto, ſiſtunt Cyclopas. In hujus rei illuſtrationem Tabula inſeritur æri inciſa, & imaginem urnæ ſepulcralis referens, ubi *Polyphemus* utrumque oculum apertum oſtendit. Inſcriptiones Noſter in ſuo itinere ideo neglexit, quod compertum habebat, alium quendam iis evulgandis operam dare. Si comparuerint, partem etiam harum Antiquitatum Sicularum efficient typis iterum mandatæ. Quodſi ſecus evenerit, illæ, quas *Gualtierius* in lucem dedit, inſcriptiones, auctæ tamen, denuo imprimentur. Index omnium *Voluminum* generalis *ultimum Tomum* efficiet. Mappa totius Siciliæ antiquæ geographica e *Cluverio* deſumta eſt: meliorem tamen, a *Lud. Fardella* deſcriptam, in alio quodam *Volumine* Autor dabit.

dabit. Unum anno quoque *Volumen* comparebit, eadem, ac *primum Volumen*, forma, & eodem, vel etiam majore, Tabularum æri inciſarum numero ſuperbiens. Tum in Magnam Græciam Noſter progredietur, & antiquitates, quæ in Neapolitano regno ſuperſunt, eadem ſolertia illuſtrabit. Ut Numiſmatum Siculorum egregium ſpecimen adeſſet, decem numos, uni tabulæ inciſos, Præfationi inſerere placuit, omnes Syracuſanos. Præfationem laus Siciliæ generalis excipit, ob res ibidem geſtas, & heroas, in hac inſula natos. Additur tabula, quæ octo *Scillæ* facies monſtrat, ex variis monumentis deſumtas. *Partis primæ Caput I* in celebrem illam quæſtionem inquirit, num Sicilia ſemper fuerit inſula. Poſt allatas Autorum ſententias, iis Noſter aſſenſum præbet, qui negant, Siciliam omni tempore inſulam fuiſſe. Ut Noſter ſententiam ſuam contra *Valguarneram, Cluverium, Cellarium, Caruſum*, & *alios*, probet, primum Autores allegat, eorumque verba, una cum verſione, apponit integra. Quæ cum traditione incerta nitantur, quam & ipſi Autores dubiam eſſe fatentur; miramur, doctiſſimum *Pancratium* tam grande ſuæ opinioni fulcimen in iis quærere. Tum vero monſtrare conatur, a veri ſimilitudine minime abhorrere, ſive vim maris cauſam abruptionis ab Italiæ continente ſtatuamus, ſive etiam terræ motus. Hinc &, duos illos montes, Abilam & Calpen, olim cohæſiſſe, cum quibusdam Autoribus pro vero habet. Argumentum pro ſua ſententia præcipuum a ſtratis illis arenoſis deſumit, quæ & ab aliis plerisque Autoribus inundationibus variis & iteratis adſcribi ſolent, vel diluvio etiam univerſali. Adverſariorum argumenta, quantum fieri potuit, docte confutat. *Caput II* de primis Siciliæ incolis exponit. Hi, ſecundum *Marcianum Heracleotam*, & *Ephorum*, quem *Strabo* allegat, Iberi fuerunt; non tamen illi Hiſpaniæ incolæ: ſed, qui Pontum inhabitabant, Iberi orientales. In quatuor iidem claſſes dividebantur: Cyclopas, Læſtrigones, Phæaces, Lotophagos. Cyclopes artifices erant, Læſtrigones agricolæ, Phæaces nobiles, Lotophagi tandem ſacerdotes. Ita contra *Cluverium* Noſter diſputat. Ab Iberorum vicinis, Colchis, qui ab Ægy-

ptiis ſuam ducebant originem, talem gentis diviſionem derivatam fuiſſe, probabile judicat. Hinc varia Ægyptiaca in Sicilia reperiuntur monumenta. *Capite III* illam contra ſuam hypotheſin objectionem confutare Noſter annititur, ubi veriſimile non putatur, Iberos ab orientali plaga tam remota in Siciliam appuliſſe, tantasque itineris difficultates ſuſtinuiſſe, quantas tum temporis nemo gentium ſuſtinere auſus fuit. Primos Italiæ incolas allegat, qui a Scythis, non minus remotis, originem duxiſſe feruntur; unde facile fieri potuit, ut Iberi etiam, a vicinis gentibus forſan expulſi, per mare in Siciliam venerint, paucis ante Trojanum excidium ſeculis, poſtquam *Auſonii*, & *Hetruſci*, e Lydia forſan venientes, in Italia jam ſedem fixerant. A *Tubale* ortos fuiſſe Iberos orientales, veritati minus conſentaneum eſſe putat. Linguam primorum Siciliæ incolarum Ægyptiacam fuiſſe, judicat, vel huic ſimilem. Data occaſione de origine navigiorum, deque linguarum confuſione, more ſuo diſſerit. De Sicanis, eorumque numinibus, *Capite IV* exponitur. Sicanos, & ipſum *Sicanum*, a Cyclopibus oriundos fuiſſe, Noſter cenſet; hinc, Sicanos indigenas eſſe, & a quibusdam primos Siciliam incoluiſſe putatos, dicit. *Ceres Sicani* uxor fuiſſe perhibetur, & agrum colendi artes emendavit forſan, aut perfecit, non invenit: nam antea Læſtrigones agrum colebant. Vixiſſe, Noſter, *Cererem*, putat, CCC annos ante captam Trojam. Aſſerit præterea, non a fratre *Jovis* Cretenſis progenitam eam fuiſſe: ſed a Rege quodam Epiri, quem *Plutonem* Poetæ vocaverint; nec marmor Arundellianum de vero *Cereris* in Græciam itinere loqui, ſed de myſterio cultus ejusdem in Atticam introducti, vel etiam de frumento, quod *Cecrops* e Sicilia transferri juſſerit. Sic temporis rationes melius conſtare, exiſtimat. De reliquis Siciliæ numinibus ipſis *Jo. Bapt. Caruſi* verbis dicit. *Alteri* hujus *Voluminis Parti* veteris Agrigenti chorographia præmittitur, quam magna diligentia elaboravit doctiſſimus *Pancratius*, & ex antiquis Autoribus eruit, auxilio tamen *Salvatoris Hectoris* adjutus. *Capite I* de fundatione Agrigenti, ejusdemque nomine, diſputatur. E *Thucydide* & *Polybio* Noſter probat,

Rho-

Rhodenſes Gelæ cives prima Agrigenti fundamenta jeciſſe; nomen autem *Camici* primum ejusdem fuiſſe, defendit contra *Cluverium*, *Bochartum*, & alios, qui, Camicum aliam prorſus urbem fuiſſe, aſſerunt. Non tamen urbes plane easdem Camicum & Agrigentum fuiſſe, dicit: ſed, ut debebat, Camicum juxta Agrigentum ponit, hujusque arcem vocat, a *Dædalo* exſtructam, & a fluvio Camico ſic nominatam. De fluminibus circa Agrigentum *Capite II* diſſeritur. Acragantem, alias Dracum, illum eſſe fluvium, qui nunc *Il fiume di Girgenti* dicitur, & urbem ipſam alluit, Noſter contra *Cluverium*, & alios, ſtrenue aſſerit, qui eundem cum Hypſa fluvio confundunt, quem nunc *Naro* incolæ vocant. Illum, qui nunc S. *Blaſii* nomen gerit, fluvium antiquis temporibus eo, quo nunc, loco non exſtitiſſe, ſed arte & caſu ſic formatum fuiſſe, cum *Salvatore Hectore* ita probat, ut aſſenſum omnino extorqueat. Olympiade XLIX, vel L, Agrigenti fundamenta jacta fuiſſe, conjicit. Pergit Autor *Capite III* ad pleniorem urbis Agrigenti deſcriptionem, eamque in quinque olim partes diviſam fuiſſe, docet: Camicum arcem; rupem Athenæam, ſeu collem Minervalem; ipſam urbem, proprie ſic dictam; Agrigentinam in Camico, quæ *Diodoro* dicitur; tandem aliam partem, fortaſſe Neapolin *Plutarchi*. Additur alia mappa geographica æri inciſa generalis, cujus deinde partes ſingulæ Tabulis XV deſcribuntur. Partes eæ Agrigenti, & campos circa hanc urbem, ita referunt, ut nunc conſpiciuntur. Finem facit alia Tabula æri inciſa, vas quoddam ſiſtens in ſepulcro repertum, ab urnis tamen diverſum. *Pauli Paciaudii* interpretatio additur, qui transformationem quorundam *Ulyſſis* ſociorum in figuris, vaſi impreſſis, reperire ſibi viſus eſt. Sequens *Volumen* de Agrigenti antiquitatibus ſigillatim exponet.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΠΕΡΙ ΑΡΕΤΩΝ ΚΑΙ ΚΑΚΙΩΝ. ΠΛΗθωνος περὶ ἀρετῶν. &c.

hoc eſt,

ARISTOTELIS DE VIRTUTIBUS ET VITIIS; PLETHONIS de Virtutibus, libelli. Recenſuit EDUARDUS FAWCONER, Coll. Merton. apud Oxon. Portioniſta.

Oxonii, e theatro Sheldoniano, 1752, 8.
Plag. 10.

Ariſtotelis ſit, nec ne, hic, qui eſt de vitiis & virtutibus, libellus, eruditos dubitare, Autor in Præfatione indicat. Ipſe non obſcure illorum accedit ſententiæ, qui *Andronico*, non ignobili Peripatetico, eundem tribuunt, cujus luculentæ Ethicorum Nicomacheorum παραφράσει ſubjungitur ferme opuſculum περὶ παθῶν, in quo plurima, quæ hic occurrunt, iisdem pæne verbis, etſi ordine alio, deſcripta, legas. Utcunque eſt, tamen, fœtum ſaltem Academiæ illius veteris eſſe, unde ſchola tam Peripatetica, quam Platonica, orta ſit, ipſe dubitandum non putat. Quibus ita expoſitis, docendi rationem, qua uſus ſit Autor, oſtendit, eamque Philoſopho apprime dignam eſſe, judicat. A definitionibus enim exordium eum capere, deinde, quæ virtutem conſequantur, quæve quodque vitium, tanta cum verborum, tum rerum, concinnitate, ne dicamus ἐνεργείᾳ, ob oculos ponere, ut, tanquam *Theophraſtus* alter, mores hominum depingere videatur, docet. De *Gemiſto*, ſeu *Plethone*, hæc habet. Patriam ejus Peloponneſum eſſe, Editor Baſileenſis tradiderat. Cujus ſententiam cum ipſe in Præfatione probaſſet, poſtea in annotationibus rejecit, *Fabricio Caveo*que aſſenſus, qui, eundem Conſtantinopolitanum quidem fuiſſe, perhibent, ſed qui maximam ætatis ſuæ partem in Peloponneſo peregerit, Orationes ibi, de ordinandis hujus regionis rebus, compoſuerit, & magiſtratum geſſerit, centumque annos fere natus diem ſupremum obierit, extremis Græciæ temporibus, cum Turcorum imperio ea jamjam eſſet ceſſura. Summo eum honore proſecutos eſſe *Beſſarionem*, Cardinalem, *Theodorum Gazam*, ceteroſque Græcos, quibus, capta Conſtantinopoli, Europa occidentalis aſylum præbuit, affirmat. In libello ipſo Clariſſ. *Fawconer* diligenter contulit

Ari-

Digitized by

Ariſtotelis Sylburgianam & *Duvallianam*, nec non alias duas hujuſce opuſculi, Baſileæ A. 1552 & 1586 excuſas, editiones; in altero, *Gemiſti* ſcilicet, easdem Baſileenſes, *G. Canteri* aliam, & Codd. duos MStos Bibliothecæ *Bodlejanæ*. Annotamenta ſubjunxit, partim ad veram lectionem, partim ad Autoris utriusque ſenſum, pertinentia, eaque ad libri calcem rejecit. Itaque in iis nunc *Ariſtotelis* ſententias ſimilibus aliorum ſcriptorum locis illuſtrat, nunc lectionis varietatem obſervat, nunc ejus ſententiam uberius explicat, nunc vocabulorum quorundam differentias monſtrat, ἀκολασίας & ἀκρασίας, Pag. 110.
quorum illud petere voluptates, ratione minime retinente, immo plaudente magis; hoc allici voluptate, revocante ratione, voluntate dubia, eſſe, autoritate *Horatii Lib. II Sat.* 7, & *Ariſtot. Eth. Nicom. VII*, 8, docet; nunc, cur a vulgari lectione receſſerit, aperit. In annotationibus vero ad *Plethonem*, iis, *quæ pertinent* ad *Ariſtotelem*, longe uberioribus, nunc *Plethonis* vel definitiones, vel deſcriptiones, vel ſententias, cum aliis Stoicorum, Peripateticorum, Platonicorumque, *Arriani* 127 ſeq.
maxime, *Epicteti*, & *Antonini*, effatis confert; nunc varias variarum ſectarum doctrinas expendit; nunc vocabula & loquendi formas illuſtrat; nunc lectionis obſervat varietatem. Exempla aliquot, ut oculis ſe ingerunt, afferemus. Ἀπολείπειν τὴν χώραν, e re militari translatum eſſe in Philoſophiam, 128.
putat, ut multa alia, e. g. λείπεσθαι τὴν τάξιν *Plat. Vol. I pag.* 28 edit. *Serr. Arriani Epict. I*, 16, *III*, 24, *I*, 29. Vitam hominum cum celebritate comparaſſe primum *Pythagoram*, (vid. 130.
Jamblich, *vit. Pyth. Cap.* 12,) poſt hunc plures eadem ſimilitudine libenter uſos, ut *Menandrum*, *Ciceronem*, *Epictetum*, aliosque, ait. Vid. *Daviſ. ad Tuſc. Diſp. V*, 3, *Uptonum in Arrian. Epict. II*, 14, *Longinum de Subl. ſect.* 35. Veteres contemplationem eorum, quæ *ſemper ſunt*, ad Metaphyſicam, ſive Θεοσέβειαν, ut *Plethon* loquitur; *earum vero rerum*, *quæ gignuntur & pereunt*, ad Phyſicen, ſive naturalem Philoſophiam, retuliſſe (quia, φύσιν motus cauſam eſſe, putabant, & omnino in motu eſſe occupatam,); eam denique ſcientiam, *quæ res noſtras & vitam humanam ſpectabat*, ab eodem εὐβουλίαν, ab 131.
aliis

Pag. 133. aliis *Φρόνησιν*, appellatam eſſe, indicat. Κοσμιότητι *Gemiſtum*
138. eandem vim tribuere, quam *Socrates* apud *Xenophontem* *ἐγ-*
κρατείᾳ, *Memor. I, 5*, monet. Δόξας, in numero plurativo,
non proprias cujusque opiniones, ſed famam, gloriam, atque
hominum de nobis exiſtimationem, ſignificare, demonſtrat
142. idoneis Autoribus. Diverſis rerum generibus diverſa, quibus
ſtarent, principia aſſignaſſe Stoicos, rebus infimis, ut lapidi-
bus & glebis terræ, ἕξιν; plantis *Φύσιν*; animantibus *ψυ-*
χὴν; denique hominibus *λόγον*; *λόγον* vero omnium princi-
piorum non modo præſtantiſſimum eſſe, ſed maximam in ſe
conjungendi atque uniendi vim habere, ideoque tali principio
univerſum hoc contineri, teſtimoniis *Sexti Empirici IX pag.*
147. *570, M. Antonini VI, 14, IX, 9, X, 2*, confirmat. Ἐπίλογον
τῶν ῥηθέντων a *Plethone*, negat ab hujus eſſe manu: præter-
mittendum tamen, cum ad meliorem totius opuſculi intelli-
gentiam conferret, non cenſuit. Sed ſufficiat, hæc ſpeciminis
loco hic exhibuiſſe. Certe Editor & ingenium, & Græcarum
literarum peritiam, ſatis approbavit æquis lectoribus.

ΑΡΙΣΤΟΦΑΝΟΥΣ ΝΕΦΕΛΑΙ, &c.

hoc eſt,

ARISTOPHANIS NUBES, CUM SCHOLIIS ANTIquis, e recenſione LUDOLPHI KUSTERI, in uſum lectionum, cum Præfatione JO. AUGUSTI ERNESTI, in qua Scholia pluribus locis emendantur, illuſtrantur.

Lipſiæ, apud Jo. Wendlerum, 1753. 8.
Plag. 21.

Ingenti cum voluptate animi, velut certiſſimum creſcentis literarum bonarum amoris augurium, diligentiam hominum eruditorum prædicamus, qui tot præclaros Scriptores Græcos vel integros hac noſtra ætate denuo ediderunt, vel operum certe illorum particula præſtantiſſima juventutem, elegantiæ veteris cupidam, donarunt. Cum enim proſcripti paulo

paulo ante ex civitatibus illis literariis, univerſitates vulgo dicimus, viderentur homines antiquitatis maximi, atque, omnis ævi judicio, ſapientiſſimi, verendum ſane erat, ne, quam magno ſtudio ſibi ante hæc duo, amplius, ſecula pepererant majores noſtri, eruditionis laus, noſtra poſterorum, majoris qoippe momenti rebus, ſi diis placet, intentorum, culpa, propediem amitteretur. Quis igitur eſt, qui non, præclare agi, atque e re communi, exiſtimet, cum ſint hac ætate noſtra, qui fugientes muſas velut ſiſtant, easque in univerſitates artium, adoleſcentiumque cœtus, ſtudia æmulantium, tanquam poſtliminio, revocent? In quibus, pridem eſt, quod eluxit limatiſſimum politiſſimumque Cel. *Erneſti* ingenium, cui homini doctiſſimo quantum in patria noſtra literæ debeant, futura demum ætas exiſtimare recte poterit: adeo non ſolum ſcriptis, ſed voce etiam, illuſtrare illas ſtudet; ex cujus quippe ſcholis, ut *ex Socratis* quondam & *Iſocratis* inſtitutione, & prodierunt, & adhuc prodeunt, viri, in omni literarum varietate præſtantiſſimi, ac vere Attici. Qui igitur cum aliquam *Ariſtophanis* Comœdiam, cum Scholiis antiquis,in hac noſtra Academia enarrandam ſibi ſumeret; *Nubes* putavit ei conſilio accommodatiores, propterea, quod primo chori rationem & omnia comica metra cupiebat eſſe cognita, ut & vitia, reliqua adhuc in textu Comici, indagare, & de virorum doctorum conjecturis recte judicare, diſcerent ſtudioſi, caveretque ipſe, ne cui ſuorum accideret, quod non uni accidiſſe, in Poetis tractandis, conſtat, ut contra leges verſuum conjecturæ exercerentur. Accedebat, quod ſcholia *Nubium* nondum expolita eſſent cujusquam juſta diligentia, iisque adeo enarrandis optime exemplum recte tractandorum ſcholiorum proponi poſſet: cum *Pluti Scholia* jam ingenium, doctrinam, diligentiam, *Hemſterhuſii*, ſummi in his literis Viri, eſſent experta. Itaque, cum exempla iſtius Comœdiæ in tabernis librariis non reperirentur, perfecit Vir. Cel., ut ea, cum iis ſcholiis, quæ ab *Aldo & Junta* edita eſſent, *ad fidem editionis Kuſterianæ*, typis deſcriberetur. Quæ qualis ſit, Lectores noſtros minus latere arbitramur: quid vero ingenio *Erneſtiano* debeant, nunc pau-

eis, ex Præfatione ejus, videamus. In qua inſtituit *primum* de modo horum ſcholiorum enarrandorum, hoc eſt, de eorum indole, bonisque cognoſcendis, vitiis corruptelisque vel indagandis, vel tollendis, dicere; denique etiam aliquot exemplis oſtendere, ſcholia & metri ſcientiam etiam textus *Ariſtophanici* emendandi facultatem præbere.

Singulorum dabimus ſpecimina aliquot, ut, quanta munere ſuo functus ſit Vir Cel. cum diligentia, appareat. Scholia igitur, primo monet, non unius hominis eſſe, ne tum quidem, ubi velut unius in libris exhibentur, neque uſitato illo ἄλλως diſcernuntur. Oportere animo concipere farraginem excerptorum e commentariis Grammaticorum in *Ariſtophanem, Apollonium Rhodium*, aliosque Poetas, e Gloſſariis antiquis, etiam ex alio genere ſcriptorum, *Thucidyde*, *Plutarcho*, *Luciano*, *Stephano de Urb.* multisque aliis; interdum ſub nominibus eorum, plerumque ἀνωνύμως, poſitorum. Nec eam farraginem unum Autorem habere; ſed in ſuum quemque librum, aut ejusdem libri plures deinceps dominos, addidiſſe aliquid de ſuo, appendiculas exemplorum, teſtimoniorum, locorum denique ex Geographis, Hiſtoricis, Philoſophis, & ſæpe quidem perineptas illas & ſtultas, quas, in unum confuſas, & per particularum δὲ & οὖν vincula copulatas, atque in hunc pulcherrimum ſcilicet cinnum commixtas, *Aldo* dederit edendas *M. Muſurus Cretenſis*. Multa etiam eſſe alieno loco poſita, & mire perturbata, abhorrentia denique prorſus ab eo, quod in textu ſit. Itaque primum docet, magiſtri munus eſſe, *diſtinguere*, quæ male *confuſa* ſint *ob ſimilitudinem* dictorum, ut ad *verſ. 1, 12, 21, 34, 109, 130, 151, 157, 177, 184*, quod ſæpe difficile judicat eſſe non ſatis exercitatis; præſertim ubi ſuperiori ſcholio aliud ſubjicitur capite, quod in libro ſcripto fuerat, truncato, veluti ad *verſ. 297*, ubi in verbis ἢ καὶ ἄμεινον, novi ſcholii eſt initium, cujus demtum ſit principium, quod ni addatur, totum illud ſit ineptiſſimum, & aliis in locis quamplurimis. Interdum vero, indicat, confuſionem animadverti *e repugnantia;* cum in poſterioribus plane diverſus ſenſus tribuatur verbis *Ariſtophanis* ei, qui in prioribus traditus eſt, & quidem ſic, ut

ut appareat, non diverſas interpretum opiniones commemorari, ſed utramque pro certa interpretatione poni, velut ad *verſ.* 22, 44, 337, 438 extr. 552, 585, 591, interdum etiam *tota ſcholia, diverſis locis poſita, repugnantia eſſe*, probat eo, quod eſt ad *verſ.* 639, 641. Poſthæc curare magiſtrum jubet, ut diſcipulos conſuefaciat *animadvertere appendiculas ſcholiorum* bonorum & antiquorum, ſæpe ineptas & falſas, quale illud eſt, quod ad *v.* 16 additur de diſcrimine τοῦ ὀνειροπολεῖν & ὀνειρώτ]ειν, conſuetudini ac Scholiaſtæ veteri ad *verſ.* 28 contrarium. Præterimus alia, quæ attulit, quamvis luculentiſſima ea, exempla. Denique, *tranſpoſitiones*, per negligentiam factas, non modo *totorum ſcholiorum*, alienis verbis ſubjectorum, ſed etiam *minorum particularum*, diligenter indagandas eſſe, cenſet. Sic *v.* 361 in ſcholio ſecundo σεμνύνη - - βαδίζειν relatum eſſe ad verba τ᾽ὠφθαλμῷ παραβάλλει, cum pertineat ad βρενθύει, pronuntiat. Sequitur, ut, *quid in ſingulis verbis vitii corruptelave ſit*, primum *indagare* magiſter doceat, deinde *emendare*. Quorum illud eum conſecuturum ait, ſi omnia ad *rationes grammaticas*, hoc eſt, conſuetudinem loquendi, exigat, res etiam ipſas, de quibus agitur, in conſilium adhibeat, quidque eæ deſiderent, cogitet; deinde *libros* etiam *conſulat*, ac ſcholia cum primis editionibus *Suidæ*, cum Scholiaſta *Apollonii*, *Harpocratione*, aliisque, conferat, qua in re nimis ſæpe vel feſtinaviſſe bonus *Kuſterus*, vel dormitaviſſe, dicitur. Ita in argumento, quod *Th. Magiſtri* nomen præ ſe fert, τὸν τούτου παῖδα, pro τὸν ἑαυ]οῦ παῖδα, & δεύ]ερον ἤδε πλοῦν, pro ἦλθε, tum πεπείηκε, pro πέπεικε, poni hodie, docet, nec non ad *verſ.* 37 ἐπώνυμον ἀρχὴν pro τὴν κα]ὰ δῆμον, (in quo tamen, pace egregii Viri, aliter nobis videtur, quibus quippe ἀρχὴ ἐπώνυμος magiſtratus in eos eſt, unde ipſum ejus nomen ducitur, nempe in δῆμον,) & ad *verſ.* 41 ἐπευχομένου pro ἀπευχομένου (quod exhibet etiam editio *Frobeniana* anni 1597). Neque vero vitia modo ſcholiorum cognoſcenda atque tollenda Vir Cel. cenſet; ſed etiam bona, eaque vel ad integritatem Autoris, vel ad augendam literarum Græcarum ſcientiam, conferre jubet. A poſteriori-

 bus

bus incipit, ac jure ſuo requirit a bono ſcholiorum interprete, ut ſit idonea Græcarum literarum copia inſtructus; propterea, quia in Scholiaſtis, neque ipſo hoc *Ariſtophanis*, cujus tamen commentarii, cum *Apollonii* ſcholiis, poſt *Euſtathii παρεκβολὰς*, principatum putentur in hoc genere obtinere, omnia ſint aurea. Cujus rei exempla in interpretando indicanda putat, ut diſcant tirones, æra a lupinis mature diſcernere. Neque vero hactenus modo prodeſſe ſcholiorum diligentem, & cum ratione inſtitutam, lectionem, tradit, ut explicationes verborum rariorum ac rerum, atticiſmum etiam, ex iis cognoſcamus; ſed interdum eam, aliud agendo, rariores verborum formas, & poteſtates, docere, judicat. Uno defungitur exemplo. Quæſitum eſt viris doctis, quid apud *Lucianum* in *Somn. pag. 13 Tom. I* edit. *Hemſterh.* ἐπιδικάσιμος φίλοις ſit. *Micyllus* interpretatus eſt *appetibilis* amicis; *J. F. Gronovius*, *utilis advocatus amicis*, quod probarunt filius *Jacobus*, & *Hemſterhuſius*. At, cum forma verbi, ſecundum analogiam linguæ, & origo ejus, ſignificationem non ſatis admittant, ex vi verbi ἐπιδικάζεσθαι, ad *verſ.* 47, quæ ſit *certare de hæreditate, petere hæreditatem*, deinde *expetere aliquid, utilitatis cauſa*, evincit, ἐπιδικάσιμον φίλοις eſſe, *quem, utilitatis ſpe, ament amici* (qui ἐπιδικασθῇ). Idque etiam confirmare, monet, locum *Joſephi* (quo augeri Lexica poterunt,) *Antiqu. IV, 2, 4*, edit. *Havere.* Sed, multo majus illud eſſe, exiſtimat, quod ſcholia, bene tractata, facultatem dant textus emendandi, idque non una ratione. Primum genus illud ponitur, quod, *metris verſuum tradendis*, interdum *vitia vulgatæ lectionis* deprehendendi rationem demonſtrant. In quo tamen, poſt *Bentlejum*, V. C. plurimum eſſe relictum aliorum diligentiæ, videt. Ita in *verſ. 535* pro ἦλθεν ἤν που, legi debere ἦλθ' ἤν που, autor eſt, quia in genere trochaico Eupolideo tertia regio ſemper habet trochæum: atque *verſ. 714* e duobus unum factum eſſe, nos diſcere, credit, ſi a *verſ. 700* verſus, ad notata in ſcholiis metra, dinumeremus. Eſſe enim duo cola, ſic in poſterum edenda:

— — καί μ' ἀπολοῦσιν.
ΣΩ. Μή νῦν βαρέως ἄλγει λίαν.

Aliam

Aliam etiam emendandi viam aperire ſcholia indicat, *tradenda explicatione textus Ariſtophanici ea, quæ nullo modo conveniat ſcripturæ, hodie in libris obviæ.* Ita *verſ.* 815 ſtultitiam, docet, vocare *Strepſiadem*: Τὸν Δία νομίζειν ὄντα τηλικουτονί. Scholia autem tradere, *Symmachum*, interpretem antiquum *Ariſtophanis*, dicere, τὸ α in Δία produci Attice, ideoque hunc locum in libris X notari. Unde apparere, antiquiora exemplaria habuiſſe (& habent etiamnum) ſine articulo: Δία νομίζειν ὄντα τηλικουτονί. Ac profecto, Atticos non dicere: Τοὺς Θεοὺς νομίζειν, ſatis conſtat. Sed hæc obſervatio, ab *Hemſterhuſio*, V. C. univerſe propoſita, non unam habere cautionem Viro Doctiſſimo videtur. *Primum* enim videndum putat, ut locus, e quo talis lectio eruatur, ſatis ſanus ſit; *deinde*, tenendum, Grammaticos centies in ſcholiis, cum interpretantur verbum difficilius, vel per ſe, vel a contextu, ponere non illud ipſum, ſed ejus ſynonymum, ut ad *verſ.* 15, 218, 323, 844; *denique* ſciendum, in ſcholiis, quæ ab imperitis hominibus adſcripta ſint temere e gloſſariis, ſæpe nihil eſſe, quod textui conveniat, ut ad *verſ.* 308. Sed fortaſſe fuſius hæc, quam par erat, perſecuti ſumus; etſi exemplorum accommodatiſſimorum parum repetiimus: itaque filum abrumpimus, bona fide profitentes, ſpiſſis ſæpe voluminibus tantam rerum utiliſſimarum multitudinem incluſam vix inveniri, quanta hic paucarum paginarum anguſtiis comprehenditur. Quid futurum demum eſſet, ſi talis Vir, ea lege uſus, integrum nobis daret *Ariſtophanem*? Certe nihil ad ſeculi patriæque gloriam præſtantius, nihil ad literarum incrementa inſignius, optari a nobis voverique poteſt.

JO. CONRADI RÜCKERI, JCTI ET ANTECESS. Interpretationum, quibus obſcuriora quædam Juris Civilis capita illuſtrantur, Liber ſecundus.

Lugduni Bat. apud Sam. Luchtmanns & Filios, 1752, 8 maj. Plag. 7½.

Ecce libellum Interpretationum, brevem illum quidem, ſed in tanta brevitate, doctrinæ tamen gravitate valde æſtimabilem: qui, cum *Jo. Conr. Rückerus*, V. C. jam unum Interpretationum Librum ediderit, ſecundi numeros impleat, ac priori illi ſit ſimillimus, & veluti geminus. Quo minus multa nobis de eo dicere neceſſe erit. Conjecit in eum Vir Doctiſſ. interpretationes locorum Juris Civilis eorum, quæ in aſſidua lectione difficilia intellectu, nec dum ſatis expedita, obſervaviſſet. Neque enim, quamvis perpetua Interpretum doctiſſimorum & acutiſſimorum diligentia, effici potuit, quin multa adhuc obſcuritatis, atque difficultatis, vitio laborent Juris civilis capita. Ex iis autem ſelegit V. C. tantum pauca quædam, quibus ingenii atque doctrinæ ſuæ lumen hoc libello impertiret. En tibi igitur Interpretationum *Capita*; 1) Species atque ſenſus *l. 77 §. 2 D. de Cond. & Dem.*; 2) Lectio Florentina in *l. 91 §. 6 D. de Legat. I* defenſa & explicata; 3) Interpretatio *L. 80 de Cond. Dem.* rejecta emendatione; 4) Explicatio *l. 68o §. 3 D. de Legat. I*, & *l. 65 §. 2 D. de Legat. II*, quorum capitum pugna componitur; 5) *Ulpiani* & *Maciani* in *l. 11 §. 3 D. de Legat. III*, & in *l. 30 §. 7 D. ad L. Falcid.* diſſenſus, veluti arbitrio ſumto, finitus; 6) Lectionis vulgaris in *l. 18 D. Condit. inſtit.* & *l. 77 pr. de Cond. & Dem.* poſſeſſio, veluti interdicto, contra emendationem, retenta; 7) Emendatio a *l. 26 D. de Vulg. & pupill. ſubſt.* rejecta; 8) Florentinæ lectionis veritas *l. 28 §. 4 D. de liberat. legat.* & *l. 31 §. 2 eod.* aſſerta, ac ſpecies utriusque argumenti expoſita.

Enumeratis, veluti per indicem, ſingulorum *Capitum* argumentis, noſtrum eſt, ſelectum aliquod ſpecimen proponere. Cui conſilio vel primum *Caput* ſatis poterat facere. Elegantiſſima enim eſt obſervatio. Exiſtimat Vir Doctiſſ. omnem difficultatis cauſam in *l. 77 §. 1 D. de Cond. & Demonſtr.* ſitam eſſe in confuſa interpunctione, a nullo dum interpretum obſervata: ſicque adeo orationem JCti diſtinguit: *Titio, ſi mulier non nupſerit, heres centum dato. Quam pecuniam eidem mulieri Titius reſtituere rogatus eſt, ſi nupſerit. Mulier, die*

legati

legati cedente, fideicommiſſum petet: remoto autem fideicommiſſo, legatarius exemplum Mucianæ cautionis non habebit. Qua ſane adhibita interpunctione, omnia ſunt expedita: neque opus eſt aut emendatione, aut ceterorum Interpretum contortis explicationibus. Nam duplex eſt legatum: alterum ſub conditione datum, ſed ſine fideicommiſſo; alterum, cum fideicommiſſo, item ſub conditione præſtando. Nubente muliere, atque adeo cedente die legati, mulier fideicommiſſum petere poteſt a *Titio*. *Remoto autem fideicommiſſo*, hoc eſt, non nubente muliere, quæ erat conditio fideicommiſſi, legatarius *exemplum cautionis Mucianæ non habebit*, hoc eſt, legatarius, etiamſi cautionem Mucianam, in conditionibus non faciendi præſtari ſolitam, offerat, tamen non admittetur: propterea ſcilicet, quia cautio iſta pertinet tantum ad eas conditiones, in non faciendo poſitas, quæ a facto ipſius legatarii pendent, ſive quæ morte legatarii finiuntur, ut *l. 73 D. h. t.* cavetur: hic autem conditio non finitur morte legatarii, ſed morte tertii cujuſpiam, nempe mulieris.

Sed utemur ſpeciminis adhuc loco *Capite tertio*. Mirum eſt, quantum *l. 80 D. de Cond. & Dem.* turbarum, diſceptationum, emendationum denique, interpretibus pepererit. Quorum quidem plurimi negantem particulam, quaſi nævum aliquem e corpore, tollunt: ſed, vim iſtam fieri, vetat Vir Doctiſſ. omnemque orationem *Scævolæ* hoc modo interpretatur: *Eas cauſas, quæ agentem protinus repellunt*, de Viri Doctiſſ. ſententia, *Scævola* dixit, adjectiones iſtas, quæ fideicommiſſum non ex aliquo caſu, eventu, vel facto futuro, ſuſpendunt; in quibus ſtatim apparet, repelli agentem, nec ne: quæ non ſunt vere conditiones, quamvis ſpeciem conditionis ferat oratio. Hujus generis ſunt eæ, quæ in præteritum tempus ſcriptæ ſunt; veluti *ſi navem ædificavit*. Eas adjectiones, negat JCtus, *obſervari oportere pro conditionibus*: ita, ut, ſi navis tempore mortui teſtatoris nondum ædificata ſit, quamvis ædificare velit fideicommiſſarius, tamen non admittatur. *Eas vero*, inquit JCtus, *quæ moram habent cum ſumtu, admittemus, cautione oblata*: hoc eſt, eas adjectiones, quæ ad futurum aliquod fa-

ctum

ctum pertinent, adeoque moram cum ſumtu habent, quamvis nullam figuram conditionis habeant, pro conditione habebimus, adeo, ut fideicommiſſum peti poſſit, modo fideicommiſſarius caveat, ſe facturum, quod ſcriptum ſit: veluti ſi teſtator legaverit: *Titio decem dari volo, ut navem ædificet:* quæ formula eſt illa quidem neque conditio, neque figuram habet conditionis, ſed modum, ſed tamen pro conditione obſervanda eſt. Rationem reddit JCtus his verbis: *Neque enim parem dicemus eum, cui ita datum ſit*, ſi monumentum fecerit, *& eum, cui datum eſt*, ut monumentum faciat. In quibus verbum *fecerit*, ex Latinæ orationis elegantia, capiendum eſt de præterito, non de futuro: quo obſervato, omnis obſcuritas diſpellitur. Hæc nobis ſpeciminis loco decerpenda viſa ſunt, unde appareat, quanta facilitate luceant Viri Doctiſſ. interpretationes.

GERARDI L. B. VAN SWIETEN, AUGUSTISS. Imperator. & Imperatric a Conſiliis, Archiat. Com. Bibliothecæ Auguſtæ Præfecti, Inclyt. Facult. Medic. Vienn. Præſidis perpetui, nec non Academiæ Reg. Scient. & Chirurg. Pariſ. Inſtitut. Bononienſis & Literar. Incognitor. Membri, Commentaria in Hermanni Bœrhaave Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek, 1753, 4 maj.

Alph. 3 plag. 16.

Perilluſtris Autor, etiamſi ſe gravibus circumſeptum negotiis eſſe ſentiat, quippe quem cura Auguſtæ domus, & rei medicæ publicæ, ſatis ſuperque occupat, ut, laboribus literariis haud detineri, turpe ei eſſe nequeat, ſuo tamen, quo erga humanam ſocietatem, ejusque ſalutem, ſe teneri ſenſit, debito ſatisfacturus, ſuæ ſuper *Hermanni Bœrhaavii Aphoriſmos* eruditæ, atque veris Medicis omnibus exſpectatiſſimæ, ſcriptionis filum nunc continuat, morbosque acutos, qui

qui ex inflammatione naſcuntur, atque illos, qui ex mali ſuper cerebrum ſucci decubitu, tandemque, ex diuturnis, illos, qui ad nervorum genus pertinent, quique ex humorum vitalium corruptela ſurgunt, exponit, pedemque, poſt *Empyema*, figit, reliqua, quæ ſuperſunt, proxime traditurus. Nolumus in laudibus tanti Viri extollendis longiores eſſe; haud enim commendandus videtur eſſe liber, qui, poſt imperitos, reliquos omnes æſtimatores habiturus eſt, cujus parvam imaginem daturi, morborum, qui intra illum deſcripti ſunt, ſumma capita nunc exponemus.

De *Pleuritide* primo loco agitur. Omnis dolor laterum pleuritis dici nequit, cui, ut dici poſſit, febrem adeſſe oportet acutam. Poſſunt tamen *dolores laterum* dici aliqui ex illis, qui ſine febre ſunt. Tales aliquando ex ſpaſmo proveniunt, hypochondriacis, *hyſtericis*; tales ex retrograda podagra eſſe poſſunt. *Dolor & febris*, comites, pleuritidem adeſſe, innuunt. Ut autem genuina pleuritis ſit, oportet illam ſuæ febri eſſe ſynchronam; nam & febri priori aliquando dolores laterum accedunt, quos, etiamſi illi communem cum vera pleuritide curationem venæque ſectionem poſtulent, aliquantulum a punctura laterum diſcrepare, cum *Hippocrate* in *Coacis* Perilluſtris Autor arbitratus eſt. Pulſus durus argumento eſt, incenſam eſſe membranam, quæ coſtis ſuccingitur; pulſus tamen mollities & exilitas pleuritidem aliquando propterea haud excludit, cum præ doloris acerbitate reſpirare æger ſæpe nequit, adeoque, propter impedimentum, ſanguini, in dextras, per pulmonem, tranſituro, naſcens, thalami cordis poſterioris repletio eo usque cohibita eſt, ut pulſus magnus atque durus exprimi haud poſſit. Dolor, eo usque auctus, ut thoracem expandi haud ſinat, morbi formam ſiſtit. Hic inſpirantibus eſt exquiſitior; quapropter illi, ideo quod coſtæ ſubigi ſatis nequeunt, ſe ipſos veluti ſuffocant, ſolamen autem accipiunt, quando vel ipſi ſibi auxilio ſunt, &, ſuo compulſi inſtinctu, latus dolens manibus *ſuſtentant*, vel faſcia ſubligantur, ſiquidem, ſolius diaphragmatis verſus ventrem explicatione facta, quieſcentibus interea coſtis, homo tamen utcunque reſpirat. Sunt autem

pleuritidis variæ ſpecies; *humida*, aut *ſicca*, alia, alia *vera*, aut *ſpuria*, *idiopathica* denique alia, atque alia iterum *ſymptomatica*, ab Autoribus appellatur. *Humida* illa eſt, quæ tuſſim ſecum habet comitem, eamque, ſi morbus recte procedit, efficacem. Damnatur enim ab omnibus *ſicca*, ἄπτυστα, quam ſcreatus, ſanguine tinctus, haud ſolatur, utpote qui ſemper eſt beneficus. Etiamſi autem *piripnevmonia* ſingularis morbus eſt, qui in ſanguinis quiete per pulmones ſola ponitur, & pleuram ſanam eſſe ſinit, quo tempore ſumma eſt reſpirandi difficultas, pulſus exilis, dolor nullus; attamen, pro illa, quæ morbis congeneribus intercedit, affinitate, tantus inter pleuritidem & peripnevmoniam nexus eſt, ut, cum illa ſummum ſui gradum aſſecuta eſt, hæc abeſſe haud poſſit. *Pleuripnevmoniam*, vel *peripnevmopleuritidem*, hunc morbum Autores dicunt. Eſt igitur haud raro ipſe pulmo pars affecta tunc, cum pleura incenſa eſt. Aſt tunc demum, cum altius ad ipſum pulmonem malum deſcendit, *peripnevmonia* dicitur. Neutiquam autem obeſt, pulmones pleuritici ſanos eſſe, quod tuſſis & ſputa cruenta intercurrant, ſiquidem ex *conſenſu* tuſſis, ex *translatione* autem, per intervenientem *venam ſine pari*, ſputatio, pulmone licet ſalvo, eſſe poſſit. Pleura omnis inflammationi ſubeſt, nec tantum in ſiniſtro latere, ubi tamen acerbius malum ſemper eſt, neque vero tantum in dextro, ſed etiam prope ad dorſum & ubique; quorſum aulæum thoracis pertinet, pleuritis eſſe poteſt. Non ſemper pleuritis eſt, quando latus, junctim cum febre, dolet, ſed poteſt dolor & febris eſſe, nec tamen inflammatio; tunc morbus *pleuritis notha* dicitur. Hanc alii ita diſtinguunt, ut, eam adeſſe, dicant, cum muſculi ſaltem intercoſtales inflammati ſunt, pleura ipſa manente ſalva. Aliter autem & rectius veteres, atque ex his *Galenus*, quando ſpuriæ pleuritidis notas in abſentia tuſſis, ſcreatus, pulſusque duri, collocat. Frequentior pleuritis illis eſt, qui ſanguine abundant, quibus pulmo ad latus accrevit, quibus aliqua ſanguinis excretio ſolennis oppreſſa eſt; eſt etiam in multis aliqua deatheſis inflammatoria, quæ, cum in alias, tum in pleuræ, inflammationes erum-

erumpit, quando cauſa occaſionalis, aer maxime, aut vix definienda aliqua conſtitutio epidemica, quæ hujus mali frequentiam affert, acceſſit. Cum igitur pleuritis vera inflammatorius morbus ſit, omnes quoque modos, quibus inflammatum exire ſolet, aſſequitur, & optabile quidem eſt, diſcuti illud ac reſolvi poſſe, quod intra minima pleuræ vaſa quievit: id quod, ſub primo hujus morbi ſtadio, cum febris adhuc levis, nec magna pulſus eſt durities, effici poteſt, ſolo diluentium, & emollientium, loco ipſi dolenti applicandorum, uſu, eum in finem, ut vaſa facile dilatabilia transmittant id, quod hæret. Quando autem provectius nunc malum eſt, efficacior medicina requiritur. Niſi enim ſpontanea aliqua ſanguinis fluxio, ſive illa, quæ naribus fit, ſive quæ per ora venarum hæmorrhoidalium, aut uteri, celebratur, vacua vaſa reddit, efficitque, ut per ſanguinem arterioſum, a tergo irruentem, loco moveri obſtructum poſſit; niſi etiam aliqua metaſtaſi, quod ſalubre & frequens, ad ſcapulas, vel humeros, dolor, & cum illo doloris materies, ſecedit; niſi quoque ſputo cruento morbi vis frangitur; tunc ſane impetus humorum, circumductorum in loca inflammata, infringendus eſt. Etiamſi enim ſputi cruenti magna ſit effuſio, atque per illud inflammatoria materia ſenſim minui poſſit, ſi illi ſigna bonitatis, & ad ſanationem ſufficientiæ, adſint, *facilitas*, *ſpiſſitudo*, &, quæ exinde conſequitur, *ægri euphoria*; ſæpe tamen, niſi in leviori malo, quod ſpontaneum eſt, haud ſufficit, & efficaciora medicina tunc opus eſt. Cum enim dolor acerrimus, reſpiratio autem valde impedita eſt, ut blanda reſolutio, quæ ſudoribus, urinis turbidis, vel ſputo, peragi ſolet, exſpectari nequeat, atque cum ſicca pleuritis eſt, tuſſimque habet inertem; tunc vero, cum ſpontanea reſolutio ſperari nequit, & vehementer metuendum eſt, ne inflammatio in gangrænam, ſcirrhum, vel ſuppurationem, vergat, præcipuum doloris remedium in ſanguinis miſſione ponitur. Hanc omiſiſſe, plerumque, celebraſſe, raro, nec niſi tunc, nocet, cum ſolennes excretiones jam præſto ſunt, quæ obſtructum ſolvere poſſint, neque, quo minus ſanguis mitti poſſit, vel graviditas, vel ætas tenera, aut

P 2 per

per ſenectutem infirmata, dummodo miſſi ſanguinis quantitas viribus reſpondeat, impediunt; namque & puerperis, pleuritide vexatis, cum lochia fluere deſinerent, ſanguinem duci poſſe, *de la Motte* experimento cognovit. Fallax quoque eſt ſpontanea fluxio, nec venæſectionem impedit, ſi ſymptomata urgent. Huic conſilio dies dictus nullus eſt, & vanum in plerisque morbis acutis eſt famulitium, dierum criticorum, ad literam facta, obſervatio. Igitur ſerius quoque mitti ſanguis, aut ejus fuſio repeti, poteſt, ſi reſpiratio anxia, & dolor acerbus, id poſtulant, & febris urget. Octavo die *Hippocrates Anaxioni Epid. III agr. 8* ſanguinem miſit, &, bene hoc ceſſiſſe, re ipſa ſenſit. Neque vero, in pus abire inflammatum nunc velle, tam dierum numero, quam ſignis, horrore ſcilicet, &, quæ illum conſequitur, nova febre, & doloris mutatione, æſtimandum eſt. Unicam pleuritidis curam, ſi pergant, vel renoventur, dolores ac gravis reſpiratio, in ſanguinis miſſione *Sydenhamius* poſuit. Imo ne numerus quidem eſt, qui venæſectiones definiat, ſed eo usque ſanguis ducendus eſt, quousque cruſta illa, ex albo liveſcens, coriacea, in ſanguine miſſo ſupereſt, quæ diatheſin phlogiſticam ſignificat, &, ſi unquam, in hac certe curatione, taxandi ſunt Medici, quos αἱμοφόβους *Galenus* nominat, cum ſanguinem effundere nolunt. Sæpe ne debilitas quidem in cauſa eſt, cur vena porro pertundi pleuriticis nequeat, cum tamen dolor urget & anxia reſpiratio. Proximus a venæſectione locus, in pleuritidis curatione, veteribus eſt emollientium uſus, quos imitatus Perilluſtris Autor, pannos, ſapone Veneto, ex aqua & lacte cocto, tinctos, calentes ſubinde lateri dolenti impoſuit, atque illos, per noctem, emplaſtro de meliloto permutavit; quæ remedia, tam inflammationi tollendæ, quam illi, quando hoc evitari porro nequit, in pus convertendæ, famulantur. Interna remedia illa ſunt, quæ vel diluunt, vel ſolvunt. Simplex decoctum hordei cum oxymelite & nitro frequenter ſuffecit, admixtis lenioribus anodynis, quod *Tralliano* in more fuit. Damnatur frigidæ, laudatur calidæ, potus. Præterea, cum febris inflammatoriæ indoles in putredinem proclivis ſit, commendantur, quæ illam arcere,

cere, aut refrænare, poſſint, acida ſcilicet ad mentem veterum, ptiſana hordei, acetum, mel, mulſa diluta. Etiamſi enim illi, qui, ad mentem *Helmontii*, acidum inflammationis, adeoque & pleuritidis, cauſam eſſe, volunt, alcalicis terreisque medicamentis utendum eſſe, ſibi perſuadent, illa tamen nocenter, hæc, etiamſi haud nocent, inutiliter, applicantur, ſed eo dirigenda curatio eſt, ut poſt illa, quæ ſanguinis impetum refrænant, & putredinem arcent, caveatur ſedulo, ne pleniori victu æger, omnium minime juſculis meracius coctis, oneretur. Cum enim febris inflammatoria pleuritidem comitetur, omnia, quæ calorem augere poſſint, evitanda ſunt ſedulo, unde etiam, regimine calido, æſtu ſcilicet per ſtragula & culcitras aucto, aut remediis, quæ ſudorem movent, nihil poteſt eſſe nocentius. Proinde nec cantharidibus fides habenda omnino eſt. Etiamſi enim *Baglivius* illis, ad ſuras & humeros applicatis, multum tribuat; neutiquam tamen ubique ſecurus illorum uſus eſt, cum, tanquam venenum, ad putredinem diſponant; poſſent fortaſſe prodeſſe, cum febris debilis pulſusque exilis eſt. Quando autem febris exorbitat, ut, illam plus verſus putredinem, quam blandam ſolutionem, propendere, intelligas, refrænanda illa omnino eſt, cum aliis, tum maxime enematibus, quæ ſine acri ſtimulo coquuntur; metuendum enim valde eſt, ne, proritata alvo, materia inflammatoria ad indecentia organa compellatur. Neutiquam tamen optabilem illum finem, qui in blanda reſolutione poſitus eſt, natura ſemper aſſequitur, ſed, cum penitus inſedit, ut commoveri nequeat, inflammatoria materies, mutatur illa ad legem omnium inflammationum, quæ ſolvi non potuerunt, atque in pus convertitur. Illuc propendere morbum diſcimus, quando ſymptomata illis diebus, quibus fas eſt, haud miteſcunt, febris magis accenditur, ſputa vel nulla ſunt, vel cruento pure illis haud immixto, neque etiam per urinas, aut alvum, aliquid excedit, quod ſolvendo morbo par eſſe poſſit. Subitanea tamen dolorum ac febris remiſſio fidem propterea haud facit, pus nullum fore; namque pus tunc factum jam eſt, latetque & demum febris hectica, & tabes ſuccedunt, quandoquidem, nimia

mia erga ſpecificorum antipleuriticorum uſum fiducia, venam tempeſtive ſecare medentes noluerunt. Fieri autem illa materiæ inflammatoriæ in pus converſio nono undecimoque die, ad *Hippocratis* mentem, ſolet, ſi eo usque febris haud manſuevit. Id quod nunc prope eſſe, ſignificant horrores vagi, febre ſimul remittente, pulſu ſatis valido, nec tamen duro. Etiamſi autem ſuppuratio optimus aliquis finis haud eſt, eſt tamen illi proximus, atque vel ſcirrho, vel gangræna, optabilior, ſiquidem de eo ſemper haud quæritur, quod velis aſſequi, ſed quod poſſis. Longus ſæpe labor ille eſt; namque, cum vel pleura pus accipit, vel tuberculum in pulmone ſuppuratur, non ſemper continua febris eſt, ſed illam ſæpe intermittens excipit, atque ſecurius longo nunc tempore perficitur, quod cito effici ſine periculo haud poterat. Cum ſub pleura pus natum eſt, varia illud via progreditur. Aut enim, ſi forte pulmo illi loco adhæſit, ab illius cellulofitate accipitur, aut iisdem, ex quibus ſputa pleuriticorum proveniunt, fontibus, *venæ* ſcilicet *azygæ* oſculis, ſorbetur, aut circuli lege quaquaverſum diſpergitur, &, variis organis excretoriis applicatum, corpore excedit, aut denique trans intercoſtales muſculos, ſub cute lateris, prominet, &, abſceſſus lege, rumpitur. Inſignis ſæpe puris copia inter pleuram, quod fieri poſſe *Aretæus* miratus olim eſt, & coſtas, alitur, fitque inde nova tenſio novusque dolor, quem minus periti Practici novæ inflammationi tribuunt, ideoque intempeſtiva venæſectione ægrotum exinaniunt. Quandoquidem autem metus eſt, ne denique folliculus ille pure plenus rumpatur, ſeſeque in thoracem effundat, tentanda ſunt ea, quæ pus erga cutem dirigere poſſint. Huc reſpexerunt veteres, cum, ſuppuratam pleuritidem eſſe, cognoſcerent, & tam cucurbitis, quam maturantibus, ipſoque igne ac ferro, uſi ſunt, quo pus extrorſum duceretur. Eadem mens *Boerhaavii*, atque Perilluſtris ejus Commentatoris, eſt. Docuit enim ſpontaneus morbi decurſus, abſceſſum aliquando ſuapte natura foris erumpentem, immanem puris quantitatem profudiſſe. Pejus eſt, ſi abſceſſus verſus pleuram actus, illa diſtenta, ac denique rupta, omnem ſuam in thoracem

dejicit

Digitized by Google

dejicit virulentiam; qua de re quid ſtatuendum ſit, *ultimo* hujus *Tomi Capite* ſigillatim proponitur. Lethalis pleuritidis exitus eſt, cum vel morte lenta ægri pereunt, poſtquam illorum vires febris lenta excoxit, & ex pleuritico pure ulcus pulmonum ſubnatum eſt, vel cito auferuntur gangræna, quæ tunc oboritur, cum nec ſolvi, nec in pus converti, inflammatum potuit, quem morbi eventum, ſputa ſuppreſſa, dyſpnœa manens, dolor ſummus, extrema virium dejectio, excreta quævis, ore, ano, urinis, fœtida, nigra, aliaque ſiniſtri ominis ſigna, notant. Etiamſi autem deſperata tunc omnia eſſe videantur; deſperandum tamen eſt neutiquam, atque deſperato morbo deſperata quoque adhibenda ſunt conſilia. Antiquitas uſſit latus, aut ſecuit, neque quidquam aliud eſt, quod, niſi ægrum deſerere Medicus malit, factu opus eſt, quam quo, ſi lividus ſub cute laterum color, qui gangrænam oſtendit, ſeſe commonſtrat, bona excitetur ſuppuratio, mortuum a vivis ſeparatura, veluti hoc ubique, cum partes inflammatæ gangræneſcunt, ita efficiendum eſt: id quod cum fieri, niſi nova inflammatione excitata, & viribus vitæ aliquantulum irritatis, nequeat, hinc, ex natura gangrænæ, ſcarificandus locus ad pleuram usque, & pus coquendum, eſt.

Jam dicendi materiam *Paraphrenitis* præbet. Si morbi indolem ſpectes, a pleuritide, ejusque curatione, parum hic morbus diſcrepat; eſt enim illi per omnia ſimilis, atque illis ſaltem diſcrepat circumſtantiis, quæ ex natura diaphragmatis læſi fluunt. Antiqui, qui ſeptum transverſum φρένας dicunt, nobis hunc morbum ſub phrenitidis nomine tradiderunt; verum, cum alia, quæ duræ meningis eſt, inflammatio nunc communiter ſub hac notione tradatur, retinendum paraphrenitidis eſt vocabulum, neque diſputandum circa nomina, ſcholaſtica ſeveritate, eſt, cum ſeria aguntur. Inflammatum autem diaphragma eſſe, ſingultus, conatus vomendi, laborioſa deglutitio, ſignificant, utpote quæ ſymptomata non tam ex natura pleuræ, quam diaphragmatis, etiamſi ceteroquin pleuritis & paraphrenitis eodem redeant, conſequuntur. Minus conſtantia paraphrenitidis ſigna ſunt reliqua, ut mens emota ſit, ut labia ridentium more diducan-

ducantur, quem oris rictum riſum Sardoum vocant; namque etiam ab acribus venenis, ſpeciatim a *ranunculo paluſtri apii folio*, quem propterea *herbam Sardoam* vocant, ejusmodi ſpaſtica oris diductio oriri ſolet, qualis quoque infantulorum riſus ſub ſomno eſt, quem illi mentiuntur, quando prope ad epilepſiam accedunt. Etiamſi autem ſepti dolor laterum dolori ſit ſimillimus; acerbiora tamen longe ejus ſunt ſymptomata, & brevis morbi hujus poteſt eſſe duratio, cum reſiſtere æger tanto malo, ob nexum pericardii & aortæ, cum diaphragmatis tendinibus, diu nequeat, niſi levius illud eſt, quo tempore *Hippocrates* illi æquas cum peripnevmonia partes tribuit. Minus grave malum eſſe videtur, cum ſuperficies diaphragmatis, quæ abdomen reſpicit, incenſa fuit; fieri enim poteſt, ut ex pure, inter peritonæi, quæ ſepto adhæret, laminam, naſcente, exoriatur empyema, quod in diem durat, licet denique vel tabem, vel, cum ruptum eſt, aſcitem purulentum, non poſſit non producere. Sunt & aliæ inflammationum thoracicarum ſpecies. Mediaſtinum inflammatum in ſe ipſo ſenſit *Abenzoar;* abſceſſum, cor undique amplectentem, & cor inde fere putreſcens, invenit *Columbus;* cor exteriori pericardio accretum vidit *Ruyſchius;* quos morbos omnes, cum exiſtunt, & graviſſimos eſſe, & ad legem pleuritidis, ſi tamen ſanari poſſunt, ſanari oportere, quilibet intelligit.

Ad *Hepatitidem & Icterum multiplicem* Perill. Autor progreditur. Etiamſi rariores ſint hepatis inflammationes, ideo, quod exigua, pro iſtius viſceris rationibus, hepatis ſit arteria, ſanguis autem venoſus, ad hoc viſcus procedens, laxioribus, & pulſus expertibus, vaſis contineatur; vomicæ tamen, frequenter in cadaveribus circa hepar repertæ, prægreſſam inflammationem luculenter teſtantur. Aſt ea eſt hepatis, etiamſi illud inflammatum eſt, conditio, ut nec effectus ſanguinis, a corde verſus inflammatum vehementer propulſati, ab ipſo ægroto ſatis percipiantur, nec per conſueta ſigna intelligi a medentibus poſſint, ideo, quod cauſæ morbi in extremis ſinuum venæ portæ ramulis contineantur, atque illa reſiſtentia cordis motum exacerbare admodum haud poſſit. Quamvis autem obſcura, ſi pulſum ſpectes, hujus

jus morbi eſt diagnoſis, ſunt tamen alia ſigna, quæ hepatitidem notare poſſunt, eaque multum diverſa, quod *Galenus* notavit, prouti vel *gibboſa*, vel *ſima*, hepatis pars morbum ſuſtinet. Cum enim in illa inflammatum hæret, ideo, quod gibber hepatis diaphragmati per naturam adhæreſcit, non poteſt non difficilem diaphragmatis actionem, atque proinde dyspnœam & ſingultum, æger perſentiſcere, nec dolore vacuus erit, quod & Celeb. *Bianchi*, & olim quoque *Hippocrates*, *de internis affectionibus*, notaverunt. Quando autem *ſima* hepatis pars incenſa eſt, ipſe viſcerum nexus docet, tunc vomitus, & nauſeam, alvinasque dejectiones, intercurrere debere, quæ mala, cum recentia ſunt, nec forte ex vetuſto hepatis morbo oriuntur, cum etiam febris ægrotum derepente invaſit, ſi præterea dextri hypochondrii tenſiones accedunt, hepatitidem ſubeſſe, indicant. Veluti autem ſanguinis motus per hepar, ſuapte natura, plus reliquis humoribus impeditus eſt; ita quoque in illo viſcere obſtructiones frequentius eveniunt, tam illæ chronicæ, quam hæ acutæ, febriles, quarum omnium cauſæ in liquido, per hepar progreſſuro, ſua autem natura inerti, *pinguedine omenti*, *humore atrabiliario*, quem *Hippocrates* inter cauſas hepatitidis numerat, inque *materia purulenta, aliunde translata*, ponuntur, quibus accedunt bilis cyſticæ acor, fellis calculus, ex occaſionalibus autem cauſis, venenum, epidemica conſtitutio, aeris æſtus. Ex longinquo ſæpe cauſæ hepatitidis colliguntur, ſuntque haud pauci, quos propterea *hepaticos Galenus* appellat, qui latens & antiquum malum in hepate abſcondunt, *ſcirrhum*, *callum*, *ſteatoma*, *vermes*, quos varios in hepate repertos eſſe, hiſtoriarum monumentis traditum eſt. Etiamſi autem, ſingulariter hepar inflammari, rarius eſt, non tamen raro evenit, ut ſynochus putrida, cum alia viſcera, tum hepar quoque, incendat. Ea autem eſt hepatis, propter vaſorum ſuorum inertiam & texturam minus irritabilem, conditio, ut ex ſtatu inflammatorio in ſcirrhoſum abire facile poſſit; namque, doloris particeps hepar haud eſſe, *de la Motte*, in *Chirurgia*, cum abſceſſus hujus viſceris illi ſub manibus eſſet, obſervavit. Igitur,

tur, cum hepar aliqua ſui parte intumuit, naſcuntur ſanguini tranſituro impedimenta, quæ cum variorum morborum, tum maxime icteri, cauſæ fiunt. Etiamſi enim icterus omnis induratum hepar in ſe haud comprehendat, ſiquidem omnis conditio corporis, effluxum bilis ad duodenum impediens, etiamſi febris prægreſſa haud ſit, *graviditas*, *ſpaſmus*, *calculus cyſtidis felleæ*, icterum producere valet; illa tamen icteri ſpecies exinde reſultare poteſt, quæ non tam ex bilis cyſticæ effluxu ad duodenum impedito, quam ex trajectu ſanguinis venoſi portarum cohibito, naſcitur; ſiquidem in illo ſanguine, qui nunc per hepar transfluxurus eſt, jam adeſt bilis rudimentum, atque aliquis quoque color, bilem referens; unde fit, ut in febribus quoque acutis icteritium colorem multi oſtendant, veluti a vipera, aut fele rabida, admorſis contigiſſe legitur. Non tamen flavus, ſed ceraceus, pallida cute in dilutiſſimam flavedinem exeunte, color eſt; atque *Aretæus*, innumeras poſſe eſſe colorum varietates in variis icteri ſpeciebus, monuit. Quando igitur ſananda hepatitis eſt, quam adducta ſigna oſtendunt, generalis equidem omnium inflammationum cura, atque illa, quæ ſub pleuritidis ſanatione continetur, adhibenda eſt, omnium tamen maxime ea tentari debent remedia, quæ blandam reſolutionem juvare poterunt, atque ea, quæ metuendæ a bile, quæ ad illam maxime propendet, putredini reſiſtunt. Talia ſunt illa antiphlogiſtica acida vegetabilia, ſerum lactis, juſcula tenuia, ſuccis vegetabilibus incocta. Accedant his leves hypochondrii dextri frictiones, epithemata, clyſmata. Veluti autem proximo ſibi loco materia inflammatoria reſoluta prodire geſtit; ita quoque fit, ut hepatis inflammatio per porum biliarium ad duodenum deſcendat, perque alvum dejiciatur. Fit adeoque, ut multis ſtriæ ſanguineæ, atque ſincerus quoque ſanguis, fæcibus alvinis immixtus, ſub hepatitidis finem, ano effluat, ut, illud ex dyſenteria eſſe, multis videatur. Falſi autem ſunt, qui hoc ita æſtimant; namque, quando ſine torminibus atque teneſmo ſanguis fluit, ad hepar ille fluxus referendus eſt,

quod

Digitized by Google

quod hac via, ſub aliqua veluti hæmorrhagiæ ſpecie, ſuo ſe ſanguine ſublevare poteſt. Omnis fluxio ſanguinis ſpontanea inflammatis ſalutaris eſt, proinde & ſanguinis ex naribus profluvium laudatur ab *Hippocrate* in *Prognoſi*, cum hypochondrii tumor durus dolensque eſt, & æger ex febre icteritius factus fuit, veluti hoc a *Galeno* paſſim notatur. Eſt quoque aliqua bili per vaſa ſudoris via, hinc ſudores amaros, ictero ſalutares, *Galenus* animadvertit, &, lintea croceo colore tincta quin oſtendant, icteritii ſunt pauciſſimi. Quorſum ergo humores vergunt, illuc ablegandi ſunt, mitiſſimorum laxantium atque diureticorum uſu, ſervata ſimul diæta tenui, quod *Aretæi* eſt conſilium, fomentis una, non aliter ac in pleuritide, ad latus dextrum, ad mentem *Hippocratis*, *de internis affectibus*, applicatis. Eſt etiam aliquis hepatis inflammati in ſuppurationem exitus, & malum omnino illud pus eſt, quod ex hepatis ſubſtantia vi inflammationis ſoluta oritur, fœdum, amurcoſum, quale potiſſimum ex vomica, circa ſimam hepatis regionem hærente, naſcitur. Mitius eſſe poteſt pus, quod in convexa hepatis parte, ſub membrana hujus viſceris, gignitur, inque abſceſſum elevatur, quo aliquando per muſculos progreſſo, hinc vel inciſo, ad ſalutem via eſſe poteſt, cujus puris in hepate præſentiam, febris inflammatoriæ remiſſio, manente lento calore hectico, arguunt. Eſt autem varium iter, quo pus hepaticum procedere in alias partes poteſt. Si in medio hepatis loco pus in folliculum colligitur, augeſcit ille magis atque magis, exeſaque hepatis ſubſtantia, pus vel poris biliariis ad duodenum, atque deinde ad alvum, deducitur, vel venis hepaticis acceptum, venæ cavæ, hinc cordi, traditum, ad pulmones abit, ſcreatu ſæpe ejicitur, aut paſſim per corpus procedit. Proinde *Hippocrates* de hepatitide ita effatus eſt *Coac. Prænot.*: *Qui circa hepar dolent, cardialgici, ſoporoſi, rigentes, alvo turbata, extenuati, cibos faſtidientes, multis ſudoribus diffluentes, purulenta per alvum dejiciunt.* Inde tertia icteri ſpecies *Boerhaavio*. Peſſimus eventus ille eſt, quando pus, rupto abſceſſu, in cavum abdominis effunditur, unde aſcites purulentus, & ex *putredine phyſogona* tympani-

tis. Eſt quoque modus, quo pus vomitu ejicitur, cum illud duodeno illatum, ſuperato inferiori ventriculi oſtio, hoc viſcus ingreſſa eſt. Vidimus abſceſſum in ſima hepatis parte, prope ad curvaturam ventriculi parvam, natum, qui, poſtquam hepatis lobulus, qui ſub omento parvo eſt, fundo ſtomachi coaluiſſet, parietes ejus ſenſim perforaverat, reluctante ſatis diu ægrota, & pus ſanguine mixtum evomente, donec, extenuata per lentem febrem, interiret. Admirabilis enim eſt puris progreſſio, atque illud, juvante naturæ avtocratia, ſibi ſæpe ad exteriora viam parat, & auxilium chirurgi poſtulat, quo educi poſſit, quem in finem veteres, metuentes ferrum, hepatisque vulnus, & natam exinde hæmorrhagiam, igne, quo ad abſceſſum ſenſim ac ſine ſanguinis effuſione pervenire poſſent, uſi fuerunt: *Si ſecare malis,* ait *Aretæus, profluvii ſanguinis periculum inſtat, ſtatimque hominem perdi contigit, nam ſanguinis e jecore profuſio nullo modo coerceri poteſt.* Nihil autem habent, quod metuant, qui prudenter & circumſpecte ſecare didicerunt. Oportet ſane ſcalpellum ita duci, ne præcipitantius intrudatur, cum, quod *de la Motte, Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie, Tomo I,* expertus eſt, veſicula fellea, majorem ſæpe in modum tumens, abſceſſum mentiri poſſit. Communis glandularum viſcerumque glanduloſorum, ab inflammato, niſi hoc ſuppuretur, in ſcirrhum abeundi, modus eſt. *Si a phlegmone non ſuppuratur hepar,* ait *Aretæus, nemini dubium fuerit, tumorem durum ſubſidentem in ſcirrhum mutari ac ſtabiliri, quando continuus dolor non infeſtat, cumque adeſt, obſcurus ſentitur, unde demum, omnium malorum colophon, hydrops, naſcitur.* Et, veluti ex ſcirrho cancer oritur, ita quoque, cum durus in hepate nodus ortus eſt, depaſcens ulcus, quod diris inteſtinorum cruciatibus, fluxuque ſanguinis alvino, indicitur, vitæ finem ponit. Tot tantæque hepatis affectiones ſunt, e quibus aliorum quoque morborum, tam chronicorum, quam acutorum, aut periodicorum, rationes peti poſſunt. Multæ ſane paſſiones, colicæ, iliacæ, vomitus cruenti, cruentæque dejectiones, febrium intermittentium typi admirabiles, aſthmata, icteri ſæpe revertentes, ex hepate variis modis obſtructo, tanquam

quam cauſis ſuis, progerminant, inter quas numeratur calculus, qui, cum in veſicula fellea frequens eſt, bilis iter intercipiendo, omnem malorum catervam, ex errore fellis ad vaſa indecentia promoti, atque ex ejus intra canalem alimentoſum defectione, ducit. Produnt autem calculorum ejusmodi præſentiam dolores acuti, vomitus, fæces decolores, ſpaſtica hypochondriorum contractio. Et vomitus quidem inter benefica recenſetur ſymptomata, cujus molimine calculi illiusmodi exire de poro biliario, & ad duodenum compelli, poſſunt feliciter. Proinde, juvandum hunc naturæ impetum eſſe, Perilluſtris Autor conſulit, ptiſana ex hordeo & melle cocta, eademque ſub enematis ſpecie exhibita. Laudat quoque ſuccos vegetabiles acidos, & meraciſſima decocta, ex taraxaco, fumaria, cichoreo, & ſimilibus, infuſo illis lactis ſero, parata, viditque, pertinaci talium remediorum uſu ſanatos fuiſſe icteros, inventis in fæce calculis grumisque calculoſis. Lithotomiam veſiculæ felleæ, cui calculi ineſſe per ſigna intelliguntur, propoſuerat *Petitus, Memoires de l'Academie Royale de Chirurgie, Tomo I*, ſi, veſiculam felleam peritonæo adhærere, percipi poſſit. Quodſi enim libera cyſtis eſt, ex ejus vulnere, & bilis abhinc deſcenſu ad cavum abdominis, mors eſt. *Forte*, ait Perilluſtris Autor, *prima fronte audax apparebit facinus, talia moliri, ſed certe audacior ille fuit, qui primus ex veſica urinaria, ſectione, calculum educere tentavit.*

Pergit Noſter 4) ad *Ventriculi inflammationem.* Quo tenuiora, nervisque ac aliis vaſis pleniora, ſunt viſcera, eo periculoſius inflammantur reliquis. Ventriculum adeoque incendi, ſummum malum eſt, nec infrequens, etiamſi illius, tanquam ſingularis morbi, mentionem veteres haud fecerint. Habet autem ventriculus ſuæ inflammationis cauſas vel *ex ſe ipſo*, vel illas *aliunde* recipit. Ex idiopathia inflammatio eſt, cum gelida, obſervante *Hoffmanno*, calente ventriculo, epota, ejus ſanguinem ſiſtit, cumque acre medicamentum, vel venenum, ex obſervatis *Wepferi*, hujus viſceris tunicas arroſit, aut acris bilis huc delata eſt. Ex ſympathia autem quieſcit ſanguis in ventriculi parietibus, ſi hepar, diaphragma, inteſtina, vitiata ſunt, ſi tranſiturus per hepar

venæ portarum ſanguis in venas gaſtricas regurgitat, & ſanguini arterioſo, a tergo irruenti, reſiſtit, atque inde, dilatatis venarum oſtiis, cruenta vomuntur, aut dejiciuntur, ſique ex metaſtaſi febrili mala materies ad ventriculum ablegatur. Etiamſi autem generalia inflammationis ſigna, & dolor ventriculi ſummus, hoc viſcus accenſum eſſe, indicant; nondum tamen liquet, an illud ex ſe ipſo, an aliunde, ægrotet. Igitur propria idiopathiæ ſigna attendenda ſunt, dolor etiam, a deglutita minima re ſubito obortus, ſumma deglutitioni, circa os ventriculi ſuperius, nata reſiſtentia; frequentia hujus morbi ſymptomata, ob maximam nervorum vim, ſunt convulſio, ſpaſmus. Oportet adeoque exhiberi medicamenta illa generalia, quæ ex inflammationis indole fluunt, & blandam reſolutionem tentari, mitiſſimis acidis vegetabilibus, quorum collectio in ſero lactis eſt. Reſpondent huic morbo clyſteres ex emolliente ptiſana, hinc externa epithemata, atque ea, quæ ſpeciali acredini, venenatæ, aromaticæ, ſpiritualcenti, fermentanti, ex quibus inflammatio nata eſſe poſſit, opponuntur. Etiamſi autem plerumque celer hujus morbi in mortem exitus eſt; ſit tamen, ut in alium morbum ille exeat, & vel abſceſſus, atque ex hoc ulcus, quod aliquando per muſculos abdominales erumpit, vel ſcirrhus, quem *Ruyſchius* atque *Bonetus* notaverunt, oriatur. Rarius, ob texturæ ſuæ laxitatem, lien inflammatur; neque tamen omnino a natura hujus viſceris alienum eſt, inflammari, cum & pulmones, laxum ſane viſcus, hoc idem experiantur. *Non videtur improbabile,* ait Noſter, *quandoque ſub pleuritidis nomine tractari lienis inflammationem, & absque magno damno, cum cura pleuritidis huic quoque morbo conveniat, quem dolor ad imas ſiniſtri lateris coſtas notat.* Non incognitus ille morbus veteribus fuit, qui, cum multa lieni tribuunt, tum maxime, illum inflammari, notaverunt; *Hippocrates* acutorum dolorum, qui etiam ad humerum, claviculam, ilia, ac mammas, abirent, cauſam in lienis inflammatione poſuit. Sequitur illa inflammationum indolem, ut, niſi blanda reſolutio locum invenerit, in pus, ac denique ſcirrhum, progrediatur. Hoc ſimiliter non ignoraverunt veteres, & *Aretæus*,

pus

Digitized by Google

pus in liene reconditum eſſe, etiamſi ille ſenſus expers ſit, tamen ex dolore tenui & ſæpe remittente, atque ex horroribus parvisque caloribus, judicavit. Perilluſtris Autor ſuppuratum lienem in juvene deſcribit, & dira mala, exinde nata, atque metaſtaſin puris ſplenici in diverſas partes, animadvertit, atque, hoc non aliter in raro hoc morbo eveniſſe, quam illud ab *Hippocrate* jam ante annotatum fuerat, docet, hac occaſione Græcorum Medicorum laudes evehens. *Nibil*, ait, *magis incitet Medicos, ut diligenter evolvant priſcorum Medicorum volumina, quam dum vident, difficillimis caſibus lucem affundi a veterum obſervationibus, vixque aliquid in praxi occurrere dubii, quin inveniamus apud illos.* Ita quoque ſcirrhum lienis, frequens malum, apud *Aretæum* offendimus; cujus exempla plura excitantur a *Ruyſchio;* & ſolet equidem illud viſcus in prægrande volumen excreſcere, atque per multos annos ita durare. Nullum viſcus ab inflammatione alienum eſt, adeoque, cum prægrandes pancreatis ſcirrhi a *Graafio, de ſucco pancreatico*, aliisque, notati fuerint, dubium ſupereſt nullum, hanc quoque glandulam inflammari poſſe & ſolere. Omento quoque evenire poteſt, ut inflammetur, cujus affectiones variæ ſunt & admirabiles. Sine ægrotorum damno, magna ſui parte, reſecatur ſæpius, veluti, a *Galeno* penes gladiatorem hoc ita factum eſſe, legitur, conſumitur in hydropicis, manente vita, increſcit in magnam molem, hinc ſitum inteſtinorum mutat inſigniter, deinde quoque inflammatur peſſime; nam, cum pingue ſit, putreſcit ſubito.

Accedimus 5) ad *inteſtinorum inflammationem.* Generales inflammationis cauſas in inteſtinis quoque locum habere poſſe, apparatus vaſorum inſignis, quæ per omnem tubum inteſtinalem obveniunt, docet; videntur autem *Bœrhaavio* tenuia maxime inteſtina huic malo obnoxia eſſe. Non enim tantum illa ex idiopathia & propriis ſibi cauſis laborant, ſed etiam aliunde malum habent, & frequenter omnino, notante *Sydenhamio*, malignarum febrium tota vis ad inteſtina convertitur, atque illa exinde accenduntur, quod mali genus ille *paſſionem iliacam veram* appellat, quando inflammationem, a ſcybalis duris ortam,

tam, *paſſionem iliacam notham* appellandam eſſe, autumat. Eſt ergo inflammationis inteſtinorum cauſa vel circumducta, vel fixa & domeſtica. Non tamen videtur vel dura fæx, vel pituita vitrea, ſola inteſtinum accendere poſſe, niſi acrimonia acceſſerit, fermentans, aromatica, venenoſa. Hæc, etiamſi alimentis remixta ſunt, ventriculum tamen frequenter prætereunt, ejus tunicas haud offendunt, atque in tenuia ſaltem inteſtina ſuam exercent truculentiam. Sæpe etiam venena in homine naſcuntur, atque haud raro evenit, ut, humoribus acribus ex toto homine ad tenuia inteſtina translatis, iisdemque irritabili inteſtinorum tunicæ villoſæ ac nerveæ applicatis, oriatur cholera, atrociſſimum malum, quo homo totus exinanitus, convulſivus demum moritur. Quævis autem res, acris, deſtructiva, tubo alimentoſo applicata, motum illius vermicularem eo usque augere poteſt, ut ſpaſmus, exinde autem, conſenſus lege, convulſio totius, conſequantur, quamvis ille, ſine ulla acredine, quod in hypochondriacis atque hyſtericis frequenter evenit, a ſolo ſpirituum motu, aliquando etiam a materia arthritica aut podagrica abſorpta, conſequi ſoleat. Cum ergo a variis cauſis inflammatio inteſtinalis nata eſt, anguſtatur tubus, atque fæcibus flatibusque impervius redditur, ſiſtuntur illi inter locum inflammatum interque ventriculum, hinc ructus fiunt benefici; interceptus autem inter bina loca contracta aer immanes ex diſtenſione dolores, hinc novæ inflammationis cauſam, producit. Oriuntur a tali irritatione convulſiones diaphragmatis muſculorumque inteſtinalium, fitque aſthma, vomitus, flatus ad anum perveniunt cum murmuribus, obſervante *Aretæo*, nec tamen procedunt.

Cum igitur inflammatio omnem contentis exitum præcluſit, fit 6) *Ileus. Ileus*, ait *Galenus*, *eſt phlegmone inteſtinorum, ita, ut nec flatus, nec ſtercora, exeant, tormina ſequantur vehementia & cruciatus intolerabiles.* Dicitur enim ἀπὸ τῦ εἰλέειν, quod eſt *contrahere*, cum inteſtinum, uti apud *Celſum* eſt, verti videtur. Inde *volvulus*, quando, ut *Cælius Aurelianus* habet, *præ vehementia dolorum, ſupra eas partes, quæ patiuntur, inteſtina arcuata convolutaque plicantur.* Quo autem

hoc

hoc fieri poſſit, poſſintque inteſtina ſeſe ſubintrare, meſenterium gangræna tactum antea eſſe oportere, Noſter arguit. Tunc omnia medicamenta cathartica ilico fiunt vomitoria, ob motum periſtalticum inverſum, nec enemata quidem proficiunt, atque una cum ſtercoribus ore ejiciuntur, mutua ſuſceptione liquidorum verſus ſuperiora viam nequaquam impediente, quod Autor vidit, ſimulque periodicum ſtercoris vomitum notavit, cum, plenitudine ſtercorea ſenſim inducta, denuo morbus recrudeſceret. Perpetuum igitur non eſt, ex prognoſi *Galeni* atque *Hippocratis*, ileo correptos emergere nullos. Tunc autem ſalutis ſpes nulla eſt, cum gangræna ſupervenit, quæ tubum laxat, & ſinit equidem clyſmata ſubire, procedere etiam flatus, ſed ſine auxilio. Aliquando hernia incarcerata hujus mali cauſa eſt. Absque inflammatione quoque ileum provenire, *Aretæus* notavit, atque tunc venæſectionem omittendam cenſuit, quo in caſu *κολικὰ* medicamenta valere aliquid poſſunt, inter quæ illud eſt, ex *pipere longo, rotundo, & caſſia*, quod apud *Celſum* legitur. Nocet autem regimen calidum quodvis tunc, quando inflammatio per ſua ſigna ſeſe manifeſtat, quæ in febre acuta, calore, dolore, urina flammea, & ſubitanea virium proſtratione, ponuntur. Illo ipſe morbus, quando colon invadit, colica paſſio dicitur. Aliquando, ſub finem tenuium, colon ab extrema ilei parte intus ſuſcipitur, quod *Hildanus* vidit; aliquando colon ſeſe ipſum ſubingreditur, quod *Ruyſchius* obſervavit. Etiamſi autem colicæ nomen penes *Hippocratem* haud legas, utpote quam ille ſub ilei notione comprehendit; apud *Aretæum* tamen uterque morbus diſtinctus invenitur. Colicam ſeorſim nominavit *Galenus*, atque, illam cum renum doloribus confundi poſſe, aſt innocenter, cum cura nihil diſcrepet, notavit. *In hoc tamen malo*, ait *Aretæus*, *periculum tanto levius, quanto colon tenuibus inteſtinis carnoſius, craſſius, & noxæ tolerantius, eſt.* Ad loca enim affecta per clyſmata aditus eſt. Rectum inteſtinum ſi inflammatum eſt, tunc aliquando morbus hæmorrhoidas cæcas mentitur, ſiquidem venæ varicoſæ, intra anum deprehenſæ, huic opinioni fidem facere poſſunt; aſt ſine illis quoque inflammatur ſedes. Interea, etiamſi

R pro

pro hæmorrhoidum tumore accipiatur colica, parum tamen intereſt, cum eadem utrinque medela eſſe poſſit & debeat. Moleſtiſſimum in hoc morbo ſymptoma *Teineſmus* eſt, ſeu inane deſidendi deſiderium, cum ſtranguria, ſi vir fuerit. Elegans ſuper hoc argumento *Hippocratis* locus eſt, *de Fiſtulis* libro: *Si rectum inteſtinum inflammetur, & dolor prehendat, & febris & ad alvum exonerandam crebro deſideat, nihilque dejiciat, & a pituita videatur anus procedere, interdum etiam urinæ ſtillicidium prehendat, qui morbus oritur, cum pituita ex corpore in rectum inteſtinum procubuerit.* Solvit hunc morbum ſanguinis ac muci blanda dejectio & dyſenteria, quæ proinde hunc morbum ſanare *Hippocrati* dicitur. Tanto morbo, brevi & in gangrænam vergenti, celer quoque medicina, & eadem quidem, quæ in omnibus inflammatis, aſt ubique valentior, paranda eſt; venæſectionem largam, ex vulnere lato, ad animi deliquium, *Aretæus* conſulit. Nec tantum tollendæ, ſed etiam præcavendæ, inflammationi, ſi ex ſpaſmis inteſtinorum dolor eſt, vena ſecta conducit. Laudat clyſteres oleoſos *Celſus*, & *Aretæus*, hos fomenti loco eſſe poſſe, ſcribit, quod conſilium Noſter valde laudat, cum ad blandam inflammati, &, etiamſi hoc nondum adſit, ad ſpaſmi, reſolutionem, emollientium medicamentorum, fotu, aut enemate, applicatorum, uſu, nihil poſſit eſſe conducibilius; *Sydenhamius*, poſt venæſectionis uſum, dabat *laudanum ſuum liquidum*, quod valet, ſi a ſpaſmo ſolo dolor eſt. Nihil autem valent paregorica, cum ex humorum intra vaſa quiete, vel acredine, morbus eſt; quin gangrænam accelerant, qui motus vitales hac medicina exſtinguunt. *Celſus* totum hominem in oleum calidum demittere jubet, quo omnia laxa reddantur. Fomenta quoque, exterius admota, diſcuſſionem promovent. *Sydenhamius* catulum viventem abdomini, iliacam paſſionem curaturus, incumbere juſſit. Noſter omentum, animali, recens mactato, extractum, laudat. Cum autem materia immeabilis in tubo alimentoſo hæſerit, fæx dura, muco inducta tenaci, tunc, ad mentem veterum, *Sydenhamius*, præmiſſis, quæ inflammationem refringere poſſunt, purgans quoque dedit. Follem fabrilem hoc

hoc in caſu, fruſtra tentatis aliis, adhibuit *Hippocrates*, conſilium ex natura adglutinati ad inteſtini parietes glomeris ſtercorei petens. Poſſunt etiam clyſteribus incoqui, quæ purgant, maxime Nicotiana, cujus fumum, ano injectum, *Heiſterus* in ipſa quoque hernia incarcerata utilem deprehendit. Alii corpus metallicum grave, quod, niſu & deſcenſu, impedimentum tollere poſſet, ſuaſerunt. Mercurii crudi uſum laudarunt multi egregii viri, nec Noſter illum improbat, &, ſatis tuto ſumi poſſe, ſi cito iterum exeat, arbitratur. Igitur copioſe ſumendum conſulit, quo ille obvias ſibi fæces duras perfringere, &, poſtquam in unum confluxit, exitum, ſui ipſius pondere ſpecifico, urgere, poſſit. *Trallianus* frigida aqua uſus eſt, atque in illam ſenſim ægrotum demerſit. Crudele eſt, hominis vivi reſerare viſcera; *Praxagoras* tamen, referente *Cælio Aureliano*, inteſtina diſcindenda, &, exempto ſtercore, conſuenda, juſſit, qua temeritate ducti ex recentioribus etiam aliqui, *Barbette*, *Nuckius*, vulnus tentaverunt abdominis, volvuloque extricato, pertinax hoc malum ſanaverunt. In omnibus inflammatis ita conſtitutum, naturæ lege, eſt, ut, quod ſolvi noluit, pure moto, abigatur. Itaque & inteſtinorum inflammationem ſurrogata ſolutioni ſuppuratio ſanat, quando id, quod ita liquefactum eſt, in canalem prorumpit, atque ſic ano expellitur. Neutiquam autem ſemper ita fit, ut, quod inflammatum fuit, pure in faſciculum collecto, verum ſiſtat abſceſſum, ſed, quoniam in celluloſo illo, qui villoſam reſpicit, contextu, phlegmone continetur, evenit, ut tunica villoſa ipſa a ſubſtrata nervea ſecedat, in tubum veluti excavata, non aliter, ac ſi inteſtini totius portio evulſa, quod ab *Aretæo* ita obſervatum legitur, eſſet. *Nonnunquam*, ait, *oblongum quiddam, in pluribus non diſcretum, inſtar ſani inteſtini, rejicitur*. Hoc idem per totum inteſtinorum tractum ita contingere ſolet, ut tunica illorum villoſa, ſub informis muci ſpecie, ſecedat, id quod dyſentericis ita evenire novimus, qui propterea, donec nova epidermis inteſtinalis renaſcatur, a quibusvis rebus, inteſtinum tranſeuntibus, vexantur miſerrime. Maturatio ergo crudi inflammati promovenda eſt; hinc clyſmata, ex decocto herbarum

 emol-

emollientium ſæpius injecta, & ptiſanæ lævigantes, efficiunt, ut interna inteſtinorum ſuperficies laxetur & emolliatur. Deinde cavendum ſedulo eſt, ne quid, quod vel acreſcit, vel duram fæcem gignit, devoretur. Laudatur ſeri lactis recentis, juſculi, carnium, quibus radices *ſcorzoneræ*, *ſiſari*, incoctæ ſunt, uſus. Pus motum eſſe, tam fæcum color, quam febris & doloris remiſſio, docent. Dolorem autem, ſine bonitatis ſignis, quæ in virium integritate conſiſtunt, ſtatim abigi, tam malum eſt, ut gangrænæ potius ſignificatio exinde deſumatur, quando de bonis ſuis æger gaudet, viribus vitæ haud reſpondentibus. Ubi enim gangræna partem inflammatam occupat, dolor ceſſat, inteſtina quoque, nunc per mortem inchoantem laxata, ſuis liquidis iterum fiunt pervia, aſt frigus extremorum, pulſus debilis, ſudor frigidus, mendacem hanc euphoriam eſſe, ſignificant, tunc maxime, cum neſcientibus fœtida, nigra, fæx dejicitur. Eſt aliqua ſæpe deſperatis ad vitam via, ideoque & gangrænoſæ partes, ſubnaſcente nova carne, aliquando ſecedunt, cui naturæ negotio promovendo commodum remedium corticem peruvianum eſſe, Noſter, uberioribus experimentis edoctus, affirmat, gratiam pro ſuo candore illi habens, a quo acceperat, celebri chirurgo *Ruſchworth*, qui de ſiſtenda per hoc medicamentum gangræna primus cogitaſſe dicitur. Vita quoque trahitur languida, & mors differtur, cum inteſtini portio, quæ nec ſolvi, nec ſuppurare, poterat, in ſcirrhum indurata eſt. *Ruyſchius* invenit inteſtinum rectum adeo induratum, ut pollicis craſſitiem fere ſuperaret; hinc ingeſtorum impedita dejectio, actio inteſtinorum in ingeſta, debilitata. Veluti ex ſcirrho cancer eſt; ſic inteſtina quoque in putidiſſimam diffluunt ſaniem. Videtur *Trallianus* cancrum inteſtinorum obſervaſſe. Inter initia morbi, cruenta, hinc ſanioſa, excernuntur, multis primo ramenta, poſtea pinguia, deſcendunt, & fæculenta fœdi odoris. Poſtremo, ubi in cancrum morbus abit, varia excrementa & nigra, cum quibusdam putridarum carnium particulis, per alvum redduntur. Hinc febris cum multa ſiti, nec non cibi faſtidium, unde corpus emarceſcit. Quandoqui-

doquidem inteſtinorum morbis ſæpiſſime intercurrunt *aphthæ*, de illis quoque *Bœrhaavius* aliqua conſcripſit, quæ res Noſtro in aphtharum indolem inquirendi opportunitatem ſubminiſtravit. *Aëtius* aphthas, lata ſqualida, quæ infantibus naſcuntur, oris appellavit ulcera, atque illa adſtringentium uſu ſanavit: qua occaſione Autor mel roſatum cum ſpiritu ſalis conſulit. Aſt *Hippocrates* alibi quoque aphthas quærit, atque illas in fiſtula quoque reſpirationis & circa verenda collocat; ſerpentia oris ulcera *Celſus* vocavit; illa ultra oris quoque limites procedunt, inque genas faciemque divagantur, id quod epidemica aliqua conſtitutione ita factum eſſe, Noſter meminit, atque, cum emollientia ulcus augerent, virulentiam hanc ſpiritus ſalis uſu cohibitam fuiſſe, adducit. An veteres noverint aphthas, ex febre acuta natas, in ambiguo eſt. Harum tamen aphtharum quoque antiquitatem Autor, adductis veterum monumentis, evincit. Hæ ultimi emiſſarii, quo humor mucoſus, ſalivoſus, in os mittitur, ſunt germina; igitur ſuper linguam ſola haud exiſtunt, ſed per univerſam oris fauciumque tunicam propullant, & deterſæ renaſcuntur, atque illæ non tantum ex linguæ cryptis muciparis enaſcuntur, ſed, veluti *Bœrhaavius* in textu addit, gingivas, genas internas, palatum, fauces, tonſillas, gulam, ſtomachum, inteſtina, ubique inveſtiunt, atque ex lacunis harum partium mucoſis progerminant, veluti, cum deſiccatæ defluxerunt, apparet, atque, obſervante *Katelaer*, in ſua *de Aphthis* Diſſertatione, gregatim, magna copia, ano dejiciuntur. Has neque cum cruſta linguæ febrili ſordida, quæ a demortuis nervulorum thecis naſcitur, nec cum variolis papuliſque miliaribus, quæ per internam non minus ſuperficiem efflorefcunt, confundere fas eſt, cum harum diverſa ſit naſcendi conditio. Poſt infantes, intra primum annum viventes, rarius, niſi in febribus continuis, ad intermittentes vergentibus, ſe illas vidiſſe, Noſter affirmat, tunc maxime, cum ſudores rari eſſent, materia febrili ad internam ſuperficiem tunc ablegata Frequenter, obſervante *Sydenhamio*, illas comitantur febres, quibus diarrhœa, aut dyſenteria, intercurrit; qui Autor in dyſentericis epidemicis febribus aphthoſas

 febres

febres vidit, quæ ſymptomata dyſenterica omnia, præterquam quod mitiores ventris dolores pulſusque tenues eſſent, ſecum habebant. Sequuntur illæ exanthematum indolem, & criticæ ſunt, febrim mitigant, ante ſeptimum diem perículoſiores, atque evaneſcendo novam febrem excitantes. Etiamſi autem materiæ febrilis via omnis ita de ſanguine depellitur, priori nocentior tamen hic morbus eſt, quando internam tubi alimentoſi ſuperficiem aphthæ occupant, & gangrænoſæ redditæ, hinc mortis cauſa fiunt, quod ita eſſe, ex nauſea, ſummaque ægrotantium anxietate, diſcitur. Præſtantius eſt, illas albeſcere, & bono pure turgere; ſuſpectæ ſunt cinereæ. Reliquæ ſuos colores, quos *Bœrhaavius* notavit, a vario deſiccationis gradu habent; principio nigras nec *Ketelaer*, qui aphthas febriles Zelandiæ incolis endemicas magno ſtudio obſervavit, nec Autor, vidit. Nigras autem, horrido ſpectaculo, Noſter, ſub mortis limine, conſpexit. Etiamſi autem delapſæ ſunt, pluribus tamen vicibus repullulant, niſi loca, ubi ſederant, pura apparent & humida; ſi autem locus ſiccus apparet, malum ſignum hoc eſt, & cruſtæ gangrænoſæ indicium, quæ in latum deinde diffunditur, & partes quoque ſanas occupat. Hinc deglutitionis difficultas ſumma, inteſtinorum anguſtia, ex deglutitis dolor intolerabilis, ſub cruſta gangrænoſa poſitarum tunicarum lenta deſtructio, poſt cruſtam deciduam, dilatatis tubulorum halantium oſtiis, diarrhœa, aut in ore ptyaliſmus, utrumque ſalutare, ſi vires adſunt; aſt purgantium uſus nocentiſſimus eſt, & hypercatharſes inde naſcuntur ſumme exitiales, cruſta ſubito renaſcente, & in profundum abeunte, donec tubus totus pereſus fuerit. Igitur diſpoſitio vera ad gangrænam in aphthis adeſt, & mitiſſimæ quoque minima gangræna ſunt, qua ſumma cutis devoratur; illæ autem ſunt nocentiſſimæ, quæ duræ & rigidæ, ſiquidem ſub eſchara hac gangrænoſa viva adhuc caro comprimitur, & ſimiliter gangræneſcit. Ex confuſione, inter aphthas benignas infantum, & febriles, nata, error ille inſignis ortus eſt, quo, quæ illis opportuna ſunt medicamenta, adſtringentia ſcilicet & refrigerantia, his quoque ſalutaria eſſe putantur. Namque, cum aphthæ febriles tranſlatæ ad ſuper-

Digitized by Google

ſuperficiem internam ſint materies, illam deſiccari, hinc retropelli, perquam eſt noxium. Torpens propterea vis vitæ excitanda, ipſa autem materies diluenda, eſt, ut facilius transmitti poſſit; ſimul ac enim impeditur aphtharum eruptio, febris augetur, anxietas ſumma fit, & peſſima multa ſymptomata ſequuntur, non ſedanda, niſi denuo aphthæ prodierint. Igitur diluentia inducenda ſunt, decocta radicum dulcium; niſi hoc, ob deglutitionem impeditam, atque ob vias lacteas, a cruſta ulceroſa præpeditas, effici poſſit, alia via procedendum, & liquidum diluens per peripheriam cutis, balneo, fotu, perque clyſmate, inducendum erit. Laudat Noſter dilutum decocto panis vinum, niſi deglutiri poſſit, ore certe tenendum, cujus mira ſit in ſuſtinendis ægrorum viribus efficacia. Cruſta ipſa emollienda eſt. In illis locis, ubi aphthæ graſſantur frequentius, moris eſſe dicitur, ut raparum ſuccus, cum melle *mixtus*, ſumatur. Juſculum carnis vitulinæ, cum oryza & rapis contritis coctum, pulchre prodeſt, quo os ſubinde foveatur & gargariſetur. Expertus quoque corticis peruviani vires, ex *Sydenhami* conſilio, Illuſtris Autor fuit, cum aphthæ eſſent perſiſtentiores, febresque continuæ, veluti autumnales illæ, intermittentium typum ſervarent. His enim potiſſimum apthæ febriles intercurrere ſolent. Tunc cruſtas citius deſiccatas fuiſſe, deprehenſum eſt. Etiamſi autem, ſub aphtharum ſummo ſtatu, purgantibus uti, periculoſum eſt; conveniunt tamen illa, cum, viribus ægroti ſurgentibus, cruſtæ aphthoſæ loco moventur, mitiſſima tamen, antiphlogiſtica, & quæ roborandi vim ſibi junctam habent, rheum, myrobalani, & ſimilia. Aphthæ quoque alias partes, quibus tunica glanduloſa, illi oris ſimilis, eſt, affligunt, pudenda ſcilicet, & ani oſtium, quarum ſanandarum eadem quoque ratio eſſe poſſet.

De 6) *Nephritide* Perill. Autor habet ſequentia: *Hæc*, ex definitione *Galeni*, *renum eſt inflammatio cum vehementi dolore*, *interdum eidem adjuncta eſt mejendi difficultas*, *cum fibroſis excretionibus aut arenoſis*, *aut modico ſanguine*. Equidem *Hippocrates* τὰ νεφριτικὰ omnia ſub uno

uno complexu habet, quando renum morbos explicat, aſt conſtaus & perpetuum eſt, nephritidis titulo ſtatum renum inflammatorium ſiſti. Hanc, poſt alia ſigna inflammationum generalia, maxime, ubi ad ſummum progreſſa eſt, urina tenuis alba, ſtupor cruris vicini, doloroſa teſticuli retractio, indicant, præcipue, cum calculoſa nephritis eſt. *Celſus* hujus morbi ſigna collegit: *Si doleant coxæ, quæque inter has ſuperque pubem ſunt, & accedant frequentes mictus, interdum vomitus bilioſus, extremæque partes frigeſcant, urinæ crebra cupiditas, ſed magna difficultas, eſt, &, quod inde excretum eſt, aquæ ſimile, vel raſum, vel pallidum, eſt, paulum tamen in eo levamenti eſt, alvus vero cum multo ſpiritu redditur, utique in renibus malum eſt.* Iliacus quoque dolor, quando propiora renum dolentium ſigna accedunt, hujus mali ſuſpicionem haud parvam facere poteſt. Cauſas collegit *Aëtius Serm. XI: Ob plurimas cauſas renes inflammantur, nam & humores corrupti, & plagæ, & attritiones, & pharmacorum potiones, inflammationem generant, & præſertim equitationes continuæ & vehementes.* Quicquid enim ſanguinem fibroſum in tubulorum renalium apices propellere valet, inflammationis cauſa erit certiſſima. Videmus illos, qui curru, per vias aſperas, citatiori curſu feruntur, & confertim mingere, & ſanguinem quoque dejicere in matulam, maxime, cum ſunt bono ſanguine turgidi. Igitur omnis cauſa externa, applicata foris, intus ſuſcepta, venenum, pharmacum diureticum acrius, ſanguinem, quem ultra arterioſos limites progredi haud decebat, in tubulos uriniferos compellere, & renum inflammationis cauſa fieri, poterunt. Inter cauſas autem prædiſponentes ſpaſtica eſt diatheſis, qua hypochondriaci & hyſtericæ laborant præ ceteris. Illis enim, ſub contentioſa nervorum contractione, plurima & alba urina funditur, tanquam anguſtiæ tubulorum renalium ſignificatio, atque illa eo ſæpe usque provehitur, ut iſchuria conſequatur. Itaque ſanguinis quoque impedimentum, quo minus ille ad venas revertatur, ex ſpaſmo eſſe, & inflammatio inde naſci, poteſt. Etiamſi igitur iſchuria ab aliis cauſis veſicalibus, conſen-

ſenſualibus, naſci poteſt, inter nephritidis tamen effectus merito numeratur, tunc maxime, cum calculus aſper in renibus præſens ſpaſmo opportunitatem dedit. Illos, quibus hoc ita evenit, celerrime perire variisque affectibus nervoſi generis, tremoribus, convulſionibus, diſtenſionibus, ſoporibus, deliriis, opprimi, *Aretaus* notavit. Quæ, in univerſum, omnibus inflammatis eveniunt, quo vel blanda reſolutione, quod optabilius, obſtructæ ſanguinis viæ reſerentur, vel, quod dilui haud potuit, in pus abeat, id quoque renibus inflammatis opportunum eſt. Prius, natura ipſa fieri imperat, quando, quod impactum tubulis renalibus eſt, proxima via, ſub craſſæ hypoſtaticæ urinæ ſpecie, ad veſicam ablegatur, abſorpto reliquo, quod venis reſpondet. *A concoctis*, ait *Aetius*, *Sermon*, *XI inflammationibus urinæ prodeunt, multæ & craſſæ & in quibus eſt, quod ſubſidet; atque hæ ipſæ maxime judicant & ſecernunt morbum; aquoſæ autem mictiones & puræ & pellucentes, ægre morbum ſecerni, indicant.* Alia quoque, quam quæ per urinas eſt, via, inflammatum renis ſolvitur, cum ſanguis ſponte fluit; ita, veluti pleuriticis & phreniticis, nephriticis quoque ſalutarem hæmorrhoidum fluxum eſſe, *Hippocrates* propoſuit, *Aphor. XI Sect. VI: Melancholicis & nephriticis ſuccedentes hæmorrhoides, bonum.* Igitur, ad legem hanc naturæ, venæſectio nephritidem quoque ſolvit, ſi alia accedunt, quæ ex natura inflammationis fluunt, remedia. Abſtinendum autem ab acriorum diureticorum uſu eſt. Ita *Trallianus* vult, cum ea ſeligi jubet medicamenta, ὅσα τὸ ἀδηκτον ἔχει, quæ inſipida ſunt, nec mordent; igitur *aquam mulſam*, &, ſi hæc quoque acrior videretur, aquam tepidam, potare juſſit. Quandoquidem tunc ſummus dolor eſt, igitur illius remedium ægroti anxie expetunt, atque hoc illis denegandum omnino haud eſt, cumque vena ante ſecta eſt, mitioribus opiatis uti poſſumus, veluti *Ægineta* papaver, in clyſmate, *Aetius* autem, internum papaveris & opii uſum laudat. Tunc autem maxime urget malum hoc, cum calculus ureteribus firmiter impactus eſt, cujus movendi cauſa, conſenſus lege, vomitus fiunt ſane ſalubres, mulſa epota ſu-

S ſtinen-

ſtinendi, ne vacuus ventriculus, iſto molimine, plus laboret, quam ferre poteſt. Etiamſi autem videretur calculus, cujus ſigna ipſe vomitus cum urinæ difficultate, edit, diureticorum efficaciorum uſu pellendus eſſe, nocent tamen illa, ideo, quod ſuo ſtimulo febrim augent. Tenuiſſimis propterea diluentibus ac oleoſis, interne, externe, emollientibus utendum eſt. Ex inflammato, niſi ſolvi obſtructum poſſit, ad generales omnium inflammationum leges, abſceſſus renum naſcitur, quem, doloris levamen, febris horrida, atypa ante quam ruptus eſt, poſtea autem cum ruptus fuit, urinæ olidæ, ſanguineis ſtriis atque caruncculis mixtæ, ſignificant.

Tunc eluenda erit vomica, uſu tenuioris potus, potiſſimum ſeri lactis. Antiquitas lactis potum commendat; *Ægineta* lac aſini laudat. Aquas minerales *Noſter* haud improbat, nec alienus eſt a balſamorum uſu, cum parcum quid datur, quandoquidem hæc, ſe ad urinas movendas multum valere, charactere odoris violacei, quem urinis imprimunt, ſignificant. Eſt & alia puris via, atque illud, abſceſſu in parte, cui ren ſubeſt, protuberante, effundi foris vellet, niſi muſculorum ſtrata obeſſent. Igitur arte ſubveniendum eſt, juſſitque *Hippocrates* abſceſſum, cum ejus præſentiam ſufficientia ſigna indicant, ſecari: *cum ren ſuppuratus eſt, ad ſpinam intumeſcit, hunc, cum ita habuerit, qua parte tumor eſt, profunda maxime ſectione ſecato.* Neque tam temeritatis hoc eſt, quam prudentiæ, cum ſatius ſit, deſperato remedio uti, quam nullo. Etiamſi autem, rupta renum vomica, præſentaneo periculo æger eluctatus eſt, nondum tamen evaſit, ſed diuturnus exinde morbus, *tabes renalis, Hippocrati dicta*, naſcitur. Denique, cum nec ſuppurationi renum locus eſt, ſcirrhus oritur; *Ægineta* σκληρίαν νεφρῶν habet, & *Aëtius*, hujus morbi eventus docuit: *Quæcunque durities circa renes oboriuntur, dolores quidem non amplius inferunt, ægris autem ex vacuo ventris loco, veluti quidpiam pendere videtur, & ſtupor adeſt coxendicum, & impotentia crurum, minguntque pauca, & reliquo corporis habitu, aqua inter cutem laborantibus maxime ſimiles exiſtunt;*

qui-

Digitized by Google

quidam etiam, temporis progreſſu, manifeſte hydropem incurrunt, veluti etiam ab aliis viſceribus induratis contingit. Declivis ex inflammato in gangrænam via eſt, & renibus inflammatis id quoque accidit, quod factum eſſe intelligimus, cum, poſt urinæ oppreſſionem, quæ ex ſummo inflammationis ſtatu fit, lotium amurcoſum, fœtidum, putre, fluit, quod ex rene corrupto deſcendit, atque ſano ſuperſtitis alterius renis lotio immiſcetur. In putrilaginem converti poſſe renum ſubſtantiam, *Euſtachius* in cadaveribus obſervavit. Quam parum ſpei tunc ſuperſit, exinde liquet, quod ſanari æger, niſi id quod mortuum eſt a vivo ſecedit, nequeat; cui ſalutari eventui, ars neutiquam, natura vix, ſubvenire poterit. Poſſunt tamen corruptæ renis partes una cum urinis dejici, & obſervata plurima docuerunt, uno rene penitus inutili reddito, vitam ſupereſſe poſſe, cum alter ren ſolus, urinæ ſecernendæ officio fungitur. Abhinc, cum ſubſtantia renum ſenſim abſcedit, miræ illæ rerum in urinis deprehenſarum, vermium, uti videbantur, atque capillorum, apparitio. Tanta autem hujus Operis dignitas, & tantum momentorum in illo contentorum pondus eſt, ut, epitomen illius traditaris, præſentes paginæ haud ſufficiant, cui igitur abſolvendæ, proximus miſſus Actorum deſtinatus eſt.

ENARRATIO EORUM QUÆ PRO EXPLICANDIS lucis ſuæ æternæ Phænomenis ſecunda ad Abbatem NOLLET Epiſtola ſcripſit, Dom. Princ. de S. SEVERO.

In compendium hanc Epiſtolam mittimus, phænomena ex priore nota ſupponimus.

Cum lucet flamma, nullo ſenſibili materiæ decremento, ex aere nutriatur oportet, quem particulis igneis ſcatere in confeſſo eſt apud Phyſicos; dari vero materiam, quæ ſemel accenſa *illas* attrahat, abſurdum non videtur.

Hinc ad foramina laternæ dirigitur flamma, nutrimentum ſuum ibi quæſitura; incluſa extinctionem minatur, impedito nutrimento.

Pauciſſimas materies ipſa particulas inflammabiles contineat oportet. Hinc, niſi certum eius pondus capiatur, flammam non concipit, neque enim ſat magnus numerus adeſt inflammabilium in maſſa minore. Igitur quas ex materia ipſa accipit flamma particulas, eas primis momentis conſumit, non duratura niſi ex aere alias acciperet, ſicque perpetuo duratura, cum ex aere perpetuo habere poſſit, aliis non indigeat.

Conſumtis illis particulis inflammabilibus, iners materia unice ſupereſt, hincque non amplius accenditur ubi flamma quam ſemel ediderat, orbata eſt.

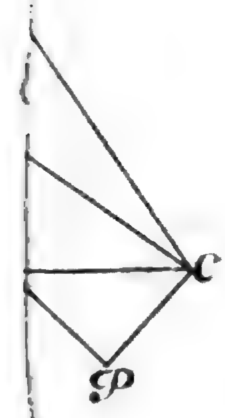
Candelæ cujusvis flamma durat in aere, ob æqualem undique preſſum, a quo apicem nanciſcitur, eoque incumbenti aeri reſiſtit. Jam noſtra flamma apicem foramina verſus laternæ dirigit, quæ ſi infra horizontalem flammæ ipſius ſint, apex deorſum dirigitur, ſicque non reſiſtit incumbenti columnæ aereæ adeoque premitur flamma, extinctionemque minatur plane ut ſpiritu candelæ flammam extinguimus, ab una parte fortius illam urgentes quam a reliquis premitur. Quo inferiora ſunt foramina, eo fortior eſt hic effectus: congruente præterea directione particularum aerearum, in flammam mutatarum cum directione atmoſphæræ qua deorſum premit, cum & hæ particulæ deorſum verſus foramen tendant, ſicque reſiſtere preſſioni aeris plane non poſſint.

Dum inclinatur flamma, manere in ſtatu erecto conatur, tum vi inertiæ, tum ob aeris reſiſtentiam; præterea obliquus apex minus prementi aeri reſiſtit. Hinc agitatur flamma cum particulæ ejus ſint mobiliſſimæ. Durat autem agitatio & creſcit cum debilior ſit flamma, quam quæ reſtituere ſe vi ſua poſſit, donec cum nimia ſit agitatio, impotens ferendo aeris ponderi pereat. His omnia continentur quæ de cauſis phænomenorum Princeps ſcripſit. Nos & hæc, & phænomena ipſa Lectoribus dijudicanda relinquimus, qui ſine dubio nobiſcum optabunt, ut mirandæ rei plura experimenta capere liceat. Neque de eo deſperandum credimus cum ingredientia materiæ ſuæ norit Illuſtriſſ. Princeps, ſola præparatio habeat quæ illum latent, hæcque tentaminibus inſtitutis detegere, non ultra vires chymici poſitum videatur.

LET-

Digitized by Google

pag. 141. ſeq.

LETTERA DEL SIGNOR GIOV. GALFI AL SIGNOR FLAVIO GANGINI, &c.

id eſt,

LITERA JOACH. GALFII AD FLAVIUM GANGINIUM, continens quasdam obſervationes in articulos tres Operis COLINI MACLAURINI de Calculo Fluxionum.

Peſaro, 1753, 4.

Plag. $1\frac{1}{2}$, Tab. 1.

Colinus Maclaurinus, cujus præcepta calculi fluxionum A. 1742 anglice in lucem prodiere, *Art. 802, 803* & *927* proprietates & conſtructionem curvæ elaſticæ tradit. Quasdam huc ſpectantes, imo fere easdem propoſitiones *Marchio Fagnari*, Diario Eruditorum Italico (*Giornale de' letterati*) jam pridem A. 1715 & 1718 inſeri curavit. Suſpicio inde haud levis Autori hujus Epiſtolæ enaſci videtur, Maclaurinum, celatis fontibus unde hauſerit, hæc theoremata, in ſuum opus tanquam ſua tranſtuliſſe.

Nam, *Articulum 802* Operis *Maclaurini Art. IV Tom. XXX* Diar. Erud. Ital. & *Art. 803 Art. X Tom. XXIX* haud obſcure convenire, mutatis modo aliquantum expreſſionibus arcuum Ellipſis & Hyperbolæ æquilateræ, in opere Maclaurin. prolixe & evidenter monſtrare, inſimulque conſtructionem geometricam formulæ $\frac{zz}{1+z}$, tanquam minus concinnam, obſcuram, & demonſtratione carentem, emendare, & meliorem in ejus locum ſurrogare, in hac Epiſtola anniſus eſt. TAB. III Fig. 1.

In fine Epiſtolæ *demonſtratio theorematis ſubſequentis* annexa eſt.

Ducatur in *Hyperbolà æquilatera AB*, ex centro *C*, abſciſſa centralis *CD*, *BD* ordinatim applicata ad *CD*, & tangens *BS*, in cujus continuationem demittatur tandem perpendiculum *CP*.

Probetur hinc; *CD*, *BD*, *DS*, *eſſe in ratione continua geometrica*.

Digitized by Google

Sit $CD = x$. $CA = a$, erit $BD = \sqrt{x^2 - a^2}$, per naturam hyperbolæ; ſubtangens CS erit $= \frac{a^2}{x}$ & $SD = \frac{x^2 - a^2}{x}$, ſeu valebit ſequens analogia

$$\underset{x}{CD} : \underset{\sqrt{x^2 - a^2}}{BD} = \underset{\sqrt{x^2 - a^2}}{BD} : \underset{\frac{x^2 - a^2}{x}}{SD}$$

Q. E. D.

Inde & fluunt duo *Corollaria:*

1) Δ $CDB \backsim BDS \backsim CPS$.

2) $CB = \frac{a^2}{CP}$; nam ob ſimilitudinem triangulorum CDB, & CPS erit.

$$\underset{x}{CB : CD} = \underset{\frac{a^2}{x}}{CS} : CP = \frac{a^2}{CB}.$$

Ergo $CB = \frac{a^2}{CP}$.

Ultimum vero hocce aſſertum, *Maclaurinus* Operi ſuo *Art.* 927 absque demonſtratione inſeruit.

Optaremus certe *Maclaurinum*, jam aliquot abhinc annis e vita ereptum, eſſe adhuc ſuperſtitem, ut clarius pateat an ſuſpicionem hanc, mathematico tanti nominis indignam, a ſe dimovere valeat, nec ne.

NOVA LITERARIA.

Eruditi aliquot, quibus cordi eſt augmentum ſcientiarum ut iis qui certæ cuidam doctrinæ præcipue ſtudent, faciliores obtentu reddant commentarios omnes eo pertinentes & in diverſis Academiarum Voluminibus reperiundos, ſcripta colligenda decreverunt, quotquot ad idem doctrinæ genus ſpectant, ut ſic omnia uno pluribusve voluminibus ſeparatim haberi poſſint. Colligent autem quæ ad ſequentes eruditionis partes pertinent:

1) Agri-

Digitized by Google

1) Agricultura,
2) Anatomia,
4) Artes,
3) Architectura,
5) Aſtronomia; Phyſica Geometrica, Hiſtoria cœleſtis,
6) Botanica,
7) Chymia, Pharmacia,
8) Chirurgia,
9) Geographia chronologia,
10) Hiſtoria Animalium,
11) Hydrographia & ars navigandi,
12) Mathemata pura,
13) Mechanica,
14) Medicina,
15) Mineralogia,
16) Miſcellanea, quæ ſcilicet docere poſſunt eruditorum plura genera, ut quæ ad vegetationem pertinent, cum ea noſſe Phyſici, Botanici, Oeconomi interſit,
17) Muſica,
18) Optica & Gnomonica,
19) Phyſica,
20) Phyſico mathematica,

Cuivis ergo doctrinarum, collectio ſua deſtinabitur, independenter a reliquis vendenda. Commentarii eandem doctrinam illuſtrantes, chronologico ordine diſponentur ut qui illarum incrementa optime oſtendat, & in futuris neceſſario ſequendus ſit. Uſus hinc reſultabit inſignis ut comparare quis ſibi poſſit ſola ea quæ ad ſtudia ſua præcipue pertinent. Commentarii Gallice aut Latine ſcripti quilibet ſua lingua exhibebuntur, reliqui in Gallicam transferentur. Tamen ut facilior adhuc res reddatur ſubſcripturis, ad eandem doctrinam pertinentes commentarii Gallici quidem ſeparatim, Latini ſeparatim edentur, liberumque erit cuivis hos vel illos ſolos emere, dummodo diſtincte indicetur, Gallicosne quis deſideret ſolos aut Latinos, aut utrosque. Membra Academiarum, vel qui illis a literarum commerciis ſunt, virique omnes in republica litteraria celebres invitantur, ut obſervationes ſuas, ſcripta, experimenta, quæ vel miſerunt jam Academiis, vel ſibi adhuc retinuerunt, inedita ſcilicet utroque caſu, cum bibliopolis communicent, ſub finem Voluminis quod dum redduntur imprimitur comparitura. Deſtinari poſ-

poſſunt: A Meſſieurs les freres Cramer Libraires a Geneve *ut* Editoribus *D. O.* Collectionis commentariorum *Academicorum mittantur. Indicabuntur Autores & ducatos ſingulos pro plagulis ſingulis accipient. Titulos ſuos, & quarum Academiarum membra ſint adjicient. Primo colligentur, ſcripta phyſicam generalem illuſtrantia, quæ a quovis addiſci poteſt, neque mathematicis opus habet. Eo referuntur generales proprietates corporum, & corpora quædam per univerſum ubique diſtributa ut Aer Aqua &c. item vacuum, tempus, attractio, &c. Forma erit in 4to.* Tomus *quivis ad minimum* paginas 400 *aut* plagulas 50 *continebit, Tabula ænea plagulæ loco computata. Charta bona ſeligetur, typorum ſpecimen in ſcheda Gallica a bibliopolis* proſpectus *titulo edita comparet. Solvet ſubſcribentium Phyſicæ generalis quilibet Libras IV helveticas, quæ efficiunt Gallicas VI, Germanicos florenos II cruciatos XXIV Anglicos ſchelingos V denarios IV, Hollandicos florenos III, Romanos paulos XI, dum ſubſcribit, & tantundem dum extraditur Volumen. Librarii in ſcheda illa nominati ſubſcriptiones usque ad finem Junii A. 1754 recipiunt, quo tempore prima Volumina, tum Latinum, tum Gallicum editioni erunt parata. Elapſo hoc tempore Volumen primum conſtabit Libris helveticis VI, Gallicis IX, Germanicis florenis III, cruciatis XII, Anglicis ſchelingis VIII, Hollandicis florenos IV, Romanis paulis XVIII, ſequentia ſaltem Libris IV. Iisdem conditionibus ſubſcribi poterit durante toto impreſſionis tempore, ſolvendo ſemper Libras VI helveticas pro Voluminibus qui tempore quo ſubſcribitur prodierunt. Hæc enim cuivis recipienda ſunt cum quæ ad unam eandemque ſcientiam ſpectant ſeparare bibliopolæ nolint. Si probetur conſilium ſperant bibliopolæ daturos ſe quotannis Volumina III phyſicæ generalis & tot etiam cujusdam alterius ſcientiarum nominatarum. Subſcribetur ſemper apud eosdem bibliopolas, cum vero alius ſcientiæ initium fiet, indicabitur, quæ electa fuerit & quæ ſubſcriptionis conditiones ſint.*

✡ ✡ ✡

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Martii Anno MDCCLIV.

Pars II.

CONTINUATIO EPITOMES COMMENTARII L. Baron. VAN SWITEN, in HERMANNI BOERHAVE Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek, 1753, 4 maj.

Alph. 3 plag. 16.

7) Apoplexia, de qua, ob ſummam hujus morbi velocitatem, & nexum cum inflammatione, proximo loco agitur, *ἀπὸ τȣ̃ ἀποπλήττειν*, quod *percutere, attonitum reddi* ſignificat, *ἀποπληξία, ἀπόπληξις, ἀποπληκτικὸν νόσημα*, appellatur, unde & *attonitos*, hoc morbo correptos, *Celſus* appellavit. Videtur autem *Catalepſis*, quo morbo correpti ſtatuarum more rigent & orthoſtatici manent, *attonitus morbus* rectius, quam apoplexia, dici, nam huic, ab ictu, quo perculſus æger corruit, nomen eſt, *Celſus* quoque ſub *morbo attonito*, quo corpus & mens ſtupent, *catalepſin* haud dubitanter amplexus eſt, atque illum rariorem morbum vocat. Genus ſummum, ſub quo, & *apoplexia*, quæ *totius*, & *reſolutio*, quæ ſingulorum membrorum morbus eſt, continentur, eſſe poteſt, *paralyſis*; namque & apoplexia paralyſis eſt.

Neutiquam autem velox quodvis morbi genus, apoplexia dicitur; multi ſubitanea morte abripiuntur, ob polypum ſubito ex corde in majora vaſa, arterioſa & venoſa, compulſum, ob anevriſma aortæ cito ruptum, qui tamen apoplectici dici haud poſſunt: oportet enim, ut ex apoplexia mortuus aliquis dicatur, quo ante mortem, functionum animalium, *ſuperſtitibus vitalibus*, adſit abolitio, quæ vera hujus morbi definitio eſt. Antiquorum autem definitiones, & *apoplexiam* & *ſyncopen* comprehendunt; *Apoplexia*, ait *Galenus, in definitionibus: eſt detentio mentis, cum abolitione ſenſuum & corporis reſolutione. Aretæus*, ut utrumque morbum, *Lipothymiam* & *apoplexiam* diſtingueret, diſcrimen in duratione mali poſuit, & *illam* πρόσκαιρον νάρκην, brevem ſtuporem, hanc, longam, appellavit. Verum, cum in perſiſtente lipothymia, quam ſyncopen vocant, diu tamen hæreant homines, ut mortui eſſe putentur, duratio mali utrumque morbum, multum ſane ſimilitudinis habentem, ſufficienter haud disjungit. Igitur definitio *Bœrhaaviana* rem penitus haurit, quæ ex actionum vitalium, reſpirationis & pulſus, reſiduo capitur. *Aegineta* quoque reſpirationem ſuperſtitem in deſcriptione apoplexiæ habet, & malum eſſe, cum illa remittit aut alta eſt, pronuntiat. Eleganter omnino *Archigenes* apud *Actium, apoplecticos mortuos vivere* ſcripſit: major difficultas eſt, apoplexiam a ſomno profundo diſtinguere. Etiamſi enim, *excitari poſſe*, ſomnum profundum, *non poſſe, apoplexiam* notare videatur, ſunt tamen ſomni, etiam ſanis, poſt longas vigilias, ita ſæpe pertinaces, ut, obſervante illuſtri Autore, nec tormentorum bellicorum fragore, nec uſtione, quæ dormientibus forte accidit, excitari potuerint. Ebrii quoque apoplecticis procumbunt ſimiles, atque etiam apoplectici pereunt, ſtupore in ſolutionem converſo, quod *Hippocrates* notavit: *Aphor. Sect. V. 5, ſi quis ebrius derepente obmuteſcit, convulſus moritur*. Facies tamen apoplecticorum magis tumet, & reſpiratio majori cum molimine peragitur, quam illis, qui profunde dormiunt. Cum in apoplexia ſenſus & motus voluntarii ceſſent, igitur in illa, quicquid poterit ſpirituum iter

ab encephalo per nervos ad muſculos voluntatis imperio ſubjectos ad partes impedire, ſufficiens morbi cauſa eſt, communi nervorum principio affecto, veluti pulchre *Aegineta* enuntiat. Aſt apoplecticis actiones vitales omnes manent integræ; partem adeoque encephali, ex qua nervi vitales exeunt, intactam manſiſſe oportet, cerebrumque ſolum, quod animalibus actionibus præeſt, in hoc morbo oppreſſum, cerebellum autem, quod actiones vitales, per obſervata, plus regit, integrum in illo manſiſſe, videbitur. Aſt hypotheſin ſapit hæc poſitio: *Cerebellum actiones vitales dirigit*, ſiquidem, obſervante *Senac*, *traité dela ſtructure du cœur*, vita manſit illis, qui cerebellum læſum habebant. Aliqui ad inſultus apoplecticos plus propendent reliquis, illi ſcilicet, qui obeſi, plethorici, ac cacochymici ſunt, utpote qui præ ceteris humores habent immeabiles, illis maxime in arteriis minimis, quæ ſunt in corticali cerebri ſubſtantia poſitæ. Ex his enim diſpoſitionibus potiſſimum tria evenire poterunt: 1) polypoſæ concretiones in arteriis carotidibus ac cervicalibus, aut ſinibus venoſis duræ meningis; 2) ſpiſſitudines inflammatoriæ; 3) pituitoſi lentores. Polypoſum aliquod obſtaculum adeſſe, quod liberum ſanguinis per encephali vaſa tranſitum fieri haud ſinat, exinde novimus, cum vertigo adeſt & ſcotomia; denſitatem autem ſanguinis rubri inflammatoriam dolores capitis acuti ſubinde revertentes oſtendunt, cum febre, ex qua, ſecundum ea quæ de phrenitide dicta ſunt, apoplexia haud raro naſcitur. Hoc ita eſſe, &, ex inflammatoria diatheſi obſtaculum ſanguini per cerebrum progreſſuri natum nunc fuiſſe, faciei rubor clare commonſtrat, qui apoplexia correptis evenire ſolet, ab uberiore ſanguinis per illas partes raptu proveniens, quæ ſuum vitale liquidum a carotide externa accipere ſolent. Aſt pituitoſum lentorem diatheſis patefacit cachectica, quæ ſeſe, habitu toto corporis pallido, maxime ſub ætatis provectioris debilitate, exhibet; quando igitur imminuitur ſanguinis rubra pars, ſeroſa autem augetur, fieri aliter nequit, quam quo per halantia tunicæ politiſſimæ, quæ ventriculos cerebri ambit, vaſa, pellucidum, tenue, liquidum,

quale in alia quoque cava corporis transprimi ſolet, transſudet, veluti ſectiones eorum, qui ſeroſa apoplexia occumbunt, per Autorum obſervata, ſatis ſuperque docuerunt. Cum autem illa lymphæ in cavis cerebri accumulatio ſenſim procedat, igitur lente quoque ſuccreſcunt orta abinde ſymptomata, & per plures menſes vel annos illi, quos malignum hoc ſidus afflavit, vertigine ac languoribus afficiuntur: *Nonnunquam*, ait, *Aretæus*, *prælonga habet initia*, *gravitatem*, *motum difficilem*, *torporem*, *frigoris ſenſum*; ſenibus maxime, quibus plurima vaſa cerebri obliterata ſunt & quibus, ob frigidum mucoſum, tenuis humor abundat, hoc morbi genus frequens eſt. Atrabilaria quoque diathéſis inter cauſas apoplexiæ eſt. *Si lingua*, ait *Hippocrates*, *derepente impotens*, *aut aliqua corporis pars apoplectica evadat*, *melancholicum illud eſt*. Præterquam autem, quod in fluidis apoplexiæ cauſa hæret, eſt etiam aliquid in ſolidis poſitum, unde ille morbus naſci posſit: 1) nimia ſcilicet vaſorum cerebri dilatatio ab æſtu ſanguinis orta, quem induxit motus muſcularis auctus, intemperans ſpirituoſi potus uſus, vomitorium acre, utpote quæ ſanguinem, concitato diaphragmatis motu, erga caput pellunt impetuoſius; 2) hytatidum intra cerebrum inque ejus pia meninge ac plexu choroideo, geneſis; tales intra piam matrem, veſicæ inſtar diſtentas, ſe ſæpius vidiſſe, teſtatur *Williſius*; 3) oſſei tumores ab inveterata calvariæ carie; 4) oſſificationes morboſæ in membranis cerebri. Illuſtris Autor particularem encephali plethoram & vaſa ejus abinde compreſſa, ut apoplexiæ cauſam, nominat, exinde natam, quod ad partes interiores via ſanguini impedita tunc ſit, dicitque hoc ita fieri poſſe ab omnibus magnis corporis contentionibus, ſub quibus ſanguinis venoſi refluxus ad cor impeditus eſt, unde, obſervante *Aratæo*, inter riſus continuos, γέλως ἄσβεςον, apoplexia oborta aliquando fuit, conſtrictis nempe pulmonibus & ſanguini tranſituro obluctantibus; a magno quoque niſu eorum, qui onus geſtant, quibus propterea facies, durante actu, vehementer intumeſcit ac rubet, atque a validis

animi

animi affectibus, maxime autem ira, a ſpaſmodicis denique contractionibus vaſorum ſubito ortis, apoplexia, multis in caſibus, oritur. Non autem tantum a preſſu vaſorum, ſed etiam ab eorum ruptura intra cerebrum facta, apoplexia excitatur, quam propterea ſpeciem, cerebri hæmorrhagiam, Celeberrimus *Hoffmannus* recte appellavit. Hæc apoplexiæ ſpecies ſubito necat, illis, quæ priori loco dictæ ſunt, ſenſim, usque ad mortem, lente procedentibus. Illuſtris *Malpighius* quatuor horarum ſpatio, a tali apoplexia periit, leviorem hujus morbi inſultum cum hemiplexia dextri lateris, quatuor, ante, menſibus paſſus, in cujus cadavere *Baglivius* dextrum cerebri ventriculum ſanguine grumoſo & nigro, ſiniſtrum, ſero flavo diſtentum, conſpexit. Ut autem ruptis vaſis in cerebri cava ſanguis effundatur, diatheſes variæ, *atrabiliaria* atque illa maxime, *ſcorbutica* quæ vaſa deſtruit, in cauſa eſſe deprehenduntur. Has apoplexias ab inſuperabili cauſa natas *Hippocrates* appellat *vehementes*, reliquas, *debiles* dicit, *Sect. II Aph. 42: vehementem quidem apoplexiam ſolvere impoſſibile, debilem vero non facile.* Nam quandoque & partis cujusdam corporis ſingularis ſolutionem, apoplexiam appellavit. A cauſis introductis externis, non minus, quam ab illis internis & ſpontaneis, apoplexia naſcitur. Minus tamen apoplectici, quam ſuffocati, periiſſe videntur, quos nidor carbonum vel halitus alius rei metallicæ enecavit; vapores ex juncturis vaſis deſtillatorii non rite glutinatis, ſuæ apoplexiæ attentatæ cauſas fuiſſe, *Helmontius* narrat. Celeberrimus *Hoffmannus, in obſervat. medico chymicis*, ab hoc venenato nidore, ſtuporem & ſoporem apoplecticum induci poſſe, arbitratur; hoc exemplis confirmat *Wepferus*, & immanes capitis dolores ex carbonum halitu naſci ſolere atque ſenſorium commune hiſce vaporibus, plus pulmone, affici, declarat. Igitur, cum tot diverſæ cauſæ ſint, eadem apoplexiæ curatio eſſe nequit. Omnis apoplexia periculoſa eſt, non obſtante actionum vitalium vigore. Cum enim apoplecticum videmus, ſi faciem, ſi pulſum & reſpirationem, quantivis pretii tam egregia vigoris naturalis ſigna

eſſe videbuntur, nam & circa mortem, cum ſenſus motusque jam decreſcunt, pro rato, reſpiratio pulſusque augentur. Tunc autem maximum imminet periculum, cum interceptus fieri incipit ſpiritus, inque facie ſudorum guttulæ comparent. Hinc *Hippocrates* dixit: *In apoplecticis, ex ſpiritus moleſtia, ſudor accedens, lethale.* Prognoſin *Cælius Aurelianus* ita format. *Pejorante paſſione atque in exitium ægrorum creſcente, vultus adductio, ita, ut longior nota eſſe videatur imago,* (ob muſculos faciei paralyticos & maxillam proprio pondere pendulam) *præcordiorum prominentia, atque totius corporis frigidus torpor, pectoris ſtridor, & ſuperiorum partium ſudores frigidi.* Eſt tamen aliqua ad ſalutem via, cum diſtenta tantum, neque tamen rupta cerebri vaſa ſunt, ſupervenientibus ſudoribus, urina craſſa, hæmorrhoidibus. Proinde artem oportet eadem tentare, quæ, ſponte nata, profuiſſe, obſervata fuerunt. Febris etiam ſuis ſtipata ſymptomatis, narium ſcilicet fluxu, cum menſes defecerunt, alvi fluxu, apoplexiam ſolvit, cum per illam ſtagnantia agitantur, reſiſtentia ſubiguntur, cruda mutantur in cocta, tunc maxime, ſi diatheſis pituitoſa hunc morbum produxit. Raro autem, ex hoc morbo convaleſcentibus, plena ſanitas eſt. *Solent,* ait *Celſus, qui per omnia membra vehementer reſoluti ſunt, celeriter rapi: ac, ſi correpti non ſunt, diutius quidem vivunt, ſed raro ad ſanitatem perveniunt, & plerumque miſerum ſpiritum trahunt, memoria quoque amiſſa.* Quidam, ait *Cælius Aurelianus, parva converſione mentis afficiuntur, ut aut alienentur, aut triſtes & ſomnioſi videantur, ut, ſi eos quisquam a ſomno excitaverit, aliquid alienum loquantur.* Omnes læſiones functionum animalium poſt apoplexiam ſuperſtites, *Hippocrates,* notante *Galeno, paraplegias* appellavit, licet nunc, multis, *paraplegia* vocetur, cum motus voluntarii ceſſant in omnibus tantum partibus cervici ſuppoſitis. Supermanet ſæpe *hemiplegia,* quæ dimidii corporis eſt ſolutio, qualis quoque in ſingulis partibus eſt, ut, altera faciei parte flaccida, altera motus muſculares tamen exerceat, quam dimidiatam ſolutionem *Aretæus* ad ventriculum quoque & inteſtina extendi, ſcribit.

Et

Digitized by Google

Et ille ipſe *Aretæus* pulchre notavit decuſſatam illam cerebri actionem, per quam læſio in parte dextra cerebri facta, paralyſin faciat in parte ſiniſtra, & viciſſim. Solet etiam illa, prout in Malpighii exemplo fuit, apoplexiæ imminentis ſignum eſſe, cujus alia quoque ſigna, tremor, vacillatio, vertigo, ſcotomia, ſopor, memoria vacillans, prophylaxis cauſa, attendi merentur: *Torpores*, ait *Hippocrates. Coac. prænot. & ſtupores, præter conſuetudinem contingentes, apoplexiæ futuræ ſignum:* & ibid. *quibus capitis dolores, ſonitus aurium ſine febre, & vertigo tenebricoſa & vocis tarditas, & manuum torpor, eos aut apoplecticos, aut epilepticos, aut obliviosos fore, expecta.* Cum ergo, ex diatheſi pituitoſa, inerti, ſi quod unquam eſt, liquido, malum oriri poteſt vel ortum jam eſt, conducunt ea, quæ illam movere poſſint, revellendo, incidendo. Hic aliquis cucurbitularum, atque veſicantium uſus eſt. Nec damnandus eſt errhinorum uſus, dummodo ne ſint acriora: Apophlegmatiſmi *Aretæo* dicuntur ejusmodi pharmaca, quæ lentum mucum e naribus frequentius ducunt, quem, quoniam ille in toto æque ac in primis viis eſt, vomitoria & purgantia ſalubriter ducunt. Vigente autem morbo vomitus excitari, periculoſum propterea eſt, cum vomitus ipſe, apoplexiæ, compulſo ad cerebrum ſanguine, cauſa fieri poſſit. Propterea *Aretæus* vomitoria damnat, ſpontaneos autem laudat vomitus: *Sin nauſeabundus eſt, id ne prohibeto, nam & illa contentio vigorem quendam ad expergefaciendum præſtat & pituitæ vomitus, cauſam morbi evellit.* Equidem nemo eſt, quin, cum apoplexia invaſit, venam ſecandam eſſe, ducat, magnam, quoniam hoc moribus ita receptum eſt, niſi feciſſet, incurſurus ignominiam. Monet tamen Illuſtris Autor venæſectionis uſum promiſcuum in omnibus apoplexiæ ſpeciebus eſſe non poſſe, illaque offendi debiles ac cachecticos. Ita *Celſus, ſi omnia membra vehementer reſoluta ſunt, venæſectio vel occidit vel liberat.* Tunc autem vena ſecanda & copioſior ſanguis dimittendus eſt, ſi apoplexia eſt *ſanguinea*, ſanguinis in toto corpore vis abundat, atque ipſa vaſa cerebri ad rupturam tenduntur, quod pulſus plenitudo, durities, celeritas, cla-

re

re docent; una vice venam ſecuiſſe, in magno malo non ſatis eſt, cum, ablata minima parte diſtendentis vaſa ſanguinis, ſopitus antea & ſuppreſſus quaſi motus, ſubito inſurgat & novum diſcrimen afferat. Inter ea, quæ, excitandi ægri cauſa, proponi ſolent, clyſma eſt, non equidem acrius, ex *Aretæi* conſilio, tale tamen, a quo copiæ ſubductio & a capite revulſio expectari poſſit. Laudat noſter *confectionem bamech*, quæ *colocynthidis* particulam recipit. Adeoque & *epiſpaſtica*, quæ ex ſinapi & pipere cum fermento panis ad plantas pedum applicantur, & cantharidum quoque ipſi capillitio, vel deraſo, vel ſublecto, applicandorum uſus, improbandus non eſt; veluti omnia irritantia, naribus admota, gulæ applicata, uti eſt, facta per plumulam, ex conſilio *Archigenis* apud *Aetium*, irritatio, fini huic reſpondent, qui in excitando motore torpido ponitur. In deſperatis morbis deſperata quoque valent auxilia. Igitur & efficacius purgans, ſi longa apoplexia eſt, cum fiducia dabitur, fore, quo, veluti aqua hydropica, ita & illa, quæ in cerebri cavis eſt, hac ratione derivetur. Si ex veneni halantis afflatu æger concidit, juvat, frigidam adſpergere, inflare in os, qua methodo aliquando, obſervante Autore, reſuſcitantur, quos, jam mortuos eſſe, arbitrareris. Venenum autem deglutitum, forte *opium*, *cicuta*, vomitorio ejiciendum.

8) *Catalepſis* mirabilis ille morbus eſt, qui κατοχὴ & *catochus*, ἀπὸ τȣ̃ κατέχεσθαι, *detineri*, *occupari*, *catalepſis* autem ἀπὸ τȣ̃ καταλαμβάνεσθαι, *comprehendi*, dicitur, cum, qui hoc morbo correpti ſunt, in eodem ſtatu corporis manent. Satius autem eſt catalepſin dici, quia tam catochi nomen, notante *Aegineta*, pro comate vigili acceptum eſt, quam etiam alia circa hoc nomen æquivocatio occurrit. Etiamſi enim catalepſi detentos *Galenus* κατόχȣς & κατεχομένȣς vocabat, frequens tamen eſt, in univerſum κάτοχα νοσήματα dici, quæ longa ſunt. *Hippocrates* κατόχως παρακρȣ́εσθαι, illos dixit, qui in febre indeſinenter delirant, niſi forte, quod Autor ad §. 774 propoſuit, ſenſus textus ille eſt: *ex phrenitide facilis in catochen tranſitus.* *Galenus* condiſcipulum nimiis ſtudiis fatigatum, cum hoc morbo corriperetur, ſcribit, jacuiſſe

cuiſſe

cuiſſe inſtar ligni rigidum, oculis apertis nunquam conniventibus, audiebat tamen & quorundam memor erat, videbat, ſed nec loqui poterat, nec ullum membrum movere. *Lambecius Comment. Biblioth. Caſ. Tom. II pag. 658* deſcribit puellam a ſe viſam hoc morbo correptam, quæ per plures dies omnis ſenſus expers toto corpore rigeret, oculisque apertis, & levi tantum aliquo motu convulſis, in eodem jaceret ſitu tanquam ſtatua, adeo, ut, ne acu quidem puncta, dolorem perſentiſceret, nec brachia ab aliis elevata, labarent, ſed monſtroſo rigore, in eadem poſitura firme & ſtabiliter permanerent. Vidit Autor hoc morbo correptam mulierem in florida ætate conſtitutam, clauſis oculis jacentem, qui aliis in hoc morbo aperti ſunt. Aliquando recurrit per intervalla malum, aliquando dimidiam corporis partem ferit, quod Autori compertum eſt, qui mulierem, quam, ſtantem, morbus invaſerat, vidit in hac ſua orthoſtadia continuaſſe, muſculis ſtaturam obfirmantibus in ſua actione continuatis, deficiente ſaltem ſenſorio communi, qua parte illud ideas ſenſibilium rerum per ſua organa accipit. Tunc equidem efficacia rei illius, quæ motum muſcularem facit, adeſt, ſed abeſt potentia mutandi directionem iſtius cauſæ, inde omnia manent in eodem ſitu, quam habebant eo tempore, cum morbus ingruebat. Diſcrepat igitur catalepſis tota ſua natura ab apoplexia. In hac, pulſus magnus eſt, reſpiratio alta, muſculi flaccidi, motus eorum, qui de voluntate pendent, nullus; aſt in illa, pulſus & reſpiratio naturalem æquant, facies haud tumet, nam ſanguini libera tunc per carotidas via eſt, in minimis ſaltem tubulis corticalis cerebri ſubſtantiæ ſubſiſtente mali cauſa, adeoque ſaltem abeſt advertentia, & voluntatis, directionem muſculorum mutaturæ, deſtinatio. Habet ille morbus ſuos gradus, aliquibus voluntatis umbra ſupereſt, ſed confuſæ, alii per horas, alii per dies, in illo inſultu manent, aliis frequenter morbus revertitur, &, cum paraxoxyſmus ceſſat, mali nulla ſuper eſt memoria, & omnium functionum integritas redit. Cauſæ hujus mali aliquando ideales ſunt, alio tempore ſunt mechanicæ, nec tam videntur in cerebro ſedere, quam

in partibus huic viſceri, conſenſus lege, junctis. In ſummo terrore conſtitutus catalepſin experitur, fixus manet, vox faucibus hæret. Terror adeoque & Ira, qua perculſi ſæpe immoti manent, omniaque pathemata velocia, catalepſis cauſæ fieri poſſint. Deinde, quod cauſas mechanicas attinet, illæ præ ceteris nominandæ ſunt, quæ ex hypochondriorum labe atrabiliaria proficiſcuntur. Autor fœminam catalepſi liberatam vidit ſubito, poſtquam illi vermes ex ore progreſſi eſſent. Deinde juvenculæ, cum menſium ellipſin patiuntur, tum aliis, tum huic quoque, cerebri malis ſubjacere ſolent, & in fœminis, ſi exempla colligas, catalepſin pluries offendes, quam in maſculis; denique & febrilis materies ad cerebrum translata hujus mali cauſa eſſe poteſt; intercurrit enim aliquando febribus acutis ac intermittentibus. Catochon, tumore poſt aurem, ſolutam ſcribit *Hippocrates Prædict. Lib. I*, qui morbus ceteroquin in febribus inflammatoriis peſſimum ſymptoma eſt. In morbis acutis quandoque videmus ægros, apertis oculis, jacere, catalepticorum more, & quidem malo ſemper omine, id quod & *Hippocrates* monuit, dicens, *ſingultuoſi, catoche correpti, malum.* Niſi febris acuta eſt, quæ hunc morbum fecit, ceteroquin multi evadunt, tunc maxime, ſi pathemata, aſſiduæ lucubrationes, aut conſuetarum evacuationum defectio, inter cauſas ſunt. Senibus, melancholicis, exſuccis, exitialis morbus eſt, quos derepente invadit & ſtrangulat. Curatio ejus duplex eſt, vel durante paxoxyſmo, vel extra eundem. Dum paroxyſmus adeſt, mutanda eſt illa diſpoſitio ſenſorii communis, quæ hoc tempore adeſt, & omnem actionem ſenſuum impedit, id quod, uſu excitantium, perficitur, ita tamen, ne acrior ſit ſtimulus, quo, animadvertente *Hoffmanno*, ſi febris acuta, ſi fœmina hyſterica eſt, in motus convulſivos converti morbus poteſt. Sufficiunt lenes frictiones, quibus ſenſim refici æger poſſit. Cum autem reverti morbus ſoleat, igitur mutanda hominis conditio eſt, ſub qua malum prima vice invaſit. Huc adeoque pertrahenda eſt tota affectuum muliebrium atque ſtatus hæmorrhoidalis curatio. Prolicienda ex conſilio Autoris, eſt narium hæmorrhagia; bal-

Digitized by Google

balnea pedibus, epiſpaſtica plantis pedum applicata, frictiones crurum ac pedum, proderunt ſemper in tali caſu. Melancholicis evacuationes ſanguineæ nocent; horum ſicca & ſtrigoſa temperies humectantia poſtulat; horæi fructus, lactis ſerum, proſunt. Licet autem his ſpirituoſa parum prodeſſe poſſe videantur, repudianda tamen omnino non ſunt, cum debilis, ex ſenectute vel morbo, homo eſt. Sternutatoriis uti, etiamſi in ipſo morbo proficuum haud eſt, licet tamen poſtea, cum cauſa cognita, decubitus forte circa cerebrum, tale remedium poſtulat. Neque vero vomitoria diſuadenda ſunt, ſi ex primarum viarum labe morbus oriri cœpit.

9) *Carus*. Levis veluti aliqua apoplexia eſt, a capite prægravato, κὰρ enim aut κάρη, Græcis *Caput* eſt, dictus, gravis ſcilicet ſopor, ex quo ægri vix poſſunt excitari. Dum autem validis *ſtimulis* excitantur, diducunt palpebras per momentum, moxque in ſomnum æque profundum relabuntur. Noſter, anteaquam hunc morbum exponit, omnes affectus ſoporoſos ita ordinat:

1) Cum aliquis, ſubinde dormiens, ſponte vel levi ſtimulo excitatur, *Coma* eſt;

2) Cum aliquis, expergefactus, hebes & immemor eſt, ex cocochymia pituitoſa, *Lethargus* dicitur;

3) Si eadem fiunt ex cauſa ſanguinea, febrili, *Carus* vocatur;

4) Si nunquam ſponte expergiſcitur homo, nec applicatis validiſſimis, ad breve tempus durante malo, *parapoplexia* erit;

5) Si diu morbus hic durat, accedente membrorum ſolutione, *apoplexia* adeſt.

Somnus longior ubique malus, niſi cauſa cognita adſit, ebrietas, præcedentes vigiliæ. *Heers. Obſervat. med. Libr. I* hominem, ab ebrietate, jam in quartam diem dormientem liberavit a perforatione calvariæ, quam jam moliebantur chirurgi, quia credebant apoplecticum, ex lapſu, eſſe. Cum autem nul-

ſum, raſo capite, ſignum læſionis appareret, pulſusque optimus ac reſpiratio liberrima eſſent, ſine ullo ſtertore, audacter, apoplecticum eſſe ægrum, negavit, vulſisque myſtacis pilis illum excitavit. Antiqui inter hos affectus nihil diſcriminis poſuiſſe videntur. *Galenus* ita habet, *Comment. in Libr. I prædict. Quum vero cerebrum, ob pituitam, tum humectetur, tum refrigeretur, in lethargicis affectibus, coma erit, quod & ipſum, ſi lubet, carum vocare poteris. Aegineta* tamen, ad febrim reſpiciens, utrumque morbum diſtinxit eo, quod febris carum præcedat, lethargus illam ſequatur. Erit adeoque carus, coma febrile ex illæſo cerebro, ejusque vaſis ſaltem vel dilatatis, vel ab inflammatione adſtrictis. *Sydenhamius* epidemicam talem conſtitutionem vidit; inter ejus ſymptomata eminebat *carus*, ſive ſomnus profundus ad ſeptimanas aliquot plerumque durans, a quo difficillime excitabantur ægri, mox iterum obdormiſcentes. Ubi tamen, moderata ſanguinis miſſione, & enematibus injectis, nimius febris impetus ad debitum moderamen redactus eſſet, omnes ferme evadebant, ſenſim ſoluto morbo. Deliria junioribus aderant, neutiquam tamen ad immanes phreneticorum furores procedebat mentis alienatio. Omnia, quæ in cura apoplexiæ conveniunt, huc quoque referri poſſe, Autor exiſtimat, ſummis tamen remediis nec ſimul, nec præcipitantius, applicatis, cum tantum, quantum in apoplexiis, ex mora, periculum eſſe haud poſſit. Laudat igitur, poſt moderatas evacuationes, remedia, quæ impetum & copiam a capite derivant, ut ſunt, clyſmata, epiſpaſtica, balnea pedum. Omnia remedia calefacientia tunc videntur eſſe commoda. Erecto corpore in ſedili collocandus æger eſt, ut ſenſim reſipiſcat. *Coma ſomnolentum, cataphora*, ex ſententia *Boerhaavii*, cari leviores videntur eſſe ſpecies. Aſt propius ad apoplexiam accedit lethargus, qui ab oblivione dicitur, quum ægroti, expergefacti, omnium rerum ſunt immemores, iterumque obdormiſcunt, ceteroquin pallidi, tumidi, decolores, partes ſub oculis elevatas habentes, difficulter reſpirantes, cum pulſu tardo, tunc maxime, cum morbus longus, febris autem nulla, eſt. Ita enim *Aegineta* hunc morbum a

caro

Digitized by Google

caro, qui morbus acutus eſt, diſtinxiſſe videtur. Aſt reliqui nihil diſcriminis ponunt. *Celſus*, lethargum a phrenitide in eo diſcrepare, ſcribit: *quod in hac difficilior ſomnus, prompta ad omnem audaciam mens eſt, in lethargo autem marcor & inexpugnabilis fere dormiendi neceſſitas. Aretæus* quoque & *Cælius Aurelianus* de hoc morbo egerunt in libris, quos de acutis morbis ſcripſerunt. Quo propior ergo ad apoplexiam morbus eſt, eo plus ea quæ Apoplexiæ ex cauſa frigida natæ conveniunt, medicamenta, huc quoque referri poſſunt. *Celſus* aquam frigidam corpori affuſam laudat. Aſt in ſomno chronico per plurimas ſeptimanas, veluti apud Autorem eſt, durante, quem, *veternum* diſtinctionis cauſa nominat, expectatio ſola, auxilio eſt. Singulari aliqua ſectione morbi chronici comprehenduntur, de quibus in univerſum notantur ſequentia. Morbus longus eſt ille, qui lenta evolutione per ſua tempora progreditur, & *ſub quo*, verbis *Celſi*, *neque ſanitas in propinquo, neque exitium eſt.* Hi lente plerumque ſubrepunt, latenter invadunt, ſeſeque tunc demum oſtendunt, quando adoleſcunt, atque in illis motus critici inertes ſunt, a quorum tamen efficacia & celeritate, natura acutorum pendet; in multis propterea acutis plus, quam in vetuſtioribus, ſpei eſt: Plus fiduciæ in atrociſſimo *peripnevmonia* morbo, illum curatum iri, quam in *phthiſi*, eſſe poteſt. Aliqui ex illis, tempore primi ſunt, alii ex prioribus morbis, atque etiam ex acutis progerminant. Illi ex omnibus naſcuntur cauſis, quæ, vel introductæ vel ſpontaneæ, humores rebelles, organa autem ſuis liquidis movendis imparia, reddunt, & ipſa machina ſæpe ſuis nimiis bonis, *plethora*, *pinguedine*, *robore*, *vita continuata ad ſenectutem*, opprimitur. Morbi igitur longi illi ſunt, in quibus ſuperandis homo diu, lenta autem naturæ progreſſio eſt. Id quoque ſingulare chronicis morbis eſt, quod deliberandi & medicamenta ad cauſas attemperandi, ſpatium ſuperſit; aſt melius propterea ægris non eſt, quod diu laborant, cum virium vitæ ſegnities & motuum criticorum abſentia hos morbos ipſis acutis ſæpe truculentiores reddat. Neque culpandi medentes ſunt, cum lon-

gum morbum minus ſanant, acuto. *Celſus* tamen ignominioſum eſſe putat, longos morbos ſanare non poſſe, *Libr. III Cap. 1: Magis ignoſcendum eſſe medico parum proficienti in morbis acutis, quam in longis. Hic enim breve ſpatium eſt, intra quod, ſi quod auxilium non profuit, æger extinguitur; ibi & deliberationi & mutationi remediorum tempus patet, adeo, ut raro, ſi medicus inter initia acceſſit, obſequens æger ſine illius vitio pereat;* multi ſane morbi incurabiles ſunt, in quibus medentes, præterquam quod illos trahant & tolerabiles reddant, efficere nihil poſſunt, quales ſunt illi, qui in maſſa humorum indiſſolubiliter concreta, vel in labe viſcerum purulenta, conſiſtunt.

1) Paralyſis, ἀπὸ τοῦ παραλύεσθαι, ab eo dicitur, cum ſolutio facta eſt eorum quæ antea firma erant & valida. Hæc, cum minor eſt, ut motus tunc quidem ſuperſit, ſed debilis, ſenſus autem ſuperſit, ſed hebes, *pareſis* dicitur, quam *Hippocrates* in acutis notavit, dixitque διάλυσιν, πάρεσιν, σύμπτωσιν. *Aretæus* autem *pareſin* ſpecialius accipit. *Urinæ in veſica ſuppreſſio, aut retinendi impotentia, pareſis proprie eſt.* Solvi dicuntur muſculi, cum laxa illorum eſt immobilitas, qua in re differunt a *Tetano*, in quo, ob rigiditatem, muſculi manent immobiles. Notum eſt ex phyſiologicis, nervos quosdam ſenſui, alios motui, ſervire, qui, licet diſtinctiſſimi ſint in ſua origine intra encephalon, tamen in truncos majores collecti, ad partes corporis una deferuntur. Poteſt ergo lædi, quod in plerisque paralyſibus ita evenit, motus, manente ſenſu. Rarius ſenſus perit, manente motu, quale exemplum Noſter excitat; peſſimum eſt, ſenſum una perire motumque, quod *Hoffmannus* obſervavit. Fieri etiam poteſt paralyſis, arteriæ, cum illa deſtructa eſt, aut muſculoſæ fabricæ, vitio. Cum apoplexia totius corporis aliqua ſit paralyſis, adeoque omnis cauſa, quæ apoplexiam, paralyſin quoque producere poteſt, quando pars illa ſenſorii communis, ex qua nervus membri oritur, afflicta fuit, aut cauſa in tota longitudine nervi ad membrum abeuntis hæret. Tumentes ſcirrhoſas glandulas quæ ſub alis ſunt, brachii per gradus ſenſim ſoluti, cauſam, Illuſtris Autor obſer-

obſervavit, atque in omni nervo vel arteria, cum deligantur, deſuper ſpaſmus, infra paralyſis eſt. Maxime autem paralyſis quæ ad ſenſum motumque una fit, oritur, quando nervus totus oppreſſus eſt. Quodſi, ex læſa muſculoſa fabrica vel tunicæ muſculoſæ cavorum inertia, nata paralyſis eſt, tunc illum ſtatum, atoniam, pathologi appellant. Cauſæ, quibus nervi ſolvuntur, variæ ſunt. Ex morbis prægreſſis, maxime illis, qui ad genus nervoſum ſpectant, veluti *apoplexia* ejusque ſpeciebus, atque ex *epilepſia*, hinc ex doloribus diuturnis, qui ad nervi grandioris originem fiunt, ſolet ſupereſſe paralyſis. Poſt rheumaticam lumbaginem, quod *Bœrhaavio* accidit, levior artuum inferiorum ſequi ſolet paralyſis, uti etiam a muſculorum longa quiete debilitatorum inertia; qua de re iſtæ ſolutiones frictionibus fortibus ſolis obfirmari denuo poſſunt. Deinde plethora & ſolemnium ſanguinearum excretionum defectio inter paralyſis cauſas numerantur, unde *Hippocrati* dictum eſt: paraplectici quid metuendum eſſe, quando, hæmorrhoidibus oppreſſis, vertigo ſupervenit. Frequentiores ſunt, ex translata febrili materia, per metaſtaſin ſeu metaptoſin, paralyſes partium, *amaurosis*, *ſurditas*, & præ ceteris materia podagrica, non amplius circa loca conſueta in extremis depoſita, ad principia nervorum abire poteſt. Summus inteſtinorum dolor, quem *colicam pictonum* vocant, quamque a medicamentis ex plumbo vel ceruſſa paratis, ipſiusque ceruſſæ tritæ halitu, ſæpius oriri, Noſter tradit, atque alius quisque ſummus inteſtinorum dolor, vel conſenſus lege, vel translata alioſum materia mala, paralyſin inducere ſolet, uti *Aegineta* habet. *Noſtris quidem temporibus colicus quidam morbus moleſtus fuit, ex quo quidem ſuperſtites futuros, artium motus privatio ſequebatur.* In nervorum quoque tunicis cauſa paralyſin factura ſedem figere poteſt, quod cum eſt, vix ſolvi morbus poſſe videtur. Denique & forinſecus applicata, frigus, calor, humidum, venenum ſtupefactivum, hydrargyrus in tunicis forte nervorum eorumque cellulis ſubſiſtens, artus ſolvere poſſunt; poteſt quoque vertebra aliquantulum depreſſa nervorum ſub ſe comprehenſorum primordia premere

mere & ſpirituum per illos tranſiturorum viam præpedire. Hæc quando in univerſum de omni paralyſi ita dicta ſunt, de ſingularum partium ſolutione agitur. In ſyncope, cor, ex rationibus muſculi, laxam immobilitatem ſervat, atque aliquando a valido animi affectu lethalis cordis paralyſis conſequitur. Cum autem debilis ſaltem cordis motus eſt, poſſunt illam reſuſcitare auxilia, quæ reditum ſanguinis venoſi ad auriculas excitant, frictiones, frigida pectori affuſa, aeris inflatio. Ex paralyſis natura explicari quoque poſſunt reliquorum viſcerum, *œſophagi, ventriculi totius, ejus oſtii inferioris, alimenta indigeſta cito emittentis, unde Leienteria eſt*, inertiæ. Veſicæ paralyſis vel ex toto viſcere, vel ex ſoluto ejus ſphinctere naſcitur; *illa* nocentior, utpote ex nervorum vitiis orta, unde involuntarius urinæ in morbis acutis effluxus, univerſalis paralyſis mox conſecuturæ indicium eſt, *hæc* autem diuturna utpote ex ſola muſculoſæ partis mutata conditione proveniens. Etiamſi autem omnis paralyſis in ſe mala eſt, illa tamen nocentior, quæ atrophiam partis habet comitem. *Quibus*, ait *Hippocrates, Prorrhet.* Lib. II: *una cum hoc, quod movere non poſſunt, morboſa pars corporis attenuatur, hi in ſanitatem reſtitui non poſſunt*. Levius quoque malum eſt, ſi paralyſis, deſcendens ad inferiora, liberas relinquit partes ſuperiores; gravius eſt, ubi inferiores partes primo occupans, ſurſum adſcendit; quidquid ergo materiam morboſam, viam ſpirituum per nervos impedientem, amovere, diſſipare, atque vel in aliam partem transferre, vel ex corpore penitus ejicere poteſt, paralyſi medicina eſſe valebit. Hinc febris paralyſi ſuperveniens, illam ſolvit. Ita quoque tremor convulſivus paralytico membro ſuperveniens, movendo excutiendoque, quod prope nervum hæret, proderit. Spontaneæ excretiones, alvinæ, non minus ac illæ ſanguineæ, hactenus deperditæ, ex quibus morbus natus eſt, felicem morbi exitum promittunt. Ars igitur, naturæ æmula, ſimiliter, quod immotum hæret, movere ſuſcipit, *craſſa attenuantibus*, atque *illis, quæ obſtructum reſolvere poſſunt*, de quibus Autor in theoria obſtructorum fuſius egit. Propiori titulo huc referuntur fragrantia vegetabilium

lium aromata, atque olea ſtillatitia exinde parata, eaque cum ſalibus efficacioribus in ſaponem adunata. Quæ graveolent, viroſa dicta ſunt veteribus, *caſtoreum, moſchus, zibethum*; hæc, aliaque virus olentia, *opopanacem* atque *ſagapenum*, in paralyſi propoſuit *Aetius*. Deinde & illa laudantur, quæ vel nervos cerebro reſpondentes proximo contactu irritare, uti *ſternutatoria*, vel cutaneos nervorum apices, uti *cantharides*, vellicare, poſſunt, atque omnis motus muſcularis ſub cælo clemente factus, huic morbo favet. Si motum imbecillitas prohibet, *Celſus* jubet, *ut geſtetur, vel motu lecti concutiatur, tum id membrum quod deficit, ſi poteſt per ſe, ſin minus, per alium moveatur, & vi quadam ad ſuam conſuetudinem redeat*, atque alibi *membrum reſolutum frictionibus confirmari* aſſerit. Non deſperat Illuſtris Autor, fore, quo experimenta electrica viam ad ſanationem hujus mali ſternant adducitque exempla eorum, qui hac medicina convaluerunt. Laudat *Celſus balnea arenæ calidæ, & laconicum, & clibani, & quorundam naturalium ſudationum, ubi a terra profuſus calidus vapor ædificio includitur*. Aquarum ſtillicidia, *καταχλυσμὸς*, *Aurelianus* commendat, atque ille idem membra, quæ ſoluta ſunt, natatu exercere juſſit, *partibus paſſione vitiatis adjungendo veſicas, quæ natandi laborem minuant*. Eidem ſcopo inſerviunt *ἐπικρούσεις*, *pulſationes, molleſque percuſſiones*; *Aretæus* lethargicos urticis verberare juſſit. Idem effectura ſunt medicamenta acria parti affectæ applicanda, quæ dolere faciunt, *emplaſtra, dropaces*, evitando tamen inflammationem, quæ in gangrænam abire, cum pars ſemimortua eſt, facile poſſet; uſtione Ægyptios paralyſes tentare, *Alpinus, Medic. Ægypt. Libr. III Cap. 12* Autor eſt. Potiſſimum autem origo nervorum vellicari debet. Ita *Galenus*: *Si quis ex anatome, ad quam partem deſcendant ſinguli nervi, a medulla ſpinali prodeuntes, cognoverit, affectas ſedes quam facillime inveniet. Nam crura & manus temere & fruſtra multi medici tota die nocteque calefacientibus remediis perfricant, negligentes locum, ubi vel ſpinalis medulla vel nervus aliquis ex ipſa egrediens læditur.*

2) Etiamſi dubium eſſe poſſit, chronicis ne an acutis mor-

bis accenſeri *epilepſia* debeat, cum ſæpe unico paroxyſmo morbus conficiatur, ſæpe per periodos invadat, hinc per annos duret, atque etiam *συγγηράσκειν, συναποθνήσκειν*, ad ſenectutem usque durare, intelligatur; attamen ubi de epilepſia, uti morbo primario, agitur, chronicus dici omnino meretur, nec niſi tunc acutus & celer ille morbus eſt, cum ex alio morbo, tanquam cauſa ſua, *febribus acutis, partu difficili*, naſcitur. Ita *Aretæus: epilepſia caſus pernitioſus eſt, ſi acute invadat, nonnunquam enim uno die hominem perdit. Periculoſæ etiam ſunt, per circuitus exacerbationes, unde factum eſt, ut in acutorum numero morbus comitialis poneretur. Quodſi malo adſueſcat homo & morbus tenaciter adhærens occupet, non ſolum diuturnus, ſed etiam perpetuus efficitur. Hippocrates* autem & *Celſus*, ita habent: *Solet quidem id genus longum eſſe, usque ad mortis diem, & vitæ non periculoſum, interdum tamen, cum recens eſt, hominem conſumit.* Videtur ad definitionem Epilepſiæ haud requiri, quo illa, alterna cum requie & novo paroxyſmo, invadat, nam ſæpe unico inſultu morbus perficitur; niſi hoc eſt, quod, etiamſi uno tota ægritudo curſu abſolvitur, illud tamen tempus quo durat in alternos inſultus atque alternam quietem dividi poſſit. Eſt ergo epilepſia, definiente *Bœrhaavio*, ille hominis ſtatus, cum ille, ſubito proſtratus, amiſſis ſenſibus internis atque externis, præter voluntatem muſculos tam voluntati ſubjacentes, quam omnes, cum concuſſu violento, movet. Nomen morbo varium eſt: Præterquam enim, quod *ἐπιληψία ἐπίληψις, τὰ ἐπιληπτικὰ*, dicatur, *ἀπὸ τοῦ ἐπιλαμβάνειν, a comprehendendo, ſacer* quoque *morbus ἱερὴ νοῦσος*, Latinis autem, *comitialis morbus*, ideo dictus eſt, quod comitia ſolverentur, cum aliquis hoc morbo perculſus, concidiſſet:

Concilium populi labes horrenda diremit. *Seren.*

Lunaticus quoque *morbus*, & *dæmoniacus* in ſacris literis dictus eſt, tamque evidentibus ille ſignis dignoſcitur, ut cum congeneribus morbis confundi vix poſſit. Differt a *tetano, quo morbo correpti ſemper rigent*, viciſſitudine rigoris & laxi-

laxitatis, nec cum *catalepſi, qua immotus jacens flexiles tamen retinet articulos*, confundi morbus poſſet, cum comprehenſi iſta quieti jacent, hac, convelluntur. Apoplexiam tam parum refert, ut illi contrarius morbus *Bœrhaavio* recte dicatur. Poſſet tamen cum ſtrangulatu hyſterico ſtare. Ita *Cœlius Aurelianus* habet: *Frequenter ſimile pati epileptici, & a matrice præfocatæ inveniuntur, ſiquidem non aliter ſenſibus privantur, ſed diſcernuntur, quod in ultima acceſſionis parte per os atque nares ſpumarum fluore non afficiantur.* Etiamſi autem, in definitione, celeriter invadere, morbus dictus eſt, multi tamen, ſe hoc morbo oppreſſum iri, aliqua veluti propathia, præſentiunt, uti *Aretæus* notavit. *Ab initio membris ſegnes ſunt, caput grave ſentiunt, diſſoluti, languidi, pallentes, puſillanimes & ob morbi verecundiam contriſtati.* Cum autem concidunt, vociferantur, cur ita fecerint, neſcii, cum evigilant. Neque vero memores illorum omnium ſunt, quæ magna muſculorum contentione peracta in morbo fuerunt, licet tanta illis vis eſt, ut a fortibus viris contineri ſæpe nequeant. Et omne quidem muſculorum genus, vis morbi percurrit. Miris diſtorſionibus exercentur faciei atque oculorum muſculi, mandibula adducta linguam demordet, neque, cum exquiſita epilepſia eſt, muſculus facile eſt, quin huc illuc torqueatur; denique & viſcera, quorum muſculi voluntati haud obſequuntur, conquaſſantur; intercepta maxime eſt reſpiratio; igitur, cum, ex anteriori cordis thalamo per pulmones ad ſiniſtrum via ſanguini intercepta eſt, debilis ac intermittens pulſus eſt. Quamvis autem a variis cauſis hic morbus naſci ſoleat, videtur tamen oriri non poſſe, niſi ſenſorium commune affectum prius eſt. Poſſunt equidem cauſæ procatarcticæ multæ eſſe, proxima tamen ſemper eſt in cerebro, ſive illi penitus infixa, ut *epilepſia* ſit *idiopathica*, ſive per conſenſum illuc translata, quæ eſt *ſympathica*. Quando autem *habitualis* morbus eſt, adſunt cauſæ prædiſponentes, *προηγούμεναι*, quæ vel ſponte, vel a cauſis procatarcticis, *ira, terrore, venere*, excitantur. Hæc diatheſis in ſenſorio communi hærere videtur, unde inſanabilis plerumque morbus

 eſt;

Digitized by Google

eſt; etiamſi autem breve malum eſt, veluti in illa epilepſia infantili, cum vel dentitione difficili, vel iracundæ nutricis viroſo lacte, ad motus convulſivos puer excitatur, non tamen minus proxima pars affecta cerebrum eſt, eo irritabilior infantibus, quo grandius molliusque hoc illis per naturam datum fuit. Proinde fit, quo, cum aliqua materies irritans ſemel intra mollem infantium cerebri pulpam ſuſcepta eſt, extricari deinde nequeat, cum ætas obfirmata fuit. *Hippocrates* ſcripſit epilepſiam ante pubertatis terminum conceptam ſanari, illam autem, quæ poſt vigeſimum quintum annum invadit, ſanari haud poſſe, omnium minime, cum hæreditarium malum eſt, vel terrore perculſa mater gravida, epilepticum videns, morbi ideam ad fœtum transmiſit, quod Illuſtri Autori per exempla comprobatur, atque ſingulares ſimul phantaſticæ matrum in fœturam impreſſionis hiſtoriæ adducuntur. Idiopathica autem tunc epilepſia eſt, cum ipſa cerebri ſubſtantia, *ab acri ſucco, veneno, potibus inebriantibus, excreſcentiis oſſeis cranii internis, ejus intropreſſione, ſinuum venoſorum chondrogeneſia, decubitu mercurii,* affligitur. Inflammatio meningum cerebri eundem effectum edit; atque, in phrenitidis hiſtoria, convulſiones quoque enumerantur inter illa mala, quæ eam, ſi peſſima eſt, comitari ſolent; omnesque ſequelæ inflammationis erebri, *abſceſſus, ſphacelus,* convulſivam mortem afferunt; ſanari tamen poſſunt, quibus pus ſub calva collectum eſt, ſi modiolo os exſcinditur, quod *de la Motte, traité complet de Chirurgie, Tom. II,* factum fuiſſe, ſcribit. Eo autem plus ad cerebrum pertinere hic morbus videtur, quandoquidem illum, etiamſi homo ceteroquin ſanus eſt, magna pathemata, ſubitaneus terror, excitare poſſunt, cumque, quo quis alacriori ingenio præditus eſt, eo plus illi obnoxius eſt. Eſt autem alia quoque epilepſia, qua, cerebro ipſo extra paroxyſmum illæſo, nervorum ſtatus ita mutatur, ut cerebri ſtatu ſimiliter exinde mutato, epilepſia naſcatur; unusquisque dolor, ſi ſummus eſt, conſenſus lege, convellit cerebrum. Sic, cum luxatum os, perioſteo inflammato, reponitur, oritur ſæpe convulſio. Sub acerbis, qui ex cal-

calculo, partu difficili, aliaque ex cauſa uterina, naſcuntur, doloribus, ægri convelluntur ſæpiſſime, ubi denuo Noſter monet, hyſtericam paſſionem mentiri poſſe epilepſiam, licet morbus ſaltem tunc adſit ſpaſticus, quod exinde intelligitur, cum ægrotæ omnium rerum durante paroxyſmo factarum, conſciæ ſunt, nec ſpumam oris habent; quam ſæpe dolor a lumbricorum morſu excitatus, inſultus epilepticos movet ferociſſimos, atque illi quoque ex doloribus, quos naſcituri dentes inducunt, provenire ſolent ſæpiſſime. Quæ omnes epilepſiæ, uti breves & ſymptomaticæ, ita beneficæ eſſe non poſſunt, cum nullam excretionem cauſæ illius, unde natæ ſunt, intendant. Sunt autem aliquæ epilepſiæ, ex inſtituto naturæ, criticæ, morbidum expulſuræ, ſi vires ſufficiunt. Hinc *Galenus*, *comitialem morbum fieri, nervorum principio ſe ipſum quatiente, ut, quæ noxia ſunt, excutiat*, ſcripſit, atque *Hippocrates*, convulſionem in febre natam, ſi eodem die deſinat, bonam eſſe, obſervavit. Igitur *Sydenhamius*, ſi paroxyſmum epilepticum videret in infantibus dentitione jam perfunctis, in procinctu variolas eſſe, ſemper ſuſpicabatur, plerumque ſatis mites & boni moris; atque in aliis quoque morbis exanthematicis, in febre miliari, petechiis, haud infrequenter intercurrunt epileptici motus, aliquando ſalutares, ſemper tamen ſuſpecti, multique ægrotantes, cum retroceſſit mala materia, inter motus ejuſmodi epilepticos, vitæ finem ponunt. In univerſum, quidquid recedit, cum ſalubriter expulſum eſt, quicquid etiam haud fluit, cum fluere oportet, hujus mali cauſam ſiſtere poteſt. Hinc a cruſta lactea infantium retrograda, a menſium emanſione, lochiorum thrombis, epilepſiarum proventus frequens eſt. Morbus ille, tanquam cauſa aliorum quoque morborum, conſiderari poteſt. Relinquit enim, animadvertente *Aretæo*, *ingenii & ſenſuum tarditatem, auditus gravitatem, tinnitus & bombos aurium, linguæ titubationem, ratiocinii perturbationem, deinde fatuitatem.* Vehemens ille ſpaſmus, qui invicem cum laxitate muſculorum permutat, humorum circulum vehementer lædit, ſanguinis venoſi ad cor reditum cohibet, hinc faciei tumor, venarum varicoſa diſtenſio, ab *Hippocrate* obſervata, cutis livor

vor, etiam in cadaveribus. Abinde quoque, cum interna viſcera tunc convellantur, naſcuntur vomitus bilioſi, urinarum alba fluxio, ſtrangulatus, &, valido paroxyſmo epileptico correpti, obſervante *Aretæo*, eadem patiuntur, quæ ſtrangulati. Deſperatum malum eſt, ſi chronicum eſt, atque illud maxime, quod, *μηδὲν προσημαῖνον*, nulla ſignificatione prævia, derepente invadit, id quod, morbum ipſi cerebro tenaciter inhærere, notat; inde *Celſus: in eodem morbo ſi ſimul totum corpus afficitur, neque ante in partibus aliquis morbi ſenſus eſt, ſed homo ex improviſo concidit, cujuscunque is ætatis eſt, vix ſaneſcit.* Facilius tamen ſanatur, quæ ex alia cauſa, uti acribus ventriculo applicatis, tendine acriter vellicato, naſcitur, quam, quæ cerebro familiaris ac domeſtica eſt. Varia mali curatio eſt. Cauſa irritabilem partem vulnerans emoveatur. Sic unicum epilepſiæ ex dentitione naſcentis auxilium eſt, ſi gingiva, ſub qua dens hæret, inciditur; quæ a preſſu ſanguinis effuſi, in vulnere capitis, fit, epilepſia, aufertur, ſi trypano emotum os & extravaſatum eductum fuit. Veneno de ventriculo cedente eoque per antidota correcto, mali quies eſt. Expulſo verme, morbus tollitur, quo in caſu pulvis valerianæ bene militavit. Cum autem tenaciter cauſa morbi inhæret elementaribus corporis partibus, in arte nihil eſt, quod certam ſanationis fiduciam facere poſſit. Febrem autem ſi excitare poſſes, ſanaturus forte agrum es: *Quartana*, ait *Hippocrates, laborantes magno morbo non corripiuntur, ſi autem capiantur, & quartana ſuperveniat, liberantur.* Tentaverunt tamen hoc malum, fortibus medicamentis, artifices, herculeisque pharmacis uſi ſunt, unde & Herculeus morbus dictus eſt: *Trallianus, ubi morbus vetuſtus eſſet, ad veratrum album confugiebat.* Mitiora ſuadentur a recentioribus; moſchum laudat Noſter, & decem grana ejus, puellæ octenni dedit tantamque penetrandi vim ineſſe percepit, ut, per plures dies, ſaliva, urina, ſudor, moſchum redolerent. Etiamſi autem morbus medicamentis ſanari non poſſit, deſerendus tamen æger eſt neutiquam, & cauſæ ad minimum occaſionales præſcindendæ ſunt, quibus morbum excitare poſſe, in ſingulis, ſolerti obſervatione, deprehen-

henſum eſt, quo ſcilicet, cum frequentes adeo paroxyſmorum reditus haud ſunt, prædisponens in homine cauſa ſenſim debilitetur; tunc autem maxime hoc fieri poteſt, cum periodicum malum eſt & phaſibus lunaribus addictum, vel alia mali cauſa adeſt tempori alicui adſcripta. Cum in grammatico juvene *Galenus* obſervaret paroxyſmum naſci, ſi inediam pateretur, data panis buccella, hoc malum præcavit. Vidit Autor epilepticum juvenem, cui, ante paroxyſmum, incipiebat tremere labium inferius, ſymptomate hoc vomitum præcedente, quique ſingulis menſibus circa plenilunium hunc morbum patiebatur. Datum illi fuit lene vomitorium, omni menſe, triduo ante plenilunium, & eodem die, veſperi, leve diacodiatum, reliquis diebus, roborantia remedia data ſunt, & æger, ſex menſium ſpatio, tali medicina uſus, evaſit. Aliquibus epilepticis, ſigna plethoræ imminentem inſultum morbi denuntiant, his, uti & illis, qui ex phrenitide vera acutam habent epilepſiam, vena ſecanda eſt. Bonetus aliquot caſus habet, qui docent, per ſanguinis miſſionem epilepſiam ſanatam fuiſſe. Nocet autem venæſectio, cum debilis æger eſt; namque ex vacuitate quoque vaſorum haud raro, veluti in hæmorrhagiis videmus, epilepſia naſcitur. Igitur venam ſecturis ſigna plethoræ recte perſpicienda ſunt. Nec minorem effectum promittunt epiſpaſtica. Uti enim, quod *Hippocrates* dixit, *quibuscumque pueris efflorescunt ulcera in capite, morbo comitiali fere haud corripiuntur*, ita videtur, ſi ulcus artificiale excitatum eſt, abduci e cerebro irritantem cauſam poſſe; *Williſius, Pathol. cerebri*, puellam vidit, quæ, corruens ſupra carbones, ſibi faciem & ſyncipunt combuſſerat, ipſo oſſe adeo exuſto, ut poſtea exterior cranii tabula, ad magnitudinem palmæ manus, excideret. Quamdiu pars ambuſta, ſuppurata, manabat ſanie, quievit morbus, atque, clauſis ulceribus, revertebatur. Jure igitur *Celſus* inter ultima remedia poſuit. *Occipitium incidere & cucurbitulas admovere, ferro quoque candente in occipitio & infra, qua ſumma vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut perniſioſus humor evadat.* Cauterio prope ſuturam coronalem poſito, ſe quadragenarium hominem epilepticum ſa-

poſſe,

naſſe, ſcribit *Piſo de morbis a ſeroſa colluvie.* Deinde ad hominis ipſius diatheſin variam reſpiciendum eſt. Puella chlorotica, menſium deliquium paſſa, hinc ſub periodis lunaribus epileptica, ſanabitur, motu, martiatorum uſu. Plethoricam fœminam ſanabit partus. *Aurelianus* commendat *exercitia vehementia, quæ labore corpus afficiunt, quo corporis robur augeatur. Julius Caſar,* referente *Plutarcho, in ejus vita,* morbum comitialem, cui obnoxius erat, militia ſanavit, &, referente eodem, imperaverunt veteres, quo filiis epilepſia laborantibus adimerentur bellaria, ſed corpora laboribus indurarentur. Aquas ſpadanas, utpote inſigne, ob martis veluti animam illis inſitam, roborans, in curanda illa epilepſiæ ſpecie, quæ ex pituita eſt, plurimum facere, *Autor* recenſet. Hæc extra paroxyſmum ita agenda ſunt. Aſt, durante malo, cavendum eſt, ne partes ab horrenda jactitatione lædantur. Supponenda ſunt culcitra; intergerenda dentibus ſunt mollia, ſuber, corium. Motibus ſpaſticis reſiſtendum haud eſt, nec extendendi magno conatu contracti ſunt articuli. Sternutatoria nocent. Cum autem exſpiravit inſultus, reficiendi ægri ſunt, cardiacis, tinctura ſuccini, aquis, *lavendulæ rutæ, roriſmarini.* Mirum autem non eſt, cum in arte præſidium ſæpe nullum eſſet, ad nova & inſolita converſos ægrotos fuiſſe: *Quidam,* ait *Celſus, jugulati gladiatoris ſanguine epoto, calido, tali morbo ſe liberaverunt,* cui experimento *Aretæus* ſubſcribit. Sed vana ſunt ejuſmodi experimenta, quæ cauſam haud reſpiciunt. Reliqua ſequentur proxime.

THE HISTORY AND ANTIQUITIES OF COLcheſter, &c.

hoc eſt,

HISTORIA ET ANTIQUITATES ANTIQUISSIMÆ urbis Coleceſtriæ in comitatu Eſſexienſi, tribus libris, e MStis præcipue, collectæ, cum Appendice, qui chartas & tabulas publicas continet. Autore PHIL. MORANT, *Rectore ad ædem S. Mariæ Coleceſtriæ.*

Lon-

Londini, 1748, fol.
Alph. 2 plag. 9½, Fig. æn. Tab. 9.

Opus hoc ſumma diligentia elaboratum, & multiſaria eruditione locupletatum, multa continet, quæ hic non quæſiveris, utilia, jucunda, & quæ hiſtoriam in primis Angliæ ſatis illuſtrant. Nam tum demum hiſtoria regni alicujus expectari poteſt omnibus numeris abſoluta, ubi primum partes ſingulæ ab idoneis viris juſta diligentia deſcribuntur, earumque hiſtoria e cujusque loci tabulis & monimentis texitur. Non quidem ea, qua decebat, diligentia conſervatæ fuerunt tabulæ publicæ urbis Coleceſtriæ, quibus noſter uſus eſt: Magna enim earum pars eorum, quibus creditæ erant, incuria periit. Ex aliis tamen monimentis ea, quæ deerant, ita diligentiſſimus *Morantus* ſupplevit, ut levis illarum tabularum jactura videatur. Amicorum etiam & fautorum ope adjutus eſt, quorum præcipui, quos laudat, fuerunt Londinenſis Epiſcopus, *Carolus Gray*, *Richardus Baco*, *Barrington Taverner* &c. Tribus libris totum opus abſolvitur. Primus topographiam urbis generalem continet, ejusdemque hiſtoriam. Illa *Capite I* datur, ubi & arcis hiſtoria texitur. De nomine urbis *Capite* Pag. 7.
II exponitur. *Cam-a-laun-uidun* Britonibus forſan audiit, 11.
quæ vox *templum*, ſive *oppidum*, ſignificat, *colli contiguum*, & *ad ſinum amnis ſitum*. Inde Romani Camulodunum formarunt, vel Camalodunum. Sic enim Coleceſtriam ab iis vocatam fuiſſe, patet tum ex autoribus; tum ex hic repertis nummis Regis Cunobelini, cujus regia ſedes fuit Camulodunum; tum etiam e viarum menſuris, quæ in antiquiſſimis itinerariis reperiuntur. Saxones *Colneceaſter* hanc urbem vocarunt, a Romanis vocibus *Colonia*, & *Caſtro*. Quando primum inhabitata fuerit hæc regio, dubium eſt: veritati tamen maxime conſentaneum videtur, antiquiſſimis hoc temporibus factum fuiſſe. *Capite III* ad hiſtoriam urbis Noſter progreditur, ejus- 17.
que fata ſub Britonibus, Romanis, Saxonibus, Danis, Normannis, & ultimis regibus, ita enarrat, ut totius potius Britanniæ, quam unius urbis, hiſtoriæ compendium dare videatur. *Galfre-*

fredum Monumetbenſem non raro ſequitur, eumque non adeo
Pag. 57. futilem, aut prorſus rejiciendum, Autorem exiſtimat. In primis obſidionem, qua cingebatur Colecestria A. C. 1648, fuſe deſcribit. *Conſtantinum M.* in Britannia, & quidem Colecestriæ, natum fuiſſe, probare annititur. De lanificio, quod in urbe exercetur, *Capite IV* agitur, ejusque inde ab *Henrici III* temporibus hiſtoria repetitur. A. C. 1570 Belgæ ibi ſedem
76. fixerunt. De nundinis urbi conceſſis in altera Capitis parte
78. exponitur. *Caput V* privilegia urbis enarrat, & oſtreorum,
87. quæ in fluvio urbem alluente capiuntur, hiſtoriam exhibet naturalem. Tum ſtatus urbis œconomicus pluribus deſcribitur, denique etiam civilis. *Libro II* res ſacras & ſtatum urbis Eccleſiaſticum fuſe diligentiſſimus *Morantus* lectores ſuos docet, quæ tamen omnia ſuis præcipue civibus,
9. grata erunt & jucunda. *Capite I* octo templorum in urbe hiſtoria traditur, ubi & S. *Runwaldi*, *Rumbaldi*, *Rumboldi*, *Romwoldi*, vel *Rumwoldi*, vita legitur, de quo tamen ſancto Saxonico tantum pauca in Autoribus potuerunt reperiri. Virorum eruditione clarorum, qui hic nati fue-
13. runt, fata nonnunquam & ſcripta percenſentur, ut *Guil. Gilberdi*, qui *de Magnete* librum reliquit, & cujus etiam moni-
16. mentum ſepulcrale aeri inciſum additur. *Capitibus II* & *III*
17. templa extra urbem ſita enarrantur. *Guil. Harsnoti*, Ebora-
31. cenſis Archiepiſcopi, & aliorum, vitæ inſeruntur. *Capite IV* de monaſteriis, quæ olim hic fuerunt, agitur, inprimis de S.
38. *Joannis* Abbatia, quam ſub initium Seculi XI *Eudo dapifer* fundavit, cujus etiam vita enarratur. Ultimus Abbas, *Jo. Becbe*, A. C. 1539 laqueo vitam finiit, quod Regis autoritatem agnoſcere nolebat. Excipiunt hanc Abbatiam 1) Prioratus S. Botolphi, regularium ordinis S. Auguſtini monachorum, Se-
41. culo XII fundatus; 2) capella, ſeu Xenodochium fratrum regularium S. Auguſtini ordinis, cruce ſignatorum, ut in antiquis
43. monimentis vocantur; 3) Franciſcanorum monaſterium A.C. 1309 fundatum; 4) S. Annæ capella; 5) S. Helenæ capel-
45. la. *Capite V* decem ſic dictæ *cantariæ* enarrantur. Tum ad obitus & anniverſaria, quæ dicuntur, Noſter progreditur.

Liber

Liber III varias donationes ad pias cauſas complectitur. *Caput I* legata pro pauperibus enarrat. Monetur etiam, *Sam.* Pag. 6.
Harſnoti, Eboracenſis Archiepiſcopi, Bibliothecam publico civitatis uſui fuiſſe dicatam. *Capite II* Xenodochia tria deſcri- 8.
buntur, tum ptochotrophia. Schola publica A. C. 1539 aper- 9.
ta fuit, anno autem 1585 confirmata. Accedunt binæ aliæ
ſcholæ, & ergaſtulum. *Capite IV* Romanæ antiquitatis mo- 21.
nimenta, quæ variis temporibus hic reperta fuerunt, breviter deſcribuntur, inprimis urnæ, opera moſaica, numi. Regis Cunobelini ſex numi faciunt initium, quos Romani excipiunt, inde a *Jul. Cæſare* usque ad *Conſtantinum M.* Tandem figuræ numerorum Arabicæ in cenſuram vocantur, quæ in locis quibusdam Coleceſtriæ viſuntur, & unde majorem numerorum Arabicorum antiquitatem nonnulli exſculpere voluerunt, quam *Mabillonius*, & alii, eisdem concedunt. Sed corruptos illos fuiſſe characteres, & e. g. A. 1490 legi debere, ubi alii A. 1090 legunt, ſatis, cum Noſtro, veritati cenſemus conſentaneum. Finem faciunt chartæ & tabulæ publicæ, epitaphia, Index, & Appendix, legata Abbatiæ *S. Joannis* ſiſtens.

LETTERS FROM A YOUNG PAINTER, &c.

hoc eſt,

JUVENIS CUJUSDAM PICTORIS PEREGRINANTIS Epiſtolæ ad Amicos in Anglia.

Editio altera.

Partes II.

Londini, apud Jo. Ruſſel, 1750, 8 maj.

Alph. 3 plag. $17\frac{1}{2}$, Fig. Tab. 13.

De ſuis per Galliam & Italiam ſuſceptis itineribus Autor in his Epiſtolis exponit, eaque refert, quæ inde ab anno 1739, usque ad finem anni 1749, notatu maxime digna judicavit,

cavit. Ipſe non edidit: ſed alius. Hic illas tantum epiſtolas ſeligere conſtituerat, quæ ad Herculanenſes antiquitates pertinent, montisque Veſuvii, & ejus incendiorum, hiſtoriam complectuntur. Sed amici, ut alias etiam adderet, Autores ipſi fuerunt. Ita vero eas diſpoſuit, ut ſingulas epiſtolas de Herculaneo agentes ſingulæ plerumque aliæ excipiant, quarum aliud eſt argumentum, ſicque jucunda lectores varietate ad legendas omnes alliciantur. Non tamen adeo multas de Herculaneo proprias Autoris obſervationes illæ continent: ſed maximam partem ab aliis evulgatas repetunt, *Darthenayo* inprimis, Marchione *Marcello Venutio, Ant Franc. Gorio* & *Camillo Padernio.* Figuras, lector, in æs inciſas hic non reperies. Nec enim perluſtranti monimenta illa penicillo uti licuit, nec omnia Pictor N. ipſe vidit. In nova hac editione notæ ſub textu poſitæ reperiuntur, quæ plerumque aliorum relationes exhibent, ut adeo, quæcunque fere de hoc argumento in lucem adhuc edita fuerunt, in unum hic collecta habeantur. Appendix utrique volumine additus eſt, in quo vel inſcriptiones Latinæ & Græcæ vernacula lingua redduntur, vel quædam alia, illuſtrationis loco, adjiciuntur. Præcipuus Autoris labor in eo conſiſtit, ut picturas præſtantiores, quas videre datum eſt, enumeret, nonnunquam etiam ſententiam de iis ſuam dicat. Sequamur ipſum in itinere ſuo. De Pariſiis, & Fonte Bellaqueo, primo loco diſſerit. Cultum Dei publicum & nobiles laudat: ceteros incolas, fœminas, &
Pag. 7. mores, ſalſe & jucunde perſtringit. Lugdunum Epiſtola IV
10. ſcite depingit, ut & Ararim fluvium, quem Thameſi præfert,
12. quantum ad ſitus amœnitatem ſpectat. Lugduno Avenionem proficiſcitur, & inde Maſſiliam. De ſuperſtitione incolarum
18. libere jocatur. Poſt aliquod tempus in Italiam pergit eo quidem conſilio, ut in arte pingendi doctior evadat. De pompa defuncti pontificis funebri facetiſſime verſibus octoſyllabis canit. Tum coronationem novi Pontificis breviter, tra-
27. bis canit. Tum coronationem novi Pontificis breviter, tra-
36. gicam autem navarchi *Readii* virtutem graphice deſcribit.
44. Fœminas Romanas non laudat. Bacchanalia feſtine exprimit.
68. *Tibur* Horatii *ſupinum* cum locis adjacentibus adumbrat. Monialis

nialis inaugurationem pulchre deſcribit, addito Anglice & Ita-
lice hymno, qui hac occaſione conditus fuit. *Jacobum*, qui Pag. 76.
ſe Regem Angliæ dixit, & filios ejus laudat. De fœminis,
cerimoniis, & ſuperſtitione, quædam facete repetit. Jonicam
columnarum Farneſianarum inſcriptionem, quam *Montefalco-
nius*, & *Gruterus* minus accurate dederunt, correctam, & in 89.
æs inciſam, inſerit. †ΘΟΝΙΟΝ a quibusdam καταχθο-
νίων legitur; ut itaque † κατα ſignificet, χ ſit omiſſum. Sed
minus arridet hæc conjectura. † potius literam χ denotabit, &
χθονίων, optimis etiam Autoribus, idem eſt, ac καταχθονίων.
Tum de via Appia quædam Autor affert non injucunda. Va- 92.
ria Italiæ monimenta breviter enarrantur. Hiſtoriam incen-
diorum Veſuvii ex *Thomæ Ittigii* præcipue *Lucubrationibus* 112.
Academicis de montium incendiis, tum ex aliis Autoribus, No-
ſter repetit, inprimis de incendio A. C. 1737 fuſe exponit.
Sepulcrum genti Arruntiæ ſacrum in æs inciſum addit cum 128.
Inſcriptionibus. Veſuvii deſcriptionem maximam partem ex 134.
Introductione ad hiſtoriam incendii Veſuvii ab Academia ſci-
entiarum Neapolitana patrio ſermone edita depromit. Tum
in Herculaneum deſcendit, cujus e *Xiphilino* & *Plinio* hiſto-
riam repetit. Introitum, vias, & in retegendo labores tum
ſuis, tum aliorum etiam verbis, deſcribit. Id quidem dubio 179.
videtur carere, urbem primo igne correptam, tum ſubito
terra fuiſſe coopertam. Ligna parietum fere combuſta, pi-
cturæ autem intus, & reliqua, fere integra reperiuntur. Ho-
minum cadavera, excepto uno & altero, reperta non fue-
runt, unde veri videtur ſimile, incolas, præſagio quodam mo-
nitos, urbem reliquiſſe, antequam ruinam paterentur. Libel-
lum Noſter, *A ſhort Account of a late Journey to Tuſcany* &c. 181.
Londini, A. 1741, editum, ſub cenſuram vocat, qua tamen vix
digna videtur illa mendaciorum farrago. *Georgium Hutchin-
ſonum*, fanaticum, de Papa convertendo cogitantem introdu-
cit. Tum in deſcriptione Herculanei pergit, & ſtatuas, alia- 206.
que antiquitatis monimenta ibidem reperta paucis attingit.
Collectionem hanc picturarum omnibus aliis, quæ in Europa
inveniuntur, longe anteferendam fore ideo cenſet, quod co-

lores & ductus optime ſunt conſervati. Unus panis, & is quidem aduſtus, inventus fuit: non tanta ciborum copia, ut
Pag. 244. quidam evulgarunt. Auſtriaci exercitus profectionem & faciem pictoris arte Noſter adumbrat. Exequias Mariæ Clementinæ Sobieskiæ deſcribit, additis piis de morte meditanda cogitationibus. *Eduardi Holdsworthi* in notis vita enarratur,
257. qui *Virgilio* maxime illuſtrando dedit operam. De Florentia dum agit Autor, fere totus in enarrandis picturis & pictoribus verſatur. Finem facit breve poema Latinum ad patrem, cum verſione Latina, & præcipui tandem variarum ætatum & regionum pictores in tabula quadam inter ſe comparantur. *Epiſtola XLII* prima eſt alterius Voluminis. In deſcribenda Florentia Noſter pergit, & deinde Capitolii antiquitates enumerat.
58. Tum pompam funebrem Mariæ Clementinæ Sobieskiæ fuſius perſequitur e Latina & Italica deſcriptione Romæ edita.
73. *Epiſtola XLVII* gemmam *Horatii Walpoli* deſcribit, quæ oſtraciſmum Athenienſium monſtrat. Hunc jure improbat, quod
83. meritis & virtutibus inimicus fuit. De Bononia, præter pictu-
118. ras, pauca tantum indicantur. Sequitur columnarum Farneſianarum ulterior deſcriptio, eædemque cum inſcriptione Sigea comparantur. In utroque monimento deſunt B, ς, Z, Ξ, Ψ, & in columnis etiam Φ. Ductus literarum utrobique fere ſunt iidem: differunt tamen aliquo modo A, Γ, D & P. ΕΠΙ ΤΟ ΤΡΙΤΟ non, ut vult *Montefalconius*, ἐπὶ τῷ τρίτῳ legendum eſt: ſed ἐπὶ τοῦ τρίτου. Nam ω ubique per ο exprimitur. Sigea inſcriptio eſt antiquior: *Herodiana* tamen fortaſſe fidem magis meretur, quod ſine dubio meliora habuit monimenta *Herodes* Atticus, unde antiquiſſimas literarum figuras deſumere potuit, quas dare volebat, præcipue, ubi a characteribus ſui temporis differebant. Hinc B & Ξ ideo forſan omiſit, quod binæ hæ literæ tunc cum antiquis prorſus eædem erant. Literæ Θ & X, quas Palamedes Cadmeis addidit, ab *Herode* etiam inſeruntur: non vero H & Ω, vocales, aut Z & Ψ, conſonæ, quod eæ demum a
131. Simonide ſubſequentibus temporibus fuerunt inventæ; quanquam de Z *Chirbullus* illud neget. Ad obeliſcum A. 1748 denuo

Digitized by Google

denuo erectum *Epiſtola LII* Noſter progreditur: ſed nunc plenior ejus deſcriptio extat. Herculanei, & antiquiſſimorum Veſuvii incendiorum hiſtoriam e *Bernierio*, & aliis, repetit; tum de urbe *Pompejorum* exponit, & viæ Flaminiæ notatu digna enarrat. Paucas ſepulcri *Ovidiani* reliquias ſupereſſe luget. Tum in urbem ſubterraneam redit. Liquefacta e Veſuvio materia urbem inundavit, eaque adhuc plurima loca, plurimæ cavitates, ſunt repletæ. Reliquam partem aqua & cineres occupant aqua maris compacti, quam Veſuvius attraxerat, poſtea evomuerat. Hinc eandem, quam antea, domus ſuperficiem tenent. Ubi liquefacta materia viam ſibi aperuit, ſtatuæ æneæ nullæ reperiuntur integræ; pars enim earum ſimul eſt liquefacta. Nunc de ſtatu Judæorum, qui adhuc Romæ degunt, Autor diſſerit. Comœdias Romanas ſpernit: ſed ſobriam nobilium in collegiis Nazareno, Clementino, & Romano; educationem, ſcholas etiam publicas, laudat. Sorori hiſtoriolas narrat de Beatrice Cencia ob patrem interfectum capite plexa, & de Zenobia, Palmyrenorum regina. Ad ædis Lauretanæ deſcriptionem poſtea pergit, tum quædam de Ancona ſubjunguntur, de caſtello S. Angeli, & de feſto ſanctorum *Petri & Pauli*. *Epiſtola LXXI Jo. Bapt. Paſſerii* de Junonali ſacra Herculanenſium menſa diſſertatio enarratur. Tum inſula Capreæ deſcribitur. Occaſione ſtylobatæ noviter inventi *Laur. Theod. Gronovii* de Tiberio Cæſare Diſſertationis conſpectus datur, & ipſe ſtylobates in æs inciſus exhibetur. *Epiſtola LXIV* villa, dicta *Madonna*, deſcribitur, & locus, ubi horti *Julii Martialis* fuiſſe creduntur. Monachi cujusdam, *Leonardi*, pios ſermones ſacros Noſter celebrat. Reliqua, quæ præcedunt, ea continent, quæ Autores allegati de Herculaneo memoriæ prodiderunt.

Pag. 183. 188. 196. 219. 236. 320. 362. 370.

HISTOIRE DE L'ACADEMIE ROYALE DES Sciences & des belles lettres, &c.

hoc eſt,

HISTO-

Digitized by Google

HISTORIA ACADEMIÆ REGIÆ SCIENTIARUM & elegantiorum literarum, annus 1751.

Berolini, apud Haudenum & Spenerum, 1753, 4. Alph. 2 plag. 17. Tab. æn. 7.

In ipſo commentariorum titulo annus 1752 errore typographi legitur, nos verum ſubſtituimus. Phyſica claſſis, (nihil enim præter ſcripta Academicorum jam prodit,) primo *Elleri* nova de ſanguine humano experimenta continet. Miſſum ex venis ſanguinem vaſculo excepit, quod in balneo maris, ad calorem humani corporis exacto, detinuit, variasque materies tum venenoſas, tum ſalutares admiſcuit, atque exinde in colore & conſiſtentia ſanguinis mutata, ſollicite, microſcopio etiam adhibito examinavit; Ut compendium demus experimentorum quæ omnia transſcribi huc non poſſent: Aluminis ſolutio, ſanguinem ſaturate rubentem effecit, mixtura vero æquali, coagulavit ſubito, colorem non mutavit; microſcopium tunc globulos oſtendit, ab omni parte ſe unientes, contextum obſcurum, & parum pellucidum. Salis communis ſolutio, ſanguinis ruborem elegantiorem & clariorem reddidit; mixtura æqualis in formam gelatinæ ſplendentis condenſavit, microſcopio, globuli ſeparatim ordinati, flaveſcentes, pellucidi, apparuerunt. Arſenici ſolutio momento ſpiſſavit ſanguinem, rubeumque colorem elegantem, ſaturum, ſplendentem, oſtendit; Microſcopium monſtravit globulos mobiles, diſſolutos, & veluti in motu conſtitutos, inter quos diſtincte apparuerunt paſſim exiguæ cryſtalli, apicibus triangularibus, inſtructæ, jaculis ſimiles.

De nervis faciei, *Meckelii* Diſſertatio legitur in quibus nondum ſufficere anatomicorum, *Williſii* etiam & *Vieuſſenii* labores, oſtendit, quia figuras, memoria magis & imaginatione nixi, quam ad ipſam naturam, delineaverint. Prima igitur ſcripti ſui ſectione, de faciei nervis generatim agit, quos tanto numero ibi eſſe diſtributos, monet, ut ſenſibus, quorum ibi potiſſimum eſt domicilium, ſerviant, ut animi motus expri-

primant, & faciei cum toto corpore per nervos undique diſcurrentes nexum conſtituant, & quæ reliqua ſunt. *Secunda Sectione* Autores qui de his nervis egerunt recenſet; *Tertia* nervos ipſos minutim deſcribit, figuram vero addit egregiam prorſus faciei cute nudatæ cum nervis per illam diſcurrentibus, muſculisque ad quos pertinent, improbat enim eos qui nervos a partibus inter quas diſtribuuntur ſejunctos pingunt, quo fit, ut veræ illorum origines & directiones cognoſci non poſſint. *Quarta* demum *Sectione* uſus nervorum exponit, inter quos non exiguus eſt, quod annuli nervoſi vaſa ſanguiflua quæ circumdant conſtringendo vel relaxando, ſanguinis motui imperent, ſicque faciem, animi ſpeculum, pro affectuum diverſitate afficiant. Subjungitur figuræ ampliſſima explicatio.

Marggrafius aquam vulgarem chymico examini ſubjecit. Primo pluviam aquam & nivem excepit, in horti quodam libero loco poſitis vaſis vitreis amplis, pedem profundis, dimidium pedem latis, adhibita cura omni, ut pura aqua colligeretur. Ita captæ aquæ magnam copiam repetitis vicibus deſtillavit, donec in retorta ſupereſſet reſiduum turbidum. Hujus fluido evaporatione abacto, terram quæ reſtabat collegit, variisque tentaminibus, cujus naturæ ſit, inveſtigavit. Eodem modo in complura aquæ genera quæ Berolini habentur inquiſivit. Hæc cum uberius recenſuiſſet, deinde in tabulam ſynopticam contraxit, ex quibus aliqua ſpeciminis loco adducemus. Adhibuit vero ad experimenta omnia, aquæ quantitatem eandem, menſuras centum, ejus generis quæ Berolini *Quartes* vocantur; pondus aquæ pluviæ menſuram ejusmodi replentis eſt unciarum 36. Tanta aquæ pluviæ quantitas continet drachmam 1 grana 60 terræ calcariæ ſubtilis, addito pauxillo acidi nitroſi & ſalis communis. Aqua ex Sprea fluvio habet calcariæ terræ ſubtilis drachm. IV, grana XXVII, ſalis communis grana XXX ad nitrum accedentis, lixivii alcalini parum. Reſidua ex aquis aliquibus terra, addito ſanguine, cœruleum colorem exhibuit, martiales particulas

 ſic

ſi prodens, ut originem cœrulei Berolinenſis intelligenti manifeſtum eſt.

Gleditſchius novum plantæ genus ſiſtit, quod *pnevmonanthe* ipſi vocatur, toto charactere a gentianis diverſum. Monet, eſſe adhuc apud Botanicos genera vaga, quibus ſubiiciuntur ſpecies, characterem gerentes generico contrarium. Hoc *Gentianæ* accidere docet, expoſita *Gentianæ* definitione ex *Linnæo*, & recenſitis plantis, quæ eo referuntur. Pnevmonanthes igitur, quam ab iis ſeparat, hi characteres ſunt: *Calyx*, Perianthium monophyllum tubuloſo erectum, perſiſtens, tubo corollæ brevius, laciniis quinque anguſtis vel linearibus acutis profunde diviſum: *Corolla*, Petalum unicum, campanulatum, erectum, imperforatum; Tubus ampliſſimus & longiſſimus. Limbus brevis quinquefidus plicatus erectus vel ſemirepandus, *Stamina*, Filamenta quinque, diſtincta inferius, latiora, compreſſa, tubo adnata, ſuperius ſubulata, corolla breviora; Antheræ 8 erectæ connatæ in corpus conicum, baſi ſecedentes. *Piſtillum* Germen oblongum in medio ventricoſum, ad baſin tuberculis quinque parvis melliferis inſtructum; ſtilus modo brevis modo longior & ſimplex intra tubulum antherarum. Stigma unum, vel duo reflexa. *Pericarpium*, capſula oblonga, teres, ventricoſa, apice bifido, uniloculari, bivalvis. *Semina* numeroſa parva, variæ figuræ. Receptacula duo, ſingulæ valvæ ſecundum longitudinem adnata, ut in *Gentiana*. Species eſt unica: Pnevmonanthe foliis longis & anguſtis floribus ſeſſilibus alaribus campanulatis: quo pertinent Pnevmonanthe *Lobel. Icon. 309, Tabern. 1176* Gentiana anguſtifolia autumnalis major. *C. B. Pin. pag. 188. Rupp. Fl. Ien. pag. 17* Gentiana floribus terminatoribus raris corollis erectis plicatis foliis linearibus *Linn. H. Cl. pag. 80.* Gentiana foliis longis anguſtis, floribus in alis caulis ſeſſilibus, *Haller Iter Helv. pag. 478.*

Mathematicæ Claſſis ſcriptum primum eſt *Euleri*, harmoniam inter generalia motus & quietis principia *Maupertuiſiana* oſtendens. In eo eſt, ut monſtret, poſita minimi lege ex qua ſtatum æquilibrii dijudicat Illuſtr. *de Maupertuis*, conſequi illam minimi legem qua in motibus computandis utitur, ut

ut nequeat altera ſine altera vera eſſe, utraque vero ſic, *Eulero* judice, naturæ conveniat. Deinde exempla varia minimi ex dynaminis producit, aliquando tamen maximo etiam locum eſſe fatetur.

Sequitur ejusdem Diſſertatio de minimæ actionis principio, ex latino ſermone translata. Ea ſeparatim jam prodiit; ſtudet *Eulerus* potiſſimum contra *Kœnigium* oſtendere, magnam omnino deberi Illuſtr. *de Maupertuis*, ob principium quod edidit, novum & fecundum inventum, gloriam.

Aequilibrii generale principium metaphyſice demonſtrare ſatagit idem *Eulerus*. Res eo redit, ut viribus ſecundum certam quandam directionem in corpus quodpiam agentibus, ſubſtituat fila tenſa, parallela, ab una parte ſuſtentaculo immobili, ab altera recta rigida, mobili, perpendiculariter utrinque adnexa, junguntur autem recta rigida corpori ſic, ut dum contrahuntur fila, ſequi illa & accedere ad ſuſtentandum fixum corpus neceſſe ſit. Hic cum vires contractiles filorum ponantur æquales, longitudines etiam, ſit communis filorum longitudo $= x$, numerus $= N$, & quia vis contrahens quævis agit tantum quantum poteſt, erit fili cujusvis longitudo, quæ eſſe poteſt, breviſſima, Ergo Nx eſt minimum. Hinc regrediendo a filis ad potentias erit æquilibrium ſi capta in potentiæ, cujus magnitudo dicitur N, directione, longitudine x, ſit Nx minimum, quod uberius noſter illuſtrat.

In ludo quodam, *jeu de rencontre*: probabilitatem computat *Eulerus*, Ludus talis eſt: Habent A & B quilibet integrum chartularum luſoriarum libellum. Primo vero A chartulam educit, deinde B, cujus charta, ſi priori ſimilis ſit, vincit A; ſi diſſimilis ſit, continuatur ludus, & ſi tranſeundo per chartas omnes, nunquam ſimiles chartæ prodeant, vincit B. *Eulerus* calculis prolixis & ingenioſis, ſpei rationes pro hoc vel illo chartarum numero definit reperitque ſi 20 ſint chartæ, ſpem ipſius A eſſe ad ſpem ipſius B in ratione 1, 71828182 &c. : 1 qui numerus pro majore characterum multitudine adeoque pro conſuetis libellis folia 52 continentibus, etiam valet.

Segneri, Profeſſ. Gœtting. hydraulicam machinam ſuperiore anno laudatam, uſibus variis applicare docet idem *Eulerus*.

Aliam machinam aquæ tollendæ idoneam, a D. *de Mour* propoſitam idem *Eulerus* conſiderat.

De corporibus duris diſſerit *Dom. Beguelin* illaque tuetur, partim quia lex continuitatis plerumque illis oppoſita adeo evidenter demonſtrata nondum ſit, partim, quia nec diviſibilia ſine fine corpuſcula, dum in ſe agunt, poſſint continui legem ſervare; ſed hic, quod pace ingenioſiſſimi viri dixerimus, alicubi minus vera ſumit, ut cum infert, duobus motibus, ab eadem quantitate initiali ad diverſas finales decreſcentibus, tranſire fluentes velocitates per continuum non poſſe, quaſi non poſſint curvarum duarum arcus primas ſuas ordinatas æquales habere, deinde vero, tranſeuntibus ordinatis arcus uniuscujusque per continuum, ab ordinatis plane diverſis, terminari. Poſtea varia motuum definiendorum principia inter ſe comparat, *Maupertuiſiano* palmam adjudicans.

In claſſe philoſophica, primum de conſcientia diſſerit Clariſſ. *Formey*, præcipua quæ ad judicium de actionibus noſtris quatenus morales ſunt, pertinent, perſpicue ſolide & concinne explicans.

Cogitata philoſophica de ſimilitudine, *Merianus* profert, quæ contrahere in brevitatem non poſſumus, nec excerpere quæ intelligantur, cum tota hac diſſertatione efficere *Merianus* videatur, ut nimium intelligendo nihil intelligat. Similitudinem pronuntiat non eſſe niſi idearum, ut ſi non exiſtat ſpiritus cogitans, ſimilia aut diſſimilia futura nulla ſint. Et hic quidem linguæ Gallicæ in philoſophicis uſum egregie oſtendit, vocabulum enim *ſemblable* deduci ait a *ſembler*, pergens: *On ne ſauroit dire que deux choſes ſe reſſemblent, ſi cela ne ſemble ainſi a un eſprit qui les apercoit.* Facile judicatu eſt contra indiſcernibilium principium pugnaturum, quod experientia probari poſſe negat ſubtiliſſimis prorſus ratiociniis. Nam nobilem illum, qui *Leibnitium* experimento refutaturus folia duo perfecte ſimilia quæſiverat, etſi curatius ea contemplatus diſcrimina ſemper repererit, primo tamen intuitu

per-

perfecte ſimiles utrinsque folii ideas habuiſſe, quod proterendo *Leibnitio* ſufficiant, cum ſimilitudo & diſſimilitudo, idearum tantummodo ſit. Deinde gratis ſumi aſſerit, ſi rebus accuratis conſideratis diſcrimina nobis animadvertantur, quod hæ rerum ideæ perfectiores ſint iis quas primo habebamus, quod verius rem microſcopio cognoſcamus, quam oculo nudo, imo, quod eadem res, quam oculo nudo, jam microſcopio ſpectetur. Similitudines omnes denique perfectas eſſe aſſerit, quo, ſi quid intelligimus, id ſaltem aſſerit, res vel ideas, *qua* ſimiles ſunt, ſimiles eſſe, repertum profecto hecatombe dignum. Sed plura non adduecemus, vix enim credent lectores, vel hæc quæ recenſuimus dici noſtro tempore, & ab ingenioſo ceteroquin homine & Philoſopho, in Academia quadam ſcientiarum potuiſſe; igitur ut ex ipſo ejus ſcripto id diſcant, rogatos eos volumus.

De voluptate *Sulzerus* agit. Gratæ ſenſationis conditionem hanc ponit, ut anima multitudinem idearum in unico quodam objecto connexarum facile evolvere poſſit, quod ſi impediatur, tædium oritur. Quæ licet ad voluptates intellectus pertinere potiſſimum videantur, tamen ad reliquas etiam transferri poſſunt. Hic vero de intellectus voluptatibus potiſſimum agit, & *pulchrum* præcipue examinat quod ex variis in unum conjunctis oritur. Id exemplis ex geometria aliisque doctrinis deſumtis illuſtrat.

In claſſe *elegantiorum literarum*, *Pelloutier* de origine Romanorum diſſerit. Græcam eſſe probat ex moribus variis, ex Deorum cultu, ex lingua. Ipſius urbis nomen Græcum eſt, & Ῥώμην *Valentiam* Solinus *Cap. 1* interpretatur. Inter Græcos vero, ad Æoles ex dialecto Æolica probat, cum Romani & Æoles, Græcas voces φημὴ ῥώμη, μηχανὴ &c. eodem modo pronuntient & ex Æolum τύ, ὀδμὴ, Ϝοῖν, Romanorum tu, odor, vinum, nata ſint, Profectos autem Romanos credit ab Ionibus & Æolibus illis, qui regibus Lydiæ cedentes Aſiam minorem liquerunt novas in Italia & Gallia ſedes quæſituri. Has conjecturas, magno & eruditionis apparatu & ingenio firmat. De Suevo fluvio *Becmannus* commentatur, ad illuſtrandum *Ptolemai* locum,

quo oſtia fluvii determinat. Cum vero variarum, quas Geographiæ antiquæ ſtudioſi hic finxerunt, hypotheſium nulla ſatisfaciat, ſuſpicatur, eos quos *Ptolemæus*, in hac orbis parte deſcribenda, ſecutus eſt, fluvio qui Suevorum, populi celebris, regionem irrigat oſtia attribuiſſe conjectando. Hac vero occaſione de Suevis erudite diſſerit.

Abbas *Raynal* hiſtoriam elevationis *Caroli V* ad imperatoris dignitatem ita narrat, ut quibus mediis ea contigerit, quid *Franciſcus I* Galliæ Rex eandem ſummam dignitatem ambiens peccaverit, luculenter exponat. Ultimum eſt elogium *Chriſtophori Ludovici de Still*, Ducis bellici Pruſſici, qui literas armis egregie junxit, & de equeſtri militia tractatum manuſcriptum reliquit.

JAC. THEOD. KLEIN, TENTAMEN METHODI oſtracologicæ, ſive diſpoſitio naturalis cochlidum & concharum, in ſuas claſſes, genera, & ſpecies, iconibus ſingulorum generum æri inciſis illuſtrata. Accedit Lucubratiuncula, de formatione, incremento & coloribus teſtarum, quæ ſunt cochlidum & concharum, tum commentariolum in locum PLINII H. N. Lib. IX Cap. 33 de concharum differentiis, denique Sciagraphia methodi ad genus ſerpentium ordinate digerendum.

Lugduni Batav. apud Georg. Jac. Wiſhof, 1753, 4 maj. Alph. 2 plag. 13, Tab. æn. 12.

Splendidum opus & eruditum, ut *Kleinii* omnia, inſcriptum eſt peritiſſimis duobus in hiſtoria naturali viris *Jo. Egers* Theologo Leidenſi & *Hier. Dan. Gaubio*, Medicinæ ibidem Profeſſori, quorum, in expoliendo, emendando, augendo hoc ipſo ſcripto, aliquæ fuerunt partes. Methodum qua utitur *Kleinius* oſtracologicam non ſibi privative attribuit, ſed amico olim familiari Dom. *Chriſtiano Gabrieli Fiſcher*, maxime debere ſe profitetur qui, cum muſeum *Kleinius* adornaret, ante hos viginti & quod excurrit annos, conchyliaque in ordinem redi-

Digitized by Google

redigeret, vel ter revidit, correxit, in melius vertit, *Kleinius* aliquando caput ſcalpſit, ungues momordit, ut ſemet ipſum & amicum intelligeret, *Rumphii* Muſeum Amboinenſe, nec non *Bonanni* & *Liſteri* teſtacea, libros precioſos, laceravit ſingulaque in paginis ſeparatis ſecundum enata genera juxta ſe invicem poſuit, non correſpondentia tranſtulit, rurſusque revocavit ſimilia, & quæ porro. In deſcribendo *Rumphium* feliciſſimum judicat Autor, *Bonanni* multum luxuriat, *Rondeletio, Aldrovando, Geſnero,* genera tantum curæ ſunt; *Liſterus* in Tabularum æneарum titulis parcus & jejunus eſt. *Jonſtoni* rhapſodiæ valde confundunt, textus corruptiſſimus ſchematibus ſæpe non congruit, ſic & ipſa ſchemata valde decipiunt, in *Aldrovando, Geſnero, Fabio Columna,* multa ſub umbra latent, in *Jonſtono* veterum nævos Chalcographi phantaſia auxit; in *Rumphio* & *Bonanni* icones multæ per ſcalptoris errorem ſunt inverſæ, pleræque ab una ſaltem parte teſtam contemplandam exhibent, in conchis teſta altera tantum, æque averſa plerumque cernitur, neglecto interiori cardine & laterali ſitu partium, ex quo concharum ſpecies definiendæ. Niſi quis teſtas nativas bene multas oculis uſurpaverit, nec ſchemata nec deſcriptiones ad ſenſum revocabit. Picturæ ſine commentario mutæ ſunt.

Methodi Autoris generalia ſaltem exponere licet ex *cochlidum Tabula ſynoptica* libro præfixa: COCHLIS eſt

I. Simplex, hæcque	II. Compoſita, hæcque
Plana,	Roſtrata,
Convexa,	Voluta longa,
Tornicata,	Voluta ovata,
Elliptica,	Alata,
Conocochlis,	Murex.
Cochlea,	III. Cochlidum opercula, ut
Buccinum,	Umbilicus,
Turbo.	Operculum callorum,
	Unguis odoratus.

Con-

Concha eſt:

I. Monoconcha,
 Patella,
 Anſata.
II. Diconcha,
 Æqualis,
  Connivens,
  Interrupta,
 Inæqualis.
III. Polyconcha.
IV. Niduli teſtacei.
V. Echinus marinus.
VI. Tubulus marinus.

Species generum hic non recenſemus, quarum nomina ſine explicatione non intelligerentur. Subjicimus ſtatim, quoniam hanc tabulam ſynopticam ſequitur, ſciagraphiam methodi ſerpentium.

Eſt vero SERPENTIUM, animantium pedibus & pinnis carentium, corpore vel tereti, vel complanato, aut cortice tecto, aut nudo, Ordo:

I. ANGUIS Capite organis ſenſoriis prædito, pulmone reſpirans, cute ſquamata, vertebris coſtisque per longitudinem corporis inſtructus, plurimi dedeponunt exuvias. Isque

Capite diſcreto, caude attenuata,
 Vipera, dentibus anticis caninis Κυνόδον,
  Vulg. varior. locor. Ἔχις,
  Caudiſona,
  Conſpicillaris.
  dentib. pectinatis (Lucii piſcis vel Crocodili ſimilibus,) Ιχθύοδον
 Coluber dentibus aſcicularibus plurimum umbroſis & velut acu pictis. Λυγαίοδον.
 Anodon Ἀνόδυς, *Edentulus,*
Capite indiſcreto, cauda truncata
 Cauda præ capite anomala, ſcytale,
 Capite & cauda anomalis, Amphisbæna.

I. VER-

II. VERMIS pedibus carens, nudus. Pedatos ad inſecta refert.
Lumbricus teres terreſtris vulgaris
aquaticus vena Medeni, ſeu Gordius,
Tænia, planus animantium,
Hirudo ventre ſeſſili.

Libri ipſius Pars prima *Cochlides* ſiſtit, qua voce ad differentiam *Cochleæ* deſignat canalem teſtaceum circa principium tenue & clauſum in gyros gradatim vaſtiores conſtanti ratione circumactum. Has eo, cujus generalia exhibuimus, ordine enumerat. Ita *Sectionis I*, ſive *ſimplicium*, claſſis *prima*, *planarum*, quarum canalis teſtaceus ita eſt circumvolutus, ut in centrum circularium ſpirarum profunde videatur intortus, *genus 1* eſt *Nautilus*, cochlis plana, ſemilunaris, ſpiraliter ita inflexa, ut ſimplex ſpira extima & capacior fere ſola appareat proximam ſibi ſpiram oris medio recipiens. Hujus ſpecies ſunt:

I. Lævis,

1) Nautilus major craſſus, dorſo & carina ſubrotundis *Rumph. pag. 62 Tab. XVII lit. A; Liſteri Tab. 550 f. 1 & 3; Bonanni n. 1.* Si rudis, corticem habet ex caſtaneo variegatum. Figuram exhibet *Tab. 1, n. 1, 2.*

2) Nautilus umbilicatus *Liſteri Tab. 552 f. 4.*

3) Nautilus ſtriatus, ipſa puppe nigra. Cochlea peregrina *Liſteri Tab. 551.*

4) Nautilus ex caſtaneo variegatus ad puppim nigram & in carina lata, quatuor coſtis, quales reſectæ cameræ relinquere ſolent, margariticis. *Nobis*

5) Cochlea umbilicata depreſſa medio orbe aucto, *Liſt. Tab. 174 f. 21*, Icon exſtat in *Tab. I n. 5.*

Synonyma, Nautilus II *Ariſtot.* Pompilus *Plinii*, Pompylius *Euſtachii.* Cochlea Indica *Cardani.* Concha margaritifera *Bellon. & Muſei Septaliani. Perlmutter, Perlſchneck* a colore, non a fœtu perlato. *Rondel. Porcellana* Gallorum. *Coquille, Perlemoer-hoorn, Papedo-*

 hoorn,

hoorn, *Belgis*. *Bia Papeda*, *Amboin.* item *Bia Coyn. Krang modang. Kikalapia. Thick Sail ſhell* Angl.

Hæc ſpeciminis loco exſcripſimus. Abſolutis ſimili modo cochlidibus omnibus, ſecunda parte *conchas* tradit, teſtas vaſculorum inſtar explanatas & concavas. Dividit eas in Monoconchas & Diconchas, Polyconchas nidulosque teſtaceos parti tertiæ ſervans.

Subjicitur operi indiculus tabularum *Liſteri* (*Hiſt. Conchyl.*) relatarum ad paragraphos ſcripti *Kleiniani*, quibus explicantur, prætermiſſis dubiis. Deinde, indicis nominum ex linguis omnibus deſumtorum lucubratiuncula, in titulo nominata, ſequitur. Teſtas una cum his animalibus naſci, non excluſis demum ſuperinduci, autoritate virorum experientiſſimorum, & autopſia probat. Sunt autem teſtæ, animalium partes conſtitutivæ non *domus* ſaltem ſed cutes, quibus detractis moriuntur. *Collare* quod *Reaumurius* vocat, generandæ teſtæ non ſufficere probat, & in univerſum minus recte ſummum ceteroquin phyſicum de hoc negotio ſenſiſſe oſtendit, teſtas vero intusſuſceptione nutriri, & inde a primo animalis ortu, ſervata ſimilitudine in majorem ſaltem molem excreſcere, evincit. Igitur vaſtiores ſpiræ reſarciri poſſunt, ſi lædantur; cum puncto primo ſpiræ vita animalis perit.

De commentariolo in *Plinii* locum, parum habemus quod dicamus. Ad ſingula fere verba *Plinii* notat, quæ ex hiſtoria naturali, illuſtrandis iis aliquid conferunt. Igitur miranda teſtaceorum hic brevi velut compendio enarrata leguntur quod ulterius in compendium contrahere non poſſumus. Additur operi *clavis figurarum* qua, quod teſtaceorum genus figura quævis exhibeat, indicatur. Hoc omnino magnam apud harum rerum ſtudioſos Autor iniit gratiam. Vix enim poſſunt tam variæ tamque compoſitæ teſtarum formæ ſolis verbis clare ſatis deſcribi, ut nullus liber ordinandæ collectioni ſufficiat, qui non ſimul imagines generum exhibet. Totum vero opus tale eſt qualia omnia reliqua Celeb. Autoris, quibus difficulter carere poſſunt naturæ ſcrutatores.

FR.

FR. THOM. MARIÆ MAMACHII, ORD. PRÆD. Theol. Caſanatenſis Originum & Antiquitatum Chriſtianarum.

Tomus III.

Romæ, in typographio Palladis, ære Palearinorum, 1751, 4 maj. Alph. 2 plag. 16.

Quantum ſibi percurrendum ſtadium ſumſerit Venerabilis Autor, benevoli Lectores ex noſtra, jam pridem facta, enarratione perceperunt. Ad *Librum* nunc accedens *tertium*, de *moribus* Chriſtianorum agere copioſius inſtituit, ea ex ratione ſcilicet, quia ſcriptores ſunt rariſſimi, amplius de hoc argumento, uberiusque, diſſerentes. Sunt præterea alii, inter quos *Arnoldus* etiam refertur, qui copioſe quidem hanc rem ſibi pertractandam ſumſerunt, ſed teſtimoniis minus ſibi conſtantibus uſi ſunt. Operæ pretium hinc Noſter duxit eſſe, diligentiſſime omnia colligere, ad hoc argumenti genus pertinentia, & ordine illa proſequi fuſius, quam ante eum *Caveus* atque *Fleurius* fecerat, ut ſibi ipſi, & omnibus Lectoribus, ſatisfaceret. Hinc dividendum integrum librum in *tres Partes* potiores eſſe ratus eſt Autor, in quarum *priori* de iis egit, quæ ad Deum pertinent: in *altera* de iis, quæ ad hominem ipſum referuntur: in *tertia* denique, de Chriſtianorum moribus diſſerit, ad ceteros homines relatis. Quo rerum ſuarum ordine uſus Noſter fuerit, *Præfatio* docta & modeſta ſatis docet; ingenue enim fatetur Autor, levem quendam errorem in hunc Librum, peccato ſuo, irrepſiſſe, id quod indicium candidi & ſinceri animi, penes Autorem noſtrum Lectoribus eſſe poterit.

Rerum dicendarum initium facit *Caput primum*, de religionis colendæ ſtudio, quo Chriſtiani primorum temporum tenebantur, agens. Fons pietatis hujus Chriſtianæ erat omnipræſentia divina, a piis hominibus credita, atque culta. Hinc Deum ita venerabantur, quaſi præſentem ipſum viderent, qui caſte, integreque omnia, nihilque ſcelerate, nihil impie, nihil Pag. 1

 per-

Digitized by Google

Pag. 8. perverſe agendum cogitandumque præciperet. Qua ex ratione a vitiis abſtinebant, ac temperantiam, juſtitiam, virtutesque ceteras, ſincere colebant, id ſibi ſumentes, ut virtutem non mo-
11. do prædicarent, ſed colerent etiam. Ex vita itaque eorum clare elucebat, nunc ſe credere Deum, infinita poteſtate atque ſapientia præſtantem, rebus omnibus proſpicientem, bonis omnibus ſempiternam felicitatem concedentem, malos vero ad perpetua ſupplicia rapientem, atque a legum ſuarum ſanctitate
16. inviolabili nunquam recedentem. Exinde factum eſt, quo veteres Chriſtiani ſuæ religionis decreta ſymbolis certis exprimerent, ne illorum memoria unquam exciderent, atque ſimul ad virtu-
21. tem colendam atque cuſtodiendam incitarentur. Præter alia, in more illis erat poſitum, ut piſces frequenter annularibus lapidibus inſculperent, quia vocabulum Græcum ΙΧΘΥΣ, ſymbolum Jeſu Chriſti, Dei Filii, ſervatoris eſſe, judicabant. Erudite hoc, & per plurimas figuras æneas, Autor perſequitur, quo & reli-
26. qua, jam enarranda pertinent. Addit enim Noſter, quod minime vituperandi Chriſtiani fuerint veteres, quando eorum, qui gloriam ſempiternam conſecuti ſunt, precibus confiderent, idque, ut memoria retinerent, inſculpere marmoribus curarent. Quam argute hoc in loco illa dicantur, lectores facile augurabuntur.
27. Eum in finem dicere incipit Autor de ſymbolis *Adami* & *Evæ*. Ut ſcilicet Chriſtiani originis ſuæ reminiſcerentur, & ſæpe ac multum cogitarent, ex terra corpora noſtra, non caſu quopiam, ſed voluntate, operaque Dei, eſſe concreta, atque, ubi ex iis exceſſerint animi, diſſolvi illa, atque in terram recidere, imagi-
28. nes *Adami* atque *Evæ* ſuis oculis interdum proponebant. Accedebat huic picturæ ſcalptura arboris, ſerpentisque, primos parentes fraude circumvenientis, ut fructu arboris, contra legem divinam, veſcerentur. His imaginibus Chriſtiani memoriam triſtem peccati, ærumnarum, captivitatis generis humani ſub peccato & maligno genio, quin etiam memoriam ſpei re-
29. ſtitutionis renovabant. *Abelis* a fratre *Caino* interfecti imagines ſibi Chriſtiani proponebant, ut invidiam vitarent, *Abelisque* patientia ad innocentiam morum fortitudinemque in perferenda morte incitarentur. Ex his lectores perſpicient, quæ

Autor

Autor in ſequentibus tractaverit, ubi, multa cum eruditione, quin plurimis etiam cum conjecturis, de *Noemo*, & Arca; de *Abrabamo* & *Iſaaco*; de *Joſepho* Patriarcha; de *Moſe*; de *Pharone* Pag. 31. 34.
Ægyptiorum rege, fluctibus maris oppreſſo; de Arca fœderis; de candelabro; de *Samſone*; de *Jobo*; de *Davide*; de *Elia*; 41.
de *Tobia*; de *Daniele*, *Jona* & *Ezechiele*, eorumque imaginibus, diſſerit. *Ezechielis* inprimis imago, ex mente Autoris, 45.
Chriſtianos veteres docebat, futuram mortuorum reſurrectionem, ubi in cœmeteriis quam plurimum pingebatur. Ex 46.
his Celeberrimus Autor deſcendit ad ſacra ſymbola e Novo Teſtamento recepta, inprimisque de Chriſti imagine, in monte conſiſtentis, ex quo monte quatuor flumina, ſymbolum ſcilicet quatuor Evangeliſtarum, oriuntur, deque ejusdem, crucem aut virgam geſtantis, figuris agit. Putat 53.
hic Noſter, virgam in imagine Chriſti fuiſſe ſymbolum utriusque, regiæ ſcilicet & ſacerdotalis, poteſtatis. Quin imo veriſimile ipſi videtur, virgam a majoribus noſtris deſignatam, fuiſſe crucis ſymbolum, ſub hac figura in Vetere Teſtamento adumbratæ. Pergit ex inſtituto Noſter de monogrammate ☧ notiſſimo docte verba facere, quin etiam de corona, cruci impoſita, in cujus ambitu monogramma continebatur, agere. Innumeræ hic fere figuræ, in ære inci- 56.
ſæ, occurrunt, uti etiam monſtratur, poſt tempora *Conſtantini*, ad rem ſacram Chriſtianam accedentis, non modo templa, ſed etiam tabulas, amuleta, literas pacificas, ſigna militaria, ſcuta, annulos, lucernas, ſepulcra, coronas militum, numos, & alia multa, monogrammate illo exornata extitiſſe. De ſymbolo Α & Ω, quod, aut monogrammati 74.
adjungere Chriſtiani, aut ſolitarie deſcribere, ſolebant, doctæ multæ hic occurrunt obſervationes. In reliquis, de figura boni Paſtoris, & Chriſti, ſpeciem agni præ ſe ferentis, imagine diſſeritur, ubi non indocte docetur, quam ob rem veteres Chriſtiani *Orphei*, Apoſtolorum, ſanctorum martyrum, animalium quorundam, plantarum, domorum, navis, ancho-

anchoræ, doliorum, aliorumque rerum figuris uſi fuerint. De
Pag. 81. *Orpheo*, ejusque imagine, Noſter ſtatuit, minime hunc fuiſſe
a Chriſtianis cultum, ſed ſub ejusdem ſymbolo ſibi in memoriam
illos revocaſſe, *Orphei* dicta de uno Deo, &, quod Chriſtus
ſervator, tot barbaras, efferatasque nationes, doctrina
88. poteſtateque ſua mites ac manſuetas reddiderit. Cervos pingebant,
ut oſtenderent, quanto Dei Chriſtique deſiderio flagrarent,
90. ex *Pſ. XLI.* Leonis imagines fovebant, ut docerent,
98. ne beſtias quidem Chriſtiano viro terrori eſſe oportere. Quæ,
cum reliquis, judicio lectorum nos committimus, inter quæ
tamen jucunda multa oculis & animis, quin & utilia, proponuntur.
103. De quatuor anni tempeſtatibus veteres Chriſtianos
easdem, cum ethnicis, habuiſſe imagines, diverſa tamen ſigni-
105. ficatione, Autor docet. Ex quibus, ut & ex aliis rebus,
clariſſime elucet, Chriſtianos omnia, quæcunque cogitabant,
moliebantur, agebant, in Deum retuliſſe, precibusque
106. publice & privatim ſtrenue operam navaſſe, cum intelligerent,
per preces, hominem cum Deo arctius conjungi, in fide contineri,
atque vires ad recte agendum conſequi; non ſolum in
ſtatis diebus feſtis, ſed extra illas etiam, eccleſiæ & reipubli-
114. cæ laborantis ratio turbida id requirebat. Peculiares hic etiam
occurrunt diſputationes de reverentia veterum Chriſtianorum
erga Deum: de eorum in jurejurando religione, atque de
ſtudio, quo cavebant, ne in juramentis, neve in ſermone fa-
119. miliari falſum aliquem Deum appellarent. Cultum divinum
Angelis, martyribus, ſanctisque viris nunquam tribuebant,
Deorum autem imagines non ſolum non colebant, ſed ne fa-
123. bricabant quidem, nullique eorum cultui intererant, nihilque faciebant,
in quo vel ſpeciem, umbramve aliquam ſuperſtitionis
ineſſe credebant. Ad templa Deorum falſorum non accede-
128. bant: ſacrificiis voluntarie non intererant: Oracula, magos,
hariolosque non modo non conſulebant, ſed etiam vitabant.
137. Nullum, niſi civilem, Imperatori cultum tribuebant. Ad
143. convivia ethnicorum, & ſpectacula non accedebant. Graviſ-
155. ſima incommoda patiebantur, ne religionem Chriſtianam
desererent, atque hinc in deſerta loca profugiebant, domi latere

tere aut in deſerta loca profugere malebant, quam fidem
Chriſtianam deſererent. Tanta erat Chriſtianorum in fide Pag. 165.
Chriſto ſervanda conſtantia, ut uxores a maritis deſeri,
filii a parentibus exhæredari, ſervi ab heris vexari atque damna-
ri, civesque a patria exulare, mallent, quam paterentur, quid-
piam ab ſe fieri, quod alienum eſſe a cultu veræ religionis
videretur. Hac occaſione Noſter, docte, ample, & ſplendide
ſane, de variis martyrum cruciatibus & tormentis agit,
quorum ordinem ut ſciant Lectores, ſummam argumen-
torum apponere huc libet. Agitur hic de crucibus 170.
atque ſtipitibus, quibus affigebantur martyres: de rotis,
trochleis, torculari, cyphone, ſcaphiſmo, equuleo, compedi- 190.
bus, numellis, pedicis, manicis, boiis, catenis, cuſtode
commentarienſi, de inſtrumentis cæſoriis, lapidibus, qui-
bus martyres percutiebantur, atque obruebantur, de un-
gulis, forcipibus, uncis, ferreis pectinibus, laminis ignitis, 210.
facibus, lampadibus, de tauro æneo, olla, lebete, ſartagine,
lecto ferreo, ſella, galea, tunica ferrea, variisque tormen- 217.
tis ignitis, de graphiis, de ſtimulis, de ſerris, lanceis,
gladiis, & reliquis. Omnia omnium tormentorum genera 228.
deſcripta hic inveniuntur & ære & literis, ut exquiſitiſſima
hæc commentatio omnino ſit habenda. Sed ut tormentis 244.
veri nominis Chriſtiani confeſſores a veritate abduci non po-
tuerunt, ita etiam, nec blanditiis efficere quidpiam potue-
runt ethnici, ut illi religionem Chriſtianam relinquerent.
A blaſphemia atque hæreſi quam maxime abhorrebant, ita, 246.
ut non ſolum nullum hæreticorum communione, ſed ne
ſermone quidem civili, dignarentur. Si quem ſuorum etiam 249.
in idolatriam, aut in hæreſin, vel metu, vel errore, perſua-
ſioneque falſa, incidiſſe intelligebant, magno afficiebantur
dolore, & operam dabant ſedulo, ut lapſi reſipiſcerent, at-
que ad Eccleſiam reverterentur; neque ſolum eorum, qui 253.
lapſi erant, ſalutem procurabant, ſed etiam timebant, ne ſi-
bi crimini verteretur, niſi in Ethnicis, Judæis, Hæreticis in-
ſtituendis, & convertendis diligenter operam locarent. *Ca-*

put

put ſecundum agit de ſpe, quam Chriſtiani veteres in Deo collocarunt, tam magna & manifeſta, ut etiam ethnicis hæc
Pag. 258. explorata videretur. Inſeritur hic cauſa, quare veteres Chriſtiani loca, in quibus ſepeliebantur, cœmeteria vocarent, &,
259. quam maxima ſpes eorum in morte fuerit, ubi futuram reſurrectionem vitæ credebant, & mortem ſomnum atque ſo-
264. porem habebant. *Caput tertium* de caritate Chriſtianorum
271. erga Deum agit, ex quo ad *Libri* hujus *tertii Partem ſecundam* Autor progreditur, de moribus atque officiis Chriſtia-
272. norum erga ſe ipſos præcipientem. Breviter hic in *Capite priori* & *ſequenti* de inſtitutione ad virtutis cultum diſſeri-
276. tur, ubi oſtenditur, tum, quomodo mentes eorum informarint, qui ad religionem Chriſtianam acceſſerant, tum, quo-
277. modo voluntatem eorum ad virtutem colendam præpararint.
283. *Caput tertium* de humilitate veterum Chriſtianorum, & *quartum* de liberalitate eorum præcipit, ubi docetur, eorum animos a cupiditate rerum terrenarum fuiſſe alienos, bono-
284. rum communionem illos amaſſe, uſuras in primis temporibus non exercuiſſe, neque lucri quidpiam ſperaſſe ex eleemoſy-
290. nis, pauperibus hominibus datis. Diſquiritur hic etiam,
297. quas artes Chriſtiani profeſſi fuerint, ut victum ſibi compararent, &, an fas fuerit Chriſtiano viro militiæ nomen da-
303. re. Ab eorum hic Autor ſtat partibus, qui affirmantem
307. adoptant ſententiam. *Caput quintum* agit de pace veterum Chriſtianorum, eorumque patientia, conſtantia & for-
362. titudine in rebus adverſis. In reliquis *tribus Capitibus* de temperantia, caſtitate, modeſtia, & diſciplina domeſtica
395. Chriſtianorum agitur. *Liber tertius* denique in *tribus Capitibus* de caritate veterum Chriſtianorum erga alios, ſecundum omnes caritatis atque amoris ſpecies, agit, quibus *Liber* hic *tertius* clauditur, tanto eruditionis antiquariæ atque eccleſiaſticæ apparatu refertus, ut ſequentes *Tomi* maximo cum deſiderio exoptentur.

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Aprilis Anno MDCCLIV.

GERARDI L. B. VAN SWITEN, AUGUSTISS. Imperator. & Imperatric a Conſiliis, Archiat. Com. Bibliothecæ Auguſtæ Præfecti, Inclyt. Facult. Medic Vienn. Præſidis perpetui, nec non Academiæ Reg. Scient & Chirurg. Pariſ. Inſtitut. Bononienſis & Literar. Incognitor. Membri, Commentariorum in HERMANNI BOERHAVE Aphoriſmos de cognoſcendis & curandis morbis Epitome continuata.

Tomus III.

Lugduni Batav. apud Joannem & Hermannum Verbeek, 1753, 4 maj.

Alph. 3 plag. 16.

2) M*elancholia*, morbus ἀπὸ τῆς μελαίνης χολῆς, ab *atra bile* dictus eſt, quod hoc morbo laborantes, uti *Aurelianus* vult, atram bilem ſurſum deorſumque projiciant, eoque detenti, diu, pertinaciter, ſine febre, delirent, eidem cogitationi affixi. Differt proinde morbus a phrenitide & delirio, eo, quod hæc febrim habeat comitem, a mania autem, quod gravis furor haud ſit, ſed aliqua ſaltem mentis alienatio, eidem ideæ conſtanter inhærens. Eſt tamen a melancholia ad furorem via, atque febribus quoque melancholia intercurrere poteſt, quod μελογχολικῶς ἐξιςᾶναι *Hippocrates* appellat, & malum eſſe, pronuntiat. Ac-

 cumu-

cumulatur quandoque in viſceribus imi ventris, præcipue in hepate, aliqua nigra fæx, quam, atram bilem dici poſſe, nihil impedit, humorem omnium glutinoſiſſimum, qui etiam in ſanguine naſci poteſt, quando difflatis humidis, craſſa manent, atque ille, ſecus ac in diatheſi inflammatoria eſt, motus vitales frangit, pulſum imminuit, chronicis morbis gignendis proinde aptior. Hunc facit atque auget vehemens mentis exercitatio, quando literati homines, juxta *Celſum*, *corporum ſuorum robora inquieta cogitatione & nocturna vigilia minuunt.* Pejus eſt, cum, juxta *eundem*, longa triſtitia, longus timor, vigiliis accedunt. Hinc *atra bilis* morbus naſcitur, fuga fluidi, virium extenuatione, quiete liquidi circa arterioſos ſenſorii communis fines. Sed & gaudium velox eosdem effectus edit, quo affectu, notante Santorino, dilatatis cutis oſculis, major, quam natura fert, ſeri copia difflatur, obſervavitque *Hallejus*, notante *Mead*, *monita & præcepta medica:* ſuo tempore, cum per novas artes pecuniam lucrandi, alii diteſcerent, alii ad incitas redigerentur, ſibi plures obveniſſe, qui præ gaudio, quam qui præ triſtitia, inſaniviſſent. Deinde ſumma, per venerem, corporis extenuatio, ac febres & medicamentorum adſtringentium uſus ſanguinem ſuis vaſis inpervium reddere valent, ut ille mentis error, quem melancholiam vocant, exinde conſequatur. Triplex melancholiæ gradus eſt: *Primus* ille, cum hæc cacochymia per vaſa circumducitur; *Alter* ille, cum craſſamentum ſanguinis ad viſcera abdominis depoſitum eſt; *Tertius*, cum illa materies, viſceribus hactenus impacta, iterumque ſoluta, circulantibus humoribus denuo admiſcetur. Primus gradus ſeſe manifeſtat pallore faciei, labiorum & ſuccinctæ oculis tunicæ, hinc *libris impalleſcere, ex amore palleſcere*, frequens eſt, ideo, quod atrabiliarius humor ſanguinem rubrum ad vaſa cutanea ſerum aut lympham vehentia, abire haud ſinat, ſenſim autem ipſa atrabiliaria materies in cutanea procedat vaſa; hinc ὀφθαλμὸς ὑπόχλωρος, *ſub viridis oculus*, uti habet *Hippocrates*, *in morbi nigri* deſcriptione; hinc quoque lividæ, veluti in ſcorbuto, paſſim naſcuntur maculæ, pulſus parvus eſt, parciſſima urina, os aridum; vora-

ces

ces equidem, ſed extenuati ſunt, illis præcox ſenectus & marasmus ex morbo; ſenſim aggraveſcente malo, triſtitiæ cum ſilentio & hominum averſatione ſuperveniunt. Cavendum ergo medentibus eſt, ne iſtud ſanguinis craſſamentum in viſcera abdominis procedere ſinant, & ante omnia diſponenda mens eſt, ne uni cogitationi conſtanter inhæreat, ſed ſenſim ad alia divertat, aſſidua aliorum objectorum varietate. Deinde humectandus homo eſt, victu, aere humido, diluentibus, horæis fructibus, fragis, quorum uſu Autor teſtatur furentiſſimos homines ſe ſanatos vidiſſe, herbis etiam ſuccidis, *ſpinachia*, *endivia*, *borragine*, *bugloſſo*. *Alter* gradus melancholiæ eſt, cum malus humor ad viſcera ſecedit, ad uterum, ejusque vaſa ac cellulas, ad hepar, ad glandulas, in quibus partibus cum jam congeſta materies hæret, morbus *hypochondriacus* viris, fœminis *hyſterica paſſio* eſt. *Ille* propterea dicitur, cum ſenſus anxietatis ſeſe ſub præcordiis oſtendunt: Quoniam autem a ſpaſmis ſolis ex flatuoſitate aliaque de cauſa natis talis anguſtia qnandoque eſt, quæ, diſſipata cauſa irritante, ſolvitur, adeoque, ne confuſioni locus ſit, hypochondriacum morbum, alium *ex materie*, aliam ex *ſolo ſpaſmo*, appellavit. Ille ſeſe manifeſtat ſenſu ponderis gravantis circa præcordia magis minusque urgente, nunquam tamen ceſſante, quod ab impedito libero trajectu ſanguinis per venam portarum oritur, quod aliter eſt in affectione hypochondriaca ſpaſmodica, in qua ſenſus angoris per notabile tempus ſeſe penitus remittit. His ſubitanea ſatietas eſt cum dolore ventriculi, minor deponendæ alvi ſtimulus, maxime cum vita ſedentaria acceſſit. Ructus exſurgunt fœtidi piſcem rancidum referentes, id quod inertiæ bilis tribuitur, cumque infarctus eo usque auctus eſt, ut retineri humor in hepate aliisve viſceribus celluloſæ fabricæ porro nequeat, regurgitat aliquid & ad ſanguinem procedit, illumque vitiat, atque eadem fiunt, quæ in ictero, cujus ſanatio ad hunc quoque morbum ſpectat, quam repetere, in capite de hepatitide & ictero multiplici jam traditam, brevitatis ſtudio, nunc nolumus. *Tertius* morbi atrabiliarii gradus tunc denique oritur, cum humor, poſtquam in

viſceribus abdominalibus diu perſtitit, acreſcit, cumque, abſorptus, ſanguinique additus, illum aliquo veluti contagio inficit, atque illa, quibus, circumeundo, appellit viſcera, maxime cerebrum, in ſuis actionibus turbat; hinc deliria peſſima, imaginationes mirificæ, furores ſummi, veluti eſt apud *Plautum:*

— — Ardent oculi, fune opus eſt, Hegio,
Viden' tu illi maculari corpus totum luridis maculis?
Atra bilis agitat hominem.

Difficile eſt malignum hoc atræ bilis ſignum cerebro alte conſtanterque impreſſum delere. Juſſit tamen *Hippocrates*, quod pharmaca vix effectura ſunt, tentare victu, *cibis molliſſimis ac frigidis, piſcibus litoralibus & cartilagineis, betis, cucurbitis & carnibus contritis*, niſi acoris gaſtrici præſentia diverſum ſuadet. Ille ipſe *Hippocrates* anodynis uſus eſt deditque mandragoram mœrore confectis & ſtrangulari volentibus; Autor diacodiatis utendum eſſe ſuadet. Humectandum præterea eſt, & balneorum uſum *Trallianus*, thermarum balnea *Aretæus* ſuaſerunt. Abſtinendum interea eſt ab illis quæ æſtum inducere poſſunt, vino meraco, cibis acribus, ne *turgeat bilis*, quod eſt *ὀργᾶσθαι, in magnos motus efferri, febrire;* prudenter enim veteres *turgeſcentem* bilem a *quieſcente* diſtinxerunt. Sæpe, cum bilis atra ſoluta eſt, cum vomitu & dejectionibus abit, quod inter difficiles morborum exitus ponitur. Ita *Hippocrates: ſi bilis atra ſurſum & deorſum prodeant, malum,* atque omnia nigra, niſi a cauſa cognita vulgari oriantur, quæ ſputo, urinis, alvo ſecedunt, cum ſcilicet atra bilis, mota, totum hominem perfudit, mali ominis eſſe putantur: mirum ergo eſſe nequit qua fiat ut, variis modis, acerrimus hic humor licet ille, ad mentem *Galeni*, acidus dici omnino nequeat, cerebri irritabiles fibras vellicare atque ſic, impedita ejus actione, animæ dominium labefactare ac amentiam producere poſſit. *Hippocrates, Epidem. VI: Melancholicos epilepticos* & viciſſim *epilepticos melancholicos* fieri, obſervavit.

vit. *Aretæus* pariter omnia mala; *de curat diuturn. Libr. I ex melancholia diuturna* metuit; *Quodſi penitus totum corpus occupaverit, ſenſus, mentem, ſanguinem, bilem, nervos etiam corripuerit, & ipſa inſanabilis efficitur, & aliorum morborum corpori ſobolem inſerit, furoris, nervorum diſtentionis, reſolutionisque, quæ, ſi a melancholia proveniunt, ſanationem utique recipere nequeunt.* Quamvis autem, qui ex atra bile triſtitia affecti ſunt, difficillime ſanentur, vis tamen vitæ vias ſæpe invenit, quibus acre illud melancholicum depelli poſſit: *Maniacis,* ait *Hippocrates, ſi varices aut hæmorrhoides acceſſerint, maniæ ſolutio.* Qui eventus docet, in hac maniæ ſpecie, etiamſi æger debilis, ſanguis autem tenax ſpiſſusve eſt, venam ſecari poſſe, quod *Aretæus*, cum vires id utcunque permittunt, ſuadet; addit autem; *Si plus, quam decet, ſanguinis abduxeris, nutritionis defectu, natura de ſua firmitate decidit.* Non autem tantum ad machinam, ſed ad animam quoque ejusque ideas reſpiciendum in cura, atque, alia idea oppoſita, prior debellanda eſt: *Sæpius aſſentiendum,* ait *Celſus, quam repugnandum eſt, paulatimque & non evidenter ab his, quæ ſtulte dicuntur, ad meliora mens adducenda.* Legitur apud *Plutarchum, de virtute muliebri: cum mileſiæ virgines inſanire inciperent & violentas ſibi manus inferrent, nec tantæ calamitati remedium inveniretur, lex promulgata fuit, ut cadavera illarum, quæ ſibi ſuſpendio mortem conſciviſſent, nuda per forum deferrentur; tunc metus dedecoris impedivit reliquas, ne ſimile ſcelus patrarent.* Apud *Trallianum* legitur, quod Philodotus medicus ſanaverit hominem, qui ſe capite truncatum credebat, dum repente plumbeum pileum ejus capiti imponeret, cujus grave pondus perſentiſcens æger, vana hac imaginatione liberatus eſt.

3) *Mania* furor ſævus, quo correpti ſibi & aliis nocere intendunt. Maniacos ergo a melancholicis diſtinguit ſævities, atque illi a phreneticis differunt, cum febre deſtituuntur. Eſt enim mania, ex definitione *Aretæi, mentis alienatio diuturna absque febre. Etenim, ſi febris quandoque conjungitur, id non ratione furoris propriæ, ſed alio quovis caſu accidit.* Diuturnitas ad definitionem

 omni-

omnino pertinet, quo vera mania ſpontanea, quæ longa eſt, diſtinguatur ab illa brevi per venenum ſtupefactivam introducta, *ſolanum furioſum, hyoſcyamum.* Aliam differentiam inter *phreniti dem* & *maniam Aretæus* notat: *Præcipua melancholiæ & furoris ſedes viſcera ſunt, quemadmodum caput & ſenſus in phreniticis. Nihil autem aliud,* ait *Trallianus, eſt mania, quam melancholiæ ad majorem feritatem intenſio,* qua propter eadem utriusque mali cauſa eſt, atra bilis mota, in viſceribus imi ventris acrior reddita, abſorpta & ſenſorio communi applicata. Veteres medici, pro varietate ideæ errantis, aliud aliudve maniæ nomen indidere, *Lycanthropiæ, cynanthropiæ,* dum furibundi imitarentur lupos vel canes, & quandoque crederent ſe in hæc animalia converſos eſſe. Ipſam ſenſus communis officinam hoc morbo potiſſimum lædi, ſectiones cadaverum docuerunt, quibus deprehenſum, ex obſervatis *Boneti,* eſt, cerebra ſicciſſima ac dura fuiſſe. Glandulam pituitariam parvam & admodum duram invenit *Littrius, memoires del' Academie des Sçiençes,* A. 1705. Tales maniaci exſuccum habent corpus, ſaliva nulla, urina parciſſima, alvus ſtrictiſſima illis eſt. Etiamſi ergo evacuando effici nihil poſſit, prudentes tamen medici acribus medicamentis præſentem corporis conditionem mutaturi, turbare illud efficacioribus purgantibus, helleboro, mercurialibus, vomitoriis, auſi ſunt; deinde ſubtilia fragrantia remedia, quæ totum corpus pervaderent, moſchi grana ſedecim vel viginti, adhibuerunt. Extremum ſubmerſionis in aqua remedium eſt, ut deleantur, mortuo fere ſub aquis homine, errantes ideæ, curatione hac ab hydrophobicis ad maniacos translata. Neque enim tam cito moriuntur ſubmerſi, ſed per plures ſæpe horas merſi, reviviſcunt. Cum atrabiliaria fæx, per metaſtaſin, ad venas artuum inferiorum ſecedit, fiuntque varices venarum imi pedis aut hæmorrhoidalium, quod ſalubriter eveniſſe deprehenſum fuit, fotibus utendum, ſi æger obſequioſus eſt. Venam his ſecari opportunum haud eſt, ſiquidem furor equidem domatur, ſubſequitur autem *moroſis* ſeu ſtultitia. Hinc in victu analeptico, inque cardiacis roborantibus, curæ ſpes ponitur. Subducendus tamen

men ſanguis eſt, ubi ſigna plethoræ, ex ſanguinis excretionium ſolemnium obſtructionibus, adeſſe obſervantur, ſiquidem ſpontaneæ quoque & magnæ hæmorrhagiæ maniacis opportunæ fuiſſe deprehenſæ ſunt. Refrigerium, pileus ex nive factus capiti impoſitus, frigida ex alto ſuper caput labens, maniacis egregie profuit. Ex papavere parata medicamenta, cum corpus evacuatum antea eſſet, dare juſſit *Aetius*, quam methodum ſequutus *Sydenhamius* atque poſt venæ ſectiones & ſuperdata his cardiaca, felicem theriacæ andromachi uſum expertus eſt. Propter affinitatem materiæ, de *rabie canina* proximo loco agitur, & dubitari quidem poſſet, an non illa potius ad morbos acutos quam ad chronicos pertineret, cum applicatum rabioſi animalis venenum intra paucos dies occidat febremque acutam habeat comitem. Cum autem ſæpe hoc venenum, anteaquam actuoſum ſit, in corpore diu delitescat, inter chronicos numerari eodem jure poſtulat. Non ſtatim equidem in furorem morbus erumpit, ſed præcedit ſæpe mœſtitia, atque ab ultima ſua particula, *rabies*, & *canina* quidem ideo dicitur, cum plura exempla eorum ſint, qui a cane, quam qui ab aliis animalibus rabidis admorſi inſaniunt; ergo quoniam ſignum pathognomicum illius veneni, jam actuoſi redditi, eſt metus ingens omnium potulentorum, hydrophobia vel hygrophobia, uti *Aurelianus* monuit, dicitur. Sponte quoque morbus naſcitur, cum ſimilia venena illis, quæ foris ſunt, ultro quoque in homine provenire poſſint. Hydrophobia tamen in morbis abſque contagio venenato factis minor eſt, & ſtatum quemvis inflammatorium viſcerum, ſpeciatim ventriculi, notat. Certe *Aurelianus* monuit, in Hydrophobia ſtomachum pati, aliaque multa exempla hujus morbi ex febribus nati, *Schenkius* propoſuit. Non autem tantum ex morſu, ſed etiam ex halitu canis rabidi, hoc malum natum fuiſſe, *Aurelianus* narrat. Videtur tamen per ſalivam plus propagari contagium. Spuma, etiam ſine vulnere nocuiſſe deprehenſa fuit: *Sartrix quædam, apud Aurelianum, cum chlamydem, ſciſſam rabidis morſibus, ſarciendam ſumeret, atque ore ſtamina componeret, & lingua pannorum ſuturas lam-*

Digitized by Google

lamberet aſſuendo, quo tranſitum acus faceret faciliorem, tertia die in rabiem veniſſe, memoratur. In morbo hoc illud memorabile eſt, quod diu ſæpe latere poſſit venenum in corpore humano, & nullo ſeſe manifeſtare ſigno. *Galenus* jam notaverat per plures menſes ſilere poſſe hoc malum. Septem menſium ſpatium, inter morſum & hydrophiam ſecutam, *Aegineta* & *Aetius* notant. Recentiores, annos numeraverunt, quorum demum elapſu veneni vis ſeſe oſtenderet. Primum ſignum veneni actuoſi redditi in ipſo loco demorſo & præcipue in cicatrice vulneris ſeſe manifeſtat, atque illa loca, ex obſervatis Autorum, dolere incipiunt atque tumere; cum morbus elucefcit, febris aliquando adeſt ſatis valida, ſæpe abeſt, niſi & illud febris eſt, cum pulſus tenues ſunt & ſumma adeſt debilitas. Inter ſymptomata hujus morbi nominatus quoque priapiſmus eſt; lingua ſicca fit atque aſpera, vox parva eſt, propriam ſalivam abhorrent, accedit adſtantes conſpuendi ac demordendi deſiderium; miſerrimus ille ægrotorum ſtatus non diu durat; incipit pulſus vacillare, imo deficere, reſpiratio fit difficillima, ſudor gelidus viſcidus eſt; plerumque convulſivi pereunt, & quamvis prope a morſu ſanari homo poſſit, nequit tamen, cum ad ſummum morbus profectus eſt. Dicit *Dioſcorides*, cum jam hydrophobus eſſet, ſanatum fuiſſe neminem. Sectiones cadaverum ejusmodi, viſcera pleraque, nec tantum œſophagum atque ventriculum, ſed & pulmones, inflammata, oſtenderunt. Sic vidit *Jo. Faber Lynceus*, apud *Hernandez, rerum mexicanarum Theſ.* in cadavere hydrophobi, *nigerrimum ſanguinem in dextro cordis ventriculo, quo omnino carebat ſiniſter; erat autem hic per pulmones mire accenſos & tumidos plurimus diſperſus.* Obſervatum tamen fuit, in omnibus hydrophobis ſigna inflammationis haud apparuiſſe. Videntur enim in quibusdam omnia, putrida diſſolutione, ſtatim corrumpi, neque ante diſponi ad inflammatoriam ſpiſſitudinem, daturque in multis morbis cita reſolutio putrefactoria, ut mors repentina conſequatur & cadavera, ſub ipſo frigore hyemali, ſubito putreſcant. Cum igitur recens vulnus eſt, partes ſanæ circumcirca profunde

de ſcarificandæ ſunt. Vulnus in ulcus convertatur, quo, ex duobus admorſis alterum ſervatum, *Galenus* vidit, cum alter, cui vulnus conſolidatum erat, extingueretur. Scalpello, uti eſt apud *Dioſcoridem, Æginetam, Aëtium*, dilatanda ſunt vulnera. Uſtionem profundam, quo virus in ulcere relictum penitus ſuppuratione tollatur, veteres & recentiores ſuadent. Curationem ita tradit *Celſus: Quidam poſt rabioſi canis morſum protinus in balneum mittunt illumque ibi patiuntur deſudare, dum vires corporis ſinunt, vulnere aperto, quo magis ex eo quoque virus deſtillet; deinde multo meracoque vino ſuſcipiunt, quod omnibus venenis contrarium eſt.* Immerſio autem ſub aquis non tam in machinam, quam in ideas hominis hydrophophi agere videtur, & metus demerſioni junctus hominem plus ſanat humida perluitione, quæ ſola ne quidquam juviſſe, obſervata eſt. Igitur ad ſuffocationem usque ſuadente *Helmontio*, æger ſub aquis detinendus eſt. *Dioſcorides* efficaciora purgantia, ad magnas in corpore turbas excitandas, laudat, & inter alia helleboro ſanatos fuiſſe, qui illum ante quadrageſimum diem ſumpſiſſent, prædicat. Hæc prophylactica ſunt; Aſt, cum venenum rabidi animalis, hactenus ſilens, incipit actuoſum reddi, valida remedia antiphlogiſtica tentanda ſunt; venæſectio etiam repetenda, cum dira ſymptomata recrudeſcunt. Clyſmatum uſum pulchre notavit *Aurelianus: At ſi omnino potum recuſaverint, qualibet tamen parte, quiddam liquoris aſſumant.* Invitus quoque æger, ut aquam bibat, adigendus eſt. Ita *Celſus: Cum jam aquæ timor adeſt, unicum tantum remedium eſt, nec opinantem in piſcinam projicere, ut invitus bibat. Rhazes* & *Joannes Damaſcenus*, *cantharidas* laudant, experimento dubio, ſæpe valde noxio; Argentum quoque vivum aut ejus præparationes, interno uſu, profuiſſe in cura hydrophobiæ, pariter conſtat. Apud Chinenſes pro certo remedio habetur ſequens formula. Recipe moſchi optimi gran. XVI, Cinnab. nativæ, ad gran. XX, exhibendo cum ſpiritu *Arrak* dicto: Salivatio etiam, uſu mercurialium mota, canem rabidum ſanaſſe

deprehenſa eſt: *James, a new methode of curing madneſſ.* Experimentum in hominibus quoque captum eſt. Medici tamen, qui hoc tentaverunt, ſalivationem evitaſſe videntur; ſpontaneus ptyaliſmus ſanavit hydrophobum: *Philoſ. Transactions, Tom. XLIII.*

4) *Scorbutus.* Novus morbus videtur eſſe, veluti *Freindius: Hiſtory of Phyſic. Tom. II*, aſſerit. Certe *Foreſtus*, qui eo tempore vixit, cum morbus exſurgeret, illum pro novo habuit. Septentrionalibus frequens malum eſt, nomen etiam reſpondet, quod populare eſt ſeptentrionalibus. Etiamſi autem ſub hoc nomine penes veteres morbus haud proſtat, notus tamen illis fuit, cujus deſcriptio habetur apud *Hippocratem: Affectus, in quo color immutatur, & niger cernitur, pallidus, mali corii inſtar; ex ore male olet, & gingivæ male olent & a dentibus ſecedunt & in tibiis ulcera, qualia puſtulæ nocturnæ, erumpunt; membra extenuantur*, quamvis nec hæc deſcriptio, nec illa, quæ ſub notione *ilei ſanguinei* apud *eundem* eſt, ideam ſcorbuti penitus ſiſtat: Splenem pro morbi ſede *Hippocrates* nominavit, nec obſervata contradicunt, viditque *Celeberrimus Mead* ſplenis ingentem molem, penes illos, qui hoc morbo extincti ſunt. Vel ſimile, vel illud ipſum malum eſt, quod ſtomacacen & ſcelotyrben appellabant veteres, ex autoritate *Plinii*, qui, hoc morbo affectos fuiſſe exercitus in Germania militantes, retulit. Stomacaces notio morbum ſatis explicat; dentes enim hoc morbo laborantibus ſolutos fuiſſe, ſcribitur, quod idem ſcorbuto tactis accidit. Scelotyrbe autem alius omnino morbus, &, *Galeno* hoc vocabulum exponente, paralyſeos ſpecies eſt, *qua quis rectus* ambulare non poteſt. Rarus equidem ſcorbutus morbus illis eſt, qui procul a maribus victitant; namque illa diatheſis quam ſcorbutum in vulgus nominare ſolent, verus ſcorbutus eſt neutiquam. Ineſt enim illi, ut verus dici poſſit, maxima putredo, ideoque non litora ſaltem incolentibus aut ſub frigore boreali victitantibus, ſed illis quoque frequens eſt, qui ſub zona torrida vivunt, atque ubique

cum

cum cauſæ adſunt, quæ putrilaginem inducere corporibus poſſunt, ſcorbutus naſcitur; victus ſcilicet vegetabilis defectio, intenſior aeris calor, aquarum putredo, aeris paludoſi halitus; neque facile, niſi aliqua ex cauſis hisce, maxime boni victus bonique aeris penuria, acceſſerit, ſcorbutus gignitur. Signa, quæ illum denuntiant, alia communia ſunt, alia propria. Multis enim morbis hoc datum eſt, quo, quando illi ingruunt, præcedat laſſitudo artuum, ſpirandi difficultas; nec fœtor oris, cum varius eſſe poſſit, ſcorbutum recte notat; aſt, quando gingivæ roduntur, ad levem contactum cruentantur, cum rubræ, lividæ, in cute erumpunt maculæ, citra febrem quæ illas movere poſſit, & cum maculæ, illis, quæ a contuſis naſcuntur, obſervantur eſſe ſimiles, atque ſuper his accedunt dolores vagi, ulcera cacoethica ſanguinem ſubinde fundentia, hæmorrhagiæ variæ colliquativæ, ſcabies ſicca, quæ veluti aliqua eſt elephantiaſis, herpes etiam & impetigo, pſora denique & aliqua veluti lepra, ſiquidem hujus ſqualoris cutanei a veteribus deſcripti in hoc morbo idea quandoque ſiſtitur; cum præterea, loco ſanguinis craſſi, juxta *Hoffmannum*, valde tenue, coccinei coloris & acris ſaporis ſerum, nulla craſſiori ſubſtantia in fundo vaſis relicta, de vena ſecta fluit; Tunc vero, ſcorbutum adeſſe, intelligimus. Ab hac diatheſi multi variique morbi, tanquam ex cauſa ſua, propullulant, ut propterea hunc morbum πολύμορφον, *Sennertus* recte appellaverit. Fit enim, quo denique, cum ſubinde malum auctum eſt, rodantur perioſtia, viſcera deſtruantur, hepatis, lienis, pancreatis, meſenterii putredines enaſcantur, quas propterea partes, non tam ſcorbutum feciſſe, quam ab illo eroſas eſſe, liquido apparet. Tunc vero etiam in illis, quæ de corpore fluunt, liquidis, ſudore, urina, fæcibus, manifeſta putredinis ſigna apparent, atque, cum penitus adolevit morbus, atrophia & febris lenta hominem abripiunt, hydrope aliquando vitæ finem ponente, aliquibus hæmorrhagia magna quadam extinctis. Sunt, qui paralyſin artuum, hinc gangrænam ex clandeſtina inflammatione natam experiuntur. Uti endemicus atque certis provinciis certoque vitæ genere utentibus familiaris, ita quoque epidemicus ac contagioſus eſt, ſuaque

que ſemina illis communicat, qui propinquius ad ægrotos accedunt, vel victus communione utuntur. Parvum quandoque hoc malum eſt & in aliqua acredine humorum muriatica, conſiſtit, ex qua eadem ſymptomata, ſed leniora, nulliqne putredini juncta proveniunt; cum *ſcorbutus putridus* invaluit, lenta aliqua veluti evolutione corporum elementa ſolvuntur, & corpus, vivum veluti cadaver eſt. Etiamſi autem in illo morbo humorum quoque lentor penes quosdam, in aliis tenuitas, eſt, ut, ſecundum generales therapiæ leges, ad has conditiones mutandas reſpiciendum in cura ſit; plus tamen ubique attendi meretur acrimonia. Adeſt enim in hoc morbo acre alcalicum, putridum, ſal fixus alkalicus; ſapones adſunt ex oleo rancido ſalibusque fixis ac volatilibus facti; propterea temere fidendum haud eſt ſpecificis illis remediis antiſcorbuticis, quorum uſus, cum viſcera jam labefacta ſunt, inſigniter lædere poteſt ac ſolet; omnino quidem, nocent, licet viſcera reſerare poſſe videantur, mercurialia, quia ſolutos humores in putridum liquamen convertunt, uti ex mercuriali ſalivatione patet; cumque debilitata in hoc morbo ſint ſolida, ut levi vi illorum cohæſio ſolvi poſſit, omne id, quod, acriter laxando, magnas turbas excitare poſſet, nocet. Nec venæ ſectiones ille morbus fert, licet intercurrentes hæmorrhagiæ illas poſtulare videantur. Vera autem antiſcorbutica ea ſunt, quæ diatheſin putrilaginoſam humorum mutant, ſucci ſcilicet acidi vegetabiles, & juſcula illis incocta cum pauco vino, quo, ad robur conciliandum, opus eſt. Laudantur etiam talia, quæ, præter lenem vim ſtimulandi, ſolvendi & attenuandi quoque efficacia pollent: *Anagallis*, *beccabunga*, *fumaria*, *naſturtium aquaticum*, *cochlearia*, *raphanus ruſticanus*: Præterea conducunt, quæ diluendo agunt. In illo morbo, quem ileum ſanguineum *Hippocrates* vocavit, quique non infima ſcorbuti fuit ſpecies, laudatur lac: *Et lac bubulum, ſi tempus ferat, quadraginta diebus bibat. Mane quoque lactis bubuli heminas duas bibat,*

bibat, tertia etiam aquæ mulſæ parte, interpoſitis diebus, admiſta.

5) *Cachexia.* Cachexia adeſſe, juxta *Celſum*, dicitur, *ubi malus corporis habitus* eſt; *Aretæus* ita habet: *Cachexia omnium ſimul vitiorum verſio eſt, omnes enim morbi parentes ejus ſunt*; quod *Celſus* ita explicat: *cum, longo morbo vitiata ſunt corpora, etiamſi illo vacant, refectionem tamen non recipiunt.* Quoniam vero *malus corporis habitus* ex rationibus fluidorum potiſſimum eſt, adeoque corrupti humores omnes alienum cuti colorem inducentes & ipſe quoque ſcorbutus, cachexiam ſiſtunt. Ille morbus, aliquando, lento incremento, ex malo victu naſcitur; qualemcunque enim quis diatheſin, acidam, pituitoſam, alkaleſcentem, plethoricam, contraxerit, ex omnibus his, ad cachexiam aliqua via eſt, atque illa ex cauſis quoque prædiſponentibus, obſtructionibus viſcerum, abſorpto ex abſceſſibus magnis pure, ex fluxionibus vires immaniter frangentibus, atque aliis ſingularibus viſcerum vitiis, ſcirrho hepatis atque lienis, ſubinde naſcitur. *Scirrhi in liene geniti diſcuſſiones*, ait *Aretæus*, *non facillimæ ſunt; quodſi ab hoc proveniunt hydrops & malus habitus, inſanabile malum eſt.* Similiter ab emanentibus, quos adeſſe oportebat, fluxibus, tota ſua natura humores vitales degenerant. *Cauſa vero*, pergit *Aretæus*, *& hæmorrhoidum fluxus ſuppreſſio & conſuetorum vomituum ceſſatio & ſudorum deſiccatio; quando enim horum ſingula, quæ aderant, non revertuntur, tunc ſequitur corporis gravitas, pallor ſubinde repetens, venter flatibus refertus* &c.

Cachexiam pallor ſeu *Levcophlegmatia*, quæ albus per totum corpus tumor eſt, ſequitur, parte rubra ſanguinis ſenſim deficiente, ſeroque in cellulas pinguiferas effuſo, cute propterea in pallorem inſolitum converſa, eaque ſæpe, cum ſerum flavum & icteritia acceſſit cachexia, mox ex flavo, mox etiam ex viridi, variante. Totum nutritionis negotium tunc corruit, liquidis ſolidiſque partibus ſenſim abeuntibus nec reſtitutis. Si quid auxilii eſt, quo gravis ille morbus levari poſſit, in victu ordinando quæritur, qui ad diſpoſitio-

nem uniuscujusque, veluti ille ex acido, bile, pituita, nimia ſeri fluiditate, viſcoſitate, ulceroſa diatheſi, hoc malum contraxit, variat inſigniter. Mutandum præ ceteris vitæ genus eſt. Illuſtris Autor fœminas ex abuſu Theæ cachecticas redditas, relapſas in illud malum fuiſſe refert, cum ab illo potu abſtinere non poſſent. Multum quoque ad ſanationem confert aeris mutatio, ſi illius ſqualor hunc morbum vel fecit, vel auxit. Optime ergo meriti de genere humano, nec ſatis laudandi ſunt, qui artem docuerunt, (*Nouvelle methode, pour pomper le mauvais air. Pariſ. 8, 1749*) qua aer in navibus & noſocomiis renovari poſſit; ſi quid ex fonte pharmacevtico eſt, quo ſua humoribus reddi poſſit integritas, illud ex ſalino amaro & aromatico medicamentorum genere peti debere, experientia docuit, quibus ſcilicet vaſorum actio in contentos humores augeatur. Laudem quoque merentur *ſcillitica.* Chalybeatis denique & alkalinis atque ſaponatis utendum, cum motus acceſſit & frictio. Ita *Celſus* de hoc morbo: *Si infirmior eſt, geſtari, ungi, perfricari poteſt, maxime per ſe ipſum, ſæpius, eodem die, & ante cibum & poſt eum.*

7) *Empyema. Empyici*, veluti apud *Aetium* legitur, hoc eſt, pectore ſuppurati, vocantur, quibus *abſceſſus in ſuccingente coſtas intrinſecus membrana, aut in aliqua alia pectoris pellicula factus, acervatim ruptus eſt, & in vacuum pectoris locum effuſus, inter pulmonem & membranam coſtas ſuccingentem.* Id quod ideo factum eſt, cum inflammatio aliqua earum partium, quæ ad thoracis cavum proſpiciunt, in pus converſa fuit. Rigoroſius accepta voce, empyema tantum illud eſt, cum pus ex rupto abſceſſu in thoracem confluxit; poteſt tamen & alius, præter pus, humor vitioſus ex ſanguine in thoracem effuſo naſci, qui, niſi pus, ichor tamen eſt, id quod intra abdomen quoque ita evenire ſolet. *Si*, juxta *Hippocratem, in ventrem effuſus ſanguis fuerit præter naturam, neceſſe eſt ſuppurari;* Ex rupta pulmonum vomica, quæ de exiguo ſæpe tuberculo nata eſt, empyema frequenter ori-

oritur, ſubitanea in thoracem effuſione facta; ex abſceſſu tamen inter pleuram rupto non minus frequenter illud conſequitur. Obſervavit *Piſo*, *de morbis ab illuvie ſeroſa*, *Sect.* 3 *Cap.* 9, in illis, qui ante diem morbi decimum quartum defuncti eſſent, quod totus thorax pure plenus eſſet; citius enim abſceſſus rumpitur, ſi dolor tuſſisque ſunt intenſiores. Pus ex pulmonibus in thoracem effuſum eſſe, diſcimus, cum ſymptomata, quæ durante vomica aderant, ſubito ſeſe remittunt. Ita *Hippocratès*: *Poſt ruptionem ſanus videtur, quod pus ex anguſtia in locum amplum venerit, ſed, procedente tempore, pure pectus implente, tuſſes & febres aliique dolores illum magis vexant, morbusque declaratur.* Fallax igitur euphoria eſt, quibus ſubito, magno pulmonum morbo oppreſſis, ſymptomata omnia levantur. Effuſo in thoracem pure, tuſſis, a pure pulmonem comprimente, oritur. Decubitus in dorſo gravis eſt, æger neque in ſanam quidem partem decumbere poteſt, ſed in dolentem. Igitur, cum non niſi ſectione pus educi poſſit, in quo latere illius collectio facta ſit, probe intelligendum eſt. Quandoque, cum ægri ſe circumvertunt in lecto, fluctuationem puris ipſi ſentiunt. *Hippocrates* juſſit, ut ægroti, in firma ſella collocati, alter humeros teneat, medicus vero ægrotum concutiat, ſimul lateri aures admoveat, ut ſtrepitum puris in alterutro thoracis cavo collecti audiat. Strepitus tamen aliquando nullus eſt, cum thorax pure valde plenus eſt: *Quibus autem ſtrepitus quidem nullus eſt, verum ſpirandi difficultas fortis* & *ungues lividi, hi pleni ſunt pure & pernicioſe ſe habent.* Tunc latus illud, in quo pus eſt, atque abdomen, a depreſſo diaphragmate, intumeſcunt. Si parum puris eſt, quod ex vomica rupta in cavum thoracis abſceſſit, ſorberi atque deinde per cloacam dejici poterit. Proinde etiam phlyctænas, ex abſorpto tali pure, in cute naſci, *Hippocrates* vidit. Tandem in longum procedente malo, caro conſumitur & tabes hominem tollit. Si quid opis eſt, in eo ponitur, quod puri via verſus exteriora concilietur, fomentis, cataplasmatibus, cucurbitis, quibus preſſio, in illo loco ſub quo pus eſt, minuatur, ablataque reſiſtentia efficiatur, quo

quo pus inſpirando compulſum urgeri verſus exteriora poſſit. In tali caſu veteres thoracis exteriora urere ſoliti fuerunt pluribus in locis, cum, in qua parte vomica eſſet, haud conſtabat. An autem effuſum de vomica pus inque thorace collectum ſorberi a pulmonibus, & ſputo rejici poſſit, dubitare licet; poſſet tamen hoc evenire, cum per materiem, mora, acriorem redditam pulmonum tunica externa eroſa fuit. Alioquin, vomica rupta, materie autem ad thoracem haud effuſa, tuſſi purgari pus poterit, niſi ſimultanea & magna ſit effuſio, quæ ægrum ſtrangulat. *At, ſi jam rupta eſt vomica,* uti optime notavit *Aretæus, ſtrangulatus diſcrimen impendet, ſi multum ſubitaneumque pus emanavit, ſi vero pedetentim emittatur, certo prodeſt.* Aliquando natura, per transverſos muſculos intercoſtales cutimque, molitur viam ruptoque, qui ad latus elevatur, abſceſſu, pus educit. Poteſt etiam illud, poſtquam abſorptum fuit, urinis educi, quod ſalubrius eſt, quam ſi diarrhœa purulenta ſuperveniat. Cum autem puri via arte panditur, quod caſu factum eſt apud *Plinium, quando Phalerius, deploratus a medicis, vomicæ morbo, cum mortem in acie quæreret, vulnerato pectore, medicinam invenit ex hoſte;* tunc vero ea obſervanda ſunt, quæ chirurgiam iſtam attinent, & quæ ab *Hippocrate* in unum collecta eleganter fuerunt: *Emiſſo pure, quantum tibi viſum fuerit, vulnus linamento, cui filum alligaveris, obducito, quotidie vero pus ſemel emittito. Poſtquam autem decimus dies acciderit, toto pure emiſſo, penicillum, ex linteo, indito; deinde vinum & oleum, tepida, per fiſtulam, infundito, ne pulmo, pure madeſcere conſuetus, ſubito reſiccetur. Ubi vero prorſus reſiccata cavitas fuerit, paulatim reſecto penicillo, vulnus coaleſcere ſinito. Aretæus,* ſub ſterno quoque empyema naſci, obſervavit, perterebrationis quidem ſterni mentionem haud injiciens; aſt Celeb. Autor caſum deſcribit, ubi, poſt pleuritidem ſuppuratam, decimo menſe, in medio ſterno tumor apparuit mollis, ruptoque tumore, ingens puris boni copia effluxit, natura exitum puris per media oſſa pectoris parante. Hinc ſterni quoque trepanatio, a *Dionis* propoſita, locum

cum, in ſimili caſu, habere poſſet. Spes ſalutis ſupereſt, ſi pus ſincerum effluit. Ita *Hippocrates: qui, ſuppurati, uruntur aut ſecantur, ſi pus purum & album effluat, evadunt, ſi ſubcruentum & cœnoſum & grave olens, pereunt; quibus, a pure, ſpecillum coloratur, velut ab igne, utplurimum moriuntur.* Non opus eſt, vereri, fore quo aliquibus prolixior hæc, quoniam conſuetos nobis modos exceſſit, videatur eſſe recenſio. Tanta enim ubique admirabilis ingenii momenta & ſcriptorum pondera reperiebantur, ut, aliqua omittere volentibus, materiæ ubique gravitas occurreret, quam lecturis, ipſo autem libro non inſtructis, ſubripere, videbatur nefas eſſe. Plura autem, his a nobis adductis, inventuri ſunt, qui egregium opus, cujus ultimas paginas avidi expectamus, attente rimabuntur.

DELLA LETTERATURA VENEZIANA, &c.

hoc eſt,

DE ERUDITIONE VENETA LIBRI OCTO, AUTO-re MARCO FOSCARENO, equite & procuratore.

Volumen I.

Patavii in typographeo ſeminarii, apud Joann. Manfredum, fol.

Alph. 5 plag. 9.

Habet ergo tot ornamentis, tot luminibus omni ævo conſpicua Venetorum urbs, in qua glorietur, hiſtoriam civium ſuorum literariam, eamque omnibus numeris abſolutam. Habent, qui eam incolunt, eorumque nepotes, in quæ intueantur, doctrinæ virtutis ac gloriæ exempla, ab Illuſtriſſimo Autore, Viro potentiſſimæ Civitatis Venetæ longe primo, in illuſtri monumento propoſita, ut dubium videatur, utrum huic de egregio opere, quo nomen famamque ſuam etiam inter eruditos æternam reddidit, an patriæ ejus de novo decore, non

facile cum alia civitate ei communi, ſed proprio, gratulandum ſit. Haud quidem ignoramus, varia hujus generis exſtare monimenta, quorum tituli literarum fata, quæ in ſingulis urbibus habuere, explicanda oſtendunt; ſed multa lectores fallere, plurima virorum doctorum, obſcuri ſæpe nominis, complecti vitas, experientia quemque putamus edoctum. Sed hæc ratio longe infra ingenium, doctrinam, judicandique elegantiam tanti Viri erat: a quo nihil niſi exquiſitum, elegans, utilitatisque plenum exſpectari poteſt. Uſus eſt methodo vere pragmatica, ſiquidem, quo loco fuerint eruditionis diſciplinæ ſingulis ætatibus, quales iis factæ ſint acceſſiones, quæ contra ſubinde ceperint detrimenta, accurate expoſuit, & omnia obſervationibus eleganter delectis, hoc eſt, utilitate pariter ac iucunditate commendandis, illuſtravit. Officio noſtro ſatisfacturi, conſultum ducimus, brevem eorum, quæ memorata ſunt, quantum fieri poteſt, exhibere ſummam. Totum opus octo libris complecti ſtatuit Ill. Autor, quorum *quatuor Tomus* hic continet. *Primus* hiſtoriæ legum Venetarum ac jurisprudentiæ
Pag. 6. deſtinatus eſt. Primus ſtatutorum Venetorum Autor eſt, *Henricus Dandulus*, qui circa A. C. 1195 floruit; ſed eorum colligendorum atque in unum corpus cogendorum primus conſilium
7. 8. iniit *Jacobus Tiepolus* Sec. XIII, ejusque rei adminiſtros delegit viros doctiſſimos, *Pantaleonem Juſtinianum*, *Thomam Centranicum*, *Joannem Michaelem* & *Steph. Badoarum*. Leges illæ ſimplices erant ac perſpicuæ, nec tot egebant commentariis ſive *gloſſis*, quibus Jus Romanum obrutum potius atque obſcuratum quam illuſtratum fuit, nullis obnoxiæ commutationibus. Provinciæ, quas ſuo imperio Veneti ſubjecerant,
10. ſuo vivebant jure. Acceſſerunt leges nauticæ, a Barcinonenſibus
14. acceptæ, quæ putantur eſſe reliquiæ Rhodiarum, quarum tanta fuit quondam autoritas. Duce *Franciſco Dandulo* novæ additæ
17. ſunt leges, conſilio *Richardi Malombræ*, JCti celebris. *An-*
18. *dreas Dandulus* A 1346 novam publicavit ſtatutorum Venetorum collectionem, eamque emendatam, linguaque vernacula expreſſam, cujus exemplar authenticum in Bibliotheca *S. Marci* hodienum ſervatur. Typis illa prima vice A. 1477 ultima

tima 1729 fuit deſcripta. Leges hæ nonnulla cum laborarent obſcuritate, datum fuit A. 1529 id negotii *Dan. Rhencrio, Franciſco Bragadino, Joanni Baduario*, ut eas in ordinem redigerent; ſed nihil, præter earum chronologiam conſignarunt. Alii deinde in illuſtrandis iisdem operam collocarunt; ſed parum felici eventu. Quo numero Pag. 20. 21.
ſunt *Barthol. Zambertius, Silveſter Aldobrandinus, Joannes* 22.
Riccius. A. 1609 idem opus ſuſcepit *Joannes Finetus*, prætmatura morte interceptus. *Joannes Bonifacius* cum *primam partem ſtatuti Veneti* A. 1626, 4, in lucem emitteret, nihil novi, aut immutati dedit. A. 1662 majore cura de legibus ſuæ civitatis colligendis Senatus cogitavit, reique curam *Marco Contareno* & *Hieronymo Piſauro* commiſit. Præcipuam diligentiam ad ornandum ac perficiendum opus *Marinus Angelus* contulit. Quo factum eſt, ut A. 1687 *legum Veneta-* 23.
rum compilatarum methodus prodiret, ac ſpem præſtantioris collectionis excitaret, eventu tamen deſtitutam. Ceterum ſua laude haud defraudandæ ſunt Venetorum leges, quarum magna exſtitit apud alias gentes autoritas. Quo referendum 24.
eſt, quod Norimbergenſes, non per legatos, quod *Wagenſeilius* ſibi perſuaſit, ſed per literas, recte monente *Joann. Fabricio* in *amœnit. theol. pag.* 669 & *Hiſtor. Bibl. Fabr. Part. VI pag.* 57 Venetos rogarunt, ut legum, ad rem tutelarem pertinentium, ſibi facerent copiam. His alia addita ſunt ab Illuſtriſſimo Autore juri Veneto illuſtrando idonea. *La pratica del palazzo*, quo libro cauſarum agendarum rationes deſcriptæ ſunt, primum lucem vidit A. 1528, 8. Vindobonenſis 25.
Auguſta Bibliotheca ſervat Codicem manu exaratum, ita inſcriptum: *ſplendor conſuetudinum civitatis Venetorum*, quo de praxi forenſi agitur, a *Lambecio Hiſtor. Bibl. Aug. Tom. II pag.* 953 perperam ad annum 1245 relatum, A. 1311 haudquaquam ſuperiorem. Ex Jureconſultorum ordine præclaram laudem conſecuti ſunt: *Franciſcus Sanſovinus*, edito dialogo, cui *Advocati* nomen præfixit, Venet. A. 1554, 8 & *Alexander Ziliolus*, cujus *inſtitutiones civiles & criminales*, tenebris oppreſſæ, latent. ſimili modo *Andr. Treviſanus*, cui debemus 26.

 reper-

repertorium ſuper Venetiarum ſtatuta, A. 1547, & *Jacobus*
Novellus, qui *poſtilla* edidit, legumque inter ſe diſſentientium
conſentientiumque expoſuit rationes, A. 1564 & 1598 juris
ſcientiam multum juverunt. Hæc de patrio Venetorum ju-
Pag. 27. re. Romani juris ſtudia haudquaquam fuiſſe neglecta, hono-
res ac privilegia, doctoribus conceſſa, teſtantur: idemque de
de Jure Canonico dicendum. Quo factum, ut tanta eſſet
Venetorum exiſtimatio, ut aliæ Italiæ civitates peterent ab il-
lis viros doctos, quibus ſummos crederent magiſtratus: ut
multis docet Illuſtr. Autor. Senatus quidem A. 1274 data lege
id prohibuit, ſed eam, re ſapientius perſpecta, A. 1277 abroga-
35. vit. Non deſunt Venetorum exempla, qui *doctoris* titulo
fuere conſpicui. Primus omnium fuiſſe fertur *Simon Mau-*
rus, parochus templi S. Barnabæ, quem A. 1260 vixiſſe, char-
37. tæ autoritate conficitur. Qui literis his ſtudia ſua conſecra-
verant, Conſtantinopoli, alii Lutetiæ, alii Ravennæ, pleri-
que Bononiæ vel Patavii eas addiſcebant. Patavii doctoris
40. honores accepit *Fr. Petrarcha:* cujus exemplum multi
43. alii ſunt ſecuti. Jurisprudentiæ lumen fuit *Andreas Dan-*
dulus, qui Peruſiæ, Patavii, & Piſis eam docuit. Ta-
cemus de aliis Venetis, qui modo jus civile, modo ca-
45. nonicum in celeberrimis Italiæ Urbibus tradiderunt. No-
tare liceat nomina doctiſſimorum virorum, qui iſta ætate ſcri-
49. ptis juſti æquique ſcientiam illuſtrarunt, *Laur. Quirini*, *Marci*
53. *Lippomanni*, *Pauli Ranuſii*, *Hieronymi Balbi*, *Caroli Capelli*,
Joannis Franciſci Paſchalii, *Joannis Vendramini*, *Jacobi No-*
velli, *Petri de Monte*, *Dominici de Dominicis*, *Hermolai Bar-*
bari, *Hieron. Donati*, *Oliverii Cardinalis*, *Antonii Urſi*, *Phi-*
lippi Parutæ, *Franciſci Agentini*, *Sixti de Medicis*, *Chriſto-*
phori Marcelli, *Thomæ Treviſani*, *Jo. Bapt. Ziletti*, *Antonii*
57. *Pagani*, *Franciſci Sanſovini*. Præter hos alii poſteritati com-
mendati ſunt, qui legitimæ diſciplinæ, at non ſcriptorum lau-
61. de claruere, atque in his *Franciſcus Diedus*. Elegantiores
diſciplinæ cum in Italia ad priſtinum decus revocarentur, *An-*
dreas Alciatus eas ad ornandam juris ſcientiam adhibere cœ-
pit. Qui his deliciis capi ſe patiebantur, multa præſidia his para-
bant

bant Græci exſules, qui Conſtantinopoli deſerta, Venetias ſe
receperant, ac ſecum libros βασιλικῶν, aliasque legum Roma-
no-Græcarum compilationes apportarant. In eorum nume-
ro fuere *Emanuel Chryſoloras*, *Gemiſt. Pletho*, *Demetrius Chal-*
condylas, *Conſtantin. Laſcaris* aliique. At nemo melius de Pag. 64.
univerſo literarum genere & gloria Venetorum meritus eſt,
Beſſarione, qui ampliſſimos illos librorum theſauros primus
collegit, ac donarii inſtar publicis uſibus conſecravit. Lega-
tum Hiſpanum *Mendozam*, magnam Codicum illorum par-
tem ſecum abſtuliſſe, res vulgaris, ſed commentitia ac fa-
buloſa eſt. Satis conſtat, exteros multos manuſcriptis libris 70.
illis bene eſſe uſos: atque adeo Venetiis olim fuiſſe librarios,
qui deſcribendis illis victum ſibi quærerent. *Laurentius*
Mediceus, quæcumque ex Bibliotheca iſta petebat, accepit:
Viglius Zuichemius paraphraſin Græcam inſtitutionum *Ju-*
ſtiniani a *Theophilo* factam, ex Codice *Beſſarionis* primus
in lucem produxit. Simili modo *Georg. Haloander*, *Ant. Au-*
guſtinus, aliique ſummi nominis JCti, Venetias adierunt, ut e
Bibliothecæ iſtius theſauris, quibus opus eſſet, peterent; qui
cum maxime patent omnibus. His præſidiis inſtructi, poſt
Auguſtinum, alii in jure elegantiori perpoliendo ſtudia ſua
collocarunt. Laudantur ſuo jure *Angelus Politianus*, *Hermo-* 73.
laus Barbarus, *Hieronymus Donatus*, *Jo. Bapt. Egnatius*, *Pau-*
lus Manutius, *Octavius Maggus* aliique. Magnam inprimis 74.
his literis utilitatem paremque laudem Venetis attulit colle-
ctio ampliſſima, quæ titulo *Tractatus juris univerſi* orna-
ta, XXVIII Volum. fol. comprehenditur. Nec ſilendus eſt 78.
Jo. Bapt. Ziletti labor, quem conſcribendis *Vitis JCtorum*
Venetorum, ἀνεκδότοις ſuſcepit. Eodem tempore maximam
ſpem de ſe excitaverat *Academia Famæ*, quæ egregiam oſten-
debat juris ſcientiæ emendandæ ſpem; ſed fefellit eam, cum
opinione citius interiret. Juris publice in urbe Veneta ex- 81.
plicati nulla fit ante finem Sec. XVI mentio, licet certum ſit,
Paulum II hoc tribuiſſe ſuo erga patriam amori, ut ſtudiorum
univerſitatem ibi conſtitui permitteret. Benigniore fortuna 85.
uſa eſt Juris Canonici diſciplina, cujus ſcientia prorſus excel-

luit *Paulus Sarpius*, quem copioſe Illuſtr. Autor laudat. Ex-
Pag. 103. emplum ſecuti ſunt *Fulgentius Micantius, Leonb. Mocenigus,*
Leonb. Donatus, ceteri. *Libro ſecundo* enarrantur *Chronicorum*
105. ſcriptores. Primus eorum *Andreas Dandulus*, Venetorum
Dux, perperam habetur. Eo ſuperiores ætate ſunt: *Anony-*
110. *mus Gradenſis*, ineditus, qui Sec. XI vixit: *Zeno Abbas*, cujus
111. chronicon, Sec. XI, ſcriptum, deſideratur: *Altinas*, Sec. XII.
114. laudatus a *Montefalconio* in *Diar. Ital. pag.* 77: duo Chronica,
eodem tempore ſcripta, *Bernardo Treviſano* commemorata:
Translatio S. Nicolai, a *Flaminio Cornelio* in *moniment. Eccleſ.*
Venet. Sec. XII pag. 55. edita: *Fortunatus*, diaconus Gra-
115. denſis, itidem Sec. XII clarus, cujus annales latent: *Marſilius*
Georgius Sec. XIII, cujus monimentis uſus eſt *Andreas Mo-*
roſinus in tr. *delle impreſe eſpedizione della terra ſanta*, Ve-
net. A. 1627 in lucem emiſſo publicam: *Petrus Juſtinianus*:
Bini Anonymi, qui Sec. XIV hiſtorias lingua Venetorum vul-
gari expoſuere: alius itidem Anonymus Sec. XV: *Paulinus*
Puteolanus, qui eodem Seculo floruit, ab *Vgbello* paſſim lau-
117. datus: *Petrus Calus*, Dominici familiæ adſcriptus: *Petr. Da-*
mianus de Cluſio, *Relatio vetus de expeditione cruciata*, A.
122. 1204 facta, *Monachus Caſinenſis*, ſive potius Paduanus, *vitæ*
123. *Ezelini* Autor: *Chronicon Venetum*, ab orbe condito ad A. C.
1195 deductum, quod Vaticana ſervat, & *Petrus Guilombar-*
125. *dus*. *Dandulum* exceperunt, *Laurentius de monachis*, cujus
132. integri extant commentarii: *Bennitendus Cancellarius*, cujus
134. Annales continuavit *Raphael Caraſinus*: *Marc. Ant. Sabelli-*
137. *cus*. Extant aliæ chronicorum hujus generis collectiones, in-
ter quas *Dominici Molini ſcriptores rerum Patavinarum* fa-
cile eminent. His expoſitis, ac nonnullis additis de ſimilibus
156. monimentis, inprimis *Jo. Bembi & Marini Sanudi*, progre-
ditur Illuſtr. Autor ad ſcriptores particulares enarrandos, qui
171. templorum, epiſcoporum, rerumque aliarum hiſtorias com-
176. plexi ſunt; nec *miſcellaneos, diaria*, aliaque huc pertinentia,
181. ſilet. Succedunt, qui familiarum illuſtrium hiſtoriam ſcripſe-
189. runt. His denique cunctis enarratis, egregie docet, quomo-
do Venetorum hiſtoria, omnibus numeris abſoluta, ſit confi-
cien-

Digitized by Google

cienda: quem locum legiſſe, neminem pœniteat, quippe &
aliorum populorum res ſcripturis profuturum. Annalium
ſcriptoribus cum hiſtorici longe differant, rectiſſime fecit Il-
luſtriſſ. Autor, cum eos ab illis ſecrevit, iisque proprium lo-
cum, hoc eſt, *Librum tertium* aſſignavit, in quo de *Hiſtoricis
Venetis* agitur. Poſt *Petrum Paulum Vergerium*, Seniorem, Pag. 227.
ſub initio Seculi XIV clarum, ac *Porcellum Neapolitanum*,
primum locum tenet *Petrus Perleo*, cui ſenatus hiſtorici provin- 231.
ciam commiſerat, conſiliorum ſuorum exitu defraudatus. Se- 535.
cuti ſunt *Guilielmus Paiellus*, cujus ſcripta lucem nondum ad-
ſpexere, *Marcus Ant. Sabellicus*, in quo multa merito repre- 232.
henduntur, *Petrus Contarenus*, Adorni filius, aliis ignotus, 238.
Laurentius de monachis, *Petrus Leonardus*, cujus monimenta 241.
deperdita ſunt, *Franciſcus Barbarus*, *Franciſcus Contarenus*, 243.
Bernardus Juſtinianus, *Jacobus Zenus*, *Antonius Donatus*, *Do-* 245.
minicus Balonus. Ab eo tempore ſenatus *Hiſtoriographos* 247.
inſtituit, qui publica autoritate, res Venetas ſcriberent. Pri- 250.
mus eorum fuit *Andreas Navagerius*, qui uberiores compo-
ſuit commentarios; ſed febri correptus & ejus vi ad furorem
redactus, eos in ignem conjecit. In ejus locum ſucceſſere *Pe-* 252.
trus Bembus, *Daniel Barbarus*, (quem injuria ex hoc numero 254.
eximit *Apoſtolus Zenus*) *Ludovicus Contarenus*, *Paulus Paruta*, 256.
Andreas Moroſinus, *Nicol. Contarenus*, *Petrus Moroſinus*, An- 359.
dreæ frater, *Jacobus Antonii Marcelli.* Poſthæc Illuſtr. Au- 260.
tor erudite de orationibus civilibus hiſtoricorum, nominatim
Venetorum, ac de officio hiſtorici Veneti diſputavit, earum 267.
origines ac fontes demonſtravit. Non enim ingenio hiſtori-
corum confictas probabiliter, docet, ſed ex ipſorum, quibus
eæ tribuantur literis, quæ vel in tabulario publico, vel a no-
bilium familiis conſerventur, ductas. Privatim in exornanda
Venetorum hiſtoria multum laborarunt *Andreas Mocenigus*, 269.
Pancratius Juſtinianus, *Petrus Juſtinianus*, *Nicolaus Zenus*,
Jo. Nicol. Dollionus, *Auguſtinus Valerius*, *Paulus Ramuſius*, *An-* 278.
dreas Moroſinus, *Petrus Morarius*, *Paulus Paruta*, *Natalis* 283.
Comes, *Nicolaus Longus*, qui *hiſtoriam belli Cyprii*, nondum 285.
typis vulgatam, ſcripſit; *Fidelis Fidelis*, *Fridericus Sanu-*
dus,

dus, *Jo. Petrus Contarenus*, *Æmilius Maria Manoleſſus*, *Hie-*
Pag. 289. *ronymus Diedo*, *Aſcanius Sauorgnanus*, *Antonius Calergius*,
Andr. Cornelius, iisque addi debent, qui de bello cum Vſco-
cis expoſuere, *Andr. Moroſinus*, *Sarpius*, & *Minutius Minu-*
290. *tius*. Haud minorem utilitatem hiſtoriæ afferunt, qui ube-
rioribus commentationibus varia Venetorum facta contra alio-
rum criminationes πολιτικῶς defendenda ſuſceperunt, prag-
matico, uti quisque videt, hiſtoriæ generi apprime inſervien-
tes. Sic *Paulus Moroſinus* Sec. XV ſcripſit *defenſionem Ve-*
291. *netorum ad Europæ principes contra obtrectatores*. Cum *Pog-*
gius, acriori ſtilo uſus, Venetos multis criminationibus ac
contumeliis affeciſſet, ei ſe oppoſuere *Laur. Quirinus*, licet
commentatio ejus nondum juris publici ſit facta, & *Hierony-*
mus Donatus. Tempore belli, A. 1509 reipubl. illati, Romæ
Barth. Salicetus multa, Venetis injurioſa, ſcripſit, quæ *Jo.*
Matth. Girardus ac *Aug. Valerius* confutarunt. *Guicciardi-*
ni commenta, ſatis nota, diluit *Jo. Bapt. Leoni*. Omnium
diligentiam ſuperavit *Paulus Sarpius*, qui magno lectionis ap-
paratu Pontificum Romanorum contra Venetos iniquitati re-
294. ſtitit. Ejusdem *Sarpii* inter alios hujus generis libellos me-
305. morabilis eſt *vita*, edita Lugduni Batavorum A. 1644. Ad-
ſcribi ſolet *Fulgentio Micantio* Brixienſi; ſed falſam eſſe
hanc virorum doctorum ſententiam, præclare docet Illuſtr.
Autor, ejusque ſcriptorem Venetum eſſe demonſtrat, atque ad-
dit, omnium primam libelli editionem A, 1628 vidiſſe lucem;
313. ſed ſubito ſuppreſſam. Hiſtoriam Venetorum literariam ni-
320. mis adhuc neglectam fuiſſe, non ſine cauſa dolet. *Dantes* ele-
gans reliquit poema, quibus memoriam nonnullorum Veneto-
rum eruditionis laude clariſſimorum poſteritati tradidit; ſed
ob nimium in Gibellinorum factionem odium fidei ſuſpectæ
321. merito habetur. Majore laude dignus eſt *Joann. Calderia*,
qui in libro de *præſtantia Venetæ politiæ*, itidem ἀνεκδότῳ,
multa hanc in rem congeſſit, quibus *Hodius*, egregii operis
de *Græcis illuſtribus* ſcriptor, uſus eſt. Quæ his de origine
Scholarum apud Venetos addita ſunt, utilia ac jucunda viden-
324. tur. *Juris publici* rationes pauci perſecuti ſunt, eorum ta-
men

men princeps jure habetur *Caſpar Contarenus:* qui vero inter exteros hiſtoriam Venetam tradiderunt, haud magni ſunt momenti. *Libri quarti*, quem ſcriptoribus *hiſtoriæ exteræ* conſecravit Illuſtr. Autor, initium ducit ab *Hiſtoria eccleſiaſtica Veteris Teſtamenti:* ubi ea inprimis commendatione digna ſunt, quæ de *Ludovici Lipomanni* operibus exegeticis diſputavit. Sequitur *hiſtoria Novi Teſtamenti eccleſiaſtica*, ejusque partes, quibus cum de vitis Pontificum, tum de Conciliis, eorumque collectionibus agitur. Inter alia laudatur *Hiſtoria Concilii Tridentini*, ab *Antonio Milledonnio* ſcripta, ſed nondum edita, eo magis illa memorabilis, quod ille legatorum Venetorum, qui conventui interfuere, fuit ab epiſtolis. De *Paulo Sarpio* multa hic præclare allata ſunt. Eundem, refert, hiſtoriam Conciliorum omnium reliquiſſe: cujus quamplurimos tenere deſiderium, non dubitamus, licet vix ſperandum ſit, fore, ut e carceribus, quibus incluſa eſt, unquam prodeat. His adduntur ſcriptores de templis, ordinibus monachorum, vitis ſanctorum: porro ii, qui in colligendis ſacræ antiquitatis monimentis ſtudium ſuum collocarunt, ritusque explicarunt eccleſiaſticos. Hiſtoriæ civilis ſtudia præclare ex Venetis juverunt nonnulli, ſive univerſam contexerent rerum geſtarum in orbe terrarum ſeriem: ſive Græcorum Romanorumque hiſtoriam explicarent, in quorum numero *Flavius Blondus* fuit, eidemque præſidia, editis antiquitatis monimentis, lapidibus ac nummis, pararent: ſive recentioris ævi memoriam recolerent ac poſteritati commendarent. Ex his nonnulli Italiæ ejusque provinciis; alii Helvetiæ; alii, in his *Jo. Mich. Brutus*, (quem manifeſto errore Ungarum facit *Czuittingerus*) Ungariæ; alii Galliæ; alii Luſitaniæ; alii Hiſpaniæ; alii gentibus barbaris; item Perſiæ ac Ruſſiæ hoc officium præſtiterunt, ut hiſtoriæ iſtarum regionum explicandæ operam darent. Præterea exſtant ſcriptores Veneti, qui, in deſcribenda navigationis hiſtoria, conſignandis itinerariis laudabilem poſuere operam. Agmen claudunt hiſtoriæ Ottomannicæ Autores. Accedunt ſcriptores vitarum hominum illuſtrium virorumque doctorum. Totum opus concluditur

[Margin: Pag. 332. — 339. — 343. — 348. — 350. — 352. — 355. — 362. — 364. — 366. — 367. — 370. — 371. — 391. — 399. — 405. — 413. — 441. — 449. — 453.]

notitia epiſtolographorum ac commentarii legatorum de rebus a ſe geſtis. Ex his neminem putamus non intelligere, quantas doctrinæ copias in unum quaſi locum congeſſerit Illuſtriſſimus Operis hujus Autor, ampliſſimis non non ſolum patriæ ſuæ, ſed omnium etiam, qui his literis juſtum ſtatuere poſſunt pretium, gratia & favore excipiendus, rogandusque, ut ne poſterioris *Tomi* fructu diu nos carere patiatur.

GREGORII MAJANSII, GENEROSI VALENTINI Disputationes juris, in quibus multa Juris Civilis aliorumque ſcriptorum veterum loca explicantur & illuſtrantur.

Tomus I & II.

Lugduni Batavorum, apud Petrum van der Eyck, & Cornelium de Pecker, 1752.
Tom. I Alph. 2 plag. 14, Tom. II Alph. 2 plag. 6.

Multum debemus *Gerardo Meermanno*, Viro Celeberrimo, quod diſputationes has edendas curavit, quæ in Hiſpania, cum redemtorem non invenirent, lucem adſpicere non potuerant. Referimus illas jure ac merito inter libros, eleganti *Gregor. Majanſii* ingenio dignos, cujus merita in jurisprudentiam elegantiorem noſtra commendatione haud indigent. In Præfatione V. C. docet, quæ ipſius fuerit ratio diſcendi juris civilis in adoleſcentia; quod quidem fere ſine magiſtro percipere coactus eſt, miſero Jurisprudentiæ in ſcholis Hiſpanicis tum temporis ſtatu. Eamque jurisprudentiæ infelicem conditionem cauſam fuiſſe ſibi, tradit, Diſputationes haſce, ſtudioſorum gratia, elaborandi; quanquam fere fruſtra. Diſputationum harum argumenta etiamſi pleraque non ſunt ex reconditis jurisprudentiæ literis, tamen multæ obſcuris quibusdam juris locis lucem affundunt, quæ, nondum ſatis illuſtrata, majus lumen deſiderabant; omnes vero

certe

certe habent aliquas obſervationes, Lectoribus non injucun-
das. Quibus dictis ut fidem faciamus, demonſtrabimus, quid
in ſingulis traditum, atque expoſitum reperiatur, breviſſime.
Prima Diſputatione *l. 5 D. de legatis 3* illuſtrat; in eadem Pag. 1.
vero obſervat, apud *Ulpianum fragment. tit. de legatis §. 28*
non *prætoriani*, ſed *populi Romani* legendum eſſe, obſerva-
tum illud quidem dudum a *Cujacio*, aliisque: Nervam
primum dediſſe facultatem civitatibus, imperio Roma- 5.
no ſubjectis, legandi: atque odium *Antonini Pii*, in Antio-
chenſes conceptum, cauſam fuiſſe, cur *l. 1 C. de judæis & cæ-*
licolis eorum civitati jus legatorum adipiſcendorum denegave-
rit. In *ſecunda* commentatione de *uſufructu proprietati con-* 15.
juncto & ab ea ſeparato diſſerit: demonſtratque uſufructu fi-
lio, vel ſervo legato, patris, vel domini perſonam conſide- 20.
rari debere, ac, ſi pars dominii ſervi ad alium perveniſſet, me-
rito uſumfructum priſtinum dominum retinere, *l. 15 C de uſu-*
fruct. Ex ejus ſententia uſufructuarius habet, ut ex *l. 65 D.* 34.
de uſufruct. patet, dominium rei, qua utitur fruitur, eadem
ratione, qua marito rei dotalis, emphyteutæ emphyteu-
ſeos, conductori rei conductæ, creditori antichreſeos domi-
nium competit. Quæ tamen ſatis ſubtiliter accurateque, ex
juſtis principiis, dici non poſſunt: Interpretum vulgarium
opinionibus ſive potius erroribus, Dominium aliquod utile,
& item alterum directum, ſtatuentium utcunque congruunt.
Ceterum hac in re inter *uſumfructum formalem* & *cauſalem* 40.
nullam eſſe differentiam, ſi rationem ejus curate intueamur,
recte docet. Cum jus adcreſcendi inter uſufructuarium & 43.
proprietarium locum habeat, immo ille *l. 4 D. de uſufruct.*
pars dominii vocetur: recte ex eo, non in eſſentia, ſed in 44.
ſubjecto, ut vulgo loquuntur, potius differentiam inter uſum- 56.
fructum cauſalem & formalem reperiri, colligit, ac *l. 21 §. 3 D.*
de except. rei judicatæ & *l. 28 D. de jure dotium* lucem accen- 58.
dit. *Tertia* Diſputatio *de lege Fuſia Caninia* loquitur, quam
propter locum *Suetonii*, in *Octav. Cap. 40* ann. 752 cum *Augu-*
ſto Conſuli XIII aliquis ex gente Furia, & *M. Plautio Silvano*

C. Cani-

C. Caninius Gallus, Conſul ſuffectus eſſet, latam putat. Se-
Pag. 72. quitur *quarta* de *ſervitutibus non oppignerandis*. Illuſtrat
78. initio *l. 17. D. de pignoribus & hypothecis:* cumque ſervitutes
ipſæ pignori dari nequeant, Autor oſtendit, non quidem
85. uſumfructum, videlicet *formalem*, attamen perceptionem
uſusfructus, de qua *l. 11 §. 2 D. de pignor. & hypothec. l. 8*
88. *quibus modis pign. ſolvit.* loquuntur, oppignerari poſſe. *Quintam* diſputationem *de jurisjurandi conditione, a Pratore re-*
93. *miſſa* potiſſimum eo conſilio inſtituit, ut *L. 8 D. de condit. inſtitut.* lucem capiat. In iſta lege ſermonem eſſe de ultimis voluntatibus, recte ex voce *relinquuntur* demonſtrat, atque
95. inde colligit, ſanctionem quidem illam in ultimis voluntatibus, non tamen in contractibus locum habere: cum hac ve-
99. ro *l. 62 D. de acquir. heredit.* conciliat. *Sextum* locum ob-
106. tinet diſputatio de *amiſſione bonorum poſſeſſionis contra tabulas liberti propter accuſationem calumnioſam*, quæ pœna ſine dubio per legem *Juliam* ac *Papiam* introducta eſt; nec minori, ſed ſolis majoribus viginti quinque annis infligitur. Sequitur *ſe-*
118. *ptima* de *concurſu lucrativarum cauſarum.* Inter alia fictio-
123. nem juris adeſſe obſervat, ut, ſi lucrativæ duæ cauſæ concurrant, fingatur, dominium alicujus rei adeptum non eſſe, qui tamen re vera ſit conſecutus, & inde *L. 82 §. 2 D. de le-*
142. *gat. 1.* illuſtrat: in *octava* vero de *adjecto ſolutionis gratia* diſ-
167. putat. *Nona* diſputatio edictum de *arboribus cædendis* illu-
198. ſtrat. *Decima* commentationis caput eſt *L. 3 cod. de ſerv.*
169. *pign. dat.* ubi de ſervo pignoris manumiſſo agitur. In *undecima* de *factis contra legem* diſputat: inter quæ non ſolum ipſum actum, ſed etiam quod ei acceſſit, ſive pactum, ſi-
207. ve pignus, ſive ſtipulatio, refert, & deinde degreditur ad
213. differentiam inter legem perfectam, imperfectam & minus quam perfectam oſtendendam, illamque e *Tertulliano* in *Scor-*
219. *piaco adverſus Gnoſticos, Cap. 3. Macrobio Libr. II Somn. Scipionis*, aliisque juris pariter ac veterum Autorum locis, illu-
220. ſtrandam. Hanc diſputationem excipit *duodecima* de *impuberis arrogatione*, in qua quatuor cauſas, cur impuberes arrogari
223. nequeant, affert, & tum de conſtitutione divi Pii ita loquitur,

ut tam in ſervum publicum, cui ſtipulatio facienda, quam in ipſam quartam *Divi Pii* inquirat. *Tertia decima* de *poſtliminio* &. *decima quarta* de *peculio caſtrenſi* diſſerit. Pag. 227. 235.
Utrumque quidem dicendi argumentum ita comparatum eſt, 256.
ut ab aliis jam ſatis profligatum videri poſſit: nonnulla tamen in utraque commentatione affert non contemnenda.
Quinta decima de *miſſilium acquiſitione*, ex antiquitatum 296.
monumentis, quæ fuerit miſſilium ratio, eruit: *ſexta decima* docet, quando res fiat derelicta; *ſeptima* vero *decima* agit de *uſufructu earum rerum, quæ uſu conſumuntur, vel minuuntur*. Diſſerit ibi de ſenatus conſulto, quod quaſi uſumfructum permiſit, idque *Auguſto* imperante factum eſſe ſtatuit. 300. 322.
Duo capita complexum eſſe putat, ac differentiam inter uſumfructum nummorum ac mutuum oſtendere conatur. Quæſtionem, diu inter juris conſultos controverſam, num habitatio ſimilior ſit uſui fructui, quam ſoli uſui, explicat Clariſſ. Autor. In *octava decima* diſputatione de *habitatione:* cui ſtatim aliam conjungit de *operis:* ubi in ceteris expedit, quando operæ, teſtamento relictæ, cedere debeant. *Vigeſima* de *legato rei alienæ* diſſerit: *vigeſima prima* de *legato rei obligatæ*. *Vigeſima ſecunda* obſervat, non omnia legata, per quæ legatarius nihil lucratur, inutilia cenſenda; ſed ea excipienda eſſe, quibus *affectio* animi accedit, idque ex loco *Plinii, Lib. II Epiſt.* 15 illuſtrat. *Vigeſima tertia* de *commodo & periculo rei legatæ l. 6 D. de aur. & argent legat.* explicat. 326. 331. 337. 342. 355. 360.
De SCt. *Aciliano* diſputatio *quarta & vigeſima* diſſerit: hancque ob rem initio curate omnes conſtitutiones, ad ſplendorem urbis Romæ conſervandum latas recenſet; poſtea vero ipſius SCt. originem eruit. Factum illud eſt conſulibus *M. Acilio Aviola & C. Cornelio Panſa*, A. 875. cujus uno Capite domum demoliendi cauſa emere, altero vero ædibus juncta legare, vetitum. In *vigeſima quinta* de *aſſignandis libertis*, exponit, quando & quibus conſulibus factum ſit Senatusconſultum, de aſſignandis libertis. In *vigeſima* vero *ſexta* de *eo* agit, *cui libertatis cauſa bona addicuntur* & potiſſimum reſcriptum Divi *Marci*, in *l. 40 D. de manum:* memoratum explicat. 368. 374. 383. 387. 403. 406.

plicat. Putat, *Pompilium Ruſum*, ad quem reſcriptum datum
Pag. 407. eſt, cujus *Gordianus* meminit in *L. 6 C. de manum. teſtam.* non ſervum, nec libertum fuiſſe: de qua tamen quæſtione cu-
413. ratius disputatum eſt a *Jan. Andr. Hultmanno* V. C. Diſſ. de *Servis binominibus*, & *G. O. Reizio* V. C. *Excurſ. ad Theoph.*
418. *Vigeſima* ac *ſeptima* diſputatione de *obligationibus ex conſenſu*
427. docetur, ſurdum etiam contrahere poſſe. *Vigeſima octava*
430. eſt de *impenſis in res dotales factis*. Ceterum hic lucem accendit *Paulo* in *l. 79 D. de V. S.* emendat *§. 37 J. de action.*
433. & obſervat, particulam *quaſi* per alienam manum in hunc locum irrepſiſſe, & denique oſtendit, quibus actionibus expe-
438. riri quis poſſit, ut dotem nanciſcatur. Definitionem teſtamenti, quam nobis exhibet *L. 1 D. qui teſt. fac. poſſ.* evolvit *vigeſima nona* diſputatio, qua de *voluntate neceſſaria in ulti-*
444. *mis diſpoſitionibus* Autor commentatur. *Trigeſima* diſputa-
451. tio de *ſurdorum & mutorum teſtamenti factione* obſervat, per ſurdos non eos intelligendos eſſe, qui ſurdaſtri ſint, vel non recte exaudiant: ſurdis eam ob rem teſtamenti factionem
457. denegatam, quod ſolemnia quædam haud potuerint obſervare, e. g. teſtes rogare: tum de privilegiis militum ſurdo-
466. rum ac mutorum agit. Sequens diſputatio curatius teſtamentum, apud hoſtes factum, conſiderat, & *L. 8 D. qui teſt. fac.*
470. *poſſ.* illuſtrat. In *ſecunda* ac *trigeſima* diſſerit Autor de *ſer-*
480. *vis, heredibus inſtituendis*. In multis aliis ex multis locis planum facit, ſervum dotalem, inæſtimato datum juſſu mariti
487. hereditatem adire debere, ac tandem *princ. l. de her. inſtit.*
491. exponit: in *trigeſima* vero ac *tertia* rationem reddit, cur he-
493. reditas non recte detur neque ex die, neque ad diem, & cur nemo poſſit ex parte teſtatus & ex parte inteſtatus decedere.

1. *Tom. II.* De *conditione impoſſibili, ultimis diſpoſitionibus adjecta* loquitur Autor in *quarta & trigeſima* diſputatione, & rationem invenire tentat, cur ejusmodi conditiones non
6. valeant, teſtamentis adjectæ, contra vero in contractibus. Affert loca, quæ de ejusmodi conditionibus, inſtitutionibus, le-
10. gatis, fideicommiſſis & libertatibus appoſitis tradunt. Diffici-
11. lem nodum, in *l. 10 D. de cond. inſt.* ſolvit: apud veteteres dicendi

Digitized by Google

cendi formulam: *digito cœlum attingere* ad ſummum inauditæ felicitatis faſtigium evehi, denotare obſervat: *l. 35 D. de condit. inſt.* cum aliis conciliat, ac denique inquirit, num conditio inter turpes cenſenda ſit, ſi teſtator, qui veſpillo ſit, ab herede poſtulet, ut ipſius nomen gerat. Quid per inſtitutiones captatorias intelligatur & qua ratione illæ jam per legem duodecim tabularum ſint prohibitæ, docetur *trigeſima quinta* diſputatione, *de SCto prohibente diſpoſitiones captatorias*: at ſequente diſputatione, de *hereditate jacente* agitur. Cum illa ficta perſona ſit, recte eam *Cajus* ſucceſſionem vocavit: neque ea ſolum defuncti, verum etiam ipſius heredis perſonam refert, quod *L. 24 D. de novat.* docet. Antequam illa eſt adita, a ſeruis illi acquiritur, etiamſi hi opinione tantum habeantur pro hereditariis ſeruis: quodſi vero ſervus eſt communis, non hereditati, ſed alteri domino, ut ex *L. 1 §. 4 D. de ſtipend. ſervor.* patet, acquirit. De *diviſione hereditatis* exponit diſputatio *trigeſima ſeptima*. In *octava* ac *trigeſima* diſputatione de jure accreſcendi: in *nona* vero de *indicta viduitate* & *L. Julia Miſcella* ita agit, ut iſtam legem *L. Juliæ Papiæ* ac Pappææ eſſe cenſeat, quæ conditionem, *ſi non nupſerit*, pro non ſcripta declaravit. Diſſerit deinde de conditione: *Mæviæ ſi non nupſerit, fundum, cum morietur, lego*, & monſtrat, teſtatorem per verba: *cum morietur*, noluiſſe novam heredi imponere conditionem. Illæ enim ſolum pro non ſcriptis habebantur, quæ ſimpliciter nuptias prohiberent, ut ex variis legibus liquet. *Quadrageſima* illuſtrat cautionem Mucianam. In *quadrageſima prima* diſput. *de his, quæ ſub modo relinquuntur*, explicat Autor *L. 80 D. de cond. & demonſtrat.* ſatisque accurate differentiam inter *modum* & *conditionem* monſtrat; legata vero pœnæ cauſa relicta definit in *quadrageſima* ac *ſecunda* diſputatione, hancque illis vim tribuit, ut nullum alium finem habeant, quam ut heres coerceatur. In *quadrageſima tertia* de *regula Catoniana* agit & docet, regulam illam quidem ex *Pauli Libro VIII* ad Sabinum ſumtam eſſe, qui de tutelis agat; latiſſime tamen patere, atque in contractibus, teſtamentis atque

Pag. 22. 27. 28. 32. 34. 37. 48. 53. 59. 95. 97. 99. 104. 121. 136. 144. 146. 148.

que inſtitutionibus obtinere. Neque vero exceptionum ob-
Pag. 154. litus eſt; ſed monet potius, regulam illam neque ad inſti-
tutiones conditionales neque ad eas, quæ tacitam conditio-
nem habent, ut *L. 3 D. de Reg. Caton.* tradit, neque ad no-
vas leges, hoc eſt leges *Juliam* ac *Papiam Poppæam*, extenden-
158. dam eſſe. *Quadrageſima quarta* ea, *quæ pro non ſcriptis ha-*
160. *bentur*, diligenter recenſet: *quadrageſima quinta de libertate*
170. *ad tempus non danda l. 33. D. de manum. teſtamentar.* interpre-
tatur: *quadrageſima ſexta* de *nominis mutatione* varia, non
175. vulgaria, tradit, & exponit, unde vocabulum *nomen* ſit de-
rivatum: quomodo nomina dividantur, & qua ratione
178. nomen mutare alicui licitum ſit. Quæ *quadrageſimum*
ſeptimum locum obtinet diſputatio, oratio eſt, qua *l. 2 C de*
180. *ſecundis nuptiis* eſt interpretatus. Poſtquam de ejus condi-
182. toribus diſſeruit, monſtrat, Romanos ſemper turpe ac nefa-
rium putaſſe, mortuis ſanguine conjunctis, luctum negligere.
185. Initio ille decimeſtris erat; *Theodoſius* vero eum usque ad
duodecim menſes extendit, quamvis alii credant, id jam ante
188. *Theodoſium* in more fuiſſe poſitum. Qui lugebant, jure qui-
191. dem a conviviis ſe abſtinere triſtioremve habitum induere de-
192. bebant; omnia tamen illa exceptione quadam ſublata eſſe, &
194. ſenatum decreto luctum ſæpe prohibuiſſe, conſtat. Quæ
quamvis ita ſint; non tamen ideo quoque licebat mulieribus
200. nubere, ſed venia principis iis opus erat. In *quadrageſima*
octava diſputatione de *tigno juncto* acute *l. XII* tabular. de ti-
209. gno juncto & *l. 7 D. de A. R. D.* explicat: *quadrageſima*
vero *nona* de *edendo* diſputat & initio obſervat, nonnul-
los, ante in jus vocationem editionem factam eſſe, arbitrari:
214. deinde editionem triplicem eſſe monet, & de ſingulis agit,
ſimulque munus argentariorum pariter ac nummulariorum
225. exponit. In ſequentibus commentationibus uſucapionum
230. doctrinam tradit, ita, ut non ſolum generatim de ea diſſerat,
245. ſed etiam ſingulas ſpecies recenſeat. Poſtquam itaque *quin-*
247. *quageſima* diſputatione de *uſucapionis natura, etymologia, ori-*
gine, fine, & *ſequenti* de *titulis ad uſucapiendum utilibus in*
249. *univerſum* diſſeruit: *quinquageſima ſecunda* de *uſucapione pro*
emto-

emtore; tertia pro donato; quarta, pro herede; quinta pro Pag. 253.
de relicto; ſexta pro legato; & *ſeptima pro dote* agit; *octava,* 256. 258.
de *aliquibus titulis, ad uſucapionem utilibus, acervatim; no-* 259. 261.
na de uſucapione pro ſuo; ſexageſima de *poſſeſſione ad uſucap.* 260.
requiſita; ſexageſima prima de *poſſeſſionum acceſſionibus ad* 263.
uſucapionem utilibus; ſecunda de bona fide, ad uſucap. requiſita; 273.
tertia de *tempore, ad uſucap. ſtatuto; quarta* de *effectibus* 279.
uſucapionis commentatur; *ſexageſima quinta ex quibus cauſis* 290.
uſucapio prohibita ſit, exponit & his quinque alias adhuc ad- 297.
jungit, in quarum prima, ſive *ſexageſima ſexta* de *legibus* 304.
Atinia, Julia & Plautia, rerum furtivarum & vi poſſeſſarum 309.
uſucapionem prohibentibus, diſputat. *Sexageſima ſeptima* diſ-
putatione *de uſucapione partus ancillæ furtivæ* potiſſimum *L.*
33 D. de uſurpat. & ſequenti *lex Scribonia* illuſtratur; *ſexage-* 333.
ſima vero *nona* diſputatio de *legatis incertis* defenſio eſt
contra Hiſpani JCti, *Joach. Joſ. Vaſquez* Otium Compluten- 348.
ſe. Opus hoc eruditum claudit *ſeptuageſima* diſputatio, ſive 380.
potius oratio de *litore maris*, quæ non ſolum ob doctrinam, & ſubtilitatem, ſed etiam propter occaſionem, qua habita eſt, memoria eſt digna. Nihil amplius de egregio hoc libro Majanſiano niſi hoc unum addimus, quemlibet nobis cum vota facturum eſſe, ut *Juriſconſultus Majanſii perfectus* brevi tempore in lucem prodeat, deſiderioque omnium elegantioris jurisprudentiæ ſtudioſorum ſatisfaciat.

ΠΛΟΥΤΑΡΧΟΥ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΡΕΣΚΟΝΤΩΝ ΤΟΙΣ Φιλοσοφοις βιβλ: έ, &c.

hoc eſt,

DE PLACITIS PHILOSOPHORUM LIBRI V. Latine reddidit, recenſuit, Annotationibus, Var Lect. Diſſertationibus illuſtravit EDUARDUS CORSINUS.

Florentiæ, 1750, 4.
Alph. 1 plag. 10.

Cum totum eſſe V. C. in concinnando perficiendoque *Faſtorum Atticorum* laudatiſſimo Opere & credimus & cupimus, ecce nobis *Plutarchi* eruditiſſimum libellum, ingenio doctrinaque ejus perpolitum, illuſtratumque. Qui quid debeat Viro doctiſſimo, age breviter docebimus.

Ac primum dedit Vitam *Plutarchi*, ex ipſius maxime libris collectam & compoſitam, bonisque obſervationibus plenam. Multa hic accuratius & plenius tradita ac diſputata reperiuntur, quam *Rualdus*, quem ſatis conſtat & ipſum Vitam *Plutarchi* e libris ejus congeſſiſſe magna cura, *Fabricius* aliique tradidere, velut de anno ejus natali, *pag. 3, 4*, de præceptore *Ammonio*, *Ægyptio* Rhetore *pag. 6.* quem & eundem *Lamprenſem* dictum, contra quam *Fabricio* viſum in *Bibl. Gr. IV, 26 pag. 171* admodum probabili ratione docet: de uxoris ductæ tempore *pag. 8.* quod ille e pulcherrimo *Plutarchi* (in Amatorio) loco in quinquageſimum fere ætatis ejus annum confert: de honoribus ejus, inprimis Conſularibus, quibus a *Trajano* auctum, tradit *Suidas*, *pag. 11:* de ætate denique ejus *pag. 12*, quam quintum ſaltem & octogeſimum annum attigiſſe colligit. Sequitur deinde de ipſo *Plutarchi* libro, ejus editionibus & interpretibus, expoſitio, unde plenior reddi *Fabriciana* enumeratio poſſit. Neque enim *Fabricius* memorat edit. Pariſ. A. 1544 apud *Bogardium*, nec Latinam ibid. A. 1505 apud *Jo. Petitum:* quam ille primam putet, quæ *Budæi* verſionem exhibeat. Verſio *Budæi* ſæpe repetita eſt, denique etiam in edit. *H. Stephani*, quam tamen *Fabricius Jano Cornaro* tribuit. Poſt *Budæum* interpretatus eſt hunc librum *Xylander*, & tandem *Herm. Cruſerius*, cujus verſio Baſil. A. 1573 prodiit, non memorata *Fabricio:* a quo etiam prætermiſſa eſt Italica *Marc. Ant. Gandini*, quæ Venet. A. 1614 prodiit. His verſionibus omnibus, inprimisque Francica Amioti, quam pulcherrimam vocat, & Xylandrina ſubinde uſus eſt *Corſinus*. Nam *Gandinus* ſæpe ineptit, e Latino male interpretatus, & *Budæus Cruſerius*que, quanquam latiniores, tamen liberiores, ſunt in interpretandis Græcis. Enim vero Vir doctus novam interpretationem Latinam fecit, oppido accuratam, quippe

pe verba Græca preſſe ſequentem, & facilem tamen elegantemque, interſertis ſubinde verbis, quibus clarior & concinnior redderetur, ſed alio tamen typorum genere expreſſis. Ultimo loco eſt Syllabus Philoſophorum, quorum placita a *Plutarcho* proferuntur, adjecta cujusque patria, ætate, aliisque paucis, quæ ſcire profuerit legentibus, inprimis tironibus. Textui ipſi ſubjectæ ſunt notæ, quibus partim obſcuritas verborum illuſtratur, maxime tamen res ipſæ ex aliis Græcis Latinisque Scriptoribus, qui phyſica veterum placita pluribus perſecuti ſunt. Inprimisque *Plutarcho* & emendando & illuſtrando profuit collatio locorum *Galeni* in Hiſt. Phil. *Euſebii* in Præpar. Ev. & *Jo. Stobenſis* in Eclogis Phyſicis, quæ ex hoc libro *Plutarchi* exſcriptæ fuere: ut exemplum aliis præiviſſe videatur Vir Cel. Philoſophorum veterum rite illuſtrandorum. Textum excipiunt Variæ Lectiones, ſed ex omnes e *Xylandrinis* Notis ductæ. Neque enim contigit V. D. videre Codicem libri MSt. quo conferendo aliquid novæ varietatis reperiretur. Ad calcem denique ſunt duæ diſſertationes, in quarum prima difficiliora quædam *Plutarchi* loca vel obſcuriora Philoſophorum placita exponuntur & illuſtrantur, (in quibus tamen non unum eſt, in quo nihil admodum difficultatis, noſtra quidem de ſententia, ineſt) in altera autem plurima veterum Philoſophorum placita a *Plutarcho* memorata cum recentiorum placitis conferuntur. Ex his quædam delibari, non ingratum Lectoribus fore ſperamus.

Stoici pulchritudinem mundi demonſtrabant etiam e figura, quam rotundam dicebant: eam autem figuram eſſe omnium figurarum pulcherrimam: rationemque reddebant hanc, quod μόνον τȣ̃το, verba *Plutarchi* ſunt, *I*, 6 τοῖς ἑαυ̃τȣ̃ μέρεσιν ὁμοιȣ̃ται. In his verbis difficultatis aliquid objectum eſt *Corſino*, V. C. Falſum enim eſſe, ſphæram partibus ſuis ſimilem eſſe. Neque enim e ſphæris aliis componi ſphæram: citiusque hoc in cubum & pyramidem convenire, quæ figuræ in minores cubos pyramidesque reſolvi poſſint. Itaque reſcribendum eſſe αὐτȣ̃, ut referatur ad κόσμον: ſenſumque eſſe: ſphæricam figuram maxime convenire mundo,

 quod

quod ea ſimilis ſit præcipuis mundi partibus, ſoli, lunæ, terræ: idque intelligi etiam e ſequentibus *Plutarchi* verbis: περιφερὴς δὲ ὢν ἔχει τὰ μέρη περιφερῆ. Aliud egit Vir præſtantiſſimus, cum iſta ſcriberet. Agitur de pulchritudine ſphæricæ figuræ per ſe, non πρὸς τὶ, hoc eſt, quoad ea figura optime mundo convenit. Pythagoras jam ſtatuebat, extra diſputationem de mundo, ſolidarum figurarum pulcherrimam eſſe ſphæram, planarum circulum, apud *Diogenem Laert. VIII, 35* idemque uno ore Mathematici veteres. Quid ſit autem τοῖς ἑαυτῷ μέρεσι ὁμοιῶται, docebit locus *Ciceronis* de N. D. *II, 18* e *Platonis Timæo* expreſſus: *Quid enim pulchrius ea figura, quæ ſola omnes alias figuras complexa continet, quæque nihil aſperitatis habere, nihil offenſionis poteſt, nihil inciſum angulis, nihil anfractibus, nihil eminens, nihil lacunoſum? Cumque duæ formæ præſtantes ſint, ex ſolidis globus (ſic enim ſphæram interpretari placet) ex planis autem circulus aut orbis, qui* κύκλος *Græce dicitur; his duabus formis contingit ſolis, ut omnes earum partes ſint inter ſe ſimillimæ, a medioque tantum abſit extremum, quantum idem a ſummo: quo nihil fieri poteſt aptius. Sed ſi hæc non videtis, quia nunquam eruditum illum pulverem attigiſtis* &c. Ex quo loco etiam patet, male a V. C. intellecta eſſe verba *Ciceronis* de Univerſ. *mundum ea forma figuravit, qua una omnes reliquæ formæ concluduntur*, quæ ille male de ampliori ſphæricæ figuræ capedine accipit. Valde etiam miramur, quæ V. C. ſcripſit ad notos *Callimachi* verſus de *Evhemero*. Multis hoc agit, ut doceat, ibi pro χάλκεον ζᾶνα legendum eſſe παγχᾶιον, ex iis, quæ *Plutarchus* de *Evhemero* tradit in libro de *Oſiride*. Atqui dudum ſic reſcripſit *Bentlejus* in fragm. *Callim. n. 86.* itemque ψήχει pro ψύχει, in quo verbo ne hæſit quidem noſter. Ac ſuſpicio eſſet, Virum doctiſſimum non vidiſſe *Bentleji* fragmenta *Callimachia*, cum etiam in *Faſt. Att. Tom. I pag. 325* ad notos verſus οὔπω Σκέλμιος ἔργον &c. nullam *Bentleji* mentionem faciat, ſolumque miretur, *Dacieriam* eos verſus in fragmentis *Callimahi* prætermiſiſſe; ſed in notulis ad *Evhemeri* verſus monet, *Bentlejum* legi volle ψήτλει, quod falſum eſt, neſcio unde hauſtum,

Digitized by Google

ſtum, niſi vitio operarum ita expreſſum eſt pro ψήχει, *radit*, *exarat*, *ſcribit.* Poterat etiam V. D. nemine impediente reſcribere Διαγόρας ὁ Μήλιος pro Μιλήσιος, cum hodie conveniat, illam eſſe veram lectionem. Veremur etiam ne argutetur V. C. cum *I, 9* in verbis οἱ ἀπὸ Θάλεω καὶ Πυθαγόρε καὶ οἱ Στωϊκοὶ τρεπ]ὴν καὶ ἀλλοιωτὴν, καὶ μεταβλητὴν καὶ ῥευςὴν ὅλην δι' ὅλε τὴν ὕλην, putat, aut *Thaletis* nomen expungendum, aut ſententiam ejus a *Plutarcho* non intellectam, aut recentiores *Thaletis* diſcipulos intelligendos eſſe, propterea, quod Stoici quidem materiam formæ & qualitatis expertem, eaque de cauſa perpetuo mutabilem dixerint, cum *Thales* contra formam materiæ certam tribuerit, varietatemque rerum e varia textura & mixtura partium, repetierint. Nam τὲς ἀπὸ Θάλεω eſſe *a Thalete profectos*, *Philoſophos Jonicos*, quis non ſponte videt: vel maxime *Socratem* cum *Platone.* Sed in notis ad idem caput, & ad verba illa *Platonica* de materia, cum vocatur διξαμένη τῶν εἰδῶν, οἷον τιθηνὴ, καὶ ἐκμαγεῖον καὶ μήτηρ, negat materiam ἐκμαγεῖον dici hoc ſenſu, ut ſit ſubjectum recipiens formas, iisdem rationibus ac prope verbis, quibus *Vigerus* ad *Euſeb.* Præp. *Er. XV, 44* quem tamen h. l. non magis laudat, quam *Petavium* ad *Themiſt. Orat. I*, aliosque, qui de hac voce egere; ſed eſſe potius (ut *Vigero* ſcil. viſum) ſubjectum, in quo formæ veluti deliteſcant, adeoque ex illo educantur. Atque hæc eſt tertia notio verbi ἐκμαγεῖον, quam ei tribuebat *Vigerus* l. c. Sed putamus, utrumque falli in hac tertia notione, & in hac quoque forma loquendi nihil aliud eſſe, quam id quod capit formam aliquam ac ſpeciem, eamque retinet perficitque, quam notionem verbi ceterum *Vigerus* agnoſcit, & pulchre illuſtrat poſt *Petavium*: quod ſatis indicat μητέρος nomen ac τιθηνῆς. Nam ut mater natura ſua non continet prolem, ſed a mare recipit, retinet, fovet, elaborat, perfectamque edit in lucem, nec nutrix in ſe latentem habet infantem, ſed a matre acceptum alit & lacte auget: ſic nec in materia latent figuræ rerum, ſed aliunde impreſſæ retinentur, elaborantur, ac perficiuntur. Hæc eſt velut cera, quæ recipit ſignum annuli, retinetque tamdiu, donec alia vi

delea-

deleatur, aliudque ſignum imprimatur. Eaque res eſt ita manifeſta, ut cogatur ipſe verbo *recipiendi* uti. Nam ſuperiori iſti explicationi ſubjicit hæc verba: *ut nempe materia formas illas, quas in potentia continebat, actu* recipiat. Ibidem Vir doctus *Euſebium* corrigendum & pro ἔυμορφον, ἀνείδεον legendum putat e *Plutarcho* ἄμορφον ἀνείδεον: ſed in edit. *Vigeri*, quæ repetita eſt Lipſiæ, reperitur ἄμορφον. Fefellere ſcil. eum oculi, dum confert *Euſebium*, apud quem non h. l. ſed in extremo Capite eſt ἔυμορφον pro ἄμορφον, quod tamen corrigendum eſſe, jam in margine notavit *Vigerus*. *Cap. XI*, quod eſt *de cauſis*, verba: οἱ Στωϊκοὶ πάντα τὰ ἄιτια σωματικά, πνεύματα γάρ: bene explicat ſic, ut *Plutarchus* Stoicos dicat nullas, niſi corporeas materialesque cauſas habere, propterea, quod motus omnes ducant a ſpiritibus, qui permeent omnia, eos autem ſubtiliſſimæ materiæ faciant. Merito porro, difficultatem aliquam eſſe ait *Cap. XII*, quod eſt *de corporibus*, in verbis his, quibus Epicurum ſtatuere dicit τὰ πρῶτα (atomos) ἁπλᾶ, τὰ δὲ ἐξ ἐκείνων συγκρίματα πάντα βάρος ἔχειν: ubi ἁπλᾶ eſſe ἀβαρῆ, disjunctionis ratio oſtendit. Etenim *Plutarchus* ipſe *Cap. 3* & *Cicero* de *Fato* atomis Epicureis gravitatem tribuunt; quibus *Lucretius* addi poteſt *II, 83*. Itaque ſe negat videre, quomodo *Plutarchi* ſententia ſtare poſſit, niſi pro *Epicuro* reponatur *Democritus*, cum præſertim *Stobæus*, *Plutarchi* compilator, mox dicat Δημόκριτος τὰ πρῶτά φησι σώματα βάρος μὲν ἔχειν, aut gravitatis verbum h. l. capiatur ſenſu magis proprio, hoc eſt, de nutu verſus medium, ut Philoſophi loquuntur. Quorum poſterius nobis maxime placet. Nam in hoc Capite diſerte τὸ βαρὺ dicitur eſſe τὸ φύσει νεῦον εἰς μέσον, quod ſane de atomis in Vacuo infinito vagantibus dici non poteſt. Ceterum vellemus oſtendiſſet V. C. quo more ἁπλῶν diceretur pro ἀβαρές *Cap. XVIII* verba οἱ ἀπὸ Θάλεω φυσικοὶ μέχρι Πλάτωνος τὸ κενὸν ἀπέγνωσαν rectiſſime non de tempore interpretatur, nam in iſto intervallo fuere, qui vacuum defenderent, ſed de Philoſophis *Jonicis* a *Thalete* profectis, qui in *Platone*, Academiæ conditore defecere: ſed vix videtur aliter quisquam acqui-

cepturus fuiſſe, cum οἱ ἀπὸ Θ. nil aliud quam æmulos placitorum ejus ſignificare poſſint, ut *Cap.* 9. Nam ſi de temporis intervallo loqueretur, deberet eſſe οἱ Φυσικοὶ ἀπὸ Θ μέχρι ΠΛ. Non indigna lectu ſunt, quæ in hac ipſa Diſſ. de quibusdam aliis phyſicæ veteris Capitibus traduntur, in primis *Philolaica pag. XVII, XXIII, XXX*, item non admodum abludentis Pythagoricæ, a qua Philolaica nata eſt, veluti illo *pag. XX*, quod *Pythagorei*, inque his *Philolaus*, unamquamque ſtellarum, fixarum ſcil. Κόσμον eſſe dixerunt. In quo nobis venit in mentem optare, ut V. C. in notis, ubi non modo dogmatum, ſed etiam verborum interpretum egit, in verbis *Pythagoreorum* attendiſſet ad Dialectum. Nempe inter reliquias Dialecti Doricæ ſunt etiam fragmenta Philoſophorum *Pythagoreorum*, eaque uſus & *Philolaus*. Sed in excerptis, quæ e *Stobæo* affert V. C. mira eſt, & in aliis ejus Dialecti libris veteribus, inconſtantia: ita permixta Dorica & communi Dialecto, ut nullo modo ſic ab Autoribus ſcripta eſſe potuerint. Atque hic reſtat larga meſſis emendationum in veteribus libris.

Jam in altera Diſſertatione, quam legant quæſo, qui tam multa a recentioribus inventa jactant, docet, quæ apud *Plutarchum* reperiantur veſtigia inventorum Phyſicorum, quæ vulgo recentioribus Phyſicis tribuuntur. Docet ergo, etiam veteres vidiſſe, nihil eſſe *poſitive leve*: illas ipſas attractionis leges, quæ nunc, Autoribus *Keplero* & *Neutono*, tantopere placeant, a veteribus adumbratas fuiſſe: Vorticum & centrorum varietatem *Carteſianam* non ignoratam antiquis; qui & ipſi viderint, vorticis cujusque centrum eſſe ſtellam fixam, hoc eſt, ſolem; eademque de ſolis vi & natura tradiderint: quæ de lunæ ſubſtantia, phaſibus, maculis, & apparente facie recentiores per obſervationes cognoverint, veterum haud unum ingenii vi aſſecutum. Lunæ ſuperficiem aſperam, inæqualem, montibus ſublatam, vallibusque depreſſam teleſcopii nuper inventi præſidio reperit *Galilæus*: at jampridem *Anaxagoras* & *Democritus* idem demonſtraverant, *Xenophanes*que lunam eſſe terram multarum urbium, habitarique dixerat, *Anaxagoras*

Pag. 46. 47. 48.

ras item, *Democritus* & Pythagorici, diu ante *Hugenium*. Obſervatione Galilæi innotuit, maculas lunæ variabiles nihil aliud eſſe, quam umbras ab elatioribus lunæ partibus: *Democritus* id ipſum ratiocinando reperit. Perennes maculas ex inæquali ſubſtantia lunæ repetunt recentiores: indidem repetiere cum *Pythagoreis Stoici*, qui, ut *Hevelius*, cum maris aut fluminis aqua comparavere. Solem in centro mundi eſſe, terram circa ſolem obliquo circulo moveri, dum circa ſe vel axem ſuum diurno motu vertitur, *Ariſtarchus*, *Seleucus*, omnesque prope *Pythagorei* defenderunt. Ignoraverunt quidem veteres, ob ignoratam veram ſiderum diſtantiam, ingenioſe excogitatam illam a *Keplero* proportionem in Planetarum motibus, qua nimirum quadrata temporum periodicorum æquant cubos diſtantiarum; ſed aliquam tamen proportionem in diſtantiis & temporibus reperiri nonnulli veterum viderunt, autore *Plutarcho*. Pulcherrimum recentis Aſtronomiæ inventum habetur, quod Sol, Planetæ, ſidera quælibet certa quadam celeritate & periodo circa axem centrumque ſuum revolvuntur, quod in Sole, Venere, aliisque pluribus e macularum periodo nuperrime obſervata deprehenſum fuit. At idem in Terra *Heraclides* & *Ecphantus*, in ſideribus & Planetis omnibus *Platonici* viderunt, ut ex inſigni *Attici Platonici* apud *Euſebium Pr. Ev. XV*, 8 loco docetur. Eclipſium denique veram cauſam jam *Thales* aſſecutus eſt. *Galaxiam* ex innumeris ſtellis conſtare, ante *Galilæum* videre *Anaxagoras* & *Democritus*. Quid quod *Pythagorici*, ac *Diogenes* Cometas jam perpetua ſidera dixere, quæ, ſtato tempore certaque periodo peracta, telluri propiora, adeoque nobis conſpicua fierent, iterumque remotiora facta evaneſcerent: idque a Chaldæis acceptum tenuere, quos ita exiſtimaſſe *Stobenſis* tradit. *Xenophanes* ignitas trabes, ſtellas cadentes trajicientesque ex aridis nubibus vel exhalationibus incenſis naſci dixit, etiam *Dioſcuros* quos vocant, ex incenſis pariter nubibus oriri. Item mire cum recentioribus conſpirant veteres, in fulminis, fulguris tonitruumque origine. *Zodiaci* obliquitatem *Anaximander*, *Pythagoras* & *Oenipus* deprehendit. Antipodes, &

ſphæ-

ſphærica terræ figura, iisdem fere quibus hodie rationibus explicantur a veteribus. Æſtus marinos cum lunæ motibus conjunctos & hinc explicandos, jam Olymp. 110 *Pytheas* Maſſilienſis docuit. *Galilæus* reciprocos illos motus e telluris motu repetendos duxit: idem viſum *Seleuco*: qui cum telluris lunæque globos oppoſitis motibus torqueri, adeoque aërem ipſis interjectum premi dixit, eaque preſſione maris aquas protrudi, ſane *Carteſio* proluſit, qui ex elliptica Lunæ orbita circa tellurem inæqualem aëris preſſionem, adeoque reciprocum maris motum naſci voluit. Origo Nili ſi cui ante hos 200 annos demum reperta creditur, fallitur: viderat dudum veram originem *Anaxagoras*, Ægyptii ſacerdotes non ignorabant, ut *Eudoxus* tradidit. Similiter oſtenditur, quæ hodie Philoſophi de ſede animæ, de origine idearum, de vera ſede ſenſationum ac modo, de odore, ſapore, etiam coloribus & luce exiſtiment, a veteribus intellecta eſſe: etiam *Carteſianam* illam rationem, de ſolis hominibus vere animatis, de brutis anima carentibus, ex veteribus ſumtam eſſe. Nullum animal, nullam plantam niſi ex ovis ac ſemine naſci, *Empedocles* aliique videre. *Plato* & *Stoici* ſomni vigiliæque cauſam eodem fere modo explicavere cum recentioribus. Et hæc quidem tantum ſumta ſunt e *Plutarchi* libello. Quid futurum, ſi quis undique congereret? quam parum reliqui etiam in Phyſicis foret, cujus primam inventionem ſibi recentiores arrogare jure poſſent. Bene *Ariſtoteles Meteor. I, 3. Hanc opinionem non ſolum nos habemus, ſed videtur antiqua hæc ſententia, & priorum hominum — non enim dicemus, ſemel, aut bis, aut raro easdem opiniones reverti, ſed infinities.*

HISTOIRE DE POLYBE, AVEC UN CORPS DE LA Science militaire.

hoc eſt,

HISTORIA POLYBII, ADDITO SYSTEMATE Scientiæ militaris. Autore EQUITE FOLARDO Editio Nova, Supplemento aucta. Volumina VII.

 Amſte-

Amſtelodami, apud Z. Chatelain & filium, 1753, 4.
Alph. circiter 14, Tabb. æn. plag. 53.

Continetur hoc opere, ut amplior titulus indicat, *Polybii* Hiſtoriæ nova ex Græco verſio opera Dom. *Vincentii Thuillierii*, O. S. B. congreg. S. *Mauri*, cum commentario, vel Syſtemate ſcientiæ militaris, notisque criticis & hiſtoricis, ubi majora omnia belli momenta, tum quæ ad vim faciendam, tum quæ ad defendendam pertinent, explicantur, demonſtrantur, & figuris illuſtrantur, Autore *Folardo Equ. S. Ludovici*. Cum notum ſit opus magnoque plauſu exceptum, de ipſo multa dicere fas non eſt. Novæ editionis curam, ut narrant Bibliopolæ, eruditus Batavus habuit, *Folardo* familiaris, adjiciturque ad hunc *Folardi* Epiſtola, qua de turbis, quas liber ipſi excitaverit, queritur, quoniam alios bellicos duces non ſatis, ut ipſi quidem judicabant, laudaverat, aliorum errores indicaverat. Manu ſcripta ſua Duci de *Belleisle* legavit, a quo nihil augmentorum ad hanc novam editionem obtineri potuit. Ordo operis hic eſt: Bibliopolarum Præfationem ſequitur *Folardi* ad amicum Batavum Epiſtola, quas turbas ſuo veritatem dicendi ſtudio ſibi ſuſcitaverit enarrans. Deinde Præfatio *Folardi* in commentarium ſuum, vitaque *Polybii*, & liber *Folardi*, de illo quem commendat pugnandi ordine, *columna* (*colonne*) dicto. Textui *Polybii* ipſius ſubjiciuntur notæ, & interſeruntur diſſertationes ampliores, quarum aliquas ſaltem nominare liceat. *Lib. I Cap. VII* de pugna navali inter *Annibalem*, & *Duillium*. Quod ſuccubuerit *Annibal* præcipitantiæ ejus, & ſuperbiæ Romanos contemnenti tribuitur. *Corvum* antiquorum, machinam prehendendis & in altum tollendis hoſtibus, arietibus, & ſimilibus inſtrumentis quibus ad pugnandum accedebant, accuratius deſcribit *Folardus*, miratus, cur diverſiſſimas hujus machinæ ſpecies, generali vagoque nomine, animalis præterea, nihil cum ea ſimilitudinis habentis appellarint, æque ac ſi diverſa armorum, quibus globulos pulveris pyrii ope propellimus genera, omnia *bombardas* vocaremus *Lib. I Cap. V* ſubjiciuntur animadverſiones in pugnam, Regulum inter & Carthaginenſes, ad Adin, eaque cum

cum *Tallardi* pugna ad *Spirobacum* A. 1703 comparatur. *Capiti XVIII Libri I* plura ſubjiciuntur: De crudeliter factis in bello, cujus rei exempla ex bellis religionis cauſa Sec. XVI Galliam vaſtantibus adducuntur; de vita & geſtis Agathoclis, Syracuſanorum regis; de arte exercitum obſidione occupatum perpetuo turbandi; an recte fecerit Amilcar, quod fidem rebellibus non ſervarit, qua occaſione regulam illam: hæreticis fidem non eſſe ſervandam, acriter *Folardus* perſtringit; de Romanis Sardiniam invadentibus. Denique amplus additur tractatus de impugnandis & defendendis urbibus cujus *prima Pars* ſub finem *Tomi II altera* ſub initium *Tomi III* legitur. In ea *Folardus* quæ vel antiqui, vel recentiores hac in re egerunt, luculenter enarrat, & ſollicite examinat. Multa quæ novi homines noſtrorum temporum reperta exiſtiment, in uſu fuiſſe veteribus oſtendit, alia antiquata eſſe, quæ utilius obſervarentur. Artes vero has tantum non omnes Romanos a Græcis didiciſſe, Græcos ab Aſiaticis, ut fruſtra ſe inventores geſſerint. Eruditorum vero, qui rei bellicæ ignari verterunt hiſtoricos antiquos, aut in eos commentati ſunt, vel ipſi de re bellica ſcripſerunt, errores caſtigat plurimos, ut, cum caſtra muris ex lapidibus,calce arenaque junctis, cincta ſcripſerunt *Lipſius* & *P. Daniel:* quaſi hoc fieri potuiſſet in caſtris,aut recens ejusmodi murus firmitatis cujusdem eſſe potuiſſet. *Muri* vox in caſtris trabium lignearum conjunctionem ſignificavit. *Alexandrum M.* magis obſidentem urbes miratur noſter,quam aperta acie depugnantem. Hic enim victoriam plerumque ignorantiæ aut timori hoſtium debet, illic, quanto fuerit ingenio, oſtendit. *Muſculi* vox alio ſenſu *Vegetio*, alio *Cæſari* adhibetur. Hujus vinea, illius muſculus eſt. De paupertate vero Linguæ Latinæ in re militari noſter queritur. Huc pertinet & hoc exemplum, & ſuperius *corvi*. Præterea voces, quibus Gallicarum *attaque*, *eſcalade*, *aſſaut*, diſcrimina indicent, Latini non habent. *vegetius*, capite quo conſcenſionem murorum ſcalarum ope (*eſcalade*) deſcribit, hunc præfigit indicem: *Quid faciendum, cum primo impetu venitur ad muros*, & deinde vago *impugnationis* vocabulo utitur. Hinc effectum eſt,ut, qui verterent Autores veteres, hæc omnia confunderent.

Græcam quoque linguam non ditiorem verbis militaribus pronuntiat. Sed ipſos quoque Lexicorum Gallicorum Scriptores, rei bellicæ ignorantia, parum accurate has voces definiviſſe oſtendit. Antiquos monet pertinaciores longe fuiſſe in defendendis urbibus, quam nos ſumus, ut qui ne quidem hoſti, cum muros ſuperaverat, ceſſerint, ſed in ipſis plateis & foris, foſſis & novis munimentorum generibus ſubito excitatis ſe tuti ſint, cum noſtri milites, operibus exterioribus occupati, fere cedant, rarique repetitos hoſtium ad valla impetus ſuſtineant. Sed tota hæc Diſſertatio multa egregia de re militari veterum & recentiorum continet in quibus tamen antiquitatis & literarum latinarum itemque rei bellicæ peritiores non nulla parum probaturos putamus.

Ipſos *Polybianæ* hiſtoriæ libros, ſequuntur legationes, *Conſtantini Porphyrogeniti* juſſu ex *Polybio* excerptæ, deinde virtutum vitiorumque exempla, ex eodem. Figuræ præter mappas aliquot geographicas, intelligendæ hiſtoriæ utiles, machinas antiquorum bellicas repræſentant, acierum ordines, tum quibus inter antiquos pugnatum eſt, tum recentiores, denique eorum, quæ in tactice præcipue propoſuit *Folardus*, ideas. In illis vero, quæ ad antiquitatem pertinent, rurſus non ſecutus eſt eruditos noſtro ævo proximos, *Lipſium*, & qui illum exſcripſerunt, ob rationes jam a nobis adductas, ſed toto hiſtoriæ nexu ſollicite conſiderato, res, prouti geſtæ ſunt, depinxit. Machinarum vero aliquarum exempla fieri curavit, egregiosque illorum animadvertit effectus, ut baliſtas & catapultas quidem, tantum non mortariis noſtris præferat.

Supplementum quod huic editioni acceſſit, *Folardi* nova in re militari reperta (*nouvelles decouvertes ſur la guerre*) Epiſtolam criticam præfecti rei militaris (*officier*) Batavi, item hominis rei bellicæ periti de *Folardi* repertis ſententiam, additis reſponſionibus, continet. Hæc omnia olim jam edita ſunt, & quidem antequam *Polybius* integer prodiret. Igitur nec de his multa dicere opus eſt, præcipue cum vix poſſint ſcripta criſtica in brevitatem contrahi. Ipſum vero *Polybium* commendandum cenſemus, non iis ſaltem, qui caſtra ſequuntur, ſed & geſtorum antiquorum recentiorumque curioſis. Non enim

Digitized by Google

enim antiquorum ſaltem pugnandi rationem illuſtrat, ſed & politicas illorum artes, regnandi rationem & quæ ſimilia ſunt attingit, de recentioribus vero bellicis ducibus libere loquitur, res ab iis geſtas accuratius ſæpe, quam in editis monimentis recenſentur, enarrat, & ſic hiſtoriæ non minus quam rei militari prodeſt. Præcipua denique libri hujus eſt laus, quod artis bellum gerendi, quam ad experientiam ſolam redire plerique ſibi perſuadent, præcepta exhibet, oſtenditque, non ſecus ac alias artes ſcientiasque doceri illam poſſe, ut qui huic vitæ generi ſe dedunt, felicius multo poſſint experimenta capere, & quæ recte vel ſecus geruntur obſervare, quam ſi omnis theoriæ rudes acceſſiſſent, alii vero quibus hæc ipſa præcepta in uſum vertere non datur, intelligenter tamen de rebus ad bellum ſpectantibus poſſint judicare. Ceterum nitori hujus editionis & præſtantiæ illi omni, quæ libro egregio a cura ſua accedere potuit, nihil deeſſe paſſi ſunt Bibliopolæ, qui eam ſummo jam Europæ omnis in re bellica magiſtro, Pruſſiæ Regi, conſecrarunt.

ELOGIUM CHRISTIANI FRID. BOERNERI, Theologi Lipſienſis.

Magnum nuper ornamentum amiſit Academia Lipſienſis, mortuo primario Theologici Ordinis Profeſſore, *Chriſtiano Friderico Bœrnero*. Natus erat *Dresdæ A.* 1683, Patre *Jo. Georgio Bœrnero*, JCto, Conſiliario in Curia regia & Senatu, qui rebus ſacris præeſt, matre *Geieria*, *Martini Geieri* filia, per quam etiam *Carpzoviorum* genti jungebatur, unde originem illa duxerat. Perceptis a domeſticis præceptoribus, literarum Latinarum, Græcarum, atque etiam Hebraicarum initiis, miſſus eſt in Academiam Lipſienſem, in ipſis Seculi hujus auſpiciis, commendatus omnibus, qui ingenii doctrinæque tum laude & fama florerent. Ipſe autem ingenio erat eo, quod omnis doctrinæ liberalis eſſet appetens, cupiebatque omne genus literarum complecti, quo opus eſſet Theologo, qui excellere inter ceteros vellet. Itaque Philoſophiæ, literis Græcis, Latinis, & Orientalibus, hiſtoriæ civili, eccleſiaſticæ, literariæ, operam dedit, uſus diſciplina Virorum Clariſſimorum, *Th. Ittigii*, *Gotfr. Olearii*, *Menkenii* utrius-

Digitized by Google

que & *Cyrilli.* Etiam *C. S. Schurzfleiſchio* atque *J. Guil. Bergero*, literatoribus Vitembergæ tum celeberrimis, in his generibus literarum uti præceptoribus cœperat, digreſſus Lipſia Vitebergam: ſed eorum diſciplina diu frui non poterat, iter in Batavos & Britannos parante *Bergero*, cui comes ire a parente jubebatur. In Theologia Præceptorem habuit maxime *Jo. Schmidium*, accuratæ *Scherzerianæ* diſciplinæ alumnum & æmulum, apud quem etiam exercitationibus latine dicendi uſus eſt. Iter inſtitutum ſic eſt, ut per *Halam*, *Helmſtadium*, *Hannoveram*, *Hamburgum*, *Bremam*que *Amſtelodamum* peteretur, aditis in via, quicunque clari fama eſſent. Ibi inprimis humaniter ſe exceptum liberaliſſimeque tractatum a *Jo. Clerico* prædicabat: ſed maxime ei jucunda erat commorationis in hac urbe memoria hoc nomine, quod ex ea egregiam copiam librorum optimorum, etiam *Joſ. Scaligeri*, *Salmaſii*, *Palmerii*, *Sladi*, aliorumque manibus notatorum, inprimisque nobilem *Epiſtolarum Paulinarum Codicem Græco-Latinum* deportarat. Hinc *Leidam* cum *Bergero* profectus, viſit divitem veteribus libris Bibliothecam Academicam, aditque lumina ipſa, *Vitriarium*, *Perizonium* & *Gronovium* J. F. fil. Poſt, illo in Britanniam feſtinante, ipſe aliquandiu *Hagæ Comitum*, *Trajecti*, *Leidæ*que commoratur, ut e virorum doctorum colloquiis lectionibusque proficiat: qui eum etiam omni humanitate complectuntur. In Britanniam ſolvit, adito ante Roterodami *P. Baelio*, e cujus ſermonibus ſe profeciſſe gaudebat. Nihil *Londini*, *Oxonii*, *Cantabrigiæ* erat vel rerum viſendarum ab homine literarum ſtudioſo & elegante, vel hominum doctrinæ ingeniique fama illuſtrium, quod ille non cupide ſpectaret atque adiret. Hic vidit, atque vel diſſerentes familiariter, vel docentes audivit *Grabios*, *Gagnerios*, *Allixios*, *Caveos*, *Millios*, *Hudſonos*, *Aldricos*, *Dodwellos*, *Bentlejos*, *Covelios*, *Barneſios*, *Whiſtonos*, *Ockleos*, *Waſſios*, *Daviſios*, *Nedhamos*, *Sikios*: quorum omnium libenter memorabat humanitatem & benevolentiam, ſed maxime *Grabii*, *Bentleji*, *Waſſii*, *Daviſii*, *Nedhami* & *Sikii*, a quo etiam literis Arabicis eſt inſtitutus. Aditum ad omnium benevolentiam, parabat ea, quam ipſa natura

tura

Digitized by Google

tura ei adjunxerat, blanda animorum conciliatrix, mirifica quædam & magna venuſtate condita comitas. Aſſiduus in Bibliothecis erat, perluſtrans Codices MStos, deſcribens etiam quædam, in his *Joſephi Hypomneſticon*, editum poſtea a *J. A. Fabricio*. Ita anno prope integro in Britannia exacto, per Friſiam occidentalem & Groningenſem tractum, Hamburgum denique, rediit Lipſiam, exeunte A. 1706. Ibi mox ſuffectus *Ottoni Menkenio*, in moralis Philoſophiæ Profeſſione, anno poſt *Gotfr. Oleario*, qui a Græcarum literarum Profeſſione ad Theologicam tranſierat, ſucceſſor datus eſt, paucis annis interiectis eidem Collega additus in Theologico Ordine, in quo ad primum paucis annis locum pervenit, auctus etiam aliis Academicis ornamentis, ut Canonici Cizenſis, & mox Miſenenſis, alumnorum Electoralium Ephori, Conſiſtorii Adſeſſoris, Academiæ Decemviri, Bibliothecarii, aliisque. In quibus muneribus omnibus fuit ſingulari religione ac fide, nihil omittens, quod ad ornandam ſpartam quamque ſuſceptam pertineret. Itaque & de Academiæ rebus omnibus optime meritus eſt, etiam hoc nomine, quod ipſo, cum anno 1710 in magiſtratu Academico eſſet, agente, perfectum eſt, ut ſacra in æde Paulina diebus Dominicis fierent. Sed maxime operam dedit, ut ſtudioſos ad Theologiæ veram ſcientiam, vel interpretandis libris ſacris, vel dogmatis tradendis, vel adverſariis refellendis, vel Hiſtoria Eccl. enarranda, vel librorum ſymbolicorum intelligentia juvanda, adduceret. Erat autem in docendo mira perſpicuitas, & non minor *ἀκρίβεια*. Tum adeuntibus & conſulentibus comis & facilis, promtus etiam ad juvandos, quicunque ſe ad ejus patrocinium contuliſſent. Multa ſcripſit per occaſiones Academicas, quarum quædam edidit propriis complexus voluminibus: uno, cui *ſacrarum Diſſertationum* nomen fecit: altero, quod *de Græcis literarum in Italia Inſtauratoribus* agit: tertio etiam *Orationum*. Præterea *Jac. Longi Bibliothecam ſacram*, cum typis noſtris edebatur, recognovit & auxit: qua re non modo a ſtudioſis gratiam iniit, ſed etiam ab Autore, qui novæ & majori operis editioni pleraque inſeruit, quæ a noſtro addita fuerant. Scripſit porro *In-*

Inſti-

ſtitutiones Theologiæ ſymbolicæ, natas e lectionibus Academicis, opus perutile Theologiæ ſtudioſis. Præfuit etiam una cum Collega D. *Pfeiffero* Editioni operum *Lutheri*, quæ in hac urbe ante hos viginti annos curata eſt, & Volumen *Reſponſorum Theologicorum* e tabulario Ordinis Theologici publicavit. Majora deſtinarat olim, cum Græcas literas doceret. Habebat enim in animo, recenſere atque illuſtrare *Photii Bibliothecam*, cui rei in peregrinatione Britannica ſubſidia conquiſiverat, itemque *Syneſii Epiſtolas*, quæ cum ſcholiis Græcis MStis extant in Bibliotheca noſtra Paulina: ſed id conſilium abiicere juſſit Theologiæ profeſſio, quæ ei rei neceſſarium tempus eripuit. Quod tanto magis dolendum, quo magis ad eam rem & ab doctrina & a libris bene inſtructus fuit. Habuit enim Bibliothecam, etiam hoc in genere literarum locupletiſſimam, quæ & ab exteris viſebatur. Matrimonium bis feliciter iniit: ſemel cum *Gotfridi Grævii*, Conſularis, *Jo. Georgii* fratris, filia, ex qua reliquit filium, qui *Guelferbyti* medicinam cum laude facit, & filiam, ornatiſſimam matronam, quam D. *Chriſtophoro Wollio*, V. Rev. collocavit: ea autem defuncta, cum *D. Chriſtophori Schreiteri*, JCti filia, ex qua filiam unam, duosque filios, ſuſcepit, quos Patre tanto dignos fore confidimus. Rerum felicium, quibus ſe per omnem vitam beatum cumulatumque fuiſſe, gratiſſimo in Deum animo prædicare ſolebat, ultima ei, ſæpe optata contigit εὐθανασία. Ereptus enim eſt rebus mortalibus repente, inter prandium, ſine ullo mortis ſenſu, ſeptuagenario maior. Quæ etſi matura ætas eſt; tamen mors eius luctuoſa fuit omnibus, qui Viri doctrinam virtutemque noſſent, ſcirentque, iacturam in eo non reparabilem factam. Omnino nihil fuit *Bœrnero* amabilius. Pietatis in Deum & purioris doctrinæ ſtudium, ſine oſtentatione, maximum erat, ſumma & inuſitata modeſtia, humanitas, facilitas, comitas, benefaciendi rebus conſiliisque paratiſſima voluntas: quibus rebus effecit, ut eius memoria perpetua & iucunda omnibus ſit futura.

✡ ✡ ✡

N. IV. 241

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Maji Anno MDCCLIV.

NUMISMATA ANTIQUA, A JACOBO MUSELLO collecta & edita.

Volumina III.

Veronæ, 1751, fol.

Alph. 4 cum dimid. Acc. Tabb. numorum ex ære expreſſæ 279.

Res numaria veterum, tot effoſſis é terra mirabili hodie quoque copia nomiſmatis, cum primum ſcriniis muſeorum, velut gemmæ dactyliothecis, compoſita & ordinata intellegi quodammodo ac deſcendere in codices, publicarique ingenio graphices cœpit, honeſtum nitidumque ſtatim literis eorum, qui ſuſciperent, caput extulit. Nam ſive *Andream Fulvium* putes aut *Sadoletum* Romæ, ſeu inter noſtros *Hutichium* potius, ei argumento ſcriptis edendis manus primum admoviſſe, mox majore utilioreque conatu *Stradam*, *Zantanum*, *Vicum*, *Caulium*, *Erycium*, (*Erizzo*) *Piſonem*: vix eſt in quoquam eorum, quod vel contemnas magnopere, vel opinione Seculi minus felicis, ut quædam primordia artium, quod faciunt aliqui benigne, excuſare inſtituas. Quod vero, tali in recenſu ſcriptorum rei numariæ agendo, quidam vel omittunt ac reſpuunt eos, qui in oris lineamentis regum atque illuſtrium virorum, quantum eorum a fronte nomiſmatis ſpectatur, ſolis exponendis occupati fuerunt; relictis interea ſignis, quæ a tergo numi videas: vel quod lineas a buxo char-

tis incuſſas, aliove ingenio, radioque minus acuto, ſcriptas neglegentius, ut parum ſcienter ſubtiliterque ductas, elevant ac ſpernunt vulgo: cum ſunt valde iniqui, tum etiam, quod non oportebat convenire in homines præſertim antiquarios, monumentorumque vetuſtatis eruditæ interpretes, graphices artiumque videndarum rudes. Vultus enim & frons pars numi eſt, eaque nobilis & primaria: quare non modo laudandi ſunt, qui in omni moneta edenda, in uno quoque nomiſmate delineando, quod noſter quoque novus muſei ſui editor, de quo mox amplius dicendi locus erit, ubique fecit, frontis ac tergi, adverſi, ut appellant, numi & averſi, rationem habent: ſed ille etiam bonus, qui imaginis in fronte poſitæ ſolius: neque nullus is interpres cenſendus, qui partis eſt. Idcirco non debuit, noſtra quidem ſententia, *Banduri*, verbi cauſa, egregio Bibliothecæ numariæ libro, omittere vel *Sadoleti*, quæ putantur, imagines, vel *Golzii* Cæſarum memorare vultus, (*les Jaunes de Golz*,) vel alia iſtiusmodi præcipuæ claritatis opera. Neque oportuit eum ſecus exiſtimare vel de *Stradæ* lineis, qua eſt ille editus, vel de *Hutichii*, *Erycii*, *Sambuci*, aliorum, ea de cauſa, quoniam de buxeis tabellis expreſſas eſſe conſtat: poteſt enim vel imitari lamnas aheneas, vel ſuperare, ſi recte tractes, buxum, & fuit ibi ſcienter ſcalptum: neque ſpernere & accuſare *Volcameri* in *Pariſii* tabulis graphicen, tanquam ſi eſſet e buxo, quæ certe de aheneis lamnis ducta eſt, eisque radio docte probeque ſcriptis. Sed illi opinantur, quidquid linearum e buxo ſit, nihili eſſe: quod judicium exiſtere qui poſſit, niſi per magnam imperitiam manus in tabulis æſtimandæ, vix videas. Hæc autem atque alia id genus illuſtrium ſcriptorum peccata, qualia notari plurima poſſunt, non quo viri docti, qui erat *Banduri*, ſummis apud intellegentes laudibus detrahatur, ſed eo valebunt in exordio commentandi de illuſtris *Muſei* deſcriptione nova ac luculenta, eoque dicta a nobis ſunto, ut plane videant antiquitatis numariæ ſtudioſi, quibus virtutibus, quæ ſunt multæ ac variæ, opus tale cenſendum ſit.

Horum

Digitized by Google

Hortum igitur, quos diximus, exemplo, quo tempore *Morellii* conatus ingentis reſidua Batavæ tabernæ præbuerunt, Muſei item divitis pulcras nomiſmatum copias Italia explicat, ac nominatim Verona, illa tot rebus, & amœnitate nobiliſſima: cujus nobis quoque, brevi olim peregrinantium ſeceſſu, jucunda ac dulcis memoria eſt. Ibi enim tribus Voluminibus magnis, luculenta deſcriptione, ſigna nomiſmatum antiquorum omnis generis picturæ linearis beneficio adumbrata publicavit V. C. *Jacobus Muſellius*, quæ ſummo ſtudio, mira quidem felicitate, tempore coegit non magno. Cœpiſſe enim iſta ſe requirere & componere ante paucos annos ait. At inſunt numi lineis adumbrati circiter, 1750, in Tabulis numero 279. In quo mirari ſubit incredibilem vim pecuniæ Romanorum, unde, cum tantum in annos ex omni metallo e latebris ſuis terra inexhauſta plus jam mille annis præbeat; fornaces, malleus, caſus alii, alia barbaries, tot effoſſa nomiſmata continuo abſumant: reliqua quisque fere peregrinantium per Italiam folle pleno auferat: alia ſtudiis hominum ineptis, obſcuriſſimis in muſeis, ſi tamen ea muſea ſunt, rurſus deliteant nunc denique ſepulta: tamen habet ille ager ac profert ſemper, qua pedem res Romana poſuit, quod non modo mirifice inſtruat augeatque in immenſum condita olim muſea clara, ſed quod nova etiam non interrupta rerum ſerie facile nomiſmatis vetuſti impleat.

Hoc præſens opus, quod ante oculos habemus, honeſtat primum pulcra epiſtola, qua totum nuncupavit Autor clementi & ſecundo poſt Regem indulgentiſſimum ſideri noſtro, Sereniſſ. Regio Pol. & Elect. Sax. Her. Principi. Ejus, & *Auguſti* patris veras laudes ea continet, quibus ſe felicem diu ſalvis, & annuat his Deus, Saxonia prædicat. In memoriam reddit item illius temporis, quo tempore principis Regii præſentis Verona non modo pulcherrimum & ardens doctrinæ omnis & virtutis ſtudium, ſed ſcientiam quoque, quam nos itidem ſæpe, mirabatur. Dein mentionem facit Epiſtola Principalis Dresdæ muſei, quod nomiſmatis diverſi ad millia triginta complexum, Regis auguſtiſſ. Patris donum, recte ac

ſcienter ornat & auget elegantia tanti Principis. *Muſellii* vero Muſei monumenta pulcra & literata ſpectantur quidem commode tot imaginum ſcriptis in ære Tabulis, nondum tamen exhauſta editione copia eorum. Nam & in ſucceſſione ac ſerie Cæſarum Seculi præſertim infelicis, quædam obſcuriora, ac protrita, ſtudio, ne ſimul ederentur, omiſſa ſunt, & reſtant alia conquiſita vetuſtatis eruditæ veſtigia, ut ſigna & alia ejusmodi, quæ ſe deinceps eodem picturæ linearis beneficio codicibus tradita publicaturum eſſe, ait. Autor, idque ne dubitet facere, rogamus eum. Scienter autem & recte ſic ordinatas nomiſmatis vetuſti copias propoſuit, ut Regum primo Populorumque & Urbium numi Græci, in quibus infrequentes aliqui & rari, Tabulis XXV ad 250 numero, prodeant: mox imperii Romani principum usque ad extrema prope rei *Byzantinæ* tempora ſeries, propemodum, ut nobis percurrentibus videbatur, continua ac pulcra, Tabulis amplius CCXXX: porro maximo æris Volumine percuſſi numi antiqui ac rari: denique reliqua quædam muſei omnimoda nomiſmata, inter publicandum ſero parata, aut alioqui in ſerie locis ſuis omiſſa. Urbium quidem numi nominibus earum in literis digeſti: Auguſtorum & Cæſarum nomiſmata ſucceſſione & in annos: quod conſilium Occonis exemplo ſuſceptum, utut ſuper diei conjectura dubitationis habeat multum, laudamus tamen pro rei natura, cum aliqua ratione utcunque ordinata proponi præſtet, quam nulla. Nam ea, quam alii quidem tenuerunt, in magnis præſertim copiis, nulla eſt. Metallis tribus nomiſmata non diſtinxit, ſed mixtim habuit, quod item non improbandum eſt, ac defenditur *Golzii* exemplo: quanquam *Zantanus* & alii aliter inſtituerunt. Tamen & percuſſos in coloniis, & Græcos Imperatorum numos, ſeparatim a reliquis poſuit, diligenterque & metalli notam indicem, & quantum orbis numi cujusque pateat, adjecit. In Græcis argenteis præterea etiam pondus exactum ad drachmam vellemus, quando vix æſtimari diverſim craſſi ex orbium menſura poſſunt. Si quis comparare hujus muſei copias cum aliorum velit, *Auguſti* nomiſmata habet ſignis diverſa am-

amplius LXX, *Tiberii* XXX, *Neronis* ad LX, *Veſpaſiani* ad LXXX. In his aurei aliqui, ærei majores ſane multi, atque illi nobilitate ſignorum rara ſpectandi; cujus rei infrequentius obviis nota aſtericus in Tabulis additur. Ad ſummam recte & intellegenter pleraque geſta, convenitque putare, pro reliquis operis pulcri bonis, quidquid editioni propoſitum eſt, notas ubique vetuſtatis ſincere perſpicuas habere. Quare, ne vel nos minus candide laudes operis ſolas, neque item deſideria noſtra, augendis earum rerum doctrinis utilia, boni publici cauſa profeſſi videamur, aut minus ampliter exiſtimaſſe de virtutibus editoris, tanquam ſi gravari hanc ſuffragii noſtri libertatem velit, minora quædam pace illius monebimus ſparſim. Quod ad lineas quidem, earum in Tabulis ſubinde, qua ſigna numorum adeo pulcra reddenda fuerant, qua literæ veteres, ſua, quam in metallo, nomiſmatis obtinent, ſpecie plane, manum ejus, qui radio in lamnis aheneis ſcripſit, requirimus; non doctiorem illam, eſt enim docta, nec ſpreveris, ſed operum nobilitati intentam magis, magisque ſollicitam. Nobis inclementiore artibus ejusmodi cœlo ſæpe cum ingeniis fabrorum conflictandum eſt, qui, elegantiæ ſubtilioris ignari, reddere antiqua vix poſſunt. Illi ocellis Italiæ, qua ferme nata pictura creditur, poſſunt ſane: ſed exorandi ſunt, ut velint. Non ſuperari illos a *Golzio*, ſed vincere ejus lineas oportebat, qui etiam præſertim in illis imitandis literarum elementis veterum bonus eſt. Ad quas niſi accurate adſpexeris, neſcias verbi cauſa, quod in numis duobus *Auguſti* quater editum eſt ΣΕΒΑΣΤΩΣ pro ΣΕΒΑΣΤΟΣ, quod etiam meminimus in Coorum Auguſtis *Valentem* edere, æris vetuſti autoritatem habeat, an ex aberratione manus artificis natum ſit. Eo quoque delineandis numis ſollicita præſtanda eſt cum intellegentia cura, quod inter ſe exempla unius nomiſmatis, eisdem ſignis, antiqui, rebus quibusdam minutis plerumque diſtant, quas res niſi arripiat pictoris docti diligentia aliquo eruditionis fructu interpretem privet. Atque iſta ſuper lineis hactenus.

TAB. X. num. 1 & 3.

 Ad

Ad ſeriem Imperatorum ſi adſpicimus, omittemus enim Græca & priſca, multa huic *Muſeo* nomiſmata adſunt pulcra inprimis & rarius obvia. Sunt etiam, niſi nobis blanditur eorum graphice, integra ſatis pleraque & intacta a tanti temporis injuria. Inde ut illuſtria quædam & cognitæ raritatis in conſcientia multorum, non rariſſima e literis reconditis, atque ideo obſcura, ponamus, ſunt ibi Cn. & Sex. *Pompejorum*, *Cæſaris*, *Cleopatræ* ac Triumvirorum præclara nomiſmata. Sunt *Druſi*, ſunt *Germanici* ſingulares denarii: adde *Agrippinas*, *Poppæas*, *Octavias*, *Britannicos*, ſacrificia, portus, arcus, baſilicas, allocutiones, & quæ ſunt ejusmodi, ære magno.

Eſt *Otho Græcus* æreus orbe mediocri, qualem videre apud alios item meminimus, & idem denariis, quales nobis quoque adſunt non infrequentes. Ne *Domitillas*, *Domitias*, *Julias Titi*, *Plotinas*, *Matidias*, *Marcianas*, aliasque *Auguſtas* minus parabiles, quas ibi ſpectes, moremur: eſt *Peſcennius* & *Albinus* multiplex: eſt *Diadumenianus* utroque item metallo: eſt *Paulina* ære magno: eſt *Maximus*, ſunt *Gordiani Africani* duo, & *Balbinus*, & *Pupienus*, & *Æmilianus* utroque ære, & alia ejusmodi. Tranſeo ære maximo, ut vocant, quædam nomiſmata egregia publicata, ut *Getæ*, ut *Macrini* cum *Diadumeniano*, ut aliorum. In quibus ille prior numus eorum genus eſt, quos anulo aheneo circum incluſos, *contorniatos* appellare ſolent: quanquam alii aliter, & alios hoc vocabulo cenſeant.

His nomiſmatis ita digeſtis, ac beneficio picturæ linearis totis adumbratis, quo planius & ora imperatorum in fronte numi ſemper exhibita, & a tergo ſigna numinum ſpectes, quod *Golzii Morelliiq*ue fere exemplo fit, interpretis enarratio brevis & proba ſcienterque adornata ſingulari operis Volumine accedit.

Quæ expoſitiones omnium numorum id habent commodo ſtudioſorum boni, quod nominatim & accurate laudantur in quoque nomiſmate ſcriptores, qui de eo ante tradiderunt. Unde ſit, ut quam utilitatem *Mediobarbæ* diligentia quondam præſtiterat, nunc hujus *Muſei* commentarius fere præſtet uberius,

rius, quo facilius linearum e ſimilitudine, quam e verbis interpretum, numos agnoſcimus. In eo commentario iſta venia, quam ſupra popoſcimus, utemur: ac debent iſtud editores ingenii quisque ſui beneficium noſtrum habere, aut ſi quid imperite judicamus, nos eadem cum ſimplicitate libertateque invicem corrigere. Itaque videtur in hoc opere inter bona iſta, quæ laudavimus, ſæpicule peccari ſcriptura & interpretatione Græcorum verborum. Latinam vero orationem non ita eſſe ſimplicem ac mundam ſentias legendo, qualem nitor hujus argumenti propemodum exigebat, gravabuntur Lectores fortaſſe multi. Ea cautio noſtra ac poſtulatio ne importuna ac levis, ut minuta rimantium, poſſit haberi, purgatione quadam neceſſaria cauſam eam præmunire ideo curavimus. Eo minus autem dubitavimus hac uti ſimplicitate noſtra, quo liberalius ſcriptoris ejus ingenium videtur in agnoſcendo, quod ſit emendandum. Cujus virtutis veſtigia in bene ac ſcienter correcto *Galbæ* prænomine *Servius*, pro *Sergius*, (*pag. 37*) apparent.

Inter Siciliæ Reges *Phintias* memoratur. Agrigenti quidem hoc nomine tyrannum *Diodorus* prodit: in *Golzio* urbis hoc, non hominis vocabulum, de nomiſmatis editur. Si tamen eſt hic nomen regis, non hæc duo, βασιλέως & Φιντίας, ut conjungit interpres *Muſei*, conjungenda eſſe videntur, primus & rectus caſus, cum obliquo, *Phintias* & *Regis*: multoque minus ſcribendum inſerto Θ, ut ibi ſcribitur, PHINTHIAS; neque magis ibidem IERON, pro *Hierone*, & ΠΙΡΡΟΥ, & *Bythinia*, & ΑΙΓΗΠΤΟΥ, elemento luxato, vel in affinia migrante: & redditum ΣΩΤΗΡΑ ibi quoque, *Servatrix*: mox in Agathocle id ipſum recte ſcriptum, ΣΩΤΕΙΡΑ, ſed redditum, *Salus*. Nihil attinet poſuiſſe plura ejusmodi, ut *Vas diotum*, pro diota, *tripus ſupra quam: inſtans prora*, pro *ſtans in prora*: & alia, quæ, ne exſequi minutim & moroſe videamur, omittimus. Relinquimus etiam ea, quæ aliquo vel malo Latini ſermonis Autore, ut *Ammiano*, defendi utcunque poſſunt, quale eſt *duæ cornucopiæ* modo poſitum, modo, *duo cornucopiæ*: & communia quædam ei cum aliis

TAB. VIII n. 8 pag. 11, 10.
pag. ead. 11.
pag. 18.
10.
18.
88.
91.
62.
82.

aliis numariæ antiquitatis ſcriptoribus, ut *querceam coronam* edere malint, quam nitidius, *quernam; quadrigam* potius, quam *quadrigas: typum, figuram*, aut aliquid ejusmodi male, pro ſigno: *acroſtolium* minus proprie, pro apluſtri: *ſcipionem*, pro ſceptro. Quorum aliqua placere poterant in loco parce poſita. Sed eligunt & frequentant hæc aſperiora vulgo, dum metuunt, ne non ſatis antiquarii ſuetis ac populi verbis putentur. A verbis ut in rei cujusdam emendationem divortamus, traditur *Aurelianus* in ſigno numiſmatis, *togatus & paludatus*. At qui poteſt utrumque? cum paludatum proficiſci ſit contrarium ejus, quod dicitur, togatum eſſe. Quid, quod in numo illo, qui hoc elogio editur, togam imperatoris agnoſcimus: paludamentum non videmus: neque usquam meminimus legere, paludamentum inductum togæ fuiſſe. Tunicæ videlicet aut loricæ tegendis addita chlamys, ſagumque vel paludamentum, quod numi frequentes & lapides loquuntur, non togæ.

Pag. 347.

Operis pulcri tandem in exitu Tabulæ adjectæ indices, in literas digeſtis ſummis & argumentis eorum, quæ inſunt. In his eſt etiam enumeratio librorum accurata, & rei numariæ ſcriptorum, quibus Clariſſ. Autor operis ſe uſum fatetur. In his non tam *Laſtonaſam* aut *Piſonem*, aut *Boterovium*, requirimus, aliosque rarius obvios, neque *Caulium, Panuinium, Gorlæum, Chifletios*, bonosque alios, at ſepoſitos fere hodie, quanquam injuria: ſed omnino *Auguſtinum Sadæ, & Pariſium, & Triſtanum, & Ducangium*, aliosque ſimiles: denique quædam *Patini, Sponii, Begeri, Spanhemii, Valentis*, principum fere ejus ſtudii, ſcripta proba deſideramus: quæ adhibita in his commentariis concinnandis utiliter forent. At hos in conſilium honeſti operis editor ſi vocaſſet, ſi librorum optimorum, quos adhibuit, vera & prima exempla, ut *ἀρχέτυπον* verbi cauſa *Golzium*, (non enim tam quid *Nonnio* ſit viſum, ſed quid *Hubertus Huberti* edat, quærimus) poterat carere autoritate *Geſneri*, & aliorum quorundam, quorum quidquid dedit laudanda induſtria, illorum principum fide ſtaturum dedit. Laudari ibi etiam Valentem (*Vaillant*) *de*

præſt.

præſ. num. vidimus; quod *de Præſtantia numiſmatum*, ut novum & incognitum ejus viri opus, legentes, imperitiam noſtram accuſabamus, quos, Valentis omnia conquiſiſſe opinantes, hoc fugiſſet. Sed eis verbis, *Numiſmata Imperatorum Rom. præſtantiora*, nota ac pervulgata illius commentaria, citabantur.

CHRISTIANI MULLER SATURA OBSERVATIOnum Philologicarum maximam partem Sacrarum.

Lugduni Batav. apud Joannem le Mair, 1752, 8 maj. Plag. 13.

Hoc Opuſculum non eſt ejus generis, quod argumentum unum concinno ordine pertractet, ſed in quo Clariſſ. Autor latam quandam ſilvam ingreditur, ex eaque decerpit, quæ accuratiori inveſtigatione ac illuſtratione egent, quo difficultates ſi non tollantur omnino, minores ſaltem ac leviores evadant. Potiſſimum Geographiam antiquam, ſpeciatim Ægypti, luce nova conſpergendam ſibi ſumſit, & locos quosdam Sacræ Scripturæ ab obſcuritate ſua vindicare, eſt anniſus. In ſubſidium advocavit linguas orientales, cumprimis Arabicam, imo omnem apparatum Philologicum, in quibus egregiam operam poſuiſſe, lectio eruditæ hujus opellæ unumquemque abunde docebit. Mos eſt ipſi, diverſas eruditorum conjecturas proferre, expendere, tum ſuam ſubjicere ſententiam, rationibusque ſtabilire. Sed vero, quoniam nobis in hoc recenſu longioribus eſſe non licet, id tantum dabimus, quod eruditiſſimus *Mullerus* ex proprio penu depromſit. Disquiſitiones ſuas *XIII Capitibus* circumſcripſit, ex quibus, quæ notatu digniora viſa ſunt, enotabimus.

In Præfatione inquirit in rationem vocis *Ægyptus*, quam ab Arab. גאיבאטין quod cum Ebræo גב & Chald. גוב *lacus, fovea*, conveniat, unde *Herodotus* & *Ariſtoteles* Ægyptum

ptum olim ἔλος fuiſſe affirmant. *Gubt* autem, *b* in *p* mutato, eſt ipſum Græcorum γυπτ, cui ſi præfigatur Copt. HI *domus*, uti in ביתארם, ביתנהרים, integram vocem Αἰγυπτος enaſci. *Cap. I* inquiritur in natales vocis *Nilus*, quam non ex נחל, ſed ab Arab. נאבלא *colorem Indicum cæruleum* denotante, repetit; Nilum autem fluvium a colore *cæruleo*, id eſt, fuſco, nomen traxiſſe, ex antiquis haud pauci docent. Aliam ex lingua Coptica derivationem oſtendit Cel. *Jablonſkius* Panth. Ægypt. *P. II pag. 156, 5*. Simulacra Nili e nigro lapide confecta fuiſſe, perhibet *Pauſanias* in Arcad. *pag. 493.* Nili nomen multis viris in Ægypto, & extra illam, adhæſit. Græcis & Latinis Scriptoribus

Pag. 1-11. dicitur μέλας & Melo. *Cap. II* inveſtigatur in nomen Siris. שיחור eundem eſſe, qui נחל מצרים, negatur. Siris dicitur etiam *Giris*, *gris*, *Niger*, *Gir*, *Nigir*, quæ nomina facile conciliantur, ſi radix ſtatuatur חרר, vel חר aut חרה, quæ in plerisque linguis orientalibus, apud ipſos Æthiopes, notat *arſit*, *æſtuavit*, *aduſtus fuit*. *Siris Dionyſii*, pergit, eſt pro giris, ſibilo in locum gutturalis aſſumto, quod utrumque ad γυρ referendum; Girin autem ab aquis valde nigricantibus dictum fuiſſe, putat: porro Ægyptium σερι & σερο

12 - 17. ſenſu *accendendi & urendi* venire, notat. Fluvius hic apud Æthiopes frequentiſſime ביילן appellatur, unde Pythagoræ illud apud *Ælianum H. V. Lib. IV Cap. 17*, ἡ δὲ ἶρις, ἔφασκεν, ὡς ἡ γῆ τοῦ Νείλου, *irin, aiebat, eſſe inſtar terræ Nili*. Terra Nili cum iride, quæ purpurei eſt coloris, confertur. *Cap. IV* loca quædam Nov. Teſt. illuſtrantur.

17 - 21. *Matth. XII, 20*, leguntur verba ἕως ἂν ἐκβάλῃ εἰς νῖκος τὴν κρίσιν, quibus non ad *Jeſ. XLII, 3*, ſed *Habac. I, 4*, reſpicitur, נצח quippe non ſolum *victoriam*, ſed & veritatem notat. Aliam addit interpretationem, quam vero, quoniam aliquid eidem ſubſternitur, quod ante probandum erat, miſſam facimus. Difficultatem, quæ eſt in verbis *Marci Cap. XI*,

21 - 23. *13*, hunc in modum expedivit. Notat ex *Joſepho* de *B. J. Lib.*

Lib. III Cap. 10, in terra Genneſaritide ficus per 10 in anno
menſes fructus tuliſſe. Chriſtum igitur, qui maximam par-
tem cum diſcipulis in Genneſaritide verſabatur, ubi vidit fi-
cum, jam folia protrudentem, ratus, & hoc in tractu fructi-
bus gaudere, ad illam acceſſiſſe. Voluiſſe autem exſecratio-
nis fulmine illam percutere, quo gloria ſua manifeſtaretur.
confert, *Luc. XIII, 4, 5, Jo. IX, 3.* ſed forſitan ex hac con-
ciliatione alia difficultas emergit. *Jo. III, 5*, ad baptiſmum Pag. 23 - 28.
reſpici probat, quoniam *ῥῆσις ἄνωθεν γεγονέναι verſ. 3* in
negotio baptiſmi haud infrequens, & baptiſmus *λοῦτρον
παλιγγενεσίας*, *Tit. III, 4*, nominetur, ac per baptiſmum
credentes dicantur ſepulti cum Chriſto, ut in novitate vitæ
ambulent. Illuſtratur hoc ex baptiſmo proſelytorum, qui
ſimiles infanti recens nato habebantur; porro confirmatur
locutione, *ex aqua & Spiritu.* Ipſi Judæi baptiſmum fieri
debere dicunt, per aquas ſupernas, quas etiam nomine *ſeminis*
inſigniunt. Chriſtum tribunali *Pilati* impoſitum fuiſſe ad 28 - 33.
Jo. XIX, 13, oſtenderat Clariſſ. *Schœttgenius*; noſter, teſtimo-
nio *Tertulliani* contra *Praxeam Cap. 16* confirmat. De mo-
re, tribunalia pone imperantes geſtandi, locum ex *Joſepho A.
J. Lib. XVIII, 5* adducit. *Cap. IV* diſſeritur de vaſta ſolitu- 33, 34.
dine, quæ Ægypto munimenti inſtar præcingitur, quæ dicitur
a ſitu, quod fuerit על פני מצרים *contra faciem Ægypti
Gen. XXV, 18, 1 Sam. XV, 7*, per quam via in Ægyptum pro-
xime duceret *1 Sam. XXVII, 8.* & ſic porro, in quam Iſraelitæ,
ubi e ſinu Arabico emerſerant, ſe immiſerint, *Exod. XV, 22.*
Appellatum fuiſſe שור, quia munimenti inſtar præcincta fue-
rit Ægypto, atque ab oppoſita Idumæa & Syria diſterminave-
rit. Probat 1) ex nomine שור *murum* deſignante, a *præcin-
gendo*, quod poſt *Aben-Eſram Schutenſius* adſtruxit, hinc *Philo*
illud per *τεῖχος* convertit, & tota regio מצור appellatur,
munita. Quod ipſum etiam conveniat cum deſcriptione
Diodori Siculi Lib. I. Bibl. pag. 35, & *Lib. XV, pag. 34*, coll.
Joſeph. de *B. J. Lib. IV, Cap. 10.* 2) *Onkeloſus* & *Jonathan*
reponunt חגרא *cingulum*, in genere quodvis *ſepimentum*;
ita etiam Syrus & Arabs vertunt. 3) Situs determinatur ex
 hiſto-

hiſtoria Amalekitarum *1 Sam. XV*, *17* qua occaſione quædam circa ea monentur, quæ *Joſephus A. J. Lib. VI, Cap.* 7, & *Hie-*
Pag. 35 - 41. *ronymus* ad vocem Gerara habent. Sed quod *Exod. XV*, *22.* dicitur שור *Num. XXXIII*, *8*, appellatur אֵתָם, quam difficultatem ita expedit; primum generalius dici, eos in deſertum veniſſe, inde per tres dies in ſolitudinem Etham perveniſſe, quæ vox, judice Ven. *Jablonskio*, Diſſ. V de terra Goſen,
41 - 44. ſit Ægyptiacæ originis, *terminum maris* deſignans. Nominatur שיחור *Joſ. XIII*, *3*, coll. *1 Chron. XIII*, *5*. Græcus verba *Joſua* reddit, ἀπὸ τῆς ἀοικήτȣ τῆς κατὰ πρόσωπον Αἰγύπτȣ, igitur ipſum illud deſertum, non rivus prope Rhinocorura indicatur, ut hinc שׁור & שיחור unam eandemque ſolitudinem, duplici nomine inſignitam, deſignet. Vox שיחור probabiliter eſt a סחר *circuivit*, *circumdedit*, ס cum ש permutato, ut hinc שיחור ſit idem quod שור, & Arabicum חגאלון *circuitus terræ*, *Joſ. XIX*, *26.* per שיחור non intelligendus fluvius crocodilis abundans, ſed forte *tractus*, vel *circuitus terræ amplus & ſpatioſus*, inter montem Carmelum & mare.
44 - 51. *Jeſ. XXIII*, *3*, habemus שחור, quam vocem Græcus, Arabs, & Syrus, transferunt *mercator*, ut hinc ipſis idem fuerit, quod סֹחֵר *mercator*, Chaldæus adhibet abſtractum סחורא *negotiatio*, Maſorethas in locum סֹחַר ſubſtituiſſe שיחור, divinat. Verba מי שחור *Jer. II*, *18*, latinus reddit *aquam turbidam*, mavult tamen erud. Autor, propriam eſſe appellationem Nili, ſi non in ipſa Ægypto, ſaltem apud Ebræos, &
51 - 54. vicinas gentes. Vocis *Nisroch*, quo de agitur *Cap. V*, quod *2 Reg. XIX*, *37*, *Jeſ. XXXVII*, *38* memoratur, originem petit ab Arab. נאסרא *juvit*, *adjuvit*, præcipue *contra hoſtem*. Si quis autem radicem conſtituat כארחא quæ in conj. 4, notat, ad *clamorem venit*, *opem tulit*, *cave juvit*, conj. 10, *opem imploravit*; *Nisroch* erit *adjutor ejus*, *qui opem imploravit*. Probabile eſt, aliquem regum Aſſyriorum ſub hoc nomine coluiſſe. Quis autem ille fuerit, num *Belus*, qui idem ac Aſſur, an *Nimrodus*? definiri nequit. In ſerie regum Aſſyriorum *Thuras*, *Zamis*, ſive *Ninyæ* filius, appellatur, quo de *Suidas*, *Joannes Antiochenus*, *Cedrenus*. *Bochar-*

tus

tus Phaleg *Lib. II Cap. 3*, vocem ex אתור vel אתירא *Aſſur* corruptam fuiſſe, nec unquam hujus nominis regem exſtitiſſe, judicat. Quod Græci de fortitudine regis hujus narrant, id forte natum ex voce θούρας, ſeu θοῦρος, quæ *ſtrenuum*, *fortem*, & *bellicoſum* notat. Hoc igitur generatim dicere ſufficet, ſub nomine *Nisroch* latere *heroem*, ſive *principem gentis Aſſyriæ*, qui ob egregia facinora, in hoſtes edita, honores divinos poſt mortem ſit conſecutus. *Cap. VI* diſceptatur, quæ Pag. 54 - 64
urbs per עיר הרס, *Jeſ. XIX, 19*, ſit intelligenda, & quæ appellationis ſit ratio. *Leontopolin* innui cenſet. quoniam autem id ipſum erudite ad liquidum perduxit *Ikenius* Diſſ. theologico - philol. *pag. 258 ſeqq.* huic demonſtrationi non multum inhæret. Quo jure *Bochartus* in epiſt. ad Sant 65 - 68.
Amantium *pag. 1198*. *Joſephum* erroris geographici arguat, *unum idemque templum Leontopoli, Heliopoli & Bubaſta collocando*, anquirit. *Joſephus* munimentum Bubaſtidis agreſtis non affirmat ipſam fuiſſe *Heliopolin*, ſed tantum in præfectura *Heliopolitana* poſitum fuiſſe. Porro notaverat *Joſephum*, quod Bubaſtum & Leontopolim inter ſe confuderit, non cogitans, plura uni oppido cognomina ab Ægyptiis impoſita fuiſſe. In confirmationem adducit teſtimonium *Dionyſii*. Urbem Bubaſtidis Leontopolin fuiſſe dictam, ſuſpicatur *Vaillantius*, ob exundantem Nilum, cujus incrementum ſymbolo *leonis* pingere eſſent ſoliti, *Horapollo Lib. I Cap. 21*. Prophe- 68 - 72.
tam h. in l. non de templo, in honorem Dei exſtruendo, vaticinari, demonſtrat; ad tempus potius illud, quo Sennacheribus, Aſſyriorum rex, in Judæam & Ægyptum expeditionem ſuſceperit, ſed qui, audito Taraconis, Cuſchæorum regis, adventu, ad ſuos reverſus, mortem oppetierit, reſpici arbitratur. quem in finem excitat quæ *Joſephus A. J. Lib. X Cap. I.* habet, quæque *Herodotus* commemorat *Lib. II Cap. 141*. Hunc Taraconem, auxilium contra hoſtes ferentem, nominari מוֹשִׁיעַ וָרָב *ſervatorem* & *patronum v. 20*. Quinque urbes, locuturæ linguam Canaanis, ſunt ipſi urbes Ægypti, in quas Judæi conceſſerint, qui, cum verum Deum venerarentur, Ægyptios ſuo exemplo exſtimularint, ut, diis fictitiis miſſis,

uni Deo verum cultum præſtare occeperint. *Viam ſtratam in Ægyptum*, & cetera *verſ. 23* explicat de illo temporis intervallo, quo bella Aſſyrios inter & Ægyptios fuerint ſopita.
Pag. 72-79. Interpretatio hæc fere eadem eſt, quæ *Grotii*, etſi aliquantulum immutata & emendata. Sed ne quid de reliquis dicamus, ſi etiam Judæi in Ægyptum demigrarunt, num probabile eſt, ipſos Ægypti incolas, ſi non omnes, ſaltem cives ſuos, a ſuperſtitione craſſiſſima abduxiſſe, cum iisdem exoſi eſſent, eorundemque inſtituta abominarentur. Per רהב *Pſ. LXXXVII, 4*, non Ægyptum, ſed tractum illum ſabuloſum, qui fluvio Bubaſtico ab oriente protenditur, intelligit, cujus tractus incolæ, quoniam inter illos referuntur, qui Deum norint, uti *Jeſ. XIX, 21*, non dubitat, pſalmum hunc tempore *Hiskiæ* conſi-
80-82. gnatum fuiſſe. *Cap. VII*, aggreditur explicationem verborum *Jeſaiæ Cap. XXX, 6, 7*, quæ ita interpretatur, *onus*, ſeu *prophetia gravis beſtiarum auſtri in terra anguſtiæ & arctationis, ex quibus leæna & leo fortis, vipera & prætervolans* ſunt, cetera. Beſtias explicat de illarum ſignis quæ Ægyptii, in bellum tendentes, ſecum geſtarint, ad terrorem hoſtibus
83-95. incutiendum. In teſtimonium adducuntur, *Plutarchus* de Iſid. & Oſiride *pag. 379*, *Euſebius* de præp. evang. *Lib. II Cap. I.* His animalibus, loco Deorum habitis, ſanctus vates grave onus denuntiat רהב הם שבת *Rabab* (*ferocia*) *illi, ceſſatio.* Non Ægyptum intelligit, & proinde examinat locos,
95-106. in quibus vox occurrit, uti *Pſ. LXXXIX, 11, Jeſ. LI, 9, Pſ. LXXXVII, 4*, ac ſuæ inhærens ſententiæ, regionem coram amne Bubaſtico innui cenſet. Hinc veſtigat, quare nomen hoc huic regioni inhæſerit? Ibi loci terram Goſen fuiſſe adſtruit, poſt *terram* Herculis appellatam, quæ, quod contra Vener. *Jablonskium* diſputat, non in ſuperiori Ægypto, ubi *νόμος* Ἡρακλεώτης, ſed potius in inferiori quærenda. His præmonitis, verba explicat *Rabab illi, ceſſatio*, ſive *impotentia*, hoc eſt, *formidoloſa* illa vis, quo modo *animalia* auſtri in terra *Rabab* appellantur, ea (animalia) ſunt & vocabuntur *impotentia.* Cujus ſuæ interpretationis rationes in ſequentibus confirmat, ac implementum invenit in *Sethone*, rege Ægypti, qui in

in ſcriptura dicatur *Soo*, & *Seve*, *Manethoni Sevechus*, qui homines, militiæ in Ægypto vacantes, tanquam parum ſibi utiles, contemtui habuerit, indeque ſecutum fuiſſe hoc, ut, cum Sennacheribus in Ægyptum impreſſionem faceret, operam ſuam illi negarint. *Cap. VIII*, locis quibusdam N. Teſt. Pag. 106-113.
ex magiſtrorum locutionibus lucem afferre nititur. Appellantur θλίψεις, ſive παθήματα τῦ Χριςῦ *2 Cor. I, 5*, *Phil. III, 10*, *Col. I, 24*, *Apoc. I, 9*, quas ex חבלי משיח explicandas eſſe, ſtatuit, qui ex Judæorum mente, partim a Meſſia, partim a piis Iſraelitis, exantlandi fuerint. *Ebr. XI, 26*, nominatur ὀνειδισμὸς τῦ Χριςῦ. *Elſnerus* & *Haſaus* explicuerant, *ignominiam propter Chriſtum Moſi* illatam. Noſtro dubium videtur, quare *Moſes* propter Chriſtum potius, quam propter ipſum Deum, ærumnas perpeſſus fuiſſe dicatur, cum tale quid in hiſtoria Vet. Teſt. non extet. Quod non exſtat κατὰ τὸ ῥητὸν, κατὰ διάνοιαν exſtat; non pugnat, pati propter Chriſtum & ipſum Deum, nominatur autem Chriſtus, quia cum eo crebrius verſatus eſt *Moſes Act. VII, 38*. Vox ἀπολύτρωσις 114 - 120.
confertur cum Ebræorum גאולה, quo deſignetur *tempus liberationis ab omnibus calamitatibus*, expectandæ in reſurrectione mortuorum, indeque locum *Ebr. XI, 35*, explicat. Πα- 120 - 125.
λιγγενεσία, *Matth. XIX, 28*, eſt ipſi *rerum inſtauratio*, ſive *periodus*, a tempore reſurrectionis ingreſſura, uti *Baſilius Orat. I* de creat. *pag. 6*, *Dionyſius* Hierarch. Eccleſ. *pag. 7* explicant. Verba, ὅταν καθίσῃ ὁ υἱὸς τῦ ἀνθρώπυ ἐπὶ 125 - 127.
θρόνυ δόξης αὐτῦ, non refert ad regnum Chriſti, quod adiit, ubi conſedit in ſolio gloriæ ſuæ, cujus contrarium appareat ex *Apoc. III, 21*, ubi duplex ſolium nominetur, alterum, in quo Chriſtus cum patre ſuo, alterum, in quod cum Chriſto fideles collocandi: prius illigat tempori, exaltationem Chriſti ſubſecuto, poſterius fini dierum, *Matth. XXV, 31*, coll. *XXIV, 30*. Concludit hinc, proprie & ſtricte loquendo, neque tunc cœpiſſe, neque hactenus eſſe regnum Chriſti, ſed in fine dierum manifeſtatum iri, *Act. I, 7*. Seſſionem Apoſtolorum in duodecim ſoliis, & judicium illorum, non de ultimo eſſe intelligendum, quosdam recte inculcaviſſe, affirmat. *Hombergium*, ab

Digitized by Google

ab hac ſententia diſcedentem, notat. Quid vero de 12 So-
Pag. 127-130. liis apoſtolorum ſit cenſendum, non definit. Aſt duplex
ſolium Dei & Chriſti ſcriptura non indicat, filius inſidet ſolio
patris eadem poteſtate & gloria, credentes dicuntur ſedere
cum filio, ſuo modo gloriæ ipſius participes. Chriſtus uti-
que, ſimulac ad dextram patris conſedit, regnum occupavit,
ſed illius diverſi gradus ac conſummatio notari poſſunt. Ver-
ba *Pauli Ebr. XII, 27* explicat de ultima mundi immutatione,
ſub finem Seculorum futura, qua de verbum *σαλέυεσθαι* ad-
130 - 132. hibeatur, *Matth. XXIV, 29, Marc. XIII, 25* alibi. *Cap. IX*, ex-
penditur quæſtio de torrente prope Rhinocorura. Verba *Jeſaiæ
Cap. XXVII, 12*, ער נחל מצרים, Græcus vertit *ἕως Ῥινοκορού-
ρων*. Rivi prope Rhinocorura primam injecit mentionem *Hie-
ronymus* ad *Amos VI, 14*. Nominatur ibi כהל ערבה, *torrens
ſolitudinis*, per quem non torrens Ægypti, ſed Arnon innui-
tur. Hujus rivi pariter meminerunt *Auguſtinus* de *C. D. LXVI,
24*. *Brocardus, Quareſmius*, qui rivum, e Nilo prodeuntem,
per ſolitudinem usque ad mare, inter Rhinocorura & Pelu-
ſium, provolvi, perhibent. Alii in illa verſantur ſententia, ri-
vum Ægypti peculiarem fuiſſe torrentem, cui cum Nilo com-
mune fuerit nihil, ab ortu verſus mare procedentem, ad pla-
gam auſtralem urbis Rhinocorurorum. *Rich. Pocockius* in
Tab. Ægypti præmiſſa *Tom. I* itinerarii, juxta oppidum iſtud
rivulum ſignavit, cum epigraphe, *Sibor Fl. Ægypti*; ſed ipſe
fatetur, ſe delineationem oræ maritimæ ex Tabulis nauticis
tranſtuliſſe, quibus tamen non multum fidendum. Silent
contra de illo *Thevenotius, della Valle*, M. a *Raumgarten,
Fürerius, Schaw*, alii. Cenſet igitur, ex monachorum, *Hie-
ronymi* autoritate ſubnixorum, traditionibus, rivulum hunc in
tabulas vulgares fuiſſe intruſum, indeque in tabulas nauticas
132 - 142. transſumtum. Torrens *Wadalar*, quem erud. *Ikenius* rivum
prope Rhinocorura eſſe autumat, eſt vallis, quod & vox indi-
142 - 147. cat. *Eratoſthenes* apud *Strabonem Lib. XVI pag. 1076* nomi-
nat flumen circa Rhinocoluram & Caſium montem; quo-
niam vero ex veteribus neminem conſentientem habet, *Stra-
boni* merito vapulat. Apud hunc, pro *εἰς τὺς ποταμὺς, εἰς*

τὺς

τȣς πέρȣς, cui lectioni Codd. MS. faveant, eſt legendum, quod ipſum jamdum Celeb. *Millius* obſervavit. Hinc infert, iſtiusmodi rivum prope Rhinocorura non exſtitiſſe, nec limitem terræ Iſraeliticæ, hac in plaga, effeciſſe. Quare autem LXX h. in loco poſuerint ἕως Ῥινοκορȣ́ρων, arceſſendum putat ex teſtamento *Noachico*, quo terminus portionis *Semi* & *Chami* ad urbem Rhinocorurorum conſtituitur. Exhibent illud *Euſebius Lib. I* Chron. *Syncellus* Chron. *pag. 45 Cedrenus*, comp. hiſtoriæ *pag. 10* alios nominat *Fabricius* Cod. pſeudep. Vet. Teſt. *Tom. II pag. 265.* Illius quoque meminit *Epiphanius* in Ancorato *Cap. 114* & libr. hæreſ. *LXVI pag. 703 Philaſtrius* autem Catal. hæret. *Cap. 117*, hæreticis accenſet illos, qui de veritate diviſionis illius diſputent, vel eandem negent. Traditionem hanc antiquiſſimam eſſe, ex paraphraſi *Jonathanis* ad *Deut. XXXII, 8* probatur: apud Ægyptios etiam viguiſſe, qui orbem in LXX regiones diviſerint, *Horapollo Lib. I, Cap. 14.* Hinc probabile Autori videtur, Ægyptios in ſua orbis diviſione, quæ cum illa Ebræorum mire conveniat, eundem *Chamo* ab oriente limitem poſuiſſe, ſicque Græcum interpretem, ut invidiam declinaret, pro rivo oppidum nominaſſe. Oppidum Rhinocorura, nomen, non ab amputatis civium naribus, tulit, ſed ab Arab. כראיר *operimentum, locus quietis, manſio*, quo locus deſignetur, in quo peregrinantes ſubſiſtunt, & quieſcunt ſub lacunaribus, publice hunc in finem factis. Oppidum poſt in eam crevit dignitatem, ut ſedes Epiſcopalis ibi conſtitueretur. Ibidem fere ſita fuit urbs *Ariſch*, quam ſequentium temporum ſcriptores ſæpe nominant, etiam Arabs *Num. XXXIV, 5* pro נחל מצרים ponens. Sub finem capitis oſtenditur, quod diſcrimen inter נחל & נהר מצרים intercedat. *Cap. X* ratio diverſarum vocum Ebræarum difficiliorum redditur. ישורן eſt nomen myſticum Iſraelis, *Deut. XXXII, 15, XXXIII, 5, 6, Jeſ. XLIV, 2*, quod arceſſit ex radice Arabica שרא, *pinguis, bene habitus fuit* equus, *pinguis evaſit*, cuius notio primaria conſiſtit in *cingendo*: cui ſignificatui faveant reliquæ voces, quæ ſequuntur, & antecedunt. Porro Iſrael myſtice pinguis dicitur,

Pag. 147-150.
150-155.
155-163.

Pag.163-169. tur, modo loquendi Ebræis perfamiliari *Mal. IV*, 2, (ſec. Ebræorum diviſionem *Cap. III*, 26.) *Pſ.* XXII, 30. *Prov.* XXVIII, 25. Vocem כמרים, quæ occurrit 2 *Reg.* XXIII, 5,
169.-171. *Hoſ.* X, 5. *Zeph.* I, 4. *Ikenius* a voce Perſica *zonam, cingulum*, quod commune magorum in religione ſignum fuerit, derivaverat. Sed dubitatur, num cingulorum uſus in ſacris adeo antiquus fuerit, adhæc Perſicum כמרון *cingulum* cum כמרים nihil commune habet. Adoptat igitur ſententiam *Millii*, ſtatuentis, ſacrificulos hos ab *incendendo thure* nomen ſortitos eſſe, quod conveniat cum deſcriptione 2 *Reg.* XXIII, 5. Apud Arabes גאמרא in 4. coniug. denotat *iniecit igni rem, prunis imponendam*, ſpeciatim *ſuffimentum*, כ autem & ג invicem ſæpe permutantur. Apud Chaldæos, itemque Syros, verbum גמר pro קטר adhibetur. Vox כומרין ſumitur & de veris ſacerdotibus, & de Chriſto, ſacerdote ſummo. *Hoſ.* X, 5, de populo pronuntiatur, ob ſtragem vitularum luxiſſe; ſacrificulos, contra, exultaviſſe. Quam difficultatem ut tolleret, obſervat, vocem גול & גיל proprie notare, *in orbem volui, rotari*, qui motus uti eſt aliquando indicium luctus & mœroris, ita etiam lætitiæ. priori ſenſu
171.-173. hic ſumi debere. *Cap. XI*, pergit in huius generis obſervationibus. *Pſ.* LXXXIV, 7, habetur vox עטה, quæ ſenſu operiendi vulgo accipitur, qui, quoniam difficultatem parit, eligitur radix Arabica עטא, quæ ſignificat *dedit, largitus eſt*, uti etiam LXX vertunt δώσει, latinus *dabit*, quæ vox in iſto negotio eſt frequentiſſima, *Ezech.* XXXIV, 26, *Mal.* III, 10. In proxime præcedentibus occurrit vox בכא, quam ex Arabiſmo, per *vallem, parum aquæ habentem*, exponit. Circa vocem שות notaverat Clariſſ. *Nonnenius*, reſpici ad hiſtoriam 2 *Reg.* III, 16 - 20, ſed factum hoc *Eliſæi* diverſum prorſus eſſe a promiſſione divina, quæ his verbis continetur, oſtendi-
174 - 178. tur. *Zach.* IX, 12, nominatur מגיד משנה. Verbum מגיד præſtantiſſimus *Mullerus* exponit per *adiutorem*, ſive *defenſorem*, ex uſu verbi נגרא apud Arabes, & hoc ipſo indicari *Nehemiam*, miſſum a *Xerxe* ad templum perficiendum, & mœnia Hieroſolymorum inſtruenda, qui dicatur *adiutor duplicatus*

catui, ratione habita *Zerubabelis*, qui juſſu *Cyri* operis huius prima fundamenta poſuerat. Vocem כפיר *Ezech. XIX, 3*, Pag. 179-180.
quæ *leunculum* ſignificat, arceſſit ex Arab. נפרא, *diſtentum utrinque latus corporis fuit, amplius fuit, incrementum cepit* puer fœtusque. Inde contra obſervatorem Halenſem demonſtratur, *Iud. XIV, 5* non leonem adoleſcentem, ſed qui fortitudine polleat, indicari. Nomen פגים *Cant. II,* 180-181.
13, ex rad. Arab. explicat per ficus craſſos & immaturos, quem ſenſum etiam voci dant Talmudici, *Cap. XII.* Apud 181-183.
Danielem bis memoratur הצבי ארץ, *Cap. XI, 16, 41*, abſolute צבי *Cap. VIII, 9*, quam vocem ex iis, quæ circumſtant, item dialecto Arabica illuſtrat, per quam plerique interpretes intelligunt Iudæam, R. *Saadias Gaon* Syrian. *Syria Tzoba*, cujus regem percuſſit *David, 2 Sam. VIII, 3*, ex men- 184-186.
te Beniaminis itiner. *pag. 59* eſt famigeratiſſima urbs *Haleb*, quæ etiam ſententia eſt omnium doctorum Iudæorum. *Bochartus* in Phaleg *Lib. II Cap. 6* judicat, urbem hanc eſſe remotiorem, quam ut ibi *Ara Tzoba* ſtatuatur; quam difficultatem tolli poſſe cenſet Cl. *Mullerus*, ſi Syria *euro-aquilonaris* intelligatur, cujus primaria civitas Haleb. פתרס ab reliqua 186-187.
Ægypto diſtinguitur, *Ieſ. XI, 2, Jer. XLIV, 1, Ezech. XXIX, 14*, quæ vox ab interpretibus Græcis ſcribitur παθούρης & Φαθώρης, compoſita ex artic. Π & ΘΟΥΡΗϹ *notus, ventus meridionalis*, ut hinc Pathros notet *plagam auſtralem*, quo nomine apud Arabes Ægyptus ſuperior inſigniatur. רעמסס, quæ memoratur *Exod. I, 11* eſt urbs Avaris, inſtaurata a rege *Salati*, idem, qui Iſraelitas afflixit, quo de *Joſephus contra Apionem Lib. I pag. 445, 460.* Situs urbis convenit cum vulgari de terra Goſen opinione. Voci פתם *Exod.* 187-188.
I, 11, reſpondet copticum πιθωμ, quod ſepem ſignificat, ut ſic indicetur urbs *muris cincta*. Interpres Græcus מסכנות 188-190.
ערי reddit πόλεις ὀχυρὰς. Sub finem quærit, cur Ægyptus 190-191.
aeria dicatur? *Croſius*, in lexico, teſtatur, eſſe vocem Ægyptiacam. Inter vaſa menſæ ſacræ recenſentur קשות & 191-192.
מנקיות, *Exod. XXXVII, 16, Num. IV, 7*, quibus diverſas menſuras, ad panes facierum conficiendos adhibitas, ſignificari

arbitratur *Nachmanides*, ex cujus *liur al battbora fol.* 60
Pag. 192-196. *cap.* 4 prolixus locus adducitur, *Cap. XIII.* Diverſitas ac multitudo obſervationum etiam nos copioſiores fecit. Omnes egregiam ſpirant eruditionem, quarum aliæ calculum merentur, aliæ ſecuturis occaſionem ſuppeditabunt, in easdem ulterius inquirendi. Charta & typi ſunt nitidi; mendæ, ſi paucæ excipiantur, curate ſunt reſecatæ.

C. CORNELII TACITI OPERA, EX RECENSIONE JO. AUG. ERNESTI, cum Notis integris J. F. GRONOVII & IUSTI LIPSII, quibus & ſuas adjecit.

Lipſiæ, ex officina Weidmanniana, 1752, 8.
Alph. 5.

C. *Cornelii Taciti*, novam editionem ut curaret, inductus *Erneſtius* noſter, nihil aliud ab initio propoſitum habuerat, quam ut textum ad *Lipſianum* exemplar, non neglecta meliorum, ſi copia data foret, codicum autoritate, diligenter expreſſum, animadverſionibus neceſſariis illuſtratum, paſſim quoque, ubi uſus facto fuiſſet, correctum atque emendatum, exhiberet. Verum, quod fieri aſſolet in eiusmodi inſtitutis, quæ plus habent in receſſu, quam in fronte oſtendunt, aliud ex alio ut naſcatur: id ipſi quoque evenit. Nam cum ſeſe nec conſilio ſuo atque inſtituto, neque fidei adeo ſuæ arbitraretur ſatisfacturum, niſi & Codices, quorum ei copia contigiſſet, & editiones, potiores quidem, contuliſſet: multa enim non in illis modo ex librariorum inſcitia, maleque ſedulo ingenio, aut gloſſematibus interpolata, verum in his quoque expreſſa, quodque aliquanto peius eſt, ex interpretum atque editorum ingeniis prognata, corrigendi ac reſtituendi, & materiam præbere largiſſimam, & neceſſitatem iniungere, nulli editori, qui quidem bene mereri de re Critica vellet, ulla ſpecie ſubterfugiendam: qua & præcipua excuſatione totam delati negotii molem a ſe depellere tentaverat: ubi tandem opus ipſum aggreſſus, editionumque in primis, quantam ante ipſum nemo,

nemo, copiam nactus, *Corneliani* textus quaſi origines ac fata cœpit repetere atque inveſtigare: maiora iam, ut fit, animo & propoſito ſuo amplexus, omnes omnium in textu *Taciti* lectionum, qua in editione *Lipſii* expreſſarum, qua ab aliis interpretibus receptarum, aut pro coniecturis ex ingenio prolatarum, nonnunquam & a typographorum operis immiſſarum, rationem, originem, cauſas, & veluti iura, tanta eſt diligentia perſecutus, ut iuſtam ſeriem atque hiſtoriam, & abſolutam quaſi Genealogiam lectionis *Cornelianæ* concinnatam atque pertextam dederit. Sed cum pars eſſet huius inſtituti, ut & editionum, quibus eſſet uſus, & MStorum, quotquot ubique extarent, hiſtoriam recenſeret: præfatio ei parti ſatisfecit, compenſata eorum negligentia, qui, in recenſenda Codicum, ſed editionum inprimis, hiſtoria, quantum quisque liber contineret, ubi inciperet, ubi deficeret, commemorare inſuper habuerunt. In Codicibus illud obſervandum præcipue, omnes quos habemus, ex uno exemplari fluxiſſe: quod & *J. F. Gronovius* vidit, *Obſ. IV*, 2, patetque ex compluribus locis, tanquam *H. III*, 5, ubi integra pagina transpoſita, nec ulli librorum abeſt illa corruptio. Pagina deſinebat in verbis: *ſcriptum - Satur* - ſequi oportebat: *nino*, *cum exercitu - - celeraret*. ex quo initio quidam libb. etiam fecere, *innocuum:* immemores nimirum, aut ignari, quo pertineret. Sed prior deſcripta eſt pagina, quæ incipiebat *Cap.* 7 in vocab. *revireſcere*, deſinebat *Cap.* 9 in voc. *inimici*. Idem evenit *Cap.* 65 duabus paginis, quarum prior incipit a vocc. *invalidus ſenecta:* (ubi & in Cod. *Guelferb.* adſcriptum, *hic aliquid deficit:*) altera deſinit *Cap.* 69 in verbis: *in Capitolium accivit*. Sed reſtitutio facta iam a *Puteolano*, quem & *Beroaldus* ſecutus, ut in ceteris, quæ ſæpius quidem, ſed falſo, ad ipſum *Beroaldum* refert *Iac. Gronovius*. Unde nil agere apparet, qui, ubi in eiusmodi corruptelis, falſisque lectionibus Codd. omnes conſpirant, ad conſenſum Codd. provocando ſtabilire iſtam volunt: neque enim niſi pro unica unius libri habenda eſt lectione. Codicibus autem uſus eſt V. C. nullis præter unum *Guelferbytanum*, medioeris ætatis, ſatis tamen in conferendo utilem, continen-

tinentem Annales & Hiſtorias, cum *Puteolani* autem editione plerumque conſentientem; ex quo multis exemplis agnovit, quod ad reliquorum uſum exiſtimationemque mirifice profuit, proderitque plus fortaſſe in poſterum, quam nunc opinetur aliquis, complura ex margine, gloſſematibusque, aut appoſitis aut interpoſitis, ex poetarum proſaicorumque huic vel illi loco ſimilibus, illuſtrandove utilibus locis, in textum ita veniſſe, ut mox veram lectionem loco pellerent, mox cum ea coaleſcerent, mediæque adeo nonnunquam intervenirent: quod evidenti ſane exemplo apparet *H. 2, 98*, ubi verba, *flabra Aquilonis*, ex *Lucretio 6, 730, & 5, 741*, in Cod. Flor. interiecta ſunt mediis: *mare quoque eteſi* FLABRA AQVILONIS *arum flatu*. Mira ſane, ſed evidens corruptela: cuius tamen paulo poſt plura exempla afferemus. Nunc in illo quidem Cod. complura, diverſa manu, aut prima quoque & eadem, ex pluribus ſcriptoribus, nominatim *Cicerone*, *Virgilio*, *Juvenali*, adſcripta margini, quam facile textum occupare potuerint, nimis facile apparet. Sic *Ann. II, 31*, ad verba: *feminæ nebridibus cinctæ*, adſcriptum gloſſema, a prima manu: *nebridibus, pellibus cervinis*. *XII, 7*, ad verba: *cuncta feminæ obediebant*: eadem manu adſcriptum e *Virgilio*: *dux femina facti*. Ad *H. I, 21*, *nec cunctatione opus*, additum ex *Virg. rumpe moras*. Quæque alia complura hiſce ſimilia, corruptelæ atque interpolationi aditum patefecere. Præter hunc vero Codicem, in libello de Germania, uſus eſt vetuſtiſſima eius libelli editione, MSto plane æquiparanda, quam a Cel. *Kappio* acceptam, inductus ſumma lectionum ſimilitudine, eandem eſſe exiſtimat, quam ab *Artolpho*, medico, acceptam *Lipſius*, *Artolphi* codicem, Noſter *Kappianum* vocat. Quosdam præterea Codices, fruſtra expetitos a ſe, fruſtra, ex promiſſo, exſpectatos, nullos ut eſſe putaret, non immerito inductus eſt. At vero Editionum ἀξιολόγων copiam nactus tantam adhibuit, quantam nec ante Ipſum quisquam, & quantam ſufficere exiſtimaveris ad eum, quem ante demonſtravimus, uſum. Cuius ratio ut noſtris quoque lectoribus appareat, hiſtoriam editionum, & quaſi familiam cognationemque, quam perſecutus in præfatione ſumma

ma eſt diligentia, hic quoque breviter recenſebimus: in quo *duæ* res maxime obſervanda, curioſeque tenenda: primo, unde orta earum unaquæque ac ducta; deinde, quantum quæque, & quid ex *Taciti* libris contineat: quorum utrumque neglectum aut ignoratum in laudando editt. conſenſu, alterum in afferenda origine lectionis atque autoritate, fraudi ut plurimum doctis Viris fuiſſe, his ipſis obſervationibus inſtructus noſter ſubnixusque, omnibus locis docuit. *Prima* omnium *editio* eſt *Jo. Spirenſis*, continens Annales, inde a *Lib. XI* cum Germania & Dialogo de Oratoribus, absque titulo, locique & anni nota. *Lipſius* & *Gruterus Romanam* vocant. *Venetiis* prodiſſe exiſtimatur A. 1468, ubi officinam *Spirenſis* habuit. At *Fabricii* illa *Romana*, anni 1495, a *Spirenſis* editione diverſa, nulla prorſus, & commenticia eſt. Annus illius veræ incertus, uti & illud, an e *Cod. Vatic.* ducta? Multa quidem hebet, quæ cum lectionibus *Vatic.* conſentiant: ut *Ann. 11, 18*, in corrupta adeo ſcriptura, &, quæ maior conſenſus evidentia, in verbis varie tentatis: *auxiliaris, & diu meritus*: uterque, & *Vatic.* & *Spirenſ.* habent: *auxiliare eſt in meritis:* unde *Jac. Grön.* cum *Mercero: auxiliare as diu meritus.* parique modo *H. 1, 61*, in utroque corrupte: *aquilex quintæ legionis: 12, 12*, init. pro edito: *ceteros præminebat peritia legum*, utrique eſt: *ceteris praerat per. l. H. 3, 6*, init. uterque: *ſtrenuus bello magis, quam gloria. & dux Corbulo*, cet. *H. 4, 12*, conſentiunt in verbis: *ſocietateve aliorum adſtricti*; ubi editur: *ſocietate validiorum attriti.* Habet & propria quædam illa editio, quæ nulli nec editionum communia, nec MStorum: tanquam *H. 4, 65, in vetuſtatem & conſuetudinem: Cap. 66*, perverſe, *Sumas*, pro *Sunicis*, vocabulo gentis: *Cap. 69 perjuria.* Sed tamen etiam cum *Flor.* conſentit: veluti *H. 3, 5*, itidem in corruptela: *commiſſior patientior poſita:* in verbis, *fidei commiſſæ patientior.* Sed & cum *Flor.* conſentit, rurſus in corruptela; *Ann. 11, 4*, in monſtro vocabuli, *aſſeneſcentiam: Cap. 16*, habent *alimonio* hi duo, ceteri omnes *alimonia*; *Cap. 18*, communiter *acta*, vitioſe pro *jacta*, ſive *aucta*; *Cap. 23* extr. in corruptiſſimo haud dubie loco,

uter-

uterque habent, *per ſe ſatis*, loco editi, *proſtratis*, an *proſtrati*: quodque magis nos advertat, ita cum *Flor.* conſpirat, ut a *Vatic.* diſſentiat. nam *H. 3, 38*, corrupte & *Flor.* & edit. princ. *pretiam*, pro, *per Rhatiam*; ubi *Vat. Rhatiam*: & c. præc. ab utroque recedens, pro *adductius*, quod & *Vat.* & *Flor.* habent, prave exhibet cum omnibus reliquis, *audacius*. Parum ergo, ex quo ducta codice ſit, conſtare videtur: niſi forte filia eſt deperditi *Veneti* Cod. quem *P. Victor.* ad *Cic.* Epiſt. Fam. *II, 12*, laudat, ex eoque ad *Ann. 14, 24*, veram lectionem, *Quinquatrus*, protulit. Sed ad alias. *Veneta*, anni 1484 & *Romana* eiusdem exempli, 1497, quam commemorat *Maettarius*, ficta haud dubie: nec præter unam illam principem, ante ſe noverat *Franc. Puteolanus*, alter iam *Cornelii editor*. Cum non declaraſſet, quibus Codd. uſus fuiſſet, ſuſpicio oborta *Jac. Gronovio*, ex ingenio ipſius pleraque profecta: quod ſecus eſſe repertum Noſtro, comparatione Cod. *Guelf.* in quo illa, quæ ipſius ingenio tribuebat *Gron.* pleraque omnia leguntur. Hæc primum ſine loci annique nota exiit editio, *Mediolani*, ut Noſtro, *Saxio*que, videtur, *Venetam*que præceſſit anni 1497, ita, ut etiam hæc ad illam expreſſa ſit. Sequitur *Phil. Beroaldi* editio, *Romæ*, 1515, in qua tantum V. priores Annalium Libri, ex *Corbejenſi* Codice, Langobardico illo, editi: nec omiſit ſub exitum *Libri V* monere; quo minus a *Jac. Gronovio* ignorari negligive debebat. Cetera expreſſa ex *Puteolani* exemplo: cuius lectiones innumeris locis perperam *Beroaldo* tribuit *Gronov.* fruſtraque iraſcitur, ubi non ita ediderat, uti in *Flor.* Cod. erat, quem ille neutiquam inſpexit, vid. *Ann. 15, 64; 16, 1; 15, 11, n. 1, 10; 13, 14*, init. *H. 4, 21*, MSt. *Flor. arbitrium: Beroald. arbitrum; Ann. 13, 21*, extr. vocem *mater* e *Puteol.* habet *Beroald.* quæ non eſt in *Flor. Cap. 25, gladiatores*, Flor. *gladiatorum*, *Beroald.* Operarum quoque errata ex *Puteol.* ſervata; v. c. *Ann. 13, 49 inſederat* pro *incedebat: 15, 58 latatum* pro *lætatum*. Præfatio quoque eiusd. *Puteol.* præmiſſa *Libro XI*. Quam *Jo. Frobenius*, *Baſileæ* 1519 curavit, ex *Beroaldina* ducta, niſi in operarum vitiis, ab ea nusquam diſcrepat. Hæc editio recognita

a *B.*

Digitized by Google

a *B. Rhenano*, collataque cum MSto *Budenſi*, prodiit. Is textum ſervans Baſileenſem, etiam ubi a *Beroaldo* ſeu *Puteolano* recedit, vitia operarum velut ex ingenio corrigit: uti & illa, quæ iam in iſtis prioribus extant: ſæpiſſime quoque coniecturis ſuis incidit in ipſiſſimas lectiones edit. princ. qua uſum ſeſe nuspiam indicat. Exempla deinde, utiliori loco, afferemus. Repetita hæc edit. A. 1544, poſterior *Rhenani* vocanda: cum prior illa vulgo ignota eruditis, A. 1532 edita fuerit. *Aldina*, quæ 1534 ad *Rhenani* edit. expreſſa, nulla in re ab ea recedit, niſi quod *Ann.* 4, 47, in verbis, *armata, aut incondita*, coniecturam *Rhenani*, *at* pro *aut* ſcribentis, in contextum recepit: reliqua operarum vitiis immutata. Nec alia origo aut ratio *Gryphianæ*, quæ A. 1543 prodiit. Ex eo autem, quod poſterior *Aldina* habita fuit *Rhenani*, factum, ut, quæ *Rhenano* debebantur, ad *Aldum* autorem referrentur. Sed omnium maxime ac præclariſſime de *Tacito* meritus *Lipſius*, *Antverpiæ* primum, 1574, 1581, 1585 octonis, deinde *Lugduni* 1595 forma maiori, 1598 quaternis, & rurſus *Antverpiæ*, A. 1600 quaternis edidit; ex qua poſtrema ceteræ *Antverpienſes*, poſt mortem *Lipſii*, ductæ. Quas poſt *Pichenæ* editionem repetivit, aliquanto prioribus meliores: ex hoc enim multum profecit: ſubinde & notæ paſſim mutatæ; quas ex ſexta editione, male a *Gronoviis* omiſſas, Noſter reſtituit; uti *Ann.* 14, 13 *n.* 1. ad verbum *reperiret*: add. *Ann.* III extr. Codicibus uſus eſt *Vaticano* & *Farneſiano*, cum excerptis *Rod. Agricolæ*, quæ pro coniecturis ipſius *Agricolæ* habuiſſe eum, apparet ex *Ann.* 14, 60, extr. editiones autem, præter principem, quam *Romanam* vocat, nullas: ac ne huius quidem exemplum ipſum, ſed excerpta tantum, eaque admodum vitioſa; ut qui ſæpiſſime in ea legi dicat, quæ non leguntur. Textum ante oculos habuit, nec priorem *Rhenani*, nec poſteriorem, etſi vulgatam appellat, quo nomine illa tum ferebatur: nam quæ ipſe in vulgata corrigit, aliquanto vitioſiora *Rhenani* lectionibus: ac fortaſſe ducta ex alia ignobiliori, ex hoc expreſſa, erratisque aucta. Ex *Lipſiana*, ea quæ 1585. *Antverp.* prodiit, ſuam exprimi curavit *Curt. Pichena*, vulgatam vocans *Lipſii* lectionem, corri-

gereque eam ſe dicens, velut e *Florent.* cum ea reponit, quæ dudum in aliis edita, ipſisque adeo *Lipſianis*. Coniecturæ quoque *Lipſii* interdum in textum ab eo receptæ, vulgatæ poſtea auctoritatem obtinuere. Optimum editionis eius exemplum eſt *Francofurtanum*, anni 1607 quaternis: meliusque & *Florentino* & *Batavo*. *Bernecceriana* editio, A. 1638, prodita, *Pichenæ* textum ſervat, niſi quod ex coniecturis *Freinshemii* in textum quædam recepta. Repetita eſt A. 1675 & 1685 nomine *I. F. Gronovii*, a quo tamen inſtituta tantummodo. Quia editionum collationibus non uſus erat *Gronov.* pro coniectura propoſuit multa, quæ iam erant in editionibus priſcis. *Theod. Ryckius*, ſuam expreſſit ex *Gronoviana* ſeu *Bernecceriana*, adhibito Codice *Agricolæ*, excerptis Cod. Regii, nec non edit. *Puteolani*, *Beroaldi*, *Rivii*, in contextu quoque nonnulla mutavit, ex *Flor.* maxime, cuius excerpta a *Iac. Gronovio* acceperat. Tandem *Iac. Gronovius*, collato inprimis *Florent.* Cod. accuratius quidem ceteris, ſed cum nimia eius veneratione, *Tacitum* edidit: multa acerbitate in *Ryckium* uſus. Hoc itaque apparatu editionum, collationibusque Codicum, ita uſus eſt Noſter, ut non modo, quod caput erat rei, originem atque rationem, & quaſi iura uniuscuiusque lectionis perſequeretur; verum etiam plurima oſtenderet, exemplisque probaret, quorum obſervatio mirificæ eſt ad criticam diligentiam utilitatis. Primo enim apparet, eo quidem, quo ſupra demonſtratum eſt, modo, gloſſemata complura in textum irrepſiſſe; cuius rei inſigne exemplum ſupra iam attulimus: eſtque ſimile *H.* 2, 20 poſt verba: *operibus & vineis*. Nec diverſæ originis verba illi merito videntur, ib. *Cap.* 7 init. *poſt principia belli ſecundum Flavianos;* quæ abeſſe commode queant, nec cum præcedenibus aut conſequentibus ullo modo cohærent; cumque præſertim a plerisque libb. abſit præpoſit. *poſt*, haud dubie ab aliquo adſcriptum margini quaſi argumenti loco, *princ. b. ſ. Flor.* Nec dubie *Ann.* 13, 58, in verbis: *neque extingui poterant*, (ignes) *non, ſi imbres caderent, non fluvialibus aquis, aut quo alio humore* NITERENTUR: extremum illud fruſtra retinens *Lipſius*, conſtituit, *non ſi fluvial.*

vial. a. a. q. a. b. nit. extinguere; quin gloſſema eſſe, docent Cod. *Flor.* & ed. pr. a quibus plane abeſt, & varietas librorum ceterorum aliud vocab. quaſi fulciendæ conſtructioni ſuggerentium, quod non opus, modo & illud *ſi* deleatur, quod poſt alterum *non* erat. Unde noſter verbum illud delevit. Eo minus veritus *Erneſtius*, *Ann. 16, 2,* init. in verbis: *nec miſſis viſoribus, per quos noſceret;* illos *viſores*, veluti barbarum mediæ ætatis vocabulum, & h. l. etiam ſupervacuæ notionis, pro ſpurio & gloſſemate reiicere; quo loco etiam, (ut hoc ſtatim addamus) contra libb. ſed poſcente Latinitate ac ſenſu, dupliciter reſtituit, PARATAM *prædam* AVEHERENT, cum vulgo ubique: *partam pr. adv.* nam nec *partus* niſi de eo dicitur, quod labore & periculo, fortiterque comparatum acquiſitumque, nec *advehendi* vocab. tali contextu ſolenne eſt, quin a librariis male, ſæpius tamen, alteri ſubſtitutum. Neque vero mutationibus iſtis, quas ſumma ratio expreſſerat, ius imminutum ſibi credidit reprehendendi editores ante ſe, aut interpretes, qui citra neceſſitatem, ubi collibuiſſet, relicta librorum auctoritate, novas lectiones ipſi intruſerunt: qualis audacia fuit v. c. *Puteolani*, *Ann. 16,* 4, pro *viſerent*, quod omnibus libb. eſt, edentis *viſerentur*. quod, tanquam e libb. ſumtum, ceteri ſecuti ſunt omnes; *Pichena*, cum *Ryckio* & *Freinshemio*, qui, contra libb. conſenſum, *mortem ſine arbitrio* exhibentium, recepere, *arbitro*, illiusque, tanquam pro coniectura, vindicandi cauſam *Gronovio* dedere. Sic *Cap.* 25 *Beroaldus* dedit: *juſſa* imperatoris *Oſtorio aperit*, quod ex nullius libri lectione extricari poteſt. *Ann. 3, 21*, *Aldus* ac *Rhenanus*, in verbis, *miſſu patris*, quæ conſequentium vim habent, addita copula *que*, *miſſuque p.* nexum verborum temere mutavere. *12, 7 n. 3*, cum MSS. atque etiam ed. pr. haberent: *adductum imperium; Puteol.* habet vitioſe, *additum:* quod ſecuti *Beroald.* & *Alciatus*, *Rhenanus* autem non melius inde, *addictum:* quod ſecuti, usque ad *Pichenam*, editores: *Lipſius adductum* reſtituit. Ex hoc fonte neceſſitas nata *Gronovio*, corrigendi *diſcidium*, ubi contra libb. ipſos perperam *diſſidium:* veluti *Ann. 12, 2, n. 3. 40, n. 4. 3, 34. n. 4.*

 Sic

Sic *12, 61*, caſtigaſſe ſe *Rhenanus* dicit, *immunitate tribuenda*, pro, *reſtituenda*, quod tamen nonniſi a *Beroaldo* perperam invectum; quod item factum in vocab. *formam, 13, 13, n. 3*, pro quo *Rhenanus*, ſive potius ipſi libb. recte, *fortunam*; & *14, 15, n. 2* perperam *Puteol. Beroald.* & qui ſecuti, *propoſita vero*, ubi *Rhenan.* quaſi ſine libb. quod omnes habent, *veno. Cap. 27 n. 4, Groslotius*, quaſi emendans, legit: *sui cujusque ordinis militibus*, quod in omnibus iam libb. & editt. vett. in poſteriores, operarum forte vitio, fluxit, *ſuis*. Hinc ergo, ex neglectu huius examinis, natum illud ipſum, ut nunc ea, quæ iam in vett. libb. editionibusque compluribus recte legerentur, in aliis autem, aut correctorum prava ſedulitate, negligentia quoque nonnunquam, aut operarum adeo incuria, corrupte extarent, ab iis, qui in eiusmodi exempla editt. incidiſſent, & comparare ceteras neglexiſſent, tanquam ex ingenio, prove coniectura, afferrentur: quod in primis *I. F. Gronovio* accidit, uti iam in vocab. *diſcidii* vidimus. Sed & *Rhenanus* in eo, ut ſi quis alius, vanusne dicamus, an negligens, reperitur fuiſſe; v. c. *Ann. 11, 16, n. 7*, ubi ita reſtituit, uti iam ed. pr. *ſupra cunctos attollatur: ſi filius, hoſtili in ſolo adultus, in regnum veniſſet, poſſe extimeſci:* ubi *Puteol.* vitio operarum fortaſſe: *extollatur, loco, & veniſſe poſſe. Cap. 20 n. 1* cum edit. *Alciati* perperam haberet, *perlocutus*, ipſe, quaſi ita omnes haberent, reſtituiſſe ſe ait, quod omnes habent, *prolocutus*, quod & fecit in voc. *permotus*, pro quo prave *Puteol. promotus, Cap. 19*, init. & *Taunum* pro *Taurum, Cap. 28*, init. *Lib. II, 13, n. 2, Pichena* & *Gruterus*, quaſi e libb. reſtituunt *ſeveris edictis*, pro corrupto, *dictis*, quod nonniſi in *Lipſiana*, 1585 atque etiam correctum in eiusd. edit. 1645, cui ſimile paſſus *Pichena, Cap. 16*, quaſi e *Flor.* reſtituens, *apud proximos*, quod omnes edd. habent, una itidem *Lipſiana, ad.* Simili fato & *Lipſius, Ann. 5, 10, n. 5.* cum in edit. *Rhenani* vitioſe eſſet, *dixit ſe*, quod cum præcc. nullo modo cohæret, mancum exiſtimat locum, varieque tentat: non facturus, ſi ceteras conſuluiſſet, quæ conſenſu habent *dixiſſe. Freinshemius* quoque *Ann. 4, 58*, dum emendabat: *neque tam incredibilem*

caſum

caſum providebant, pro corrupto recentiorum editt. *cauſam*, non opus habebat emendatione, ſi edd. vett. inſpexiſſet, quibus omnibus eſt, *caſum*, vitio iſto nonniſi per negligentiam & inducto & propagato. Sic tamen præclare etiam actum cum viris doctis, quod emendationibus certe veram lectionem reſtituerunt; nil aliud niſi ſupervacuam utique operam inſumſiſſe exiſtimandi; illa aliquanto gravior fraus, qua offerenda contemtum ſui hæc editionum comparatio vindicavit, cum de veritate lectionis, aut corrigendi neceſſitate, parum ſolliciti, nunc in coniecturas Editorum, nunc in vitia operarum, nunc negligentes emendare, nunc veriti, notas nobis dedere; quod factum Noſter obſervavit *Ann. 6, 2, n.* in verbis: *tum retulere Scipiones:* quæ non ſunt, niſi a *Beroaldo*, qui hic mutavit lect. Cod. *tum referret Sc.* ex quo tamen poſtea recte ipſe *Lipſ.* fecit, *tanquam referret:* antea in iſta *Beroaldi* coniectura ſubtiliter ſane, at quorſum? philoſophatus. Sic *Cap. 23, n. 4*, cum, operarum certe vitio, (nulla enim mutandi apparet ratio,) *Rhenanus* dediſſet: *plerisque non eximi;* inepto, inter rectam orationem, infinitivo: varias interpretum coniecturas eluſit *Pichena*, reſtituendo ex libb. atque editt. *eximitur. Lib. 13, 13*, mire argutati ſunt, hæſeruntque in verbis: *Senecaque permitteret.* at unde illa? e coniectura *Puteolani:* cum libb. lectio efficeret id, quod, a *Ryckio* reſtitutum, ſecutus eſt Noſter: *ſeque Senecæ permitteret.* Illud quoque notabile, quod *Ann. 15, 23*, extr. vitium operarum, quod ex ſecunda *Rhenani* fluxit in *Lipſianas*, pro vulgata omnium lectione iactat *Pichena*, *gloriæ* ſcil. plurali numero, pro vero, *gloria*. Pari reverentia emendare tale vitium auſus non eſt *Lipſius*, *Lib. 15, 66*, ubi in edit. *Alciati*, *renitens*, abſurde pro *renidens*. Ita *Agr. 16, n. 3*, ineptum, illo quidem loco, *proprius metus*, qui ſtulte ſane diſtingueretur a *conſcientia defectionis*, mira omnes religione, immo negligentia, tenuere, cum, *propius* reſcribendum ſit, referendumque ad verbum ſequ. *agitabat*, ut eſt in edd. vett. Inſigne denique incuriæ exemplum cernere licet *Cap. 24*, in verbis: *Glota & Bodotria, diverſi maris æſtibus per immenſum revectæ*, quemadmo-

admodum omnes editt. ante *Rhenan.* habent: hic cum tacite edidiſſet: *d. m. aſtus p. i. revecti, Lipſius* rurſum, non meliori iure, dedit *aſtu:* atque ea iam ſecure explicans *Gronov.* quid aliud niſi in ventum effudiſſe verba cenſendus eſt? Illud autem ex his omnibus non minus apparet, quam vano ignorantiæ perfugio utantur, qui ad vulgatæ lectionis autoritatem provocent; quæ nunc editorum ingeniis, nunc operarum deberi erroribus, intelligitur. Duo adiiciemus, in quibus mutandi ius ſibi fuiſſe Noſter recte exiſtimaſſe videtur. Unum eſt, quod *Germ. 38, n. 3,* verba illa, ad *nemoris* vocabulum pertinentia: *auguriis patrum & priſca formidine ſacrum,* non a *Tacito* eſſe, verum ex *Virg. Æn. 7, 172* & *608,* putat adſcripta ab aliquo, qui vocab. *nemoris* putaverat epitheto indigere: alterum, quod *Ann. 11, 28, n. 1,* in verbis illis, varie tentatis: *dum hiſtrio cubiculum principis exultaret:* quæ *Gron.* explicat: *dum ea,* quæ in cub. pr. gererentur, proderet atque in vulgus efferret, ſeu hominum ludibriis exponeret: ipſe emendat, *perſultaret;* proprio ſane de hiſtrionibus verbo, & ad ſenſum loci aptiſſimo. Quemadmodum autem hæc, quæ ad criticam ſpectabat, cura, potiſſima Noſtro fuit: ita nec interpretis muneri defuit: hactenus, ut primo *Iuſti Lipſii,* & *I. F. Gronovii* integras Notas textui curaret ſubiiciendas: *Pichenæ* deinde, *Ryckii, Iac. Gronovii,* aliorumque, utilia ad intelligendum textum: *Groslotii* quoque coniecturas, ad *Douſam* miſſas, ex *Burmanni* Sylloge Epiſt. *Tom. I pag. 348 ſeq.* ubi opus facto, commemoraret: nec *Heinſii* obſervationes ad priores 3. Annalium libb. (quæ apud *Dorvill. Tom. IX.* obſervatt. reperiuntur) taceret: ineditas eiusdem in reliqua *Taciti* Notas, tardius acceptas, alio tempore, una cum debito adhuc in Notas ſuæ Edit. indice, proditurus: ſuas denique ipſius paſſim adderet: in quibus, præter illa, quæ expoſuimus, Critices munera, hæc maxime ſpectat, ut primo, quæ non ſatis recte diligenterve perſecuti priores eſſent interpretes, corrigat, atque abſolvat; quæ deinde ex aliis ſcriptoribus, nominatim *Livio, Salluſtio,* potiſſimumque *Virgilio,* expreſſiſſe *Tacitus* videatur, ſignificet: inprimis autem, eorum uti libidinem coerceat ac re-

retundat, qui, variatæ libenter a *Tacito* orationis minus memores, adigere eum ad conſtantiam ſimilitudinemque ſui voluere. quod *Heinſio* obfuiſſe maxime invenitur, maximoque eſt ad circumſpectam Critices diligentiam detrimento; præſertim in *Tacito*, qui haud fere in alia re magis ſibi, quam in varianda conſtructione, aliterque alibi eadem de re loquendo, placuiſſe videtur. Subiecti etiam ſunt *Excurſus*, priori quidem Tomo, qui Annalium libb. continet, *Lipſiani*: poſteriori autem reliqua complexo, eiusdem rurſus, quotquot ad Hiſtoriarum ceterosque pertinent libros, & Ipſius duo: *de Vexillariis* alter, quos eosdem cum iis eſſe putat, qui antea *Haſtati* in Romana acie dicebantur; propterea, quod primo *H.* 2, 66, diſtinguantur a *viribus legionis*: *vexillariis tantum pulſis, vires legionis non adſuiſſe*; Legionarios autem fuiſſe, ex *Ann.* 4, 73, apparet; deinde, quod eadem iis, quæ olim haſtatis, militiæ opera attributa legantur *Ann.* 1, 83, *H.* 2, 84. Vexillarios autem dictos, primo, in honorem diſcrimenque reliquorum; deinde, quoniam ſæpiſſime a legione ſub vexillo amandati. Altero excurſu agitur de *Imperio Veſpaſiani*, ad *H.* 4, 6, ex SCto, quod ex tabula ænea in baſilica Lateranenſi, extat apud *Gruter. pag.* 242, cuius capita perſecutus, difficultates partim movet, partim tollit. Sed & *priori Tomo*, pro Excurſibus, ſubiecit *Decretum Romanorum* pro Aphrodiſienſibus & Stratonicenſibus (ad *Ann.* 3, 62) ex *Edm. Chishulli* Antiquitt. Aſiaticis. *Indices* denique adiecti duo: *Hiſtoricus* alter, ex edit. *Ryckii*, ſed & reciſis multis & adiectis: *Latinitatis* autem novus, formam & capita *Cornelianæ* orationis, velut in tabula, exhibens.

DE VENENO ANIMANTIUM NATURALI ET acquiſito, Tractatus: Autore DOMINICO BROGIANI, *Florentino, in Piſano Athenæo Medicinæ Profeſſore.*

Florentiæ, ex typographia Andreæ Bonducci, 1752, 4.
Plag. 19.

Quæ

Quæ, minima ſub mole, abſolutam corpora viva deſtruendi facultatem habent, venena dicuntur, corroſiva, obſtruentia, narcotica. Eſt tamen illorum vis ad molem viresque corporum haud parum æſtimanda, minusque nocebit veneni guttula vaſto bovis, quam exili cuidam, ex minoribus, animantium, corpori, utpote in hoc minus diviſa quam in illo. Si celeritatem reſpicimus, qua venenum deſtruit, plus velocitatis in animali, quam in reliquis eſſe, deprehendimus, & illa quidem tunc maxime agunt, quando punctura vel morſu illata ſunt, tam ex ipſius vulneris, quam ex materiæ una cum hoc illatæ, rationibus; licet, quomodo illa agant, an humores vitales denſando, an illos diſſolvendo, an diatheſin inflammatoriam inducendo, an ſolidas partes ad ſpaſmum excitando, liquido haud conſtet, neque in aprico poſitum ſit, utrum ad acidi, venis infuſi, leges agant, atque eiusdem naturæ ſint venena animalia, cum hæc æque ac illud pares effectus, anxietatem cordis, vomitus, ſitim, virium reſolutionem, puſtulas lividas, tremores convulſivos, ſudores frigidos, vertiginem, mortem denique velocem, poſt mortem autem, ſubitaneam putredinem, inferant. Nullum ex venenis iſtis, ore ſumtum, corpus deſtruit; ſed, ſi qua agunt, ſuam per cutem edunt virulentiam; *contactu ſolo*, torpedo, *morſu*, *puncturis*, reliqua animantia quæ virus habent, nocere deprehenduntur, plus tamen æſtate, quam hyeme, atque tunc etiam magis, quando iracunda ſunt, & humores illis æſtuant, vel ab inedia alkaleſcunt; dicitur enim famelica vipera periculoſius mordere, quam ſi illa ſatur eſt: ſibi tamen ipſis animalia venenoſa venenum non ſunt, niſi ſi ſuis ſe dentibus vulnerant. Ex ſuſpectis animantibus haud pauca immerenter criminamur, ſtellionas, ſcolopendras, bufones, quibus dubia nocendi vis eſt. Non enim opus eſt, augere venenorum ſeriem fabulis, quando verorum & exquiſitorum penuria adeſt nulla. Inter animantia igitur, certo ſucco lethifero, atque per vulnus ad morſum nocente, ſunt viperæ, ideo quod denticulis uncis vulnus parum cruentum inferunt, inflammationis velocis, hinc gangrænæ, cauſam futurum. Nominatur præ ceteris caudiſo-

diſona, *Rattle Snake* Anglis, *ſerpent à ſonnette* Gallis. Eſt ſcilicet viperis veſicula ad caninorum dentium radices exorta, quæ, ex glandula poſt oculum ſita, funeſtam liquoris guttulam recipit, vulneri infundendam. Poſt has, alia quoque animantia, morſu nocent, *canis*, *felis*, cum in iram excitata ſunt, & admirabile eſt, admorſis cutem flaveſcere, quod a *Ioſepho Lanzoni* & *Freindio* obſervatum fuit. Poſtea araneis hoc datum eſt, ut nocentes ſuccos, vulnere forficula oris inflicto, demittant, in quarum claſſe Hetruriæ eſt phalangium, a quo punctos, violenta phrenitide diebus octo perculſos, ſimulque frequenti vomitu, gangræna loci afflicti, vago cutis exanthemate, affectos ac denique extinctos Autor obſervavit, illosque effectus, qui ex tarantulæ punctura conſequuntur, & ſingularem, iſtos motus ex morſu animalculi natos muſica ſanandi, methodum, ſua fide obfirmavit, illudque deſuper adiecit, periodicam, ex quo ſemel homo admorſus fuit, ſaltandi libidinem, vel ſpaſticam potius ſucceſſionem articulorum eſſe, atque illam quotannis recurrere. Excuſantur Apuliæ Scorpiones, illisque, qui calentioribus per Africam locis degunt, innocentiores eſſe, perhibentur, quorum arma in aculeo, ad ultimum, caudæ internodiis diſtinctæ, articulum poſito, conſiſtunt. Ineſt etiam ſua inſectis quibusdam acredo, *formicis*, *ſanguiſugis*, *cantharidibus*, aliisque id genus *coleopteris*, quæ ſuam fœtore produnt virulentiam, uti ſunt *Bupreſtæ*, bovibus exitiales beſtiolæ, a quibus devoratis, ruminantium luem epidemicam aliquando excitatam fuiſſe, *Lanciſius* refert. Hæc ſunt, quæ de veneno animalium naturali proponuntur. Sunt autem aliqua ex animantibus de nullo omnino veneno ſuſpecta, niſi cum illorum conſtitutio, interveniente aliqua cauſa, ita mutata eſt, ut humores illorum acreſcere exinde oporteat. In exemplo canis eſt rabidus, cuius morſu inducitur morbus, quem λύσσαν Græci appellant. Ex velocibus ille eſt, hominem ſubito iugulat, febre illi inducta inflammatoria, intra quam ægroti deſipiunt, & fluida quævis in odio habent, ac ſiti denique excoquuntur. Lenta tamen eſt aliquando iſtius morſus efficacia, atque tam alte humoribus illud vitium inſidet, ut exempla

extare Autor afferat, eorum, quos, licet ſubactis mutatisque variolarum morbo liquidis, lethalis tamen hydrophobia invaſit. Aliquando, ſine morſu, ſua ſponte, rabies iſta oritur. Canis autem morſu nociturus ipſe furit, eſtque illi ſub lingua res vermi ſimilis, εἶδος εἰς ἐκτύπωμα σκώληκος, ὅμοιον νεύρῳ λευκῷ: *Species ad vermis ſimilitudinem, veluti nervus albus:* referente *Demetrio Conſtantinopolitano*: Κυνοσόφιον, *de canum cura*, quod ita vertit *Hieronymus Fracaſtorius:*

> *Occupat in rabiemque feros agit usque moloſſos,*
> *Vulnificus vermis, ſuffunditque ora veneno.*

Hominem, quem canis momordit, quando ille in febrem excandeſcit, ſanant venæ ſectionis uſus celer & repetitus, frigidæ aquæ contactus, acidorum antiphlogiſticorum fruitio. Laudatur Mercurialis ſalivatio, docetque D. *Robert James*, canibus nonnullis propinatum turbith minerale, iam hydrophobis, vitam reſtituiſſe, quin & hominibus quibusdam, duodecim aut plurium granorum doſi, ſingulis diebus, ita, ut emeticas duntaxat vires exereret, ſalubriter illud datum fuiſſe, excitata illis ſalivatione plurima. Hiſce a nobis adductis, ex multa materia dicendorum, pauciſſimis, quantæ ſit exiſtimationis libellus, facile quilibet percipit; eſt enim in illo Romani oris puritas, meditationum ordo & excellentia, lectionum frequentia, doctrinæ utilitas & præſtantia.

DISCORSO MEDICO CHIRURGICO DI ANDREA PASTA intorno al fluſſo di ſangue dell' utero,

hoc eſt,

ANDREÆ PASTA DISSERTATIO MEDICO-CHIrurgica de fluxu ſanguinis ex utero gravidarum, nova hac editione auctior & correctior, cum meditatione nondum edita eiusdem Autoris ſuper aucto ſanguinis poſt partum fluxu, & ſuper retentione & extractione ſecundinarum.

Ber-

Bergami, apud Petrum Lancellotti, 1751, 8.
Alph. 1 plag. 4.

Poſtquam intellectum atque experientia comprobatum eſt, gravidas, ſalvo manente fœtu, fundere ſanguinem poſſe, qua via iſte fluxus procedat, diſputatum fuit. Plerique, cum hoc ita accidit, ex vaſis ſanguiferis circa os uteri externum poſitis hæmorrhagiam gravidarum fieri, aſſerunt; alii ex ipſo uteri cavo, etiamſi gravida femina eſt, menſes tamen fluere poſſe, exiſtimant. Qui priori ſententiæ favent, ex utero gravidæ propterea ſanguinem haud procedere putant, quoniam ille, ſtatim, ex quo impraegnatio facta eſt, clauditur, atque os illius internum ita componitur, quo, veluti ab illo tempore ſemen maſculum porro haud recipitur, ita nec ſanguis ex illo procedere poſſit. Illud quoque argumentum illorum opinioni accedit, qui, uteri os gravidæ, ſecundum naturam ex cavo ſuo ſanguinem dimittere poſſe, negant, quandoquidem ovulum matris, quo fœtus continetur, cum ad matricem deſcendit, intra primum menſem eo usque adoleſcit, ut uteri parietibus ubique fiat contiguum, ſuosque villos cum uterinis vaſis penitus coniungat, atque illorum oſcula, quæ ſanguinem menſtruum, vacuo utero, fundere ſolent, occludat. Quæ cum ita ſint, ut omnium arteriarum fines nunc placentæ uterinæ atque chorii finibus reſpondeant, hinc nulla in omni uteri interni ſuperficie ſit arteria, quæ ſanguinem, ſecundum naturam, fundere valeat: videtur ſane, ex quo femina utero concepit, ſanguinem ex illo fluere porro haud poſſe, adeoque omnem eius fluxum, qui aliquando gravidis, ſanguine plenioribus, evenire ſolet, *vaginalem* eſſe. Clariſſimus Autor ab eorum partibus ſtat, qui, gravidis menſes ex ipſo utero procedere poſſe, ſtatuunt; inter quos eſt *Mauriceau.* Scilicet experientia docet, gravidis, ſalvo manente fœtu, non tantum ſanguinem floridum, ſed grumos etiam ſanguinis effundi; nec minus notum eſt, ſeroſam aliquam proluviem a gravidis, vario graviditatis tempore profundi, atque illas haud raro flatus ex utero emittere, obſervatores docent. Hæc ſi ita ſunt,

 opor-

Digitized by Google

oportet omnino in matrice gravida ſupereſſe locum, quem ſecundinæ ubique haud attinguat, illive cohærent, & ex quo fluxio aliqua fieri poſſit; ſcilicet interni matricis oſculi ora non minus, quam externus illius margo, finibus arterioſis gaudet. Aſt notum eſt, uterum non ſtatim inſtar pilæ rotundæ extendi, ſed illius os acuminatum, ad ultimum usque graviditatis ſtadium permanere, quapropter etiam a graviditatis natura alienum omnino non eſt, etiamſi ex fundo uteri, poſtquam ſecundinæ ſemel adhæſerunt, ſanguis nullus fluere porro poteſt, ex ore eius interno procedere cruentationes poſſe. Non autem damnandus ubique ſanguinis fluxus eſt in gravidis, omnium minime, ſi regularis eſt, & ſecundum menſium rationes procedit, ſique modeſtus eſt & parcus. Sunt enim ex feminis haud paucæ, quæ, cum ſanguine pleniores ſunt, fœtum deiecturæ erant, niſi aliqua ſanguinis ſui parte, eiusmodi fluxu critico, levarentur. Fit proinde haud raro, ut mulieres ex præiudicio, gravidam cruentari haud oportere, ſe gravidas eſſe ignorent, cum vident, ſibi, non ſecus, ac antea factum erat, menſes procedere, quorum tamen fluxus graviditatem haud excludit. Quamvis autem fluxus ſanguinis aliquibus gravidis ſaluti eſſe poteſt; ſunt tamen longe plures, quibus ille exitialis eſt atque abortivus, abinde naſcens, ubi placenta fœtus ex ſede ſua dimovetur, liberamque ſanguini viam facit, qua effundi poſſit, quem duci ad embryonem, eius nutriendi cauſa, oportebat. Igitur hæmorrhagia uteri gravidarum morboſa ſæpe eſt, & abortum imminere denuntiat, cuius, atque illius naturalis, qui ſalvo fœtu contingere ſolet, diverſitatem exinde cognoſcas, quod ordinatus menſium penes gravidam fluxus, ſine doloribus, nec aperto ad ſenſum uteri interno oſtio, eveniat, dum morboſa atque abortiva fluxio conatus pariendi ſibi iunctos habet, & hiante fit uteri oſtio. Vulgaris eſt opinio, cum eiusmodi hæmorrhagia exorſa eſt, oportere abortivum fœtum omnino ſequi, neque ſervari porro embryonem poſſe; opus etiam eſſe, ut abortus, ſervandæ matris cauſa, promoveatur, ne, niſi hoc fiat, paritura lethali ſanguinis fluxu opprimatur, qui, niſi

niſi extracto fœtu, ſiſti haud poſſit. Impoſſibile enim eſſe, placentam ſemel dehiſcentem, cum fundo uteri iterum uniri, eidemque penitus accreſcere. Ita ſtatuunt medici obſtetricii per Galliam, *Petit*, *de la Motte*, *Peu*, aliique. Verum Clariſſimus Autor aliter ſentit, putatque, ad facinus illud, quod naſcituro vitam aufert, accedere chirurgos non tam ſubito debere, ſed utendum remediis eſſe, quæ ſanguinis fluxum ſiſtere poſſint, inter quæ eſt venæ ſectio, licet illam multi, & inter illos *Ettmullerus*, damnent; ſanguinem feminæ, per hæmorrhagiam iam exinanitæ, ſubtrahendum porro haud eſſe, exiſtimantes: fieri enim poſſe, ut ſecundina loco ſuo, a quo leviter diſceſſit, iterum accreſcat. Illi certe vehementer errant, qui ſtatim, etiamſi uteri oſtium apertum ſatis haud eſt, quo manum admittere poſſit, illud magna vi aperiunt, membranas fœtum obvolventes lacerant, ipſumque embryonem pedibus arreptum extrahunt. Poteſt omnino ſoletque embryo paucorum menſium haud raro ſervari, etiamſi abortus primordium, oborta hæmorrhagia, iam factum ſit. Aſt ſervari nequeunt provectiores, & partus ſui termino legitimo propiores; de quibus, extrahendos illos eſſe, cum hæmorrhagia exorta eſt, ſententia omnino valet. Certum enim eſt, fœtum tunc una cum matre periturum; aſt ſervabitur mater, ſi, qui vivere nequit, fœtus, una cum ſecundinis protrahatur. Antea fluxus ſanguinis non ſiſtitur, quam placenta omnis remota eſt; etiamſi enim fœtus eductus eſt, fluxio tamen haud ceſſat, quoniam remanens placenta, vel eius portio, contractionem uteri impedit, ſine qua hæmorrhagia ſiſti nequit. Non tamen ubique oportet placentam educi. Hoc præiudicium, oportere, cum abortivus natus eſt, ſecundinas haud relinqui, multis puerperis vitam abſtulit. Quodſi enim, veluti penes abortus puſillos fieri ſolet, uterus ita ſtringitur, ut hæmorrhagia ceſſet, parcendum eſt feminis, quas multi miſere excruciant, cum illarum matrices vi aperiunt, manum violenter intrudunt, & placentam, uti parvis abortibus eſſe ſolet, firmiter adhærentem, deglubunt, ſicque, vel uteri oſtium lædunt, vel certe uterorum fundos

dos vulnerant, & febrem inflammatoriam, atque una mortis cauſam, hac ſua intemperantia afferunt. Satius eſt, abſtinere, quam incerta tentare. Poſſunt enim, teſte *Ruyſchio*, ſecundinæ abortivæ manere, quas putrefactio ſenſim ſolvit, easque ſub tabi ſpecie expellit. Aſt ſecundinæ fœtuum completæ ætatis relinqui haud debent; earum igitur, cum firmiter adhæſerunt, extrahendarum modus oſtenditur. Particula aliqua relicta tanti haud æſtimanda eſt, ut eius captandæ cauſa manus denuo introducatur. Hanc enim, etiamſi hæmorrhagiæ continuatæ cauſa eſt, ſenſim putredo ſolvit. Præterea de lochiorum fluxu deficiente ſermo movetur; media illius promovendi, ubi deficit, proponuntur; febris uteri inflammatoriæ ratio deſcribitur, & media, inter quæ venæ ſectio eſt, proponuntur. Tota ſcriptione, ingenii fertilitas, meditationis ordo, artis obſtetriciæ experientia, & frequens ac ſtudioſa Autorum tam veterum quam recentium lectio, ubique eluceſcunt.

EPISTOLARUM REGINALDI POLI S. R. E. CARdinalis & aliorum ad ipſum, Pars IV, quæ ſcriptas complectuur ab initio A. 1543 usque ad finem anni 1554, ſcil. usque ad navigationem in Angliam ex legatione Ei a IULIO III P. M. demandata, ad pacificandum regnum illud cum Deo & Eccleſia catholica.

Brixiæ, excudebat Io. Maria Rizzardi, 1752, 4 mai.
Alph. 3 plag. ½.

Quod ſuſcepit opus, ſtrenue urget, eminentiſſimus purpuratus. Quod in præſentia enarramus volumen, inſcriptum eſt *Petro Tencinio*, Cardinali, in cuius ſinum acres de motibus, qui præſenti tempeſtate eccleſiam Gallicanam dividunt, querelas effundit, eumque ad conſtantiam in tuendis iuribus cleri incendit. Interim lætatur, ipſos proteſtantium doctores, *indefeſſum plane ſtudium ſuum, & ardorem certe inſignem, religionem promovendi, eccleſiam* ſc. *Romanam fortiter muniendi & firmiter ſtabiliendi, agnoſcere.* Quam laudem, uti ipſi non invidemus, ita noſtræ eccleſiæ fraudi eſſe non poſſe, intelligimus; cum

cum id proprium ſit omnibus cœtus Romani præſulibus, ut pomœria eccleſiæ ſuæ protendant, etſi non eadem omnes incedunt vis, aliis vi aperta, aliis per cuniculos agentibus. Opus eſt bipartitum; *prior Pars* complectitur præfationem, eandemque ſatis prolixam, poſterior Epiſtolas ipſas exhibet. In Præfatione id ſibi negotii datum eſſe credidit, ut ſingularum Epiſtolarum argumenta breviter referret, & *meridiana luce apertius demonſtraret, Cardinalem Polum, omni loco & tempore, quamcunque perſonam gereret, immunem prorſus fuiſſe ab iis labibus, quas ipſi affinxerit heterodoxorum quorundam maledicentia, imo vero eundem ſe præbuiſſe & in maximarum rerum oppugnatione, ſplendidiſſimum in omni genere virtutis, Chriſtianæ præſertim, exemplar.* Ex hac igitur Præfatione quædam prænotabimus. Conſortium Viterbienſe cum M. *Antonio Flaminio, Victoria Columna,* March. Piſcariæ, & *Petro Carneſeca,* quorum poſtremus ad caſtra heterodoxorum, uti loquitur, transfugerit, culpa omni vacare, adductis Epiſtolarum nonnullarum fragmentis, adſtruere contendit, ubi quædam repetuntur, quæ e ſuperioribus voluminibus a nobis ſunt notata. Hinc diſſerit de illius meritis in Concilium Tridentinum, de libro ipſius ſuper hiſtoria *concilii* compoſito, quibus reſponſum de euchariſtia parvulorum, item de particula *filioque,* Symbolo Nicæno addita, Cochlæo datum, inſeritur. Prioribus quinque ſeſſionibus finitis, Polus Tridento abierat, quod nonnulli ita ſunt interpretati, ipſum non idem, quod eccleſia Romana, de dogmate iuſtificationis, quod ſeſſione VI declarandum erat, ſenſiſſe: vindicat igitur Polum, demonſtrando, valetudinis recuperandæ ergo ſeceſſum quæſiviſſe, & de graviſſimo hoc dogmate eandem cum eccleſia Romana ſententiam tenuiſſe. Inde Romam concedens, cum non multo poſt de morte *Henrici VIII* certus eſſet factus, ad religionem Pontificiam in Angliæ regno reſtituendam animum appulit. Scripſit eum in finem ad ſupremæ curiæ ſenatores, item ad *Caroli V* confeſſarium, qui herum in ſocietatem conſilii pertraheret; quod ut eo felicius procederet, Autor fuit Pontifici, ut purpuratum *Madrucium,* antiſtitem Tridentinum,

Pag. 1 - 9.

9 - 17.

17 - 21.

Augu-

Auguſto carum, ad illum ablegaret. Ad *Eduardum VI*, *Henri-*
Pag. 22 - 28. *ci* filium & ſucceſſorem, literas direxit, querelis refertas, quod
a parente perduellionis reus fuerit declaratus, & regno eie-
ctus; ſimulque conſilia, quæ ad ſalutem publicam, regni feli-
citatem, propriasque fortunas ſtabiliendas faciant, ipſi ſugge-
28 - 35. rere annititur. Quid Polus, cum ob ſuſpicionem infecti aeris
concilium Tridento Bononiam transferretur, & libellus, *inte-*
rim dictus, publica Imperatoris auctoritate prodiret, fuerit mo-
35 - 38. litus, memorat. Item, qualem ſe, cum, *Paulo III* mortuo,
purpurati in eo eſſent, ut ipſum Pontificem eligerent, geſſe-
38 - 46. rit. Novus Pontifex *Julius III* Viterbium ire iuſſit; in-
de in cœnobium Benedictinum, Maguzianum dictum, ſeceſ-
ſit, ubi tempus multo cum fructu & iucunditate traduxit.
46 - 58. Vivis præmature erepto *Eduardo VI*, & *Maria* in illius locum
ſuffecta, cum ſpes affulgeret, fore, ut Pontificis auctoritate re-
ſtituta, priſtina ſacra revocarentur, *Iulius III*, legatio-
nem illi in inſulam decrevit: præterea hoc ipſi in mandatis
dabatur, ut inter *Carolum* Imperatorem, & *Henricum*, Gallia-
58 - 78. rum regem, pacem conciliaret. Ad *Philippum* Hiſpanum, poſt
eius in Angliam adventum, & nuptias cum *Maria* celebratas,
gratulatoriam Epiſtolam miſit, eidemque cauſam eccleſiæ
commendavit. Cumque aliquot menſes effluerent ante, quam
Polus in Angliam admitteretur, ſatis graviter ſuper hac re, li-
teris ad regem datis, queritur: quo facto, non ita multo poſt,
voti ſui compos eſt factus, eaque occaſione quædam contra *Du-*
78 - 84. *ditium*, vitæ Poli ſcriptorem, monet. Ex illis apparere colli-
git, ſummas Poli virtutes, laudes item ſummorum Pontificum,
Pauli III & *Julii III*, indeque conſectarii loco efficit, *iniquam*
fuiſſe heterodoxorum ab illa eccleſia, cui tanti viri præfue-
rint, ſeceſſionem, quæ dirius per incautum Germaniæ vulgus
ſerpere ac debacchari auſa ſit, quo ipſo tempore eædem virtutes
clarius eluxerint. *Fuiſſe*, addit, *præter purpuratos eccleſiæ*
Contarenum, Sadoletum, Polum, alios in ſcripturæ ſcrutinio
aſſiduos, in eiusdemque intelligentia probe verſatos, quod ne
85 - 93. ipſi quidem proteſtantium doctores diffiteri ſuſtineant. Hinc
colligit, *Lutherum* iniuſte carpere ſingulis fere ſuorum ope-
rum

Digitized by Google

rum paginis, catholicos, quod *poſthabitis ſacræ Scripturæ puriſſimis fontibus conſectati fuerint inanes fabulas, profanas vocum novitates, inepta & anilia commenta.* Ad hæc provocat proteſtantes, ut iudicent, *an ad penetranda puriſſimorum illorum fontium occultiora & ſanctiora myſteria* attulerit *Lutherus animum æque mundum & humilem, ac Polus, & alii eius collegæ, ſive aſſeclæ attulerunt.* Miramur, qui eminentiſſimus purpuratus nominet *Poli*, itemque *Pauli III & Iulii III* P. M. virtutes, quæ heterodoxos, uti appellat, retinere debuerint, quo minus ab illa eccleſia, cui tanti viri præfuerint, ſeceſſionem molirentur; cum tamen, illa tempeſtate, diſſidium inter romanam & proteſtantium eccleſiam longius iamdum provectum eſſet. Quare non potius ad *Leonem X*, qui, quo tempore religionis motus ſurgebant, eccleſiam Romanam regebat, regreditur? Isne etiam, ſi favorem in literas & literatos exceperis, adeo conſpicuis eluxit virtutibus? nonne hic ſuo luxu, prodigalitate, in rebus ſacris levitate, ut leniſſime ſcribamus, ampliſſimam dedit occaſionem, ut pii quidam de corrupto eccleſiæ ſtatu graviter conquererentur, alii autem conſultius ducerent, ab illa ſecedere. Et quandoquidem malis illis, a ſequentis temporis antiſtitibus, medela adhibita eſt nulla, quo iure ab emendatorum ſacrorum ſociis poſtulari poterat, ut ad illam ſocietatem redeant, quæ omnem emendationem reſpuit. Fuerint illi, quos nominare viſum illuſtriſſimo Præſuli, virtutibus inſignes, omni tamen conatu tuiti ſunt, Pontificem Romanum, fallere neſcium, univerſalem totius eccleſiæ doctorem & rectorem eſſe, eiusdemque oraculis omnes, ſummos, medioxumos, imos, ſtare debere, niſi olim cœlo extorres, & miſerabiles orci victimæ eſſe velint. Num ipſi illi porro adeo egregii ſacrarum literarum interpretes fuerint, ut cum *Luthero*, aliisque religionis reſtauratoribus, paria facere potuerint, vel etiam hos ſuperent, non verbis, ſed ipſa re eſt declarandum. Fuerint illi, damus hoc, Græcarum Latinarumque literarum, omninoque artium, quæ ad humanitatem ſpectant, periti admodum, in Theologia etiam ſcholaſtica probe verſati: ſed

Pag. 94.

dexteros divinarum literarum interpretes fuiſſe, hoc nemo, certe evicerit. Tentarunt quodammodo *Sadoletus* & *Contarenus*, quorum ille commentarium in Ep. ad Romanos dedit, quo de, *Ioachimo Camerario* teſte, ita iudicavit *Georgius Anhaltinus*, princeps doctrina & pietate inclutus: *cum aliquando, quid idem* (Sadoletus) *de ſatisfactione & purgatorio ſcripſiſſet*, referretur; *hiccine*, inquit, *ſibi perſuadere potuit, penetraſſe intra ſenſum arcanum Pauli, quo ille Epiſtolam ad Romanos compoſuit?* vit. *Georgii* princ. Anhalt. *pag.* 44. Quam parum præterea in ſcripturarum lectione fuerint verſati doctores Pontificii, docet hiſtoria colloquiorum, non longe ab reſtaurationis ſacrorum auſpiciis paſſim habitorum, in quibus, ſi quidem comparerent, adeo turpes ſe dederunt, ut, qui avitis ſacris bene cuperent, ſuorum craſſa ignorantia offenderentur. Doctrina reſtaurata non *ſerpſit per incautum Germaniæ vulgus* ſolum, verum etiam viros eruditos, imo principes, ita cepit, ut pro illa dura quævis adire nulli dubitaverint. Et niſi dira fulmina e Capitolio vibrata, ſævæ vexationes, & crudeliſſimæ mortes, multos abſterruiſſent, per ipſam Italiam, illam ingeniorum nutricem, ſparſa ac diſſeminata fuiſſet. Iſtud certum eſt, haud paucos eximios viros ex Italis, qui forte cum incauto Germaniæ vulgo comparandi non ſunt, eidem fuiſſe adſtipulatos, & quod eam ob cauſam in patria tuti non eſſent, ſolum vertiſſe. Quas *Lutherus* aliique reformatores, circa religionis negotium, protulerunt ſententias, illas nemini obtruſerunt, ſed iudicio ſcripturæ & conſcientiæ ſubiecerunt: iure igitur ad quosvis bonæ mentis homines provocare licet, doceant, ipſos illos egregios viros, ad divinorum oraculorum ſcrutinium, debitam animi munditiem & humilitatem non attuliſſe. Sed in viam redeamus, a qua nos obſervatio minus neceſſaria, fidei hiſtoricæ adverſa, & invidiæ plena, abduxit. Quam utilitatem lectio epiſtolarum Poli illis afferat, qui ſacro funguntur munere, potiſſimum qui in eminentiori gradu ſunt conſtituti, oſtenditur. Harum longe maxima pars ante hoc tempus pu-

blicæ

blicæ luci data non eſt; neque ordine chronologico collocatæ ſunt, nec nomina illorum, ad quos literæ ſunt datæ, vel qui in illis memorantur, ubique adnotata videas.

Progredimur ad Epiſtolas ipſas, ex quibus illæ tantum Pag. 95 - 99. nos morabuntur, quarum argumentum peculiaris eſt momenti. Epiſtola V *Cochlæo* diſſuadet libri de *eucbariſtia parvulorum* editionem, ne lædatur eccleſia Romana, quæ ab iſta opinione eſſet aliena. *Ep. VI* mentem ſuam eidem declarat, de addi- 5 - 8. tione Symboli Nicæni, exiſtimans, illam primum legi in Epiſtola Concilii Epheſini, ſcripta Neſtorio. In Concilio Florentino patres ad Symbolum Athanaſianum non provocarunt, ne Græci exciperent, formulam illam ſequenti tempore inſertam eſſe. ***Placidus Contarenus***, monachus, qui, cum ante 8 - 11. lectioni tantum & meditationi literarum divinarum, itemque piis precibus intentus eſſet, a præpoſito ſuo iuſſus fuerat, ut rei menſariæ deinceps rationem haberet: conſilium ſibi a Polo expetiit. Huic *Epiſt. XII*, reſpondet, quandoquidem voluntati propriæ renuntiaſſet, ſeque in ſuperiorum obſequium totum transſcripſiſſet, mandato obſequendum eſſe. Po- 21 - 29. lus ſe, ſecundum Deum, opus Pontificis *Pauli III* agnoſcit. 33. Mortuo *Henrico VIII* Pontificem monuit, ne occaſionem componendi, & ab omni parte rempublicam Chriſtianam ſtabiliendi, prætermitteret, ſimulque ſuaſit, ut Cæſarem partibus ſuis adiungeret, qua de re etiam confeſſario imperatoris *Epiſt. XX — XXIV* ſcripſit. Ad proceres regni quere- 38 - 47. las tum ſuas, tum aliorum, de damnis ſub *Henrico*, defert, paternum pontificis in ipſos animum, ad removenda incommoda, quibus premerentur, ſignificat, ſeque miſſum iri, ut ſalutaria ipſis ſuggereret conſilia. *Epiſt. XXIX* Epiſcopo 42 - 44. Pacenſi, *Franc.* de *Navarra*, rationes exponit, quare ſe illis non dederit, qui ſe pontificem eligere cogitarint, & cur ſummum illud munus detrectarit: dolorem quoque ſuum ob concilium interruptum teſtatur. *Epiſt. XXXIV*, *Petrus Vi-* 53 - 73. *ctorius* mortem *M. Antonii Flaminii* luget, eundemque ob doctrinam egregiam, virtutes, ac pietatem intemeratam, elo-

 gio

Pag. 85-89 gio ampliſſimo ornat. Quas laudis teſtificationes, Polus, in reſponſo ſuo non ſolum approbat, verum etiam in doloris ſocietatem venit. *Epiſt. XXXVII* rationes exponit, quare libros, ad regem Angliæ olim ſcriptos, & alia ſcripta ſua, edere renuat. Porro criminationem adverſariorum, inſimulantium impietatis, & ab eccleſia Romana defectionis, quod cum illis, qui ab eccleſia Romana alieni eſſent, commercium aleret, ad illorumque ſententias inclinaret, retundit: oſtenditque, ſe ſumma ſemper fide in

91-106. Eccleſiam Romanam ſemper fuiſſe, ob ipſam dignitatibus & opibus ſuis privatum, quin pro illa ſanguinem fundere paratum eſſe. *Epiſt. XLIII* ſcribit, *Mariæ*, Angliæ reginæ, ad tranquillitatem regni, ſuamque ipſius ſalutem, neceſſarium eſſe, ut ad obſequium ſedis Romanæ redeat; percontatur

116-119. ab ea, quod *tempus, aut quæ ratio, aptior commodiorque videretur ad ipſius vicarii Chriſti legatione perfungendum.* Significat ſeq. epiſtola regina, quid pro reſtitutione religionis Romanæ adhuc egerit; nuntiat, difficulter eventurum, ut Pontifex ſupremum eccleſiæ caput iterum agnoſcatur, cum ipſa propter ſexum titulo hoc uti non poſ-

119-121. ſit; queritur poſtremo, quædam Romæ intempeſtive fuiſſe divulgata. *Epiſt. XLVI* multis rationibus probatur, non convenire *Mariæ* reginæ, ut titulum ſupremi capitis eccleſiæ ſi-

123-127. bi vindicet. *Epiſt. LIII* ſe defendit a nonnullorum accuſationibus, quaſi in Germania ſententiam proteſtantium de iuſtificatione hominis amplexus eſſet, & dignitati pontificiæ inhiaſſet, pacem denique inter Imperatorem & Gallum, qui coniunctis viribus Germanos opprimerent, con-

150-158. ciliaviſſet. *Epiſt. LIV Philippo II* de matrimonio cum *Maria* gratulatur, & quod ea ratione, Rex Catholicus cum defenſore fidei coniungeretur, eam coniunctionem eccleſiæ

158-161. ſaluti futuram auguratur. *Epiſt. LVI* graviter queritur apud *Philippum*, quod eius alloquium tamdiu exſpectare debeat. Ea cunctatione nihil aliud facere *Philippum*, quam ut Chriſtum differat. *Is Chriſtum*, inquit, *differt, qui legatum, miſ-*

tum

Digitized by Google

ſum ab ipſo eius vicario, ad requirendam obedientiam eccleſiæ, i. e. *ipſi Chriſto debitam, non ſtatim admittit.* Pag. 164-166.
Epiſt. LVIII lætitiam ſuam declarat *Philippo*, quod ſtudioſe in id incumbat, ut religio Romana per Angliam reſtituatur, & ad pontificis obſequium regnum redeat. Excipiunt has Epiſtolas, aliæ Poli ad diverſos, aliorumque ad ipſum, idiomate Italico ſcriptæ. Sequitur Epiſtola ad *Eduardum*, Angliæ regem, de opere adverſus *Henricum* patrem ſcripto, eum in finem conſignato, ut illi, diu ſuppreſſo, prologi galeati loco, præfigeretur. Favorem illius ſibi adiungere nititur, proponendo, ſe ſalutaria ipſi monita, quæ forte a nemine auditurus eſſet, ſuggerere. Inde queritur de iniuria ſibi facta, quod indicta cauſa, perduellionis reus declaratus, inque exilium eiectus eſſet. Regis indignationem ſe incurriſſe non negat, quod ſupremum eccleſiæ Anglicanæ caput agnoſcere, nec voluerit, nec potuerit. Neque inficiatur, labes illius ſe notaviſſe, ſed eum in finem, ut abſtergerentur. Inde obiectionem diluit, prudentia lapſum eſſe, argumentum tractando, ita comparatum, ut offenſionem regis evitare non poſſet; regem ipſum ſibi hanc poteſtatem feciſſe, transmiſſo ſimul libro Sanſonis, ut iudicium ſuum de illo exprimeret; fidei autem formula prohibitum fuiſſe, quo minus ſententiæ regis & Sanſonis accederet. Cum ſub idem tempus controverſia de divortio reginæ agitaretur, tempeſtates exorituras evitaturus, venia regis Lutetiam petiit, quo ſtudio theologico operaretur. Verum & hic illis moleſtiis, quas fugiebat, fuit implicitus. Rex quippe, Theologorum iudicia exploraturus, ipſi in mandatis dedit, ut negotium hoc Pariſienſibus Theologis diiudicandum committeret. In ſcripto autem ſuper cauſa regia, cum quidam notaſſent: 1) minus commode ipſum multa de pœnitentia ad regem ſcripſiſſe; 2) eundem nimis duriter tractaviſſe: prius ita diluit: ſi a regibus alienum non eſt peccare, a perſona etiam illorum alienum non eſſe cen-

168-169. 184-305. 306-308. 308-310. 310-312. 312-313.

ſendum, ut factorum dictorumue pœnitentia ducantur. Ad poſterius reſpondet, debuiſſe regem peccata ſua & illorum magnitudinem noſſe, illa igitur ipſi in omni ſua fœditate proponenda fuiſſe, atque hoc non eo ſe animo feciſſe, ut læderet, ut honori ipſius detraheret, ſed ut ſalutare ipſi remedium ſubminiſtraret, ut errore agnito
Pag. 313-320. & emendato, priſtinus eidem ſplendor rediret. Qua re id conſecutus eſt, ut rex confiteretur, ſe ſcire, non niſi amanti benevoloque animo fuiſſe ſcripta, quæ tamen melius coram & familiari ſermone agi debuerint: quare cavit,
320-326. ne libri ederentur. In toto ſcripto, ait, ſe perſonam medici & ſacerdotis ſumſiſſe. Amorem ſuum atque animum in regem, propriis commodis ſuſque deque habitis, ſe declaraviſſe. Inde narrat, quid ſibi cum rege interceſſerit, cum dignitas ampliſſima eccleſiaſtica ipſi ſub hac conditione offerretur, a ſua de divortio illegitimo ſententia ſi diſce-
326-333. deret. Singulari ductu Dei librum hunc ad regem ſcripſiſſe & miſiſſe, mortua *Anna Bolenia*, quæ ipſum ſuis illecebris & lenociniis corruperit, tempus id commodiſſimum ratus. qua re ita exacerbatus fuerit rex, ut crudelia ſupplicia in ſuos ſtatueret. Quodſi igitur infamiæ maculam illi inurere voluiſſet, potuiſſet ipſius facinora publi-
334-337. co aliquo ſcripto divulgare. Sed obiici ſibi poſſe videbat, ipſum legatum ſummos adiiſſe reges, eosdemque ad arma contra *Henricum* concitaſſe; adhæc libros tandem illos typis vulgari curaviſſe. Ad prius reſpondet, ſe rogitaſſe, ut ſua autoritate & gratia efficerent, ne rex in defectione ab eccleſia perſeveraret, quodſi hortationibus nil proficerent, non negat ſuaſiſſe, minæ ut adderentur. Ad poſterius regerit, ſe neſcio & invito, libros in lu-
337-340. cem protruſos fuiſſe. Inde narrat ſtudiorum & vitæ rationem in Italia, & quomodo, per odium regis, omnis
340-345. ſpes reditus in patriam fuerit præcluſus. Hos ipſos libros, adiecto novo aliquo ſcripto, ad filium mittit, qui, quoniam patri utiles eſſe non potuerint, forte in ipſius uti-

utilitatem cedere poſſint. Subiungit monita quædam, quæ ipſi & regno eius profutura eſſe iudicat, ut a patris inſtituto diſcedat, cumque pontifice in gratiam redeat. De Epiſtola hac ſub finem monet, eandem totam Clariſſ. *Schelhornium* amœnitat. *Tom. I* inſerendam curaviſſe, deſumtam, uti iuſtis de cauſis exiſtimet, ex Cod. MSt. qui olim *Hoſii* fuerit; qua occaſione quædam adverſus *Schelhornium* profert, qui iudicaverit, Polum vatiniano in *Henricum* odio fuiſſe abductum. Subiungitur Synopſis Epiſtolarum Poli, ſeu aliorum ad ipſum, quæ hoc Volumine continentur. Pag. 345-353. 353-354.

Coronidem imponit *reſponſio ſanctiſſimi* D. N. *Pauli III data ipſi oratori Cæſareo in publico conſiſtorio Romæ* 1 Febr. 1548. Orator, Cæſareo nomine, in conſeſſu Pontificis & Cardinalium, publice proteſtatus fuerat, quod Pontifex Concilium Tridento Bononiam transtulerit. Hac igitur tota, ſignificatur 1) mœſtitia, quam Pontifex & Purpurati ex hac agendi ratione ceperint; 2) demonſtratur, in diplomate minime hanc ipſi facultatem datam fuiſſe, ſub ea verborum forma ut contra pontificem & ſenatum proteſtaretur. Inde removetur obiectio, quod Pontifex, nullis, nec imperatoris, nec regis Romanorum, nec principum Germaniæ hortationibus, vel precibus, perſuaderi ſe paſſus fuerit, ut concilium Tridentum reduceret; indeque eluceſcere, Pontifici res Germanorum curæ minus fuiſſe. Præterea obiecerat, pontificis reſponſionem ad Cæſarem illegitimam, præſenti negotio & neceſſitati ineptam & inconvenientem, fuco & figmentis plenam, ac prorſus deluſoriam fuiſſe, nulloque iure aut ratione niti. A modeſtia hæc aliena eſſe, & generalius dicta, nullis probationibus additis, notatur, & quæ ſunt alia. Tum de proteſtatione ipſa diſſeritur, & quid Pontifex decreverit, indicatur. Quoniam orator id ſua proteſtatione ageret, ut ius Cæſaris & imperii ſalvum maneret, cupere, ut etiam iura ſedis apoſtolicæ, & ſacri ſenatus, inviolata ſerventur. 355-381. 382-393. 393-396. 397-398. 398-402.

Pro-

Proxima huic ponitur Poli *de pace* oratio, cui *Io. Pholii*, qui hanc ex Italico idiomate in Latinum converterat, præmittitur Epiſtola. Miſerat illum *Iulius III*, ut inter *Henricum II*, Galliæ regem, & *Carolum V* imp. pacem conciliaret. Hanc ſuadet, 1) quoniam hoc ſit votum Chriſtianorum omnium, ut in pacis fœdera proni concedant; 2) Cauſas, quæ, quo minus fœdéra firma adhuc fuerint, impediverint, præcidendas eſſe; 3) quod ex illo bello nulli fructus, nulla emolumenta, ad ipſos redundarint. Quare hortatur, ut uterque *ducem ſequi velit, qui & pacis & belli rectam formulam præſcribat, hunc vero eundem eſſe, qui concordiæ autoris ac principis vices in terris gerat*; 4) Belli diuturnitate factum fuiſſe, ut Turcarum imperator vires ſumſerit, & proteſtantes, quos *teterrimam factionem* nominat, incrementa ceperint. Pacem commendat, & quidem talem, quæ α) utrique parti & reipubl. Chriſtianæ grata & iucunda eſſe queat, & β) ad quam per ipſam providentiam ducantur, cum omnium iniuriarum & calamitatum, quæ bellum comitantur, rationem in iudicio divino olim ſint reddituri. In addendis, habentur aliquot Epiſtolæ Poli ad *Mariam* reginam, & huius ad illum, ex quibus eſt maxime memorabilis illa *Iulii III* ad Polum, qua hunc legatum ſuum a latere declarat, eidemque ampliſſimam ſuo nomine agendi poteſtatem concedit. Idem *Mariam* ob ſuum in eccleſiam Romanam animum verbis multis collaudat, quos elegerat epiſcopos, confirmat, ſimulque proſperum ſucceſſum ad religionem priſcam reducendam apprecatur. Subiicitur index eorum, a quibus ſcriptæ ſunt epiſtolæ, hoc Volumine comprehenſæ. Chartæ & typorum nitor ſimilis illi, qui in ſuperioribus Tomis obſervatus eſt. Mendæ, quæ & ſenſum aliquando turbant, paſſim Lectorem morantur. Effigies Poli frontem operis ornat.

Pag. 402 - 415.

415 - 427.

427 - 443.

444 - 448.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLIV.

Pars I.

PEUTINGERIANA TABULA ITINERARIA, quæ nunc in Auguſta Bibliotheca Vindobonenſi aſſervatur, accurate expreſſa: Numini Majeſtatique Mariæ Thereſiæ, Reginæ Auguſtæ, dicata a FRANC. CHRISTOPH. de SCHEYB, in Gaubickolheim Patric. Conſtant.

Vindobonæ, ex typographia Trattneriana, 1753, fol. mai. Alph. 1 plag. 2.

Tabula *Peutingeriana* itineraria, nobiliſſimum antiquæ memoriæ monumentum, quod olim a *Conr. Celte* relictum *Conr. Peutingero*, cum duo amplius ſecula in *Peutingerorum* Bibliotheca Auguſtæ Vindel. latuiſſet, in *Eugenii* primum, deinde hinc in Cæſaream *Vindobonæ* Bibliothecam, venit, a *Marco* olim *Velſero*, adiuvante *Ortelio*, edita, repetita deinde eſt a *P. Bertio*, *Chriſtoph. Arnoldo*, inter *Velſeri* opera, *Georgio Hornio*, & tandem *Nic. Bergierio*. Eam cum miris modis, immo miſeris, uti edita atque expreſſa fuerat, diſcrepare, huius, quam nunc læti gratique commemoramus, Cl. Autor Editionis, cognoviſſet, quam laudabili conſilio edendam denuo, fideliusque, & ad avtographi ἀκρίβειαν exactius curaverit exprimendam, noſtra demonſtratione, nemo facile, ut intelligat, opus habebit, qui quidem ſentiat, quan-

 tum,

tum, talia antiquitatis cimelia, & prodi ad eruditorum notitiam, & fideliter exhiberi, rei literariæ interſit. Nam cum priores huius tabulæ Editores, quos ſupra diximus, minime diligenter religioſeque ductum ex archetypo exemplum ſecuti eſſent, nec ad modum magnitudinemque archetypi exprimenda exempla curaſſent, ſed contraxiſſent, in anguſtumque deduxiſſent: caruiſſe nos vera & fideli tabulæ huius deſcriptione fatendum eſt. Nimia enim in eiusmodi rebus diligentia uti nemo poteſt, ubi ſummæ quoque atque incredibilis diligentiæ curam aciemque plurima fallunt atque effugiunt. Itaque cel. Autor huius Editionis, nil facturus reliqui, quo minus accuratam dediſſe, fidelem, omnibusque, quoad eius fieri potuiſſet, numeris abſolutam tabulæ huius deſcriptionem, merito exiſtimaretur, diligentiam ad illud opus & artem ſingularem delegit *Salomonis Kleineri*, Geometræ & Architecti Vindobonenſis, viri ad eiusmodi curas atque artificia exercitatiſſimi: qui quidem ea uſus eſt ratione, ut chartam oleo tinctam veteri tabulæ circumponeret, per quam minutiſſimi quoque apices translucerent. Neque vero in hac artificis cura acquievit fides Generoſi Editoris, quin totam illam delineationem ſigillatim, ad fidem archetypi revocatam, exigeret ipſe, quicquid artificis aut aciem fugiſſet, aut inviti quoque ſtilo elapſum fefelliſſet, ſollicite corrigeret, ac ſic demum edi a ſe poſſe fideliter arbitraretur, ſi, expreſſa quoque atque exſculpta, denuo ac ſæpius religioſo examine caſtigaſſet. In cuius a ſe præſtitæ diligentiæ fidem, auctoritates appoſuit virorum doctiſſimorum, quorum eum complures, & ad ſuſcipiendum exhortati ſunt opus, & in ſuſcepto conſilio confirmarunt, adiuverunt, & perfecti atque abſoluti ἀκρίβειαν, ſingularemque utilitatem ad literarum inde ſtudioſos perventuram, grati atque læti celebrarunt; *Dominici* inprimis *Manſii*, *Lucenſis*, quem felici fato *Vindobonam* veniſſe illo ipſo tempore memorat, quo & auctor ipſi eſſe ad ſuſcipiendi operis conſilium, & ad perficiendi curam adiutor, poſſet; Eminentiſſimi præterea *Paſſionei*, Purpurati Romani; *Nicolai de Forloſia*, Neapol. & *Adami Franciſci Kollari*, quorum uterque

que Vindobonenſis Bibliothecæ cuſtos eſt; *Hieronymi* denique *Pezii*, Benedictini, & *Er. Frœlichii*. Præterea, ut illud quoque vitaret, quod *Velſero* & *Ortelio* fraudi fuerat, contrahendi ſtudium: exprimendum ita curavit exemplum, ut archetypi ambitum ipſius, viginti in longitudinem pedes Vindobonenſis menſuræ, unum in latitudinem habentis, æquaret, poſſetque & integrum convolvi, & in ſectiones diviſum, per plagulas diſpoſito volumini commode inſeri. Iisdem adeo coloribus diſtinguenda curavit ſingula, quibus in archetypo reperiuntur notata: ut mare cum fluminibus, lineis a dextra ad ſiniſtram vergentibus, viridi colore, per montes atque ædicularum ambitus, punctorum notis, flavi quidem aut fuſci coloris, tecta autem, rectis parallelis intercepta, rubro, viarum denique indices lineæ, rubro item colore, neque alio translucentes ex transverſo literæ, notarentur. Neque vero id facere ſe religioſe ſatis arbitratus eſt poſſe, ſi, ut ab *Altingio*, *Bertio*, *Cluverio*, *Bergierio*, factum viderat, non ſine turbarum illud quidem periculo, in longioribus utique intervallis, ordinem ipſum, quo notata locorum ſunt intervalla, & milliarium numero, permutaſſet: puta, cum ſic illi poſuerint:

Caſpingio, (ſcil. millia paſſuum)
Tablis 12
Flenio 18
Foro Adriani 12.

aut a dextra ad ſiniſtram:

Foro Adriani,	*Tablis* 12
Flenio 18	*Caſpingio* 12.

ipſe contra fideliter, absque ullo erroris periculo, ad archetypi fidem, ordinavit ac continuavit: *Caſpingio* 12, *Tablis* 18, *Flenio* 12, *Foro Adriani*. Hæc ſunt illa fere, quibus diligentiæ pignoribus, fidem ſuam curamque religioſiſſimam, Editor in præfatione firmavit. Commentarium autem adiiciendum operi, tanto magis duxit, quanto illuſtrius commentandi ſibi, præ ceteris editoribus, adhibendo archetypo, data facultas eſ-

ſet, quantoque utilius, quæ ad intelligentiam uſumque huius præſtantiſſimi monumenti facerent, coniunctim, & absque operoſæ inveſtigationis, variæque lectionis diſpendio, ante oculos eſſent. Huius ergo commentarii quinque ſunt capita, quorum primum, *de veterum Tabulis geographicis atque itinerariis*, copioſe exponit, earumque ex omni antiquitate memoriam repetit, & veſtigia notat: quæ tamen, poſt *Weſſelingii*, *Fabricii*, aliorumque curas, diſputata, indicaſſe nobis quidem ſuffecerit, repetere autem atque excerpere, tanto minus neceſſarium fuerit, quod nec primum nunc proferuntur, & inſtituto magis ſuo dediſſe hoc videtur Editor doctiſſ. ut, præcipuum, atque adeo unicum illuſtraturus veteris Geographiæ monumentum, de tota re quædam in univerſum præmitteret, eaque colligeret, quæ ad intelligentiam ſequentis diſputationis, non uno inſervire modo poſſent. In eo tamen nos cum viro excellenter docto facere non poſſe videmur, cum etiam ἀπογραφὴν illam, quam *Auguſti* iuſſu factam, *Lucas cap. II* init. perhibet, ad geographicam orbis terræ deſcriptionem, ſtudio fortaſſe inſtituti ablatus ſui, refert: quod, ut in illa loquendi forma locum habeat, ἀπογράφεσθαι ὅλην τὴν οἰκουμένην, in hanc certe non cadit, qua *verſ. 3* unusquisque civium Rom. profectus dicitur εἰς τὸ ἀπογράφεσθαι. Iis itaque diutius immorabimur, quæ inde a *pag. 15 cap. 2, de auctore, origine, atque ætate*, & quaſi natalibus celebratiſſimi huius monumenti, & docte, & utiliter, nec ſane ut aliorum, aut ante ſe dictorum, interpres, vir Gen. diſputavit.

Et ætatem quidem Tabulæ huius, ut hoc ſtatim ſimpliciterque ſignificemus, ad A. C. 393, auctoritatemque *Theodoſii M.* refert. *Rhenanus*, eumque ſecutus *Velſerus*, ſub ultimis Impp. confectam, ſtatuunt. *Anonymus* quidam auctor *Ferrarienſis*, cuius parva Chronica Scriptoribus rerum Italicarum inſeruit *Muratorius*, ſi quis proclivior ſit ad credendum, & curioſioris operæ impatientior, ei breviter aperire originem tabulæ huius poſſe videatur his verbis: *Ante Chriſti nativitatem, per annos 30, & amplius, decreto Senatus Romani, in Europa, Aſia, & Africa, ſtudio M. Antonini, Coſ. Rom. facta eſt diviſio itinerum de diſtan-*

ſtantiis, quae erant inter praecipuas civitates Romano imperio ſubjectas, ut de ipſis diſtantiis omnibus per ſcripturam conſtaret; & ex ipſis ſcriptis confectus eſt Codex, qui itinerarium appellatur, quem ipſe perlegi non ſemel. Sed cum itinerarium illud, quod ſub *Antonini* cuiusdam nomine innotuit, poſt alios a *Weſſelingio* editum inter *vetera itineraria*, (Amſtel. 4, 1735) ipſa Scriptoris verba aperte ſignificent: hoc quidem cum *Peutingeriana* idem *tabula* agnoſcere, non una vetat diverſitatis nota. Nam, quae ab illo *Anonymo* via commemoratur in illo itinerario reperiri ab *Aquileia Bononiam* usque, in *Antonini* ea, non *Peutingeriano*, reperitur ſignata: diverſo ceteroquin modo ab *Anonymo* illo *Weſſelingioque* notata: quam diverſitatem Noſter apponit, a *Weſſelingio* minime obſervatam, etſi (l. c. p. 281.) huius chronici Ferrarienſis mentionem facit. Eſt autem haec:

Chron. Ferrar. Ab Aquilegia usque Bononiam ſunt CCXV millia paſſuum, hoc modo: Ab Aquilegia		*Weſſeling.* Iter ab Aquilegia Bononiam M. P. CCXVI. Sic:	
Concordiam millia paſſuum	XXXI.	Concordia M. P.	XXXI.
A Concordia Altinum	XXXI,	Altimo	XXXI,
ab Altino Patavium	XXXII,	Patavio	XXXII,
a Patavio ad Eſtum	XV,	Ateſte	XXV,
ab Eſto Meianum	XX,	Anneiano	XX,
a Meiano ad Vicum Varianum	XVIII,	Vico Variano	XVIII,
a Vico Variano Sermidum	XX,	Vico Sernino	XX,
a Sermido Mutinam	XXIV,	Mutina	XXIII,
a Mutina Bononiam	XVIII.	Bononia	XVIII.

Nec vero ea, quae in illo itinerar. Ant. *Patavio* ad *Mutinam* ſignata eſt via, eam *Peutingeriana* tabula habet; cumque id viarum diſpendium ad aquarum exundationem referat *Rutilius*, Itiner. 1, 37, his verbis:

Electum pelagus, quoniam terrena viarum
Plana madent fluviis:

 hic

hic autem poeta circa A. C. 510 floruerit: tabulam *Peutingerianam*, in qua nil tale notatum eſt, his temporibus antiquiorem apparet fuiſſe; tardius enim concinnari nequiſſe, deinde demonſtratur. Cumque ea fluviorum exundatio a *Sigonio* (de regn. Ital. edit. Baſil. 1575. p. 24. ad menſ. Octobr.) ad A. C. 489. referatur: eo tempore concinnatum illud Itinerarium probabile eſt, hoc eſt, ex antiquioribus quoque collectum, ut ex eo, quod ſub *Antonino* illo, ſeu quisquis is fuit, inſtitutum erat. Quae eadem potuit ratio *Peutingerianæ* tabulæ concinnandæ fuiſſe: ut eo modo *Cottiarum Alpium*, & ciuitatum regni *Cottiani* mentio in ea fieri potuerit, nec ideo ad *Auguſti* ætatem retrahenda ſit cum quibusdam, qui parum reputaſſe videntur, quid *Franciæ*, quid *Conſtantinopoli*, quid *Templo S. Petri*, obuiis in tabula illa nominibus, faciant. Antiquiorum autem locorum, veluti *Cottiarum Alpium*, ex antiquioribus ducta itinerariis eſſe poteſt; quæ quidem iam ſec. ſecundo in uſu Romanis fuiſſe, ex *Ariſtidis* Oratione in Romam (p. 113. ed. Baſil. 1566) docere vult Gen. Auctor: quam recte, alii iudicent. Locum ipſum ponemus. *Quapropter etiam viae rationem* (haud dubie leg. *vitæ*), *quæ ante Triptolemum uſurpata fertur, eandem fuiſſe exiſtimaverim, quæ ante vos in uſu fuit: duram videlicet atque agreſtem, & a montana parum diſtantem; manſuetam vero illam, & quæ nunc viget, ab Athenienſibus quidem initium cepiſſe, a vobis autem pariter ſecundis, quod aiunt, melioribus eſſe confirmatam. Nulla nunc terræ deſcriptione opus eſt, nec ſingulorum leges recenſere quicquam attinet, poſtquam vos communes omnium orbis explanatores extitiſtis, totiusque terræ portis apertis, unicuique, quod vellet, inſpiciendi poteſtatem feciſtis.* Neminem fore credimus, qui in his verbis geographicæ deſcriptionis veſtigia deprehendat; in quibus de nulla alia re ſermo eſt, niſi de moribus hominum legibusque, quas nunc in imperio Rom. facile cuique & promtum cognoſcere ſit, cum Romani totum orbem terrarum, pervium commerciis, & facilem aditu, reddiderint. Actumque præclare eſt, quod ea capite priori attulit vir præſtantiſſimus, quæ hoc no-

vo,

Digitized by Google

vo, uti vult, argumento, carere nos facile ſinant. Sed ut cœpta perſequamur: ante A. C. 368 confectam hanc tabulam, non admittunt amiſſæ illo anno, atque abſtractæ ab imperio Romano, cum *Theodoſius*, Magni pater, in *Britannia* bellum gereret, non urbes modo, *Iocoſium*, *Taugerium*, *Taveſium*, *Caſarea*, ſed provinciæ quoque, quæ nunquam poſtea ad imperii corpus reverſæ, in hac noſtra tabula non inveniuntur. Ab A. C. autem 392 ad 407 & porro, cum barbarorum in Italiam Galliasque incurſiones frequentiſſimæ, & turbaverint ita ac devaſtaverint imperium Romanum, ut Geographicas tabulas concinnandi nec tempus, nec ſane facultas eſſet, & eas ab imperio provincias avellerint, quæ deinde nunquam ſunt reſtitutæ; in tabula autem hac, tanquam partes Imper. Rom. compareant: anno 392 antiquiorem putat V. D. Relinqui ergo ſpatium ab anno 337 quo *Conſtantinus M.* mortuus eſt, ad annum 392. Sed in illo intervallo plena omnia turbarum fuiſſe in Imperio Rom. per quas tale opus fieri non potuerit: itaque conſequens eſſe, ut *Theodoſio M.* debeat originem ſuam, nam & principis opus eſſe, quod haud privatæ operæ aut impenſæ tanti operis magnitudo fuerit; & Chriſtiani, quod quæ in ea paſſim leguntur: *deſertum ubi 40 annos erraverunt filii Iſrael, ducente Moyſe: &, Locus, ubi acceperunt legem in monte Syna: &, prope Romam, ad D. Petrum: in Sardinia, Crucis:* paganum auctorem reſpuunt. Nullum autem eo tempore, præter *Theodoſium*, Chriſtianum principem fuiſſe, cui quidem, curare opus tale conficiendum, vacaret. At ipſe hic *Theodoſius*, nec Chriſtianus ante A. 380, nec vacuus ante A. 390, quo Conſtantinopolin redux, conſtituta republica, rurſus A. 394 in Alpes extractus, cum *Eugenium* mira quidem celeritate viciſſet, anno mortuus inſequenti, conficiendo huic operi, de quo ſermo nobis, otium atque facultatem, extra biennii eius limites, quod ab A. 392 ad 394 effluxit, habuiſſe nullam videtur. Sic in anguſtum compulſo, quod inveſtigat V. C. temporis ſpatio, non fruſtra putat, quod *Vegetii* auctoritas accedit, quem ſub *Theodoſio M.* ſcripſiſſe, & ſummorum virorum auctoritatibus confirmatur,

&

& argumentis deprehenditur manifeſtis. Is enim itinerariorum uſum, miris ubique modis, & principi, & exercituum in primis duci, commendat. Uſum autem eſſe talium indicum ſive tabularum adiumentis *Theodoſium*, e celeritate apparere putat V. C. qua ab Conſtantinopoli ad Alpes usque confectum ab eo & ſuperatum iter, prædicat in Panegyrico ſuo *Pacatus Drepanius*, A. 391. Nam celeritas, in perpetua ignoratione atque inveſtigatione itinerum, quin tardata ubique fuerit, neminem dubitare poſſe. Quæ ratio, pace V. C. dixerimus, ſane parum probabilitatis habet, cum ignoratio viarum publicarum e defectu tabularum talium colligi nullo modo poſſit. Ac ſub *Theodoſio* iuniore, id eſt, Magno, ſic enim & *Ammian. Marcell.* vocat, orbis terrarum factam dimenſionem, agnovere *B. Rhenanus*, *M. Velſerus*, *Salmaſius*, & *Iac. Gothofredus*. Nempe ex Codice MSto regiæ Pariſiis Bibliothecæ, qui olim numero 990, nunc 4806 ſignatus eſt, afferunt carmen *Dicuilis* cuinsdam, quem tamen ut imperitum monachum reprehendunt, quod miſſorum, ſive menſorum *Theodoſianorum*, faciat mentionem. Sed vir doctiſſimus, *Schœpflinus*, literis ad *Scheybium* V. C. datis, ſcripſit, non ipſius eſſe *Dicuilis* hos verſus, ſed menſorum *Theodoſianorum*, qui eos operi ſuo addiderint. Sunt autem hi:

Hoc opus egregium, quo mundi ſumma tenetur,
Æquora, quo montes, fluvii, portus, freta & urbes
Signantur, cunctis ut ſit cognoſcere promptum,
Quicquid ubique latet. Clemens genus, inclyta proles,
Ac per ſæcla pius, totus quem vix capit orbis,
Theodoſius Princeps, venerando juſſit ab ore
Conſici, ter quinis aperit dum faſcibus annum.
Supplices hoc famuli, dum ſcribit, pingit & alter,
Menſibus exiguis, veterum monumenta ſecuti *).

In

*) Obſerventur hæc verba, contra ipſius Gen. Editoris ſententiam; quæ, ſi ad tab. Peut. pertinent, quid aliud, niſi ex aliis itinerariis concinnatam fuiſſe, docent?

In melius reparemus opus, culpamque priorem
Tollimus, ac totum breviter componimus orbem;
Sed tamen hoc Tua nos docuit ſapientia, princeps.

Dicuilem autem iſtum fuiſſe docetur Hibernum, *Caroli M.* temporibus æqualem, qui de menſura provinciarum orbis terræ ſcripſerit: ſubiectus ille liber itinerario *Antoniniano*, 16 folia continet, quaternis. Ætatem eius indicavit *Cangius*, in Conſtantinopoli Chriſtiana *Lib. I Cap. 20;* nec ſuperare decimum ſeculum poſſe docet. Operi ſuo complures *Virgilii*, aliorumque, verſus inſeruit, & hos ipſos menſorum *Theodoſianorum* deſcripſiſſe ſe demonſtrat. De re ipſa autem hæc affert: *In quinto decimo anno regni Imperatoris Theodoſii, præcepit ille ſuis miſſis, provincias orbis terræ in longitudinem & latitudinem menſurari.* Neque vero adiumentis ad eam rem ſuſcipiendam deſtitutum fuiſſe, vel tabulæ illæ geographicæ oſtendant, quas in porticibus ſcholarum publicarum expoſitas laudat *Eumenius*, in Panegyrico *Conſtantii:* quibus ſimile monumentum Auguſtoduni in Gallia marmoreum fuiſſe, *Trivoltienſes commentarii* prodiderunt: *pag. 2097* A. 1706 menſ. Decembr. Atque etiam in menſorum nomina inquirit V. C. quibus hoc opus ab Imp. *Theodoſio* mandari potuerit. Hæc igitur eſt ſumma diſputationis *Scheybianæ*, de ætate Tabulæ *Peutingerianæ:* quaad ſummum hoc efficitur, ut *Theodoſii* ætate exemplar ἀρχέτυπον factum ſit, e quo hoc *Peutingerianum* exemplum fluxit, non, ut hoc ipſum exemplum, eo tempore concinnatum putetur, quod vel literarum forma incredibile facit; cuius, mirandum eſt, a V. C. in hac tota diſputatione rationem prorſus nullam habitam eſſe. Quamquam & prius non ſatis certo argumentis V. C. conficitur, in quibus quædam eſſe parum probabilia, iam ante obiter notavimus.

Cap. 3. *fata tabulæ* huius, & quaſi migrationes, exponuntur. Eius poſterior pars, quæ ad recentiora tempora pertinet, tacta iam eſt ab initio: prioris diſputatio illa, quomodo tabula hæc Conſtantinopoli in Italiam venerit, ſupervacua eſt ex ante dictis, nec minus

 cete-

cetera, certe incerta, quæ de veſtigiis eius apud *Iornandem*, de rebus Geticis, apud *Anonymum Ravennatem*, aliosve, diſputantur. Ceterum Sec. XV conſpecta haud dubie videtur *Felici Malleolo*, Doctori Bononienſi, Præpoſito Solodurenſi & Cantori Turicenſi: qui in Dialogo *de Nobilitate & Ruſticitate*, deſcribit *Itinerarium urbis Romæ, in quo deſignatæ* fuerint *provinciæ, maria, urbes, leucæ, milliaria, inſulæ.* Ubi autem hanc tabulam viderit *Malleolus*, promtum eſt ex Comitis *Nuenarii* verbis cognoſcere: qui, in commentar. de *Gallia Belgica*, viſum *Spiræ* ſibi ait, in Bibliotheca publica *Itinerarium Theodoſianum.* Idem tamen cum aliud a ſe, vetuſtiſſimum quidem, perluſtratum demonſtret in Bibliotheca *Peutingeri*, Protonotarii Auguſtani: *Henninius* in not. ad *Bergier.* indicari hoc altero putat fragmenta & particulas tab. *Peuting.* a *Velſero* apud *Aldum* editas: quæ ratio locum non habet, cum id factum ſit anno demum 1591; *Nuenarius* autem mortuus 1530. Eandem autem illa duplici commemoratione tabulam deſignari, ex eo patet, quod unam eandemque rem ex utraque refert, *Aſciburgum*, inter *Vetera Caſtra* & *Noveſium*: cum in *Antoniniano* Itiner. edit. *Bertianæ*, eius loco legatur *Gelduba* & *Calone*; in *Weſſelingiana* autem *Calone* tantum. Nec dubie poſt illud tempus, quo *Malleoli* oculis uſurpata tabula fuerat, *Spiræ* manſit, donec ad *Conradum Celtem* pervenit. *Cap. IV* primum vitia ſuperiorum editionum declarat, & multorum virorum eruditorum peccata notat, qui ipſum avtographum tabulæ huius non conſuluere. Nam *Velſeri* quidem, præcipua illa, editio, præterquam quod ad dimidium menſuræ modum contracta, breviora omnia atque imminuta, eoque ipſo non obſcuriora modo reddidit, verum etiam perturbatiora: linearum quoque ductus, ac numerorum notas, varie permutavit; cuius generis 268 errores deprehenſos, Noſter, longa ſerie *pag. 39* commentarii huius propoſuit. Et tamen *Velſerus*, ſumma fide omnia deſcripta, ſancte confirmabat. Ex eo ducta *Hornii*, *Bertii*, *Bergierii*que exempla, aliquanto, uti par eſt, vitioſiora. Talibus editionibus uſi viri docti, mirum non eſt, ſi infinitis erroribus im-

implicarentur, falſique ipſi, aliis imponerent. Cautum eſt iam ab hoc periculo Viris doctis, poſtquam ea, quam ab initio commemoravimus, & ab Autore Cl. exponitur C. V. diligentia & ἀκρίβεια adhibita ab Gener. *Scheibio* in hac nova editione, licebitque iam tuto uti *Peutingeriana* tabula in vetere Geographia illuſtranda.

CASTI INNOCENTII ANSALDI, DE BAptiſmate in Spiritu Sancto & igni, Commentarius Philologicus. Cui accedunt Orationes duæ in Athenæo Ferrarienſi habitæ.

Mediolani, 1752, 4.

Alph. 1 plag. 15.

Hunc commentariolum, *Anſaldo* Viro Clariſſ. quidem maxime, ſed quodammodo etiam *Phil. Argelato* debemus, quo ſuadente ſcriptus, curante autem editus eſt. Ratio argumenti tractandi hæc eſt, ut opinionibus veterum ac recentiorum enumeratis examinatisque, quid ſibi maxime placeat, oſtendat. Primum autem hoc pro certo ſumit, *ignis* verbum non e margine in textum veniſſe, contra quam *Millio* viſum. Eo porro verbo negat primo intelligi ignem purgatorium, quod is ſignum Meſſiæ eſſe nequeat, aut afflictionem piis impendentem, aut baptiſmum martyrii, aut belli Hieroſolymitani incendium, aut vim Spiritus Sancti igneam. Nec ad Eurum in Palæſtina, tempore æſtivo noxium, reſpici putat, quod *Nonnenio* & *Deylingio* noſtro, Viro Celeb. viſum, aut ad terræ combuſtionem, quo trahit *Thom. Burnetius*, nec ad *purgationem per ignem*, ut *Schœtgenio* nuper placuit, e *Sanhedrin f. 39, 1,* & *Numer. XXXI, 23,* quacum nihil illi baptiſmo Chriſti commune eſſe, res ipſa oſtendat. Ipſe exiſtimat, *Joannem* verbis iſtis excellentiam Chriſti, & baptiſmi ab ipſo inſtituti, indicare voluiſſe,

fuiſſe, quæ ſe exſeruerit miraculis, cum Chriſti baptiſmo, non autem *Joanneo*, conjunctis. Nam & ipſos Judæos, notante *Lightfoto*, facultatem patrandorum miraculorum רוח הקודש vocare. Βαπτίζειν porro idem eſſe atque *conſecrare*, *initiare*. Ut igitur Iſraelitæ per nubem & mare initiati fuerint, quod iis miraculis divina *Moſis* miſſio planiſſime firmaretur, ſic per miracula inſignia initiandos homines diſciplinæ Chriſti fuiſſe. Quo loco etiam docet, *Joanni* propterea miraculorum patrandorum vim datam non fuiſſe, ne pro Meſſia haberetur, cujus id ſignum tradiderint Prophetæ, eamque vim *Spiritus* nomine appellari ab ipſo Chriſto *Jo. VII, 37, 38*. In qua interpretatione vitioſum videtur, quod *Spiritus* quidem, non autem *ignis* ratio habetur. Atque hæc eſt ſumma operis, paucis paginis comprehenſa. Ceterum, multæ aliæ per hanc occaſionem natæ quæſtiones ac diſputationes acceſſerunt, quibus liber ad eam magnitudinem crevit, quæ, ſi ſolum illud, quod propoſitum erat, tractaretur, eſſe nullo modo poſſet. Sic *Cap. 4*, diſputat, quare *Ioannes* ſe *Eliam* eſſe negaverit, & de opinione Judæorum de Elia ante Meſſiam redituro: quo loco defendit etiam *Zachariæ Luc. I*, interpretationem verborum *Malachiæ* אליה הנביא per προφήτην ὑψίςυ, putatque verba Prophetæ commode verti poſſe: *Ecce ego mitto vobis Domini Dei Prophetam*; denique opinionem Judæorum e verſione LXX ortam. Quæ valde veremur, ut probet multis: cum veſtigia illius opinionis in media Judæa reperiamus, *Zacharias* autem non preſſe interpretari locum *Malachiæ* voluerit; ſitque tota illa *Malachiæ* interpretatio contortior. Credebant autem per *Eliam* reſtitutum iri, quæ in altero templo deſiderabantur. Hic longa diſputatio de Schechinah, e ratione vulgari: item alia adverſus *Baſnagium*, negantem uſpiam in ſacris libris *Eliam* vocari Prophetam; excidit aliud agenti id *Baſnagio*, nec refutatione indigebat: denique adverſus ſomnia *Burnetiana*, de univerſali Iudæorum converſione, inque terra repurgata regno Chriſti millenario, Chriſto per modum Schechinæ ſe eminus oſtendente. Poſt, quomodo

omnia

Digitized by Google

omnia illa, quorum reſtitutionem Iudæi per *Eliam* exſpectabant, per Chriſtum reſtituta ſint, oſtendere inſtituit, initio facto a Schechinah, quam in locis reperit omnibus, ubi δόξα τȣ̃ Θεȣ̃, omninoque δόξα Χριςȣ̃ occurrit. Ad calcem ſubiectæ ſunt *duæ Orationes: altera* de *larvata ſimplicitatis, in tradenda Theologia, ſectandæ methodo*, oppoſita Proteſtantibus Theologis, inprimisque *Turretino, Mosbemio & Zimmermanno*, qui negant, aliunde dogmata religionis Chriſtianæ, quam e ſacris libris, confirmanda: in qua ad extremum auditoribus, vere ſimplicem ſe Theologiam, ſc. *Thoma* duce, traditurum, promittit. Altera eſt *de moderatione animi in ſtudiis Theologicis.*

IN PINDARI PRIMUM PYTHIUM DISSERtatio, habita Cantabrigiæ, in Scholis publicis Imo Kal. Iulias A. D. MDCCL, a GUILIELMO BARFORD, M. A. Collegii Regalis ſocio.

Cantabrigiæ, typis academicis excudebat I. Bentham, 1751, 4 mai.

Plag. 21.

Cum variis de cauſis literarum Græcarum ſtudia hodieque in Britannis mirifice floreant: non exiguum eruditionis ingeniique ſpecimen dediſſe popularibus *Barfordus* exiſtimandus eſt vir doctiſſimus, primum *Pindari*, lyricorum Poetarum principis, Pythium interpretatus. Placuit eidem, ſine ullo præloquio, hanc, quam vocat, diſſertationem, lectoribus in manus tradere; unde ex ipſa tantum operis perfectione de eius iudicare licet conſilio. Deſcribit *Pindari* carmen laudatum in certas partes, quibus ſtatim ſubiungit obſervationes ſuas, in quibus modo ingenium Poetæ, eiusque in pangendis carminibus artem, commendat, modo lumen carmini ex hiſtoria antiqua affert, modo in veram vocabulorum vim inquirit, modo emendare verſus, ſed raro, veramque iis lectionem, ab aliis ſollicitatam, conſervare nititur. Liceat ſpecimen aliquod

 gene-

generis cuiusque annotamentorum hic afferre, unde ad cete-
ra Lectores noſtri poſſint coniecturam facere. Primo igitur
Pag. 1, 2, 6. *Pindari* artificium, magnumque in primis ingenium, in exor-
7, 8, 9, 13, 16. dio, viſione fingenda, deſcriptionibus, ut aquilæ, Aetnæque,
concinnandis, digreſſionibus, in quibus eum admiratione
prorſus dignum eſſe iudicat, & ſubnectendis ſententiis, ap-
10. 18. prime cerni docet. Aquilam ubi ille deſcribit, contra eos
2. diſputat, qui antiquum *Iovis* ſimulacrum in animo habuiſſe
Pindarum coniiciunt, atque neminem eum, præter optimum
naturæ exemplum, reſpexiſſe putat, propterea, quia nec pi-
ctores nec ſtatuarii ita queant aquilam effingere, ut, *Iovis*
ſceptro inſidens, altiſſimo ſomno opprimi, alasque iamiam
7. demittere videatur. *Virgilium* vero *Æn. III*, *571* in Ætna
deſcribendo hanc Pindari picturam reſpexiſſe, ipſi fit probabile.
Utrum vero Epicus, an Lyricus Poeta ſit præſtantior, diu
multumque inter grammaticos diſputatum eſſe, atque a *Pin-
dari* partibus *Gellium*, a *Virgilii* *Cerdanum* ſtetiſſe, docet;
ipſe vero Auctor haud obſcure litem dat ſecundum vatem
Thebanum. Deinde antiquam hiſtoriam paſſim illuſtrat, cu-
ius rei exemplum habemus Typhœum, quem diverſis mon-
4. tibus, pro temporum diverſitate, ſubieciſſe veteres oſtendit,
& *Strabonem* quidem *Lib. 16* Geograph. *pag. 750.* Pindarum
Pyth. 8, 20 & *Æſchylum* Prom. *verſ. 351* Ciliciæ montibus;
ſab[illegible]ſo, apud lacum Serbonidem, Ægypti antro, *Herodo-
tum* Thal. *Cap. 5* unde vapores eius mortiferi Τυφῶνος ἐκ-
πνοαὶ dicebantur; alios Ætnæ, monti Siciliæ, propterea,
quia omnis terræ tractus, a Cumis Italicis ad Siciliam us-
que cavernoſus erat atque inflammatus, *Strab. V, pag.*
5. *248.* Quam fabulam Græcis, de angelorum prolapſione, hi-
7. ſtoriam, ex mente quorundam, oſtendiſſe obſervat. Quæ de
Siciliæ fertilitate, de Ætna, qui Catane ante dicebatur, aliis-
que rebus, paſſim erudite monet, ſilentio præterimus. Ad
verſ. 126 obſervat, Δωριῆς appellari Spartanos, quod in Pelo-
ponneſum, plurimæ Dorienſium deductæ eſſent coloniæ.
Linguæ Doricæ ſpecimen afferre *Ariſtophanem* in Lyſiſtr.
verſ. 987 neque Lacedæmonios tantum Dorienſium clariſſi-
mos

mos fuiſſe, ſed alias eiusdem peninſulæ civitates idem ſibi Pag. 14.
nomen vindicaſſe, docet. Hinc numeroſas in Siciliam, Aſia-
ticam Doridem, Tarentum, Crotona, aliasque inferioris Ita-
liæ oras, colonias deductas eſſe, ait: ipſos vero Dores, qui 15.
in Peloponneſo conſederant, ex Theſſaliæ, iuxta Pindum, re-
gionibus migraſſe, ex *Strabone Lib. V pag.* 221 vero ſimile fa-
cit. Veniendum nunc eſt ad obſervationes illas, quibus de
vera vocabulorum quorundam poteſtate diſputat. Atque hic
primo nobis occurrit illud Pindari: τὸν ὑγρὸν νῶτον, quod 3.
Schmidium peſſime, *delectatione perfuſum*, interpretatum eſſe
iudicat; alios, metaphoram dithyrambicam ſubeſſe vocabulo
voluiſſe docet, quæ tamen qualis ſit, ignorare ſe profitetur.
(Sed rediiſſe tamen in eius memoriam deinde videtur; facit 18.
enim ipſe metaphoræ debacchantis violentiæ mentionem,
temperamento quodam leniendæ.) Ipſe, ἐνδιάχυτον in Scho-
liis ſecutus, putat, Poetam intellexiſſe *dorſum ſinuoſum*, ac fin-
xiſſe, ſubſidere aquilæ corpus alternis vicibus, & attolli aut
reciprocari inter dormiendum, reddito & recepto ſpiritu.
Interpretationem hanc ſatis tuetur auctoritate *Xenophontis*, de
re equ. *pag.* 950 edit. *Leuncl.* (*Cap.* 1) & *Longini* de ſublimi
§. 34 Eleganter. Ὀργὴν *verſ.* 173, in ſenſu minime vulgari 19.
uſurpari docet. Nomen enim illud, & iram proprie indica-
re, *Ariſtot. Rhet. II, Cap.* 2, & ſenſu bono dici, ut hic, &
alibi apud *Pindarum Iſthm.* 2, *verſ.* 52, & pro moribus, qui-
bus quisque præditus eſſet, poni, (*Soph. Aiac. verſ.* 1172,) ob-
ſervat. Critici partes uno tantum in loco agit: κατασχό-
μενος *verſ.* 18 in καταγχόμενος mutari oportere, ut Oxo- 5.
nienſes ſenſerant, ideo negans, quia, uti ratio docet, figura
conſtare ſibi debet, non variis imaginibus rerum, undecunque
ſumtis, & inter ſe pugnantibus, diſtincta eſſe: quippe quæ non
maieſtatem, ſed pannoſam oleant & ſordidam paupertatem.
Ex quibus omnibus facile intelligent Lectores noſtri, *Pinda-
rum*, ſi totum illuſtratum ita haberemus, pueris adoleſcenti-
busque accommodatiorem futurum eſſe, quam viris, eruditio-
nis laude præſtantibus.

IO. MICH. HEUSINGERI EMENDATIOnum libri duo, quibus ex veterum ſcriptorum Græcorum & Latinorum integris aliquot Voluminibus, plurima menda eximuntur, multa eorum loca explicantur, non nulla vindicantur. Accedunt eiusdem antibarbaræ Latini ſermonis obſervationes, in unum corpuſculum collectæ, & multis partibus auctæ. Edidit, atque indices neceſſarios adiecit, FRID. HEUSINGER, I. M. F.

Gothæ, apud Chriſtianum Mevium, 1751, 8.
Alph. 1 plag. 10.

Eo magis lugendus eſt *Heuſingerus* ille, quo minor iam eſt literis eligantioribus deditorum, nedum eas huius exemplo callentium, numerus. Interea grati ſuſcipimus, vel poſt funera viventem virtutem, atque iſtud nominatim opus oſculamur. Partes ipſe titulus deſignat. Emendationum prior Liber uni *Lactantio* datus eſt, cui multorum locorum incorruptam ſcripturam, ab aliis vel poſthabitam, vel præteritam, vel nondum repertam, auctor ſibi reſtituiſſe videtur, idque partim e codice *Gothano*, pleriſque ceterorum præferendo, partim e libris Seculo XV, & XVI, publicatis, partim etiam e coniectura. Non poſtrema fuit in eo cura Græcorum: inde, quæ Sibyllinis e libris, e Triſmegiſto, ceteriſque miſcentur, quantum valeant robore, penes eos erit iudicium, a Latinis qui ſeiunxere nunquam. Id quidem certum eſt, non verſus modo plurimos, in vulgaribus exemplis, a modorum poeticorum legibus recedere, ſed & in oratione ſoluta quædam a probata loquendi conſuetudine diſcrepare. Quod eo magis mirandum, ubi plurimos editores, & in iis *Aldum Manutium*, a *Marco Muſuro*, Græco homine, adiutum, multa menda ſuſtuliſſe videmus, quæ poſteriores, aut retinuerunt, aut revocarunt, noviſque de ſuo cumulaverunt. Poſterior liber ſcriptoribus Græcis & Latinis datus eſt: quamquam & idem opuſcula integra, primoque loco fabulas *Æſopias*, quæ Græce vulgatæ ſunt, easque præſertim, quas ipſe non recenſuit Auctor, opus imperfectum relin-

Digitized by Google

relinquens, & quidquid inde naſcitur laudis permittens aliis. Ibi convenientiſſimus emendationi & explicationi fabulæ XVIII locus erat, quam antea filius, Ienæ degens, ſcripſerat; noſter autem, aliud agens, cum non exhibuerit loco ſuo, poſtremis pagellis ſervare, quam omnino ſupprimere maluit. Excipit fabulas *Himerii* declamatio in *Iulianum* imperatorem, ab *Io. Alb. Fabricio*, ex *Ebingeri* ſchedis primum in lucem revocata, nunc autem accuratius, ex Auguſtano codice, deſcripta. De Latinis, *Iuſtini* loca non ita multa tetigit auctor; aliquanto plura *Corn. Celſi* de medicina; ſed *Curtii*, *Senecæ*, *Plinii*que minoris, maxime priorum librorum, menda ſuſtulit plurima. Memoravit inter hæc *Albricum*, ævi medii μυθογραφον, cuius epitomen modo publici iuris fecere *Munkerus* & *Staverius*; eiusque poetarium, quod periiſſe creditum eſt, ſalvum ad nos perveniſſe docuit. Tot volumina velut uno faſce comprehendendi, cauſa fere fuit unica, lectorum faſtidium, quorum plerisque fore ſe putabat moleſtum; ſi, quemadmodum in priore Libro, ita etiam in hoc, uni tantum immorari vellet. Antibarbaras obſervationes eruditorum iudicio ſubiicit vir doctiſſimus, laudabili ſane conatu: nam ſicubi, potiſſimum hic loci, vis erit coniuncta fortior. Ante vero quam exhiberi ea fortitudo queat, eadem omnes de parte rem latinam contemplentur, easdemque ſecundum regulas iudicent, oportet. Non ſufficit, ætatis aureæ ſcriptorem aliquod adhibuiſſe vocabulum; poetane fuerit, an orator, an alius ſcriptor, conſiderandum erit. Multum etiam intereſt, Davusne loquatur, an Oedipus. Nec oblivioni eſſe regula debet, tamquam ſcopulos, ſic eſſe rarum & infrequens vocabulum evitandum. Hic opus eſt adſiduitate, iudicioque firmiſſimo; nec umquam alias magis dies eſt diei magiſter. Tot invenimus rationes, vel *Heuſingero* gratias agendi, vel obitum illius, quamvis haud immaturum, dolendi; ſed filium reliquit, quem, licet aliis in ſpatiis occupatum, idoneum iudicavit, qui commentationes paternas, etiam affectas, perpolitas ſuo Marte, publicam emitteret in lucem. Huic ipſi præſertim iam indices debemus, *Tullianum*que librum, de of-

ficiis, ope codicum manuſcriptorum, & exemplarium vetuſtorum, copioſiſſimis obſervationibus illuſtratum a parente, proxime debebimus. Sed, ſpem haud quaquam emittentes in futura, contenti ſumus *Catone* præſenti. Quod quantopere ſimus ut eluceſcat, dare aliquot operis ſpecimina iuvabit. Dabimus vel unum & alterum, licet difficilis ſit in hacce copia ſelectus, & plenam ipſi ſcripto ſitim ſervare malimus. Servamus ad *Lactantium*, *Æſopias* fabulas & ad alia loca quod attinet. De *Iuſtino* ſaltem obſervamus, locum *Lib. XII cap. 10* adverſus cel. *Trillerum* vindicari: cum loco *velaretur*, ille præferat *levaretur* retineri. *Lib. II cap. 2 Vincentii Bellovacenſis* e *ſpeculi hiſtoricalis Lib. III cap. 36* lectio: *ſine arbitris*, *ſine conſciis*, pro *convicio* recipitur; ubi nos quidem, qua ratione ſic hiſtoricus cognoſcere potuerit, ignoramus, & præterea poſteriorem lectionem amplioris eſſe ſententiæ credimus. *Alberici* libellus, de imaginibus Deorum, vel poetarium, totum invenitur in Bibliotheca Gothana. Præfixum eſt verboſum ſatis procemium, quod *Revius* in *hiſtoria Daventriæ*, ex hoc *Munkerus* in præfat. ad *Tom. II* mythographor. Latinor. ſub *Fulgentii* nomine publicavit, auctoritate membranæ Gothanæ, reddendum auctori, & a mendis aliquibus perpurgandum. Ipſi quoque ſcripto pauca iunguntur in codice Gothano, nec ea tamen omnia ab auctoris eſſe manu videntur: nam inepte quædam e ſuperioribus repetuntur. Liber ipſe, cuius primum Caput eſt *de ortu idololatriæ*, plura continet haud iniucunda lectu, neque tantum fabulas narrat, ſed & antiquos ritus & mores illuſtrat. Agens enim de Saturno, priſcam ſepeliendi rationem deſcribit, & e *Servio*, nec minus aliis ſcriptoribus Græcis & Latinis, ea paſſim adfert, quæ de multa lectione teſtantur. Ad epiſtolas *Plinianas* quod attinet, cum ſuis virtutibus pluribus commendantur, quæ nunc in omnium manibus ſunt polititſimæ, tum eo quoque nomine non poſſunt non eſſe cariſſimæ veteris eloquentiæ ſtudioſis, quod e communi literarum quaſi naufragio, non ſalvæ ſolum evaſerunt, verum inde pariter quam minimum vitii contraxerunt, Germanamque illam ætatis argenteæ Lati-

Latinitatem illibatam fere conſervarunt. Adeoque, quod bonis libris aliis exitio, ſaluti fuit illis, quod ævo medio, bibliothecarum in angulis neglectæ iacuerunt, neque literatis hominibus, aut librariis, dignæ viſæ ſunt, quæ legerentur a multis. Teſtis eſt *Vincentius Bellovacenſis*, Seculi XIII ſcriptor, ætatis ſuæ doctiſſimus, qui *Plinianas* Epiſtolas ad diverſos ſe modo centum invenire potuiſſe confitetur, in *ſpeculi hiſtoricalis Lib. X cap. 67.* Decimus Liber ante Seculum XVI in lucem non emerſit, nec Libri VIII, IX, potuerunt omnes epiſtolæ primis editionibus publicari. Antibarbaras obſervationes auctor ſecundum grammaticæ partes diſpeſcuit. Ita vero ſcribendum eſſe probat: apſis, hadrumetum, aſpernor, aetites, Amſtelodamum, Arginuſſæ, Atilius, balliſta, biſextilis, Bucephalus, cælum (quaſi cærulum, a cæruleo colore) Cænina, Cæninenſis, cæpe, contio (pro concio), Cotys, Decimus prænomen, Decius cognomen, diſyllabus, dromadarius, diota, Emiſa, Emiſenus, Hephæſtio, faſtigare, Colonæ, Hieroſolyma, iatralipta, Ituræi, Jupiter, lucri facio, Margarita, milliarius (pro millenarius), milvus, Murena, Nectanabis, pediſequus, Phalericus portus, Phintias (non Pythias), Popilius, Porſena, Papius, ſeculum, ſuboles, ſterquilinum vel ſterculinum, ſtrategema, ſuſpitio, (contractum ex ſuſpicitio, unde antepenultima longa), Threicius, Thyias, Vindobona, Xanthippus, & alia. Reliqua nimirum exquirent ipſi lautitiarum huiusmodi ſtudioſiores.

SERIES MISNENSIUM EPISCOPORUM, CUM EX aliis documentis, tum præſertim ex literarum, contractuum ac donationum Miſnenſis eccleſiæ breviario manuſcripto, reſtituta & illuſtrata, ſtudio & opera P. SIGISMUNDI CALLES, e Societate Ieſu.

Ratisbonæ & Viennæ, ſumtibus Emerici Felicis Baderi 1752, 4, cum mappa geographica diœceſeos Epiſcopatus Miſnenſis.

Alph. 2 plag. 8.

Concinnandæ hiſtoriæ huius occaſionem dedit Codex MSt. quem Autor inter ſupellectilem librariam Patris *Antonii Steyereri*, Soc. Ieſ. qui quondam Sereniſſimæ Poloniarum Reginæ a ſacris confeſſionibus fuit, invenit, in quo deſignatio omnium documentorum, ad Epiſcopatum Miſnenſem ſpectantium, continebatur. Nullus quidem dubitat, illam *Steyerero* fuiſſe mentem, ut, neceſſariis documentis adhibitis, Epiſcopatus olim illuſtris, aut notitiam brevem ederet, aut pleniorem hiſtoriam elaboraret, ſed mortem interceſſiſſe, quo minus deſtinata effectui daret. In vicem huius ſucceſſit Noſter, qui in eo operam poſuit, ut epiſcoporum ſeriem, in vulgatis catalogis ſatis turbatam, ſuo & ordini & tempori reſtitueret, ac eorum res commentario illuſtraret. Quare, ut uſum aliquem eximii huius codicis faceret, cum epiſcopatus hic a nemine pro dignitate deſcriptus eſſet, quæ apud alios invenit ſtudioſe collegit, iuſtaque annorum ſerie digeſſit, quo ita ſucceſſio antiſtitum pleniori narratione percenſeretur. Tabula chorographica diœceſeos Miſnenſis, pariter debetur induſtriæ *Steyereri*.

Operi præmittitur diſſertatio de provincia, urbe, & eccleſia Miſnenſi. In illa ſitus Miſniæ determinatur; de Sorabis & Daleminciis, qui in Miſniam impreſſionem fecerunt, eorundemque diis & ſuperſtitione, diſſeritur, debellatis tandem ab *Ottone*, & *Henrico*, Saxoniæ principibus, & ad religionem Chriſtianam perductis. Urbs Miſnia eſt condita, ut Slavorum impetus refringeretur. Huius ab *Henrico I* Reg. Germ.
Pag. 1- 9. A. 930 conditæ, notitia ex *Georg. Fabricio* datur. Urbe conſtituta, de eccleſia condenda conſilium agitavit, quoniam autem morte præpediebatur, rem eam moribundus filio, *Ottoni I* auguſto commendavit. Ille A. 938, III id. Jan. fundamenta poſuit, ac terminos diœceſeos deſignavit, quam *Ioannes XIII* poteſtate metropolitani, vel alius antiſtitis, exemit, ac ſe-
9 - 21. di Romanæ proxime ſubeſſe voluit. Hoc tamen de primis illius temporibus minus eſt intelligendum; ſatis enim conſtat, initio antiſtitem Miſnenſem Magdeburgico præſuli obnoxium, eiusdemque ſuffraganeum habitum fuiſſe, a cuius demum iuriſdictione immunis eſt declaratus A. 1402, ægre id

Magde-

Magdeburgico ferente. His prælibatis, ſeriem epiſcoporum Miſnenſium ita repræſentat, ut *Fabricium* fere & codicem MSt. ſequatur, quem A. 1581, quo epiſcopatus in manus *Auguſti*, Saxoniæ Septemviri, tranſiit, exaratum fuiſſe iudicat.

Epiſcopos omnino numerat XLIV, quorum 1) *Burchardus*, Pag. 22-32.
qui ex cœnobio Ratisbonenſi, vel alio quocumque fuit miſſus, ut *Ottoni M.* a ſacris eſſet. Templo abſoluto, A. 968 ab *Adalberto*, præſule Magdeburgenſi, fuit initiatus, inque convertendis paganis multum laboris poſuit. Equo A. 972 in itinere lapſus, Cal. Iul. vitam finivit. 2) *Volcoldus*, ſub quo 33 - 39.
grave damnum diœceſi eſt illatum, *Giſilero* Magdeburgenſi alias ſibi partes vindicante, alias antiſtiti Merſeburgenſi adiiciente, quod factum eſt A. 981. Poſt A. 984 a Bohemiæ duce urbe eiectus, ſed a Willigiſo, archiepiſcopo Moguntino, & Erfordiæ, honeſte liberaliterque eſt habitus, inde A. 985 muneri ſuo reſtitutus, eccleſiam ad A. 993 rexit. 3) *Eido*, 33 - 39.
illuſtri Rochliciorum comitum proſapia oriundus. Ad hunc *Otto III* imp. A. 995 divertit, eiusdemque epiſcopatum inſigni acceſſione locupletavit; alia donatio ab *Henrico II* imp. 14 cal. Sept. 1013 acceſſit, ſed per irruptionem Slavorum, & Boleslai, principis Pomerani, diœceſis multum eſt adflicta: deceſſit A. 1015. 4) *Eilwardus*, defunctus A. 1023. 39 - 44.
5) *Hucbertus* ſive *Huprechtus*, de quo apud ſcriptores altum 45 - 59.
eſt ſilentium, fato functus eſt A. 1024 non. April. 6) *Theo-* 59 - 60.
dericus I interfuit concilio Francofurtenſi, habito A. 1027. Mortem ipſius A. 1045 contigiſſe, nonnulli ferunt. 7) *Mein-* 60 - 64.
wardus, quo epiſcopo, collegium canonicorum, qui ante id tempus communi convictu fruebantur, ab *Henrico III* proprios fundos accepit. Mortem alii ponunt in A. 1060. Noſter A. 1051 eveniſſe oſtendit. 8) *Reiſnerus*, ſive *Reginberus*, 65 - 69.
quo antiſtite, A. 1060 cœnobium S. Afræ in urbe Miſnenſi eſt conditum. Agnes, mater *Henrici IV*, epiſcopatum A. 1064 inſigni donatione auxit. Epiſcopus deceſſit A. 1066. 9) *Craf-* 69 - 71.
to, antea præpoſitus Goslarienſis; hunc a dæmone, cum pecuniæ, cuius avidiſſimus erat, numerandæ intentus eſſet, ſtrangulatum fuiſſe, fabulantur. Dignior hoc 10) *S. Benno*, cu- 71 - 73.

ius vitam, res, miracula, amplo commentario ſibi illuſtranda ſumſit *Hieronymus Emſerus.* Ortum duxit ex comitibus Woltenbergicis, literis humanioribus innutritus eſt Hildeshemii, Pariſios etiam profectum, ibidemque doctoris dignitate ornatum, ferunt. Inde ab A. 1049, apud Goslarienſes munere magiſtri & canonici eſt functus, poſt A. 1066 Miſnenſis præſul electus. Ipſo epiſcopo, opimæ donationes eccleſiæ Miſenenſi ſunt factæ ab *Henrico IV* imp. Bore Slavo, & Bezela, Bennonis matre. Verum non ita multo poſt duriora Bennonem exceperunt. In contentione *Henrici* cum pontifice, ab huius partibus ſtabat Benno, quare ipſum comprehendi, omniaque ipſius A. 1075 diripi iuſſit: inde ſequenti anno dimiſſus, quoniam imperatoris iras metuebat, Romam ad *Gregorium VII* confugit, neque, ut probabile eſt, ante A. 1080
Pag. 73 - 88. rediit. *Henricus* marchio gravi eum iniuria adfecerat, cui prædixiſſe dicitur, fore, ut anno ſequente, eodem die, admiſſi ſceleris pœnas daret, quod eventu comprobatum fuiſſe memorant. Ultimum diem clauſit A. 1106, 16 cal. Iun. Multis, iisque magnis miraculis, tum in vita, tum poſt illam, inclutus fuiſſe traditur; quare *Adrianus VI* A. 1523 prid. cal. Iun. ipſum in ſanctorum cœtum retulit, eidemque feſti dies & ſacra ſunt inſtituta. Eius oſſa, emendatione ſacrorum invaleſcente, tandem A. 1576. Monachium ſunt
88 - 104. delata. 11) *Herwigus*, cuius tempore epiſcopatus per Slavos vaſtatus eſt, multique chriſtianorum truculenter ſunt peremti; quare ipſe cum aliis antiſtitibus, principes Germaniæ ad immanitatem refrenandam excitavit. Eccleſiam Wurtzenenſem ipſe inſtituit, eandemque A. 1114 prid. id. Sextiles de-
104 - 113. dicavit. Vivendi finem fecit A. 1118, iuxta alios A. 1119. 12) *Grambertus*, ſive *Gramboldus*, de quo, quæ *Fabricius* habet, emendantur. Ex huius ſententia mors ipſius incidit in annum 1129, ſed Noſter conſenſu aliorum oſtendit, A. 1125
113 - 117. accidiſſe. 13) *Godebaldus*, cui cum Norberto arctior amicitia interceſſit; A. 1131 ab *Innocentio II* obtinuit, ut omnes ipſius poſſeſſiones & præſentes & futuræ confirmarentur. Vivere de-
117 - 121. ſiit A. 1140. 14) *Reinwardus*, cui lis de quibusdam poſſeſſionibus

bus eam *Conrado* marchione interceſſit, quam compoſuit *Con-*
radus II imperator. Fatis ceſſit A. 1146, 9 cal. Aug.
15) *Bertholdus*, quem nonnulli ſilentio prætermittunt, Pag. 121-122.
per breve admodum tempus munere ſuo functus. 16) *Al-* 122-124.
bertus, vir eruditus, prudens, & eloquens, a *Conrado* imp. ad
Manuelem Comnenum, imperatorem Græcum, miſſus, obiit
in itinere. 17) *Bruno*, qui a quibusdam omittitur, denatus A. 124-126.
1154, 4 id. Iun. 18) *Gerungus*, abbas ante Boſovienſis. Exu- 126-127.
libus Flandrienſibus A. 1154, Coronam, villam prope Wurtze-
nam, habitandam conceſſit. A. 1157 *Vladislaus*, rex Bohe-
miæ, Miſniam armata manu infeſtabat, ſed non ita multo
poſt, facti pœnitentia ductus, antiſtiti fecit ſatis. A. 1160 con-
ventui principum Erfordiæ interfuit, a quibus, ut imperatori
adverſus Mediolanenſes ſuppetiæ ferrentur, tum decretum fuit.
Bibliothecam epiſcopalem primus adornare cepit. Mortem 127-137.
oppetiit 12 cal. Dec. 1170. 19) *Martinus*, ante canonicus ec-
cleſiæ Miſnenſis, vir doctus, A. 1179 concilio, quod Romæ
habebatur, interfuit. *Burckardo de Kittliz*, qui fundos ali-
quos, eccleſiæ Miſnenſi ereptos, reſtituere nolebat, ſacris in-
terdixit. Monaſterium Ciſtercienſe Dobriluci conditum eſt
A. 1184. Conventui principum, Moguntiæ A. 1188 habito,
interfuit, quo expeditio in Palæſtinam decreta fuit. De vita 137-146.
deceſſit A. 1190. 20) *Theodoricus II*, cuius initia, propter mo-
tus in Miſnia, turbulenta fuerunt; etiam apud *Cœleſtinum III*
A. 1166 fuit accuſatus, quaſi legitime electus non eſſet, ve-
rum adverſarii cauſa ceciderunt. Lites cum *Henrico II* Burg-
gravio, qui in iura epiſcopatus involaverat, per arbitros ſunt
compoſitæ. A. 1206 feſtum diem S. *Auguſtino* quotan-
nis celebrari per diœceſin iuſſit. Morti ſuccubuit 3 cal. Sept.
A. 1207. 21) *Bruno II*, qui A. 1209 epiſcopus conſtitutus 146-153.
fuiſſe dicitur. Hoc ſedente, lis de decimis cum Miltenſteiniis
ita incruduit, ut epiſcopatui damna multa inflicta, ipſe epi-
ſcopus captus, & ſacerdotum aliquis fuerit ſauciatus, quæ
tandem lis ita diremta eſt, ut ad ſolutionem ſe de novo obli-
gare debuerint, & gravi cenſura eccleſiaſtica notarentur. A.
1222, urbs Miſnenſis grave incendium eſt experta. Multa
com-

commodo epiſcopatus adquiſivit. A. 1228, quidam ipſum apud *Gregorium IX* criminati erant, ac ſi ob decrepitam ætatem muniis ſuis exantlandis par non amplius eſſet: verum cum res antiſtitibus Magdeburgenſi & Brandenburgenſi diſcutienda data eſſet, adverſarii ipſius repulſam tulerunt; non multo
Pag. 153-163. poſt vivis exceſſit A. 1229. 22) *Henricus*, cui imp. *Fridericus II* omne aurum, argentum, vel aliud metallum, quod vel in fodinis, vel in fluviis reperiretur, addixit, eidemque facultatem monetæ cudendæ conceſſit. A. 1237 *Friderico II*, Brixiam obſidenti, adfuit A. 1237. Vivis eſt exemtus A. 1240.
163 - 168. 23) *Conradus I*, qui ſub auſpiciis muneris ſui S. *Pauli* cœnobium Lipſiæ, una cum aliis, initiavit. Canonici Miſnenſes apud *Hugonem* legatum pontificium accuſati erant, quod ab eccleſia ſua abeſſent; hos proinde, literis ad *Conradum* A. 1252 datis, graviter monuit Pontifex, ut officio ſuo facerent ſatis. *Innocentius IV* A. 1254 imperavit, ne quis in canonicorum collegium reciperetur, nec beneficium aliquod acciperet, niſi pontificiis literis munitus eſſet, item, ne quis præter pontificem, intra proximum triennium, excommunicationis, vel ſuspenſionis ſententiam pronuntiaret. Morte interceptus eſt
168 - 180. A. 1258. 24) *Albertus II*, vir doctus, & moribus probatis. A. 1261 flagellantium ſectam, quæ per diœceſin invaleſcebat, compreſſit, ſacris excluſit, ac terris ſuis eiecit. A. 1264 cœnobium virginum regulæ Ciſtercienſis, quod *ſtella* S. *Mariæ* dicebatur, ſtrui eſt cœptum. Ultimum diem clauſit A.
180 - 187. 1266. 25) *Witigo*, ex generoſa Camentiorum gente creatus. Lites inter marchiones Brandenburgicos, itemque *Albertum*, comitem Brennenſem, in favorem epiſcopi, per arbitros ſunt diremtæ. A. 1285 dierum 40 indulgentias illis eſt pollicitus, qui ſepulcrum S. Bennonis viſitaturi, & ad templi fabricam aliquid daturi eſſent. A. 1286 interfuit conventui Numburgenſi, in quo decretum *Honorii V*, vel potius *IV*, contra illos eſt promulgatum, qui bona eccleſiaſtica vel diriperent, vel alienarent. Indulgentias 40 dierum eccleſiæ Miſnenſi, item ædiculæ S. *Cunigundis* extra muros Halæ, conceſſit. A. 1290 conventui principum Erfordiæ interfuit. Urbem Dresdam,

dam, *Friderico* marchioni, fiduciario nomine A. 1292 cal. Octobr. tradidit. Vitam cum morte commutavit A. 1293, 2 Non. Mart. 26) *Bernardus*, pariter e Cameutiorum genere, cuius regimen minus auſpicatum fuit, anno quippe 1294 omnia bello turbabantur, præterea Pirna & Dresda ab ipſo venditæ fuiſſe dicuntur; quare *Bonifacius VIII* A. 1298 cal. Maii Merſeburgenſi epiſcopo in mandatis dedit, curaret, ut alienata bona reſtituerentur. Fato ſuccubuit 4 id. Octobr. 1299. 27) *Albertus III* ex comitum Leiſnicenſium familia. Huic A. 1308. 11 Cal. Sept. *Fridericus*, Landgravius Thuringiæ, omnia privilegia, confirmavit, & nova addidit. Viventium numero eſt exemtus 5 Non. Nov. 1312. Huius ſucceſſorem, 28) qui fuit *Fabricius*, nominat *Wilhelmum*, alii *Wicigonem II* A. 1315. Adfuit A. 1319, *Ioanni*, Bohemiæ regi, cum in eum iura in tractum Budiſſinenſem, Luſicenſem, ac Furſtenbergium, transſcriberentur; quo ipſo anno urbem Dresdam ceſſit *Friderico*, Miſniæ marchioni. Mortem eius non in A. 1347, ſed 1343 incidiſſe, documentis fide dignis demonſtrat. 29) *Ioannes I* Iſenbergius. A. 1352 contentio, quæ inter vicarios perpetuos Miſnenſes, & cives eiusdem urbis, de cenſu annuo gliſcebat, eſt compoſita. Cum abbas Kemnicenſis ſe iurisdictioni epiſcopali ſubducere vellet, ab *Innocentio VI* ipſi eſt iniunctum, ad officium ut rediret. Deceſſiſſe dicitur Non. Ian. A. 1370. 30) *Conradus II*, qui, quoniam in iter Romanum, item, pro confirmatione magnos ſumtus fecerat, reditus aliquos epiſcopatus vendidit. A. 1374, 15 cal. Nov. ſuæ ditionis clericis ſpopondit, ſe nil quidquam moliturum eſſe, quod ipſorum iuribus ac inſtitutis foret adverſum. Deceſſiſſe videtur A. 1376. 31) *Ioannes II* de *Genzenſtein*, qui A. 1380 archiepiſcopus Pragenſis eſt electus, mortuus Romæ A. 1400 17 Iun. 32) *Nicolaus de Miſna*, antea præſul Lubecenſis. Huic cum *Ludovico*, præſule Magdeburgenſi, ingens fuit certamen, quod etiam in apertam vim prorupit, defunctus A. 1391, 3 id. Febr. 33) *Ioannes*, gente Kittelitia procreatus, quo ſedente, feſtum S. S. Trinitatis, iubente *Bonifacio IX*, celebrari

Pag. 187 - 209.
209 - 216.
216 - 220.
220 - 236.
236 - 247.
248 - 255.
255 - 260.
260 - 267.

Digitized by Google

eſt cœptum. Senio confectus, conſentiente capitulo, munere
ſe ſuo abdicavit, illudque in Thymonem, illuſtri Colditiorum
Pag. 267- gente editum, cognatum ſuum, tranſtulit. Huius tempore inſi-
270. gnis mutatio contigit; nutu quippe *Bonifacii IX*, epiſcopatus
Miſnenſis nexu & iure antiſtitum Magdeburgenſis & Pragen-
ſis fuit exſolutus, & curæ pontificis proxime ſubiectus. A.
1409, iuſſu *Wenceslai*, Bohemiæ regis, ad concilium Piſanum
eſt miſſus, in quo, *Benedicto XIII* & *Gregorio XII* depoſitis,
Alexander V ad faſtigium pontificium eſt evectus. Cum in
itinere ſpoliaretur, *Alexander* damnum ſua beneficentia ex
270-280. parte compenſavit. Finem vivendi fecit A. 1410, 4 Non. Dec.
34) *Rudolphus* de *Plaweniz* 4 id. Ian. qui æs alienum ab an-
teceſſore contractum, ex parte ſoluit. Quo anno obierit,
281-283. non conſtat. 35) *Ioannes IV*, *Hoffmannus*, antea Theologiæ
Profeſſor in Academia Pragenſi & Lipſienſi. Num Concilio
Conſtantienſi, ut *Fabricio* eſt viſum, interfuerit, non li-
quet. A. 1429 Huſſitæ impetum in Miſniam fecerunt, in-
gentem ſtragem terræ intulerunt, multosque internecioni de-
derunt; A. 1450 mos, ſacram euchariſtiam vaſculo incluſam
per urbes vicatim circumgeſtandi, in Germania invaluit.
283-292. Epiſcopus obiit 7 cal. April. 1451. 36) *Caſparus* de *Schœn-
berg*; quo epiſcopo, *Joannes Capiſtranus* Miſniam venit, &
in maximo hominum concurſu adverſus luxum eſt concio-
natus, populum ad expeditionem adverſus Turcas hor-
tando. A. 1454 Pragam eſt profectus, contentionem inter
Ludovicum, Bohemiæ regem, & *Fridericum II* electorem, de
finibus, compoſiturus; mortalitatis legem implevit prid. cal.
293-301. Iun. 1463. 37) *Theodericus de Schœnberg*, qui, quoniam ſtu-
diis literarum favebat, bibliothecam ſuam, quam ex Italia attu-
lerat, publicis uſibus conſecravit. Data occaſione de fratri-
bus calendariis diſſeritur, & quales fuerint declaratur. Vi-
301-307. vere deſiit prid. id. April. A. 1476. 38) *Ioannes V de Weiſ-
ſenbach*. Hic Edictum *Sixti IV*, quo cavetur, ne ad canonica-
tum, vel præbendam admittatur, niſi nobilis, militari genere,
ex utroque parente, & legitimo matrimonio, aut doctor, vel
licentiatus in Theologia, vel in iure, aut medicinæ magiſter,
inte-

Digitized by Google

integrum exhibetur. A. 1480 *Erneſtus* princeps elector inſtituit, ut in templo Miſnenſi cathedrali, diebus noctibusque, absque intermiſſione, diſtributis operis, caneretur. A. 1485 ex indultu *Sixti IV*, *Erneſtus* & *Albertus*, Saxoniæ duces, literas publicarunt, quibus ſignificabant, ius conferendi præpoſituram, decanatum, aliaque maiora in eccleſia Miſnenſi munera & præfecturas, in ſe translatum eſſe. E vita demigravit A. 1487 cal. Nov. 39) *Ioannes VI* de *Salhauſen*, decanus ante Miſnenſis, & decretalium doctor. Non longe ab auſpiciis muneris ipſius, ſuper diverſis prærogativis gravis eidem lis a capitulo eſt intentata, quæ interventu *Georgii* ducis compoſita fuit. A. 1492 feſtum de ſacra lancea celebrari eſt cœptum, 40 dierum indulgentiis additis. A. 1499 *Georgius* de *Gutenſtein*, oppidum Biſchofswerdam doloſe invaſit, domos ac templa ſpoliavit, cives aliquot captivos abduxit, quorum quidam in vinculis perierunt, qua re multum detrimenti epiſcopo eſt illatum. A. 1502, 15 cal. Febr. indulgentiæ ad ſepulcrum S. Bennonis ſunt confirmatæ. A. 1507 *Chriſtianus Baumhamer*, in gratiam ordinis teutonici in Livonia, indulgentias in diœceſi Miſnenſi colligere nitebatur; cui vero antiſtes ſe acriter oppoſuit. Sub idem tempus quidam nobiles bello ipſum laceſſiverunt, eiusque rebus haud parum nocumenti dederunt. Lis etiam cum *Georgio* duce ipſi de moneta eſt ſuborta. Cum in eo eſſet, ut Benno in ſanctorum ſocietatem adlegeretur, inde ab A. 1414 paſſim exſtiterunt, qui in illius vitam, res geſtas, & miracula inquirerent. Vale ultimum vitæ dixit A. 1518. 4 id. April. De miſſalibus, ipſius cura editis, quædam adduntur. 40) *Ioannes de Schleiniz*. Hic, cum *Lutheri* doctrina per diœceſin diffunderetur, ſcriptum de euchariſtia illi adverſum, emiſit. Quæ mutationes inde fuerint conſecutæ, quaque via ſe illis avertendis oppoſuerit, enarratur. Cum A. 1523 literæ *Adriani VI*, quibus Bennonem ſanctorum cœtui adſertum eſſe ſignificabatur, perferrentur, A. 1524 cultus illius initium eſt factum. Quid *Georgius* dux, pro tutanda priſca religione, ſit molitus, exponitur. *Hieronymi Emſeri* elogium exhibetur. Epiſcopus, turbatis & acci-

Pag. 307-322.

322-338.

acciſis rebus ſuis, A. 1534. Romam petiit, reliquum vitæ tempus ibi quiete acturus; verum cum ipſo illo anno *Clemens VII* mortem oppetiiſſet, quo patrono nitebatur, non diu in Italia hæſiſſe, ſed ad epiſcopatum ſuum rediiſſe videtur.
Pag. 358-345. Obiit placide 3 id. Oct. A. 1537. 41) *Ioannes VIII* ex Miltitiorum familia. Cum, mortuo *Georgio* duce A. 1539 *Henricus* ſucceſſiſſet, ac *Lutheri* doctrina per diœceſin introducta eſſet, *Ioannes*, quod ſe Miſnæ non amplius tutum crederet, Stolpenam ſedem epiſcopalem transtulit. Viventium cœtui
345 - 350. eſt exemtus prid. cal. Dec. 1549. 42) *Nicolaus II* qui natales ſuos ducebat ex illuſtri Caroloviciorum gente, fato ſuccubuit A. 1555. 43) *Ioannes IX*, ex Haugvitiorum genere, nuper ex Italia redux: huic, cum nondum triennium in munere exegiſſet, *Ioannes Carolowizius* gravem litem movit, ut etiam armis adverſus eum ageret, prædia ipſius diriperet, ſede ſua Stolpa exturbaret. Ea controverſia tandem aucto-
351 - 353. ritate principis electoris fuit compoſita. Stolpa ſedes epiſcopalis Wurtzenam eſt translata. Gorlicii cœnobium ordinis minorum S. *Franciſci*, in quo unus adhuc monachus, *Urbanus Weisbach* ſuperabat, annuente Leiſentritio, epiſcopatus per Luſatiam adminiſtratore, A. 1563 d. 12 Iul. ſolemni modo ſenatui eſt traditum, ut in ſcholam converteretur. A. 1576 epiſcopus, oſſa Bennonis, Monachium ad
353 - 356. *Albertum*, Bavariæ ducem, deferenda curavit. Tandem *Ioannes* A. 1581 ob permultas, easque graviſſimas cauſas, ſe epiſcopatu abdicavit, *eiusdemque gubernationem ad certos annos in commendam*, quæ propria ipſius ſunt verba, *Auguſto electori* dedit. Tabulæ reſignationis, abdicationis, & traditionis, inte-
356 - 364. græ exhibentur, ſignatæ d. 20 Octobr. A. 1581. Epiſcopus
364. poſt matrimonium cum virgine generoſa contraxit, & ad A.
365 - 384. 1595 ſupervixit. Subiunctus eſt indiculus iurisdictionis epiſcopatus Miſnenſis. Coronidem imponit index rerum memorabilium.

IO. BAPTISTÆ BARTHOLI, OLIM IN UNIVERSItate Patavina ſacrorum canonum publici Profeſſoris

pri-

primarii, nunc vero Epiſcopi Feltrienſis, Comitis &c. Apologia pro Honorio I, Romano Pontifice.

Auſugii, 1750, ſuperiorum permiſſu. Proſtat Feltriæ apud Eduardum Foliolum, 4 mai.
Alph. 1 plag. 6.

Cardinem doctrinæ pontificiæ in eo verti, ut Pontifex Romanus, in rebus quæ *fidem* ſpectant, ab omni omnino errore immunis habeatur, illamque prærogativam, per *Petrum* cathedræ Romanæ conciliatam, per continuam ſucceſſionem transmiſſam, conſervatamq. eſſe, credatur, abunde conſtat. Verum enim vero, cum antiſtitum Romanorum nonnulli, manifeſtorum, eorundemque gravium, errorum poſtulentur, interque illos ſpeciatim *Honorius I:* Auctor officium eccleſiæ ſuæ commodum facturus, hanc ab illo labem depellere conſultum duxit. In inſtitutionibus iuris canonici receperat, demonſtrare, illum Monotheliſmi erroribus implicitum haud fuiſſe; quod hac commentatione ſe ita confeciſſe ſibi perſuadet, ut in poſterum illo argumento, ad infringendam prærogativam præſulum Romanorum, uti liceat nemini. Opus inſcriptum eſt *Benedicto XIV*, P. M. Defenſionem quidem *Honorii* plures iam in ſe ſuſceperunt, ſed illi, iudice Noſtro, vias lubricas, aut impeditas atque perdifficiles, ſunt ingreſſi, vel illum non ita omni culpa liberaverunt, ut non aliqua vel hæreſeos, vel conniventiæ, vel indiligentiæ ſaltem, culpa in ipſo remaneret, quod de *Boſſueto* potiſſimum iudicandum cenſet. Contra, illam viam ſe iniuiſſe audacter pronuntiat, quam adhuc nemo preſſerit, quaque *Honorius* ab omni hæreſis ſuſpicione, & a conniventiæ etiam, vel negligentiæ culpa omni exſolvatur; quinimo de catholica fide optime meritus, & in Monothelitarum hæreſi comprimenda, officio ſuo functus eſſe videatur. Integrum opus *Cap. XXX* abſolvitur, illudque quaſi tripartitum eſt; priori, quo de tota cauſa iudicari queat, ſiſtit Monotheliſmi hiſtoriam, poſteriori defenſionem *Honorii* molitur.

Cap. I diſcrimen inter *monophyſitas* & *monothelitas* indicat,
& utrorumque opiniones declarat. Hi natales ducunt a *Ser-*
gio, præſule Conſtantinopolitano, quem tamen prævertit
Theodorus, Pharanis in Arabia antiſtes, a quo Sergium hære-
ſin accepiſſe eſt probabile; ſed ante A 633 prodiiſſe, aut ſe-
Pag. 1 - 8. ctam condidiſſe, non videtur. Ipſo hoc anno, *Cyrus*, patriar-
cha Conſtantinopolitanus, libello ſynodico promulgato, mo-
notheliſmum propagare ſtuduit, adverſarium nactus *Sophro-*
nium, tum temporis monachum; verum neque apud illum,
neque Sergium, quidquam effecit. Ipſe ille non multo poſt
epiſcopus Hieroſolymitanus creatus, concilium Palæſtinæ
coegit, in illoque multis patrum teſtimoniis, duas in Chriſto
eſſe voluntates, duasque operationes, adſeruit, & acta *Honorio*
itemque Sergio ſubmiſit. A. 636 Sergius ectheſin publica-
vit, qua monothelitarum doctrinam confirmare eſt adniſus;
ei nomen imperatoris *Heraclii*, ſed falſo, præfixit. *Sophro-*
nius Honorium, de hac hæreſi, eiusque incremento, certum
8 - 18. reddidit. *Cap. III* hiſtoriam ab A. 639 - 648 exponit. Ser-
gio A. 638, fatis functo, ſucceſſit *Pyrrhus*, qui, quæ a *Ser-*
gio & *Cyro* decreta erant, confirmavit, ectheſin ſynodali con-
ſtitutione confirmandam curavit, & epiſcopos, ut ſubſcribe-
rent, coegit. A. 641 *Ioannes IV*, in concilio Romano, mo-
nothelitarum dogmata damnavit, ſpeciatim ectheſin, ſcripſit
etiam ad Pyrrhum, ſed fruſtra. Hoc ipſo *Conſtantinus*,
Heraclii filius, ectheſin publicis locis propoſitam auferen-
dam, conſcindendamque curavit. A. 643 *Theodorus* P. M.
ſollemne condemnationis ectheſeos decretum Conſtantinopo-
lin miſit. Pyrrhus, quam A. 645 abiuraverat Monothelita-
19 - 25. rum hæreſin, A. 646 de novo eſt amplexus. Ipſo hoc an-
no concilia aliquot in Africa adverſus monothelitas ſunt ha-
bita; ad imperatorem, pariter *Paulum* patriarcham Conſtanti-
nopolitanum, ſcripſerunt, precati, ab impietate ut recederent.
Theodorus P. Pyrrhum, in errorem relapſum, condemnavit A.
647. Scripſit etiam ad *Paulum* Conſtantinopolitanum, ut ad
25 - 29. veram fidem rediret. *Cap. V* ab A. 648 - 657. A. 648. *Pau-*
lus typum edidit, eidemque nomen imperatoris Conſtantis
præ-

præmiſit, quo diſputationes omnes, tam de una, quam duabus voluntatibus in Chriſto, & operationibus, prohibebantur. Hunc Conſtans A. 649 ad *Martinum* pontificem miſit, ſuadens, ut illum ſua conſenſione adprobaret: verum hic non eſt adſenſus, potius errores monotheliticos, illorumque fautores, in publico concilio condemnavit, idque literis quaquaverſum miſſis, ipſi etiam imperatori, ſignificavit. Qua re motus imperator, *Martinum* A. 653 in exilium miſit, & Conſtantinopolin perductum, multis iniuriis, verberibus, ac plagis adfectum, in carcerem detrudendum curavit. Inde A. 655 Cherſonem fuit deportatus, ubi 16 Sept. vitam cum morte commutavit. Ipſo hoc anno *Petrus* Conſtantinopolitanus ad *Eugenium I* P. miſit epiſtolam ſynodicam, qua ſententiam ſuam obſcure propoſuerat, ſed ſuſcepta non eſt. A. 656 S. *Maximus*, quia Monothelitis nec cedere, nec typum admittere volebat, in exilium eſt eiectus. *Cap. V* ab A. 657 - 672. A. 662 S. *Maximus*, S. *Anaſtaſius*, & *Anaſtaſius* alter, presbyter Conſtantinopolitanus, flagris cæſi, lingua & manu dextra mutilati, per urbem circumducti, Lazicen exulatum ſunt miſſi, ubi duo priores non ita diu poſt obierunt, tertius, quadriennio elapſo, deceſſit. A. 663 imp. Conſtans, per varias ambages tandem in Siciliam delatus, in balneo interfectus fuiſſe dicitur. *Cap. VI* ab A. 672 - 681. A. 676 *Conſtantino*, præſuli Conſtantinopolitano, certiſſimus monothelita *Theodorus* ſucceſſit, qui epiſtolam hortatoriam ad *Donum*, pontificem Romanum, dedit, ut pacem cum eccleſia Conſtantinopolitana coleret. A. 678 imp. *Conſtantinus* ad eundem de ſynodo ſexta cogenda ſcripſit, ipſo autem, antequam literæ perferrentur, morte intercepto, ſucceſſor Agatho accepit. *Theodorus* munere ſe ſuo abdicavit, veritus, ne monotheliſmus in proximo concilio damnaretur. Ei ſuffectus eſt *Georgius*. A. 679 Agatho diverſa concilia contra monothelitas indixit, qui etiam A. ſeq. legatos Conſtantinopolin ad concilium miſit. Concilium hoc fuit convocatum, ut fides de duabus Ieſu Chriſti voluntatibus ac operationibus explicaretur, ac contrarium ſentientes condemnationi ſubiicerentur-

Pag. 30 - 33. 33 - 39. 40 - 48.

Digitized by Google

Pag. 49-56. rentur. Finis eidem eſt impoſitus d. 16 Sept. A. 681. *Cap. VII* brevis deſcriptio illorum, quæ in concilio hoc geſta fuerunt, exhibetur. Pontificii legati doctrinam eccleſiæ Romanæ tamquam indubiam normam propoſuiſſe dicuntur. Monothelitæ illis, qui ſententiam ſuam adoptarint, accenſuerunt *Honorium*, quibus legati contradixiſſe feruntur. Quid prioribus duodecim actionibus fuerit conſtitutum, & qua ratione Macarius, ob pervicaciam in monotheliſmo defendendo, munere ſuo fuerit exutus, declaratur. Notandum, mono-

57-68. thelitas ad conſenſum *Honorii* ſemper provocaſſe. Recenſio illorum, quæ in concilio fuerunt acta, continuatur *Cap. VIII.* Libri, qui a Monothelitis conſignati erant, fuere prolati ac damnati, interque illos epiſtola prior *Honorii*, poſterior cum reliquis ſcriptis fuit combuſta, in primipilos illorum, *Honorium* etiam, anathematis fulmen vibratum; fidei confesſioni ſubſcripſerunt omnes, ipſe etiam imperator, addita clauſula pœnali in illos, qui alienum quid ab hac credituri eſſent.

69-80. *Cap. IX* accuſationum capita, quibus *Honorius* petitus eſt, exponuntur, ſcil. in hæreſi hac reprimenda non ſatis diligentiæ adhibuiſſe, inque epiſtola ad *Sergium* ſatis teſtatum iviſſe, cum ipſo conſpirare. Quare in concilio cum reliquis Monothelitis aliquoties fuit condemnatus, ab ipſo etiam *Leone II*

81-82. non unis literis. Hinc paulatim gradum ad ipſius defenſionem promovet auctor. Huius defenſionem ante concilium ſuſcepiſſe adfirmat *Ioannem IV* P. itemque S. *Maximum*, martyrem. Inde per 700 & plures annos nemo eſt inventus, qui cauſam *Honorii* ageret, quod factum fuiſſe iudicat Cl. Auctor, ex ignorantia hiſtoriæ eccleſiaſticæ, & quod nemo

82-83. acta huius concilii debita induſtria excuſſerit. Poſt concilium Conſtantienſe, purpuratus *Ioannes de Turrecremata, Lib. II* de eccleſ. *cap. 93* viam defendendi *Honorii* excogitavit; alii exiſtimarunt defenſionem eſſe perdifficilem; alii largiuntur, ipſum, qua privatum hominem, in errorem prolapſum fuiſſe, literasque ad *Sergium* non ut pontificem ſcripſiſſe, *Pighius*, quem ſecuti *Bellarminus* & *Baronius*, arbitratur, acta concilii fuiſſe corrupta, & pro nomine *Theodori*, *Honorii* poſitum eſſe;

eſſe. Alii ex adverſa parte, iique doctiſſimi viri, actorum ſinceritatem propugnantes, adſeverarunt, non ob hæreſin, ſed negligentiam in damnando monotheliſmo, anathema ipſi dictum fuiſſe. *Cap. X* novam defendendi *Honorium* viam proponit. Primum igitur examini ſubiicit varios modos, quibus eruditi viri *Honorium* ab impacto crimine vindicare ſunt aggreſſi; inde oſtendit duas epiſtolas, ab *Honorio* ad *Sergium* miſſas, inque concilio lectas, partim interpolatas, partim ſuppoſititias eſſe, de quibus ut ſincerius iudicium ferri poſſit, illas integras, una cum literis *Sergii*, repetere conſultum duxit. *Cap. XI* epiſtola *Sergii*, quæ in actione XII ſexti concilii exſtat, in medium adducitur. *Cap. XII* multo ſtudio contendit, *Sergii* epiſtolam adulteratam fuiſſe; teſte *Ioanne IV* & S. *Maximo*, martyre. Cum autem his contraria eſſe videantur, quæ in ectheſi habentur, multus eſt in eo, ut demonſtret, *Sergium* ſententiam ſuam callide texiſſe, præterea ipſam ectheſin, non vivo *Honorio*, ſed illo mortuo, edidiſſe. *Cap. XIII* dat exemplum epiſtolæ prioris *Honorii* ad *Sergium*, qualis in actione XII comparet. *Cap. XIV* epiſtola altera eiusdem ad eundem; *Cap. XV* argumenta, ex ipſis monothelitis ducta, proferuntur, quibus probatur, alteram epiſtolam confictam, alteram interpolatam eſſe. Poſito hoc, *Sergii* epiſtolam a Monothelitis fuiſſe corruptam, & quidem ita, ut epiſtolæ *Honorii* reſponderet, conſequi inde non dubitat, idem eveniſſe epiſtolis *Honorii*. De poſteriori pronuntiat, a Monothelitis *Honorio* fuiſſe ſuppoſitam; priorem, quod ad maximam ſui partem, ab iisdem fabricatam, eidemque multa adſuta eſſe. Id, ex ipſo illarum argumento adparere, opinatur. In priori, unius voluntatis in Chriſto fit mentio, in poſteriori unius, vel duarum operationum ſilentium commendatur, de voluntate ne verbum quidem habetur. Quæ unam voluntatem Chriſti reſpiciant, ab *Honorio* profecta fuiſſe fatetur, quæ vero ad unius vel duarum operationum reticentiam pertineant, ea a Monothelitis intruſa fuiſſe coniectat. Unam in Chriſto eſſe voluntatem, ſi tantum de natura Chriſti humana ſermo ſit, ſecundum catholicam fidem recte dici. Hoc ipſum inde colligit, quoniam *Sergius*, quod ei reſponſum

Pag. 83 - 87. 88 - 92. 93 - 102. 103 - 112. 113 - 119. 120 - 122.

 fuiſſe

ſuiſſe memoratur, non illico divulgavit, in ectheſi de operationibus Chriſti ſilentium ſibi indixit, *Honorium* minus laudavit, & ectheſin ſuam duobus annis poſt, quam *Honorius* vivis exceſſiſſet, publicavit, nec *Severino*, *Honorii* ſucceſſori, a quo ectheſin confirmari volebat, *Honorii* auctoritatem obiecit.
Pag. 123-128. *Cap. XVI* ex ectheſi atque typo argumenta elicit, quibus literarum, *Honorio* adſcriptarum, ſuppoſitionem detegi poſſe exiſtimat. Ectheſis demum poſt mortem *Honorii* fuit edita, quod argumento ipſi eſt, in *Honorii* literis ea tum non fuiſſe ſcri-
129-133. pta, quæ in ectheſi *Sergius* ſcripſerat. Idem ex typo, quo vetabantur omnes, unam, vel duas in Chriſto voluntates, unam vel duas operationes, dicere. Hinc argumentatur: quare *Martinus*, in concilio Lateranenſi, ubi typum condemnavit, literas *Honorii* ne quidem nominavit? quare Monothelitæ, qui condemnationem typi ægre ferebant, exprobrarint, ipſum præter & contra ius parcere *Honorio*? quare imperator Conſtans, cum a *Martino* flagitaret, typo ut ſubſcriberet, ad
133-135. literas *Honorii* non provocaverit? *Cap. XVII* ex *Ioannis IV* & S. *Maximi*, martyris, defenſione adſtruitur, literas controverſas adulteratas fuiſſe. Pyrrhus, literis *Honorii*, ad ſtabiliendam hæreſin abuſus erat; ſed *Ioannes*, de reticentia unius, vel duarum in Chriſto operationum, nihil habet, id tantum adfirmat, unam in Chriſto, ratione humanæ naturæ, voluntatem dixiſſe. Concludit, ex his patere, tum temporis epiſtolas *Honorii*, quales in concilio prælectæ, nondum exſtitiſſe, ſed alteram poſt adulteratam, alteram totam confictam fuiſſe. S. *Maximus* literas, ad *Sergium* ſcriptas, a falſis Monothelitarum interpretationibus vindicavit, quod facere non potuiſ-
136-140. ſet, ſi literæ iam tum exſtitiſſent. *Cap. XVIII* oſtenditur, pontifices, *Honorium* excipientes, *Severinum*, *Ioannem IV*, *Theodorum*, & *Martinum I*, ectheſin damnaviſſe, non literas *Honorii*, quod facere debuiſſent, ſi in illis deprehenſa fuiſſent, quæ in iis deprehenduntur, quales in concilio ſunt exhibitæ. Defenſor Gallicanæ declarationis, *Lib. XII cap. 25* quare literas *Honorii* non notaverint, has protulerat rationes: quia pontificatum præclare geſſerit, in pace eccleſiæ deceſſerit,

rit, neque aliquid malo animo fecerit, ne, ſi damnaretur, Monothelitæ illo patrono gauderent; denique, quod literæ hæ ad orientales ſcriptæ, occidentalibus vix cognitæ fuiſſent: quibus opponit ea, quæ ſententiæ, quam defendendam ſumſit, favere videbantur. *Cap. XIX* inquiritur in tempus interpolationis, eiusque forte auctores. Non multo ante concilium ſextum illam inſtitutam fuiſſe, iudicat; auctores nominat *Macarium*, præſulem Antiochenum, qui iſtiusmodi fraudibus ſe infamem reddiderit, itemque *Theodorum*, qui ſe patriarchatu Conſtantinopolitano abdicaverat. *Cap. XX* illa indicantur, quæ literis *Honorii* fuerint immiſſa, quæ ſcil. de reticentia unius aut duarum in Chriſto operationum in illis habeantur, quæque ad eiusdem operationes quoquo modo pertineant. Huc quoque refert locutiones minus cautas, quibus doctrina de duabus in Chriſto operationibus notatur: eſſe *vocem novam, vocis novæ inductum vocabulum*, & quæ huius generis ſunt alia. Hoc ita ſe habere, probat teſtimonio *Ioannis*, abbatis cuiusdam, viri ſpectatæ fidei & doctrinæ, quo in ſcribendis literis illis uſus fuerit *Honorius*, quique pro illo apologiam paraverit. Porro commentitium id habet, quod in ſecunda epiſtola in concilio fuit lectum, ac ſi Sophronio, ne duas in Chriſto operationes diceret, ſcripſerit, Sophroniique legatis id perſuadere voluerit. *Honorius* unam in Chriſto voluntatem nominando, id de naturæ humanæ voluntate voluit intellectum, & ut ab illo carnis voluntatem corruptam removeret. Ab hæreſi progreditur ad negligentiam, cuius ab aliis accuſatur; dicunt, non ſatis vigilaſſe, ut Monotheliſmus ſupprimeretur; a qua igitur culpa ipſum immunem præſtare ſatagit *cap. XXII.* Initio *Sergius* ſententiam ſuam diſſimulavit, ambiguisque verbis propoſuit, ſed poſt, ubi ex latebris ſuis eſt protractus, *Honorius* nihil intermiſit, quod ad hæreſin ſupprimendam facere potuerat. Contra defenſorem declarationis Gallicanæ, adſeverantem, *Honorium* in concilio aliquoties fuiſſe damnatum, & id quidem propterea, quoniam epiſtolæ ipſius longe lateque eſſent ſparſæ, atque Monothelitis miro ſtudio iactatæ, ita ut pontificii nominis auctoritate multi

Pag. 141-146.

147-150.

151-155.

156-160.

161-164.

ſeducerentur, diſputat *Cap. XXIII.* Regerit, epiſtolam, quæ loco ſecundo fuerit recitata, tum demum fuiſſe fabricatam, priorem ſub idem tempus adulteratam, ut hinc tales, quales repræſentatæ in concilio, ante illam ætatem non potuerint di-
Pag. 164- vulgari. Prior, ex ſententia erudit. Autoris, a *Macario* in con-
167. cilio fuit producta, poſterior a *Georgio* chartophylace, qui, quod vero ſimile ipſi videtur, fraudis fuit conſcius, ex palatio patriarchali prolata. Tales igitur cum offerentur, ad damnationem properarunt, qui, ſi diligenter rem expendiſſent,
167-170. fraudem facile olfacere potuiſſent. *Cap. XXIV* demonſtrare adlaborat, *Honorium* ab epiſcopis *inconſulte, temere, atque ſi dicendum eſt magis aperte, iniquiſſime damnatum eſſe.* Sed cum obiici ſibi poſſe præyideret: eſſe tamen concilium hoc magna in exiſtimatione, ita ut doctrinam in illo ſtabilitam eccleſia catholica libentiſſime amplectatur: diſtinguit, inter concilium eiusdemque iudicium, & iudicium epiſcoporum in illo. Illuſtrat hoc exemplo, a concilio Conſtantinopolitano I œcumenico deſumto: huius ſententiam, tamquam univerſalis concilii, ſuam facit eccleſia Romana, canones, ut epiſcoporum, reiicit. Et alia huius generis exempla ſubiicit. Ea vero tanquam concilii decreta habenda eſſe monet, *quæ in cauſa, propter quam coactum fuit, & , conſentiente apoſtolica ſede, fuerint conſtituta; quæ vero præter apoſtolicæ ſedis præcepta prodierint, ea non ſynodi, ſed epiſcoporum tantum iudicia habenda eſſe.* Hæc ubi ad præſens adcommodat negotium, adſeverat, ut pontifex anathemati ſubiiceretur, ex ſententia
171-177. ſedis Romanæ proficiſci minus potuiſſe. Sed his obſtare videtur, Leonem II, monothelitarum damnationem confirmando, *Honorium* etiam damnaſſe, & hoc perinde eſſe ac ſi a concilio factum fuiſſet. Ad hoc probandum, ad Anaſtaſium bibliothecarium provocatur. At enim, contrarium ex ipſo Anaſtaſio *Cap. XXV* evincere conatur Noſter, illum in ſcriniis pontificiis nil quidquam reperiiſſe, quo *Honorii* damnatio, a *Leone II* facta, probari potuerit. Dici etiam poſſe, pontificem doctrinam in concilio propugnatam quidem adprobaſſe, ſed
178-182. non damnationem ab epiſcopis factam. Verum, quod *Cap. XXVI*

Digitized by Google

XXVI agitur, *Leo II*, in literis ad Conſtantinum, *Honorii* condemnationem ratam habet. Sed & illas ab homine Græco, quem *nebulonem* nominat, interpolatas eſſe, queritur. Idem *Cap. XXVII* iudicat de epiſtolis eiusdem ad *Ervigium* regem, & Hiſpaniæ Epiſcopos, quibus condemnationem *Honorii* ſignificet, vel confictas omnino, vel interpolatas fuiſſe. Pergit *Cap. XXVIII* oſtendendo, ne quidem ullum ſequentium pontificum condemnationis ſententiam adprobaſſe. Contrarium adfirmaverat *Gallicanæ declarationis defenſor*, pontifices omnes *Honorii* condemnationem ſuo comprobaſſe adſenſu, cum tamen ſolum nominet *Hadrianum II*, de quo nihilominus ex *Anaſtaſio* pateat, condemnationem non probaſſe. Fatetur quidem, *Honorium* fuiſſe damnatum, ſed ab orientis epiſcopis, non a *VI* Synodo, ac proinde damnationem illam, nec probat, nec ſuſcipit. Sed regerit defenſor, in *libro diurno* *Honorii* damnationem expreſſe legi. *Garnerius*, difficultatem ita expediri poſſe notaverat, verba illa inſititia fuiſſe: Noſter vero in ea eſt ſententia, formulam illam ab epiſcopo, vel patriarcha quodam orientali, ad Romanum pontificem miſſam, non ab Romano pontifice emiſſam eſſe. *Cap. XXIX* obiectionem defenſoris, concilia omnia *Honorii* damnationem ſuſcepiſſe, diſcutit. Non quidem diffitetur, in diverſis ſynodis orientalibus damnationem iſtam repetitam fuiſſe; ſed notat, Græcos, quæ in ſexti concilii actis legiſſent, transſcripſiſſe, & *Honorii* damnationem narrando duntaxat, non probando, memoraſſe. Et ſi quidem condemnatio illa in quibusdam conciliis fuerit repetita, non tamen in omnibus, quod magnum mendacium eſſe pronuntiat. Tandem *Cap. XXX*, eoque ultimo, totus in eo eſt, ut doceat, ex iis, quæ de *Honorio* diſputentur, minus ſequi, creditum fuiſſe tum, Romanos pontifices, cum de fidei dogmatibus aliquid definiunt, errare poſſe. Si forte ſint futuri, qui demonſtrationibus his album non adiiciant calculum, id Clar. Auctori vitio non eſt dandum, qui certe omnes doctrinæ ſuæ opes excuſſit, omnes ingenii neruos intendit, omnemque ſagacitatem ſuam acuit, ut argumentum, quod tractandum ſumſerat, ſi non ad liqui-

Pag. 183–187.
188–195.
196–200.
200–203.
204–208.
209–214.

liquidum perduceret, ſaltem colore aliquo incruſtaret; ſed rei ipſi, quæ ita eſt comparata, ut demonſtrationem, ne quidem probabilem, admittat. Qui cum illis conferre voluerit, quæ prolixius diſputavit *Io. Forbeſius inſtruct. hiſtorico-theol. Lib. V p. n. 206, 269* itemque doctiſſimus quondam Theologus Vitembergenſis, *Martinus Chladenius*, pec. diſſert. de *Monothelismo Honorii papæ in concil. œcum.* VI *damnati*, ipſo opere comperiet, non omnia nova eſſe, quæ nova dicuntur, nec tantum illis pondus ineſſe, quantum vult deprehendiſſe doctiſſimus Auctor videri.

IO. BAPTISTÆ BURSERII DE ANTHELMINTICA argenti vivi facultate, ad PETRUM BALANTERIUM *Epiſtola.*

Faventiæ, typis Benedicti, Impreſſoris Epiſcopalis, 1753, 4. Plag. 6.

Ea eſt ſubinde rerum in eruditione occurrentium verſabilis facies, ut, quæ olim a viris, magna auctoritate pollentibus, pro certis atque indubitatis ſemel traditæ fuerunt, tamdiu inter veritates expeditas ſuum obtineant locum penes poſteros, donec aliquis easdem, vel de novo, ſucceſſu inæquali, experiens, vel accuratius penſitans, cautius dubitare, hinc alium plane in modum, & priori ſæpe prorſus contrarium, iudicare incipiat. Sic quoque comparatum eſt cum Mercurio crudo, qui duobus abhinc circiter ſeculis, tanquam anthelminthicum laudari cepit, licet medici de eius effectu in vermes edendo valde diſſentiant, & tam diverſas foveant opiniones, ut alii lumbricos per argentum vivum necari, alii vero eosdem, cum morbis forte affecti ſunt, ſanitati omnino reſtitui, nec tam deleri illos hydrargyro, quam potius obfirmari, exiſtiment. Nam Clariſſ. *Burſerius*, nactus frequentem occaſionem, in helminthiaſi affectis ſua inſtituendi experimenta, effe-

effectum huius adeo decantati contra vermes remedii non eundem deprehendit, ac ab aliis erat perhibitus, & precario aſſumtus, qui aliarum cauſarum interventui tribuendus erat, ſi tamen ſubſecutus eſſet. Per ſexennium, in plus quam centenis ægrotantibus, quibus certo inerant vermes, ſuas noſter cum mercurio plerumque currente, raro aliis rebus remixto, inſtituit obſervationes, & quidem ſub diverſis morbi, ætatis, conſtitutionis, temporisque conditionibus; fatetur vero, ſe nihil fere deprehendiſſe, quod non antea in iis perſpexerit, quibus nullus datus fuerat mercurius. Etiamſi enim lumbrici poſt Mercurium prodirent, illos tamen fortasſe clyſmatibus & alvum lenientibus foras pulſos fuisſe, neque Mercurium hunc præſtitisſe effectum, potuit credi inprimis, cum aliorum hunc in finem inſtituta experimenta, mercurii effectus reddiderint dubios. Quamvis enim mercurius vivus ad uncias plures nonnunquam adhibitus fuit, multorum tamen dierum intervallo lumbrici ſani atque vegeti, per os, vel per anum demum ſunt educti, nec niſi tunc expulſi fuerunt, cum feces corruptæ, bilioſæ, fœtidiſſimæque ſimul exirent, quæ ſolæ ſua acredine vermes necare potuerunt. Extra corpus quoque in hydrargyrum immiſſi, ad horas aliquot vivi & alacres ſatis manſerunt, neque prius quam intervallo X ad XXIV horarum periere. Proinde difficile eſt credere, mercurio vivo vim quandam inesſe anthelminthicam, cum neque acris, neque acidus, neque corrodens, neque halituoſus ſit, ut ſolo attactu aut effluviis ſuis vermes lædere queat; cum præterea non conſtet perſpicue, an per os, an per cutem ingrediendo, mercurius dicta animalcula interficiat, ſiquidem ne atomus quidem, nec auri contactu, nec lentis opticæ ope, nec inciſione anatomica, nec chemica analyſi, aliisque demum ſubſidiis, ab Auctore Clar. unquam deprehendi de illo potuerit. Interim tamen motum inteſtinorum periſtalticum adaugendo, vel contenta eorundem, & reliquos corporis ſuccos

cos mutando, vim ſuam fortaſſe exerit lumbricis nocivam, quod *Burſerius* noſter in ſuſpenſo relinquit, aliisque diiudicandum commendat. Sollicita cum cura ſuas, quas fecit, obſervationes ſemper inſtituit, omnibusque ambagibus vitatis, ad rem tantummodo facientia adnotavit ubique, qui propterea ab æquis obſervationum æſtimatoribus laude omnino dignus erit cenſendus, tanto magis quidem, cum ipſi propoſitum ſit, plura aliquando, magisque abſoluta, quæ hiſce pondus addant, aut contrarium doceant, experimenta proponere.

POLONIA LITTERATA NOSTRI TEMPORIS, Auctore IO. DAN. IANOZKI, Bibliothecæ Zaluſcianæ Secretario.

Pars I.

Vratislaviæ, apud Io. Iac. Korn, 1750, 8 mai.

Plag. 9.

Auctor, ante biennium, a publicatione huius libelli, ad ſacra pontificia deflexit, deditque, ab omni eo tempore, id ſibi negotii, ut rem litterariam Polonorum, ex voto & præſcripto Illuſtriſſimi Mecænatis ſui, magni Referendarii, ornaret, provideretque, ne, quem litterarum meliorum amorem Reipublicæ inſpiravit tanti Viri exemplum, iterum intercidat. Hoc igitur opere illos commendat, qui in Eruditorum numero haberi iure meritoque

Pag. 7. poſſint. Nos oratores quosdam Polonos & Poetas recentiores ex hac opella ſeligemus. Sunt inter illos: *Ioannes Bielski*, Societatis Ieſu, noſtro iudice, priſcæ vir eloquentiæ, & ingenii fœcundioris ornatiorisque, fama clariſſimus: cuius ſcripta latina ſunt pro inſtitutione grammatica *Emmanuelis Alvari*, oratio habita Caliſſii, ibidemque typis nitidiſſimis impreſſa A. 1746, 4, & pro ſcholis publicis, ſtudiorumque in illis ratione, oratio habita Posnaniæ,

naniæ, ibidemque ſplendidius excuſa 1747, 8; Polonica Pag. 8.
ſunt, duplex tragœdia ſacra, altera Seifadinus Armuſiæ rex, Caliſſii A. 1747, 8 mai. altera Titus Iaponenſis, Poſnan. A. 1748, 8 mai. Feminis, in tragœdiis ſuis locum concedit nullum, ſcriptor iſte Tragicus. *Raymundus Czaſzynski*, 16.
ordinis prædicatorum, ſanctioris doctrinæ lector, concionator eccleſiæ collegiatæ Lovicienſis primarius, edidit 17.
conciones vernaculas Varſaviæ 1754, fol. 5 Alph. *Antonius Ioannes Czeczelwicz*, regiæ maieſtatis ſecretarius apoſtolicus, & civitatis Varſavienſis notarius, patrio ſermone vulgavit ſacrorum epigrammatum volumen, Supraslii, 1742, 4. *Czosnowski*, Caſtellani Viſſogrodenſis filius, cubicularius regius, ſubiicit prelo Tragœdiam Oedipum e Gallico, quo *Petrus Cornelius*, Gallorum Sophocles, compoſuit, ſermone vernaculo venuſtius expreſſam, in 4, *Io.* 18.
Oſtrowski Daneykowicz, theſaurarius tractus Pinſcenſis, ſecretarius regius, oratorum Polonorum exempla, ſuadæ Polonæ latinæque titulo, II Voll. in fol. protulit; alterum 1745, 15 Alph. Polonico ſermone ſcriptas, alterum 1747, 16½ Alph. latinas orationes complectitur. Adiuncta ſunt lectiora Latinæ poeſis exempla, inter quæ principem locum meretur divinum illud epos, quo *Vincentius Uſtricius*, *Ioannis Magni*, Poloniarum regis invictiſſimi, laudes celebravit. *Fabian Dochtorowicz*, Soc. Ieſ. præpoſitus 19.
domus profeſſæ, & rector collegii Varſavienſis, orationes ſacras Polonas publicavit, Varſ. 1748, 4, quas in comitiis generalibus Grodnenſibus habuit. *Matthias Flaſzynski*, Archi- 21.
diaconus Cemenecenſium, & decanus Opatovienſis, Poeta fœcundiſſimus, prelo paratas habet vitas ſanctorum, elegiaco carmine latino ſcriptas, Voll. IV in 4, *Steph. Garczynski*, palatinus Caliſſienſis, eques aquilæ albæ, orat. vernaculam in comitiis anni 1748 Varſaviæ habitam, in folio plag. 2, publicavit. *Staniſl. de Golanka Golanski*, I. U. D. Protonotarius apoſto- 22.
licus, e codice, quem *Virgil. Gleiſſenbergius*, abbas Oſſiacenſis, cum ipſo communicaverat, edidit poema epicum, ſub titulo:

*Boleſlaus II, R. P. S. Stanislai epiſcopi & martyris Craco-
vienſis occiſor, ſua exemplari pœnitentia, quam Oſſiaci, in Ca-*
Pag. 30. *rinthia, egit, in Poloniam redux*, Cracoviæ 1735, 4, opus im-
manibus ſcatens erroribus hiſtoricis & litterariis, ab auctore Po-
lonarum rerum ignariſſimo commiſſis. *Manſuetus Grabowski*,
ordinis minorum obſervant. Bernardinorum per Poloniam
34. maiorem miniſter provincialis, edidit orationes vernaculas de
laudibus ſanctorum, pro feſtis ſolemnioribus, 1738, 4, & oratio-
nes vernaculas de laudibus ſanctorum, pro integro anno, Poſ-
naniæ, 1739 fol. *Fauſtinus Grodzitki*, Soc. Ieſ. edidit *thea-
trum eloquentiæ, illuſtrium perſonarum apparatu, ex antiquiſ-
ſimis & probatiſſimis rhetoribus, oratoribus, & archirhetoribus,
inſtructum: ſeu diſſ.* de *magna arte rhetorica per dialogiſ-*
26. *mum propoſita*, Leopoli 1745, 8, 1 Alph. 15 plag. *Raphael
Hempel*, Soc. Ieſ. vir latinæ linguæ, tum in orando, tum in
fingendis poematis, admodum potens, edidit Clodoaldum,
Daniæ principem, tragœdiam, feriis actam bacchanalibus, a
perilluſtri lycei Varſav. Soc. Ieſ. iuventute, Varſav. 1784, 4,
& Darium, tragœdiam, actam in gymnaſio Pultopolitano, Soc.
Ieſ. Varſav. 1749, 4; addidit orationem de bibliotheca Zalu-
ſciana publica, litterarum in Polonia culturam plurimum iu-
vante, in 4. *Io. de Hylzen*, caſtellani Livoniæ, plures exſtant
29. oratt. Polonæ in comitiis recitatæ, in *Suadæ Polonæ & Latinæ*
31. *Tom. I* paſſim. *Io.* Comes *Iablonowski*, præfectus *Czechry-
nenſis*, eques aurei velleris, edidit hiſtoriam feminarum trium
illuſtrium, *Eſther, Iudith, & Suſannæ*, verſibus Polonis delica-
32. tiſſimis ſcriptam, Leopoli 1747, 4, *Staniſl. Iaworski*, Soc. Ieſ.
Kochanovium, Poetarum Polonorum principem, haud infe-
liciter imitatus, ſacram ſine rhythmis tragædiam, *Ionathanem*,
publicavit Caliſſii 1746, 4, plag. 10. *Nic. Car. Iuniewicz*, or-
dinis S. Pauli primi eremitæ, provinciæ Polonæ a ſecretis, præ-
clarus & egregius Poeta, varia ſcripſit carmina iucunditatis
leporumque plena, propter nimiam vero, quam cenſendis ſeculi
33. moribus adhibuit, libertatem, antiſtitum ordinis ſui auctoritate
ſuppreſſa. Contra, *Salomonis* proverbia, quæ verſibus Polo-

nis

nis expreſſit, magno ſunt in pretio. Lucem viderunt Czenſtochoviæ 1731, 8, *Franc. Ant. Kobielski* Lnceorienſis & Breſlenſis antiſtes, reginæ cancellarius, eques aquilæ albæ, edidit panegyricum Auguſto ſecundo dictum, Cracoviæ 1734, 4. Sermones ſacros ſolennes 1735, 4, conciones Polonas ad Iudæos, in eorum magna celebritate habitas, Leopoli 1746, 4 *Stanisl. Hier.* a S. *Laurentio Kolarski*, clericorum regularium pauperum matris Dei, ſcholarum piarum per Poloniam præpoſitus provincialis, laudabiliter latine publicavit elegiarum LL. III quibus acceſſit decas lyrica, Varſav. 1724, 12, nec minus de emendandis eloquentiæ vitiis Librum I Varſav. 1741, 8, plag. 20, carmen epicum de ſereniſſimi *Stanislai I* regis, Lotharingiæ & Bari ducis, virtutibus, mira elegantia & ſingulari artificio conſpicuum, Lutetiæ Pariſ. 1747, 4, *Eliſabetha Kowalska*, celebratiſſima Poloniæ poetria, cuius inter carmina manuſcripta ſunt hiſtoria *Davidis*, magni apud Hebræos regis & prophetæ, vita S. *Mariæ Magdalenæ*, vita S. *Mariæ* Aegyptiacæ, encomium bibliothecæ Zaluſcianæ, de quatuor anni temporibus carmen, cet. *Franc. Kruſzewski*, Soc. Ieſ. ex ipſius Sarbievii, lyricorum recentium facile principis, codice manuſcripto, publicam in lucem emiſit Odas VII, quæ lyricorum in libris non habentur, Vilnæ 1747, 12. *Ignatius Lazniewski*, Soc. Ieſ. edidit volumen concionum de perpeſſionibus *Domini*, lingua Polona habitarum, Varſav. 1742, 4, *Stanisl. Leſczynski*, rex, & dux Lothar. in Polonos numeros elegantiſſime tranſtulit, ac ſplendidiſſime iuſſit excudi S. *Aurelii Auguſtini* Hipponenſium antiſtitis ſoliloquia, meditationes, & manuale, Nanceii 1745, 8. *Ant. Lipiewicz*, ordinis minorum obſervant. Bernardinorum, concionator eſt Cracovienſis, cuius proſtant conciones Polonicæ, Cracoviæ 1745, 4, impreſſæ. *Fortunatus Loſiewski*, ordinis minorum conventualium S. *Franciſci* concionator Varſavienſis, publici iuris fecit conciones vernaculas, de ſacræ cœnæ myſteriis, Varſav. 1729, 4, Cracov. 1736, 4, concio-

Pag. 34. 35. 36. 38. 40. 41. 42. 43. 44.

Pag. 45. ctiones vern. de quinque ſenſibus humanis, Cracov. 1735, 4. ſimiles de adventu Domini, ibid. 1736, 4. *Ant. Bened.* comes in Wisnicz & Iaroslaw *Lubomirſki*, eques ordinis S. *Andreæ*, præfectus Caſimirienſis & Lipinſcenſis, habuit orationes in comitiis, *Tom. I Suadæ Polon. & Lat.* inſertas.
46. Ibidem utroque Tomo leguntur, *Io. de Malachowice* comitis *Malachowſki*, ſupremi regni Polon. cancellarii, ordinis aquilæ albæ equitis, Orationes. *Adam. Malczewſki*, Soc. Ieſ. contra *Staniſl. Konarſcium* edidit ſpecimina ligatæ & ſolutæ eloquentiæ, Poſnaniæ 1747, 8, & de vera eloquentia diſceptationem, eiusdemque analyſin, e *Cicerone* illuſtratam,
47. ibid. 1748, 4. *Staniſl. Mamczynſki*, I. U. D. cet. inter alia publicavit panegyricos vernaculos lectiores, diis Poloniæ præſidibus dictos, Poſnan. 1748, 4. *Mich. Kniaz Maſſalſki*, caſtellani Vilnenſis, ducis exercitus Lituani cam-
48. peſtris, oratt. exſtant in *Suadæ Pol. & Lat. Tom. I;* ut *Tom. II* filii eius, *Ignatii Maſſalſki*, magni ducatus Lituaniæ notarii, or. de *Ioſepho* comite *Sapieha*, epiſcopatus Vilnenſis coadiutore, omni eloquentiæ & verborum exquiſitiſſi-
49 ſeq. morum apparatu conſpicua. *Lud. Mirke*, S. Th. D. exſtant conciones permultæ vernaculæ, partim calamo deſcriptæ, partim integris foliis impreſſæ. *Gaſp. Modlibowſki*, caſtellani
50. Medirecenſis, oratt. variæ Polon. leguntur in *Suadæ Tom. I. Leonis Morawſki*, canonici metropolitani Gneſnenſis, plures circumferuntur orat. vernaculæ, graves & magnificæ, quarum principem locum tenere videtur, quæ in exſequiis *Theodori Po-*
52. *tocii* primatis dicta eſt. *Antonia Niemirzyczowa* publicari fecit
53. carmina Polonica terſiſſima 1743, 4, *Caſim. Nieſiolowſki*, Caſtellani Smolenſcenſis, exſtant epigrammata vernacula, multaque alia varii generis opuſcula, coniunctim edita Pinſci, 1743, 4. Innotuit & filius illius, *Adamus Nieſiolowſki*, carminibus vernaculis, ibid. 1741, 4, recuſis, 1746, 4. *Ioſeph. Mich. Nogawſki*, concionator Tarlovienſis, uſus ubivis ingenio, quam animo, meliore, publicavit feſta ſanctorum, carminibus elegiacis latinis celebrata, Cracov. 1724, 8, hiſto-

hiſtoriam vitæ & inſignium in eccleſiam & humanitatis ſtudia meritorum *Gregorii Gorczycki*, carmine elegiaco, ibid. 1736, 8, de arte concionandi, Varſav. 1731, 8, Polonice, conciones de laudibus divinæ virginis, Cracov. 1733, 4, Paſtorem eccleſiæ bonum, ibid. 1734, 4, & threnorum libellum, ibid. 1739, 8, Pag 54.
Auguſtinus a S. *Stanislao Orlowski*, ſcholarum piarum ſacerdos 55.
profeſſus, collegii nobilium privati Varſavienſis præfectus, emittet brevi Zayram Voltarii, poetæ inter Gallos ſine exemplo maximi, tragœdiam, Polonis verſibus expreſſam. *Alexius Ozga*, ſcholarum piarum ſecretarius, Vir ad omnem humani- 56.
tatem natura & arte factus, eruditioneque potens, varias edidit oratt. ad Poloniæ principes habitas, & præter alia poemata, ſperare nos iubet Alziram Voltarii, verſibus Polonis. *Car.* 58.
Poſadowski ſancti *Damaſi*, de *Chriſti* ſervatoris cognomentis carmen illuſtratum dedit Varſav. 1736, 8. *Florentini Potkanſ-* 61.
ki, ſcholarum piarum a miniſteriis ſecretioribus, exſtant: epiſt. Gallica de *Zaluſciorum* in rem Polonam litterariam meritis, in *Nouvelle Bibl. Germanique Tom. I, P. I, n. 9. pag. 172-181;* conciones elegantes Polono ſermone, Varſav. 1744, 4 & carmina Latina Polonaque ad eminentiſſimos patriæ viros.
Mich. Caſimiri, ducis in Olyka & Nieswiz *Radziwill*, pa- 66.
latini Vilnenſis, oratt. vernaculæ leguntur *Tom. I Suadæ* Pol. 67.
& Lat. *Ioſephi Reinaldi*, ſcholarum piarum, concionatoris Cracovienſis, conciones Polonæ, Varſaviæ 1745, 4. *Guil. Robertſoni*, archidiaconi Poſnanienſis, ſermones ſacri Cracov. 1724, auctiores Poſnaniæ 1744, 4, lingua Polona. 68.
Lucas a ſancto *Franciſco Roſocki*, ſcholarum piarum, rector Vilnenſis, edidit conciones de paſſione *Domini*, Varſav. 1731. 4. polonice. *Ioſeph. Rychlowski* præter alia plu- 70.
rima venuſtiſſima, carmen ſcripſit heroicum ſub titulo: *concordia, pax & amor, inter armatæ Europæ diſcordias, terris reſtituta, per auguſtiſſimum Hymenæum, inter ſereniſſimos Maximilianum*, electorem Bavariæ, *& Mariam*, regiam Polon. electoralem Saxoniæ principem; nec non inter ſereniſſimos, *Fridericum*, regium Pol. electoralem Saxoniæ,

Antoniam, imperatoriam & electoralem Bavariæ principes,
Dresdæ celebratum, anno 1747, menſe Iunio, Dresdæ, 4,
in quo *Ant. Poninſcium*, Poetam, inter Polonos, noſtro
tempore principem, mira diligentia ac ſtudio eſt æmulatus.
Idem, *Andream Zaluſcium*, antiſtitem Cracovienſem, & Seve-
Pag. 71. riæ ducem, carmine ſeculari celebravit. *Venceslaus Rze-
wuski*, Palatinus Podoliæ, *Auguſti II* virtutes & res ge-
ſtas, carmine Polono, nitoris & maieſtatis pleniſſimo, conce-
lebravit Varſav. 1733, fol. *Mich. Wiſniowieckium*, palatinum
Vilnenſem, oratione funebri Polona laudavit, in *Suada*
72. *Tom. I* legenda. Ibidem *Tom. II* & in *Konarſcii* libello *de
emendandis eloquentiæ vitiis*, tanquam exempla latini ſtili,
reperiuntur *Clementis XII*, P. R. epiſt. ad *Wencesl. Rzewus-*
74. *ki* 1739 ſcripta, & ad illam Palatini reſponſio. Ibidem *Tom. I*
legas *Io. Fr.* S. R. I. comitis in *Koden Sapieha*, cancel-
larii magni ducatus Lituaniæ, oratt. ut *Tom. II P. II* eiusdem
epp. Latinæ ad viros ævi noſtri principes. Nec minus utro-
que tomo leguntur orr. *Ioſephi Stanislai*, comitis in Dam-
74. browna *Sapieha*, Diocæſarienſium antiſtitis ſacri. *Mich.* vero
comes in Bychow *Sapieha*, Podlachiæ palatinus, plu-
res Gallorum tragœdias, maxime *Zayram Voltarii*, verſibus
76. Polonis interpretatus eſt. *Mich. Sieyrowsky*, S. Th. D. Prior
conventus Cracovienſis, edidit panegyricos latinos bene mul-
tos, illos quidem ingenioſiſſimos, ſed admodum impolitos &
plane rudes, iamque dat prelo bibliothecam præſtantiorum Po-
77. loniæ concionatorum, in fol. *Petr. Skoczynski*, concionator
Poſnanienſis primarius, orat. ſeculari vernacula, *Io. Cantio*,
quondam profeſſori Cracovienſi dicata, inclaruit, qua illius anti-
quiſſimæ ſcholæ primordia fataque percenſentur, Poſnan. 1745,
fol. 1 Alph. 7 plag. *Io. Skorski* Soc. Ieſ. prodiit Lechus, heroicum
carmen, regni aurei & liberi primordia, vetuſtatem, fortunam-
que variam decantans, Libris XII, Leopoli 1745, 8, plag. 22.
78. *Laur.* a S. *Roſalia Szydlowski*, prorectoris collegii Varſavien-
79. ſis, exſtant conciones Polonæ, de paſſione *Domini*, auſpicio *Ioſ.
Andr.* comitis *Zaluſcii* publicatæ Varſav. 1748, 4 mai. *Ioſephus*
Szysz-

Szyrzkowski, camerarius caſtri Neocorcinenſis, produxit elegiarum, in varia materia, tam ſacra, quam profana Libros II, Pag. 80.
Cracoviæ 1744, 8. *Gordianus Wanſſowski*, S. Th. D. edidit conciones Polonas morales, Cracov. 1743, 4. *Adamo Waſilewski*, notario Palatinatus Volyniæ, debetur vita *Servatoris*, e virorum divinorum relationibus, carmine Polono terſiſſimo concinnata, Varſav. 1746, in fol. Alph. 5, plag. 3. vir doctiſſimus, *Ant.* a S. Samuele *Wiſniewski*, ſcholar. piar. edidit pa- 82.
negyricos quam plurimos, ſummis Poloniæ Mecænatibus, com- 83.
muni ordinis ſui nomine dictos, in fol. *Io. Franc.* a S. *Ioſepho Wlocki*, concionator Cracovienſis, evulgavit concionum de Chriſti paſſione *Vol. I* Vilnæ 1729, 4, Vol. II Cracoviæ, 1736, 4, Vol. III ibid. 1740, 4, itemque ſermones quam pluri- 84.
mos ſolemnibus ſingulis diebus habitos, unum in volumen redactos, Cracov. 1741 in fol. *Dominicus Wollowicz*, magni ducatus Lituaniæ referendarius, protulit carmen Polonum, exemplar heroicæ Poeſis longe perfectiſſimum, *Mariæ Ioſephæ*, reginæ, dicatum, in fol. *Iac. Wolski*, ordinis S. Antonii Patavini reformatorum, conciones edidit de paſſione Domini, Poſnaniæ 85.
1731, 4, Voll. II Polonice. *Stan. Wolſcius*, R. P. *Benigni Buchowski*, Benedictini Tinecenſis, carmina poſtuma, in lucem emiſit Cracoviæ 1734, 12. *Io. Stan. Koſtka Woykowski* dedit conciones de ſanctis, quibus additæ ſunt aliæ, de adventu *Chriſti*, & paſſione *Domini*. Varſav. 1723, fol. item 86.
conciones pro diebus dominicis, quibus multæ quoque adiectæ ſunt, diebus extra ordinem dominicis & feſtis habitæ, Caliſſii 1733 fol. *Sam.* a S. Floriano *Wyſocki*, 87.
provinciæ Polonæ conſultor, vir arte dicendi potens, oratorem Polonum edidit, illuſtri iuventuti, ſcholas pias frequentanti, ad exemplar propoſitum Varſav. 1740, 4, Alph. 4 plag. 16; conciones vernaculas, ſelectiores, coram illuſtriſſimis tribunalis theſauri Radomienſis iudicibus habitas, Varſav. 1742, 4, conciones vernac. de ſanctis, diverſis in eccleſiis regni principalibus habitas, Varſav. 1747, fol. conciones dominicas, de paſſione Chriſti maieſtatica, ſexcentasque alias oratt. ſacras.

Pag. 88. ſacras. *Nic. Ignatius Wyzycki*, archiepiſcopus Leopolienſis, ſacras duas edidit oratt. alteram S. *Stanislao*, alteram S. *Tereſiæ* dicatam, Cracov. 1725 fol. Polonice. *Io. Zaba*, palatinus Minſcenſis, *Herm. Hugonis* pia deſideria, eodem carminis genere, Polonice verſa dedit, ex officina Supras-
90. lienſium 1744, 8. *Angela Zaleska*, filia Caſtellani Viſnenſis, edet faſciculum carminum omnis generis elegantiorum, a nobiliſſimis Poloniæ Poetis lingua vernacula conditorum, cuius ad calcem accedent *Io. Baptiſtæ Santolii*, canonici regularis, hymni ſacri, ab ipſa in Polonos numeros translati, 8. *Tereſia Zaluska* celebritatem eſt conſecuta vernaculis
92. orationibus, ad illuſtriſſimos regni tribunalis iudices, in
94. *Suadæ Tom. I* exhibitis. *Andr. Stanisl. Koſtka Zaluski* leguntur oratt. plures vernaculæ. *Iac. Zaluski*, *Lud. Bourdalouei* oratt. ſacras Gallicas Polona verſione donavit. *Io.*
101. *Andr. Zaluski* legitur oratio funebris, in exſequiis *Iac. Ludovici Sobieski*, regii Poloniæ & magni ducatus Lituaniæ principis, in 4, omnium eius orationum princeps; quam excipiunt oratt. in laudem mortui principis *Mich. Wisniowiecki*, Palatini Vilnenſis, 4, & in obitum *Io. Alex. Lipski*, Romani cœtus purpurati, declamatio, rel. En igitur oratores & Poetas Polonos, cum ederetur liber, adhuc viventes, quorum indicem gratum lectoribus noſtris futurum, non dubitamus. Ex his, quam gratam rem, Poloniæ ſuæ, orbique litterato, facturus ſit *Ianozkyus*, ſi, quo tramite cepit, perrexerit, facile intelligitur. Neque eſt dubium, patrocinante Illuſtriſſimo *Zaluſkio*, litterarum Statore beneficentiſſimo, operam *Ianozkii*, etiam in poſterum, ad nutriendum eruditionis omnigenæ in Polonis amorem atque ſtudium, apprime valituram.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Iunii Anno MDCCLIV.

Pars II.

NOVUS THESAURUS IURIS CIVILIS ET CANONICI, continens varia & rariſſima optimorum Interpretum, inprimis Hiſpanorum & Gallorum, opera, tam edita antehac, quam inedita, in quibus utrumque ius emendatur, explicatur, atque ex humanioribus litteris, antiquitatibus, & veteris ævi monumentis, illuſtratur. Ex collectione & Muſeo GERARDI MEERMANN, ICti & reip. Roterodamenſis Syndici.

Tomus VI.

Hagæ Comitum, apud Petrum de Hondt, 1753, fol.
Alph. 9 plag. 9.

Superiorum Theſauri huius Tomorum dignitas, atque ubertas doctrinæ, facit, ut & huius Tomi, quamvis ab initio non promiſſi, magna expectatio eſſe debeat. Quæ quomodo ſuſtineatur, iam nobis docendum eſt, recenſendis libris atque ſcriptoribus, eo comprehenſis.

Primum locum, merito, doctrinæ atque elegantiæ cauſa, tenent *Ioſephi Fernandez de Retes* libri ac ſcripta. Quæ quidem *Ioſephus Fineſtreſius*, ICtus inter Hiſpanos hoc tempore clariſſimus, cum edere, propter raritatem, uno volumi-

ne comprehenſa, voluiſſet, ſed redemtorem non inveniſſet, ad *Meermannum* V. C. detulit; iurisprudentiæ bono. Reteſius quidem, e Rami diſciplina profectus, doctrina & eruditione præceptori nullo modo ceſſit. Vitam ac ſcripta, Cel. *Maianſius*, propria commentatione perſecutus eſt, præfixa hiſce ſcriptis a *Meermanno*.

I) *Reteſii Epitaphia illuſtrata, ſive ſolennis publica Relectio* (ad L. 6 C. de relig. & ſumt. fun.) *habita in Salmanticenſium Gymnaſio*, ponuntur, edita illa primum Salmanticæ 1640,

Pag. 13. 4. Qua in Relectione, *Reteſius*, cum primo in univerſum de epitaphiis, ex antiquitate, diſſeruiſſet, eorumque partes peregiſſet, deinde quæſtionem hanc tractat præcipue, utrum ex epitaphiis, de voluntate defuncti, duci argumentum poſſit, ſi v. c. in epitaphio poni iuſſit, ut apud veteres ſæpenumero factum ſcimus, *ut monumentum heredes vel familiam ſequeretur, ſepulcrum eſſet filiis, filiabus, libertis, libertabusque ſuis*: id quod ex ſententia veterum ICtorum Auctor affirmat: eamque in rem L. 6. C. laud. docte interpretatur, & ab omni repugnantiæ vitio liberat. Poſtremæ huius Relectionis parti adiectæ ſunt, *Reteſii & Ruderici Cari*, docti Hiſpani, mutuæ epiſtolæ, ſuper eodem hoc, de Epitaphiis veteribus & eorum ſiglis, loco.

28. II) Eiusdem Auctoris *Opuſculorum libri quatuor, quorum primus totus eſt varius miſcellaneusque, & ex nova plerumque obſervatione; ſecundus de contractibus incertis & actionibus, quæ ex illis competunt, & de pactis in continenti adiectis; tertius Commentarius ad librum ſingularem Quæſtionum publice tractatarum Scævolæ; quartus & ultimus notas uberiores continet ad notas* Claudii, *præfixas libris Reſponſorum & digeſtorum eiusdem* Scævolæ. Exierunt hi quatuor Opuſculorum libri *Salmanticæ* A. 1650 fol. quos ſecuti ſunt ibidem A. 1658 fol. alii quatuor opuſculorum libri, qui in hoc Theſauro illis ſubiiciuntur. Primus horum Opuſculorum liber varias obſervationes, in ſua capita deſcriptas, complectitur, easque maximam partem bonæ frugis plenas. *Capite* quidem *ſeptimo L. 3 §. 1. D. de capite min.* explicatur, non inelegan-

leganter, quamvis magis probemus interpretationem *Conradi*, *Parerg. I*, 2. *Capite 18*, & tribus proximis, de *venditionibus imaginariis*, & *contractu fiduciæ*, diligenter agitur. Liber ſecundus, in quatuor Sectiones tribuitur, & de actione præſcriptis verbis exponit. Prima quidem Sectione contractus innominati, & actiones præſcriptis verbis declarantur; ſecunda, *condictio cauſa data cauſa non ſecuta*, quæ *ob cauſam datorum* dicitur. In quo quidem A. exiſtimat, *cauſam datam* in hac condictione nihil eſſe aliud, niſi cauſam contractui adiectam: quod nobis quidem non ſatis adcurate dictum videtur; quanquam res denique eodem redit. *Cauſa data* hic potius eſt res propter cauſam data. Nam *cauſa* ſignificat omnia ea, quæ propter aliquam cauſam fiunt: unde etiam pro conditione, partibus, aliiſque dicitur. Sectio tertia occupata eſt in condictionibus, quæ tum intenduntur, cum pœnituit eum, qui ex cauſa aliqua dedit. Quarta autem in *pactis in continenti adiectis* explicandis verſatur.

Pag. 89.

157.

Liber tertius habet *commentarios, in Scævolæ librum ſingularem* quæſtionum publice tractatarum: explicanturque novem eius libri fragmenta in Pandecten illata. Quartus autem uberiores notas, in *Claudii notas ad Scævolæ libros Digeſtorum & Reſponſorum*, complectitur. Adiectus iis eſt index in omnes hos quatuor Libros opuſculorum. Sequuntur eiuſdem Reteſii *libri Opuſculorum quatuor poſteriores*. Ac *liber quintus* quidem *de peculio caſtrenſi* tractat. In quo quidem, quod *Ulpianus* in *L. 9 §. 3 D. de iur. dot.* dicit, *recepticia quæ Galli peculium adpellant*, in eo A. exiſtimat, pro *Galli*, legendum eſſe *alii;* propterea quod vocabulum, *peculium*, nullo modo ex lingua Gallica ad Romanos venerit. Recte hoc quidem quod dicit, ipſum vocabulum non e Gallica lingua veniſſe in ſermonem latinum: ſed tamen illud falſum, quod *Galli* mutat in *alii:* repugnat id toti contexto. Nobis quidem videtur, non quidem ipſum vocabulum, ſed vis ac poteſtas ea, ut ſignificet *recepticia* mulieris, a Gallis ciſalpinis, latine loquentibus, ad Romanos perveniſſe: adeoque nihil mutandum.

196.

239.

Digitized by Google

Pag. 274. Liber *ſextus* opuſculorum perſequitur *Ius poſtliminii Iuris Gentium & Quiritium*, & Legem *Corneliam, de confirmandis teſtamentis eorum, qui in captivitate deceſſerint:* quam quidem Legem A. cum plerisque aliis, a Sulla latam putat: nulla ſane idonea de cauſa.

308. *Septimus* liber variis diſputatiunculis conſtat, veluti de con-
390. tractu emtionis venditionis, de numo, ac pecunia. *Octavus* autem miſcellaneas, &, uti inſcriptio tradit, plane novas habet obſervationes, triginta capitibus; breves illas omnes, nec admodum magni pretii.

462. Poſt hæc poſita eſt eiusdem Reteſii *ad Leges, Edicta, Principumque conſtitutiones, ex quibus prohibita, uſucapio eſt, ſelectio ſucciſiva. Accedit, ad Leges, Atiniam, Plautiam, Iuliamque*, de *Vi & Repetundarum, Academica feriata Selectio eiusdem. Salmant. 1643, 4.* Primum de vetita per *Legem Scriboniam* uſucapione ſervitutum, ac de præſcriptione, ſive longi temporis uſu ſervitutum, tandem permiſſo agitur; lex autem *Scribonia* ad annum Tiberii ſecundum refertur. Deinde de uſucapione prædii dotalis, Lege Iulia, de fundo dotali, prohibita: porro de oratione D. Severi, qua prædia pupillorum & adoleſcentium, alienari vetitum, exponit. Ceterum autem, hanc orationem, ad uſucapionem prædiorum pupillarium non pertinuiſſe, docet, quippe contra quam reſtitutio in integrum locum habeat. Poſt ea Edicta, de *alienatione iudicii mutandi cauſa facta, & de litigioſis*, ac Iuſtiniani novæ conſtitutiones de alienatione ac præſcriptione bonorum adventitiorum, illuſtrantur: tandem *Lex Mamilia* de prohibita finium uſucapione, ſimulque difficilis *L. 5. C. fin. reg.* explicatur. Quæ quidem omnia bene atque docte traduntur. Ceterum tamen nihil habent, quod non iam in aliis bonis commentariis, & iuris civilis interpretibus, invenias. De præſcriptione quidem ſervitutum, Ianus *a Coſta*, Prælectionibus in Tom. I. huius Theſ. poſitis, & *Ev. Otto*, ſingulari Diſſertatione, uberrime egerunt. In *ſelectione feriata* Leges, *Atinia, Plautia, & Iulia*, eodem modo illuſtrantur. Lex *Iulia* ab A. tribuitur I. Cæſari Dictatori; perperam. Non enim Cæſar

de

de vi Legem tulit, ſed *de vi & maieſtate*, Cic. Phil. I, 9: eſtque adeo *de rebus vi poſſeſſis, non uſucapiendis*, caput Legis *Iuliæ, de vi*, Auguſti. Obiter A. *L. 57 D. mand.* interpretatur: cuius lectionem vulgarem ab omni vindicat emendatione ita, ut exiſtimet, verba: *Publiciana non utiliter acturum*, ita eſſe explicanda, quaſi Papinianus dixerit, *Publiciana acturum, non autem utiliter vindicaturum*, hoc eſt, Publicianam, non autem utilem rei vindicationem, inſtituturum: quod, quam ſit a verbis alienum, facile intelligitur. Quare A. ſententiam probare nullo modo poſſumus; adeoque nobis quidem particula negans, cum viris doctis, eiicienda videtur.

Proximus Reteſii Commentarius hac inſcriptione eſt: *Ad titulos de bonorum poſſeſſione contra tabulas, de legatis præſtandis, & de inofficioſo teſtamento, ſcholaſtica Adverſaria, pro eorum publicis propugnationibus ex more Academico congeſta, nondum digeſta aut expolita. Salmant.* 1663, 4. Cuius quidem Commentarii argumentum ſatis ex ipſa inſcriptione intelligitur, quod Autor ſatis diligenter pertractavit: nos quidem brevitatis cauſa percenſere non poſſumus. Hoc unum non poſſumus, quin moneamus, Auctorem de iudicio centumvirali agentem, ſtatuere, interdum ex eo lectos *ſeptem* iudices, qui litem aliquam cauſamque diſceptarent: idque eſſe *iudicium ſeptemvirale*, cuius in *L. 7, 28*, & *31*, D. *de inoff. teſt.* mentio fiat; quod tamen falſum: etenim reponendum eſt, *iudicium centumvirale*, vid. *Cuiacii* Obſ. *I. F. Gronov. Obſ. IV, 11.* Neque rectius cenſet, *Recuperatores*, non de centumvirali iudicio ſumtos fuiſſe: Centumviros autem non de facto, ſed de iure tantum cognoviſſe. Pag. 489.

Secundum illum Comment. locata eſt eiusd. Reteſii *Prælectio ſesquihoralis ad L. Claudius Seleucus 13*, de his quibus ut indign. *quam pro obtinenda primaria cathedra habuit in ampliſſimo gymnaſio Salmanticenſi*, edita illa a diſcipulo eius *Io. de Archegagas & Caſſas*, ſub finem *Extemporanearum Commentationum ad textus forte oblatos pro petitionibus cathedrarum*, Salmanticæ 1666. Extemporalis eſt, neque adeo 545.

 præ-

præſtans admodum. Ceterum tamen diligenter caput illud laudatum illuſtrat.

Pag. 557. Sequitur eiusdem de *Donationibus Academica Relectio, quam ex veſpertino ſuggeſtu clariſſimis cariſſimisque ſuis exceptoribus dictavit A. D. 1663, nunc vero auctam triploque maiorem, publicis formis, iisdem ſtudioſis ſectatoribusque ſuis dicat, dedicat, qui eos maioribus donis auctos mactosque exoptat & precatur, votis ad invidiam felicibus, Ioſ. Fernandez de Retes.* Ita habet libri inſcriptio. Editus eſt Salmant. 1666, 4. Locus de donationibus uberrime illuſtratur, neque tamen ubique ſatis adcurate; v. c. quod dicit Lege Cincia permiſſum fuiſſe, usque ad CC. ſolidos donare.

662. Eiusdem pretii eſt, qui ſequitur, *Liber ſingularis de Donationibus inter virum & uxorem,* qui Salmanticæ, non adiecto anno, prodiit. Atque hic eſt ultimus Reteſii commentarius. Nam Cl. Editor huic Tomo tantum editos inſeri voluit, reliquos autem, antehac nondum vulgatos, Tomo ſeptimo reſervavit.

706. Iam Reteſianis ſubiunguntur *Petr. Martreſii ad* L. veteribus 39, de Pactis, *& eiusdem in aliquot ICtorum locos notæ:* libellus non ſane contemnendus, nihil tamen tradens, quod non iam ex aliis melius, aut æque bene, conſtet hodie. Ceterum prodiit *Pariſ.* A. 1551.

735. Proximum locum tenet *Gabrielis de Gaſt Diſceptatio de Actione arbitraria ad* L. Centum Capuæ 8. D. de eo quod cert. loc. *Aurel.* 1576, 4, edita: quam ſequuntur eiusdem *Commentarii in duos tit. Codicis* de impub. & aliis ſubſtitutionibus, & de ſententiis, quæ pro eo quod intereſt proferuntur, *ibidem* A. 1578, 4. vulgati. Uterque liber poſtea uno volumine A. 1596, 4. Lugduni repetitus eſt. In priori quidem Auctor novam de actione arbitraria tuetur ſententiam; ſed *Meermannus* eum a *Matthæo Magno,* eiusdem argumenti interprete, ſuperari iudicat. In altero autem laudatorum titulorum Codicis, omnia capita, ſumma doctrina atque elegantia illuſtrat, ita, ut omnes eorundem titulorum Commentatores vicisſe videatur.

Hos

Digitized by Google

Hos excipiunt *Nic. Catharini Obſervationum atque Conie-cturarum Libri quatuor*, ſigillatim *Biturig.* deinceps A. 1660, & 62 in 12 editi, eiusdemque *Gratianus recenſitus*, qui *ibidem* A. 1686, 4 prodiit. In libris Obſervationum atque Coniecturarum, multa loca iuris Civilis, cum ex ingenio, tum e Baſilicis, tentat; non ubique tamen ſatis feliciter: adgreſſus ſæpe loca, omni vitio vacua, tantum ut ingenii ſui ſpecimen proderet. *Gratianus* autem *recenſitus*, uti nomen libro eſt, ſi comparetur cum aliis eiusdem generis virorum doctorum libris, plane nullius eſt præſtantiæ.

Sequuntur *Foppii ab Aezema Diſſertationum ex iure civili libri duo*, editi Helmſtadii 1607, 4. Quibus quidem Autor multa ingenii et eruditionis documenta edidit: nunc errores, in capitibus iuris civilis explicandis, a ICtis commiſſos, docens, nunc interpretationes, vel emendationes proponens, non inſubtiles.

His ſubiectæ ſunt *Henr. Ernſtii breviores Adnotationes in librum primum Digeſtorum, unacum explanatione* L. Princeps 31. D. de legibus, *Soræ* 1646, 4. Multæ in his emendationes locorum ex primo digeſtorum libro inveniuntur, ſumtæ illæ partim ex Cod. Ernſtiano, partim ex Cod. Sehefeldiano. Cl. Meermanni conſilium fuit, hiſce adnotationibus adiicere præcipuas emendationes, & varias Lectiones, ex cod. MSt. præſtanti, quem ipſe poſſidet: ſed anguſtiis temporis, & occupationibus impeditus eſt. Ipſe codex Meermanni egregius eſt, nitide circa Sec. XII, ut Meermannus iudicat, ſcriptus in 4. Primum Nic. Colladonius, Advocatus Bituricenſis, qui poſtea religionis ac ſacrorum cauſa ſe Genevam contulit, A. 1535 ſibi comparaverat. Ad Meermannum autem A. 1747 ibidem a librariis, Cramero et Philiberto, lege emtionis, pervenit. Eum Cod. iam Duarenus, Comm. ad L. Iuris Gentium §. adeo autem D. de pactis, *pervetuſtum* adpellavit: nec minus Pacius & Gothofredus eum laudant. Quibus omnibus facile intelligitur, egregias eius lectiones eſſe oportere, magnamque gratiam habiturum apud eruditos fuiſſe, ſi eſſent in hoc Tomo editæ.

Hunc

Pag. 863. Hunc Tomum claudit *Guil. Ottonis Reitzii Epiſtola ad Meermannum, de Theodoro Hermopolita eiusque ſcriptis.* Occaſionem huius epiſtolæ ſcribendæ dedit *Synopſis et Ecloga Codicis Iuſtinianei Erotematica*, quæ ei ICto tribuitur; cuius exemplum Meermanno a L. B. a Swieten miſſum erat, deſcriptum e Cod. bibliothecæ Cæſareæ. Hanc Synopſin Meermannus decreverat huic Theſauro, addita interpretatione latina, inſerere, eamque ob cauſam Cl. Reitzio tradiderat. Qui, perlectam, penitusque cognitam, indignam iudicabat, quæ huic Theſauro inferretur, ſuppoſitam quippe, & ab impoſtore ex veri Hermopolitæ ſcriptis compilatam; inde natæ Clar. Reizio obſervationes permultæ, non vulgares, de Theodoro Hermopolita eiusque ſcriptis: quas ille in hac epiſtola, adiecto indice capitum huius Synopſeos, & ἐπιχείρει, ad Meermannum perſcripſit: hic autem merito dignas indicavit, quas cum eruditis communicaret.

Atque hæc ſunt, quæ nobis de hoc Theſauri Meermanniani Tomo dicenda viſa ſunt. Ceterum, in omnibus hic ſuperioribus Tomis ſimilis eſt.

COGITATORUM SUORUM DE S. EUCHARISTIA ſinceræ fidei evangelicæ puritati omnino congruentium dilucidatio apologetica, eruditorum Theologorum Medicorumque omnium æquæ inquiſitioni ſubmiſſa, a BALTHASARE LUDOVICO TRALLES, Vratislavienſi.

Vratislaviæ, ſumptibus Caroli Godofredi Meyeri, 1753, 8.
Plag. 5.

Pag. 107. D. *Balthaſ. Ludov. Tralles*, in hiſtoria choleræ atrociſſimæ optat, ut de præſentia corporis & ſanguinis Chriſti, dignum ſatis, atque vere ultra rudem illum Capernaiticum evectum, conceptum foverent noſtrates, quem nimis animis illiteratorum, & forte literatorum haud paucorum, inſidere dolet. Ideoque exiſtimat, eodem iure, quo nos quidem contra Romanenſium transſubſtantiationem, ad ſenſuum perceptio-

ptiones provocare ſolemus, reformatos idem ſibi concedendum poſtulare poſſe, quod concedi nobis a Pontificiis poſtulamus. Cum autem Theologi noſtrates doceant, cum pane Pag. 108.
corpus Chriſti inviſibile, modoque ſupernaturali, præberi communicantibus, ſe quidem medicum ſtatuere dicit: carnem illam muſculoſam Chriſti, quam geſſit ambulans in terris, quæ 109.
perpetua nutritione indigebat, noſtræque naturali cum omnibus ſuis fibris ſimilis; ſanguinem illum, quem cordis & arteriarum virtute in orbem pulſum elaboravit vi viſcerum, ex aſſumtis alimentis, ut noſter elaboratur, *quique effuſus, dum pro nobis mortem oppeteret, computrivit tandem ſine dubio, ut noſter putredini obnoxius*, illam igitur carnem fibroſam, illum ſanguinem rubrum, neutiquam adeſſe in Euchariſtia, *ille enim oculis tum uſurpari poterat, & a nobis nunc uſurpari deberet.* Quare, remota *materiali* & *phyſica præſentia* corporis & ſanguinis Chriſti, ſupernaturalem manducationem & bibitionem rectius aſſerendam eſſe docet, *vi cuius nil materiæ corporeæ & ſanguineæ inhæreat pani & vino*, ſed eodem 111.
potius tempore, quo utimur pane & vino benedicto, impetrata per mortem Ieſu Chriſti certitudine remiſſionis peccatorum, communis iterum intercedat unio & Chriſti & noſtri, modo incomprehenſibili & inexplicabili. Pauxillum autem panis & vini, Chriſti omnipræſentis vehiculum quaſi velle ſtatuere, nimis abiectum, nimis humanum foret, & divinitati redemtoris repugnaret. Totam ergo præſentiam realem 112.
corporis & ſanguinis Chriſti, vel prout explicat mentem ſuam, mortis & meriti illius, collocat in ea, quam dixit, cum 113.
Chriſto unione. Addit tamen, nullam vim inferri paginis ſacris, ſi Chriſtum omnipræſentem & omnia implentem, *adeſſe Euchariſtiæ corpore ſimplici, quale fuit eius a morte reſuſcitatum, glorificatoque*, ſtatuamus. Nullam autem prorſus mentionem ſanguinis facit.

Uberius ſuam ea de re ſententiam expoſuit in dilucidatione apologetica cogitatorum ſuorum de S. Euchariſtia, ſinceræ fidei evangelicæ puritati omnino congruentium, eodem A. 1753 edita; ubi, præmiſſa diſquiſitione de rationis uſu in religione,

ed by Google

gione, & de propoſitionibus quibusdam fundamentalibus §.
Pag. 36. 6. 7. nec non de ſenſuum in religione uſu §. 9. ſtatuit, opus fuiſſe ad ſubeundam mortem mediatoriam, ut Chriſtus indueret corpus humanum naturale, *& ex ſua natura mortale.* Eam ob cauſam, quoad corpus ſuum, quod aſſumſerat, totum ſe ſubieciſſe naturæ legibus, licet earum cum patre auctor
38. eſſet. *Saniſſimus interim erat,* ait, *nulli morbo ſubiectus.*

Suppoſita itaque, quam §. 10. concedit, naturarum unione perſonali & communione, in eiusmodi caſibus, quando de corpore Chriſti ſolo, & eius actionibus ſolis, ex invictis principiis anatomicis & phyſiologicis philoſophantur medici, nihil intereſſe putat, ad unionem λογȣ cum homine provocare, *namque σαρξ λογȣ nihilominus fuit caro mere humana, αιμα λογȣ non fuit ſanguis divinus,* divinitas non fuit carnea & corporea, abſentia peccati ſpectat ad ſolam animam, non ad machinam corporis, ſatisque certum eſt, corpus illud, quod mori poteſt, non poſſe eſſe aliud, quam ſimpliciter hu-
40. manum. Excipit quidem ex his miracula Chriſti, actiones mediatorias, actusque omnes, qui ad munus eius regium, propheticum, & ſacerdotale proprie ſpectant, quique ad Theologiam ſolam pertinent; nec tamen ad hanc claſſem referendam eſſe putavit S. Euchariſtiæ inſtitutionem, ideoque §. 11
45. operoſe probare contendit, ſanguinem Chriſti fuiſſe putredini obnoxium. Fuit enim, inquit, quoad corpus, verus & ſimplex homo, & ad mortem usque, ſine exceptione, omnia de eius corpore prædicari poſſunt, quæ prædicare licet de corporibus omnibus naturalibus hominum. Si vero Chriſtus fuit homo, nobis in omnibus ſimilis, an gaviſus fuit corpore alterius mixtionis? Nonne ergo Chriſtus, eadem ac nos œconomia vitali uſus, geſſit in vaſis ſuis ſanguinem, continuo corruptioni pu-
47. tredinoſæ obnoxium? Imminens hæc putredo, ſanguinis circulatorio motu inducta, ſed & eliminatione particularum putredini proximarum, & admiſſione novi chili, per ipſum hunc motum præpedita, involvere neceſſario debuit neceſſitatem inchoandae verae putredinis in ſanguine, ſi contrariae conditiones illis, quibus ſolis avertebatur, obtinuerint. Nempe, pror-

prorſus eadem ratione, qua ſanguis noſter naturalis, non motus per vaſa, ſed quieſcens, ſtagnans, & extra ea effuſus, cito vera putredine corrumpitur, id idem de Servatoris noſtri ſanguine humano, effuſo ante mortem quacunque ratione, valere debet neceſſario, donec probetur contrarium. Per miraculum quidem, concedit, cruorem illum e corpore ſervatoris, per ſudorem in monte olivarum, atque per vulnera a flagellis & ſpinis elapſum, omnino potuiſſe defendi a putredine. Non vero, reſpondet, propterea nobis licere pro lubitu miracula fingere, atque de rebus, naturale corpus Chriſti concernentibus, ſtatuere, quæ legibus naturalibus adverſentur, S. Scriptura tacente. Interea tamen corpus Chriſti ſepulchro conditum, cum omni ſanguine, qui in vaſis ſupererat, per verum miraculum incorruptum perſtitiſſe docet, nullique putredini obnoxium tertio die reſurrexiſſe, §. 12. Chriſtum autem, ſanguinem ſuum naturalem & animalem, quem effuderat hinc inde homo patiens, dum reſurgeret, iterum collegiſſe, adſumſiſſe iterum, ſecumque omnem in cœlum transtuliſſe, negat, tacente Scriptura, nec conſentiente, quando reſurre- Pag. 59, 60.
cturum corpus ſpirituale affirmat.

Poſita itaque putredine ſanguinis Chriſti, quo iam deſtituitur corpus eius ſpirituale & glorificatum, §. 13. tranſitus fit ad Evchariſtiam, in qua idem illud corpus Chriſti naturale, quod in terra habuit, vere non adeſſe, ex eo probare vult, *quod non incurrit in ſenſus, quibus iudicii de abſentia & præſentia* 62.
corporum naturalium libertas æque eſt relinquenda. Idem §. 14. ex inſtitutione S. cœnæ adſtruit, quod ante & poſt eam corpus Chriſti naturale illæſum fuerit atque integrum, ſanguis nondum effuſus, adeoque corpus naturale, nec edi, nec ſanguis naturalis bibendo ſumi potuerit; quod ipſum multo 64.
minus poſt mortem Chriſti ad hunc diem usque fieri poſſit. Ex hoc ambigue infert: *Si ergo præſens eſt Chriſtus pani* 66.
cœnæ, quod lubens agnoſco, adeſt ipſi prorſus alio modo quam naturali, aut corpore ſimpliciori glorificato, quo nunc gaudet, vel quali in cœlis inter electos verſatur. Exploſa itaque §. 15. præſentia corporis extenſi & diviſibilis, 67.
quam

quam nemo noſtratium docuit unquam, incomprehenſibilem & ſupernaturalem eius §. 16. adſtruit præſentiam, quæ excludit naturalem, adeoque omnes conceptus phyſicos de corpore & ſanguine Chriſti. Nec Baumgartenii admittendam eſſe putat adſertionem nuper defenſam: Corpus Chriſti naturale omnino adeſſe in S. cœna, ſed non naturaliter; quod æque contradictorium ſit, ac ignis non igneus, lapis non lapideus, lignum non ligneum. Quare melius omnino &
Pag. 73. convenientius aſſeram ego, inquit: *S. cœnæ adeſſe Chriſtum, & ſupernaturalem Deum, & ſupernaturalem hominem, qualis nunc eſt, & manſurus eſt in æternum, in regno gloriæ.*

Reliqua quæ adduntur, omnia eo redeunt, ut operoſa exaggeratione adſtruat, Chriſtum non naturali ſuo atque phyſico corpore, ſed cœleſti & glorioſo adeſſe, ita, ut de novo eidem intime uniamur, ſpemque vitæ æternæ adipiſcamur. Neque ullo naturali vinculo opus eſt, inquit; *ſufficit, illo tempore, quo utimur pane & vino benedicto, novo fœdere intimiusque uniri regreſſam, pœnitentem, atque ad meliorem frugem red-*
91. *euntem redemtori ſuo animam fidelem.* In his omnibus autem, cum nulla prorſus mentio fiat ſanguinis, ſed Chriſti ſaltem, corpore cœleſti præſentis in Euchariſtia: tota auctoris huius ſententia, ea eſſe videtur, quod Chriſtus omnipræſens adſit quidem in S. Synaxi corpore ſuo glorioſo, nec tamen corpus ſuum ipſum, nec ſanguinem putredine abſumtum, comedendum bibendumque nobis exhibeat, ſed ſupernaturali ſaltem ratione mentibus uniatur communicantium, qui ſymbola illa & ſigna corporis ſui & ſanguinis, externa vera fide amplectuntur. Idque more reformatorum dicit præſentiam corporis & ſanguinis Chriſti, de quo ſic pronuntiat:
93. modum, quo Chriſtus cum ſuo corpore & ſanguine adeſt pani & vino, determinare nunquam annitar, vana enim & inanis hæc fuerit opera; *potius modorum myriades, quibus præſens ſit per Dei ſapientiam, eſſe poſſibiles concedo.* Publice porro profitetur: Corpus Chriſti in Euchariſtia præſens ſaltem non adeſſe, quatenus ſenſibus eſt perceptibile, *nec tamen ſenſus noſtros ſufficere cognitioni eſſentiæ veræ & realitatis*

tatis corporum, quorum quaſdam ſaltem dotes per obſervationes ſenſuum diſcimus, reliquas, quæ ipſis non minus propriæ eſſe poſſunt, ignoramus omnes; prima rerum principia nos latent omnia. quibus ipſe ſibi, ſuisque præmiſſis, aperte ſatis repugnare videtur.

Ceterum, ſuæ ſententiæ iudices ſedere cupit Theologos ſummos, Moshemium, Baumgartenium, Burgium, nec eos tamen ſolos, ſed medicos ſimul præſtantiſſimos, Hallerum, Buchnerum, Hebenſtreitium, Gunzium, Ludewigium, aliosque ſagaciores, qui totam facile controverſiam dirimere poterunt, dummodo πρωτον ψευδος fuerit deſtructum, Sociniana illa ſententia, de neceſſaria ſanguinis Chriſti putredine. Dolemus eruditi viri vices, non tam cenſuram merentis, quam miſericordiam, quod induci ſe dubiis, mente ob morbum debili, paſſus fuerit, quibus ſolvendis, uti nec reliquis ſacræ religionis myſteriis animo comprehendendis, ratio ſola ſatis haud poteſt eſſe, ſola fide, ſacris paginis habenda, eiusmodi nodos extricatura. Neque tamen ultra rationis menſuram ponitur theorema: *Corporum elementarium, quale illud Salvatoris noſtri, quotidie ſeſe nobis communicantis, eſt, rationes ſunt infinitæ, parvis rebus, quales nos, & planeta noſter terra, reſpectu immenſorum mundi ſpatiorum, ſumus, facile inſinuandæ.* Quis dubitat, ignis ſolaris effluxus, luminisque radios, & magneticorum fluminum vortices, unumquodque corpus analogon quotidie pervadere, atque illi, ſine fomitis ſui iactura, communicari. Quis dubitat, ætherem, quo longe ſubtilius quid Servatoris ſanguis effuſus eſt, putredini obnoxium haud eſſe, ſiquidem *ſe ſanctum ſuum putreſcere haud paſſurum*, divinus Pater Filio Redemtori promiſerat.

Pag. 92.

FLORIANI DALHAM, CLERICI REGULARIS E Scholis piis, & in Academia Sabaudico-Liechtenſteiniana Philoſ. Profeſſ. Inſtitutiones phyſicæ, in uſum nobiliſſimorum ſuorum audit. adornatæ, quibus ceu ſubſidium præmittuntur Inſtitutiones Mathematicæ. Tomus I. Inſtit.

Ma-

Mathem. nempe Arithmeticam, Geometriam, & Trigonometriam complectens.

Viennæ Auſtriæ, typis Ioann. Thomæ Tratner, Univ. Typographi, 1752, 4.
Alph. 2, Tab. æn. 14.

Tomus II. Primam Phyſicæ Partem, de corporibus & Elementis, eorumque proprietatibus, complectens.

Viennæ Auſtriæ, 1753.
Alph. 2 plag. 7, Tab. 24.

Quanto fervore phyſices ſtudium a Romano-catholicis in Germania tractetur, plura iam ſpecimina producere nobis licuit; nullique alii loco cedit celeberrima univerſitas Viennenſis, præcipue poſt literarum faciem ibi, cura *Auguſtiſſimæ Reginæ Imperatricis*, in melius mutatam. De quo cum liber etiam, quem ſub manibus habemus, luculentum exhibeat teſtimonium, dicendum de illo exiſtimamus, breviter quidem, ut de inſtitutionibus elementa doctrinæ complexis, tantum tamen, quantum ad ordinem & contenta libri percipienda, intelligendumque aliquo modo exinde, literarum harum, in eo loco ubi cathedram ornat Cl. Autor, ſtatum ſufficiat.

Prolegomena, de hiſtoria, diviſione, uſu matheſeos, ſequitur Arithmetica, perſpicue, rationibusque ad diſcentium captum accommodatis, explicata. Calculus literalis ſimul docetur, laudabili omnino inſtituto, quoniam ei adſueti felicius multo in omnibus progrediuntur; ſubiunguntur etiam problemata quædam faciliora algebraica, ab æquationibus ſimplicibus pendentia, bacillorum Neperianorum praxis illuſtratur, potentiarum denique & fractionum decimalium calculus docetur. Geometria, tum theoretice, tum practice explicatur, non omiſſis demonſtrationibus talibus, quales tironibus conveniunt. Archimedea vero methodus, limites inveſti-

veſtigandi, intra quos ratio peripheriæ circularis ad diametrum continetur, fuſius explicatur, & bono quidem, ſi noſtrum quid valet iudicium, conſilio, quoniam ſic diſcentibus eæ notiones inſtillantur, quas recentiores methodi, ſi recte quis eas intelligere velit, cognitas ſupponunt. De ſectionibus conicis breviter agitur, & absque demonſtrationibus; vocabula tamen ad eas pertinentia, & deſcriptiones curvarum, explicantur. Trigonometriæ traduntur, rectilinea primo, explicatis aliquibus, unde tabularum conſtructionem intelligere tirones quodammodo queant, illisque ſic felicius uti; ſphæricæ pars ea, quæ de rectangulis agit, ſaltem docetur, exhibitis proportionibus, quibus analyſes abſolvuntur; ſed ſine demonſtrationibus, & uſus, additis variis exemplis, illuſtratur. Quæ omnia ita comparata ſunt, ut proſint tironibus, maiorem animi intentionem plerumque formidantibus, & praxin fere ſolam quærentibus, aliquos eorum allectura, ut his rite perceptis, ad ſolidiorem harum rerum altiorumque cognitionem adſpirent, reliquis ita tamen inſervitura, ut ingeniolum in his exerceant, & phyſicis intelligendis præparentur.

Phyſicæ igitur diſſertationes duæ præmittuntur. Altera de natura phyſicæ generatim agit, regulasque illuſtres philoſophandi Newtonianas, explicat & adoptat; altera, doctrinæ de rerum natura apud varias gentes ſtatum, inde ab antiquiſſimis temporibus recenſet. Hic, ab Hebræorum phyſiologia exorſus, *Moyſes*, ait, *primus omnium gentium ſcriptor, primam Hebræorum de mundi exortu philoſophandi rationem ſacris in libris tradidit, ut præcipue ac velut unice Deum omnipotentem mundi opificem perduelli genti inculcet, primam vero elementorum ſeu materiæ habitudinem ſubtiliter exponere omnino inſuper habeat, ac prætermittat —— unde factum eſt, ut de rebus phyſicis, prout in puros ſenſus incurrant, non vero iuxta exactas ad philoſophiam leges, diſcurrat Moyſes ——* Taxat igitur eos, qui *phyſicam* aliquam *Moyſaicam* ex primis geneſeos capitibus exſculpunt, aut argumenta exinde, variis adſertis, ad rerum naturam pertinentibus, ſuffulciendis extorquent. Ariſtotelis tria illa principia, *materiam*, *formam*, *pri-*

privationem, notiones abſtractas eſſe ait, & metaphyſicas, atque ab intellectu noſtro produci, ideoque eſſe poſteriores rebus ipſis, a quibus ſeparantur, ut a Deo opifice, in prima rerum productione, ea principia adhiberi non potuerint. *Leubnitii* (ita nomen ſcribit, toties legendum, ut errare in eo vix liceat,) *Syſtema monadologicum peringenioſum, ſed non ſatis pium ac religioſum appellat, quoniam quadruplicis illa ordinis monades, eiusdem naturæ eſſe, & gradu ſaltem differre, dicantur:* quaſi impii eſſemus Chriſtiani omnes, qui divinum præceptorem ſequuti, *Deum animamque noſtram*, *Spiritus* pronuntiamus, adeoque eiusdem aliquo modo naturæ adſerimus; facile aliis verbis veram ſententiam explicaturi, ſi naturæ, aut graduum vocabula, quempiam offendant. Sed tota hæc de monadibus diſceptatio, ad eam doctrinam, quæ de corporum phænomenis agit, plane non pertinet, vellemusque, toties admonitos phyſicos, ſilere aliquando de ſententiis, ab Auctore ſuo a phyſiologia plane ſeiunctis.

Iam ad phyſicam ipſam progreſſus noſter, prima ſectione de corporibus in univerſum, atque de attributis corporum generalibus agit, ſecunda de particularibus. Ubique recentiores duces, eosque optimos, ſequitur. Aliqua ſaltem ſpeciminis loco delibare liceat. Minimorum corporum, & per conſequens etiam maiorum compoſitorum, intimam eſſentiam atque naturam, hodiedum nobis ignotam profitetur. Exiſtentiam corporum negari a Leibnitianis contendit, cum monades conſtituere non poſſint; ſed nihil hic profert, cui non iam diu reſponſum ſit. Vacuum exiſtere adfirmat, quia motus exſiſtat, horrorem vero vacui ridet; generalia mechanices principia, prout a Newtono docentur, recenſet; ad ſpeciales etiam motus conditiones progreditur, & virium quidem menſuram Carteſianam probat; de centralibus quoque viribus, de hydroſtatica & hydraulica, de colliſione corporum agit, primæ Sectioni finem imponens, tractatu de ſympathia & antipathia, magia quoque naturali, ad phyſicas cauſas revocatis.

Secun-

Secunda vero Sectione de igne, aere, aqua, terra, optica & perſpectiva, coloribus, ſono, ſaporibus, & valoribus, calore & frigore, duritie & fluiditate, denique de electricis agit, concinno ordine, & perſpicue atque ſolide, ut tironibus convenit, larga ubique addita experimentorum farragine, tum curioſorum, tum talium, quæ in vita communi, artibusque variis, utiles eſſe phyſicas doctrinas oſtendant; ut ſatis feciſſe ſcopo ſuo egregie iudicandus ſit Auctor, auditoribusque ſuis librum utilem exhibuiſſe.

VIES DES ANCIENS ORATEURS GRECS.

hoc eſt,

VITÆ ANTIQUORUM ORATORUM GRÆCORUM, cum obſervationibus quibusdam de eloquentia eorum, notitia ſcriptorum, ab iis confectorum, & verſione orationum quarundam, quas compoſuere. ISOCRATES. Tom. I DIO CHRYSOSTOMUS, Tom. II.

Pariſiis, apud Nyon, filium, & Robuſtel, 1752, 12 mai. Alph. 1 plag. 12.

Cum ab aliquo inde tempore, veterum ſcripta paucos invenire lectores, auctor, nobis incognitus, haud iniuria conqueratur, atque linguarum veterum ſtudium non amplius, ut olim, in Francogallis honori duci; paucosque oppido eſſe, qui intelligant, quantis ita commodis ipſis carendum ſit, idem indignetur: enitendum eruditis hominibus iudicat, ut, tamquam in illuſtri monumento, antiquorum merita proponantur, & ad intuendum, & ad imitandum. Quæ honeſta cauſa ipſum etiam impulit, ut de vita eorum, ſcriptis, & gloria exponeret, ſi fortaſſe poſſet cuiquam lectorum ſuorum iniicere deſiderium, integros illos perlegendi, quorum non, niſi particulam quandam, hic exhiberet. Conſtituit nempe apud animum ſuum, Vir eruditus, *oratorum veterum Græco-*

rum, non omnium quidem illorum, ſed celeberrimorum, vel ingenii excellentia, vel operum, quæ reliquerunt, multitudine, vitas perſequi, nulla temporis ratione habita; ſed ut animo ſe ingerant. Tamdiu autem ſe huic rei operam daturum pollicetur, quamdiu ſe lectoribus ſuis non ingratum facturum intelligat. Unum excipit Demoſthenem, a cuius vita ſibi propterea temperandum exiſtimat, quod *Tourellius, Maucroix, Olivetus*que, in ea enarranda, ſcriptisque illius pro merito laudandis, multi iam fuiſſent. Cuius conſilii, velut formam quamdam deſignationemque, hos primos duos operis tomos habemus. In *priori* de *Iſocrate* agit. De quo etſi veterum complures expoſuerunt, in quibus Plutarchus, Dionyſius Halic., Philoſtratus, Suidas, Photius, facile principes ſunt, ut eos taceamus, qui, velut aliud agendo, vitam eius attigerunt, ut Cicero, Lucianus, Harpocration, Tzetzes, aliique: tamen, plures magnorum eorum hominum errores vel deprehendere, vel emendare, ipſa Iſocratis ſcripta eum docuerunt, in quos errores, recentiores plerique, temere illos ſecuti, inciderunt. Deinde vero ipſam huius viri eloquentiam, ab obiectis clariſſimi cuiusdam ævi noſtri ſcriptoris defendit, qui *alter* Tomi prioris *locus* eſt. *Tum* ſcripta eius accurate percenſuit, ac tempus, quo quodque illorum conſcriptum eſt, quantum fieri potuit, definire ſtuduit; quod ab aliis omiſſum vulgo eſſe animadverterat. *Porro,* ut, qui tum Athenarum ſtatus fuerit, cum ſcriberet Iſocrates, aut quæ eſſent res, ab Athenienſibus præclare geſtæ, quas ſæpius ille laudarat, lucide appareret, *diſſertationem, de hiſtoria Attica,* confecit, quantum quidem eius ad intelligendum oratorem ſuum pertineret. *Tandem,* ut de eloquentia eius lectores exiſtimare poſſent, ex unoquoque genere, in quo elaboraverat, ſpecimen aliquod, tamquam ciendi guſtus cauſa, gallice exhibet; ut, ex orationibus *ad morum culturam hortantibus*, eam, quæ Nicocles dicitur; ex *civilibus, πανηγυρικὸν*; ex *elogiis, ἐυαγόραν*; ex *iudicialibus* eam, quæ eſt pro Nicia; quarum orationum omnium elegantiam, etſi maxime ſtuduiſſet, tamen ſe, ut interpretem, conſequi potuiſſe, modeſte diffidit. Paucas huius clariſ-

ſimi

ſimi viri orationes ante ſe, in ſermonem Gallicum, e Græco converſas fuiſſe, conqueritur. Qua in re Italos prævertiſſe Gallos docet, quorum verſiones, cum a Fabricio noſtro prætermiſſas meminimus, non ingratum erit, eas hic repetere. Oratio ad Demonicum Italice prodiit per *Criſolſum* Venet. 1548. eo, quæ eſt ad Nicoclem, & Nicocles, per *Lucium Paulum de Padua* ibid. 1552. & omnes eius orationes per *Petrum Carrarium* ibid. 1555. in 8. *vid. La notice de Livres Italiens publiée par Hoym.* Gallice, *Ludov. le Roy*, orationes ad Demonicum & Nicoclem, eamque, quæ eſt de pace, Pariſ. 1560; *Giry* elogium Helenæ octoginta annis poſt; *Ryerus* elogium Buſiris; *Regnier Desmarais* iterum eam, quæ ad Demonicum eſt, Pariſ. 1700. tandemque eandem, cum ea, quæ eſt ad Nicoclem, *Renatus Morellus de Breteuil* 1702. edidiſſe feruntur. Hæc ſunt fere, quæ lectores ſuos in præfatione, Tomo priori præmiſſa, monendos duxit. Reſtat, ut ex opere ipſo nunc afferamus, quæ videantur operæ pretium facere. Atque hic primo *vita Iſocratis*, ut diximus, ſe nobis Pag. 1-34.
offert, cuius enarrationem cum nemo hic a nobis magnopere expectet, ea repetiiſſe ſatis erit, quæ in illa, præter reliqua, videbuntur eſſe inſignia ad memoriam. Patrem eius, Theodorum, qui muſica inſtrumenta, quæ per ſervos ſuos perficienda curabat, vendidit, vitioſa quadam ῥήσει, quæ Plutarchum olim occupabat, pro ſacerdote quondam (ἀρχιέρεω, 1.
cum legendum eſſet ἐρεχθεῖ) habitum eſſe, tradit. Ad ſcholas rhetoricas habendas eum non inopia ſolum, quod patriæ poſſeſſiones bello Peloponeſiaco vaſtatæ erant, impuliſſe di- 9.
citur; ſed muneris etiam publici deſperatio: quia vocis exilitate, & timiditate, ab habendis concionibus deterrebatur. Cum ad oratoriam inſtitutionem admitteret neminem, niſi qui mille drachmas ſolveret, avaritiæ crimen ita depellit ab eo, ut cives ſuos gratis eum docuiſſe, auctore Plutarcho, do- 12.
ceat, omnemque illam narrationem de Demoſthene, ducentas tantum drachmas eidem offerenti, ad fabulas reiiciat. Ubi Plutarchus eundem in Chio, inſula, imperii formam 13.
mutaſſe, civitatemque ad rempublicam Athenienſem confor-

 maſſe,

Digitized by Google

maſſe, tradit, id inde fieri putat, quod ille non ſatis veterum quorundam dicta intellexiſſe videtur, qui, ut respublica Athenienſis multos ſæpe colonos alias in terras miſiſſet, ita quotannis Iſocratem oratorum novas quaſi colonias quaquaversum deduxiſſe, tradant.
Pag. 18. De infenſiſſimo Iſocratis inimico, Ariſtotele, ita iudicat, ut non Stagiritam, ſed Siculum quendam rhetorem, eiusdem nominis, intelligendum eſſe exiſtimet. Cuius ſuæ ſententiæ rationes ſequentes potiſſimum affert. Auctore Diogene Laertio, Ariſtoteles in Macedoniam ſe contulit, cum quadraginta tres annnos natus iam eſſet; neque inde, niſi poſt annum octavum, Athenas rediit, atque ibi ſcholas rhetoricas aperuit. Quo tempore cum mortuus iam eſſet Iſocrates, ipſi probabile non ſit, philoſophum illum, invidia erga hunc commotum, rhetoricen docuiſſe.
26. Proditionis & coniurationis, cum Philippo, adverſus patriam, ſuſpicionem ita diluit, ut, eum Philippi ſimulatione deceptum eſſe, non obſcure ferat; idque inde probet, quod, accepta clade apud Chæroneam, inedia vitam finire decreverit, cum iam ad annum nonageſimum nonum, proſpera fortuna, perveniſſet. Sed hæc ex vita eius repetiiſſe ſufficiant. Venimus ad *alterum* prioris Tomi *locum*, qui *obſervationes in eloquen-*
35-62. *tiam eius* continet. Ubi contra veteres recentioresque, qui eam carpſerint, ita eius cauſam agit, ut primo ex ipſa temporum, in quæ incidit illius ætas, ratione, quippe quibus faſtigium ſummum conſecuta erat eloquentia; deinde ex ſummorum hominum teſtimoniis, & æqualium illorum, ut Platonis, Demoſthenisque, & recentiorum, ut Dionyſii Halic., Ciceronis, Quintiliani, aliorum, eiusdem præſtantiam demonſtret; neque tamen idcirco eadem ratione de ea, qua de facundia Demoſthenis, ob diverſum utriusque χαρα-
48. κτῆρα, iudicari oportere moneat. Quærit tamen, utrius opera ſint ſeculi noſtri genio maxime accommodata? Atque, cum atroces invectivæ, actio vehemens, acris elocutio, ac figuræ nimis audaces, mollibus Gallorum moribus repugnent, ea vero in Demoſthene maxime reperiantur; cum Iſocratis contra oratio, amnis inſtar, leniter placideque fluentis, ſit: hanc

hanc ævo noſtro Gallorumque moribus magis, quam illius, convenire pronuntiat. Ut igitur magna eum conſenſione laudarunt omnis ævi homines doctiſſimi: ita nec defuerunt, qui mirifice carperent. In quibus *Plutarchus, de gloria Athen.* & *Fenelonius in dialogis de eloqu. pag. 17, 31, 154*, maxime elucent. Hic, quæ crimini det, hæc ſunt: Declamato- Pag. 54.
rem eum eſſe ait, cuius cura in concinnandis & vinciendis verbis conſiſtat, qui floridam quidem, ſed effeminatam orationem affectet, periodosque incredibili labore componat, ut delectet aures, neque ad culturam morum conferat eloquentiam, quod elogio eius in Helenam probat. Sed primo auctor contra monet, ex hoc male de Iſocratis eloquentia iudicari, cum ab eo ſtili tantum exercendi cauſa ſcriptum ſit; deinde *Giſberti* vindicias Iſocratis, cetera eidem obiecta, ſatis diluiſſe docet. (*dans les Iugemens des Savans ſur les Maitres de l'Eloquence II Part. pag. 550.*) Tandem, ne quod dubium ſit reliquum, lectores ad ipſius orationem de ἀντιδόσει ablegat, aliosque orationum eius locos, in quibus Sophiſtis abuſum eloquentiæ exprobret. Interim non negat, exordia eius 61.
modo res communes continere, quæ aliis omnibus orationibus convenire etiam poſſint; modo alienas a re propoſita, ut in Panathenaico; quod inde factum putat, quia publice orationes numquam habuiſſet; neque diffitetur, nunc frigidum ipſum languidumque apparere, nunc ſingulare, neſcio quod, habere; nunc artem minus, quam deceat, celare. quod tamen non magis ei fraudi eſſe debere iudicat, quam nævos, quos quidam deprehendere ſibi viſi ſint, Homero vel Demoſtheni. *Quint.* 63-125.
XII, 10. Sequitur *tertius locus*, qui eſt de operibus Iſocratis, quæ quidem ad noſtram pervenerunt memoriam. Quorum primo argumentum perſequitur; tempus, quo quodque eorum ſcriptum ſit, inveſtigat, ac plures veterum errores, qui expoſuerunt de illis, notat. Singula hic repetere neceſſe non eſt: annos autem, quibus orationem quamque conſcripſerit, indicare, tanto minus lectoribus noſtris ingratum fore indicamus, quanto magis vulgo eos præteriri, neque eruditos facile ad eam curam ſe demittere, novimus. Παραίνεσιν igitur ad 64.

Demonicum, filium Hipponici, ſoceri Alcibiadis, CCCCIV annos ante C. N. ſcripſiſſe dicitur: quia circa illud tempus Alcibiades mortuus, familia vero eius inimicorum iniuriis exponi cœpta eſſe videatur: triceſimo tertio circiter ipſius Iſocratis anno. Eam, quæ eſt ad Nicoclem, Cypri regem, CCCLXXIV annos circiter ante C. N. confeciſſe putat, ſexageſimo ſecundo ætatis ſuæ anno: quoniam circa idem tempus Nicocles ad regiam pervenit dignitatem. Quæ Nicocles vocatur, pro qua XX talenta dicitur accepiſſe, paulo poſt il-
Pag. 72. lam ſcripta perhibetur. Qua occaſione ſimul contra *Muretum* var. lect. I. c. 1. & *Henr. Steph.* in diatr. in Iſocr. ad calc. ed. 1593. diſputat, qui alium auctorem iſtarum orationum eſſe voluerunt, eorumque argumenta docte refellit.
76. Sequitur πανηγυρικὸς, opus phidiacum, ac decem, vel, ut alii volunt, quindecim annorum ſtudio vix confectum. Sed cum hanc orationem ante pacem Antalcidæ, quæ dicitur, hoc eſt ante annum ante C. N. CCCLXXXVII. non inchoaſſe videatur; ipſe vero in oratione ſua teſtetur, tum annum agi ſextum belli Perſarum contra Evagoram, quod, ut in laudatione funebri indicat, eidem Evagoræ dicta, decem annos duravit: tardius ſane, quam anno trecenteſimo nonageſimo altero ante C. N. illud coortum eſſe non poteſt. Sextus igitur eius annus erit CCCLXXXVI. ante C. N. Unde intelligi poſſe auctor iudicat, Iſocratem vix anno ante, quam foras daret, de panegyrico elaborando cogitare potuiſſe. Quibus rationibus diligenter ſubductis, ea removet, quæ dici
79. contra poſſint, atque arcis Thebanæ expugnationem, bellumque Lacedæmoniorum contra Olynthum, in eundem annum incidere contendit, quanquam vulgo ad annum CCCLXXXIII. a. C. N. referatur. Interim, pluſculos eidem limando poliendoque annos tributos eſſe non negat: quod omni tamen reprehenſione carere, merito ſuo exiſtimat. Unde ſimul apparere putat, eum tum annum egiſſe vitæ ſuæ circiter quinquageſimum, non LXXXIV. ut *Lucian.* de macrob. tradit, cum panathenaico panegyricum confundens.
84. *Oratio ad Philippum* ante C. N. anno CCCXLVII, nonageſimo ætatis eius, ſcripta perhibetur: *Archidamus* vero circiter

anno

anno CCCLXX ante C. N.; *Areopagiticus* in annum CCCLXVIII. confertur ante C. N. ſexageſimum vero octavum ætatis ipſius. *Orationem de pace* intra CCCLVI & CCCLVIII ante C. N. confectam eſſe coniicit: *Evagoram* anno circiter CCCLXXIV ante C. N. adſcribi debere iudicat: *Encomium Helenæ & Buſiris*, circiter ſex annos ab interitu Socratis, hoc eſt quadrageſimo ſecundo Iſocratis, conſcriptum eſſe putatur: *Panathenaicum* anno LXXXIV. ab ſe ſcribi cœptum, interiecto autem trium annorum ſpatio demum abſolutum eſſe, ipſe Iſocrates, in exordio ac fine eius, commemorat. Orationem *adverſus Sophiſtas* quando habuerit, minus definit; eam, quæ eſt pro Platæenſibus, circa annum CCCLXXI. conſcriptam putat: quæ autem eſt *περὶ τῆς ἀντιδόσεως*, anno vitæ ipſius octogeſimo ſecundo; *de bigis equorum* non ante LX ætatis annum, hoc eſt CCCLXXXIX, ante C. N. confectam exiſtimat: *τραπεζιτικὸν* vero circa finem anni CCCL. ante C. N. De reliquis in genere monet, eas vel paulo ante, quam ſcholam rhetoricam aperuiſſet, vel paulo poſt eſſe elaboratas. De epiſtolis non eſt, quod plura dicamus. Liceat modo tabulam nobis hic exhibere, in qua, ſecundum annorum ſeriem, Iſocratis ſcripta, uno velut obtutu conſpicienda, oculis ſubiiciuntur.

Pag. 89. 93. 94. 95. 101. 107. 111. 113. 116.

	Anni ante C. N.	*anni ætatis Iſocr.*
Contra Callimachum, Aegineticus, Contra Lochitam, Pro Nicia, Contra Sophiſtas,	paucis annis poſt bellum Peloponeſiacum, quod anno ante C. N. CCCCIV. finitum eſt, adeoque prima Iſocratis ætate, ac fortaſſe decem annorum intervallo, quod inter orationem ad Demonicum & elogium Helenæ effluxit, ſcriptæ videntur:	
ad Demonicum circiter	CCCCIII.	XXXIII.
Elogium Helenæ — — Buſiris } circiter	CCCXCIII.	XLIII.
Panegyricus circiter	CCCLXXXVI.	L.
Pro filio Alcibiadis circiter	CCCLXXXIII.	LIII.
Evagoras circiter	CCCLXXIV.	LXII.

Anni

	Anni ante C. N.		*anni ætatis Iſocr.*
ad Nicoclem circiter	CCCLXXIIII.		LXIV.
Nicocles circiter	CCCLXXII.		LXIV.
Epiſtola ad Dionyſ. patrem circ.	CCCLXXI.		LXV.
Pro Platæenſibus,	eodem	circiter	anno.
Archidamus circiter	CCCLXX.		LXVI.
Areopagiticus circiter	CCCLXVIII.		LXVIII.
Epiſtola ad Iaſonis liberos, circ.	CCCLXVII.		LXIX.
de pace circiter	CCCLVII.		LXXIX.
Epiſtol. ad Timotheum, intra	CCCLVII — CCCXXXVII.		
περὶ ἀντιδόσεως,	CCCLV.		LXXXII.
τραπεζιτικός,	CCCL.		LXXXVI.
ad Philippum,	CCCXLVI.		XC.
tres ad Philippum epiſtolæ,	circa	idem	tempus.
Epiſt. ad Alexandrum,	CCCXLV.		XCI.
Panathenaicus abſolutus	CCCXXXIX.		XCVII.
Epiſtola ad magiſtratum Mytil.	eodem		tempore.
Quarta ad Philipp. epiſtola	CCCXXXVIII.		XCVIII.

Pag. 126-196. *Quartus locus* eſt de rebus Athenienſium geſtis, quantum quidem earum ad intelligendum Iſocratem pertinet. Sed de iis fuſe hic exponere neceſſe non eſt, cum nihil, ut in re, tot hominum eruditorum ſtudio illuſtrata maximo, invenerimus, quod, lectores noſtros monere, operæ pretium eſſet.

196-367. Iam deinceps ipſæ Iſocratis orationes in Gallicum ſermonem e Græco verſæ ſequuntur, ita quidem, ut facile appareat, proficiſci hanc interpretationem a viro, qui utriusque linguæ facultatem, Græcæ pariter ac Latinæ, habeat. Hæc de *priori Tomo* monuiſſe ſufficiant, in quo recenſendo ſi paulo copioſiores videamur fuiſſe, lectores noſtros id rerum iucunditati facile donaturos, non tam ſperamus, quam confidimus.

Reſtat, ut de *altero Tomo*, in quo exponitur de vita *Dionis Chryſoſtomi*, paucis videamus, de cuius neglectu, viri clariſſimi, *Dufaurius*, *Grotius*, *Bœclerus*, ſuperiori iam ſeculo, quo fervere adhuc litterarum Græcarum amor videbatur, graviter conque-

queſti ſunt. Codices manuſcripti huius ſcriptoris tam rari ſunt, ut in Galliæ bibliothecis, extra regiam, nullus extet; Romæ, in vaticana, quatuor tantum orationes περὶ βασιλείας: in regia gallica plures quidem, ſed non admodum vetuſti. In Medicea vero Florentina, præter alia, codex Sec. XIII. ſcriptus, & octoginta orationes complexus, adiunctis aliquot ineditis ſcriptis, de vita eius & operibus, ſervatur; quam prima quoque Dionis editio, ſeu illius potius particulæ cuiusdam, exornat, nempe *orationis de Homero*, quæ in membrana Florentiæ 1498. machinis exſcripta eſt, atque latuiſſe Fabricium videtur. *Gregorius Tifernas* primus fuiſſe creditur, qui quatuor Dionis orationes, *de regno*, in latinum ſermonem e Græco verteret, iuſſu Nicolai V. P. M. ſed latent illæ adhuc ineditæ in bibliothecæ vaticanæ pluteis. Præfationem huius latinæ interpretationis, ſecum a Quirino, Cardinale ampliſſimo, communicatam, auctor exhibet in fine operis. Hæc ex præfatione repetere placuit; quæ alia inſuper continet, ſcitu non iniucunda. Operis ipſius conformatio hæc eſt. *Primo* vita Dionis, ex ipſius illuſtrata ſcriptis; *deinde* obſervationes de eloquentia eius & philoſophia, guſtuque in variis eruditionis generibus, comparent; *tum* ſcripta ſimul illius percenſentur, a quibus ſeiungendas ait epiſtolas, quæ in bibliothecæ regiæ tabulis tribuantur *Dioni, Sophiſtæ Antiocheno*, ac ſcriptæ tantum ibidem ſerventur. Tandem ſpecimina quædam operum eius, ex Græca lingua in Gallicam verſa, exhibet; & quidem e *philologico* genere, orationem de Ilio non capto; e *philoſophico*, orationes de vita ruſtica & inopiæ fontibus; e *civili* denique, primam de regno. *Vitam eius* a nullo peculiari opera expoſitam, multisque adhuc tenebris involutam eſſe, non immerito Editor conqueritur. Natalem eius diem, coniectura non improbabili nixus, in annum XXX. P. C. N. confert. Avus eius, multis magnisque meritis erga Pruſienſem civitatem conſpicuus, mauſoleis ludisque funebribus, a civibus non ingratis, poſt mortem cultus, Paſicratem, Dionis patrem, filium vel ge- Pag. 1-46.

 ne-

nerum potius, ut auctori videtur, reliquit, qui ſummis quidem magiſtratibus in patria ſua functus, ſed parum diligens paterfamilias fuiſſe dicitur. Eloquentia ætatis ſuæ minus contentus, ad Demoſthenis ac Platonis imitationem ſe dedit, philoſophiæ gnaviter incubuit, magisque etiam peregrinationibus, in Aegyptum aliasque terras inſtitutis, animum excoluit, ſibi autem, habitis orationibus, ingentem famam conciliavit. Redux in patriam factus, ita in civium pervenit invidiam, propter divitiarum ſuſpicionem, ut parum abeſſet, quin cum omni domo concremaretur. Quo periculo depulſo, ad populum orationem 46. (p. 519.) habuit. Tum, incertum quo caſu, primis Domitiani imperatoris annis, Romam delatus, in odium huius incurrit, ac primo, exilium ſponte eligens, inde Delphos, oraculum conſulturus, profectus eſt, & deinde, ammonitu eius, nomine habituque diſſimulato, usque ad annum P. C. N. 94, vitam vagam miſeramque exul egit, unico Platonis dialogo, unaque Demoſthenis oratione, comitatus. In Getis tamen, quorum etiam res geſtas litteris conſignavit, plurimum temporis vixit. Interfecto Domitiano, cum fremere militem ſentiret, Nervæ, amico veteri, officium præſtiturus, orationem ad præſidiarios habuit, eosque ad obſe-
Pag. 26. quium eius traduxit. Immo auctor propius abeſſe putat a veriſimilitudine, Dionem, Domitianæ cædis conſcium, & ab ipſo Nerva ad illud officium subornatum fuiſſe: partim, quia huius electio non ab impetu quodam multitudinis, ſed a certa ratione profecta, deliberatoque conſilio ſuſcepta, videatur; partim, quod Dio, cum reliquis philoſophis exulibus, atque in his cum Nigrino maxime, litterarum habuiſſet perpetuum commercium, quos conſpirationis illius fuiſſe conſcios, unius Apollonii Thyanei exemplo ſatis apparere iudicat. Sed probabilem tantum hæc omnia coniecturam facere, ipſe probe intelligit. Redux Romam factus, gravi morbo eſt implicitus, quo usque ad exceſſum Nervæ laboravit. Cives vero, cum eius videndi flagrarent deſiderio, ipſe, venia ab imperatore, non Nerva, ut Fabricius contendit, ſed Traiano, im-

impetrata, Pruſiam repetiit, exornandæque huius patriæ ſuæ conſilia iniit, qua ipſe tamen re in multorum pervenit invidiam, qui eum apud Imperatorem etiam deferrent. *Plin.* X. epiſt. 86. Neque enim alium eſſe Dionem, de quo Plinius Pag. 38.
agat, quam Chryſoſtomum illum, contra Tillemontium, idoneis evincit rationibus. Neque tamen hæc civium quorundam improbitate deterritus, patriæ ab Imperatore ius impetrabat, ſenatum centum virorum legendi. Cum vero neque hoc merito poſſet invidorum effugere aculeos ac reprehenſiones, Romam remigravit, eodemque res ſuas transportavit, ubi mirifice floruit Traiani gratia, & vel extremo huius imperio, vel primis Adriani annis, deceſſit. Χαρακτὴρ eius, vt Græci loquun- 44 ſeq.
tur, eleganter admodum ab auctore deſcribitur. Statua quædam Corinthi poſita ei fuit, orat. 38. Hæc de vita eius, cuius non admodum multa eſt apud ſcriptores memoria, dixiſſe ſufficiat: de *contemplatione eloquentiæ illius, philoſophiæ, guſtus-* 47-71.
que in vario eruditionis genere, nunc videamus. Iuvenem eum Sophiſtarum de gente fuiſſe, non negat: adultiorem vero, cum bona mente in gratiam rediiſſe, Syneſio auctore, confirmat. Idcirco iuvenilium operum iacturam vehementer dolendam eſſe negat: cum maturioris iudicii fructus ad noſtram pervenerint ætatem. Demoſthenis ac Platonis admirator 52.
ſummus fuit; in hoc tamen raro ſublimitatem; in illo vehementiam imitatus dicitur. Hyperidem exprimere potiſſimum ſtuduit; qua re id conſecutus eſt, ut, quicquid Longinus de illo dicit, (Sect. 28.) in hunc noſtrum pulcre conveniat. Philoſophum ſe eſſe, moribus magis, quam ſermone, 56.
vel externo corporis habitu, demonſtrabat. In nullius ſectæ 57.
verba iurans, ex eorum genere fuit, qui, quicquid ubique ſibi videbatur veriſſimum eſſe, illud amplecterentur maxime. Neque tamen Potamoni, ſub Auguſto claro, condendæ philoſophiæ eclecticæ exemplum perhibere, per temporum rationem, potuit, ut Caſaubono *diatr. in Dion. pag. 6.* ſuſpicari venit in mentem. Scribendæ hiſtoriæ non imperitum eum fuiſſe, 60.
ſatis ex hiſtoria Getarum, quam confecerat, apparet. Poetas

etiam amabat, atque in his Heſiodum, Theognidem, & Homerum maxime. In reliquis literarum generibus quo fuerit
Pag. 61. guſtu, ex eo poterit libello intelligi, quo rationem ſtudiorum
62. amico cuidam, ætate iam provectiori, præſcribit. Cui ex poetis Menandrum, Euripidem, & Homerum legendos; ex oratoribus Lycurgum, Aeſchinem, & Hyperidem imitandos; ex hiſtoricis Thucydidem inprimis exprimendum, non neglecto tamen Herodoto, Theopompo, & Ephoro; ex reliquiis ſcriptoribus Xenophontem, vaſto ingenio ſuo complexum omnia, totum imbibendum, rationibus idoneis, ab amici
72. conditione ſumtis, commendat. De ipſis Dionis Chryſoſtomi operibus ita exponit Auctor, ut primo perſequatur ea, quæ temporis iniuria interciderunt; deinde illa, varias in claſſes diſtributa, quæ noſtram ad memoriam pervenerunt. Ex
74. numero ſcriptorum Dionis eximendos putat VIII libros *de Alexandri virtutibus*; pro *Homero adverſus Platonem* Lib. IV. *Herculis* & *Platonis encomium*; & *an mundus interire poſſit?* Etſi enim Suidas hæc ſcripta Dioni tribuit: tamen, cum *primo* ſolus ille ſit, qui ea ad oratorem noſtrum referenda putet; *deinde* Suidas ne omnia quidem Dionis opera noverit, quippe qui LXXX illa ſcripta, quorum ſine controverſia auctor & eſt & eſſe putatur, ignoraverit; *porro* aliis etiam in rebus diligentiæ non optimæ ſpecimina dederit: dubium non
78. eſſe iudicat, quin alterius ea ſint Dionis. Quod vero Caſaubonus Suidam, *Getica* Dioni Caſſio adſcribentem, errore liberat, ac Dionem noſtrum, præter Βερυσθενητικὸν λόγον, nihil de rebus Getarum ſcripſiſſe indicat, id iniuſte eum facere putat, propterea, quod argumentum huius orationis, ſi eum iis rebus conferatur, quas ex *Geticis* Philoſtratus affert, plane diverſum eſt. Accedit, quod Iornandes, qui *Geticam* Dionis *hiſtoriam* legit, (vid. *cap. ei. ȝ. 4.*) eam ab origine gentis procedere teſtatur, atque ipſe huius antiquiſſimas res geſtas ex eo maxime deſumit. Utrum *laudaverit Eſſe-*
83. *nos?* dubitat, ac Syneſium ad eam orationem, quæ eſt *de felicitate*, reſpexiſſe putat, neque Dionis orationem 31, ut

Fa-

Fabricius indicavit, illud probare exiſtimat. Poſt hæc *ſcri-* Pag. 86.
pta percenſet, quæ *ad noſtram pervenerunt* ætatem. Indi-
gnatur primo, confuſe illa vulgo edi, cum deſcribi commo-
de in ea poſſent, quæ ad *philologiam, philoſophiam*, & *pruden-*
tiam civilem pertineant. De ſingulis pluribus diſputat, quæ
repetere hic neceſſe non eſt. Subiungit vero *obſervationes* 162.
in orationem de Ilio non capto, atque expoſitis, quæ ad ornan-
dam illam ſententiam dici poterant, tandem, quod conſtans
fama ſit, Troiam eſſe a Græcis captam, neque illa, niſi in rebus
quibusdam, quæ circumſtent, diſcrepet; quod Aegyptii quoque
ac Perſæ ita memoriæ prodiderint; atque Homerus ipſe 400
tantum annos poſt excidium Troiæ vixerit; præterea vero
tantæ civitatis everſionem ſcire probe potuerit, neque licentia 177.
nimia in fingendo utatur; ratio etiam, annos ab excidio Tro-
iæ computandi, accedat: Dionis orationem, merum ingenii lu- 377.
ſum videri, pronuntiat. Quibus eleganter diſputatis, tanquam gu-
ſtus cauſa, orationes, ſupra commemoratas, e Græco in Gallicum
verſas ſermonem, exhibet, de quibus non minus præclare,
quam ſupra, de Iſocratis, ſentimus. Ad extremum, ſupple-
menta quædam, ad vitam Dionis, & notitiam operum eius per-
tinentia, laudat, quæ *Lamius*, V. C. e bibliotheca Medicea, 374.
(in cuius pluteo LIX codex XXII bombycinus extat) ſecum
communicavit. Codex, Dionis ſcripta LXXX. complexus,
fuit quondam Franc. Philelphi, poſtea Petri Laur. de Medices,
& ad Sec. XIII. pertinet. *Primum* eſt Ἀρέθα ἀρχιεπισκό- 375.
που, & brevi conſtat Dionis encomio, ideo, ut videtur, 378.
conſcripto, uti operibus eius præmitteretur. Orationes *de*
Regno, in gratiam Veſpaſiani, ſed falſo, confectæ putantur. 381.
Alterum eſt *vita Dionis*, Pruſæenſis, ex Photio ad verbum
deſumta. *Tertium* ſubiicitur integrum, cuius index eſt:
Περὶ Δίωνος καὶ τῶν κατ᾽ αὐτὸν λόγος. In quo de
nomine eius *Chryſoſtomi* traditur, illud ipſi non κατὰ τὸν
λόγον, ſed διὰ σύμπτωμα, ἐπὶ τὰ εὐσχημονέστερον με-
ταποιούμενον, tributum eſſe; nempe τῇ ἀπὸ τοῦ στόμα-
τος ἀποφορᾷ οὐ πάνυ εὐτυχεῖ. Quod ipſius Dionis ver-

ſibus aliquot, admodum lepidis, ſit teſtatum. * Nempe, cum *ζόϛομος* dicendus eſſet, vocatus eſt *ἐυφήμως, χρυσό-*
Pag. 386. *ϛομος*. Agmen claudit *Gregorii Tifernatis* ad Nicolaum V. P. M. præfatio, interpretationi latinæ, ab ſe confectæ, præmiſſa. Male de ſapore civium auctoris noſtri iudicandum foret, niſi quovis modo eum ad operis tam præclari continuationem excitarent, quam vehementer nos quidem optamus.

DE GLADIIS VETERUM, INPRIMIS DANOrum, ſchediaſma, Autore TYCHONE ROTHE.

Havniæ, impenſis viduæ Rothen, 1752, 8.
Plag. 7.

Vitis excellentium aliquot virorum, ab ſe conſcriptis, auctor iam innotuit eruditis hominibus. Nunc de gladiis veterum exponendum putat, propterea, quod, ſi a *Salano*, Sueco, qui de *gladio Scythico* commentatus eſt, cuius tamen diſſertationis ſe habuiſſe copiam negat, diſceſſeris, nemo admodum reperitur, cuius, in tractando hoc argumento, eluxerit ingenium,

---

* *Eos, quia & pauci ſunt, nec adbuc editi, ſubiicere bic liceat integros:*

Δίων ἀνέπνει, Φασὶν, οὐ μάλα ἡδύτι.
Τοῦτον λέγω Δίωνα, οὗ πολὺς λόγος.
Καὶ τοῦτ' ἐκερτόμησε τῶν τις ἀϛικῶν,
Τὸνδ', ὡς ἰδεῖν γυναῖκα τὴν αὐτοῦ, Φράσαι,
Τί τοῦτο; σὺ γὰρ ἔφρασάς μοι τὴν νόσον.
Καὶ τὴν σὺν ὅρκῳ, τοῦτο πάντων ἀῤῥενῶν,
Εἰπεῖν, τὸ σύμπτωμα ᾠόμην, οὐ σοῦ μόνον
Τοσούτων ἀνδρῶν καὶ Φιλῶν ἀπόϛατιν.
Ὁ γὰρ λόγος δίδαγμα τοῦ σεμνοῦ τρόπου.

nium. Ne quis vero, indice adductus in errorem, credat, de omnium populorum antiquorum gladiis hic exponi, in præfatione ipſe monet, de gladiis Romanorum aliorumque ferme nihil hic inveniri; id enim negotii tantum ſibi datum exiſtimaſſe, ut de gentium, ſeptentrionem verſus remotarum, gladiis hic ageret. Hæc ſunt, quæ lectores in præfatione monendos duxit. Libellus ipſe, præter procemium, *octo* complectitur *capita*. In procemio, maiorum ſuorum vitam perpetuum fuiſſe bellum, idoneis auctoribus confirmat, in eaque re cauſas incredibilis virtutis, qua illi ſe iactabant, inveniri putat. Hinc factum eſſe iudicat, ut fortiſſimus quisque, tam in aulis regum, quam in convictu familiari, haberetur princeps; nihilque veteres, vel publicæ, vel privatæ rei, niſi armati, agerent. Uſos autem eos eſſe clavis, gladio, vel ſecuri, galea ferrea, clypeo, thorace ferrea, aut lorica, & arcu, cum triginta ſagittis, dicit. De gladio igitur, tamquam præcipuo armorum genere, agere conſtituit. Ac *primo* quidem *capite* de *nominibus gladiorum* exponit, quæ ſunt: *Suerd*, quod ab Ebraico שֶׁרַח ducitur; *Geir*, quod enſem, ſenſim in mucronem deſinentem, ut gladius erat Odini, ſignificare putat, interdum haſtam etiam; ab eodemque nomine *Germanos*, quippe quod ipſi a Danis Suecisque ducerent originem, ſi dis placet, dici exiſtimat; quaſi eſſent viri, geſtantes gladium, ſeu bellicoſi: ab eodem fonte Italorum Gallorumque *guerre*, hoc eſt, bellum, manaſſe credit. Adeo facile amor patriæ, cuius eſt incredibilis dulcedo, perſuadere aliquid hominibus poteſt! Porro *Mækir*, a Græco *μάχαιρα*, (non *μάκαιρα*), item *Hiör*, & *Ragn*, dici gladios obſervat. Alia eorum nomina, quæ ſpeciem tantum aliquam deſignent, eſſe ait: *Sax*, a *ſage*, i. e. ſecare, gladium ſignificans longum & latum, a quo *Saxones* nomen duxiſſe quidam putant; & *Scalmer*. Celebres vero inprimis fuiſſe gladios *Vermundi*, cuius enſis *Screp* dictus eſt; *Rolvonis*; *Krage*, qui vocabatur *Scofnung*; *Olonis* cuiusdam, nominatus *Logbti*; *Haldani* duos, quorum alter *Liufingi*, alter *Hvittingi* appellabatur; *Fofneri*, vocatum *Hrotte*; *Regini*, quem *Refell* nominabant, aliosque plu-

Pag. 1-7.

7-22.

11. 12.

Pag. 22 - 30. plures, quos repetere hic nihil attinet. *Cap. II* de *materia*
gladiorum exponit, gladiosque e *lapide*, *aere*, & *ferro* factos
eſſe apud maiores ſuos, docet. Interdum tamen gladiorum
materiam ei ſimilem fuiſſe perhibet, ex qua hodie fiunt cam-
panæ; neque minus inauratos ſe gladios reperiſſe teſtatur.
30 - 40. *Cap. III formam gladiorum* perſequitur, aliosque latiores,
alios longiores, alios breviores, alios ancipites, alios una tan-
tum acie præditos fuiſſe, bonis auctoribus probat, qualesque
41 - 51. ſingulæ eorum partes fuerint, copioſe tradit. *Caput IV* de
vagina, cingulo, ut & more geſtandi gladios, agit. Ex hume-
ris veteres ſuſpendiſſe gladios, & loro quidem coriaceo, per
annulum transmiſſo, vel baltheo, monſtrat; ad dextrum la-
tus, an ſiniſtrum? nihil definit, quamquam illud iudicet vero
51 - 65. ſimilius. Sequitur *Cap. V*, quo de *prærogativis & excellen-
tia quorundam gladiorum præ aliis* agit. Alios enim inſigni
duritie, ut regis *Vermundi Screp*, *Haquini*, *Tirſingus Suafurla-
mii*, *Regini*, aliorumque multorum gladii fuiſſe; alios ſem-
per, ſanguine humano immiſſo, vagina debuiſſe nudari; alios,
e vagina ductos, ſicut ignem flammamque fulſiſſe; alios, a
nannis maxime fabrefactos, ab omni incantatione liberos fuiſ-
63. ſe; & quæ alia, maxime ad examen eorum, & lydium quaſi
lapidem, ad quem revocabantur, pertinentia, tradit. *Capite VI*
de *magia circa gladios verſante*, ſeu incantationibus potius
gladiorum, exponit. Aliorum enim acies hebetabantur; in-
73 - 93. terdum corpora adverſus ictus indurabantur; nonnunquam
loricæ, galeæ, & alia arma, vim propellentia, eam duritiem
artibus magicis acquirebant, ut ferro penetrari non poſſent.
Singula uberius exponit, exemplisque illuſtrat. *Septimo Ca-
pite, quanti gladios æſtimaverint veteres*, docet, quippe quos
78 - 93. divino afficerent honore, perinde ut Scythæ, eosque nec vi-
gilantes, nec dormientes, nec viventes, nec morientes, a ſe
dimitterent, regibusque, quibus honorem vellent habere ma-
ximum, offerrent. *Ultimo Capite de vario gladiorum uſu*
agit, quippe quos in pugnis publicis, ſingularibusque certami-
nibus, in tribuendis beneficiis, quæ *feuda* vulgo appellant, in
adigendis in principum verba civibus, regibus creandis, victi-
mis

mis humanis mactandis, aliiſque rebus, adhibuiſſe monſtrat. Gladios etiam, loco dotis, afferebant ſponſæ; iisdem aera ter ferientes, victoriam ſibi conciliabant; ad capita mortuorum eos ponebant; interdum ſub humeris demortui collocabant, & ſi qua ſunt alia, his conſimilia. Utrum vero arma & gladii, qui in collibus inveniuntur, vera fuerint viventium arma, an ſimulacra tantum eorum, quibus uſi ſint vivi? non ſatis inter eruditos convenire docet. Qui poſterius amplectuntur, primo ideo ſe ita ſentire aiunt, quod fuſa ſint arma, non cuſa; deinde minora eſſe hæc arma contendunt, quam ut efficere iis aliquid tanti homines potuerint. Contra utramque, ſcite nonnulla monet auctor, qui, ut antiquitatis patriæ ſatis gnarus eſſe videtur, ita haud dubie magis delectaret lectores ſuos, ſi linguæ, qua utitur, facultatem haberet, neque orationem adhibuiſſet, ſeculo, quo heroes, de quorum gladiis exponit, vivebant, apprime dignam. Pag. 90.

PROGRES DES ALLEMANDS DANS LES Sciences, &c.

hoc eſt,

PROGRESSUS GERMANORUM IN DISCIPLINIS, literis elegantioribus, & ingenuis artibus, præcipue in poeſi & eloquentia.

Amſtelodami, apud Franciſcum Changuionem, 1750, 12. plag. 17.

Ex quo *Io. Antonius Campanus*, Pauli III. P. M. ad Fridericum III. Imperatorem Legatus, cœpit, non terræ tantum noſtræ detrahere, qua *nihil fœtidius* iudicabat, *ita adſpectu omnia iniucunda, tactu refuga, olfactu gravia, ipſi videbantur*, Lib. VI. ep. 46. 54. etc. ſed etiam ingeniis noſtrorum hominum ipſis, quorum tamen proventum ea iam ætas ſatis amplum tulerat, ſic, ut vel ipſi principes Italorum, noſtros *Purbachios*, noſtros *Mulleros*, *Regiomontanos*, alios, præmiis magnis propoſitis arceſſerent, modis omnibus obtrectare: nunquam

quam defuerunt inter exteros, Gallos potiſſimum, qui nomini Germanico facerent convicium, nationemque nobiliſſimam ad barbaras gentes referrent. Habuit ſuperior ætas ſuos *Doletos*, ac patrum memoria ſuos *Bouhourſios* & *Peraltios*, non acerbos magis, quam iniquos ingenii Germanici hoſtes. Quos, etſi res ipſa ſatis refellit, atque luculenta exterorum, & doctiorum & æquiorum, teſtimonia, pro ingenii Germanici elegantia præſtantiaque dicta, mendacii invidiæque arguunt, tot denique opera immortalia, primum a noſtris hominibus excogitata, pæne obruunt: tamen, cum vel ignavia, vel linguæ noſtræ ignoratione, vel aliis cauſis, hodieque paſſim abripi homines peregrinos, ad obtrectationem gentis, quæ liberaliter ipſos amplectatur prolixeque foveat, videamus; bene de patria mereri putandi ſunt, qui eius ſe patronos profitentur. In quibus, etſi ſatis multis illis, veteribus recentioribusque, tamen iure ſuo eminere exiſtimandus eſt *Bielefeldius*, eques Brandenburgicus, academiarumque illius terræ curator, eius, de quo agimus, libri auctor. Qui enim cum ea lingua cauſam patriæ agat, quam obtrectatores eius facile intelligant, tanto facilius opinionem inveteratam animis eorum eripere poterit. Apparet libellus Academiæ Berolinenſis nomine, deſcriptus in XIII Capita, quorum unum quodque varios locos habet. Non ingratum nos lectoribus noſtris facturos ſperamus, argumenta ſingulorum attingentes.

Pag. 7-28. *Cap. I* habet obſervationes quasdam, univerſe ad rei propoſitæ rationem neceſſitatemque ſpectantes. Aequum nempe exiſtimat, cum Academia Berolinenſis quaſi in media Germania condita, ac *Fridericus*, Boruſſorum Rex, Princeps ſit Germanicus: oſtendere, quid contulerint Germani ad proferendos rei publicæ literariæ fines, eosque a criminibus defendere, quibus eos & alii, & nuper admodum *du Bos, in epiſtola ad gratias*, & alias, accuſarunt. Plurimos Germanorum libros ideo in *Francogallorum* notitiam minus pervenire ait, quia ipſi ſermonem noſtrum minus intelligant, verſionesque bonæ librorum in eorum linguam perquam adhuc raræ ſint. Immo carmina ne ita quidem transferri poſſe, ut nihil leporis nativi amittant, atque hoc vel ex verſione Odæ III. Horatii,

ratii, a *Dacierio*, *Sanadono*, & *Tarterono* facta, ſic ſatis apparere docet. De ſermone Germanorum ita iudicat, ut eum conſuetudine, libros latine ſcribendi, deinde tumore quodam, ab Italis ſumto, cuius maxime dicuntur fabulæ Mileſiæ, ut *Hercules*, *Arminius*, *Octavia*, *Baniſa*, aliæ, plenæ eſſe, tum maculoſo illo orationis genere, quo, quicquid peregrinorum vocabulorum erat, eo ille contaminabatur, impeditum putet, quo minus citius effloreſceret; præſertim cum iam nihil accuratius in eo genere reperiri poſſet, Germanica Lutheri ſacrorum librorum verſione. Interim eum ſuo nitori primum reſtituiſſe *Gottſchedium* noſtrum, aut certe operam ei rei dediſſe, perhibet, aliisque viam oſtendiſſe, qua nunc *ſocietates Germanicæ*, quas vocant, *Lipſienſis*, *Jenenſis*, *Gryphiswaldenſis*, *Regiomontana*, aliæque plures, incedant. Quas duo maxime rogat, primo ne proſcribant vocabula, multorum uſu ſeculorum auctoritatem nacta, aliis in eorum locum ſubſtitutis; deinde ut, conjunctis ſtudiis, grammaticam atque *dictionarium* aliquod conficiant, quod velut norma quædam ſermonis ſit, omnium Germaniæ populorum communis. Atque hac in re multos ſibi Auctor habet conſentientes. Etſi enim tulit ætas noſtra varios eruditos, qui Grammaticam inſtitutionem germanice conſcriberent: tamen, cum ea ſint privatorum opera, quamvis eximia, ſperandum vix erit, ut lites, de ὀρθογραφίᾳ potiſſimum, hoc modo componi poſſint, cum quisque ſuo velit abundare ſenſu. Ad crimen illud quod attinet, quo Germanis *pedantiſmi* dicam ſcribunt, & orationis generis, in quo *nihil ſit ſani coloris:* primo, mirandum non eſſe recte cenſet, ſi, cum apud exteros homines ſummi loci, ac purpurati adeo, ſcribant, inter Germanos autem ea cura hominibus fere demandetur, qui ad erudiendam iuuentutem ſe contulerint, horum ſcripta non eam facilitatem habeant ac nativum leporem, qui ſeculo noſtro tam vehementer arridet: deinde, nimis fere liberales eſſe homines, in tribuendo *pedanei ſcriptoris* nomine, monet, quippe quod iis ſæpe imponatur, qui, cum diligenter accurateque rem tractent, orationis cultui non admodum ſtudeant, absque quibus hominibus ſi eſſet, plures etiam forent,

ſuperficiaria ventoſaque ſcientia ſua ſe iactantes. *Corrupti* autem *guſtus* crimen, quod exprobratur Germanis, ita diluit, ut primo doceat, de *guſtu* diſputandum non eſſe, quod, quid ille ſit, pauci intelligant; deinde, ſi *ea dos mentis, facultate iudicandi nata*, eſſe dicatur, *qua, uſu confirmata, quid in quaque re elegans, reliquisque eius partibus ſit conſentiens, homo ſentiat*, eum non minus iis convenire iudicet, qui ad philoſophicas ſubtilitates ſe conferant, quam iis, qui verborum aucupentur lenocinia. Quam ſententiam idoneis rationibus confirmat. *Cap. II* quatuor habet locos; quorum *primus* eſt *de ſcriptoribus Germanicis in diſciplinis ſuperioribus, alter de hiſtoricis, tertius de criticis, quartus de iis, quorum induſtria in artibus liberalibus fuit conſpicua*. Per ſuperiores diſciplinas intelligit theologiam, iurisprudentiam, medicinam, & philoſophiam, quarum excolendarum cauſa triginta ſunt per Germaniam univerſitates litterariæ, & innumeræ ſcholæ ac gymnaſia aperta. Quæ vero quod iacuerunt ſeculis barbaris, ideo factum putat, quod dominatio epiſcopi Romani, & ſervitus, in multis Germaniæ regionibus uſitata, bella denique, privatorumque latrocinia, earum flori officerent. Renaſcentibus autem per Europam reliquam diſciplinis, nec Germania earum expers manſit, cogitandi potiſſimum libertate a Luthero reſtituta. Quam vero non pœnitendos ceperit induſtriæ ſuæ ſtudiorumque fructus, ex eorum, putat, multitudine optime intelligi, quorum magna fuiſſet, & adhuc eſſet, inter doctos exiſtimatio. Quos cum conſequi omnes nequeat, aliquos, iudicat, laudaſſe ſatis eſſe, eosque veterum optimo cuique comparandos. In philoſophia igitur, monet, *Leibnitium, Thomaſium, Puſendorfium, Wolfium*, præcipua laude ferri; in theologia magnum eſſe nomen, ſi quis vere & ſine præiudicatis opinionibus ſententiam velit dicere, *Lutheri, Arnoldi, Speneri, Mosbemii, Reinbeckii*, apud Lutheranos; *Eckii, Tanneri, Papeprochii, Broweri*, apud Romanocatholicos; *Calvini, Coccei, Lampii, Mellii, Sackii*, apud Reformatos. Quod ita dictum ab auctore accipimus, ut non minoris eos faciendos putet, quos præterierit, ut e noſtris, *Chemni-*

Pag. 29-58.

Chemnitium, *Calovium*, *Carpzovium*, *Olearium*, *Buddeum*, *Læſcherum*, *Baumgartenium*, *Walchium*, aliosque innumeros. In iurisprudentia civili eluxiſſe dicuntur *Carpzovii*, *Coccelii*, *Stryckii*, *Heineccii*, *Bœhmeri*; in iure publico excelluiſſe *Gundlingii*, *Maſcovii*, *Pfeffingeri*, *Ludwigii*, *Schmauſii*. Hic denuo eſſe omiſſos, non ſecundos iis, quos laudavit, quis dubitet? In artis ſalutaris ſtudio magna extiterunt, ipſo iudice, merita *Stahlii*, *Hofmanni*, *Halleri*, *Iunckeri*, & *Bœrhavii*, omnium fere regionum civis. Sed hic etiam commemorandi erant his pares, neque ulli poſtponendos, ſi tuliſſet ratio, quam inierat auctor. In hiſtoria, veteribus multo inferiores eſſe recentiores, idem exiſtimat; interim, magna cum laude ad eam ſcribendam ſe contuliſſe prædicat, *Pufendorfium*, *Maſcovium*, *Hahnium*, *Bunavium*. Sacram hiſtoriam ab ullius usquam gentis ſcriptore recte tradi poſſe, deſperat: optimis tamen in eo genere libris comparandam eſſe *Arnoldi hiſtoriam eccleſiæ & hæreſium* putat. Elegantiorum litterarum ſcientia præſtantes fuiſſe cenſet, *Leibnitium*, *Ludwigium*, *Fabricium*, *Geſnerum*, *Baumgartenium*. Atque hic nollemus, alios præteriiſſet, quorum non minor eſt, partim etiam maior, in eo eruditionis genere, apud exteros, exiſtimatio. In mathematicis recenſet *Copernicum*, *Keplerum*, *Leibnitium*, *Tſchirnhauſium*, *Eulerum*, *magna nomina*, ſed quibus profecto addi debebant *Hermanni*, *Hambergeri*, *Heinſii*, *Segneri*, aliorum. Phyſicam doctrinam excultam eſſe a *Gerickio*, *Wincklero*, *Lieberkuhnio*, *Waizio*, *Pottio*, *Marggrafio*, aliis, tradit; ad quam amplificandam, peregrinatores noſtros, *Keyslerος*, *Kæmpferos*, *Olearios*, contuliſſe plurimum, docet. Quibus, velut incenſos, quosdam per lancem ſaturam adiicit, ut *Hubnerum* in genealogia, *Liſcovium* in ſcribendis ſatiris. Pauca ſunt, quæ de verſionibus ſcriptorum exterorum in ſermonem noſtrum addit: deinde ad eos venit, qui artes honeſtas maxime tractarunt, ut *pictoriam*, quæ plurimum debere *Alberto Durero*, *Holbeinio*, *Cranachio*, *Klæcknero*, *Dennero*, *Knellero*; *ſculptoriam*, in qua nullus noſtrorum hominum ad inſignem aliquam laudem perveniſſe, dicitur; *architectonicam*, in qua magni fuiſſe opera *Goldmanni*,

ni, Sturmii, Schluteri, Botti, aliorum, fertur; in militari præci-
pue floruiſſe dicuntur *Sturmius, Rimplerus, Scheiterus;* in *muſi-
ca Hendelius, Haſſeus, Graunius, Telemannus*. Nos *Bachium* ad-
dimus. Qui opera velit Germanorum, ætatem latura, pernoſce-
Pag. 30 - 59. re, eum ad *Acta noſtra* ablegat. Certe opera ſemper a nobis da-
ta eſt, ne cuiusquam merita laterent. *Cap. III* de *rebus novis, a
Germanis inventis*, exponit, e quibus gentis cuiusdam ingenium
maxime intelligi poſſe, ex vero exiſtimat. Atque hic Europam,
vere prædicat, noſtris hominibus debere, *pulveris pyrii, πυρο-
τεχνίας, typographiæ, artis imagines incidendi æri, antliæ pneu-
maticæ, rerum ad opticam & diopticam pertinentium*, ut & ad
chemiam, vaſorum murrhinorum (*porcellaine de Saxe*), *phoſpho-
ri, electricitatis, ignis artificialis, ipſius adeo Americæ* per
*Martin. Behaimb, pyxidis nauticæ, ſpeculi cauſtici, veri ſyſte-
matis mundi, logarithmotechniæ, chartarum geographicarum*,
quas accuratius certe diligentiusque perfecerint, *mechanicorum
avtomatorum, horologiorum portatilium*, inventionem. Qua-
rum rerum excogitationem cum *Swiftius ſtupidiſſimæ nationi*
adſcribit, aut *εἴρωνα* eum fuiſſe credamus, aut ipſum morta-
lium omnium fuiſſe ſtupidiſſimum neceſſe eſt, vid. *conte du
tonneau* Tom. II p. 135. Quæ enim res poterit ingenii hu-
mani ſpecimen dici, ſi rerum novarum inventio non poteſt?
60 - 108. *Cap. IV* de *poetis antiquis, qui Opitium ætate anteceſſerint*, agit:
109 - 162. *Cap. X* de *Opitio* exponit, quo muſam patriam altius aſcendere
potuiſſe negat, cuius etiam *Veſuvium*, &, *de amoris potentia*,
carmen, ut & *ſuſpiria ad Servatoris crucem*, in ſermonem
Gallicum tranſtulit, ut, qualis ille, quantusque fuerit poeta,
163 - 191. exteri intelligerent. *Cap. V de Canitzio* agit, cuius ingenii
amœnitatem iuſtis laudibus proſequitur, atque *Satiram de poeſi*,
& notiſſimam illam inter nos, *odam, in Dorida ſuam*, ut ver-
192 - 233. bo fidem faceret, ſubiicit. *Cap. VII de Hallero* exponit, in cu-
ius verſibus vim quandam ſingularem reperiri teſtatur, idque
ut planum faciat, odam eius *in gloriam*, carmen *de virtutum
humanarum falſitate*, odæque *in Dorida* ſtrophas quaſdam,
Gallice verſas, exhibet. Sed de his nunc facile erit exteris iu-
dicium ferre, cum non in Gallicum modo ſermonem tranſlata

bis

bis eius carmina prodierint, ſed eius etiam ſpecimina in ipſo *Mercurio Gallico* extare meminimus. *Cap. VIII. Hagedornium* commendat, cuius *carmina ethica*, *fabulas* & *apologos*, inprimis laudat, atque in his eum *Lamotto*, quam *Fontænio*, dicit ſimiliorem eſſe, ſuam hanc ſententiam variis eius carminibus, Gallice verſis, probans. *Cap. IX. Gellerti* noſtratis merita perſequitur, quem *Fontænium Germanicum* appellare nullus dubitat; dolet vero, verſionem Gallicam Argentinenſem fabularum illius, duriuſculam videri. De cuius igitur ingenio ut recte iudicare poſſint exteri, aliquot eius fabulas, Gallice verſas, adiecit. *Cap. X* de *Gleimio* agit, Germanorum Anacreonte, cuius item aliquot odas, ut & odam *Derſchavii*, *in victoriam Fridbergenſem*, in ſuum ſermonem vertit, idem facturus *Guntbero*, *Pietſchio*, *Richey*, *Kreytz*, *Brockeſio*, *Bothmero*, *Drollingero*, *Neukirchio*, *Trillero*, aliis, ſi per alias occupationes licuiſſet. *Cap. XI.* de *theatro Germanico* exponit, atque ex *Michaelis Sachſii chronico imperatorum* p. 253 oſtendit, anno 1497. *Reuchlinum* primam comœdiam, in *Ioannis de Dalberg*, epiſcopi Vormatienſis, honorem docuiſſe, (quam *von der Hardt* ſeparatim denuo edere meminimus), qua nihil in eo genere antiquius Galliam proferre poſſe recte monet. Interim ſcenam noſtram nævis adhuc pluribus laborare, quam Gallicam, Italicam aut Anglicam, (de qua ultima tamen, qui aliter ſentiant, ſunt admodum multi), non diſſimulat: cuius rei cauſas, partim in fabularum bonarum penuria, partim ſcurrilitate alicuius ex hiſtrionum grege, (*Iean Sauciſſe*, Hans Wurſt,) cuius videndi deſiderium homines infimæ caveæ alliciat, partim in theatri, eleganter conſtructi, inopia, partim in defectu principis, qui protegat illam, ac liberalitate ſua foveat, reperiſſe ſibi videtur. Interim Germanos fabularum genus quoddam ſibi proprium habere ait, quod *Paſtorale* audiat, a *Roſtio* primum ſcribi cœptum. Tragœdiæ noſtræ quales ſint, e *Behrmanni Timoleonte* docet, cuius verſionem Gallicam ſimul exhibet. *Cap. XII.* de *eloquentia Germanorum* agit, quam, quod eius colendæ vel rara, vel nulla ſit occaſio, exterorum eloquentiæ comparandam eſſe negat.

Pag. 234 - 248. 251 - 258. 259 - 277. 278 - 358. 359 - 406.

Ipſa

Ipſa religionis emendatæ capita, inquit, multo ſunt ſimpliciora, quam ut ornamenta eloquentiæ facile capiant; cum pontificiis miracula, eorumque effectores, ac panegyrici ſermones, in divorum honorem habendi, amplam ſuppeditent materiam, orationes omnibus diſtinguendi luminibus; *proteſtantes*, quos dicunt, vel ſacros interpretandi libros, vel morum præcepta quædam tractandi facultatem, ſibi ſolam reliquam habere, iudicat. Atque hic auctorem ingenioſiſſimum, vellemus, paulo æquius cenſuiſſe, vel de materia dicendi, quæ noſtris hominibus datur, vel de ipſa eorundem eloquentia. Nam primo, quod putat, religionem emendatam, eloquentiæ lumina, velut fucum quendam averſari, magnopere, nobis quidem, errare in hoc videtur. Cum enim eloquentia, velut materiam, attributas ſibi habeat res omnes, populari intelligentiæ ſubiectas; religionis autem noſtræ capita ea ſint, quæ non ad intelligendum modo, ſed etiam ad delectandum commovendumque, accommodate tractari poſſint: quis ea dicat impedire concionatores noſtros ſacros, diſertos eſſe, & ad veterum accedere oratorum laudem? Utrum, qui veterum eloquentiæ laude floruerunt, miraculis tantum auditorum mentes præſtrinxerunt, aut deſcriptionibus, ad poeſin accedentibus, delinivérunt, panegyricosque aptarunt ad popularem delectationem? an hæc omnia potius cadentis demum eloquentiæ, & in declamationibus controverſiisque iſtis iam degenerantis, fuiſſe putemus? Deinde, uſu aliter evenire ſcimus. Quodſi enim Galli, ſacris emendatis addicti, *Saurinum*, *Chatelainium*, alioſque plures, habuere, nulli pontificiorum concionatorum ſacrorum poſtponendos, ut de Anglis taceam: quid eſt, quod Germanis obſtare exiſtimes, quo minus, de religione vera puriorique dicentes, eloquentes eſſe poſſint? Nunquam ſane eos, *Mosbemiorum*, *Ieruſalemorum*, *Schmidtiorum*, *Tellerorum*, *Stemmlerorum*, aliorumque multorum, pœnitebit, hominum citra controverſiam eloquentiſſimorum; qui plura etiam facultatis dicendi ſpecimina daturi eſſent, ſi, aut coram principibus, eruditiſque eorum amicis, verba tantum facerent, ut Romanenſes

fere

fere, aut non tam eloquentiæ oſtentationem, quam perennem auditorum felicitatem, propoſitam ſibi haberent. Interim nec aliis oratoribus tam ſterile fuit ſolum Germanicum, ut non tuliſſet, quos cuivis facile opponas. Quis ex iis, qui latinas habuerunt orationes, ignorat *Spanhemios, Heinſios, Buchneros, Graevios, Schurzfleiſchios, Bergeros, Schwarzios*, alios, viros ad veterum laudem accedentes? In patrio ſermone, quod extra roſtra ſacra habendarum orationum rara eſt occaſio, ſpiſſa quidem volumina, earum plena, nondum proſtant: interim plures habemus, & iunctim editas, ut *Gottſchedii* noſtri, & ſeparatim; ea certe multo meliores magisque probabiles, quam auctori, ſpeciminis loco, exhibere placuit, floridiorem quippe tumidioremque, quam ætatis aureæ videtur ratio ferre. *Cap. XIII epilogum totius operis* complectitur, quo pleroſque homines eruditos, quos laudaverat, in terris Brandenburgicis vixiſſe teſtatur. Quorum laudem etſi imminutam nolumus, tamen ſperamus, fore, ut ſi quando ſupplementa ſcribat auctor operi, magnorum hominum, qui aliis in regionibus vixerint, nomina minus reticeat, ut, quod vetus poeta dicit, *ſua cuique ſint nomina*. Interim boni civis munere præclare is functus eſt, patriæ ſe, eiusque gloriæ, patronum profeſſus ſtrenuum diligentemque. Pag. 407 ad finem.

ΝΩΕ ΑΓΥΜΝΟΣ,

ſive

ULTIMA FATA NOACHI EX GENES. IX, 20 - 27. ita tradita, ut Chami vitium, cum Canaanis ortu, variaque ad multorum ſanctiorum literarum oraculorum, & mythologiæ, pleniorem cognitionem facientia, eruantur, a IAC. IO. HAHN.

Erfordiæ, ſumtibus Auctoris, & in officina Iungnicolii, 1750, 8.

Plag. 12.

Uſu ſæpius venire intelligimus, ut etiam in rebus, luce meridiana clarioribus, iisque hiſtorice deſcriptis, ita præconceptis opinionibus decipiantur interpretes, ut, neglecto ſcopo, verbisque ſcriptoris ſacri non recte expenſis, non ſemel a recto aberrent tramite. Idem clariſſimo auctori videtur, circa ultima Noachi fata, contigiſſe interpretibus, ut obſcuritatis notam illis inurant, & contra rationem multi obſcurum, dubium, incertumque malint amplecti, quam verum; cum tamen, ſi rerum circumſtantium tenorem, veterum habitum, tentoria, verborumque uſitatiorem ſignificationem, aliaque momenta diligentius ſcrutari voluiſſent, vel ſine Mercurio ipſis errare non licuiſſet. Fictæ huius obſcuritatis cauſas auctor noſter deprehendit in Laconiſmo Moſaico, in modeſto huius ſcriptoris divini ſtilo, & in neglecta conſideratione verborum Hebraicorum, ubi id etiam utplurimum ignoratur, quod Moſaici plerumque ſit inſtituti, prius rei geſtæ collocare occaſionem, & deinceps rem plenius deducere. In *tres Partes*, Auctor, ſuum libellum diſtinguit, quarum prior eſoterica tractat argumenta interpretationis, ab Auctore inveſtigatæ; ſecunda exoterica, e teſtimoniis ſcriptorum ſacrorum & profanorum allata, argumenta ſiſtit. Ultima denique pars erit poriſmatica.
Pag. 8. Ante omnia monet, in ſua commentatione id eſſe obſervandum, quod aliis etiam iam placuerit, Moſen ea ut plurimum narrare, quæ aliquem nexum cum Dei populo, eiusque religione Meſſiana, haberent, ex quibus odium, æmulationem, unius præ alio felicitatem, vitæ genus, ſemina impietatis, numinis denique cultum puriorem, intelligere poſſimus.
9. Tradere hinc, hoc in loco noſtro, Moſes Auctori videtur, e ſcopo ſcilicet ſpecialiſſimo, ortum Cananæorum ſatis impurum, ut poſteri Iſraelis ſcirent, cur Deus eis ius dederit, Cananæos exſtirpandi. Ne fingat quidpiam, ex rerum ordine, & formali ratio-

ratione, in ultimis fatis Noachi inceſtum Chami eſſe enarratum, confirmat Auctor. Defenditur etiam Noachus, & quidem Pag. 10.
recte, ab ebrioſitate ipſi obiecta, cum ex verbis Moſaicis aliud
nihil elici potuerit, quam quod Noachus ad ſatietatem biberit, 12.
quantum temperantiæ modus permitteret, immo ad lætitiam
usque animi. Vox Ebraica hic occurrens, ſe in hac ſignificatione comprobatam ſiſtit, v. g. *Geneſ. XLIII, 34.* Quid vero tum dicendum eſt, quando Noachus ſe retexiſſe dicitur,
quod poſt convivalem lætitiam Noachi Moſes enarrat? Sed
multæ res circumſtantes, hanc plane diſſuadent retectionem
turpioris fuiſſe notæ. Vis vocabuli Ebraici, in ſenſu
reciproco*, & ad nos relato, & honeſte, & minus honeſte
uſurpatur. In noſtro loco certiſſimum eſſe ſibi Noſter per- 20.
ſuadet, honeſtam veſtium depoſitionem & exuitionem, nobis
in quotidiana vita uſitatam, intelligendam eſſe potius, quam
turpem retectionem; loco & tempore cœnæ, ſub crepuſculum inſtitutæ, hoc ſuadentibus. Hinc Noachus exemplum præ 21.
ſe fert ſenis ſobrii, qui, vini generoſioris ſentiens naturam,
uſu ipſius largiori abſtinuit, & veſtes depoſiturus exiit de convivio, atque ſomno ſe dedit. Honeſtiorem vocabuli גלה
notionem *Ruth. III, 7. 2 Sam. VI, 20,* invenire licet. Confirmatur hoc etiam ex narratione Moſaica, ubi dicitur, in
medio tabernaculi factam fuiſſe hanc veſtium depoſitionem.
Et hoc quidem honeſti eſt viri; in latebris & penetralibus
ædium, non in plateis, veſtes exuere. Moſes pergit enarrare 26.
facinus Chami, ſequentem in modum: *Et videbat Chamus
nuditatem patris ſui.* Notiſſimum eſt, apud Hebræos ראה
notare fruitionem alicuius rei, & in re venerea id vocabulum ſæpe etiam uſurpari. Tota vero dicendi ratio ex *Levit.* 28.
XVIII, 8, 9, illuſtrari poteſt, ubi Moſes matrem, uxorem parentis, *nuditatem patris* nominat. Uxor, quæ non eſt mater, etiam audit patris nuditas. Ex his infertur, Chamum
cum uxore Noachi habuiſſe rem, qua, omnibus honeſtatis
vinculis perruptis, rationisque imperio excuſſo, graviſſimum
perpetravit facinus. Quid, quæſumus, hoc ſignificaret, quod Spi-

ritus ſanctus hanc in Moſaica enarratione addat notam: &
Pag. 37. *hic eſt pater Canaanis*, niſi res ita ſeſe haberet. Quan-
do vero Moſes enarrat, Chamum perpetratum ſcelus fra-
tribus manifeſtaſſe, ita ſe noſter expedit: Deum Noa-
cho novam poſt diluvium promiſiſſe ſobolis felicita-
tem; iam vero Noachum, ſenio confectum, hac ſpe deie-
ctum creditum fuiſſe: ne igitur falleret promiſſio divina,
Chamum cum fratribus quaſi communicantem, poſt in-
38. ceſtum quidem commiſſum, dixiſſe: quid aliud nunc re-
linquitur, quam id, ut ſpem ipſe ſobolis novam im-
pleam, & cum thoro paterno me committam. Uxor
enim Noachi fuerat forſan ἄτεκνος, & hac ratione ſobo-
les ex Noacho, ſenio iam confecto, non videbatur ſpe-
41. randa. Quod Chami factum, etſi ab omni honeſtate
longe remotiſſimum ſit pronuntiandum, tantum tamen
abeſt, ut a vero abhorreat, ut potius turpiora facinora
42. in paginis ſacris relata legamus. Sed quid de reliquis,
ubi Moſis verba ita ſe habent: *Sem & Iaphet ſumſe-*
runt veſtimentum, & humeris ſuis imponentes, greſſu-
que retrogrado accedentes, nuditatem Patris ſui texerunt,
& vultibus eorum averſis, nuditatem patris ſui non vi-
derunt. Hic Auctor verba Moſaica ita explicat: Cham,
turpi amore expertus eſt uxorem Noachi, fratres reme-
dium adhibent malo non conveniens, tegumentum nem-
pe. Non arguunt impudicam, ſed tegunt, oculis vultu-
44. que averſis. Hoc ulterius Auctor ex ritibus matrimo-
nialibus illuſtrat, addens: *Hi duumviri pietatis, Semus*
& Iaphetus ſcilicet, veſtimento Noachi oſtenſo maritum
indicant, eique uxorem vindicant, arguuntque adeo im-
pium Chamum, hac iniectione paternæ veſtis, turpiſſimi
inceſtus, imo eam nuptam produnt; nefarie igitur fuiſſe
ſollicitatam, &, cum averſo vultu & inceſſu inſolito
hoc faciant, indignationem doloremque ſingularem vultu
præferunt, ut ne honeſte quidem feminam, tam indigna
vel paſſam, vel ſibi fieri permittentem, vellent adſpicere.

Si

Si hoc fratrum factum ita interpretamur, Chami fratres animo admodum leni erga Noachi uxorem, tanti ſceleris ream, facileque iniuriæ, patri illatæ, condonantes, ſiſtuntur. Fecit igitur Chamus aliquid, quod iram patris provocaret. Ex hac illicita conſuetudine natus eſt Canaan, qui per Noachum indignus iudicatur, ut excellentia promiſſionis in eum conferatur, & reliquis emineat; &, ut Semi poſteri certius ſciant, hæc non eſſe vana ex pelvi tonitrua, Dei ſapientia, olim hoc facto ipſo dabit effectum, ubi in tam abiectum ſtatum redigentur eius poſteri, ut loco excellentiæ, ſervitutis iugum, primo Semi, deinde ab huius poſteris expulſi, etiam Iapheti ſint ſubituri. Non tamen execrabilis habitus eſt Canaan in ſe ſpectatus, quaſi, nullo reſpectu habito ad eius animi indolem, omnium calamitatum & miſeriarum labyrintho ſit immergendus, ſeu, quod ex parentis vitio, nulla ſua culpa miſer ſit futurus: ſed Noachus, ſpiritu diviniori inſtinctus, acutiſſime in remotiora tempora oculos intendit mentis, ubi Cananæi, peſſimis moribus uſi, vindictam divinam in ſe provocabant. Spe ergo ſua excidit Chamus, ubi magna arroganter adfectando, ſenſu carnali, divini arbitrii circulos, & ipſe, & poſteri, eunt turbatum. Nam ut intelligamus, promiſſionis æmulationem potiſſimum inter Chamum fratresque, pomum quaſi Eridos fuiſſe, excluſo Canaane, cui Chamus hunc honorem quidem non invidiſſet; hinc Noachum ſtatim caput illud, ſingulari Dei favore nobile, deſignaſſe, Semumque, communem doctorem, & inter maiores Chriſti ſummum, promiſſis ornaſſe ampliſſimis: *Benedictus Iehova, Deus Semi.* Quid de Canaane in gloriam hanc genito fiet? *Sit ſervus ipſis.* Sed pergamus ad reliqua. *Pars altera*, argumenta huius explicationis, noviter allatæ, ſiſtit exoterica, ubi *Caput primum*, de exotericis ex literis ſacris argumentis agit. Digniſſimum hic memoratu oraculum ex *Ezech.*

Pag. 45. 48. 49. 50. 52. 54. 60. 67. 68.

XVI. affertur, ubi, ſi propheta ad hunc Canaanis ortum & ſata non reſpexiſſet, nihil fere recti haberemus, quod in illius vaticinii veram expoſitionem afferri poſſet. Facile hic lectores ex iis, quæ iam dicta ſunt, Auctoris mentem coniicient. *Caput ſecundum* recenſet argumenta externa, ex hiſtoricis Mythologis deſumta, quæ quidem omnia in ſe parum habent roboris, & ad rem præſentem nihil fere faciunt. Hinc iis recenſendis facile ſuperſedere poſſumus; quod de *tertia* etiam *parte* licet; quia poriſmata, in locum Moſaicum noſtrum accommodata, unusquisque formare ſibi haud difficulter poterit. Ceterum non diffitendum eſt, nonnulla in hac hypotheſi, facilitate quadam ſe probare, alia tamen nimis contorta & ſtraminea videri, atque adeo expectare limam.

Pag. 72. 80.

NOVA LITERARIA.

In *Caietani Albizinii*, typographi Florentini, officina, integris foliis imprimitur THESAURUS DIPTYCHORUM ANTIQUORUM, Opus, iam dudum, a celeberrimis Viris, non expetitum modo, ſed etiam, ut tandem ei aliquis manum admoveret, vehementer laudatum. Hanc in ſe laudem derivaturus, ANTONIUS FRANCISCUS GORIUS, Vir Clar. Baſilicæ baptiſterii Florentini Præpoſitus, & in patria Academia Hiſtoriarum Profeſſor, permoveri ſe paſſus eſt, ut, qui tot haberet eruditionis ſuæ certiſſimos teſtes, etiam iſtius literarii fœtus pater eſſet atque auctor. Omnem eius οἰκονομίαν peculiari Programmate Albizinius expreſſit, cuius hæc ſumma capita ſunt:

Totum Opus, in plures Partes accurate diſpertitum, exhibe-

hibebit Tabulas æri inciſas centum, *& fortaſſe etiam plures. In his ad archetyporum fidem diligenter expreſſa erunt* diptycha *omnia ex ebore antiqua, tum edita, tum inedita perplura, nunquam ad hoc tempus nota, atque patefacta, chronologico ordine diſtributa ac prolata; commentariis, atque obſervationibus Clariſſimorum Virorum luculenter illuſtrata: quibus vel integra, vel auctarii loco, adnotationes & animadverſiones eiusdem* Gorii, *accedent. Totum Opus præſtantiſſimi Viri R. P. Alexandri Wilthemii Soc. Ieſu presb. (qui de his editis primus omnium optime cum Clar. Sirmondo meritus eſt,) in Diptycha quatuor celeberrima, nempe* Leodienſe, Bituricenſe, Compendienſe, *alterumque Aſtyrii* Leodienſe, (*quod Opus plane rariſſimum eſt, & in pauciſſimis publicis toto orbe Bibliothecis, in nullis vero huius Urbis, exſtat,) ſplendidiore cultu excuſum profe, retur; nonnullis corollarii loco adiectis editoris obſervationibus. Principem locum habebunt* DIPTYCHA CONSULARIA Litterata; *ea nimirum, quæ conſulum nomina, dignitates, & munera inſcripta præferunt; exhibentque ab iisdem editos amphitheatrales ludos, venationes, largitiones, pompas; atque adeo ex omni vetuſtate immenſam eruditionis ſegetem continent: quæ Diptycha aliquando ex conſularibus eccleſiaſtica facta ſunt, inſcriptis Epiſcoporum, & piorum largitorum nominibus venerandis; vel etiam canonis miſſæ parte, cum nominibus ſanctorum, quæ recitantur.* DIPTYCHA Anepigraphica, *titulo ſcilicet & litteris carentia; quæ tamen a conſulibus in pompis & conſularibus proceſſibus dono datæ fuere; vel quod exterius litteræ in his olim non inciſæ, vel auro pictæ iam fugerunt, nec ad nos pervenere, proferentur. Tertio* DIPTYCHA Hieroiconica, *Sanctorum imaginibus ornata; in ſacris myſteriis, vel ad Altaris Eccleſiæ ornamentum, oſtenſionem, & publicam exoſculationem, adhibita; atque ea etiam, quæ ſacris Evangeliorum Codicibus pretioſis ornan-*

nandis cooperiundisque addita fuere, in lucem prodibunt. Quarto DIPTYCHA minora *ſacra portatilia, pro fidelium domeſtico cultu, ſequentur. Quinto* DIPTYCHA erotica, *ſeu amatoria, nuptialia, ſoterica, eucbariſtica, encolpica, votiva omnis generis, ex ebore antiquo, publico litterati orbis bono, multis notis, & obſervationibus explicata, atque illuſtrata, depromentur. His ſexto ſuccedent* DIPTYCHA DEFUNCTORUM; *nimirum ſelecta vetuſtiora Eccleſiarum Necrologia. Propter ingentes ſumtus pauca Volumina nunc excuduntur. Ea de cauſa, bene factum videri debet, de hac editione, antiquitatis eruditæ cultores moneri hoc prævio programmate, ut id interim ſciant. Subſcriptiones, præſertim in Italia, quampauciſſimi non curant, quinimo valde averſantur: quod plerique promiſſam fidem non ſervent, vel aliorum detrimento, votis non bene, aut parum, avaritiæ cauſa, reſpondeant: a quo more Albizinius ſemper ſe profitetur abhorruiſſe; quin potius ſubſcribentibus plus dediſſe, quam accepiſſet; ut litteratorum hominum, qui adiutrices ei manus præbuerint, commodis liberaliter inſerviret. Si quis igitur ſubſcribere huic Operi voluerit, rem præbitori pergratam, & tertiam pretii partem lucri, faciet, pro quolibet Volumine, (nam duo Volumina hanc ſupellectilem abſolvent); dummodo quamprimum nomen ſuum, & patriam, & titulos ſignificet, & in anteceſſum ſolvat Iulios ſive Paulos XXX. in ſymbolam: pro exemplari vero in regia maxima charta Iulios ſive Paulos XL.* Qui, quantum cognoſcendæ antiquitati, luminis adfundant diptycha, intelligunt, quis autem eſt, qui, lectis eam in rem Wilthemii & Buonarottæ, doctiſſimorum Virorum, commentariis, non intelligat? eos omnes credimus, Gorio, V. Cl. propter ſuſceptam iſtius operis, profecto ætatem laturi, curam, bene nobiſcum precari oportere.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Iulii Anno MDCCLIV.

TRAITE' DES PIERRES GRAVE'ES PAR P. I. Mariette, à Paris de l'Imprimerie de l'Auteur, 1750.

id eſt,

DE GEMMIS, SIVE LAPILLIS SCALPTIS COMmentarius P. I. Mareti. Tomis duobus. Tomus alter ferme totus ſignorum lineis e ſcriptura lamnarum ahenearum expreſſis, numero amplius CCL, illuſtratur.

Pariſiis, ex officina ſcripturæ librariæ ipſius, 1750, fol. Alph. 5. plag. 10.

Eſt ſane hoc opus inprimis honeſtum non argumentis tantum & inſtituto utilitateque in litterarum ſtudia præſente, verum etiam oratione bene morata, & chartis atramentisque optimis nitidum, tum titulis felicatis, reliquisque ſignorum lineis, quas de lamnis aheneis docte ſulcatis bibit charta, adeo mundum atque elegans, ut vix aliquid eo in genere poſſit fieri pulchrius. Et lineas quidem ſingulari cum cura intellegentiaque vetuſtatis eruditæ, duxit, clarus inter regios ea in urbe operibus ac fama ſculptor marmorarius, Buccaronus (*Bouchardon*) nomine; ſtilum inge-

niumque ordinando ſcribendoque libro omni adhibuit vir nobiliſſimarum artium intellegentia, comitateque morum, & ſcriptis aliis, ut Croſatiæ Catalogo Dactyliothecæ, iuxta celebris, cuius nomen latinis litteris prodere non eſt. Suis ſibi litteris vulgaribus *Mariette* ſcribitur.

Operi toti ſine dubio in plerisque recte intellegendis reddendisque adfuit & præfuit conſilium, acumen, auctoritas, manus illuſtriſſimi Calliæ Comitis, qua licuerit videlicet emollire meliorum litterarum affinitate quadam dura gloſſarum vocabula: ſive aliquis contemta verbi aſperitudine, edere mavelit Cailum (*de Caylus*), cuius ingenium intellegentia talium operum ſingulari, miraque facultate imitandi, olim claruit: nuper Reliquiarum antiquitatis eruditæ apparatu publicaudo, (*Recueil d'Antiquités*) tanquam editione muſei ſui, apud intellegentes artium merito celebratum eſt. Fatetur autem is, quem laudabamus modo, Petrus Maretus (*Mariette*), eam benignam illius copiam ſibi præſto fuiſſe: eaque eſt modeſtia, ut putet ſibi, ab eruditione omni litterisque rarioribus haud ſatis parato, ſuſcipiendam ſcriptionem aliter non fuiſſe. Si nobis etiam in principio licuerit deſiderare nonnihil, quod ad ſummam operis tam pulcri attineat, primum vellemus Muſam præſidem earum artium ſublimium adeo tenellam, ac totam Græcanicam, neque ſuetam aut patientem citari ullis, niſi Latinis, gentium externarum vocibus, oratione vulgari πάνδημον, ac velut barbare braccatam, ne reddi. Quo enim pertinet vulgum iſta ſcire, quæ ne curat quidem, ne dum ut cupiat uti ſcientia ſibi, quocunque ſermone dixeris, negata? quo pertinet excludi eruditos ab eo opere legendo, trans mare, trans Rhenum, trans Alpes qui colunt homines, qui Francogallice vel neſciunt, vel parum recte, quod plerisque accidit, ſciunt? Nam quod Italorum ingenia cœperunt olim, mox vivida Gallorum ſedulitas occupavit, tradere vulgaribus litteris eruditionis antiquariæ decreta quædam recondita, cuius rei ducem hi Gulielmum Caulium fere habent, inutile fortaſſe bonis factum, ignavis promtum falſa litterarum, quas non adſequuntur, ſimulatione; tam iſtud ianuam deſidiæ ac fraudibus perſonatæ

natæ facultatis aperuit, quam quod Græcorum ingenia omnia latine ac vernacula cuique oratione verſa prodierunt. Quid, quod nunquam dici ſat bene de his artibus, de rebus antiquorum tam ſepultis, de ſubtili operum iudicio, de manibus artificum illorum, ſed nos iſtud ſæpe legendo ſcribendoque experti ſumus, vulgari ulla oratione, ſcribique ſat recte & commode, vel melioribus Hetruſcis literis, poteſt. Non alia certe re artes hæ pulcherrimæ inde a memoria tritavorum noſtrorum, ſi recte calculum ponas, detrimenta paſſæ adeo magna, ut ferme interiiſſe hodie earum honor ſpeciesque videatur, niſi quoniam compendio diſciplinæ ac litterarum, a quibus litteris veterum abduci illæ non poſſunt, ad humilitatem fortunæ ingeniorumque feſtinantium omnia egeſtate, abhorrentiumque a litteratura, detractæ de ſede ſua viluerunt. Fuerant Mantinea quidem Raphaelque Sanctius a litteris latinis aliisque veterum minime alieni. Vincius, Pyrrhus Ligorius, Vicus, aliique ex Italis pictores, aut ſtatuarii, ut Gauricus, has ipſas impenſe docti. E noſtris Lambertus, Hubertusque Golzius, pictores, litteris latinis prorſus, omnique eruditione antiquaria, elegantiſſime exculti. Quorum exempla laudanda Pe. Coquus, Cornertus, Venius deinde, aliique in Belgis ſecuti, litteras didicerant. Pe. Paulus Rubenius ultimus fere inter illos enituit latine doctus. Nam Diquii ingenium ignea quædam vis & feſtinatio, ne illa diſceret: Iordani naturam imitatione præſentium corporum ſingularem, ruſticitas quædam morata eſt. Durerus noſter hactenus conſcientiæ latinæ orationis admotus fuerat, ut legere monumenta ingeniorum eis litteris conſignata poſſet. Cuius rei teſtis eſt, inter libros eius, qui iſta commentatur, codex Gaurici operis latine editi, quod, ut lectum ab ſe, iudicio Durerus ſuo inſcripſit. Cronacius, ut Saxones quoque earum litterarum artiumque munditias adiiſſe putes, ſic litteras attigerat, ut illas, hominesque doctos, valde adamaret ac ſectaretur. Latine enim ſciſſe ita, ut commode legeret ſcriberetque, non videtur.

Deinde aliquo item pacto eximio in opere deſiderandum eſt, quod nimis luculentum chartis amplis, munditie linearum, re-

liquo cultu, ut Muſei regii quoddam ſpecimen exhibetur. Tale enim dum reddiderunt, detrahunt munificentiæ editionis, quidquid addunt ſplendori. Beneficium quidem certe magno redimendum, ſumtuque ac damnis penſandum, liberale ſatis, atque abſolutum ideo, non putabis. Præſertim hac tempeſtate, dum ſenſim ſe, neque animadverſus, inſinuat artium litterarumque omnium contemtus ac ſuperba irriſio, perituraque brevi ingeniorum librorumque pretia, iacturis impendentibus, ſuadent modum aliquem machinarum ſcripturæ luculentæ, chartis lectioribus, felicatis titulis, & corollis, aliis eiusmodi rebus, adhibendum eſſe. Hæc ad ſummam. In partibus egregii ſcripti non ea pervulgata fere ſollicitamus, quæ ipſe quoque auctor prodit ſuper gemmarum natura, ſuper ſcalpturæ apud veteres honore, ſuper uſu anulorum, ſuper aliis eiusmodi, quæ alii ante eum fortaſſe plenius meliusque. Et poterat profecto ſingulare illius ſtudium diligentiaque non parum adiuvari ingeniorum huius urbis opibus, ſi Lipſiæ noſtræ proventum ad litteras recentem, ſi Muſei Richterii Dactyliothecam, ſi Chriſtii de gemmis expoſitiones in eo opere diverſas, tum qua natura lapillos & litteræ veterum nobilitant, tum qua ſignandi aut geſtandi in auro uſus, & ſcalptura vetus commendat: ſi librum eius denique de Murrinis hic editum, quæ nullo negotio potuit omnia, legiſſet. Tanto magis autem conveniens erat, ea facile conquirenda tractaviſſe, quo ſæpius in easdem ſententias, partim novas ac ſingulares, operis inſtituto venit, quas ille, qui Richteriam Dactyliothecam ſcripſit, multos annos in hac urbe easdem, ſermone & ſcriptis, expoſitione rerum veterum multiplici, ſæpe eſt profeſſus. Tum nunquam in hoc de gemmis regiis opere pulcro eam inſignem moleſtiam cepiſſet, ut verbis adeo multis tam operoſe reduceret ſuper murrinis, ac defenderet errorem pinguem & exploſum Cardani, Scaligerique maioris, dum illi contendunt, *Murrina veterum videri porcelana noſtra fictilia.* Eum errorem primo res, & natura rerum, & ratio, & honos vetuſtatis eruditæ, ne pueri videantur, qui tanto tempore pro lapideis fictilia habuerint, confutat: deinde liber, quem diximus,

mus, Chriſtii, ſic omnem controverſiam cum pulviſculo converrit atque aufert, ſic manibus tractanda vera murrina vel imperitis præbet, ut, quicunque poſthæc alia omnia videre velit, nihil videat.

In iudicio de vetuſtate operum elegantiaque manuum ferendo, ſubtilis eſt, atque acer, multaque ſic propoſuit enarrata doctus gemmarum Muſei regii editor, ut in eius ſententiam facile concedamus. Super aliis condemnandis aut abſolvendis eius opinionibus, ſuffragium non inimus, aut vetus *non liquet* uſurpamus. Talia ſunt: quod prorſus ab Aegyptiis ad Græcos artes, poſt alios multos ſcriptores, deducit. at contra eveniſſe veriſimilius. Quod cenſet ab intellegente artium Ægyptias in gemmis manus & Græcas agnoſci ſecernique a Romani operis gemmis, id eſt Romæ ſcalptis, non magno negotio & ſine errore poſſe. Ægyptii quodam tempore, Romani omni tempore, Græcis fabris ferme ſolis in gemmis ſcalpendis uſi. quo igitur pacto diſcreveris Græcos a Græcis? Sed enim priſca illa & caſca adeo, ut ante Ptolemæos reges nata eſſent, putat. Quæ eorum tam clara temporum nota ſit? Quis tanto, tam vetuſto Ægypti cum Græcis populis commercio, non arceſſitos Sicyone, aut aliis ex urbibus Græcos artifices, qui Iſiaca ſacrorum ſigna ad præſcriptum redderent, præſtet? At illa ſunt ruditer opere ruſtico dolata, ideoque valde caſca. Incertum hoc eſt valde & anceps argumentum, vetuſtatis modum per coniecturam ab inſcientia artium ducere. Multas hominum artes ſimul, atque inventæ ſunt, eximia laude nituiſſe, ſatis conſtat. Adde iſta, quæ ſequuntur, interpretis gemmarum illius, politiſſ. viri, veluti decreta. Quod ſic ipſe opera ſecundum eam doctrinæ figuram, ſecernit. Laudo voluntatem; licet animoſius experiri in talibus. Quod opus Romanarum manuum appariturum in conſpectu rude, minusque doctum, atque elegans, quam Græcarum artium, putat. Moribus Romanorum priſcis, cum talia contemnerent, poterant elaborata parum opera, vel ab optimis Græcorum artificum, emi. Sed ut Græcus gemmarius ideo deterior fieret, quod Romæ tabernam aperuiſſet, durum eſt putare. Credat,

qui volet. Quod ſi duæ, aut tres, aut plures gemmæ uno argumento, & velut uno exemplo, quam ſimillimis ſignis factæ, in manibus verſentur, tum credit, unam earum ἀρχέτυπον eſſe, reliquas ſecundum eam imitatione recenti ſcalptas. At ſatis eſt cognitum ac deprehenſum, artifices Græcos aliosque olim opera eiusdem argumenti gemina, indiſcreta ſimilitudine, ſic eosdem ſæpe feciſſe, ut tria vel quatuor facile hodie ſigna ſine controverſia antiqua appareant uno exemplo, ſtatu habituque prorſus gemina, opere quoque & manibus indiſcreta. Talia ſimillima igitur unus faber ſic fecit, ut nullum eorum non eſſet ἀρχέτυπον. Reliquis deinde qui hanc, verbi cauſa, Venerem Phidiæ, vel Praxitelis, vel alterius clari auctoris, reddendam aliis ſignis ſumſerant, ne quidem integrum fuit, ab eius exemplo ſtatuque diſcedere. Sed, cum illi redderent figuram, quæ mente concipitur, non quæ manibus atque regula admota tractatur; redderent ſigni dignitatem, ac ſtatum, geſtumque eundem, non anxie, articulos, ungues, capillos: ob libertatem ingenii artiumque, ſic quoque ἀρχέτυπα illorum ſimillima faciebant, nulla ſervilis imitationis veſtigio corrupta. Mox gemmarum ſcalptores, & qui formas numorum cælabant, etiam multa ſtatuta legibus, Boeotorum exemplo, videntur adacti fuiſſe, ut eorum ſimulacrorum, quæ in templis poſita colerentur, quam ſimillima anulorum & numorum ſigna facerent.

Nunc ſi ſimillimos ſexcentos, omni exemplo & ſtatu in numis antiquis, Ioves aut Mercurios e Muſeis petitos componimus, non eſt ex omnibus illis numus unus, cuius formam unius ἀρχέτυπον pronunciemus, reliquos imitatione ex illo expreſſos. Gemmarum autem veterum eadem ratio. Idem argumentum in eis ſæpe indiſcreta ſimilitudine apparet. Vel Sphynx Auguſti e Suetonio potuit hoc docere incredulos, neque, quo certius iſtud ob oculos ponatur, opus eſt hodie locuplete dactyliotheca. Nobis iſta commentantibus cum ad manus ſit ea, quæ ad mille circiter ſigna anularium veterum vix aſcendat, tamen denarios ordines uno ſtatu & exemplo ſcalpti Iovis, Minervæ, Veneris, Cupidinis, Fortunæ, aliorum-

rumque nominum, facile præſtat. Eorum in ordine gemmarum decem aut amplius ſimillimorum ſignorum nullum non eſt antiquum dicendum, nullum non ſuo quodam iure ἀρχίτυπον. Porro, quot exempla operum ſimillima oportuit quondam præbere Dactyliothecam Crozati ultra miliariæ rationes aliquanto longius provectam? quot nunc Regiam Pariſiis, & fortaſſe aliorum quoque locupletiora muſea, ſimillima ſignis monumenta ſpectanda proponere credendum eſt? Illæ certe manifeſtis veſtigiis dedocebunt hanc opinionem homines doctos, qui eam deſcriptionem gemmarum nobis dederunt. Addemus his ſententiis. Quod putat ſcriptor egregius, pictores Græcos ignaros menſurarum, atque adeo linearum ducendarum ad triangulum viſus (*de la perſpective*), fuiſſe. Id hodie ſatis confutatum eſt, non ſcriptorum verbis modo veterum, ſed operibus quoque. Præſertim hoc egit ante Herculanum effoſſum, ſcriptor Britannus (*Tornbull*), cuius item nomen litteris latinis negatum eſt. Quod credit idem leviter impreſſam gemmarum ſcalpturam meliorem eſſe, quam altius excauatas gemmas. Contra ſtat, quantum nos quidem videmus, vel artis illius, tanquam ſecta corpora, non lineis adumbratas ſpecies, redditura, lex & ratio. Denique, quod ſtudio civium ſuorum ad Antonium Piſonem deducit laudem ſignorum e gemmis vetuſtis ingenio vulgandorum: ſciendum eſt, illum e ſuis civibus plus annis viginti præventum a Caulio. E noſtris autem, annis quinquaginta circiter Piſone priores fuerunt, Conradus Celtes, Raimundus Fuggerus, Apianus, alii. Ex Italis item aliquanto priores, Baptiſta Francus, & Aeneas Vicus: ne Franciſcum Columnam, atque e noſtris Rivium, aliosque priſcos citem. Utitur etiam in libris percenſendis, qui de gemmis veterum ſcripti extant, iniquiore, quam par eſt, iudicio, qua Germanici nominis ingenia laudat: hac una fere virtute opera eorum æſtimans, quæ in lineis ſcienter ac ſubtiliter ducendis verſatur. Sed apud nos litteratis hominibus, quamvis intellegentibus graphices, ſæpe non licet adhibere manus artificum idoneas, quæ omnino deſiderantur: ut nobis quidem uſu venit in Muſeo, quod ſupra laudavimus, edendo.

Pari-

Pariſiis, aut Romæ, aut Venetiis, aut Florentiæ, vel inviti atque imperiti talium, & imprudentes aliud agendo ſcriptores, melioribus lineis opera ſua facile ornant. Nedum ut ille, quem laudamus, tam doctus & acutus, tam elegans artium ſpectator, bellas linearum formas in opere non redderet, mediocribus non offenderetur. Attamen reliqua ſcriptorum virtute redemtæ noſtrorum in operibus lineæ rudes ac ruſticæ tractandæ cum quadam indulgentia fuerunt. Enumerandis vero libris, qui de re gemmaria, ac de anulis veterum, eorumque ſignis prodierunt, quorum recenſum in tabulis omnium promiſerat, prætervehitur non pauciſſimos, qui eius notitiam fugerunt, operoſus in minimis quibusque vel codicillis popularium ſuorum ſuper argumento eo publicatis. Hac in urbe Lipſiæ olim, qui uberiore recenſu illius argumenti ſcripta annotaret, necdum publicato commentario, inventus eſt. Itaque illorum, quos dixi, Germanorum quorundam, qui ſtatim poſt inſtauratum inter noſtros litterarum honorem, gemmarum veterum ſigna nonnulla ſcriptis publicaverunt, ut Celtæ, ut Apiani, ut poſtea Velſeri, aliorumque, nulla mentio: & ex Italis Baptiſtæ Franci nulla, Æneæ Vici tralatitia, & inter eos, qui de uſu anulorum, nulla. Caulii pertenuis & in fine, mentio, qui item aliqua gemmarum ſigna inter nummos edidit, plura regi ſuo Franciſco, in codicibus ſcriptura machinarum nondum vulgatis, deſcripta propoſuit. eorum ſignorum lineæ Leonardi Vinci clariſſima manu ductæ ſunt. Nulla dein mentio Pierii Valeriani: nulla Tornæſii, Rouilliive, aut quicunque Promtuarium, quod dicitur, imaginum, primus curavit: nulla Cartarii, vel potius Pignorii: nulla Portæ: nulla Gaffarelli: nulla Kircheri: nulla multorum: quorum omnium indicium notitiamque petere facile de commentariis Germanorum in hac urbe, rerum eiusmodi ſtudiis olim ſatis notorum, niſi ſpreta nationis cognatæ ingenia ſorderent, ille quidem operis tam boni favore poterat. Ceterum quod deſcriptionem operis accuratam exhibuit, quo opere hodie gemmarii mucrone adamantis, aut harena adamantis in acum præpilatam impoſita, (*rotam* vocant) gemmas cavant,

vant, prorſus ſingulare huius libri bonum, impenſeque laudandum. Nam viri docti Romæ, ac ſtudioſiſſimi antiquitatis eruendæ, liber parvus, *Glyptographica* inſcriptus, cuius etiam nomen ponit, dum videri latinus, negata temporum non hominum vitio facultate, anxie parat, obſcurus ideo parumque diſertus prodiit. Quare, quanquam præſtet de his rebus latine ut ſupra ſcriptum eſt, ediſſerere, vulgares abſtinere litteras, malumus tamen tradi lectoribus Francogallica bona, quam utcunque latina non bona.

Argumenta gemmarum e Dactyliotheca Regia produxit numero CCLVII. non omnia quidem antiquorum artificum manibus debita. In his ſigna a capite ad pedes numinum aut mortalium tota, numero CXXXII; vultus imaginum CXXV. Aliqua in illis prorſus ſingularia ac digna tali vindice. Nam commentarium lineis ſignorum adiecit, non operoſum illum, neque convenientibus in ſigna illuſtranda poetarum veterum locis multis, hiſtoricorumque teſtimoniis, reconditaque litteratura gravem, ſed tamen bonum. Subinde in his peccat, ut qua Saturnum vel Tempus producit cum eo tormento falcis maiore, qualem falcem antiquitas, quantum ſignorum vidimus, non agnoſcit: Cybelen appellat, quam deam Cæleſtem debuit, *vectura leonis*, ut Apuleius ait, uſam: *Iovem Statorem* frequenti Iovem ſtatu, nullo indicio, cur *Stator* hoc ſigno: *Venerem* πάνδημον, quæ Galathea eſt, aut alia Nereis, in priſti, aut quod alii earum rerum non imperiti putant, nos non putamus, arietis vectura pontum ſulcans Helle: *Bacchanalia*, quæ manifeſta Bacchi & Comi deorum coniunctio: *Sacrum Baccho*, quod eſt Saluti: Feſtas Athenarum cerimonias, (*la Feſte d'Athénes*) quæ liquido argumentisque certis oſtendit Chriſtius in Dactyliotheca Richteria eſſe Bacchi incunabula: *Bonum Eventum*, quam potius Fidem, aut quocunque alio nomine dixeris: Devotionem (*Enchantement*), quod eſt ſacrificium ſaluti: *Chimæras* male, ſecundum Leonardum Auguſtinum, & Cauſeum, quæ nihil Chimæræ habent, ſed ſunt ſymplegmata perſonarum, aut Grilli: *Atalantam*, quæ Venus eſt: *Pietatem militarem*, qui eſt Menelaus corpus Pa-

Ddd troclì

trocli ſpoliatum ex acie reportans: quo argumento nos quoque operis vetuſti pulcherrimam amethyſton, lugente velut in funere pullo gemmæ colore, ſervamus. De plenioribus igitur ſignorum argumentis hactenus. Capita & vultus Deorum in fine voluminis, neque tam ſubtiliter accurateque lineis ductis & radio ſcripta proponuntur, quam priora gemmarum ſigna, & ſcriptor libri ea commentariis enarrare non eſt dignatus. Titulos vultibus, quis Deorum aut regum in his agnoſci videretur, cuique ſuos in lamna ahenea ſubſcripſit, de quibus veriſimillima diſquirere longum foret atque incertum. Quare etiam laudato operis eximii ac magni ingenio, idque ut multi contemplentur ſtudioſeque legant, auctores eis facti, finem recenſendi facimus.

CHR

Erklärung des Neuen Teſtaments ꝛc.

id eſt,

D. CHRISTOPHORI AUGUSTI HEUMANNI Expoſitio Novi Teſtamenti Pars III, primam Partem Hiſtoriæ Ioanneæ complectens.

Hannoveræ, ſumtibus bibliopolii Fœrſteriani, 1751, 8.
Alph. 1 plag. 17.

Continuante operam ſuam admirabilem exegeticam celeberrimo Autore, & officii noſtri partes poſtulant, in recenſendis his commentariis Nov. Teſt. pergere ſedulo, & ex prima *hiſtoriæ Ioanneæ* Parte hic pertractata, nonnulla in gratiam lectorum decerpere, quo habeant fructus, ex *Heumanniano* labore ad ipſos largiter redundantes. Sub initium libelli Auctor disquirit, ad quosnam hæc hiſtoria ſit perſcripta? Ex verſu ultimo *Capitis viceſimi*, & *verſu 35. Capitis decimi noni* colligitur ſecure, certos quosdam fuiſſe homines, ad quos ſuum evangelium perſcripſerit, quia ad certum auditorium ſermonem ſuum dirigit. Hos fuiſſe *Epheſios*, dicitur, quibus cum Ioannes per multos vitæ ſuæ extremæ dies verſatus eſt.

Pag. 4.

Ex

Ex hac etiam ratione colligit Auctor, Epheſios facile intelle- Pag. 6.
xiſſe denominandi modum peculiarem, quo Chriſtus ab Ioanne *verbum* dicitur. Epheſii ſcilicet ex *Apocalypſi* Ioannea, ante Evangelium perſcripta, & publicata, hoc ſibi nomen cognitum atque perſpectum habebant, ubi filius Dei *verbum* dicitur *Cap. XIX, 3.* Quo titulo Epheſii nihil aliud intelligebant, quam, filium Dei, legatum eſſe Dei, omnia pronuntiantem, quæ in mandatis a patre habebat, atque ab eo acceperat. Nemo itaque facile mirabitur, quare Ioannes hoc in- 7.
ſueto nomine Chriſtum inſigniverit, cum pro accepto habebat, Epheſiis hanc rem quam notiſſimam eſſe. Ad verſum 20.
nonum Cap. I. Auctor veram Ioannis ſententiam de Chriſto, 21.
mundum illuſtrante, ita exponit: quod Servator Optimus Maximus finem ſalutarem & optimum ſibi, in mundum adueniens, propoſitum habuerit, omnes homines veritatis luce implere, dummodo omnes voluiſſent. Sic perſtat venerabilis Auctor in ſententia ſua, ab eorum explicatione diſcedens, qui de homine quocunque, in mundum veniente, & ab Chriſto illuſtrando, hæc verba exponunt. Provocat etiam Noſter ad antiquam *Lutheri* verſionem, aliosque viros doctos, eandem ſuam ſententiam defendentes. Ad *verſum 13.* ſuam defendit 23.
verſionem, inprimis pulcram, Auctor, & oſtendit, quænam ſit diverſitas inter homines naturaliter & ſecundum carnem natos; & inter homines, ex voluntate mariti procreatos: ubi 26.
ex hiſtoria Abrahami, Iſaaci & Iſmalis patris, Ioannes, quod & olim iam publice eſt profeſſus Auctor, res tota explicatur, & ratio inde redditur, quare αἱμάτων in numero plurali, 27.
non ſingulari, adhibeatur. Indicantur ſcilicet duo illa αἵματα, ex quibus Iſmael & Iſaac procreati ſunt. Cetera acutus lector facile ſubolere poterit. In reliquis ſcribit Ioannes, 37.
quod omnes, ex plenitudine Chriſti gratiam acceperimus, & horum verborum hanc eſſe ſententiam dicit Auctor, quod omnes nos, quotquot vivimus, & vivemus, usque ad finem mundi, ex theſauro eius gratiæ, gratiam ſimus accepturi. Hinc χάριν ἀντὶ χάριτος cum Cel. *Deylingio* noſtro exponitur, per *gratiam quandam, pro gratia ſuperiori datam.* Ad

 ver-

Pag. 53. verſum *triceſimum primum*, cum aliis recte tuetur Auctor, Ioannem quidem Ieſum noviſſe, ſed non ut ſervatorem & Meſſiam. Hinc ſententia Ioannis baptiſtæ faciliime ita explicatur, quod non noverit tunc Meſſiam, quisnam ille futurus ſit, licet Ieſum Nazarenum noviſſet, ut alios homines, de quo-
84. rum dignitate & munere nihil adhuc conſtaret. Sed pergimus ad *ſecundum caput*, ubi, ad *verſum quartum*, de auſteritate Chriſti in matrem ſuam agitur. Auctor ſtatuit, Chriſtum, pro muneris ſui Meſſiani more, graviter, non ſevere quidem, matrem eſſe allocutum, ita tamen, ut non omnem auxilii ſpem ipſi exemerit, ſed tantum voluerit, ut ſibi certiſſime illa perſuaderet, filialem obedientiam hic locum non habere, ubi Maria eadem, qua aliæ mulieres, dignitate reputaretur. Rem omnem ad ſuum pertinere arbitrium, dicit Chriſtus, hincque
97. neminem auctoritatem ſuam interponere debere. In ſequentibus commode monetur, dicendi rationem μετὰ τρεῖς ἡμέρας & ἐν τρισὶν ἡμέραις, unam eſſe eandemque, quia Servator noſter de eadem re, utrumque loquendi modum adhibet, nihil aliud inferentem, quam *intra dies tres;* quo tempore ſe in vitam
111. eſſe rediturum, Chriſtus prædicit. In *verſu ſecundo Cap. III* non improbabili dicitur ratione, titulum *Rabbi*, non ſolum iis fuiſſe proprium, qui dignitate huius nominis a legis peritis ſolemni ritu formulaque fuerant adfecti; ſed quod Iudæi ita etiam appellare ſoliti fuerint illos, qui pro doctoribus & magiſtris ſe gerebant; quod & inter nos, more plebeio, fit, ubi plurimi ſalutantur *Doctores* & *Magiſtri*, licet hoc titulo re
115. vera careant. Ex eo, quod *v. 4.* Nicodemus quærit, quomodo homo, adulta & provecta ætate, in uterum matris ſuæ deſcendere poſſit? coniicit Auctor, Nicodemum his verbis ſe ipſum petere voluiſſe, & hinc eum tunc temporis provectum
145. ætate iam fuiſſe virum. Reliqua, de colloquio Nicodemi cum Chriſto, hic diligenter enarrata, conſulto omittimus, ne iuſto prolixiores ſimus. Ceterum minus recte fieri, Auctor venerabilis ad *verſum viceſimum ſextum* ſtatuit, ex communi ſententia, Ioannis diſcipulos Chriſti baptiſmati indignantes haberi; qui potius, quod ſubintelligendum eſt, a magiſtro

ſuo

ſuo erudiri voluerint, num Ioannes a munere ſuo diſcedere, & omnem prædicandi, & flumine ſacro initiandi homines, facultatem, Chriſto in poſterum concedere velit, debeatve? Hoc eſt, quod ſibi poſtulant & exſpectant a Ioanne diſcendum. In *Capite quarto v. 35* ſuam ſententiam, alias publici iuris factam, commutat Auctor, & ita verba Chriſti exponit: Nonne vos, ut vulgo id fieri ſolet, tempore ſegetis dicere conſueſtis: nunc per quatuor menſium ſpatium, usque ad tempora meſſis, eſt exſpectandum? Ego vero dico vobis: aperite oculos veſtros, & contemplamini, quæſo, turbam illam hominum, ad me accedentem. Hic ager eſt meus, qui iamiam albeſcit, & maturam ſegetem oſtendit. Penes me ſcilicet meſſis, tempus ſegetis e veſtigio ſequitur, & ſic reliqua fluunt. Obſervent hic lectores, quomodo Chriſtus, ex mente Auctoris, ſermonem ſuum a re terreſtri & campeſtri, ad rem cœleſtem & divinam, declinaverit. Videmus hic, Auctorem in poſtremis verbis conſentire cum alio docto quodam viro, verba Chriſti, de campo albeſcente, ad accelerantem & inſtantem turbam Samaritanorum, applicante. Ad *v. 43. & 44.* ſupplet Auctor, ad ſenſum pleniorem conficiendum, verba Ioannis ita: Ieſus ibat in Galilæam, non vero in oppidum Nazareth, in Galilæa ſitum; cauſam interſerens, quod in patria propheta nihili æſtimetur. Ad *Caput quintum* prolixam repetit diſputationem Auctor, de piſcina ſeu lacu *Betheſda*, prope Hieroſolymas, eiusdemque mirabili ægrotos ſanandi facultate. Monetur hic, ſalutarem hancce aquam eos tantummodo ægrotos ſanaſſe, qui vel viſu, vel pedibus, laborarint, aut paralytici fuerint. De hoc ægrotorum genere Ioannem tantum loqui, hiſtoria fatetur. Deinde dicitur, naturalem hanc fuiſſe, ſanandi ægrotos, lymphæ huius potentiam; quam & alii docti viri admittunt. Denique aſſeritur, Ioannem hic ea, quæ de angelo, *Betheſdam* commovente, enarrantur, ex more Hebræorum dicere; vel ea, quæ naturaliter fiunt, angelorum potentiæ attribuentium, vel etiam vires naturales, licet vita carentes, *angelos*, ſeu legatos Dei, appellantium. Sic v. g. peſtis Aſſyrios enecans *2 Reg. XIX, 35*, *angelus*

Pag. 183.

193.

216.

221.

gelus Domini dicitur; morbus atrociſſimus, quo Deus Herodem graviſſime affligebat, *Act. XII, 23, Angelus* Domini peræque appellatur; & huius generis plura ſuppetunt exempla. Sed falſiſſimum eſt, venia Auctoris celeberrimi, Lucam, morbum Herodis, *angelum Domini* appellare. Nec vola, nec veſtigium huius rei in literis ſanctioribus exſtat. Commemorat quidem Lucas, angelum Domini Herodem adflixiſſe & percuſſiſſe, & eum hinc morbum graviſſimum fuiſſe expertum. Vehementer proinde dubitamus, omnes Chriſtianos, ratione præditos, hanc ſententiam Auctoris, uti ipſe vult, omni ex
Pag. 254. parte eſſe amplexuros, una cum reliquis, in quibus verſionis ſuæ novas ubique defendit opiniones; quod quidem lectoribus, ad ulteriorem rerum ſanctiorum illuſtrationem, commodiſſi-
273. mam præbebit occaſionem. In *ſexto Capite Ioannis* multos
288. exegeticos nodos commode diſſolvere ſtudet Auctor, & inter reliqua ſcite exponit ἔργα Θεοῦ nihil aliud ſignificantia, quam opera, ab hominibus in honorem Dei patrata.
305. A Deo docti, διδακτοὶ τοῦ Θεοῦ, omnes ſunt homines, ita ſcilicet, ut quilibet fateatur, Deum omnes homines per Chriſtum, & ſuos Apoſtolos, docere & erudire voluiſſe; non omnes vero ſpiritualiter edocti fuerunt, ſed ſanctiorem doctri-
354. nam multi repudiarunt. Ex *ſeptimo Capite* obſervamus, Auctorem commode verba Iudæorum *v. 27.* de Meſſia exponere, ubi ſcilicet dixerant, ſe cognitum habere Ieſum, & optime ſcire, πόθεν ἐστὶ, *unde ſit?* quaſi dicerent, ſe noſſe parentes Ieſu, ex quibus ortum ſuum Ieſus haberet. Iam vero
355. Iudæi putabant, ex typo Melchiſedeci, Meſſiam parentes eſſe habiturum plane ignotos & incognitos *Ebr. VII, 3.* hinc dicebant, Ieſum Meſſiam non eſſe, utpote cuius parentes
365. noti atque cogniti eſſent inter Iudæos. *Ad v. 38.* Auctor ſuam in verſione Germanica traditam mutat ſententiam,
368. ubi communem interpretum & converſorum arripit expoſitionem, atque argumentis probat, de fidelibus omnino dici poſſe, quod fluvii viventis aquæ ex corporibus ipſorum defluant. Provocat hinc recte Auctor celeberrimus ad
369. *Act. II, 16. 17. 18. Ioel. III, 1. Io. IV, 14. Ieſ. LVIII, 11;* & probat, omnino hic copioſa Spiritus S. dona ſignificari, quæ ſcri-

Scriptura prædixerit. Monentur hic lectores, infeliciſſimam eſſe interpretationem eorum, qui vocabula καθὼς εἶπεν ἡ γραφὴ, ad ſuperiora, & non ad inferiora verba, referri volunt, ad quæ ultima neceſſario pertinere videntur Auctori. In *Capite octavo* v. 28. ſenſus vocabuli ὑψώσητε recte vindicatur, ſimulque oſtenditur, Iudæos Meſſiam per crucifixionem exaltaſſe, quo Servator ſine ulla dubitatione in ſermonibus ſuis reſpicit. Pag. 415.
In *Capite nono v.* 7. declaratur, ἔρχομαι ſignificare *redire*, ut ex *Io. XIV*, *18. 28.* conſtat. Deinde ἐνίψατο ita exponitur, ut non lavationem ſimplicem, ſed abluendi (*abwaſchen*) modum indicet. Ἄνθρωπος vertitur *vir*, non *homo*, *v. 10.* Hinc corrigitur *Lutheri* & *Batavorum* converſio, verbotenus Græcum textum convertens, per *homo;* quod tamen contemtibile ſit. In verba Chriſti *Io. X.* de *bono paſtore*, multa & præclare diſputantur ab Auctore venerabili, in quibus etiam ex parte priori de hoc loco ſententiæ nuncium remittit, & vale dicit. Ad *verſum viceſimum ſeptimum* notatur, & quidem commode, *audire* ſignificare *obedire*. Expedita hæc res eſt. Sed iſtud Cel Auctorem commovere debebat, ut verteret verba, non: *Sie hœren meine Stimme;* ſed: *Sie hœren auf meine Stimme, auf mein Wort*. De vocabulo ἐνεβριμήσατο ad *Caput undecimum* v. 33. docte probat Auctor, ipſi ſignificatum triſtitiæ & mœroris competere, quod non ſolum ex aliis ſcripturæ teſtimoniis, ſed etiam ex re præſenti pateat. Quid vero pluribus recenſendis opus eſt, omnia cum propinare non liceat? Vident admodum clare & dilucide hinc lectores, in eodem tramite pergere diligentiſſimum *Heumannum*, Auctorem venerabilem, in enarratione Novi Teſtamenti. Hinc quam maxime optandum eſt, ſpem reliquam ut ipſe impleat certiſſime, de iis, quæ adhuc enarranda reſtant, a nobis conceptam.

481.
482.
529
543.
591.

URBANI HIERNE, QUONDAM GUBERNATORIS provincialis honorarii, Archiatri regii, & Præſidis Regii Collegii medici, Actorum Chemicorum Holmienſium, Tomus primus, hoc eſt: Paraſceve, ſive præparatio ad ten-

tentamina in regio laboratorio Holmienſi peracta, ut & compendioſa manuductio ad elementa & principia chemica rite inveſtiganda, cum annotationibus IOANN. GOTTSCHALK WALLERII, Phil. & Med. Doct. Chem. Metallurg. & Pharmaceut. Profeſſ. Reg. & Ord. Acad. Imper. N. C. ac Reg. Acad. Stockholm. Soc.

Stockholmiæ, typis & impenſis Laur. Salvii, 1753, 8. plag. 18.

URBANI HIERNE. &c. TENTAMINUM CHEMIcorum in regio laboratorio Holmienſi peractorum, Tomus II, nunc primum in lucem editorum cum annotationibus, IO. GOTTSCHALK WALLERII, &c.

Ibid. eod. plag. 11.

Beatus Autor, qui ſub finem ſuperioris ſeculi inclaruit, pro illorum temporum docendi rationibus, phænomena corporum naturalium, in quantum illa chemicis demonſtrationibus exponuntur, ad mentem ſpagyricorum ordinaverat, & pleraque ita diſpoſuerat, ut recentioribus, per experimenta frequentius inſtituta doctioribus, placere omnino non poſſent. Igitur Clariſſimus Commentator, notis perpetuis Auctorem ſuum ubique illuſtrat, & recentiora dogmata illis veteribus ſubnectit.

Sectionis 1 Cap. I de elementis in genere inſcribitur, quæ ſint entia ſimpliciſſima, nec ex aliis, nec ex ſe invicem conflata, ſed a ſummo creatore ipſo producta, ex quibus cetera formentur, inque illa iterum cuncta converterentur, ex quibus deinde nova quoque corpora produci combinarique poſſint. Hæc elementa ad mentem veterum, Ægyptiorum ac Græcorum, quatuor ſunt, *terra, aqua, aer, ignis.* Terra *Cap. II* ele-

elementaris, ſimplex eſt, homogenea, inſipida, inodora, fixa, dura, ob tenuitatem clara ac pellucida, immobilis futura, niſi aeris, ignis, ac aquæ motibus agitaretur. Talis eſt illa, quæ in ſale marino reperitur, omnisque terra vitreſcibilis. Aqua *Cap. III* ſecundum *Carteſianorum* principia, ex tenuiſſimis flexilibusque principiis nata eſt, intercurrentibus variis ſpatiis, quæ lucem admittant transmittantque, unde fit, quod ad plurimarum orgyiarum profunditatem perſpici aquæ & res in fundo ſitæ oculis uſurpari poſſint. Mavult *Scholiaſtes* rotundas eſſe, quam longas & flexiles. Competit illi humiditas, frigus, gravitas. Aere gravior aqua eſt, levior tamen, cum in vapores reſoluta fuit, tunc enim aerem levitate ſuperat, vel æquat, inque illo pendet, ad 5000 paſſuum altitudinem, ſub ſpecie nubium. Congelaſcunt aquæ, fuga aeris, aeris elatere ablato, quanto ad disiungendas particulas opus eſt, vel admixta illis materia aliqua frigorifica. Aer *Cap. IV* ſubtile elementum eſt, leve, compreſſile, omnia implens, per quod ignis ſolaris ad ſublunaria deſcendit, cuius effectus omnes, ab eius *gravitate*, *elatere*, *motuque rectilineo*, dependent. Immixtus illi æther eſt: gravior aer, ad radices montium, quam in illorum iugis, eſt, ideo, quod ibi columna atmoſphæræ maior, hic minor ſuſtinenda eſt, hinc inferior aer a ſuperiore condenſatur. Solus autem *æther* ſpatia immenſa inter planetas ſtellasque media replet. A motu aeris rectilineo frigus eſt, ab obliquo calor. Ignis *Cap. V* elementum reſpectu reliquorum penitus ſpirituale ac fere divinum eſt; neque enim ille ignis culinaris, ſed longe alia ſubtiliſſima res, *materia* ſcilicet *lucis*, elementaris ignis eſt. Conſideratur illa materia 1) in puriſſima ſua operatione; 2) in commixtione cum aliis corporibus; 3) ut aliis elementis immixta; 4) ut ſoluta ſuisque vinculis expedita. Monet autem *eruditus Scholiaſtes*, materiam lucis ab illa inflammabili re, quæ ignis eſt, omnino diſtingui oportere. Ipſe ſpiritus animalis noſter ignea eiusmodi materies eſt. Prima ignis materies, ipſius ſcilicet ſolis effluxus, cunctis ſub ſolis vortice contentis, tanquam primum agens, motus imprimit, a quibus diffe-

rentiæ ſenſibiles corporum, *durities*, *mollities*, *lux*, *tenebræ*, *aliæque*, dependeant. Amat ſulphuris conſortium; ineſt igitur aeri, quatenus & ille ſulphur, laxius, ſpurium, continet; docent, *fulmina*, *fulgetra*, *chaſmata*. Ineſt ignis liquidis ſulphuribus, pici, bitumini, malthæ. Eſt igitur ignis, *cohæſionis*, *ſoliditatis*, *electricitatis*, *phoſphoreſcentiæ*, *fermentationis*, *putrefactionis*, *liquefactionis*, cauſa. Ineſt quoque metallis, maxime ferro. Ex corporibus, quibus ineſt, ſæpe erumpit ſponte; docent experimenta *reguli antimonii cum ſublimato*, *antimonii diaphoretici cum nigro ſapone*, *ſponte accenſis*; Docet oleum vitrioli recens & calx viva, quando his aqua acceſſit. Singulare de influentiis cœleſtibus *Cap. VI* eſt; putat enim Auctor, non tantum a ſole, ſed a reliquis quoque ſideribus, ignem procedere & longe lateque disiici, præ ceteris autem lunam ſolis materiam in ſe recipere, & ad tellurem ſub variis reſpectibus propagare, qua de re eruditus commentator, modeſte diſſentit, & ad ſeculi, quo hæc ſcripta ſunt, morem omnia refert. De principiis chemicis *Cap. VII* agitur. Principia quidem elementis, magis mixta ſunt, veluti Plutarchus & Cicero hanc vocem accipiunt, attamen, ex uſu loquendi, id, quod elementis crudius eſt, nunc principium appellatur, qua in re circa verba diſſentire velle, eſſet deſipere. Hæc tria, ſunt *ſal*, *ſulphur*, *mercurius*, ad mentem veterum. Recentiores autem, *ait Scholiaſtes*, reiecta omni inter elementa & principia diſtinctione, cum obſervaverint, aquam in terram eſſe mutabilem, ſalque nihil aliud eſſe, quam terram cum aqua iunctam, ad unicum principium, nempe *terram vitreſcibilem*, omnia revocaverunt, atque alterum principium *inflammabile* conſtituerunt, ex quo, cum aqua & ſalibus, ſulphur componeretur. Nec metallis aliquid ſingularis forte ineſt, quod Mercurium appellari oporteret, ſiquidem & metalla ad inflammabilis & terræ vitreſcibilis certam mixtionem recurrunt, id quod in ferro evidens eſt, quod ex limo & oleo aliquo expreſſo arte producitur. De ſale, & primum ſale acido *Cap. VIII* inſcribitur: ſal vel primigenium eſt ac imperfectum, vel completum & corporale. Addit *commentator* ſal, primigenium

nium aliud, quam *acidum ſimpliciſſimum*, eſſe non poſſe, cum reliqua ſalia ſint magis compoſita: ſal completum in acidum & alcali dividitur. Sal acidum duplex eſt, *purum* ſeu *genuinum*, & *eſſentiale*. Ipſum acidum ex terra adſcendit, longe lateque diffunditur, atque ſub varia ſpecie, cum variis terris ac pinguibus rebus adunatum, in mixta magis ſalia concreſcit, ut ex metallis acido adunatis vitriolum, ex eodem cum pingui aliqua re maritato pyritæ, & ſic porro, naſcantur, additque *Scholiaſtes*, experimentis *Helioth*, ex eodem acido & pingui argillaceo alumen gigni. Alterum acidum ſal eſſentiale eſt, quod in aere diſperſum, *acidum nitroſum* dici poſſe autumat. De alcalibus, & primo de ſale urinoſo *Cap. IX* inſcribitur.

Alcalia ſalia ſunt, quæ cum omnibus liquoribus acidis efferveſcunt, eaque, vel urinoſa & volatilia, vel lixivioſa ſeu fixa: volatilia ſuum in oleoſa parte diſcrimen poſitum habent, quare etiam ſalia alcalica fixa, accedente oleo, volatiliſantur. Horum cauſa occaſionalis potiſſimum putredo eſt, ſine qua ſalia volatilia obtinentur parcius, etiamſi per uſtionem quoque haberi poſſint: ex putredine illa naſci, opinandum haud eſt, præexiſtunt enim in omnibus corporibus, tam vegetabilibus quam animalibus, ex quibus deinde proliciuntur. De alcali fixo ac lixivioſo *Cap. X* continentur ſequentia. Non niſi igne præparatur, reperitur tamen etiam naturale. Conſtat terra ac pinguedine; facile coit cum pinguibus, eſtque medium aquam cum illis miſcendi. Ineſt illi materia ignea, quam alcalici ſalis vis cauſtica arguit. Inde etiam fit, quoniam alcali terra ſitibunda dives eſt, ut acidum ab illa abſorbeatur quam efficaciſſime, & fortiter retineatur. De acido participant alcalia fixa quamdiu cryſtalliſari poſſunt, quare *ſoda* verum alcali haud eſt, cum ex parte cryſtalliſetur. Sequuntur *Cap. XI* ſalia compoſita, quæ ex acido & alcali mixta ſint, ſal ſcilicet, *muriaticum*, *nitroſum* ſeu *calcarium*, & *petroſum*, *armoniacoſum*, & *eſſentiale*. Sal muriaticum, quod etiam commune vel marinum dicitur, ex ſale acido, urinoſo ac fixo componi, *Auctor* putat, cum igneæ materiæ parca, ſatis autem magna terræ quantitate. Diſſentit *Scholiaſtes*,

ſtaſtes, atque ſalem hunc vere medium eſſe docet, ideo, quod ab acido non moveatur, niſi vitriolico, ſyrupum violarum haud mutet, nec mercurium ſublimatum præcipitet. Sal tamen marinus acidi quid oſtendit, etiam ſine igne, cum chartam cœruleam rubro colore inficit. Sal marinus terram quidem continet, puram, virgineam, vitreſcibilem, aſt non aliter, quam in quantum alcali ſubeſt, cuius natura in terra diaphana vitreſcibili ponitur. Equidem ſal urinoſum, ad mentem Auctoris, ſali communi haud ineſt, poteſt tamen hoc in urinoſum converti. Invenitur illud etiam in plantis, illatum vegetatione, veluti in *Kali Salicornia*, neutiquam vero illis ingenitum. Sal nitroſum ſeu petroſum *Cap. XII* deſcribitur: Aliud recentius eſt, ubique parabile; aliud veterum dicitur, *natrum* ſcilicet, quod nativum invenitur. Recentius illud eſt, quod ex terra pingui nitraria coquitur, multo ſali urinoſo, pauciori acido, multo aeri, multæ aquæ, pauciſſimæ denique terræ, iunctum; generatur ex vario alcali urinoſo, cum acidum univerſale aëris ſe illi adiunxit, dubio tamen manente, utrum animalis an vegetabilis originis illud ſal urinoſum dicendum ſit, quod nitro gignendo famulatur, cum ad ſtercora animalium, quæ terram nitrariam fœcundant, hic potiſſimum reſpici oporteat, ſtercora autem ex vegetabili paſtu fiant. Diſcrepat aliquantum *Natrum* veterum, ſeu nitrum petræ, illud ſcilicet ſpontaneum, quod vel ex aquis mineralibus coquitur, vel ſponte paſſim effloreſcit. De alcali hoc ſal plus tenere, argumento illud eſſe poteſt, quod in cryſtallos non concreſcit; aſt, urinoſum aliqua ex parte iſtud alcali eſſe, propterea clarum eſt, quod mercurium ſub albo colore deiicit. *Caput XIV* de ſale armeniaco agit, illo ſcilicet, quod nativum eſt, & ad Aetnæ ac Veſuvii montis radices naſcitur, ſulphuri vivo ſæpe iunctum, unde phlogiſton ſubeſſe intelligas. Præterea alcali & fixum & urinoſum prævalet acido, quale ſalis communis eſt, illi immixti. Sequuntur *Cap. XV* ea, quæ ſal eſſentiale attinent, illud ſcilicet, quod ſua ſponte natum, magis tamen compoſitum eſt præcedentibus, ac facilius, illis, ſolvitur, utpote cuius principia laxius cohærent. Incolit potiſſimum plantas. Primum

mum, ex quinque, quæ proſtant, *tartareum* dicitur. Ex acidi parva ratione, ex plurimo alcali fixo, aliqua urinoſi parte, compingitur, quæ omnia ſub pingui ac terreno involucro hærent. Alcali tamen per naturam ineſſe, negat commentator, atque illud ex acido & oleo, inter ſeſe iunctis, oriri autumat, cum nulla huius ſalis indicia, arte, in tartaro obſervari poſſint. Alterum ſal eſſentiale, *dulce* eſt, ſub cuius velo acidum ac ſal volatile urinoſum obſervatur, licet illud per naturam forte haud adſit, ſed ex calcaria aliqua terra, quæ in experimentis additur, atque ex acido & inflammabili proveniat. Ex melle vel ſaccharo producitur ſal ſubacido dulce: in fructibus per maturitatem ex dulci aceſcentibus ſal aliquod, per eſſentiam, ineſt: in herbis denique vario ſapore mixtis *varium* aliquod, prouti ipſi plantarum ſapores variant, obſervatur. Poſt ſalia de ſulphure *Cap. XVI* exponitur. Hoc quando ſpagyrici nominant, nihil ſane aliud, quam quod nunc *inflammabile* dicitur, intendunt, elementum ſcilicet combuſtibile, volatile, quod materiam ignis nutrit, vel ipſe ignis eſt. De hoc ſulphure, tanquam corporum vinculo, &, certo reſpectu, motore, multa afferuntur, quæ ſcholam ſpagyricorum olent. Sulphuris ſtatus quietus eſt, vel motus: *Quietus, quum materia ſolaris in pinguedine corporum, tanquam ſuo centro conſtituitur, inter reliquas elementorum particulas immotus, occultus, quo tempore ſubiectum nullam mutationem patitur, ſed præſervatur a putredine, reſolutione, & morte, tumque vocatur balſamus, & vitæ vinculum: motus autem ſulphuris ſtatus eſt, cum materia ſolaris ſuis vinculis ſe ſenſim extricans materiam ſuam in actum deducit, cuius initium fermentum, continuatio ſemen eſt.* Feliciora noſtra tempora, quibus ſeſe emancipare, atque ab illa præiudiciorum turbine ſeſe liberare, experimentorum fidelium copia, ſecuritate, & convictione, licuit. Sed fortaſſe non proferunt meliora, noſtri, cum gluten, tanquam vinculum elementorum, ad compaginanda corpora, proferunt? De Mercurio, tanquam primo ente metallico, nil clarius loquuntur de Hermetis ſchola philoſophi. Multi mercurium vivum ipſum, *exponente Commentatore*, putarunt

tarunt, hoc eſſe principium, unde reliqua metalla originem haberent & generarentur. *Beccherus* & *Stablius* aliquam ſubintellexerunt terram, quæ metalleitatis principium eſſet; Auctori mercuriale principium diverſum videtur eſſe in diverſo naturæ regno, idemque cum *materia nutritiva*, ſeu *ex qua*. Alii mercuriale principium intelligendum eſſe volunt *liquidum quoddam ſpirituoſum*, a quo corpora, mobilitatem, fluiditatem, volatilitatemque haberent. Mercurius ſane metallicus ſub hac voce intelligi nequit, utpote qui ipſe eſt compoſitus. *Sectione ſecunda* a Scholaſticis ad utiliora proceditur, & *Cap. I* de ſolutione ac præcipitatione agitur; quo, quale principium in hoc vel illo corpore præpolleat, intelligatur. Quando compages corporum, interveniente aliquo liquido activo, disjungitur, tunc, cum amicum hoc eſt divortium, lene, pacabile, *ſolutio* eſt; cum inimicum ac tumultuarium, *corroſio* appellatur. Hæc disiunctio elementorum vel *totalis* eſt, vel *partialis*, nempe *extractio*. Etiamſi autem difficile explicatu eſt, in quo menſtrui, erga ſolvendum, relatio conſiſtat, illam tamen in mutua ad invicem propenſione ac ſimilitudine conſiſtere, Auctor exiſtimat, commentator ſubſcribit; quod ſolutum eſt, ſui iuris fit præcipitationis legibus, cum vel menſtruum debilitatur, vel contraria adduntur ſalia. Præcipitatio fit vel per contraria, vel per ſubcontraria. Contrarium eſt, purum acidum contra purum alcali, ſubcontrarium eſt, quod incomplete ſolvit, e. g. cum alcali non plene reſtituit, quod ſale marino ſolutum fuerat. *Caput tertium* de præcipitationum ſpeciebus agit. Efferveſcunt inter ſe ſalia, cum unum alteri opponitur, atque ille motus varius eſt, debilis, velox: proinde & præcipitationum modi variant, pro fervoris, mutationis colorum, ac celeritatis, qua materies fundum petit, conditionibus. Ipſa materies, ad præcipitationis probationem neceſſaria, *Capite quarto* ordinatur. Inter ſpiritus acidos diſcrimen eſt: ſpiritus vitrioli puriſſimum eſt acidum, ſpiritus ſulphuris vices, cum hic vix genuinus obtineri poſſit, ſpiritus vitrioli gerit. Inter utrumque medius eſt ſpiritus ſalis, rite elaboratus. Damnatur ille, qui cum *bolo* vel

Digitized by Google

vel terra pingui deſtillatus eſt, ideo, quod hæ glebæ de ſuo aliquid addant. Igitur commendat glebas talcoſas, maſſæ immiſcendas, quo ſpiritus talis cenſeri poſſit puriſſimus. Eadem dexteritate reliquorum quoque liquorum, vel ſolventium, vel præcipitantium, notæ exponuntur. *Capite V* diagnoſis ſalium & ſulphurum per dicta præcipitantia ſiſtitur. Omne genus acidorum cognoſcitur, quando id, quod per alcali ſolutum eſt, deiicit. Acidum purum cognoſcitur: cum ſacharum Saturni, & omne id, quod ſalibus eſſentialibus ſolutum fuit, præcipitat, cum nigrum atramenti colorem in pellucidum mutat, & una cum ceruſſa & lithargyrio dulceſcit. Alcali cognoſcitur, poſt alia ſigna, cum ſolutionem aluminis turbat; ſpeciatim, alcali fixum ſolutionem mercurii in *rubrum*, volatile autem in *album* colorem præcipitat; ſic quoque reliquorum liquorum, vel corporum, quibus immiſſis ſolutiones turbari ſolent, characteres evolvuntur. *Capite ſexto* diluuntur obiectiones quorundam, atque his, appendicis loco, curioſiſſima de coloribus in præcipitatione rite obſervandis adiicitur expoſitio, deque calore & ignibus obſervatio quadrimembris additur.

Alter Tomus tentamina chemica in regio laboratorio Holmienſi peracta continet, in quo, *Tentamine I* de ſale ac pingui terrarum; *II*, de duplici formicarum ſale, tum acido cum volatili; *III*, de volatili ſale urinoſo plantarum, ſine prævia putrefactione; *IV*, de ſale volatili urinoſo in regno minerali; *V*, de aucto pondere quorundam corporum poſt uſtionem vel calcinationem; *VI*, de alcali fixi præexiſtentia in corporibus, antequam comburuntur; *VII*, de acido univerſali ſulphureo, & a quo ſubiecto purum obtineri poſſit; *VIII*, de defectu eorum ſupplendo quæ in patria deficiunt, agitur: Neminem pœnitebit, legiſſe librum, in quo, ſub parvo volumine, univerſæ chemiæ, tam analyticæ, quam ſyntheticæ, compendium ſiſtitur; dubiumque ſupereſt, an maiores illi qui ſcripſit, an illi, qui commentatus eſt, referre debeamus gratias.

SCRI-

SCRINIUM ANTIQVARIUM, SIVE MISCELLANEA Gröningana nova, ad hiſtoriam reformationis eccleſiaſticam præcipue ſpectantia. Inſeruntur varii generis epiſtolæ, orationes, biograghiæ, &c. ſim. ſive nunquam antea editæ, ſive ita factæ rariores, ut pro ineditis haberi poſſint.

Tomi III.

Tomi I Pars I & II, 4, Alph. 2, plag. 3. Tom. II Pars I, Alph. 1 plag. 2½. P. II, Alph. 1 plag. 4. Tom. III. Pars I & II, Alph. 3 plag. 2.

Gröningæ & Bremæ, apud Spandaw & G. W. Rump, 1749, 1750, 1751, 1753, 4.

Quantum referat, documenta, quæ ad veritatis hiſtoricæ confirmationem faciunt, ſive ex tabulatorum clauſtris eruere, ſive, cum rariora fuerint facta, prelo de novo ſubiicere, neminem, qui res iuſta lance ponderat, fugit. Quod cum ſecum reputaret vir de re litteraria omni, maxime theologica, meritiſſimus, cel. *Gerdeſius*, conſtituit, ex divite penu, per partes cum erudito orbe communicare documenta, non ita facile obvia, quæ ad illuſtrationem hiſtoriæ emendatorum ſacrorum ſpectant: tum, quo minutiora ſcripta, vel nunquam typis exſcripta, vel rariora facta, e tenebris in lucem revocaret, ſicque deſiderium antiquiora ſcripta legendi denuo excitaret; tum etiam, quod ſuſpicamur, ut ita hiſtoriæ reformationis, quam ſumma cum laude molitur, ſuppetias ferret. Adpellat collectionem hanc *miſcellanea nova Gröningana*, quoniam ſuccedunt in locum, ſed via ab illis diverſa, *Miſcellaneorum Gröninganorum*, per partes publicatorum. In his enim uti exhibuit lucubrationes, quæ ad explicationem litterarum ſacrarum, antiquitates, & hiſtoriam ſpectant; ita in his cumprimis ſcripta non magnæ molis ſiſtit, quæ hiſtoriæ reſtauratorum ſacrorum facem præferunt, quæque ipſe præfationibus præmiſſis, & ſubiectis notis, illuſtrat. Horum argumentum, & unde illa habeat, brevibus referemus.

Vol.

Vol. I. P. I. repræſentatur 1) *Andreæ Bodenſteinii*, dicti *Caroloſtadii*, *vita*, ab ipſo vener. *Gerdeſio* accurate deſcripta ad A. 1521; enarratis ſimul ſcriptis eius, quæ ad illud usque tempus publici iuris fecerat. 2) *Adami Menſonis* orat. *de meritis Principum Arauſionenſium & Naſſoviorum in fœderatam Belgicam.* Recitavit hanc Clar. *Iſingius*, eloquentiæ & hiſtoriarum in Academia Gröningana Profeſſor, d. 3. Sept. A. 1711. cum faſces ſuſciperet, Arauſionenſi Principe, qui in flore ætatis nuper vivere deſiit, biduo ante, ipſis Cal. Septembr. in lucem edito. 3) *Guilielmi I, Principis Arauſionenſis, epiſtolarum ineditarum biga* A. 1572 & 1573 *præmittitur epiſtola Vliſſingenſium* A. 1572. Scripſit Princeps epiſtolas illo tempore, quo dux Albanus immanem in modum ſæviebat, Belgasque religione & libertate ſpoliare nitebatur. Arma igitur, *Guilielmo* duce, nonnullæ Belgii civitates corripuerant, quo libertatem tutarentur, & religionem, a ſuperſtitione purgatam, ſartam tectamque præſtarent. Sed Guilielmus, neque a milite, neque a pecunia ſatis inſtructus erat, a profugis igitur Belgis, qui Londini cœtum ſacrum formabant, quosque benignitas divina fortunis auxerat, ut ſuppetias ſibi ferrent, petit. Epiſtolæ idiomate belgico ſunt ſcriptæ, ex quibus egregia optimi Principis indoles, & flagrantiſſimus ardor ſalutis publicæ promovendæ apparet. 4) *Ioannis Naſſavii, gubernatoris Gelriæ, litteræ ad cœtum Emdanum* A. 1579 *una cum Emdanorum reſponſo.* Cum reformati in Gelria, cui præerat *Ioannes*, graves exiſtere inciperent pontificiis, atque hinc mutua odia, eaque gravia, exorirentur, Princeps autem in mitiores partes inclinaret: ſententiam miniſtrorum Emdanorum eſt percontatus, qui pie ac prudenter reſponderunt, a religione vim omnem abeſſe debere, adeoque pontificios in religionis exercitio turbandos non eſſe. Principis epiſtola, nondum edita, eruta eſt ex bibliotheca *Iſingiana*, & ſcriniis *Altingianis*, reſponſum iamdum in lucem fuit protractum, cura illuſtr. *Heinſii.* 5) *Reformatarum in Belgio eccleſiarum epiſtola apologetica, ad, & contra auctores libri Bergenſis, dicti concordiæ*, A. 1579. *ſcripta*, ex editione, *& cum notis Lud. Ger. a Reneſſe.* Auctor eſt vir illuſtris

Pag. 1 - 56.
56 - 84.
85 - 102.
103 - 120.

 Petrus

Petrus de Loyſelear, qui *Guilielmo I* erat a concionibus & conſiliis ſacris, eam nomine eccleſiarum Belgicarum direxit ad auctores libri concordiæ, a quibus multis precibus contendit, ne integras eccleſias, non auditas, vel damnent, vel iniquo præiudicio gravent. Prodiit primum A. 1579, 4, ſed illa omnium fere oculis ſe ſubduxit, converſa tum in Belgicum, tum Germanicum idioma; recudendam deinde curavit *Ludov. Gerb. Reneſſe*, Theologus Bredanus A. 1651. notis quibusdam inſtructam, ſed & hæc editio ita rara eſt facta, ut dudum fruſtra quæſita, nunc repetatur, non nullis obſervationibus additis.

Pag. 121-200. P. II. continentur: 1) *Franc. Iunii, Theologi Leidenſis, vita ab ipſomet conſcripta.* Prodiit primum cum præfatione *Paul. Merulæ* A. 1594 vivo adhuc *Iunio*, inde præmiſſa operibus eius, unde illam depromſit Vener. Editor, Iunii effigiem præmiſit, vitam in paragraphos diſtinxit, quæque *Gomarus* de placido ipſius obitu in orat. funebri dixerat, addidit, & indicem ſcri-

201-269. ptorum ſubiunxit. 2) *Franc. Iunii epiſt. ad Io. Marguinum*, quaternio. Erat hic V. D. in cœtu peregrinorum Belgarum apud Londinenſes miniſter. Nactus eſt illas Editor ex tabulario eccleſiæ huius, ex quibus cum primis attentionem meretur II. qua quæſtio diſceptatur, *an fidelium infantibus, ut ipſis adul-*

270-280 *tis, ſit miniſtranda cœna domini?* 3) *Epiſtolarum, ad exordia reipubl. Belgicæ facientium, pentas.* Et hæ primum prodeunt ex tabulato Londinenſi, omnes, excepta IV belgice ſcriptæ, ex quibus facies reipubl. illius temporis perſpici, & quo animo *Guilielmus* in religionem puriorem fuerit, intelligi poteſt.

281-298. 4) *Ubbonis Emmii ad Petr. Scriverium epiſtolarum Decas.* Omnes, ſi ſecunda excipiatur, directæ ſunt ad *Scriverium*, quas

299-309. ex ἀυ]ογϱάφοις primum exhibet. 5) *Elberti Leonini ICti oratio habita Antverpiæ* d. 25 Nov. 1579. *in conventu Statuum generalium.* In oratione urget illa, quæ periculoſis iſtis temporibus neceſſaria erant maxime, petita ex *centuria conciliorum*

310-318. *rum* ipſius, publicata Arnh. 1656. 6) R. P. *Gerb. Busdragii*, in epiſcopatu Patavino ſuffragenii, epiſt ad illuſtriſſ. & reverendiſſ. D. D. *Franciſcum*, Cardinalem Piſanum, de *ratione, qua præ-*

ſer-

Digitized by Google

ſervari poſſit Italia, ne Lutheraniſmo inficiatur. Cum tormentis ac cruciatibus incremento religionis emendatæ obex poni non poſſit, ſuadet, ut Pontifex interdicat, ne quis ex Italis Germaniam, neque ex Germanis quisquam Italiam adeat. Quis ille *Busdragius* ſit, ſe ignorare fatetur; epiſtolam repetit ex *Ioach. Urſini*, Hiſpanicæ inquiſitionis & carnificinæ ſecretioribus, in lucem emiſſis A. 1611, libro rarius obvio. Habetur non nullis ſuppoſititia. 7) *Petrii Villerii & Io. Taffini reſponſum de pace religionis cum pontificiis ineunda.* Item *de reſtituendis templis, quæ per tumultum pontificiis ſunt erepta.* Eſt reſponſoria ad epiſt. *Ioannis Naſſavii de negotio religionis in Gelria*, quam in Supp. memoravimus, extractá ex *actis Gelricis ſub Ioannis regimine* MS. Subiiciuntur nova litteraria. Pag. 319-328. 328-342. 343-375.

Tom. II. P. I. 1) *Herm. Kerſenbræck belli Monaſterienſis contra Anabaptiſtica monſtra geſti deſcriptio, carmine heroico facta.* Editum eſt opuſculum hoc Colon. 1545, 8. ſed quoniam magnæ eſt raritatis, Lib. I. hic typis iterandus fuit, alter ſequenti parti inſeretur. Auctor motus iſtos infelices haud invenuſte deſcribit, infeſtum tamen paſſim in purioris religionis confeſſores animum prodit. 2) *Bernh. Rothmanni*, Stadlonenſis, eccleſiaſtæ ad D. Mauritii Monaſterienſis, *epitome confeſſionis fidei* A. 1532. Hic poſt erroribus anabaptiſticis ſe ineſcari eſt paſſus; quo autem tempore hanc vulgavit confeſſionem, proteſtantium doctrinæ, quod ex illa liquide adparet, erat addictus. Iterata eſt ex libro *Kerſenbrœckii.* 3) *Epitome quorundam abuſuum, qui in eccleſiam irrepſerunt, atque ad tempus uſurpati ſunt, Senatui, tribunis, mechanicorum magiſtris civitatis Monaſterienſis, per evangelii miniſtros conſcripta oblataque* A. 1532. Et hæc profecta eſt a *doctoribus Monaſterienſibus*, cum nondum peſtiferis erroribus eſſent infecti. Quæ ſubiicitur *determinatio ordinis theologici Colonienſis, ſuper articulis illis Monaſterienſibus*, rem non rationibus, ſed conviciis agit. 4) *Conſilium theologicum, quibus mediis, verbo Dei conſentaneis, ditioni alicui conſuli poſſit, ut quoad religionem ſubditi, tam qui catholici, quam qui reformatæ religionis vocantur, in pace vivant.* Hoc habet relationem ad illa, 377-403. 403-418. 418-424. 424-431.

illa, quæ P. I. & II, Tom. I, habentur; profectum fuiſſe videtur a *Guil. Feuguerao*, ex primis academiæ Lugdunenſis Theologis.
Pag. 431-450. 5) *De Io. Calvini inſtitutione religionis chriſtianæ hiſtoria litteraria.* Hæc diſſertatio agnoſcit Auctorem cel. *Gerdeſium*, qua de præcipuis illius editionibus, potiſſimum rariore illa, Argent. 1539. fol. impreſſa, quæ nomen *Alcuini* præfert, curatius diſſeritur, itemque de eiusdem verſionibus.
451-477 6) *Io. a Laſco epiſtolæ*, quotquot adhuc indagari potuerunt. Hæ numero XXI. partim luci primum dantur, partim ex bibliotheca Bremenſi, partim ex collectione epiſtolarum, a *Gabbema* facta, ſunt transſumtæ.
477-542. 7) P. *Marnixii* ad *Th. Bezam epiſtola*, & huius ad eam *reſponſio* A. 1566. deſumta ex *Bezæ* op. Tom. III. fol. 206 ſeqq. Spectant hæ
542-554. *Sebaſtianum Francum*, eiusdemque opiniones. Sequuntur
554-568. nova litteraria.

Tomi II. P. II exhibetur 1) *Herm. Kerſenbrœckii carminis de bello Monaſterienſi*, rari admodum, liber II, notulis quibusdam a Cel. *Gerdeſio* illuſtratus, primus faſciculo proxime ſuperiore legitur. In hoc hiſtoria luctuoſi illius belli pertexitur, urbis Monaſterienſis nempe obſidio, expugnatio, cædes factioſorum, & ſupplicia de primipilis ſumta, ordine per-
569-604. cenſentur. 2) *Naſſavicarum regionum reformatio ſub illuſtriſſ. Comite Gulielmo.* Auſpicia ſacrorum, in terris Naſſanicis emendatorum, ab his, qui res in eccleſia per illam tempeſtatem geſtas victuris chartis commiſerunt, ſilentio prætermiſſa ſunt. Memoratur igitur, Guilielmum iamdum A. 1530 doctrinæ emendatæ faviſſe, ac A. 1535, fœderi Smalcaldico acceſſiſſe. In repurganda doctrina uſum eſſe opera *Er. Sarcerii*, cuius etiam effigies, affabre picta, repræſentatur. Ante hunc tamen, idem ſaxum volvit *Helmannus & Crombachius*. Moderante Sarcerio A. 1538. Synodus eſt celebrata, qui ipſe etiam huius, pariterque viſitationis acta, edenda curavit, ex quibus
605-619. præcipua momenta excerpuntur. 3) Epiſtolæ *Io. a Laſco* ad varios, num. XLIII. In his plurima quidem ſunt, quæ domeſticum ipſius ſtatum reſpiciunt, occurrunt tamen etiam quæ ad ſtatum eccleſiæ illius temporis ac doctrinam pernoſcendam

faciunt.

ſaciunt. Melanchthoni, dum bello omnia turbarentur, ſuaſit, ut cum ſuis ad Emdanos concederet. Sententiam de cœna domini ad reformatorum mentem exponit epiſt. 31. Ad *Thom. Crammerum*, epiſt. 43. ſcribit de confeſſu in ſacræ coenæ adminiſtratione, de pane cibario adhibendo, de veſtibus denique eccleſiaſticorum. Doctrinam Oſiandri de iuſtificatione, illiusque inſtitutum, ſcribendi adverſus Academiam Vitembergenſem, non probat. Epiſt. 49, directa ad *Chriſtianum III*, Daniæ regem, queritur, quod ſibi cum ſuis navibus exſcendere, perque hiemem in Dania vires, mari & vento fractas, reficere non licuerit, culpam in Theologos coniiciens. Res reformatorum in Polonia melius ſe habere incipere, & regem Daniæ dolore tactum, quod cum ſuis propulſus fuerit, tutum hoſpitium, ſi redire velint, pollicitum, memorat Epiſt. LIV. Lætitiam ſuam de felici in Polonia reformationis progreſſu, *Sigismundo* regi teſtatur, eidemque libellum, quo rationem miniſterii eccleſiaſtici delineaverat, ſubmittit Epiſt. LVII. Sequenti Epiſt. LVIII. Poloniæ proceribus lætos in profliganda ſuperſtitione progreſſus gratulatur, ſimul monet, ut prudentia utantur. Epiſt. LX Senatui Francofurtano ſuam de ſacra cœna ſententiam exponit, eamque ab Auguſtana Confeſſione alienam haud eſſe, declarat. Quam benevole Vitembergæ, dum illam, patriam Poloniam petiturus, tranſiret, a Melanchthone, totaque Academia fuerit exceptus, & quod conſilium de religionis controverſiis componendis inierit, fuſe perſequitur Epiſt. LXIII Subiiciuntur litteraria nova.

Pag. 633. 636-641. 656-670. 678. 681-695. 702-703. 709-714. 714-721. 725-728. 736-743.

Tom. III. P. I continentur: 1) P. *Martyris Vermilii Florentini vita*, per *Ioſiam Simlerum*, Tigurinum, conſcripta, & Tig. A. 1563, 4, operarum formis deſcripta; poſt *Melchior Adamus* vit. theol. exter. pag. 13-32. edit. Francof. ad Mœnum, eandem repetiit, qui præterea epigramma Bezæ in illum, & carmen a ſe factum, quo deſcriptionem librorum ipſius ſiſtit, ſubdit. Ex hac, ſtatus religionis in Italia illius ævi pernoſci poteſt, digna proinde, quæ de novo repeteretur. 2) *Epiſtola Io. a Laſco ad Senatum regni Polonici*, cui libellum de forma miniſterii eccleſiaſtici deſtinat, ſacrorum emendationem 1-69.

 ſua-

ſuadet, & urget, obiectiones, ab adverſa parte factas, diluit, & qua via, absque turbis & ſeditionibus, opus emendationis ſuſ-
Pag. 61-118. cipi debeat, docet. Eiusd. epiſtola ad regem Sigismundum, cui ſignificat reditum in patriam, ſeque defendit a clandeſtinis ſuſurronibus, qui ipſum & ſuos apud regem criminabantur, quaſi contra maieſtatem regis, ac reipublicæ incolumitatem, aliquid machinarentur.
119-125. Speciatim de *Aloiſio Lipsmano*, oratore pontificio, queritur, qui ipſum hæreſeos publice poſtulaverat, cuius mores vivis admodum coloribus depingit. Regem hortatur, ut, miſſo cultu ſuperſtitioſo, Deum integro
125-134. animo colat. 3) Epiſt. *Phil. Marnixii de Aldegonde* ad *Petr. Delrenum*, V. D. M. Londinenſem, qua motus, qui ob duos V. D. M. igni condemnatos Valentiæ fuerant exorti, enar-
135-137. rat. 4) *Actio, proceſſus, & articuli, contra D. Io. Borthwichum, Scotum equitem* auratum A. 1561. Hic Borthwichus hæreſeos inſimulatus, in ius vocabatur, igitur ut vitæ periculum evitaret, clanculum aufugit. Quo facto, adverſarii, auſpice *Dav. Betonio*, præſule Sant-Andreano, articulos contra ipſum conſignarunt, abſentem tanquam hæreticum condemnarunt, bona eius publicarunt, ipſumque in effigie combuſſerunt. Quos articulos ſimulatque conſpexit, apologiam contexuit, quæ hic ex *Foxii* commentariis tota repe-
137. 138. titur, ac errores refellit v. c. de primatu Pontificis Romani, indulgentiis, ſimonia, coniugio eccleſiaſticorum, iurisdictione clericorum in civilibus, canonibus eccleſiaſtis, recentioris ætatis, in emolumentum clericorum excogitatis, religioſorum inſtituto divinæ inſtitutionis experte, & quæ huius generis ſunt
138-163. alia; de quibus omnibus accurate & ſolide diſputat. 6) *Acta disputationis Londinenſis* d. 18. Oct. 1553. *ex mandato Mariæ reginæ inſtitutæ*. Maria, ſimulac ſolium regium conſcendit, totis viribus id agebat, ut reformatio, quæ haud exiguas vires ſumſerat, ſupprimeretur, & papæa religio revocaretur. Ne vero videretur id vi & armis agere, ſub eius auſpiciis Londini in æde S. Pauli diſputatio hæc fuit celebrata a d. 18. ad 30. Oct. quam poſt in literas miſit *Valerandus Pollanus*, tum temporis peregrinorum eccleſiæ V. D. M. poſt Francofurti ad

ad Mœnum, qui huic interfuit, quamque poſt A. 1554. formis octavis a Typographo deſcribendam curavit. Scriptum hoc, rarius obvium, iteravit S. Vener. Editor, & hoc ipſo optimam ab harum cupediarum amatoribus gratiam iniit. Septeni ab utraque parte evangelicorum & pontificiorum fuere commiſſi. Quæſtiones, de quibus auctoritate regia diſputatum fuit, fuerunt: 1) num in ſacramento euchariſtiæ, poſt ſanctificationem panis & vini, tota illorum ſubſtantia evaneſcat, transmutata in corpus & ſanguinem Chriſti? 2) An in euchariſtia corpus naturale Chriſti revera corporaliter adſit præſens, ſive per tranſubſtantiationem elementorum in corpus & ſanguinem, ſive per coniunctionem, (ut loquuntur,) concomitantiæ? Ex omnibus illis, qui cum pontificiis in certamen deſcenderunt, pulcerrime ſtetit *Io. Filpotus*, Archidiaconus Vintonienſes, qui acute & ſolide diſputavit, ſuosque adverſarios ita conſtrinxit, ut, quod reſponderent, non haberent, ſed potius conviciis eum obruerent, & carcerem minarentur.

In Tom. III. P. II. habentur: 1) *Balei Carſennæ Hylandri* orat. *de pacanda & componenda republica, ad Belgas*. Nomen auctoris eſt fictum; quis autem ſub illo lateat, non conſtat, prodiit A. 1585, 8. Oratio eſt gravis, ſatis terſa, & emendata. In mala, quæ rempublicam premebant, inquirit, & quibus remediis ipſa illa averruncanda ſint, oſtendit. Improbat cultum crucis, ſanctorum, reliquiarum, deteſtatur ſacrificium miſſaticum, invehitur in merita, tum propria, tum aliena, pugnat adverſus indulgentias, ridet ignem purgatorium, lectionem & ſcrutinium S. Scripturæ commendat, ineptias transſubſtantiationis demonſtrat, queritur de ſæviſſimis vexationibus, quibus intra 50. A. centum millia in Belgio trucidata fuiſſe adſeverat. 2) *Nic. Radzivilii & Aloyſii Lipomani* epiſtolæ amœbææ. *Nic. Radzivilius*, dux Olicenſis & Nieſvienſis, qui cum multis virtutibus, & in rem publicam meritis, emineret, ſua auctoritate fecit, ut religio emendata, cui addictus erat, per regnum Poloniæ & Ducatum Lithvaniæ ſtabiliretur & diffunderetur. Hoc ipſum ægre ferens *Aloyſius Lipomanus*, cui datum erat, commodis curiæ Romanæ

Pag. 163-198.

201-300.

manæ invigilare, litteras ad ipſum dedit, quibus eundem eſt
dehortatus, ne ab avita religione deflecteret, ac novatoribus,
ſive potius, uti adpellat, hæreticis, aures præberet, ſicque ſe
& alios in extremum exitium præcipites daret. Ad litteras
has Optimus Princeps maſcule reſpondit, veritatem nec cela-
vit, nec palliavit, falſitatem contra religionis pontificiæ, per
præcipuos illius articulos eundo, demonſtravit. Quisquis il-
lam legerit, agnoſcet, heroes fidei, ex illis, quos providentia
divina in ſublimi loco poſuerat, non defuiſſe puriori eccleſiæ
naſcenti, & horum auxilio ipſam illam firmatam ac prolata-
Pag. 300. tam fuiſſe. 3) Epiſt. *Io. Aurifabri*, eccleſiarum Prutenicarum per
349. Sambiam antiſtitis, ad *Petrum Paulum Vergerium*, epiſcopum
quondam Iuſtinopolitanum, qua multis verbis ingenuam &
alacrem illuſtriſſimi *Radzivilii* confeſſionem dilaudat, &
350-355. quod illam publicaverit, Vergerio gratias agit. 4) *Virilii
Muſæi*, ſive, qui ſub hoc nomine occultare ſe voluit, *Andreæ
Triceſii*, *elegia de* S. S. *Evangelii in ditione Regis Poloniæ poſt
revelatum antichriſtum origine, progreſſu, & incremento.* A.
1556. Triceſius hic fuit eques Polonus, multarum linguarum
peritus, poeta præſtantiſſimus, fato præcipitato vivis exemtus,
qui hoc carmine viros, natalium & dignitatum ſplendore in-
clutos, ſacris purioribus addictos, deque iis optime me-
355-376. ritos, celebrat. 5) Nova litteraria. Chartæ & typorum nitor
377-390. eſt idem, qui in ſuperioribus faſciculis fuit. Venerandum
Auctorem publico nomine rogamus, ut in huius generis
opuſculis communicandis ſtrenue pergat.

A. G. KAESTNERI ADDITIO, AD THEOREMAtis COTESIANI, cuius demonſtrationem in Actis hiſce Menſ. Ian. A. 1749. exhibuit, Corollarium I.

Cum, quæ ab aliquo tempore de theoremate *Coteſiano* ſcripſi, Actis inſerta, relegerem, viſus mihi ſum in hoc Corollario dubii aliquid reperire; quod ut exponam, ſolutionemque addam, e re eſſe iudico: cum id, & ad ea quæ tum dedi

dedi confirmanda ſpectet, & aliis illuſtrandis inſerviat. Eſt vero quam mihi ipſi formavi obiectio talis: Punctum Ω (fig. 4), ſumitur immediate poſt lentem primam. Aſt formula *Halleiana*, cui theorema *Coteſianum* innititur ſemidiametros lentis, nec non puncti radiantis & puncti eius ad quod radii, refractione lentis, coguntur, a lente diſtantias, tantas eſſe ponit, ut præ illis craſſities lentis evaneſcat. Iam oculo ſtatim poſt lentem poſito craſſities lentis, præ oculi, hoc eſt puncti concurſus, a lente diſtantia, ne quidem tolerabili errore, (nam errorem in hoc negocio ſemper ſcientes volentesque committimus,) negligi poſſe videbatur, quod quidem in eam nos inducere poteſt ſuſpicionem, non licere theorema *Coteſianum*, ad oculum lenti ipſi proxime admotum applicare. Quæ pro tollendo hoc dubio dici poſſunt, his abſolvuntur: Punctum l, unde divergentes, vel ad quod convergentes radii, in oculum, tum in O, tum in Ω poſitum, incidunt, eſt puncti L per omnes lentes formata imago, cuius poſitionem patet a ſolis lentibus, neutiquam ob oculi poſitione pendere. Igitur ſi quæratur puncti p diſtantia a lente ultima, & rectæ pl magnitudo, a quibus duobus puncti l poſitus pendet, modo in Cor. cit. oſtenſo, per rectarum $O\Lambda$, $\Omega\lambda$ interſectionem, certum eſt, has quantitates iis formulis expreſſas nos habituros, quas neque Ω, neque, O puncti poſitus ingrediatur. Ergo, ſi fingatur oculus lenti primæ proxime admotus, ut Ωp ſit æqualis diſtantiæ puncti p a lente prima, habebitur verus huius diſtantiæ valor, non quaſi applicari poſſet theorema *Halleianum* oculo lenti proxime admoto, ſed quia valorem illum, diſtantia oculi lente, plane non ingreditur. Cum ergo idem valor prodeat, qualiscunque oculi a lente diſtantia adhibeatur, talem adhiberi, ad quam transferri nequeunt theorematis *Coteſiani* principia, nil vetat. Huiusque animadverſionis uſus eſt in aliis etiam, ubi videntur propoſitiones quædam caſibus ſub iis non contentis applicari, reperient enim qui maiori tunc attentione utuntur, non ex his propoſitionibus, ſed aliunde concluſionem deduci, etſi brevitatis ſtudio ad eas propoſitiones provocetur. Mihi

Ggg tamen

tamen non probatur brevitas evidentiæ nociva, nolimque, eum mathematici in hoc, reliquis qui eruditi vocantur omnibus præſtent, ut *errare* non poſſint, eos, diſputationibus non de *veritate* enunciatorum ſuorum, ſed de *demonſtratione* admiſſis, ad litigatores illos reliquarum doctrinarum magiſtros deſcendere.

Scheda hæc cum iam prodit, licentia adiiciendi quidpiam illi, ſi quid haberem, conceditur. Hac vero ita uti libuit, ut demonſtrationem Corollarii I. exhiberem, quæ poſt mihi ſubnata eſt, nulli omnino dubio obnoxiam. Fingatur in *fig.* 4 ad dextram puncti p ſitum eſſe A *fig.* 1, ſeu imaginem ultimam pl cadere inter lentem ultimam & oculum. Erit $Op = OA - Ap$. Iam $Op.\ PL = O\Pi.\ pl$. Ergo $(OA - Ap).\ PL = O\Pi.\ pl$. In hac æquatione, cum ſolus oculi ſitus variabilis ſit, formetur eius differentialis, poſitis conſtantibus quæ ab oculo non pendent; eſt $PL.\ dOA = pl.\ dO\Pi$. Iam in formula prima *n.* 6. dicatur columna $I = K.\ OA$, $II = L$ erit tertia $= -OA.\ L : a$ ſeu $O\Pi = OA.\ K + L - OA.\ L : a$ cuius æquationis differentialis, ſolo oculi ſitu mutato fit $dO\Pi = \left(K - \frac{L}{a}\right).\ dOA.$ quo valore ſubſtituto eſt $PL = pl.\ (K - L : a)$ & hinc redeundo ad primam æquationem $Ap = L : (L : a - K)$. Ita habetur ultimæ imaginis (vid. finem demonſtrationis theorematis l. c. proxime ante Cor. I.) pl diſtantia a lente oculo proxima, quæ hic verſus oculum cadere ſumta eſt. Igitur ſi eius valor negativus in applicatione ab exemplo prodeat, cadet ab A verſus obiectum, ſeu lens poſita erit inter imaginem & oculum.

Sic habetur locus imaginis, & adeo dato ſitu oculi *diſtinctio apparens*, quia obiectum PL oculo apparet per lentes eo modo, ut nudo appareret pl. Plerumque ponitur oculus obiecta remotiſſima diſtincte viſurus. Pro eo ergo debet eſſe $Ap = \infty$ unde $L = a.\ K$ unde fluit Coroll. 2. Sed hæc omnia

Digitized by Google

omnia iam uberius perſequi non vacat. Explicantur vero fuſius in optices quodam ſyſtemate, quod elaboravi, nundinis autumnalibus anni currentis 1754, ut ſpero, prod:turo.

SAMUELIS CHRISTIANI HOLLMANNI, LOG. Met. & Theol. nat. P. P. O. in Acad. Gœtting. & Societatum reg. Londin. & Gœtting. membr. Iuriſprudentiæ naturalis primæ lineæ. Operis maioris prodromus.

Gœttingæ, apud Abr. Vandenhoek viduam, 1751, 8. Plag. 21.

Qui ad ius naturæ litteris conſignandum adpulerunt animum, ſunt vel ſuffragatores, vel ſuo pede incedentes. Illi, vel cæcam obedientiam verbis antecedentium addixerunt, vel paſſim ſuis viderunt oculis. In altera claſſe, inter eos ſcilicet, qui rationes ſuas ipſi ducunt, Cel. Auctor nomen ſuum profitetur. Compendiorum ſcriptores habent id, unde repudientur, vel laudentur. Qui ius naturæ tractarunt, amplexi ſunt vel moralitatem quandam internam cum Stoicis ac Scholaſticis, vel moralitatem externam. Illa nititur habitudine rerum naturali, ad ſalutem noſtram vel damnum relata, ſiquidem adpetimus id, quod nobis videtur bonum; atque averſamur mala. Actiones igitur noſtræ ſunt naturaliter vel bonæ vel malæ, ob libertatis noſtræ vel uſum vel abuſum, in actionum conſectariis elucentem, certe ſe prodentem. Moralitas igitur interna & conſtituitur his conſectariis, quæ ex natura actionum noſtrarum moralium, vel per ſeſe, vel intra momenta ipſis circumſtantia, conſideratarum, proficiſcuntur. At, quia & noſtra, & univerſi natura a Deo exſtitit, & pendet, intelligitur facile, moralitatis illius internæ auctorem eſſe Deum, atque ideo eam ſimul eſſe externam, quia nititur voluntate Dei ſanctiſſima atque optima; Dei, qui hominum felicitatem ſerio adpetit, & amplificare ſtudet. Non adparet ratio, cur ad moralitatis internæ vocabulum exhorreſcamus, vel eos errare putemus, qui dogmata algebraica de-

monſtrari poſſe contendunt *independenter* a theologia naturali, nec tamen hanc eunt ſublatum. Si qui vocabulum *moralitatis* coercent, ac ſoli externæ tribuunt, ii non de re, ſed de vocabulo diſſentiunt. Quid ſentiat Cel. Auctor de patronis internæ moralitatis, Grotio, Wolfio, Bülfingero, Thümmigio, Canzio, Dariesio, id in præfatione indicat, ratus, ab his dogma Stoicorum, quos ideo reprehendit, reſuſcitatum fuiſſe. Addit ipſe, de I. I. Burlamaquii *iure naturæ* ſententiam ferens: *ius proprie dictum, eſt complexus legum proprie ſic dictarum;* at hæ non dantur ſine legislatore communi. Non omittit, ex moralitate interna haud fluere perfectam obligationem, nec huius umbram diutius locum inventuram apud alios, quam quousque hi ad commoda, vel incommoda, ex actionibus ſuis fluentia, reſpexerint. An id ipſum ad moralitatem quoque externam quadret, iudicent alii. Auctori viſum fuit tradere officia iuris naturæ, quæ hominibus *ex debito*, & ob legislatoris voluntatem, ſunt obeunda. Nec negandum eſt, nihil doctrinarum iuris naturæ eſſe, quin inde deduci facillime queat. Dedit hoc loco inſtituti huius Auctor Cel. ſpecimen, plura ac uberiora in maiori opere daturus. Hæc ad præfationem. Procedimus ad rem ipſam. Tractationi iuris naturæ præmiſſa ſunt *prolegomena* haud unius generis. Priori loco adparent *philoſophiæ practicæ generatim conſideratæ prolegomena;* poſteriori *iurisprudentiæ naturalis prolegomena.* Per hæc duo atria ad primas lineas patet aditus. Hæ conſtant ſpatio, per duas Partes protracto. Priori libro diſſeritur de iure, lege, eius cognitione, & orta inde obligatione, nec non capite poſteriori, *de iure naturali eiusdemque exiſtentia, indole vera, & cognoſcendi principio.* Poſteriori parte exponuntur officia hominis erga ſemet, & alios. Hæc vero poſterioris generis officia bifariam conſiderantur, vel extra relationis notam, vel intra ſtatum hominum hypotheticum, e. g. dominii, ſervitutis, translationis iurium, occupationis bellicæ, poſſeſſionis, pretiorum, commerciorum, munerum, dignitatum, contractuum. Specialiora ſunt præterea officia, & iura hypothetica propria; nam illa erant communia. Hypotheticis propriis inſeruntur officia, in ſocietatibus

bus minoribus peragenda, immo in ſocietate civili obeunda, cui
præſunt parentes, vel potius ex diuturno iam ævo paſſim
ſupremi Domini, ſeu *Imperantes*. Ad hanc enim ſpectant
Imperantis in ſibi ſubditos, horumque in *Imperantem*, ac civium
erga cives, mutua officia. Ex hiſce linearum lineis, nihil
hic eſſe omiſſum, facile perſpicitur. Nunc delibabimus ex
opere ipſo ſelectiora, & ea, quæ aliis videbuntur eſſe vel nova,
vel paradoxa. Prolegomena priora exhibent hiſtoriam phi-
loſophiæ moralis, vel potius operæ philoſophorum, ad illam
excubantium. N. H. Gundlingius, in *hiſtoria philoſophiæ mo-
ralis* P. I. diſſerere conſtituit de Ægyptiorum ethica & iure
naturæ. At corvos deluſit hiantes. Meliora & copioſiora Pag. 12.
ſunt, de vetuſtioribus Ægyptiis, quæ Cel. P. E. Iablonski in
Prolegomenis ad Pantheon Ægyptiorum dedit. Inter Indorum
Braminas fuiſſe philoſophos morales haud contemnendos,
pateſcit ex libro, *der begeiſterte Bramine*, dummodo ei nihil
fuerit admixtum calami recentioris ope. Tzinarum philoſo-
phia moralis eſt ſimplex, & magis ad decorum, civile ac po-
liticum, quam ad mores hominum funditus emendandos,
comparata. In libris eorum claſſicis, officia hominum in
homines *coſmopolitica* deſiderantur. Pythagoræ in Ethicam
merita fuerunt magna. Eodem elogio ornatur Socrates. 15.
Cynici ad animi tranquillitatem monſtrare ſtuduerunt viam.
Eorum placita expolierunt Stoici. Stoicorum, Epicuri, Ari-
ſtotelis decreta, ad philoſophiam moralem referenda, recen-
ſuit Noſter. Epicurus, omne ius naturæ, e circulo ſcientiæ 20.
ſuæ moralis proſcripſit. In Ethica primorum religionis
chriſtianæ doctorum, maculæ pellucent haud paucæ. Bar- 25.
beyracii ac Ceillieri in controverſia id pernotuit potiſſime.
Ariſtotelis doctrinam, invito Luthero, evexit Philippus
Melanchton. Hugo Grotius fundamenta nova diſciplinæ
moralis iecit, quæ diſperſa latuerant antea in ethica, politica,
œconomica. Ariſtotelis Ethica non ſpectat ad animos emen- 29.
dandos, ſed eſt modo pars politices iſagogica, eaque confuſio-
ne laborans: ſiquidem Ariſtoteles, dari in ethicis doctrinis
demonſtrationes, ex principiis ductas, negavit. Chriſtianus

Thomaſius diſtinxit primus ſolidiſſime *iuſtum*, *honeſtum*, ac
decorum. Sunt tamen, qui diſciplinas tres practicas, inde
Pag. 34. hauſtas, in unum chaos rurſus refundunt. Cel. Cantzii au-
ctus diſciplinarum moralium numerus Auctori diſplicet, li-
cet inibi deſideretur *philoſophia cerimonialis*. Ex Prolegomenis
40. poſterioribus hos cape, Lector, floſculos. *Ioannes Olden-
dorpius*, ICtus Germanus, prima ſcientiæ iuris naturæ poſuit
fundamenta, in *Iuris naturalis*, *gentium*, & *civilis iſagoge*,
edita Colon. 1539, 12. ipſe tamen æque ac *Nicolaus Hemmin-
gius*, notitiam legum naturalium ex decalogo hauriendam
eſſe ſuaſit. *Grotius* omnes antecedentes ſuperavit. *Hob-
beſii* compages doctrinæ, in Libro *de Cive* obvia, quæ per
compendium repetitur, ad avia abducit. *Sam. Puſendorfii* meri-
ta ſumma ſunt. *Chriſtianus Thomaſius* primo amplexus fuit
46. partes Puffendorfii, & huic *leges poſitivas univerſales* adiecit.
Poſtea, pro ſua animi mobilitate & inconſtantia, ſibi effinxit
longe alia iuris naturalis fundamenta, quibus quadrata rotun-
dis in hac iuris ſcientia miſcuit. Sic Cel. Auctori viſum, qui
paulo poſt ſubiungit L. B. *de Cocceii* ſyſtema doctrina-
50. rum iuris naturæ. Tum vero a *regula* incipit, ac addit, le-
gem eſſe regulam, a ſuperiore quocunque profectam. *Ius* ad-
pellat, legum plurium complexum, vel legem proprie dictam.
Quod *lege* permiſſum eſt, vocat *licitum*. Obligatio externa
in internam reſolvitur tandem, ſiquidem nemo propriæ ſaluti
nuntium remiſit. Actio, ad quam agendam vel omittendam
lege qualicunque obligati ſumus, *officium* adpellat. Actio
moraliter bona eſt ei, quæ legi convenit. Moralitatem in-
55. ternam, ſeu obiectivam, tollere ſtudet. Actionum cum lege
convenientiam vocat *iuſtitiam*. Omittimus iuſtitiæ ac legis di-
viſiones. Peculiares leges permiſſivas in fictionibus habet,
ſiquidem lex vel præcipit, vel vetat. Lex eos non obligat,
quibus non eſt promulgata, & ſuperioris iuſſu cognita. Iu-
dicium, de actionibus noſtris, ad legem certam relatis, inſti-
61. tutum, vocat *conſcientiam*. Conſcientia *cauteriſata*, & *dubia*,
eſt effectu ipſo nulla. Coactionem hominis adverſus con-
ſcientiam eius erroneam, vocat *inſanientem zelum*. Imputa-
tio-

tionis eſſentiam ponit in eo, ut actio aliqua ſit vel fuerit in poteſtate agentis. Repetimus hæc omnia, iudicio noſtro haud adiecto. In *applicatione legis ad factum*, cum Heineccio, recuſat collocare imputationem. Conſcientia erronea ſi eſt exſuperabilis erranti, error imputationem gignit. At quis præter Deum novit, quinam error ab errante vinci poſſit? Pag. 64.

Probabiliſmum, Ieſuitis tribui ſolitum, fere omnem fidem ſuperare, Auctor iudicat. *Pœnas naturales* admittere, per rationem doctrinæ ſuæ negat. Finis pœnarum ultimus ab eo exiſtimatur eſſe emendatio, & accuratior obſervatio legis. Finem ſatisfactorium ac expiatorium videtur inficiari. Addit 67.
idem: *Neque ob delicta aliena puniri aliquis poteſt, niſi quatenus eadem ipſi poſſunt imputari.* Ignoramus itaque, quomodo illa Rom. V, 16. ſit expoſiturus, τὸ κρίμα ἐξ ἑνὸς (Ἀδὰμ) εἰς κατάκριμα (ἐπερίσσευσε), niſi conſecutionis defectuum phyſicorum voluntariæ eventum pœnalem ob oculos forte habeat. Rationem certam ac determinatam, mali culpæ ad malum pœnæ, unquam a nobis inveniri poſſe, negat; ratus, *in ſubiectis, & intelligentibus, & legum cognitione* 69.
imbutis, & agendi libertate qualicunque præditis, pœnas, proprie dictas, locum modo invenire. Secus ſentire Leibnitium in Theodic. §. 71, Auctor miratur. Diſcernit *conſilia* a legibus, ita, ut id, quod a ſuperiore proficiſcitur, vim legis ſemper habeat. Ius naturæ tradit eſſe legum naturalium com- 73.
plexum, negans, ius eſſe *qualitatem perſonæ moralem*, vel *nudam potentiam phyſicam.* Ius naturæ animis hominum connaſci ita, ut evidenter ſtatim leges eis pateant ante meditationem, nemo arbitrabitur ſolide. Nec ex revelatis divinitus oraculis, ius naturæ in propatulo eſt. Paulus, non legem, ſed *opus legis*, animis inſcriptum eſſe, docuit Rom. II, 15. *Opus* vero cum nequeat ſcribi, legis puta, illud γραπτὸν metaphorice eſt accipiendum. Dari ius naturæ, ita eſt oſtendendum: Eſt Deus, qui homines vult eſſe felices ex æquo, & qui eapropter eis in adminicula felicitatis deſiderium, adminicula ipſa, & ordinem agendi, ſaluti obtinendæ 78.
aptum, impertivit univerſis. Vult itaque Deus, ut homines fini

fini illi convenienter agant; id omittant, quod illi obſtat,
illud perficiant, quod illi eſt conſentaneum. Illa voluntas,
ex lumine rationis innoteſcens, eſt ius naturæ. Datur itaque
ius naturæ. Solida ſane ratiocinatio! Eam ingenia Homber-
giana, licet theologiam naturalem quoque minentur, haud
elident. *Stoicum ius naturæ* brutorum, brutis eſt relinquen-
dum. Ius commune igitur eſt ius naturæ, non illud ſpe-
Pag. 81. ciale Romanum. Fons, ſeu principium primum iuris naturæ,
eſt voluntas Dei, felicitatem hominum ſemper adpetentis. Id
ipſum fuit finis creationis, qua homines fuerunt producti.
Quidquid igitur evidentiſſimis Dei, homines creantis, finibus
ac deſtinationibus congruit, id pro lege naturali adfirmante
habendum; quidquid disconvenit, id pro lege naturali ne-
87. gante eſt reputandum. Hinc propria utilitas cuiusque, ſimul
principium cognoſcendi divinam voluntatem evadit, nempe
vera & communis. Fruſtra igitur ob hanc utilitatem negant
homines, dari ius & iuſtum; homines enim illi disiungunt
coniungenda. Nam actio, quæ legibus naturalibus con-
venit, dicitur *naturaliter iuſta* ac *bona*; *formaliter* bona,
90. ſi legis cauſa ſuſcipiatur vel omittatur; *materialiter* bona,
ſi modo commodi incommodive habetur ratio. Ruit ita
moralitas interna, licet haud negetur, rerum phyſica ad no-
92. ſtram ſalutem habitudo vel diſconvenientia. Niſi eſſet Deus,
nullus iuris naturæ eſſet fons, nullus locus. Atheus actio-
nes *materialiter* bonas perſpicit ac cognoſcit; a *formaliter*
bonis alienus eſt. Ita ethnicus æque ab actionibus iuſtis,
per *revelationem* notis, *formaliter* eſt remotiſſimus. Id Lu-
therus ita pronuntiavit: *Ethnicorum bona opera ſunt pec-
cata.* Dari leges poſitivas univerſales, Auctor nec adfirmat
neque negat. Si eas ex codice ſacro patere exiſtimes, reſpi-
ciendum tibi eſt ad promulgationem continuatam inter gen-
97. tes ſingulas. Si ex naturali legum complexu malis ar-
ceſſere, *poſitivum & naturale* haud diſtinguis. Ius igitur gen-
tium, quod leges illas poſitivas univerſales complectitur, eſt
commentum. Patimur tamen facile, ut ius naturæ, ad gen-
tes adplicatum, vel apud eas communiter reſiduum, vocetur

ius

Ius gentium. Qui ad officia in ſemet dicuntur obligati, ipſi ſunt obligationis ſuæ, aliunde orientis, obiectum, non cauſa ſeu fundamentum obligationis, ſiquidem ea obeunt, ita exigente legislatore ſupremo. Stimuli, qui nos ad officia in nosmet peragenda impellunt, ſæpius ſupprimuntur, vel perperam diriguntur & accommodantur. Officiorum igitur illorum momenta & rationes, fas eſt tradi diſtincte. Officia hominis erga animam prætermittit Auctor. Mutilationem corporis ſui, ac avtochiriam, eſſe iuri naturæ adverſam, idem docet, ſiquidem nobis nil liceat contra Dei iuſſionem ac voluntatem in vitam noſtram. Improbat Cel. Auctor morem pangendi fœdera cum barbaris, oræ Africæ piratis, in aliorum innocentium capita. De *dominio* ac *proprietate* diſſerit ſuccincte. Hominibus generatim, *ius* eſſe *in omnia* commune, docet. Ubi quis primus aliquid occupavit, ceteri renuntiarunt iuri ſuo, vel plane prorſus, vel tacite. Ponit igitur dominiorum omnium fundamentum in pacto, atque diſcernit quæſtionem hiſtoricam a philoſophica, in cauſa de origine dominiorum verſatus. Qui igitur *nullius rem* occupat, ille in poſſeſſionem venit, in quam ſigillatim nemo poſſeſſionem, in quam omnibus erat ius commune, ante eum arripuit. Ut tuta ſit primi occupantis poſſeſſio, accedat circum vicinorum potentiorum conſenſus, neceſſe eſt. *Bonorum communio* maioribus urgetur incommodis, quam dominium & proprietas, immo locum ne tueri quidem poteſt, ob mala ei innexa modo inſeparabili. Res inexhauſti uſus manent in communione. Modum acquirendi dominia, eſſe vel originarium vel ſecundarium, norunt omnes. De *moderamine inculpatæ tutelæ* nihil addimus. Certamina ſingularia, ad reparandum honorem inſtitui ſolita, iniuſta ſunt, niſi ſummi rerum arbitri ſecus ſenſerint, quorum tamen intereſt, illis certaminibus ponere obicem. Neceſſitatem honeſtatis ac commoditatis diſtinguas, oportet, a neceſſitate incolumitatis. In hanc coniecti, ſæpius ſalvi eſſe nequeunt ſine aliorum læſione ac iniuria, vel vitæ, vel bonorum, quantum ex eis ſufficit neceſſitati

[Margin: Pag. 102. — 105. — 109. — 112. — 116. — 122.]

ſitati, habita ratione. Tunc reviviſcit illud ius omnium in
omnia commune, vere & ſigillatim indigentibus, ſubveniant
Pag. 126. reliqui, oportet. Adverſus divinam voluntatem agendum eſt
nunquam, ſed vis potius intentata quæcunque eſt perferenda,
vel mors ſubeunda, niſi de cultu Dei externo agatur, ac riti-
130. bus ſacris. Officia erga alios peragenda ſunt, diſcrimine
inſtituto inter ſtatum hominum naturalem ac communem,
& adventitium varieque determinatum. Integræ gentes
æſtimari poſſunt inſtar ſingulorum hominum, ſtatu naturali
præditorum, niſi pactis mutuis ſtatus ille fuerit reſtrictus. In-
de naſcitur differentia inter officia iuris naturalis abſoluta, ac
136. hypothetica. Fons omnium eſt Dei voluntas, omnium felicita-
tem intendens. Servi per naturam haud dantur. Non eſt ille co-
gendus, a quo metuis, ne ab eo, qua potentiore, ſubigaris. *Ius
cogens* ac *non cogens*, vocabulo coactionis eſt indignum, licet do-
ceat, cogendum eſſe lædentem ad damni illati reparationem.
139. Huius ſpecies & modos omittimus, æque ac officia ſermonis,
e quibus profluunt promiſſa, pacta, iuramenta. Prætervehi-
mur doctrinam de ſui defenſione, repreſſaliis, bello, quod
174. ſemper debet eſſe *defenſivum*, nunquam *offenſivum*. An do-
minatus in maria detur, ſolet quæri. Adfirmandum eſt, eum
dari, ſi arceri poſſint alii ab eorundem occupatione ac uſu,
185. qui quodammodo poteſt exhauriri. Quæſtionem, an teſta-
193. menta ſint iuris naturæ, diſtincte enodat Auctor. De occu-
219. pationis bellicæ titulo ſolide exponit. *Polygyniam* iuri
naturæ haud adverſari putat, ex rationibus, quas philoſophi
hucusque tradiderunt; faſſus tamen, monogamiam finibus
ſocietatum, quas Deus haud improbat, magis convenire, ſi-
quidem natorum natarumque numerus fere eſt æqualis. Ve-
rum iam ſat biberunt prata. Noſtrum eſt fateri, habere
nos, cur Auctori Cel. hoc opus gratulemur, eo quod
potiſſimam votorum noſtrorum partem, quam declaravimus
in his *Actis* 1741, pag. 212-214, implevit: etſi multa dederit,
paucis placitura.

DISSER-

DISSERTAZIONE SOPRA UNA STATUA di marmo, &c.

hoc eſt,

DISSERTATIO SUPER STATUA MARMOREA, reperta in ruinis veteris Aleſæ, urbis Siculæ, recitata in Academia boni guſtus, a GABRIELE LANCILLOTTO CASTELLOTIO, Principe Torremuzzano, Marchione della Motta & di Capizzi, Comite in Gagliano, rel.

Panormi, 1749 in nova Typographia SS. Apoſtolor. apud Petrum Bentivegna.
Plag. 6. in 4.

Præmiſſis quibusdam de antiquitatum ſtudii, & Siciliæ, quæ illuſtriſſimi Auctoris patria eſt, laudibus, ad ipſam ſtatuæ huius, tabulæ æneæ inciſæ, deſcriptionem oratio confertur. Reperta ea eſt in pulvere ac ruinis Haleſæ civitatis; cumque elegantisſimis eius generis operibus accenſeri illa debet, ex eo iudicium ferri poſſe Auctor putat, urbem hanc, ſine dubio, nobiliſſimis olim ac pulcherrimis ornamentis inſtructam fuiſſe. Varia ſubinde memorantur de civitatis eius ſitu; ac probabile efficitur, fuiſſe eam ibi, ubi hodie poſitus ſit locus, *Feudo della palate* dictus. Patet id quodammodo ex marmore a *Gualtherio* & *Muratorio* exhibito, & ibidem invento, in quo Halæſinorum mentio fit:

ΘΕΟΙΣ ΠΑΣΙ
ΔΑΜΟΣ ΤΩΝ ΑΛΑΙΣΙΝΩΝ
διΟΓΕΝΗΝ ΔΙΟΓΕΝΕΩΣ
ΛΑΠΙΡΩΝΑ
ευΕΡΓΕΣΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ

Meminit marmor hoc *Deorum Halaſinorum* generatim, qui quales fuerint, ex aliis ibi erutis lapidibus poteſt cognoſci. Ex his videmus, cultum eſſe Halæſæ Apollinem, Bacchum Milichium, Iovem, & Saturnum. Ex aliis ſaxis patere quoque illuſtriſſimus Auctor putat conditorem huius civitatis, eumque *Archonidem* dictum fuiſſe ſuſpicatur. Provocat eam in rem, non ſolum ad Diodori Siculi teſtimonium, ſed etiam ad ea litterata ſaxa, in quibus litteræ APX in aliis APXO leguntur: quæ tamen, quod & alia ratione explicari poſſunt, rem ipſam, de Archonide conditore, haud extra omnem dubitationem ponere nobis videntur. Rem nobis gratam feciſſet illuſtriſſimus Auctor, ſi, ut alia marmora, ſic & hos lapides, in quibus *Archonidis* huius mentionem factam fuiſſe ſibi perſuadet, in doctiſſimam ſuam commentationem transſcripſiſſet. In antiquis enim Siciliæ inſcriptionibus, etiam iis, quæ tum, cum provincia hæc, poſt Phœnicum & Græcorum principatum, in Romanorum venit poteſtatem, *Archontum* paſſim facta eſt mentio. Nemini id mirum videbitur, occurrere in municipiorum Romanorum inſcriptionibus, Græcorum magiſtratuum nomina; dummodo conſiderare velis, municipes Romanos, vetuſtatis amantiores, haud raro priſtinam ſuam reipublicæ formam, antiquas magiſtratuum ſuorum Græcas appellationes, & id genus alia retinuiſſe; id quod, ſi locus ferret, multis egregiis inſcriptionum & veterum auctorum teſtimoniis poſſet comprobari. Idem de Halæſa civitate adfirmari poſſe credimus, hoc maiori probabilitatis ſpecie,

Pag. 14. quo diſertius *Cicero*, ad cuius effatum ipſe illuſtriſſimus Auctor provocat, de Halæſinis teſtatur, eorum urbem pariter, ac civitates Centuripinam, Segeſtanam, Alicienſem, & Panormitanam, *ſine fœdere immunes* fuiſſe, habuiſſeque per id ab omnibus oneribus publicis, tributis, vectigalibus, immunitatem, ius proprios ſibi magiſtratus conſtituendi, aliaque id genus eximia privilegia. Hæc cum ita ſint, litteras APX de *archontibus* potius Halæſinis, qui Græcorum tempore ibi fuerunt, & qui poſtea primis, ſub Romanorum principatu, temporibus, haud peni-

penitus abrogati fuiſſe videntur, explicare, quam *Arthonidis* nomen huc trahere malumus. Ad ipſam ſtatuam, quæ in doctiſſima hac commentatione deſcribitur, quod adtinet, credit illuſtriſſ. Auctor, referre eam Prætorem Romanum, qui ſine dubio multis meritis ac beneficiis in Halæſam collatis, eius urbis incolas ſibi devinxerit. Statuæ caput, ut in aliis nobiliſſimorum virorum ſtatuis, nudum effictum eſt, cuius moris infinita exempla ex marmoribus & numis peti poſſunt. Togæ habitus, cum deſcriptione, quam *Ferrarius*, quam *Manutius*, quam *Boſſius* & *Montefalconius* dederunt, accurate Pag. 22.
convenit. Cum togarum varia olim exſtiterunt genera, eam hic referri videmus, quam *prætextam* adpellare ſolebant Romani, deque cuius ratione quædam hoc loco obſervantur. Ex ipſa hac toga prætexta, & propter hanc ex ſecuri, quam ſtatua hæc in manu tenet, ſuſpicatur Auctor noſter, eſſe Prætorem Romanum, cui ſtatua dedicata fuerit. Huius inſignia in provinciis eadem, quæ in urbe, fuerunt, quod ibidem oſtendi- 24.
tur; multaque, ceteroquin vulgaria, & ex *Pitiſco* potiſſimum, communi illo antiquariorum noſtrorum diverſorio ac receptaculo, deſumta, de Prætoris officio ac dignitate memorantur. Merito quæritur, quam ob cauſam Halæſini viro huic ſtatuæ honorem decreverint, & quisnam ille ſit, quem ſtatua hæc referat? eam in rem tres potiſſimum in medium adfert coniecturas, illuſtriſſimus Auctor. Ad *primam* quod adtinet, ſtatuam hanc C. Claudium Pulchrum ſiſtere ſi 33.
dicere quis velit, id non plane ſine ullo fundamento fieri poſſe, Auctor arbitratur; maxime quod coniectura hæc, ex inſigni quodam *Ciceronis* effato *Act. II, l. 2. in Verrem*, probabilitatis ſpeciem aliquam ſibi conciliat. Quo refert, Halæſinas, pro multis & magnis ſuis ſuorumque maiorum in rem publicam Romanam meritis atque beneficiis, ſuo iure, L. Licinio & Q. Mucio Conſulibus, cum haberent inter ſe de Senatu cooptando controverſias, leges ab Senatu Romano petiiſſe: decreviſſe Senatum, honorifico Senatusconſulto, ut his C. Claudius Ap. filius Pulcher, Prætor, de Senatu cooptando leges conſcriberet: C. Clau-

dium, adhibitis omnibus Marcellis, qui tum erant, de eorum ſententia leges Halæſinis dediſſe: ſanxiſſe in his multa de ætate hominum, ne quis minor triginta annis natu de quæſtu, quem quis feciſſet, legeretur; de cenſu, ac de aliis rebus. Confirmatur hæc de C. Claudio Pulchro coniectura, veterum ſatis cognita conſuetudine, qui iis, quibus multa debebant, ſtatuas haud raro ſolebant ponere, maxime vero Prætoribus provinciarum, quod non ſolum ex laudata *Ciceronis in Verrem oratione Act. IV*, ſed etiam ex inſcriptionibus patet, ex quibus unicam tantum, eamque Panormitanam, adfert Auctor, his verbis conſignatam:

C. ACILIO. L. F. QVI
RVFO
Q. PRO. PR. PROVINC
SICIL. TR. PL. PR.
PRAEF. FRVM. DAND.
EX. S. C.
HISPELLATES. PVBLIC
D. D
PATRONO

Accedit, ut iam ſupra dictum eſt, ſtatuam hanc in manu tenere ſecurim, ſignum nempe poteſtatis & iurisdictionis prætoriæ, cuius C. Claud. Pulcher tum inſigne ediderat ſpecimen, cum Halæſinorum controverſias dirimeret, ipſisque leges daret. Quæ de Cl. Pulchro coniectura ut magis firmetur, provocat illuſtriſſimus vir ad ſtatuæ huius magnitudinem, eamque virilem eſſe ſcribit, adductis ſimul his ex *Pitiſci lexico Antiquit. Rom.* voc. *Statua*, verbis: *pariter, cum eius, qui exprimitur, ſtatura undique repræſentatur, dabantur bene meritis ac ſapientibus viris.* Uti vero hæc verba non *Pitiſci*, quemadmodum Auctor putat; ſed *Pomponii Gaurici*, ex eius *de ſculptura* libro, ſunt, ex quo ille ea deſcripſit: ſic nihil inde ad firmandam hanc coniecturam peti poſſe credimus; maxime, quod ſine dubio præter Claudium, & alii bene meriti ac ſapientes viri Halæſæ fuerunt, qui-

quibus eodem iure ſtatua hæc poni potuit, quo illam Claudio decretam eſſe illuſtriſſimus Auctor noſter arbitratur. *Altera* coniectura, Caio cuidam Virgilio Balbo, Proqueſtori Halæſino favet, cui inſcriptionem, atque adeo & ſtatuam ab eius urbis incolis conſecratam eſſe, auctor obſervat, ipſumque marmor, quod hodie Neapolis in Romania viſitur, ex *Muratorio, Theſ. inſcript*, p. 40. CXXII. adfert, his verbis conceptum:

ΓΑΙΟΝ ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΝ ΓΑΙΟΥ ΥΙΟΝ ΒΑΛΒΟΝ
ΑΝΤΙΤΑΜΙΑΝ ΔΑΜΟΣ ΤΩΝ ΑΛΕΣΙΝΩΝ
ΕΥΝΟΙΑΣ ΕΝΕΚΕΝ

Quoniam autem merito quæritur, quid ſit, quod inſcriptio hæc, ab Halæſinis facta, Neapolis hodie videatur? docte obſervat vir illuſtriſſimus, ſæpe populum vel provinciam aliquam, viris bene meritis, eo loco, ubi præ ceteris honores & dignitates fuiſſent conſecuti, etiam extra regionis ſuæ fines ac terminos, ſtatuam ponendam curaſſe. Ne quis obvertat, ſecurim in ſtatuæ huius manu Proquæſtoris dignitati neutiquam convenire; oſtenditur, eam & Quæſtores geſſiſſe; idque ex *Cicerone pro Planco*, & *act.* II. *in Verrem*, probatur, variaque ſimul de provinciarum Quæſtoribus, de ambobus illis maxime, quos Sicilia, alterum vetus, alterum nova provincia, accipere ſolebat, deque ſtatuis, quibus Quæſtores olim ornati, memorantur. Quod denique ad *tertiam* de ſtatua hac coniecturam adtinet, adfert illuſtriſſimus auctor ex *Gualtheri tabulis Siciliæ*, hanc in Aleſæ ruderibus repertam, temporum iniuria mutilatam inſcriptionem:

ITALICET . . . .
. . . .
L. CORNELIUM SCHIZIAM
. . . .
. . . .
HONORIS CAVSA
. . . .
. . . .

exi-

exiſtimatque, elogium hoc ſine dubio ſtatuæ cuidam ſubſcriptum, & L. Cornelium eundem forſitan eſſe, ad quem ſtatua hæc pertineat. Cui tamen argumento, vti eadem, quæ ſuperiori, deeſſe videtur probandi vis; ſic & alia hic occurunt, ab eruditiſſimo auctore dicta, quæ curatiore inveſtigatione digna nobis videntur. Dicit inter alia, Gualtherium legere: L. CORNELIUM SCIPII F. in editione *tabularum Siciliæ* Panormitana; quæ tamen lectio in ea editione, quam *Gravius* ſplendido ſuo *antiquitatum Siciliæ theſauro* inſeruit, nusquam viſitur, ſed diſerte vocabulum obſcurum; SCHIZIAM, poſitum eſt, p. 655. Deinde, quid ſibi τὸ SCIPII velit, nos haud adſequi libentiſſime fatemur, neque ita *Gualtherium* legiſſe ut credamus, a nobis impetrare poſſumus. L. enim Cornelium, non *Scipium*; ſed *Scipionem* vocatum eſſe, vel pueri norunt. *Gualtherium* denique vocem primum ITALICET, legiſſe, eamque ſic diviſiſſe: ITA LICET, auctor noſter adfirmat, additque, ſe in ipſo lapide ſcriptum deprehendiſſe: ITALICEI. At idem iam ipſe *Gualtherius* monuit, & ITALICEI pro ITALICI ſcriptum eſſe obſervavit. Quod caput rei eſt, illuſtrisſimus auctor Aleſæ civitati lapidem hunc tribuit, quem tamen *Gualtherius* ad alium locum transfert. Unde vero probabitur, ab Halæſinis lapidem iſtum poſitum fuiſſe? Ex eo enim, quod hodie hæc inſcriptio in ea urbe aſſervetur, confici quid poſſe, neminem credo adfirmaturum, cuicunque lapidum litteratorum fata, viciſſitudines, eorumque tot crebræ ſedis & loci mutationes, vel leviter cognitæ ſunt. Quo ſæpe fit, ut hodie, unus idemque lapis, modo huic, modo illi civitati, ab harum rerum ſcriptoribus ſoleat adſignari, ut luculenter patet, ſi varia eius generis marmora, a *Grutero*, *Fabretto*, *Phil. a Turre*, *Io. Dominico Bertolio*, aliisque ſuppeditata, inter ſe comparare velimus.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Auguſti Anno MDCCLIV.

ANNALES AUSTRIÆ, AB ULTIMÆ ÆTAtis memoria, ad Habsburgicæ gentis Principes deducti, ſubiunctis ubique ſcriptorum, veterumque monumentorum teſtimoniis, notisque, Auctore P. SIGISMUNDO CALLES, e Societate Ieſu.

Partes II.

Viennæ Auſtriæ, ſumtibus Leopoldi Ioannis Kaliwodæ, aulæ Imperialis typographi, 1750, fol.

P. I. Alph. 3. plag. 4. P. II. Alph. 3. plag. 9.

Cum Sereniſſima domus Auſtriaca, quæ tot Imperatores Germaniæ dedit, rerum egregie geſtarum fama adeo exſplendeſcat, ut omni poſteritati ſancta merito eſſe debeat eius memoria, laborem profecto, & ad utilitatem præſtantiſſimum, & ad rei dignitatem valde arduum, luſcepiſſe dicendus eſt huius libri Auctor, V. Clar. quando annales Auſtriæ, ab antiquitate litteris nota, usque ad Rudolphum Habsburgicum, elegantiſſimo dicendi genere uſus, contexuit. Iam dudum in votis ille habuerat, ut poſt collecta, ab eruditiſſimis viris, tot rerum Auſtriacarum documenta, ſcriptorum aliquis exiſteret, qui, diſperſa ea omnium ætatum fragmenta, in unum colligeret, totamque veteris Auſtriæ hiſtoriam, continua oratione enarra-

raret. Ex quo igitur tempore, hiſtoriæ docendæ munus,
in Academia Viennenſi, Clar. Auctori demandatum eſt, ani-
mum illico ad iſtud opus adiecit, quod, qua ratione ab illo
fuerit perfectum, ut eo certius appareat, contenta nunc eius,
more noſtro, exponemus. *Auſtriæ* adeo vocem, Germanis *Oe-*
ſterreich efferi ſolitam, a Theotiſco *Oſt* derivat, & regnum
Orientale ſub illa voce comprehendi, *Gerard. de Roo* ſecutus,
contendit. Sub Norici olim, Pannoniæ, & Germaniæ, qua-
rum pars erat, vocabulis, iſtam delituiſſe regionem, obſervat.
Norici limitem, itemque Pannoniæ principium, montem Ce-
tium fuiſſe, nos docet. Auſtriam, quæ ſupra Danubium eſt,
primum colonos mutaſſe obſervat, Boiorum, Celtarumque
Pag. 2. in iſta loca invaſiones, deſcribit. De bello cum Dacis finiti-
3. mis ea propter geſto, diſputat. Noricum, Auguſti tempore, in
Romanorum poteſtatem conceſſiſſe, pro certo habet; Auſtriam
7. vero hodiernam, eadem tunc temporis ſenſiſſe fata, dubitat,
eam potius, tempore pacis, ad obſequium Romanorum per-
8. ductam fuiſſe, credens, cum Marcomanis, horum locorum
incolis, non adeo averſam a ratione mentem fuiſſe, cenſeat,
ut, ſi Romana ſigna iam ad ripas Danubii volitare conſpexiſ-
ſent, iisdem ſe hoſtibus, quos ad Rhenum fugerant, hic ultro
obiicerent. Quomodo autem Marcomani, priſtinis ſe-
dibus relictis, & ſocietate cum gentibus aliis inita, Boios ſe-
10. dibus ſuis eiecerint, & hodierna Auſtria potiti fuerint, nos
docet; & hac occaſione, de lingua, religione, & moribus
earum gentium, quæ Auſtriam olim inſederunt, fuſe & eru-
dite diſputat. Ad tempora nativitatis Chriſti dein Auctor
delatus, errorem diu iam exploſum repetit, quando Iani
20. templum tunc temporis clauſum fuiſſe, ſibi perſvadet. Bel-
lum inde Tiberii contra Marcomanos geſtum, deſcribit,
eoque finito, per Vindeliciam, Noricum, Pannoniam, ac Mœ-
ſiam ducto limite, Romanos a barbaris fuiſſe diviſos, colo-
niasque, in Noricum ac Pannoniam, tanquam fræna devicta-
23. rum gentium, fuiſſe deductas oſtendit. De variis, præcipuisque
coloniis, eo ductis, diſſerit. Noricum, provinciam Impe-
ratoris fuiſſe, a procuratore adminiſtratam, nos docet. Ul-
terio-

Digitized by Google

teriorem interim Auſtriam, Maroboduo tunc temporis adhuc Pag. 29.
ſubfuiſſe, contendit. De moribus iſtius Principis paucula quædam aſpergit. Bellum, cum Arminio, Cheruſcorum Rege, 30.
ab eo geſtum, deſcribit, & quomodo, poſt acceptas inſignes calamitates, Romanis ſe Maroboduus ſubiecerit, Marcomannis in alia loca traductis, narrat. Sub Neronis imperio, reli- 32.
gionem Chriſtianam in hiſce terris fuiſſe diſſeminatam, contendit; quanquam de præconibus ſalutaris doctrinæ ipſis, certum quid conſtituere non audeat. Noricum, in ripenſe & mediterraneum, ante tertium poſt C. N. ſeculum, dividi non ſueviſſe, Auctor contendit, adeoque, illam diviſionem Hadrianum agnoſcere auctorem, negat. *M. Aurelium Anto-* 38.
ninum, urbem *Vindobonam* aut condidiſſe, aut ornaſſe & amplificaſſe, perhibet, cum ſub illo Principe, prima iſtius urbis iniiciatur mentio. Nomen eius a populo *Vindorum*, qui aliquando iſta loca pervagati ſunt, derivat. Reliqua etiam oppida Auſtriæ citerioris, ævo Romano nota, hac occaſione recenſet. Res geſtas M. Antonini Philoſophi contra Qua- 41.
dos & Marcomanos deſcribens, de *legione fulminatrice* verba facit, eamque ideo, quod precibus ſuis, fulmina in hoſtes, pluviam vero in Romanos, a Deo impetraſſet, illud nominis accepiſſe pronuntiat. Imperatorem iſtum, Vindobonæ mor- 46.
tuum eſſe, nos docet. Quæ deinceps per Noricum & Pan- 49.
noniam geſta ſunt, ſeriem Romanorum Imperatorum ſecutus, ediſſerit; quamquam negari nequeat, plurima eum de hiſce Imperatoribus, ad inſtitutum non pertinentia, admiſcuiſſe. Merita S. *Maximiliani*, Laureacenſis epiſcopi, qui tempore Decii & Valeriani vixit, in rem Chriſtianam, per Noricum & Pannoniam, vehementer prædicat, eiusque martyrium deſcribit. Tempore Diocletiani, diviſis inter conſortes impe- 54.
rii provinciis, Noricum ac Pannoniam Galerio ceſſiſſe, nos 60.
docet; eodem tempore, Noricum in mediterraneum ac ripenſe diviſum eſſe obſervans. Quantas calamitates, Chriſtiani in iſtis regionibus conſtituti, tunc temporis pertulerint, ample exponit. De Conſtantino M. poſtea differens, de dignitate 65.
Præfectorum prætorio quamplurima affert. Valentinianum

Pag. 72. Imperatorem, in his regionibus commorantem, varias pro-
mulgaſſe conſtitutiones, narrat. Sub eiusdem imperio, Lau-
reacum urbem, munitam, eorumque munimentorum rude-
77. ra, ſeculo præterito fuiſſe effoſſa, obſervat. *Honorii* temporibus,
religionem Chriſtianam, in illo tractu qui hodie *Auſtria ulte-*
80. *rior* dicitur, radices egiſſe, commemorat. Barbararum inde gen-
tium in provincias Romanas invaſiones, deſcribit. Herulos,
Rugos, Scyrosque, Noricum ac Pannoniam tunc occupaſſe,
narrat, quidque ſub illis nationibus barbaris, per illa loca ge-
89. ſtum fuerit, docet. De S. *Severino*, qui tunc temporis
Pannoniam ſuperiorem, ac Noricum, ſanctitate ac miraculis
91. illuſtraſſe fertur, fuſe diſputat, variaque, omnem fidem ſupe-
rantia, de eo memoriæ prodit; de aliis etiam ſanctitatis fama
115. illuſtribus viris, qui eo tempore per iſta loca floruerunt, di-
ſputans. Poſt Iuſtiniani obitum, eam Norici partem, quæ
nunc *Auſtria ſuperior* appellatur, ducem Agilolfingicæ ſtirpis,
Garibaldum, Francis Auſtraſiæ Regibus ſubiectum, accepiſſe
123. narrat. Sub Duce *Thaſſilone*, iuris legumque Boioariæ ſum-
mam, a *Chlotario* Francorum Rege confectam eſſe, obſervat;
126. quam, cum ad ſuperiorem quoque Auſtriam pertinuerit,
Auctor hic deſcribit. Thaſſilone propter crimen maieſtatis in
145. monaſterium detruſo, Auſtria ſuperior, cum univerſa Boioaria,
148. ad Carolum M. pervenit, qui, quomodo maximam Norici
Pannoniæque partem, Hunnis ereptam, Francico adiecerit
151. imperio, oſtenditur. Reipublicæ gerendæ formam ab iſto
Principe introductam, item delineat. Victorias ab Hun-
157. nis, ulterius a Carolo M. reportatas, celebrat. Salisbur-
genſem Archiepiſcopatum, circa idem tempus fundatum eſſe,
158. commemorat. Paſſavienſi Eccleſiæ, multa tunc per Auſtriam
162. bona fuiſſe conceſſa, prædicat, inſequentium quoque Fran-
ciæ Regum, in antiſtites, ex fundis Auſtriæ munificentiam,
179. maximopere extollens. In hiſtoria Imperatorum ſtirpis Ca-
rolingicæ enarranda, longior eſt, quam inſtituti ratio po-
ſtulabat; quamvis res, Auſtriam tangentes, & ad hanc tempo-
ris periodum referendas, neutiquam prætermiſerit. Ad inte-
ritum vergente Carolingorum ſtirpe, Hungaros Auſtriam
vaſtaſſe,

vaſtaſſe, nos docet, atque ea occaſione de Hungarorum moribus & inſtitutis, antiquos ſecutus ſcriptores, diſputat, quidque contra Hungaros pariter ac Moravos geſſerint Marchiones, Au- Pag. 210.
ſtriæ præfecti, fuſe enarrat. *Henrici I* Imperatoris etiam victorias, ab iſta gente reportatas, non tacet. Sub Ottonis M. 240.
Imperio, Auſtriæ ſecundæ magnam partem Hungaris ereptam, Germaniæque unitam fuiſſe, contendit. Religionem Chriſtia- 256.
nam, tempore *Ottonis M.*, per *Geiſam* Hungariæ Principem, inter cives eius regni diſſeminatam eſſe, nos docet. Digni- 258.
tatem Marchionum in Auſtria, ævo Caroli M. inſtitutam, per diverſas ignotasque familias vagatam eſſe, narrat; usque dum ſeculo decimo, ad unicam gentem Babenbergicam devolveretur, ita tamen, ut Marchiones ex iſta gente oriundi, Cæſaris confirmatione indigerent. Primum, qui eam dignitatem ſuæ familiæ intulit, *Leopoldum* fuiſſe, pro certo ſumit Vir Clar. quamvis annum, quo ipſi illud munus collatum fuerit, examinatis aliorum hac de re ſententiis, certo conſtituere non audeat; circa annum ſeculi decimi octogeſimum tertium, vel quartum, accidiſſe exiſtimans.
De ſtirpe, & rebus geſtis iſtius Leopoldi Babenbergici, inſigni 268.
cum eruditionis apparatu poſtea diſputat, tabulamque genealogicam familiæ iſtius Principis apponit. Statum Auſtriæ, 273.
qualis tempore iſtius Marchionis fuerit, quantum per obſcuritatem illorum temporum licebat, deſcribit; Marchiones Au- 277.
ſtriæ antiquis temporibus ibi conſtitutos, unice a Regibus Germanicis, & neutiquam a Ducibus Bavaricis pependiſſe, urget; & *Principum* elogio eos idcirco fuiſſe mactatos, obſervat. 278.
Marchionum deinceps Auſtriæ, ex domo Babenbergica orto- 280.
rum, res geſtas deſcribit: in familiis eorum indicandis, admodum copioſus eſt, & illa etiam, quæ cum Auſtriæ Marchionum cognatis acciderunt, ſtudioſe ediſſerit. Marchiones interim Auſtriæ, *Henrici II* adhuc ævo, neutiquam dominos, ſed præfectos duntaxat, & adminiſtros iſtarum terrarum fuiſſe, contendit. Eisdem vero, ut præfecturam pro dignitate ſuſtinerent, fidemque ac operas in bello præſtarent, agros nonnunquam, fundosque fuiſſe conceſſos, monet. Sub *Hen-* 314.

rico III, partem illam Pannoniæ, quæ a Cetio monte ad Leytham usque flumen eſt, Auſtriæ Marchionis *Aldalberti* virtute, ſubactam, Imperio ceſſiſſe, nos docet. Geſta inter *Henricum III* & Hungaros, ample deſcribit. Eundem Cæſarem, multos per Auſtriam fundos, clericis dono dediſſe, prædicat.
Pag. 345. Scriptorem quendam rerum Hungaricarum, cuius nomen tacet, quod Andream, Hungariæ Regem, Bohemos, Polonos, & Auſtrios, intra triennii ſpatium ſtipendiarios feciſſe commemoravit, ex merito graviter redarguit.
348. *Leopoldum*, Auſtriæ Marchionem, quintum *Erneſti ſtrenui* filium, a Gregorii VII partibus ſtetiſſe, & *Henrico IV* vehementer ſemet oppoſuiſſe, narrat; hacque occaſione, hiſtoriam motuum in Imperio Romano tunc temporis excitatorum, ample
381. texit, Leopoldum ab Henrico devictum, univerſamque Au-
394. ſtriam miſere direptam, atque exhauſtam narrans. Perfidia Leopoldi ad iram concitatus Cæſar, omnem Auſtriam, Leopoldo demtam, Bohemiæ Duci Wratislao credidit, unde graviſſimum bellum hos inter Principes geſtum eſt.
397. *Azzonem* vero *Gobatsburgicum*, Marchionum Babenbergicæ ſtirpis propinquum, Auſtriam adverſus Bohemos defendiſſe, eorumque conſilia irrita reddidiſſe, Auctor nos docet.
399. Virtutes & merita Marchionis Leopoldi, inprimisque eius liberalitatem in clericos, quæ omnibus antecedere virtutibus Auctori creditur, vehementer is prædicat; filium eiusdem nominis, *Leopoldum*, cui *ſancti* elogium indidit poſteritas, eidem
431. in adminiſtranda Auſtria ſucceſſiſſe, commemorans. Cum eodem tempore expeditiones in Palæſtinam inſtitui cœperint, Auctor, varia, & plura profecto quam inſtituti ratio permittebat, de iis profert in medium; neque tamen incommoda, quæ inde enata ſunt, cædesque, & devaſtationes in locis, per quæ iter faciebat ſanctus exercitus, perpetratas, diſſimulat. *Godofredum Bullioneum* per Auſtriam tunc profectum eſſe,
433. adſeverat. Leopoldum, militiam ſanctam opibus iuviſſe, tantamque pecuniæ ſummam exſolviſſe, quæ trecentorum militum ſtipendiis annuatim præſtandis ſufficeret, nos docet, illam quantivis pretii liberalitatem maximopere extollens.

Eun-

Eundem Leopoldum, A. 1104. *Mellicii* in Auſtria, cingulo Pag. 434.
ſacræ militiæ, ab *Udalrico* Paſſavienſium Epiſcopo, ornatum
eſſe, commemorat, quamvis domeſtica inter Imperatorem 441.
Henricum eiusque filium diſſidia, belli ſacri conſilium brevi
diſcuſſerint. Leopoldi levitatem, quando mox Cæſaris mox
rebellium partes ſecutus eſt, Auctor non diſſimulat; etſi
tali ratione eam rem narret, ut partium ſtudia, & peſſimæ
cauſæ patrocinium vehementer prodat. Originem clauſtri 444.
Neuburgenſis a *Leopoldo* erecti, detegit. Eundem Marchio- 446.
nem, ſingulari pietate, (liberalitate ſcilicet in clericos,) tantopere
conſpicuum, ab *Innocentio VIII* inter ſanctos relatum eſſe,
commemorat, inque laudibus illius Principis decantandis 479.
omnem exhaurit eloquentiam; de cultu religioſo itidem, qui
huic ſancto exhiberi conſuevit, fuſe diſputans. Poſt mor-
tem interim huius Marchionis, filium eius, natu ſecundum,
& Leopoldi itidem nomine inſignem, Auſtriæ Marchionatu
ab imperatore ornatum fuiſſe, Auctor obſervat. Ducatus 495.
inde Bavaricus, Henrico ſuperbo ademtus, Leopoldo per *Con-
radum III* conceſſus eſt. Bellum cum *Henrico Leone*, ſuperbi 498.
Henrici filio, vario marte a Leopoldo ea propter geſtum,
Auctor deſcribit. In ipſa hac expeditione conſtitutus 503.
Leopoldus, cum vix per quinquennium Auſtriam gubernaſ-
ſet, vitam cum morte commutavit. *Largi* cognomen faſtos
Auſtriacos huic Principi tribuiſſe, Rev. Auctor obſervat, mu-
nificentiam eius in monaſteria ſummopere, ut ſolet, prædi- 507.
cans. *Henricus* frater in locum Leopoldi ſuccedens, ducta in
matrimonium Henrici ſuperbi vidua, Bavariam dotis loco a
Cæſare impetravit. Turbas ea propter a *Welphone*, Henrici 511.
Leonis patruo, excitatas, Auctor ample deſcribit. Origines & 512.
incrementa urbis Vindobonenſis, hiſtoriam belli inter Hen-
ricum Auſtriacum, & *Geyſam*, Hungariæ Regem, deſcribens,
inveſtigat, cum Henricus ab Hungaris fuſus, illam in urbem
confugerit. Vocabulum *Wien*, a nomine *Faviana*, (quod olim 537.
huic loco inhærebat,) natum eſſe contendit. *Fridericum I*, Du- 542.
catu Bavarico Henricum Auſtriacum ſpoliaſſe, Henrico Leone
in locum eius ſurrogato, deinceps narrat. Auſtriaci vero
Hen-

Pag. 566. Henrici mentem, ad deponendum Ducis Bavariæ axioma permoveri non potuiſſe, monet; & ſub his ipſis quidem, quæ eam rem inſecutæ ſunt, turbis, primam huius operis partem claudit. Quid ſucceſſu temporis ideo fuerit per Germaniam actum, eleganter & copioſe ediſſerit, & Henricum tandem Auſtriacum, in comitiis Ratisbonenſibus, reddita Henrico Leoni Bavaria, Marchiam Bavaricam compenſationis loco accepiſſe, ſimulque Auſtriam *Ducatus* elogio fuiſſe inſignitam, nos docet. Marchiam illam Bavaricam cum Auſtria nunc coniunctam, idem nominis ſortitam eſſe, &
5. *Auſtriam ſuperiorem* vocari, monet. Plurima privilegia,
7. quibus tunc Auſtriam eiusque Duces exornavit *Fridericus I.* ediſſerit, quæ inter ius ſuccedendi filiarum, maſcula
9. ſtirpe deficiente, comparet. Fridericum I. in Italia contra Mediolanenſes rebelles arma moventem, Henricus Auſtriæ Dux comitatus eſt, & certiſſima inſignis fortitudinis
20. ibidem edidit documenta. Mediolano tandem ad obſequium redacto, idem Henricus deprecator apud Cæſarem exſtitit, utque cives iſtius urbis in gratiam reciperentur effe-
21. cit. Mortuo Henrico, filium eius, *Leopoldum*, confirmationem Ducatus Auſtriaci a *Friderico* I. petiiſſe, & impetraſſe, Rev.
63. Auctor narrat. Illum ipſum Leopoldum, ab Ottocaro, Styriæ Duce, heredem terrarum ſuarum fuiſſe inſtitutum, doce-
76. tur. Res geſtas iſtius Leopoldi per Palæſtinam, ediſſerit.
99. Mortuo Ottocaro, Ducatum Styriæ, Leopoldo, a Cæſare Henrico VI. in feudum ſolenni ritu datum fuiſſe, narrat.
106. Turbas inter Leopoldum, & Richardum Angliæ Regem,
108 ſeq. agitatas, admodum fuſe recenſet; *Leopoldum* ideo a Pontifice excommunicatum, & ſub vitæ finem demum Eccleſiæ
125. reconciliatum, ſiſtens. Extimum urbis Viennenſis murum, & magnam urbis ipſius partem, ex pecunia, a Richardo, eiusque ſociis, lytri loco ſoluta, a Leopoldo exſtructam
131. fuiſſe, ut vulgaris fama fert, Rev. Auctor dubitat. Mortuo Leopoldo, filium eius natu maiorem, *Fridericum*, ſolam ſibi vindicaſſe Auſtriam, Styria fratri Leopoldo relicta, certum
135. eſt. Res ab hoc Friderico in Palæſtina geſtas A. dein ediſſerit,

eun-

eundem ibi, vitam cum morte commutaſſe, narrans. Auſtria Pag. 150.
inde cum Styria per Leopoldum fratrem unita eſt. Idem
Leopoldus *Neuſtadium* caſtellum, Viennæ vicinum, ut ab in-
ſultibus Hungarorum Auſtriam defenderet, condidit, & no-
vis ornamentis urbem Viennam illuſtravit. Inter turbas, 163.
quæ poſt *Heinrici VI.* fata, Germaniam afflixerunt, Leopol-
dum Auſtriacum, primo quidem *Ottonis*, iſto autem a Ponti-
fice excommunicato, *Friderici II.* partes ſecutum eſſe, Rev.
Auctor commemorat. Eundem Leopoldum, contra Albi- 184.
genſes in Gallia arma moviſſe, narrat, & hac occaſione in
Albigenſes vehementer invehitur, graviſſimorum errorum
eosdem reos poſtulans. Inique. Res, a Leopoldo, in ex- 188.
peditione cruciata conſtituto, geſtas, deſcribit, eiusque erga
ordinem Teutonicum, nec non equites Templarios munifi-
centiam, prædicat. Henrici filii contra Patrem Leopoldum 216.
cœptam rebellionem non diſſimulat, quæ repentina Hen- 240.
rici perduellis morte tandem ſopita eſt. Henricum, Germa-
niæ Regem, & abſente Patre *Friderico II.* Imperii vicarium,
illud privilegii Ducibus Auſtriacis dediſſe, ut pileo Duca-
li, regalis coronæ in modum, redimerentur, & cum fiducia-
riam Principatus clientelam peterent, non ad reliquorum
Principum morem, ſed equis inſidentes, in Principatus poſ-
ſeſſionem mitterentur, nos docet. Auſtriam variis prædiis, 246.
quæ ab Epiſcopo Friſingenſi Leopoldus emerat, tunc tempo-
ris fuiſſe ditatam, narrat. Clades poſt fata Leopoldi, a va- 249.
ſallis infidelibus Auſtriæ illatas, fuſe deſcribit, eiusque calami-
tatis cauſam in perverſos Friderici mores, qui in locum Leo-
poldi parentis ſucceſſerat, coniicit. Præcipuas nobilium fami- 261.
lias, quæ tunc temporis floruerunt, & quarum ſplendor hodie
adhuc eminet, Rev. Auctor commemorat. Circa idem tempus 274.
figuram faſciæ candidæ, in locum alitis, in inſignibus Auſtria-
cis ſubſtitutam fuiſſe, contendit, ac ſententiam *Ortilonis*, qui
huius rei origines ab obſidione *Ptolemaidis*, a *Leopoldo virtuo-
ſo* ſuſcepta, repetit, tanquam veritati contrariam profligat.
De bello, quod *Fridericus* contra Andream & Belam, Hunga- 275.
riæ Reges, geſſit, Rev. Auctor accurate diſputat. Fridericus, 278.

a rebellibus Hungaris, regium diadema, quod ipſi offerebatur, imprudenter accipiens, maximis cladibus, a Bela, legitimo Hungariæ moderatore mulctatus, pacemque ab eo cariſſima
Pag. 289. mercede redimere coactus eſt. Contentiones inter Auſtriacum Fridericum, & Cæſarem Fridericum II agitatas, Rev. Auctor ſumma cum diligentia, & quemadmodum candidum decet hiſtoricum, deſcribit, & aliorum hac de re excogitata commenta
292. explodit. Fridericum II interea omnem Auſtriam atque Styriam Friderico Auſtriaco eripuiſſe, urbi Viennenſi iura civitatis Imperii liberæ conceſſiſſe, variisque eam privilegiis exor-
304. naſſe, narrat. Cæſare autem poſtea in Italiam reverſo, & *Eckberto*, Bambergenſi Epiſcopo, cui Auſtria ab iſto Principe credita erat, mortuo, æquiori fortuna uſus Auſtriæ Dux; qui, inita cum Rege Bohemiæ *Wenceslao* ſocietate, omnem mox Au-
312. ſtriam dominio iterum ſuo ſubiecit. Ubi in gratiam poſtea Cæſaris Fridericus Auſtriacus rediit, novum cum Wenceslao Bohemiæ Rege, cui fidem nuper datam ſervare Fridericus recuſabat, exarſit bellum, interventu Ottonis, Bavariæ Ducis,
316. tandem conſopitum. Res geſtas Friderici, contra Tartaros, ac Cumanos, Hungariam, Poloniam, Sileſiam, ac Moraviam graviſſime depopulantes, copioſe non minus quam eleganter
318 ſeq. enarrat Rev. Auctor. Regiam dignitatem poſtea huic Duci a Cæſare fuiſſe oblatam, quam tamen ille recuſaverit, nos docet; quamvis *Archi-Ducum* compellationem, Auſtriæ moderatori-
337. bus tunc obveniſſe, a variis perhibeatur Scriptoribus. Quomodo tandem Fridericus, in prælio cum Hungaris commiſſo,
345. adacto per oculum enſe, interierit, Rev. Auctor narrat; fabu-
347. las de nece iſtius Principis circumferri ſolitas graviter profligat, deque moribus Friderici diſputans, varias calumnias,
348. quas vulgo ſcriptores eidem aſpergunt, refellit. Carnioliam eum Ducatui Auſtriaco adieciſſe, non diffitetur, quamvis illum tractum una cum Carniolia, ſub Ottocaro demum cum
350. Auſtria penitus coaluiſſe, obſervet. Exſtincta per mortem improlis Friderici Ducum Auſtriacorum ſtirpe, graviſſimæ circa ſucceſſionem in illis terris exſtiterunt turbæ, quarum
351 ſeq. hiſtoriam Auctor diligentiſſime perſequitur. Peſſimas *Innocen-*

nocentii IV Pontificis artes, quibus terras Auſtriacas, ad *Henricum Raſponem*, eoque exſtincto ad *Wilhelmum*, Hollandiæ Comitem, in fraudem Friderici II. Reges Germaniæ electos, devolvere ſtuduit, vel invitus confiteri cogitur. Comitiis eligendo Principe ab ordinibus Auſtriæ indictis, oratores ad Pag. 353.
Henricum Illuſtrem, Miſniæ Marchionem, miſſi ſunt, qui unum ex eiusdem filiis, ex *Conſtantia*, ultimi Auſtriæ Ducis filia, genitis, in Auſtriaci Principatus poſſeſſionem vocarent. Quod 367.
conſilium, quomodo fuerit a Bohemiæ Rege, Wenceslao, fruſtratum, Rev. Auctor nos docet. Eiusdem Wenceslai filium, 368.
Ottocarum, ducta in matrimonium Margaretha Auſtriaca, terris illis potitum eſſe, commemorat. Turbas ab æmulis eius ideo agitatas ample deſcribit. Ottocarum, Margaretham coniugem poſtea repudiaſſe, & Cremſium relegaſſe, narrat, de Margarethæ iſtius genere, matrimoniis, ac indole, quantum ad inſtitutum pertinet, diſputans. Quomodo Ottocarus, Carinthiam cum Carniolia imperio ſuo ſubiecerit, monſtrat. Rudolphi Habsburgici electionem deſcribit; eundem, in conferendis feudis, crucem in locum ſceptri ſubſtituiſſe, obſervat; plurimaque de iſto Principe memoratu digna, & ad rem ſuam pertinentia, affert. Cauſas belli cum Ottocaro geſti, ample ediſſerit. Ipſam belli eius hiſtoriam operoſe & eleganter texit, & quomodo tandem pax inter hos Principes reſtituta, liberorumque nuptiis ſtabilita fuerit, narrat; Ottocarum, circa idem tempus, terras ſuas a Rudolpho in feudum accepiſſe, commemorans. Non diu tamen concordia nuper inita perduravit, cum Rudolphus, plurimis ab Ottocaro iniuriis laceſſitus, ſocietate cum *Ladislao* Hungarorum Rege inita, novo eundem bello petere cogeretur, interitu demum Ottocari ſopiendo. De Regis iſtius vivendi ratione quædam 560.
ſubnectens Rev. Auctor, plurimis eundem vitiis inquinatum fuiſſe, non diffitetur quidem, eius tamen ſimul in religionem ſtudia, nec non liberalitatem, iuſtitiam, clementiam, aliasque virtutes, eum non omni fama privare contendit. Quo- 565.
modo poſtea res Auſtriacas Cæſar Rudolphus compoſuerit, ample enarrat. De rebus domeſticis etiam iſtius Principis co-

Pag. 580. pioſe diſſerit. Eodem ex Auſtria Norimbergam ſecedente, filium eius *Albertum*, vice Parentis Auſtriam Styriamque adminiſtraſſe, narrat; quidque ab iſto vicario fuerit actum, exponit. Adminiſtrata hactenus erat Auſtria a Rudolpho, tanquam *Imperatore*. Is interim, temporibus ſapienter utens, conciliata ſibi Ordinum Germaniæ amicitia, Auſtriam, Styriam, Carnioliam, ac Marchiam, familiæ ſuæ in perpetuum ſubiecit; & quamvis *Alberto* & *Rudolpho*, filiis, terras iſtas ſimul, ab initio conferret, literis tamen, A. 1283 datis, ſoli Alberto eiusque poſteris eas addixit. In hac ipſa temporis periodo, filum narrationis Rev. Auctor abrumpens, univerſo operi, ſumma profecto cura, eruditione, & elegantia conſcripto, imponit coronidem. Quamvis vero in rebus, ad inſtitutum non pertinentibus, iuſto diutius ſubinde hæſerit, in vitis itidem ſanctorum ediſſerendis, varia, omnem fidem ſuperantia, & ex putidis fontibus hauſta, congeſſerit: illos tamen qualescunque nævos, aliis virtutibus hiſtoricum decentibus, adeo compenſat, ut merito optandum ſit, ea etiam, quæ ſequiori ævo per Auſtriam acciderunt, pari cura deſcripta, cum eruditis communicare aliquando ut Vir Cl. velit.

IURISPRUDENTIA PHILOLOGICA, SIVE ELEmenta Iuris Civilis, ſecundum ſeriem & methodum Inſtitutionum Iuſtiniani, in brevem & facilem ordinem redacta, notis claſſicis & hiſtoricis, nec non parallelis iuris Anglicani locis illuſtrata, quibus acceſſit Proœmium de Iure Civili Romanorum ante Iuſtinianum, & de Libb. Iur. Civ. Romanorum per Iuſtinianum compoſitis. In uſum iuventutis Academicæ, per ROBERTUM EDEN, S. T. B. Archidiaconum Wintonienſem, & non ita pridem Coll. Univ. Oxon. Socium.

Oxonii, e theatro Scheldoniano, 1744. 4.
Alph. 1 plag. 18.

In

In iure Romano quamplurima occurrere, ad antiquitates gentis iſtius pertinentia, eiusque adeo ſtudium, omnibus humaniorum litterarum amatoribus haud parum conducere, atque ad explicandos ſacrorum pariter ac profanorum ſcriptorum locos, inſigne adiumentum afferre, nemo, niſi hiſce ſacris nunquam initiatus, non intelligit. Veriſſime iamiam a *Cicerone de Orat. Lib. I, Cap.* 43. dictum eſt: *plurimas in omni iure civili antiquitatis effigies, & priſcam verborum vetuſtatem, & actionum genera quaedam, quae maiorum conſuetudinem vitamque declarant*, deprehendi; & ad hunc usque diem eruditis acutioribus riſum debet antiquus ille Grammaticus, qui, teſte *Gellio* N. A. XX. c. 10, quidnam vetus formula: *Ex iure manum conſertum*, ſibi velit, interrogatus, eam rem ad iureconſultos, neutiquam ad grammaticos pertinere, reſpondit; ignarus ſcilicet, verſus Ennianos ipſi tunc propoſitos, intelligere & explicare iuris Romani omnino imperitum non poſſe. Factum inde dubio procul eſt, ut viri literatiſſimi, a vita quamvis forenſi, negotiisque civilibus, longiſſime remoti, imo, & ſacris muneribus admoti homines, iuri Romano inſigne ſtatuerint pretium, eique inveſtigando & illuſtrando aliquid temporis impenderint. Ex pluribus nominaſſe ſufficiat *Petrum Danielem Huetium*, qui in *commentariis de vita ſua*, pag. 37, *ſibi hanc Romanae ſapientiae partem, quae prudentum reſponſis, & ſanctionibus legum continetur*, cordi olim fuiſſe, narrat; neque *Antonii Auguſtini* in hanc eruditionis partem merita, ulla unquam oblitterabit aetas. Et haec ipſa dubio procul ratio effecit, ut Reverendus harum lucubrationum Auctor, in collegium Univerſitatis Oxonienſis adſcitus, & inſtituendae iuventuti Academicae praefectus, e re auditorum eſſe crederet, ut aliqua iuris civilis notitia imbuerentur. Cumque nullum in promtu haberet librum, qui ſat aptus videretur, ut eum fundamenti loco poneret, & recitationibus Academicis illuſtraret: propria potius eſca alumnos ſuos paſcere, & praeſens compendium conficere, ſecum conſtituit. Quamvis autem ſeriem inſtitutionum Iuſtiniani per omnia conſtanter fuerit ſecutus: ipſum tamen earum textum neutiquam expreſ-

ſit, aliis potius verbis res ibi contentas ediſſerens. Notas
dein unicuique titulo ſubiunxit, quæ partim ad intelligenda
hæc iuris elementa faciunt, iisque, ex omni antiquitatum &
elegantioris litteraturæ penu lumen affundunt; partim iura,
quibus Angliæ cives utuntur, commonſtrant. Satis hæc opi-
namur, lectorem de univerſo libri inſtituto, & ratione tra-
ctandi, edocebunt. Ut autem, quantivis pretii illud ſit, itidem
appareat, ea, quæ inter perlegendum nobis occurrerunt, mo-
re noſtro hic exponemus. Cum nimirum non tam eruditis
placere, quam tironum commodis velificari Cl. Auctor vo-
luiſſe credendus ſit, ſine omni livoris nota, & ex vero affir-
mamus, nihil hic indictum ore alio deprehendi, ſed obſerva-
tiones, tironibus profecto utiles, atque adeo neutiquam ſpernen-
das, ab aliis tamen iam allatas, ſuis quibusque accommodari
locis. Immo vero, ipſemet Rev. Auctor, pro ſingulari quam
ubique prodit modeſtia, hoc neutiquam diſſimulat, quando
aliorum ICtorum, ac præſertim Ill. *Heineccii* ſcriptis, pluri-
mum ſe debere, ingenue fatetur. Iuris Romani adeo hiſto-
riam, ſub initium operis, veluti per lancem ſaturam proponit,
usque ad Iuſtiniani tempora filum narrationis ſuæ pertexens,
& compilationem corporis iuris ediſſerens. Ritum legum
ferendarum, qualis apud Romanos, libera republica obtinuerit,
eleganter & operoſe exponit. Differentiam inter leges &
Pag. 10. plebiſcita demonſtrat. De lege Regia erudite & concinne
11. diſputat. Differentiam inter adoptionem & arrogationem
16. declarat, cauſas etiam, quare adoptiones Romæ adeo frequen-
42. tes fuerint, ediſſerit. Originem ac munera præfectorum ur-
58. bi, admodum breviter tamen, deſcribit. De capitis deminu-
tione, variisque eius generibus, ample & eleganter diſputat.
52. Iura trium, quatuor, aut quinque liberorum, qualia apud Ro-
66. manos fuerint, docet. De ſepulcris Romanorum plurima, le-
77. ctu nec ingrata, nec inutilia, profert in medium. Donatio-
num inter veteres Romanos ſolennium, præcipua genera cum
99. lectoribus communicat. Qua ratione memoria nonnullorum
152. Romæ fuerit damnata, luculenter oſtendit. Quidnam fur-
tum conceptum, & per lancem & licium quæſitum, ſibi velit,

ex

ex iure Attico egregie commonſtrat; neque locum illum Ari-
ſtophanis, eiusque Scholiaſtæ, ex quo rationis iſtius furti re-
quirendi notitia præcipue hauritur, præterit. Varia itidem Pag. 221.
actionum genera, quæ in ſexto libri quarti Inſtitutionum titu-
lo proponuntur, erudite explicat; earum indolem ac natu-
ram oſtendit, ac modum, qui in litibus dirimendis Romæ ad-
hibebatur, monſtrat. Plurima inſuper ex legibus Græcorum 235.
hiſce commentariis addita deprehendimus, ita, ut omnino
dicendum ſit, amplam Græcæ literaturæ notitiam Rev. Aucto-
rem hic oſtendiſſe, & multum lucis ac ornamenti exinde in
lucubrationes ſuas derivaſſe. Cum interim tanta ſit literatiſſi-
mi huius Viri modeſtia, ut ſe errare poſſe candide profitea-
tur, operisque ſui lectores ad dubia, ſi quæ extiterint, ſecum
communicanda, comiter invitet: nos etiam non male acturos
nos eſſe, ſi iſta libertate modeſte utamur, cenſemus. Senatus
conſulta nimirum, libera republica uſitata, de quibus in proœ-
mio libri diſputat, ad immutandum, aut augendum ius de-
cemvirale pertinuiſſe, ex noſtra ſententia perperam ſtatuit
Vir Clar. Penes Senatum etenim Romanum poteſtas le- 15.
gislatoria nunquam fuit, cum quædam duntaxat negotia, ſta-
tum publicum reſpicientia, eiusdem curæ demandarentur, de
quibus unice SCta eius temporis agebant, neque adeo vim
legis obtinebant. Ad inſcriptionem inſtitutionibus præfixam,
ubi elogia Iuſtiniani, a devictis gentibus repetita, occurrunt,
& ubi inter alia, *Anticus* dicitur ille Princeps, Rev. Auctor
monet, gentem iſtam eſſe ignotam, adeoque elogium *Ponti-*
ci, *Antico* ſubſtituendum eſſe, cum *Spanhemio* inculcat. At
enimvero, *Antas*, partem Slavorum quondam conſtituiſſe, te-
ſtimonia *Iornandis* & *Procopii*, quæ Ill. *Maſcovius* noſter in
hiſtoria Germanorum Lib. VI pag. 243. protulit, quæque
ſunt in *Jordani* Origg. Slavicis, evincunt. Sponſalia, in
ea, quæ fiunt de præſenti, & ea, quæ de futuro fiunt, 35.
iure Canonico, & *hodierno*, dividi, contendit. Quam-
vis hoc de iure Canonico veriſſimum ſit: hodiernum tamen
ius, miſeram illam & ineptam diſtinctionem retinuiſſe, dici
neutiquam poteſt, &, ſponſalia de præſenti, in ſenſu iuris Cano-
nici accepta, in noſtris foris omnino exulare, inter alios *Ill.*

Boeh-

Bœhmerus Iuris Eccl. Lib. IV Tit. I §. 39 evidenter docuit. Circa eandem de ſponſalibus materiam Rev. Auctor obſervat, iure civili ad quartum usque gradum excluſive, nuptias inter collaterales prohiberi, & ideo, fratrum vel ſororum liberos matrimonio coniungi, ius civile permittere, quia a ſe invicem diſtent quarto gradu; iure autem Canonico inter collaterales prohibitionem ad quartum gradum incluſive porrigi, pro-
Pag. 37. nuntiat. Certiſſime hic computationem civilem atque canonicam inter ſe confudit Auctor, cum quidem Canonicum ius, quod in gradibus computandis, neutiquam perſonas & generationes numerat, ſed potius hac regula utitur: Quoto gradu alterutra perſonarum, de quibus ſermo eſt, differt a communi ſtipite, eodem gradu differunt inter ſe: non duntaxat conſobrinos, verum cognatos etiam, multo laxiore ſanguinis vinculo coniunctos, a nuptiis arceat. Quando poſtea, nuptias
37. cum ſorore quondam uxoris vetitas eſſe, Auctor dicit, nos quidem ea in re non diſſentimus, optaſſemus tamen, ut, quo iure, an divino, an humano, vetitæ ſint tales nuptiæ, conſtituiſſet: cum præſertim, an de iure divino licita ſit *talis* coniunctio, magnis animis inter eruditos fuerit diſputatum. Liberos extra iuſtas nuptias genitos, patrem non habere fuiſſe creditum, eorumque nominibus ſigla S. P. fuiſſe addita, recte quidem obſervat Rev. Auctor: num autem verba Apoſtoli, qui in epiſtola ad Hebræos, *Melchiſedecum ἀπάτορα καὶ ἀμήτορα* dixit, appoſite huc tranſtulerit, eruditi videant.
38. Quando in *viceſimo libri primi* titulo L. Iuliæ & Titiæ, quæ a Præſidibus provinciarum tutores conſtitui impuberibus iu-
57. bet, mentionem Rev. Auctor iniicit, mirati ſumus, eundem ſicco pede locum iſtum prætieriiſſe, neque controverſiæ interpretum, quorum alii duas fuiſſe leges, Iuliam & Titiam, contendunt, alii contra unam eandemque fuiſſe legem exiſtimant, vel verbo meminiſſe. Titulus *viceſimus quintus libri primi* de excuſationibus tutorum & curatorum agit.
66. Quamvis autem Clar. Auctor iuſtas excuſationis cauſas accurate ediſſeruerit, ac in primis de iure trium quatuorve liberorum, ex antiquitatibus, erudite ac nitide egerit: rationem loquendi

quendi tamen ICtis Romanis propriam, quibus *excuſari* etiam dicuntur illi, qui ad aliquod munus ne volentes quidem admittuntur, qua in ſignificatione ea vox in L. I. § 3. D. *de poſtulando* & L. II. D. *de decurionibus*, occurrit, obſervare neglexit, neque adeo diſtinctionis, inter excuſationem voluntariam, neceſſariam, & mixtam, meminit. Occaſione diviſionis rerum incorporales & incorporales, de *feudis* nonnulla in medium profert Rev. Auctor. Vocabulum feudi autem, a Germanico *fief* deſcendere, perperam profecto ſibi perſuadet, cum illud *fief* neutiquam Germanis, verum Franco-Gallis familiare ſit, & feudi vox ſeculis barbaris efficta, a Latino *fide*, & Theotiſco *Oede*, rectius utique derivetur. Servitutes prædiorum ruſticorum enarrans Auctor, *actum* eſſe, ius agendi vehiculum per alterius fundum, obſervat; *viam* vero, ius eundi & agendi & ambulandi eſſe, conſtituit. Quænam differentia inter actum & viam intercedat, nemo arbitramur ex hiſce dictis intelliget. Obſervare autem debuiſſet Auctor, in ſervitute actus, vehiculum quidem, neutiquam vero onuſtum, agere licere, id quod in via utique licet; quæ differentia ex L. 7. *D. de ſerv. præd. ruſt.* ſatis intelligitur. De inofficioſo teſtamento, & querela inde exiſtente, idem diſputans, de origine eius querelæ, quæ a nonnullis ex L. Glitia arg. L. 4. *D. de inoffic. teſtam.* repetitur, ab aliis vero a moribus & conſilio ICtorum derivatur, omnino tacuit. *Macedonem* illum, qui nomen SCto dedit, fœneratorem quendam improbum fuiſſe, qui pecuniam ſub uſuris mordaciſſimis credendo, adoleſcentes ad libidinem & intemperantiam pronos corrumpebat, pro certo ſumit. Minus ſollicite autem nobis conſideraſſe videtur L. I. *D. de SCto Maced.* verba, ubi quidem legitur: *Cum inter ceteras ſceleris cauſas, Macedo, quas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet.* Iam vero, æs alienum dici, quod nos aliis debemus, *Ulpianus* in L. 213 *D.* de *V. S.* obſervat. Unde liquido ſatis apparet, perditum quendam iuvenem, & neutiquam fœneratorem, huic SCto anſam præbuiſſe. Præclare hoc iamiam monuit in ſcr-is ad hunc locum commentariis *Theophilus*, a cuius ſenten-

Pag. 89. 91. 128. 258.

tia licet eruditi tantum non omnes diſceſſerint, defenſorem acutiſſimum tamen nactus eſt *Maranum*, obſervante *Ægidio Menagio*, in *amœnit. iur. civ.* c 39. Neque ſequentia proxime legis citatæ verba noſtram infringunt ſententiam. Quando enim dicitur: *& ſæpe materiam peccandi malis moribus præſtaret, qui pecuniam, ne quid amplius diceretur, incertis nominibus crederet*, hoc quidem non de Macedone, ſed de fœneratoribus iſtius ætatis quibuscunque capiendum eſt. Verum enim vero, ne libertas, qua uſi ſumus, in protervian, ac pruritum taxandi degeneret, finem ſcriptioni noſtræ imponimus, ex animo precati, ut egregii Auctoris litteratiſſimi conatus, plurimûm utilitatis ſtudioſæ iuventuti, quæ ipſi credita eſt, afferant.

IO. FR. GRUNERI, PROF. PUBL. ORD. MISCELlanea ſacra. Faſciculus primus.

Ienæ, impenſis Bielckii, 1750, 4.
Plag. 9.

Opuſcula nonnulla, e cathedra academica eruditorum disquiſitioni olim, ſi fata tuliſſent, decreta, ab Auctore clariſſimo in orbem emittuntur literarium, quorum priora duo, tentamina chronologiæ Nov. Teſt. continent, ultimum vero diligentiæ ſpecimen, eſt exemplum perpetui in epiſtolam Pauli ad Romanos commentarii. Brevi manu dabimus cum lectoribus communicatum hunc faſciculum. Prior Diſſer-
Pag. 4. tatio continet iter Pauli Hieroſolymitanum ad *Galat. II*, 1. 2. Conſtat inter eruditos, diverſas hac de re ali ſententias. Una pars cavendum præcipit, ne illud Paulinum iter ad Synodum Hieroſolymitanam pro uno eodemque habeamus. Altera pars in contrarium abit, nec ulla re hoc iter, ab illo ad Hieroſolymitanam ſynodum, diverſum eſſe affirmat. Huic poſteriori ſententiæ accedit Auctor, duo inprimis argumenta faventia in medium proferens. Prius deſumtum eſt ex ſcopo Pauli, quem unum eundemque *Act. V*, 2, & ad *Gal. II*, 1. 2. eſſe docet. Lucas ſcilicet ſatis clare oſtendit, profectum eſſe Pau-

Paulum Hieroſolymam, ut quæſtionem controverſam ad Apo-
ſtolos perferret, quod & Paulus docet, dummodo verba eius Pag. 5.
vertantur: *profectus ſum ad declarationem petendam.* Græ-
ca verba ſunt: Ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν. Confirmat hanc
vocabuli Græci poteſtatem Auctor, ex *Polluce*, & *Paulo* ipſo,
ut appareat, inter ſynonyma δηλῶσαι & γνωρίσαι etiam
ἀποκαλύψαι legi. Nec obſtat *Baſnagii* dubitatio, talem fi- 6.
nem itineris Pauli non admittentem, quia tunc temporis Pau-
lus, Apoſtolis, ſucceſſus proſperos evangelii prædicati inter gen-
tes, enarrare voluerit. Unius enim rei poſſunt plures eſſe fines,
adeoque unum alterum non excludit. Quin & ipſe Lucas
docet, Paulum *Act. XV*, 4. enarraſſe omnino, quæ Deus ſe-
cum inter gentes fecerit. Conveniunt itaque ambo teſtimo- 7.
nia inter ſe, quæ amplius urgeri poſſunt, ſi curatius evolvan-
tur, & probe obſervetur, Paulum & Barnabam, omnes res a
ſe geſtas ita expoſuiſſe Apoſtolis & presbyteris eccleſiæ Hiero-
ſolymitanæ, ut ipſi ſimul, quid de ſingulis ſtatuerent quæſtio-
nibus, adderent. Ita intellectu facile eſſe putat Noſter, *Act.* 8.
XV, 5. ubi verba inter ſe cohærere non videntur, niſi tali ex-
ponantur ratione; per omnia vero coniungenda ſunt iſta, cum
Pauli ſcriptione excitato loco nobis propoſita: Καὶ ἀνεθέμην
αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον, ὃ κηρύσσω κ. τ. λ. quæ quaſi com- 11.
mentarii loco in Lucæ enarrationem adhiberi poteſt. Alte-
rum argumentum ſuæ cauſæ exinde affert, quod reliqua omnia,
quæ Paulus de itinere ſuo Hieroſolymitano refert, examuſſim
cum Lucæ enarratione conſpirant. Conferri hic inter ſe iu-
bet Auctor *Act. XV.* 2. 5. cum *Gal. II*, 3. 4. 5. Hinc cor-
ruunt facile dubitationes a *Baſnagio* & a Cel. *Hoffmanno*, in 13.
Introductione Pritiana, motæ, ad quas ſingulas ſtrictim & nervo-
ſe reſpondet Auctor. Noſtro utique iudicio recte hanc
rem ediſſeruit, ita tamen, ut, quod vocabulum κατὰ ἀπο-
κάλυψιν attinet, minus ſolide explicationem ſuam evicerit,
ubi potius ſtatuendum eſſet, Paulum iter ſuum ex manifeſta-
tione divina, tunc temporis Apoſtolis familiari, ſuſcepiſſe.
Quæ res reliquis, ab Auctore diligenter diſputatis, plane con-
traria non eſt, ſed facile illis ſubordinari poteſt. *Secunda* 19.

 com-

commentatio, de tempore & loco ſcriptionis Epiſtolæ S. Pau-
Pag. 20. li ad *Timotheum* prioris agit. Multa hac ſuper re ab erudi-
tis diſceptata ſunt viris, quorum alii hanc epiſtolam ante, alii
poſt vincula Romana ſcriptam aſſerunt, & inprimis verbis
22. *1 Tim. I, 3.* innituntur. Utraque quæſtio in examen vocatur,
& declaratur plane ſolideque, tempus, quo compoſita fuit hæc
23. a Paulo epiſtola, ex *Cap. I, 3.* definiendum utique eſſe; licet
id reprehendat, in ipſa verborum iſtorum expoſitione non
circumſpecte ſatis egiſſe interpretes. *Timotheum a Paulo*,
Epheſi ut maneat, iuſſum non fuiſſe, ſibi perſuadet Auctor,
24. ex verbis Apoſtoli *2 Tim. IV, 12. 13. 20.* ubi Apoſtolus ſcri-
bit, ſe Tychicum miſiſſe Epheſum, quod ſuperfluum fuiſſet,
ſi *Timotheus* ibi manſiſſet, qui feſtinanter Romam a *Paulo*
arceſſitur, & cui perſcribit, *Trophimum* Mileti eſſe relictum,
quod, ut ex Roma ipſi nuntiaret, ſupervacaneum videretur, ſi
Timotheus, Epheſi epiſcopus, & ita pauca admodum a Mileto
milliaria, abfuiſſet. Hinc nec Timothei mentionem iniicit
25. Paulus, ubi *Act. XX, 17.* presbyteros Epheſinos Miletum evo-
cat. Tuetur hanc explicationem Noſter ulterius, & contra
obiectiones quaſdam poſtquam ſe munivit, *Pauli* verba
26. *1 Tim. I, 3.* ita interpretatur: *Peragra Macedoniam, uti hor-
tatus te ſum, exſpectans me Epheſi, ut denuncies nonnullis, ne
diverſa doceant:* vel, quod eodem redit: *Exſpecta me Epheſi,
uti hortatus te ſum, qui in eo iam es, ut peragres Macedoniam.*
27. Hanc ſententiam deinde, ex linguæ Græcæ genio admitten-
dam eſſe, & rem ipſam eam probare, amplius Auctor confir-
matum dedit, & hinc infert, ante vincula Romana, & qui-
28. dem Corinthi, ſcriptam eſſe epiſtolam, eoque conſilio largio-
rem collationem inter momenta, in *Epiſtola* ipſa, & in *Actu-*
35. *bus* occurrentia, diligenter inſtituit. Ultimum ſpecimen ex-
37. hibet obſervationes quaſdam in *Caput primum*, & particulam
ſecundi, epiſtolæ ad Romanos, quibus latinam præmiſit conver-
40. ſionem prioris capitis. Clerici hic *verſ. 1-7.* interpunctio-
nem ſuam facit Noſter, & geminam admittit *Parentheſin*,
43. cuius altera alteri ſit involuta. Πίςιν *verſ. 5.* non de fi-
de actuali, ſed de doctrina Evangelica explicat. Ad *verſ. 14.*

notat

notat, Iudæos ſimul ſub vocabulo βαρβάροις comprehendi, & Apoſtolum ex mente loqui Græcorum, apparere ex ipſa orationis ſerie. Verba Apoſtoli *verſ.* 17. ἐκ πίστεως εἰς πίστιν ita enucleantur, ut prius vocabulum fidem hiſtoricam denotet; poſterius fidem iuſtificantem, ſeu ſalvantem. *Cap. II*, *verſ.* 7. Καθ' ὑπομονὴν vertitur *fortiter*, & interpunctio cum nonnullis interpretibus ita aſſumitur, ut ἀγαθοῦ ἔργου cum vocabulis δόξαν καὶ τιμὴν καὶ ἀφθαρσίαν, ex mente *Bezæ* & *Hertzogii*, coniungantur. Contra *Wolffium* etiam monetur, δόξαν ἀγαθοῦ ἔργου eſſe, quando pii a virtutis ſtudio deduci ſe non patiantur, etiam ſi hac in vita, pro gloria, qua ipſorum virtus digna eſt, contemtu excipi ſe videant: nolunt enim hominibus placere, ſed Deo. Pari ratione ἔργου ἀγαθοῦ ἀφθαρσίαν eo valere ſcribit, quod neutiquam reſpiciant præſentia, ſed futura & æterna. Negandum tamen non eſt, minus conſuetam eſſe hanc dicendi rationem in tabulis ſanctioribus Nov. Teſt. nec locum parallelum verbalem adferri in probationem huius rei poſſe. Hinc vix, iudicio noſtro, hæc interpretatio commode retinenda erit. Verſum vero octavum & nonum huius capitis eſſe coniungendum, alii iam docuerunt ſatis. In *verſ.* 13. per ἀκροατὰς τοῦ νόμου intelligi cenſet Iudæos, in Synagogis lectioni legis vacantes. Plura huiusmodi promiſit Auctor ſpecimina edere, in epiſtolas *Pauli* conſcripta, ex quibus ut in communem uſum aliquid redundet fructus, optamus.

Pag. 45. 56. 57. 58.

FIGURÆ, QUA BASES FAVORUM SUORUM conſtruere ſolent apes, Determinatio per Methodum de Maximis & Minimis. Ex Epiſtola Cel. MAC-LAURINI, Math. Prof. Edinburg. & Reg. Soc. Lond. Socii, ad MART. FOLKES, Equ. Reg. Soc. Præſidem.

Traducta ex Tranſact. Philoſoph. Anglicanis No. 471. pag. 565. (*)

Sagacitas, qua in favis ſuis ſecundum formam hexagonam conſtruendis, utuntur apes, iam veteres in ſui admirationem rapuit; eamque figuram omnium, quæ ad ipſarum inſtitutum excogitari potuiſſent, eſſe optimam, iamdudum demonſtratum eſt. Verum multo adhuc mirabilius Geometriæ, qua utuntur parvula hæc inſecta, ſpecimen, in figura baſium, quibus clauduntur favi, eſt conſpicuum. Compertum enim eſt exactis Cel. Virorum, *Maraldi* & *Reaumurii*, Obſervationibus, haſce baſes pyramidali, eaque figura eſſe conſtructas, quæ non modo minimum ceræ ad eandem mellis quantitatem capiendam requirat, ſed quæ ſimul notatu digniſſimam concinnitatem atque ſymmetriam, cum frugalitate egregie coniunctam, exhibeat. Formantur nimirum baſes iſtæ tribus rhombis æqualibus, quorum anguli obtuſi reperiuntur dupli cuiusdam anguli, qui ſæpius occurrere ſolet Mathematicis, in quæſtionum, quæ ad maxima minimave pertinent, inveſtigatione; cuius nempe tangens eſt ad radium, ut diagonalis quadrati ad latus. Huius vi conſtructionis, ſex angulorum ſolidorum ad baſin, totidem angulis hexagoni reſpondentium, tres æquantur & inter ſe, & angulo ſolido ad apicem figuræ, ſingulique formantur reſpective tribus angulis planis obtuſis æqualibus; reliqui tres pariter æquantur inter ſe: formantur autem ſinguli quatuor angulis planis acutis, qui ſunt complementa obtuſorum præcedentium. His ita conſtitutis, optima ceræ, cuius quavis occaſione deprehenduntur apes parciſſimæ, habetur ratio; maxima in

(*) Disquiſitionem hanc Mathematici eximii integram huc transferre, haud abs re iudicavimus: tum quod novum exemplum maximi minimive, in rerum natura obvii, præbeat; tum quod ſimul ſpecimen methodi, eiusmodi quæſtiones per Analyſin mere geometricam reſolvendi, præ ſe ferat.

Fig. I.

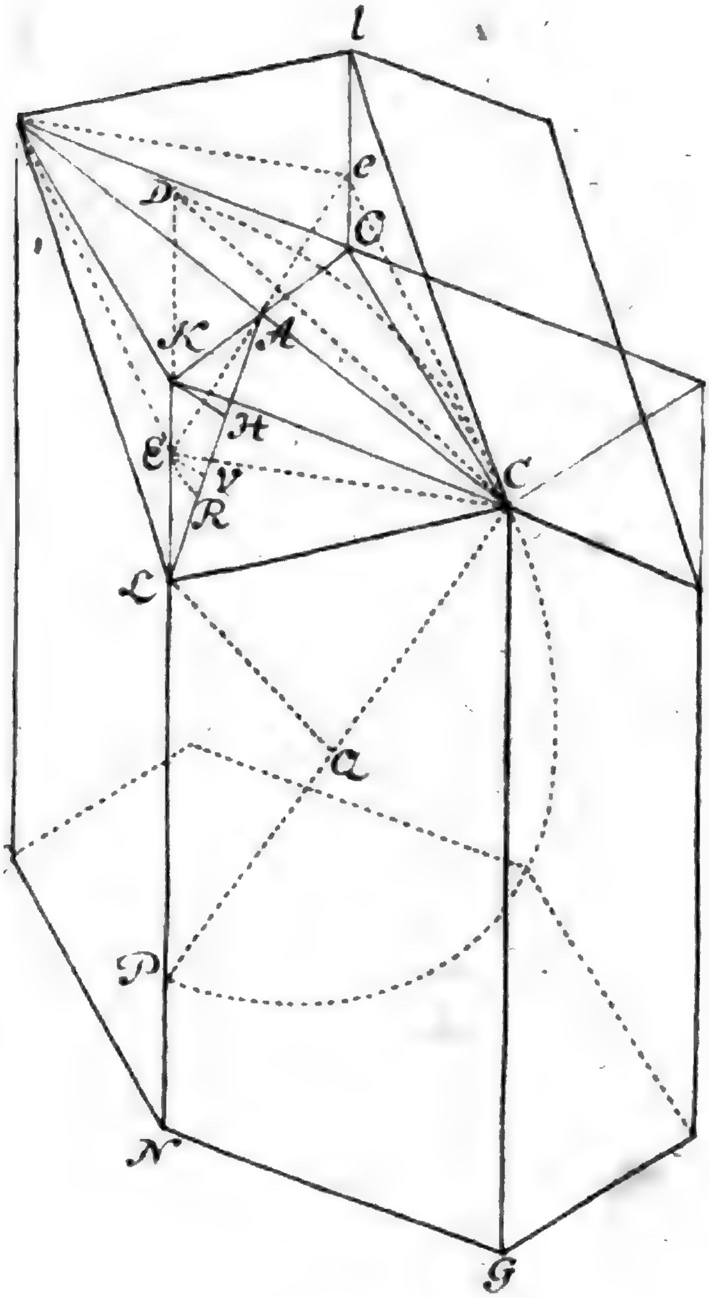
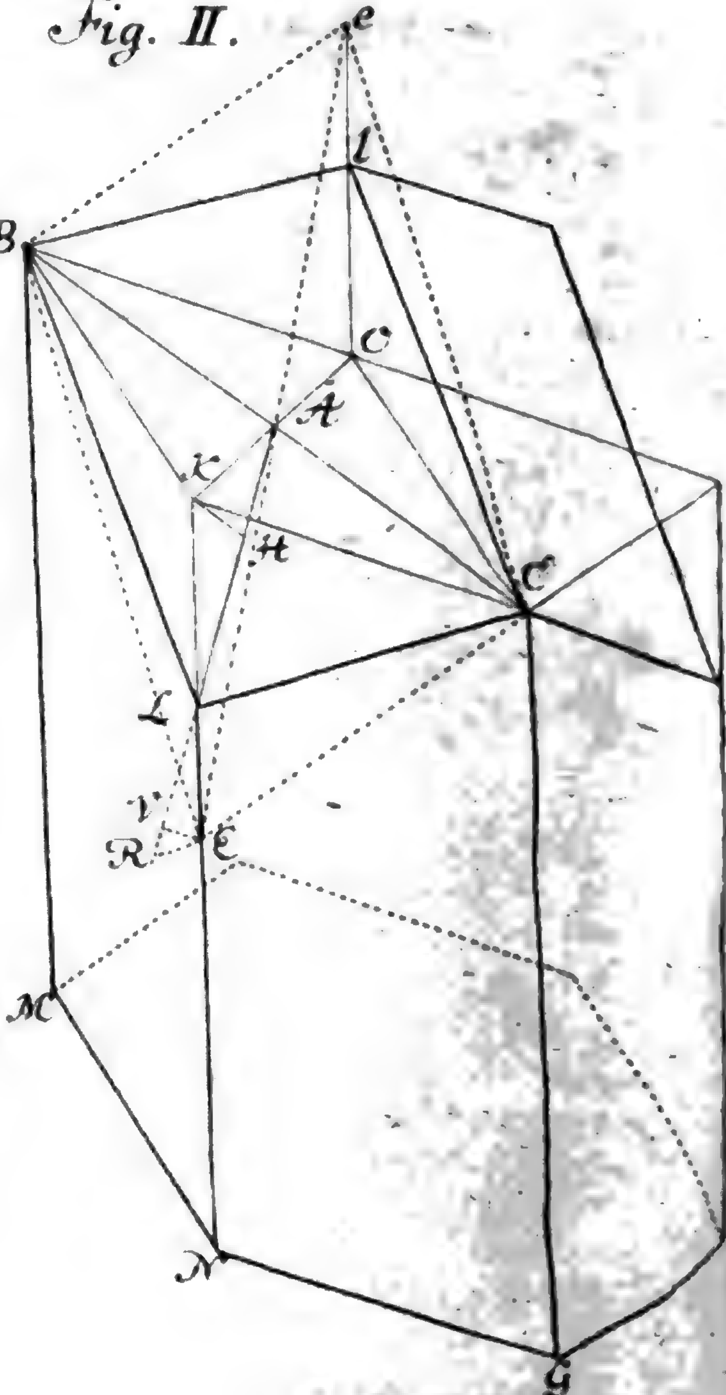

Fig. II.

in conſtructione obtinetur concinnitas; ſingularis præterea eſt in exequendo facilitas, quippe cum unicus ſolum, cum complemento, angulus, ad totius figuræ conſtructionem requiratur.

Clar. *Maraldus*, (*Comm. Acad. Pariſ. 1712.*) menſuratione actu facta, deprehendit, obtuſos rhomborum angulos eſſe *110*° proxime; ſimulque obſervavit, ſi tres anguli obtuſi, qui angulos ſolidos modo dictos conſtituunt, ſtatuantur inter ſe æquales, ſingulos debere eſſe = *109*°, *28'*; unde, hanc ultimam revera eſſe iuſtam ipſorum quantitatem, colligitur. Ex Cel. *Reaumurio* autem diſcimus, (vid. *Mem. ſur les Inſectes Tom. V.*) Cl. *Kænigium*, ipſius deſiderio ſactisfacturum, quæſiviſſe quantitatem huic angulo tribuendam, ut minimum ceræ ad favum eiusdem capacitatis requiratur, atque Geometriæ ſublimioris, quam quæ veteribus eſſet cognita, ope, per methodum nempe infiniteſimalium, reperiiſſe angulum quæſitum = *109*°, *26'*. Nos vero iam, principiis ſolius Geometriæ communis utentes, oſtendemus, angulum optimum pro hiſce rhombis ex hoc fundamento pariter prodire tantum, quantus reſultaret ex ſuppoſita æqualitate trium angulorum planorum, ſolidos modo dictos efficientium.

Repræſentent *GN*, *NM*, duo latera contigua hexagoni, hoc eſt, ſectionis favi, longitudini normaliter factæ. Favi latera non ſunt parallelogramma completa, ut *CGNK*, *BMNK*, ſed trapezia *CGNE*, *BMNE*, quibus in *E* inſeritur rhombus *CEBe*, punctum oppoſitum *e* in apice figuræ habens; adeo, ut tres eiusmodi rhombi, una cum ſex trapeziis, totum favum includere queant. Sit *O* centrum hexagoni, in quo ſint *CK*, *KB*, duo latera contigua; iungantur *CB*, *KO*, ſe ſecantes in *A*; unde ab *COB* = *CKB*, & *KE* = *Oe*, erit ſolidum *EBCK* = ſolido *eBCO*, adeoque ſoliditas favi erit eadem, ubicunque punctum *E* ſumatur in recta *KN*, datis nempe *C*, *K*, *B*, *G*, *N*, *M*, punctis. Inquiramus itaque, ubinam punctum *E* in recta *KN* capiendum ſit, ut area rhombi *CEBe*, una cum duobus trapeziis *CGNE*, *ENMB*, ſuperficiem conſtituat minimam? Ob *Ee* ipſi *BC* in TAB. Fig. 1, 2.

A nor-

A normalem, area rhombi erit $= AE \times BC$, trapeziorum autem $= (CG + EN) \times KC$, quæ ſimul conficiunt $AE \times BC + 2KN \times KC - KE \times KC$; unde, ob $2KN \times KC$ conſtantem, quærendum erit, quando $AE \times BC - KE \times KC$ ſit minimum? Quem in finem adhibeamus eandem methodum, qua alibi determinavimus maxima & minima in variis quæſtionibus, alia ratione magis abſtruſa communiter tractari ſolitis. (vid. *Treatiſe of Fluxions, art. 572*, &c.) Ponamus nempe, punctum L ita capi in recta KN, ut ſit $KL : AL = KC : BC$. In plano AKE centro A radio AE deſcribatur arcus ER, ſecans AL (productam, ſi opus) in R, fiant EV, KH, ipſi AR normales. Iam ob Δla ſim. LEV, LKH, LAK, erit $LV : LE = LH : LK = LK : LA =$ (p. hyp.) $KC : BC$. Hinc, prout E eſt vel intra K & L, (ut in fig. 1) vel extra, (ut in fig. 2) eſt $LH \mp LV$ $(= VH) : LK \mp LE$ $(= KE) = KC : BC$; unde utroque caſu fit $KE \times KC = VH \times BC$; ideoque quantitas propoſita $AE \times BC - KE \times KC = (AE - VH) \times BC = (AR - VH) \times BC = (AH + VR) \times BC$. Hæc autem quantitas, ob AH, BC, conſtantes, manifeſto eſt minimum, ſi $VR = 0$, hoc eſt, ſi E cadat in L. Ergo $CLBI$ erit rhombus, ad frugalitatem optimus, ſi $KL : AL = KC : BC$.

Iam, ob OK in A biſectam, $KC^2 = OK^2 = 4AK^2$, $AC^2 = 3AK^2$, $BC = 2AC = 2\sqrt{3} \times AK$; unde $KL : AL = KC : BC = 2AK : 2\sqrt{3} \times AK = 1 : \sqrt{3}$, ſeu $AL : AK = \sqrt{3} : \sqrt{2}$, & (ob $AK : AC = 1 : \sqrt{3}$) $AL : AC = 1 : \sqrt{2}$. Quare angulus CLA eſt talis, ut eius tang.: radium $= \sqrt{2} : 1 = 14142135 : 10000000$, ideoque eſt $= 54°, 44', 8''$; unde angulus rhombi optimæ formæ eſt $= 109°, 28', 16''$.

Ope Solutionis inventæ, porro facile diiudicari poteſt, quantum ceræ vi conſtructionis huius lucrentur apes. Si baſi non formam pyramidalem deſcriptam, ſed planam, tribuerent, tum præter parallelogramma $CGNK$, $BMNK$, completa, ſuperficies baſis foret $= 3CB \times AK$; quod vero actu formant, adæquat ſuperficie eadem parallelogramma $+ 3CB \times AH$; lucran-

crantur ergo $3CB \times (AK - AH) = 3CB \times AH \left(\frac{\sqrt{3} - \sqrt{2}}{\sqrt{2}}\right)$,

quod fere quartam efficit partem operæ, & ceræ impenſæ, qua opus habent præter id, quod ad complenda parallelogramma requiritur. Alia præterea accedere videntur commoda; maior nempe totius operis conſiſtentia, ac in largioribus hiſce angulis ſolidis ſeſe expeditius movendi commoditas.

Reſtat, ut angulos planos *CLB*, *CLN*, *BLN* inter ſe æquales oſtendamus. Inventum eſt ſupra $KL : AL = KC : BC = KA\ (= \frac{1}{2} KC) : AC$, unde $\Delta\Delta$ *LKA*, *LAC* ſunt ſimilia; quare $LK : AL = AL : LC = KC : BC = 1 : \sqrt{3}$, & $LC = 3LK$. In plano *CGNK* centro *L* radio *LC* deſcribatur ſemicirculus *DCP*, ſecans *KN* in *D* & *P*, iung. *CP*, *CD*, ſitque *LQ* ipſi *CP* normalis; unde erit ang. $CDK = QLP$, hinc $PQ : LQ = PC : DC = \sqrt{PK} : \sqrt{DK} = \sqrt{(LC + LK)} : \sqrt{(LC - LK)} = \sqrt{4} := \sqrt{2} = \sqrt{2} : 1 = AC : AL$. Ergo ang. $QLP = ALC$, $CLP = CLB$, ſeu angulus obtuſus rhombi *CLBl* eſt = angulo obtuſo trapezii *CLNG*; ideoque tres anguli plani, angulum ſolidum *L*, vel apicem *l*, efformantes, æquantur inter ſe. Unde manifeſtum eſt, quatuor angulos planos, ſolidum *C* aut *B* efficientes, pariter ſibimet eſſe æquales. Fig. 1.

Licet *Maraldus* angulos hoſce obtuſos circiter 110° menſurando invenerit; exigua tamen inter hunc & 109°, 28′, 16″, calculo rite elicitum, differentia, videtur aut mere accidentalis, aut difficultati tales angulos exacte menſurandi adſcribenda. Accedit, quod ipſe videatur admittere æqualitatem inter ſingulos angulos planos, apicem, & reliquos angulos ſolidos, ut ſupra diximus, includentes. Quod vero perexiguam inter noſtrum, & *Kœnigii*, angulum differentiam ſpectat, (qui primus Problema hoc conſideravit,) ea forſan unice in eo ſita eſt, quod ipſe non eouſque computationem perduxerit; nec de ea mentionem facere operæ foret pretium, niſi in gratiam praxeos induſtriorum horum inſectorum; quæ ideo nobis anſam

præbet, concludendi; ea generatim, & niſi particularis forma vel circumſtantia totius ædificii deviationem a regula depoſcat, actu favos ſecundum hancce formam, non quamproxime, ſed exacte conſtruere, ipſorumque proceſſum ab inſigni Geometriæ peritia haud perfectiorem proficiſci potuiſſe. Qua vero id ratione fiat, & unde mirus adeo in animalibus inſtinctus oriatur, altioris eſt indaginis quæſtio; interim notatu admodum dignum eſt talis inſtinctus exemplum, cum Problema ſuggeſſerit, a Mathematicis, licet in maximis minimisve copioſe verſatis, neglectum, & tale, quod communis Geometriæ limites tantum non excedere viſum eſt.

Operæ pretium erit, adhuc notare, ſi favi alius, quam hexagonæ, eſſent formæ, baſes autem pyramidalis, has oportere terminari non rhombis, ſed trapeziis, easque ideo minus regulares futuras, ipſis *OA*, *AK*, iam inæqualibus. Nec quoque conſtructioni adeo frugali, qualem deſcripſimus, locus eſſet, cum ſoliditas favi iam creſceret creſcente recta *KE*. Favi itaque cum ſint hexagoni, non ſolum reſpectu ſuperficiei ſunt capaciſſimi omnium figurarum regularium, nulla interſtitia inter ſe relinquentium; ſed & baſes admittunt omnium perfectiſſimas. Adeo exequendo id, quod certo reſpectu eſt optimum, ſæpe alia non præviſa obtinentur commoda; & quod maxime eſt regulare & concinnum, id ſimul deprehenditur utiliſſimum ac præſtantiſſimum.

DE OBELISCO CÆSARIS AUGUSTI E CAMPI Martii ruderibus nuper eruto, commentarius, Auctore ANGELO MARIA BANDINIO. Accedunt Clar. Virorum epiſtolæ atque opuſcula.

Romæ, 1750, fol. mai.
Alph. 2 plag. 12. Tabb. æn. 4.

Benedicto XIV eccleſiæ Romanæ ſummo epiſcopo, ſacrum hoc opus eſſe voluit auctor, brevi dedicatione, ſtilo lapidari eleganter exarata. Excipit illam præfatio, qua de hiſtoria obeliſcorum breviter, ex auctoribus, *Plinio* inprimis,

mis, exponitur. Partem illam Pliniani operis, in qua de obeliſcis ſermo inſtituitur, integram affert Noſter, ſecundum *Harduini* editionem, cui ad latus iunxit textum codicis MS. *Riccardiani*, qui dicitur, ſæculo VIII aut IX. exarati, cuius adhuc nemo omnium uſus eſt, qui Plinianas animaduerſiones prodidere. Subiungit etiam alias lectiones aliorum codicum MSS. qui in Vaticano aſſervantur, & Vindobonenſis cuiusdam, ſæculi, ut fertur, XIII.

Opus ipſum duabus partibus abſolvitur. In priore, & in præfatione, Latino ſermone auctor utitur, terſo & nitido, cui ad latus acceſſit patrium idioma, non minore elegantia ſe commendans. Textui notas ſubiunxit, quibus ille illuſtratur. Prior pars 22. capitibus continetur, in quibus, quæ de obeliſco Seſoſtridis dici potuerunt, non minus erudite, quam eleganter deſcribuntur. *Bandinius*, iuvenis adhuc, privati modo ſtudii cauſa, nonnulla huc ſpectantia collegerat. Poſtea, ut illa ederet, *Silvius Valenti*, R. E. purpuratus, ipſi auctor fuit. Primum Cap. I. p. 8.
caput de Seſoſtride, obeliſci Martii campi auctore, exponit, ubi, quæ in Herodoto inprimis, & Diodoro, de magno illo principe reperiuntur, accurate diſcuſſa reperies. Tum Cap. II. 4.
in tempus inquirit, quo exciſus fuerit obeliſcus, qua data occaſione non potuit non ſimul de tempore regni Seſoſtridis exponere. Chronologorum ſententias affert: ipſe non audet aliquid definire; licet in *Uſſerii* aut *Whiſtoni* magis, quam *Marshami*, inclinare opinionem videatur. Illud ſatis certum eſt, Seſoſtridis ætatem poſt A.M. 3037 aut poſt Troiani belli tempus, nullo modo referri poſſe. Nobis *Whiſtoni* arridet ſententia, Seſoſtridem eundem eſſe *Pharaonem* ſtatuentis, qui, dum Iſraelitas perſequeretur, in mari rubro periit; & ſic obeliſcus ille anno circiter mundi 2501 conſtructus eſt. Si locum quæras, ubi erectus fuerit obeliſcus, Cap. III. 8.
in urbe Heliopolitana factum id fuiſſe, quod ea Soli dicata eſſet, cui talia ſaxa vovebantur, ex eo etiam apparere Noſtro videtur, quod ex hac urbe Romam fuit translatus: ſic enim teſtatur Ammianus. Nec tamen inde ſequi, quod vult Noſter, ex epiſtola *Stuarti*, quæ finem operis facit, patebit. De ipſa

illa vetuſtiſſima urbe, quæ in ſacro textu On vocatur; quæque
eo fere in loco ſita fuit, ubi nunc urbs Cairi conſpicitur, & magna
ſcientiarum & artium fama inclaruit, paulo fuſius agitur; tum
& de Cambyſe, qui Heliopolin diruens, ſplendidiſſima quæ-
que, ut & obeliſcos, non tamen omnes, nec omnino, per-
Pag. 11. didit. Quale fatum obeliſcos illos tunc manſerit, qui Ro-
12. mam deportati fuerunt, Auctor non vult definire: Kirche-
rum tamen, & alios, redarguit, quod obeliſcum illum, de quo hic
agitur, vel non Seſoſtridis iuſſu exciſum, vel ſaltem non in-
tegrum eſſe, contendunt. De obeliſci materia quarto
Cap. IV. 13. capite agitur. Marmore tali conſtat, quale antiqui *πυρ-
ροποικιλον*, Pharonium, Syenitem lapidem; recentiores *grani-
te*, appellant. Ex tali lapide omnes Ægyptiorum obeliſci
facti fuerunt; & quorum diverſa eſt materies, alios populos,
14. inprimis Phœnices, auctores agnoſcunt. De hieroglyphicis
Cap. V. 15. notis obeliſco inſculptis dum agere Noſter inſtituit, præmit-
tit quædam de varia veterum ſcribendi ratione; & ſymbolicam
eſſe antiquiſſimam nobiſcum putat, quali non Ægyptii modo,
16. ſed Æthiopes quoque, & alii populi, Chriſtiani etiam primis
17. ſæculis, uſi fuerunt. Ille, de quo nunc agitur, obeliſcus,
talibus figuris plenus reperitur: quæ tamen, iniuria tempo-
23. ris, vel aliis de cauſis, magnam partem deletæ ſunt. Id ſo-
lum notatu dignum eſt, apicem minutiſſimis hieroglyphi-
cis ita eſſe ornatum, ut in eo totius obeliſci notæ repe-
titæ videantur, præter alias, quæ ſemel tantum occurrunt.
Harum figurarum plures in aliis obeliſcis non reperiuntur.
Cap. VI. Quid autem ſibi velint, arduum omnino eſt definire. Huius
24. 30. tamen obeliſci cuſpidem, conſecrationem Soli peractam præ
ſe ferre, atque opera ab Ægyptiis ſapientibus huic numini
attributa ſignificare; illos vero in obeliſco ipſo conſpicuos,
metaphorico atque allegorico ſenſu Seſoſtridis egregia facino-
ra, victorias, ac laudes, referre, veroſimile arbitratur. Nos, in
tanta rerum caligine, pedem quo figamus, neſcimus. Nunc, qua
Cap. VII. occaſione, quo auctore, & quomodo Romam delatus fuerit
31. obeliſcus, docemur. Factum id eſt iuſſu Auguſti, paulo poſt,
32. cum A. V. C. DCCCXXIV. Ægyptum redegiſſet; in cuius
faci-

facinoris memoriam numos etiam cuſos fuiſſe conſtat. Quo
modo deportatus fuerit, non quidem omnino determinari
poteſt: qua tamen id ratione fieri potuerit, a Plinio docemur, Pag. 33.
qui, quomodo Nectabis obeliſcum Ptolemæus Philadelphus
Alexandriam importaverit, ſcriptum reliquit. Arguitur in no-
tis *Harduinus*, qui pro *Callixeno*, apud Plinium, *Calliſthenem*
repoſuit. Si alios Plinio ſcriptores iungimus, apparet, Augu-
ſtum, aliosque Imperatores, obeliſcos primum Oſtiam, deinde 37.
ad Romanum portum, navibus omnino maximis detuliſſe. In
notis, de his portubus & navibus pluribus exponitur. Utrum
obeliſcos, adverſa Tiberi, iisdem navibus, an aliis ad hanc
rem conſtructis, Romam importaverint, Noſter non audet
definire. Plinium vero ſic ſupplet: *cum alia ſubiret cura* 39.
navium, quæ Tiberi obeliſcos ſubveherent, has conſtruere tenta-
runt, forma & magnitudine ad inſtar earum, quibus per Ni-
lum ad mare devecti fuerant: quo experimento patuit, non
minus aquarum huic amni eſſe, quam Nilo. Sine neceſſitate, Cap. VIII.
hæc omnia, ut putamus. Tum quo in loco, quomodo, & quo
tempore, Auguſtus ſuos erexerit obeliſcos, diſquiritur. De
modo, quo erecti fuerint, nonniſi coniecturæ afferri poſſunt.
In campo Martio illum, de quo hic ſermo eſt, obeliſcum
fuiſſe poſitum, iam antea dictum eſt. De campo illo paulo
fuſius agitur. Quod ad tempus attinet, A. V. C. DCCXLIV. 42.
cum tertia vice clauderet Iani templum Auguſtus, factum
hoc fuiſſe, argumentis probatur ſatis firmis. Inſcriptionis, Cap. IX. 44.
in obeliſci baſi ab Auguſto inſculptæ, illuſtratio nunc ſequi-
tur. Similis omnino hæc inſcriptio illi eſt, quam alteri obe-
liſco, qui nunc ante portam Flaminiam aſſurgit, Auguſtus
appoſuit, quamque interpretatus eſt *Ioſephus Caſtalio, Tomo*
IV. Gravii. Singula verba Noſter explicat ſtudioſe, ut non
eruditis modo, ſed & tironibus uſui eſſet. De vocis tamen
imperatoris uſu & ſignificatu, quædam affert non adeo vul-
garia, uti illud: neminem fortaſſe ante Iulium Cæſarem ſe 49.
paſſum eſſe appellari cognomine imperatoris poſt trium-
phum, multoque minus illud iterare auſum fuiſſe. Illud 54.
etiam, quod de iis, qui litteris vocalibus imponebantur, apici- Cap. X. 55.

bus diſputat, lectu eſt digniſſimum, cum ante ipſum nemo
Pag. 61. hanc rem tanta ſollertia perſcrutatus fuerit. Palam eſſe dicit, veteres non tam vocalium ſonos, iuxta earum productionem, aut correptionem, quam iuxta earum uſum, & geneſin, protuliſſe; & talibus ſignis rudem inprimis populum non raro
Cap. XI. 64. indiguiſſe. Capite IX. in altitudinem obeliſci inquirit. Auctores de ea non conveniunt. Diodorum, qui CXX. cubitos illi tribuit, corruptum exiſtimat: Plinium vero feliciter emendat, ope codicum, Riccardiani, & Laurentiani, quos Harduino ſcrutari non contigit, & e quibus patet, Plinium XXCV pedes, non CXXV, ſcripſiſſe. Eandem lectionem habere codicem Venetæ bibliothecæ, ex epiſtola *Poleni*, parti huius
65. operis ſecundæ inſerta, cognoſcimus. Ceteros Auctores, aut baſin comprehendiſſe putat, aut pedem a Pliniano diverſum adhibuiſſe. Tandem Noſter ipſe, Statiliano, quem dicunt, pede dimenſus eſt obeliſcum, & altitudinem eius, præter baſin, invenit pedum circiter LXXV. ſimul & de menſuris
Cap. XII. 63. antiquorum, pede inprimis Statiliano, commentatur. Si quæras, ad quem uſum, & a quo redactus fuerit obeliſcus, opera *Facundini* mathematici id effectum fuiſſe Noſter arbitratur, ut pro meridianæ ſtilo uſurparetur: non tamen ſtatim de ea re cogitatum fuiſſe, ſed interiecto aliquo tempore. De variis horarum & dierum apud veteres menſuris deinceps diſ-
Cap. XIII. ſeritur: quæ nunc quidem ſatis nota ſunt. De pila in vertice
73. obeliſci copioſe exponit A. & *Pigafetta* alius ſphæræ obeliſco Caii impoſitæ adiungit deſcriptionem. Illud autem a nobis minime eſt prætereundum, alium Plinii locum, e codicibus,
76. Riccardiano & Laurentiano, feliciter a Noſtro eſſe reſtitutum. Legitur in omnibus editionibus, ſi illam, quam *Harduino* debemus, excipias: *Digna cognitu res, & ingenio fæcundo. Manlius mathematicus apici auratam pilam addidit. Harduinus* expungit vocem *Manlius*. In dictis codicibus clare: *Digna cognitu res, ingenio Facundini liberti mathematici. Is apici auratam pilam addidit.* Forſan ex *FacundiN' L. Manlius* effictum eſt a librariis, quod Manlii nomen eſſet notius. Nam in codice Laurentiano invenitur: FACUNDIN' L.

cum

eum in codice Riccardiano binæ voces integræ conſpiciantur. Quæ cauſa fuerit variationis obeliſci, de qua Plinius loquitur, determinare non adeo facile eſt. Noſtro videtur, totius molis fundamento, quod vel inundationibus Tiberis, vel terræ motibus, aliquantiſper ceſſerat, hoc eſſe tribuendum. Nobis Cel. *Euleri* ſententia magis arridet, qui variationem a Plinio indicatam, in Epiſtola parti alteri inſerta, omnium optime ſic explicat, ut ſecundum Calendarium Iulianum intelligendam eam putet, ita, ut aberratio anni Iuliani, a vero ſolis motu, iam tum nota fieret. Poſt Plinii tempora neglectus omnino fuiſſe obeliſcus videtur. Quando vero, & cuius opera, fuerit everſus, vix ac ne vix quidem poterit definiri. Nec a Chriſtianis, nec terræ motibus, nec Gothorum ante Totilam, furore, effectum hoc fuiſſe, ex re ipſa, & Auctorum monimentis, efficere Noſter ſtudet, Totilam A. C. 546. ſolum huius facinoris inſimulans. Viciſſitudines Romæ, ut hoc probatum det, copioſe deſcribit: ſed ne ſic quidem res in aprico videtur collocata. Id ſolum conſtat, hominum opera everſum fuiſſe, cum vectium & ferramentorum veſtigia, quibus deiectus eſt, exiſtant in infimæ partis, quæ baſin ſpectant, lateribus; quale quid in aliis quoque obeliſcis obſervavit *Michael Mercatus*, in ſuo de obeliſcis opere. Poſt ruinam non omnino datus fuit oblivioni campi Martii obeliſcus: a pluribus enim memoratur inde a Seculo VIII Scriptoribus. Nec tamen de uſu eiusdem quidquam reperitur. Quam A. C. circiter MD effoſſam fuiſſe horologii partem ſcriptores tradunt, de meridiana huius obeliſci eſſe intelligendum, Noſter recte putat. A. C. MDII, pars obeliſci ruinis obruti primum fuit detecta, ſub Iulio II Pontifice, cum tonſor quidam, in hortulo ſuo, fodiendæ latrinæ cauſa, terram effoderet: mox tamen rurſus coopertus fuit, quod bellis impeditus pontifex, animum ad erigendum eum applicare non poterat. Secunda vice detectus fuit A. C. MDLXXXVII, Xyſti V tempore: ſed quod igne ferroque exciſus reperiebatur, papa ab erigendo illo abſtinuit. Alexandro etiam VII. tale quid in mentem veniſſe, ex *Athanaſii Kircheri* epiſtola hucusque inedita

Cap. XIV. pag. 77. 81. Cap. XV. Cap. XVI. 82. 89. Cap. XVII. 94. 95. 97. Cap. XVIII. Cap. XIX. 100.

Pag. 102. dita cognoſcitur, quæ in notis integra cum lectore communicatur. Ultima tandem vice A. C. 1748. detectus fuit, ſex
Cap. XX. circiter cubitos infra urbis ſolum depreſſus, & in quinque fruſta
103. diffractus. *Nicolaus Zabaglia*, quem ſenem Roma nuper amiſit, homo litterarum omnino expers, & vix animi ſui ſenſa verbis exprimere valens, magna tamen ſagacitate præditus artifex ille fuit, qui, machina quadam inventa, quæ ſua tantum ſimplicitate ſe commendat, & hic poſt præfationem aeri inciſa reperitur, erexit obeliſcum. Machina cum omni apparatu deſcribitur, &, qualis ſitus obeliſci fuerit, antequam
105. erigeretur, verbis architecti *Thomæ de Marcis* indicatur. Inſcriptio in eo loco poſita fuit, ubi obeliſcus detectus fuerat,
107. quæ, una cum epitaphio *Nic. Zabagliæ*, integra hic inſeritur.
Cap. XXI. Tandem de iis agitur, qui obeliſcum pro horologio ſolari
108. ſtetiſſe affirmarunt, eiusque uſum monſtrare conati ſunt; inter quos primas tenent *Iac. Ziegler*, in Explanationibus Pli-
110. nianis, & *Iac. Maſius* apud *Kircherum* de obeliſco Pamphilio. Prioris opinio ſe ipſam evertit: alteram ſecuti ſunt plerique
Cap. XXII. usque ad noſtram ætatem Auctores mathematici. Noviſſime,
113. celeberrimi, & rerum mathematicarum peritiſſimi viri, pro meridianæ potius, quam horologii uſu, obeliſcum inſerviiſſe ſatis luculenter oſtenderunt, quorum epiſtolas & diſſertationes, alteri huius operis parti inſertas integras reperies.

Primum locum occupat epiſtola *Io. Poleni*, qui oſtendit,
Cap. II. de longitudine ſolum illius ſpatii Plinium loqui, quæ extenderetur ad excipiendam ab integra altitudine umbram meridianam ſexta hora, id eſt meridiana; nec, ubi de ſolariis ſermonem inſtituit, de huius, quale volunt, præcipui ſolarii arti-
Cap. IV. ficio mentionem facere, nec de pluribus horis dicere, ſed de una tantum ſexta: ex his patere, meridianam potius, quam horologium, aut ſolarium, a Plinio fuiſſe indicatam. Quæ
Cap. X. affert alia, iam a Noſtro fuerunt occupata. Addit tamen, metalli aliquam virgam, qua ſuſtentata fuerit aurata pila, fulminibus incurvari, & ſic variationes produci potuiſſe. Excipit
Cap. XI. hanc epiſtolam alia *Io. Alb. Columbi*, qui de dictæ variationis
Cap. XIV. cauſa pauca præcipit, *Bandinii* ſententiæ adhærens. Fuſior eſt in

in explicando Plinii loco *Roger. Ioſeph. Boſcowich*, Soc. Ieſu, qui iuſtum parat volumen, quo veterem illuſtrabit villam in Tuſculano ſui collegii fundo, Ruffinellam vocant, Sanhettæ olim familiæ rus, paucis abhinc annis detectam. In partes tres ſuam partitur diſſertationem vir eruditiſſimus. Primo loco non de horologio, ſed de meridiano ſolum, locutum eſſe Plinium ita oſtendit, ut nulli amplius dubio locus relictus videatur. Concinnata ſeries argumentorum non facile compendium admittit. Addit, *Io. Franc. Oliverium*, ſecretarium & œconomum, ut aiunt, fabricæ D. Petri, de tam egregio obeliſcorum uſu Romano reſtituendo, conſtructa in vaticani area meridiana linea, cogitaſſe, cuius gnomon eſſet obeliſcus ille, quem ibidem Sixtus olim V. erexit: ſed binos fontes deſcribendæ meridianæ ductum interrupiſſe. Tum de illa, quæ addita fuit apici, aurata pila ſermonem inſtituit, & tandem de variatione obſervationum, quæ huc pertinent, diſſerit. Sive in ſolis motu, ſive in telluris ſitu, mutationes aliquas accidiſſe veritati non incongruum putat; & fieri tale quid etiam num poſſe, ſua ipſius experientia probat, illam fulciens ſententiam, quæ & nobis adhuc animo hæret, & Newtonianæ principiis philoſophiæ maxime conſentanea reperitur. Sequuntur epiſtolæ *D. Octaviani Cametti*, & *Iacobi Marinonii*. Hic, dum abſurdam eorum vocat ſententiam, qui polorum diurnæ vertiginis in tellure mutationem, cauſam variationis in uſu obeliſci obſervatæ fuiſſe arbitrantur, durius ſane loquitur, quam res poſcebat. Nec enim ignorat vir doctiſſimus, noſtris temporibus, poſt accurate inſtitutas obſervationes & experientias, compertum omnino eſſe a pluribus, tales mutationes fieri poſſe, & factas etiam eſſe. Ill. *Scipio Maffeius*, in ſua, quæ ſextum locum occupat, epiſtola, putat, obeliſcos apud ipſos Ægytios in uſum inveniendæ meridianæ lineæ inſerviiſſe, & pilas iam tum iis fuiſſe ſuperimpoſitas. Multiplici utrumque, ut ſolet, eruditione illuſtrat. Plinium ſic emendat: *cui par fieret umbra Romæ brumali die ſexta horæ. L. A. Muratorii*, *de Boſe*, *Euleri*, & *Chriſtiani L. B. de Wolff*, nunc in medium

[Margin notes: Cap. XXV. — Cap. XXVI. — Cap. XXX. — C. XXXV. — Cap. XLII. — Cap. XLIV. — Cap. XLV. — Cap. LI. — Cap. LXI.]

Cap. LXII. dium afferuntur epiſtolæ. *Heinſius* noſter V. Cl. addit, veriſimile ſibi videri, in regione regularum ad lineam meridianam, ſeu ad ſtratum lapidem adiunctarum, applicatam fuiſſe aliam pilam, pilæ auratæ in apice obeliſci poſitæ æqualem, eum in finem, ut prior poſterioris umbram directe excipere poſſet. Eidem *Heinſio* noſtro debemus diſſertationem hic adiunctam, *Io. Chriſtoph. Mulleri*, præſide *D. Io. Guil. Bayero* A. MDCCVI.

Cap. LXIV. de hoc obeliſco in Noricorum Univerſitate habitam. In menſura obeliſci, & eius uſu, occupatur, & cum auctoribus

C. LXVIII. præcedentium epiſtolarum ſatis conſentit. Sequitur *Pariſienſis academiæ humaniorum litterarum & inſcriptionum* reſponſum, quo negatur omnino, mathematicum, Manlium perperam dictum, omnium primum campi Martii obeliſco, pilam, ad umbram in ſemet ipſam colligendam, addidiſſe.

Cap. LXX. Hanc excipit notitia cuiusdam anonymi hiſtorica, de campi Martii obeliſco, Benedicto XIV. ante obeliſci erectionem ex-

C. LXXIII. hibita. Finem operis facit epiſtola *Iacobi Stuart*, Angli, qui, dum erueretur obeliſcus, præſens omnia oculis ſuis ſollicite perluſtravit. Laterum obeliſci declinationem graduum

C. LXXIV. 15. in occidentem invenit. Omnes obeliſci partes diligenter

C. LXXIX. dimenſus eſt, & a ſuprema eius cuſpide ad baſin ſtylobatæ inſidentem invenit Anglicanos pedes 71. uncias $5\frac{1}{2}$ accurate: altitudo autem ſtylobatæ erat accuratiſſime quinta illius altitudinis pars, nimirum pedum Anglicanorum 14. $291\frac{2}{3}$. Se-

Cap. LXXX. cundum pedis veterum Romanorum menſuras, quales adhuc variæ lapidi inciſæ extant, pedes tales 82 cum dodrante, quam proxime continet obeliſci altitudo. Hinc Plinius XXLII, non CXXV, ſcripſiſſe putatur. Diviſa longitudine particularum Pariſienſium $96587\frac{61}{72}$ per $73.\frac{3}{4}$: prodit menſura pedis $1309\frac{787}{1062}$. Iam vero hæc menſura ita congruit cum *Capponiana* illa $1309\frac{5}{72}$, ut pro eadem fere aſſumi poſſit: pes au-

C. LXXXI. tem ille *Capponianus* reliquis omnibus, ipſo *P. Revillas* teſte, eſt nitidiſſimus, & omnium optime conſervatus. Palmos

Cap. LXXXVII. Ægyptii cubiti 250, ſive cubitos 41, palmos 4, altitudo noſtri obeliſci continet, aſſumta cubi menſura pedis Anglicani $1.\frac{715}{1000}$, quippe quæ omnium eſt accuratiſſima. Hinc *Diodorus*

rus, qui huic obeliſco tribuit cubitos CXX, non ita ſcripſiſſe putandus eſt: ſed XL. Et quid veroſimilius, quam quod librarius *εκ* pro *μα* ſcripſerit? Ad uſum obeliſcorum progreditur vir diligentiſſimus, eosque, cum pyramidibus, aſtronomiæ inſerviiſſe primis temporibus, licet poſtea ad luxum quoque adhibiti fuerint, arbitratur, rationibus fultus non contemnendis. Qua ratione illud fieri potuerit, docet; immo exiſtimat, propter annum Ægyptiacum, motui ſolis non correſpondentem, & propter Nili inundationes, neceſsarium fere fuiſſe talem uſum. Cap. XCI. Tandem mirum in modum, mathematicis, & aliis rationibus adductis, facit veriſimile, non in urbe Heliopoli: ſed Thebis, erectos fuiſſe illos, de quibus nunc ſermo eſt, obeliſcos. Cap. XCV.

TRATTATO DELLA SFERA, &c.
hoc eſt,
TRACTATUS DE SPHÆRA, ET INTRODUCTIO ad Navigationem, in uſum nautarum, Auctore IOANNE PAGNINO, Hydrographiæ Profeſſore Melitenſi ſub ſacra religione Hieroſolymitana.

Venet. anno Iubilæi 1750, impreſſ. Io. Bapt. Recurti, 4 mai. Alph. 1 plag. 8. Tabb. 27.

Satis ſuperque iam docet ipſe titulus, *Operis* præſentis inſtitutum. Introductio nimirum eſt ad artem navigandi, & quidem eam partem, quæ eſt aſtronomica, & a ſphærica doctrina potiſſimum pendet. In *duas* itaque *Partes* opus diſpeſcitur, quarum *prima* de ſphæra, *altera* de ipſa navigatione, agit. Poſt præmiſſa generalia, ad ſphæræ cognitionem neceſſaria, primo de tellure, circulis variis ad eam pertinentibus, ipſiusque menſura tractatur. Dein explicatur motus ſolis, & ſolutio problematum huc ſpectantium. Porro de fixis, & planetis, eorumque motu & phænomenis, nec non de mundi ſyſtematibus, agitur. Exponuntur deinceps affectiones ſphæræ cœleſtis & terreſtris, e præcedentibus reſultantes; cum doctrina ventorum, & pyxidis magneticæ. Ultimum *Caput* circa obſervationes longitudinum & latitudinum verſatur, ubi traditur

ditur inſtrumentorum huic uſui inſervientium conſtructio, & correctio, ipſorumque ad definiendas latitudines applicatio, denique præcipuæ inveſtigandarum longitudinum methodi. In *altera* de arte nautica *Parte*, primo docetur curſus navis varius, inprimis autem Loxodromiæ natura & proprietates, ac problemata ad eam ſpectantia. Hinc Quadrantis reductionum conſtructio & uſus explicantur. Traditur dein methodus curſum navis æſtimandi, varias correctiones in præcedentibus adhibendi; doctrina fluxus & refluxus maris, eiusque potiſſimum in portibus vel oris ſtabilitas. Denique perhibetur conſtructio mapparum hydrographicarum, ſecundum varias conditiones deſcribendarum, ipſarumque uſus ad reſolvendas quæſtiones; cui finem imponit modus formandi diarium nauticum, nec non delineandi incharta figuram portus, oræ, & ſimilium, e duabus nempe ſtationibus, ope pyxidis magneticæ. Ex allatis facile patet, nulla alia in præſenti *Tractatu* contineri, quam quæ vulgo in omnibus eius tenoris curſibus pertractari ſolent. Sed nec inſtituti ratio aliter voluit; ſuoque propoſito cenſendum eſt ſatisfeciſſe ſcriptum, quo omnia bono ordine, debitaque cum perſpicuitate exponuntur. Atque iſtud hic factum esſe, merito laudamus.

NOUVELLES REMARQUES SUR LA LITHOtomie, &c.

hoc eſt,

NOVÆ OBSERVATIONES DE LITHOTOMIA: item de ſeparatione penis & amputatione mammarum. Auctore M PAULUCCI, Chirurgo, Academico Florentino, Maieſtatis Imperialis Alumno.

Pariſiis, 1750, octavis, plag. 14, tab. æn. V.

Cum variæ ſint calculum ex veſica trahendi methodi, in eo potiſſimum diverſæ, quod varius in veſica locus ſit, qui, hac vel illa ratione ſecantibus, incidendus eſt; ideoque primarium illud Auctori viſum eſt eſſe, quo pelvim in varias regiones, inque varia divideret triangula, ut liquido conſtare poſſit, quæ veſicæ pars, qui muſculi, quæ vaſa obveniant, ſi hæc vel illa præ-

præoptetur methodus. Depicta hunc in finem & lineis diviſa pelvis eſt, figura ſingulari; reliquas ſtudio omiſſas nunc eſſe declarat in prologo. Quamvis enim pro variis, quæ definiri nequeunt, circumſtantiis, veſicæ forma, & ad externas partes lithotomo incidendas relatio, plurimum variet, prouti aliter aliterque veſica repleta, & ſic plus vel magis expanſa eſt, vel prouti inteſtina, maxime rectum, veſicæ ſitum mutant, & prouti inter ſecandum, ad ſitum ægri, eiusque ætatem aliquid redit; minus tamen errorem committendi periculum eſt, ſi pelvis chorographia, quæ ſemper conſtans eſt, ſubductis ad hominem rationibus, mente teneatur firmiter. Negatur, veſicæ aliquem ſphincterem proprium datum eſſe, qui incidatur, ſed carnem eam, quæ collum veſicæ ſtringit, ab ani ſphinctere oriri, & ſtrictius veſicæ cervicem amplecti, aſſeritur. Determinatur triangulum aliquod, *vacuum* Auctori dictum, in quo nihil ſit, quod offendi poſſit præter cutem, pinguedinem, muſculumque forte transverſalem, nec hunc quidem ſemper, præter etiam veſicam eiusque tumorem, qui compreſſo abdomine inter ſecandum eminet. Evitandæ autem ſunt haud minimæ diametri arteriæ, quæ, læſæ, magnam omnino ſanguinis vim funderent, illa ſcilicet *Iſchio cavernoſa*, quæ in ſectionibus calculi ad imam veſicam ſpectantibus, & illa *hypogaſtrica*, quæ obvenit, ſi ſupra pubem veſica inciditur. Ut omnibus paulo clarius conſtaret, qualis veſicæ pars, in omnibus illis ſecandi modis, qui hucusque inventi ſunt, cultello ſubſit, terminos Græcos invenit Auctor, qui locum ubi incidendum eſt, ſignificant. *Hypocyſteotomiam* vocat ſectionem calculi omnem, qua vulnus in ima veſicæ, & illa, quæ rectum inteſtinum reſpicit, parte, infligitur. *Epicyſteotomia* illa eſt inciſio, quæ ſupra os pubis fit, quorſum etiam illam refert, quam *Fourbert*, *Gallus*, in *Nouvelle methode de tirer la pierre de la veſſie* 1743 propoſuit. Ille enim quamproxime ad oſſium pubis ſymphyſin incidit veſicam, ſupra eius collum, & ita quidem proſtatas haud vulnerat: aſt, arteriam Iſchio cavernoſam ne offendat, maximum incurrit periculum. Ex illis, quæ ſub veſica fiunt ſectionibus, illa Celſiana antiquiſſima, *Urethrotomia* eſt unice, dum bulbus eius inciditur, & calculus talis ducitur, qui vel in cre-

cervice veſicæ, vel haud procul abinde eſt, & ita ſe gerit, ut poſtquam digitum ano immiſit chirurgus, propelli verſus vulnus poſſit, quæ methodus pueris magis commoda quam adultis eſt. Quodſi autem, præter urethram, etiam veſicæ collum inciditur, *Urethrocyſteotomia* celebratur. Vix potuit illa antiqua Celſi methodus, quæ ad usque Guidonis de Cauliaco tempora exercita fuit, in ſolius urethræ vulnere conſtitiſſe; ſi enim grandiuſculus & faba maior calculus eſt, educi ille, niſi collum veſicæ graviter affligas, haud poteſt. Steriles evaſiſſe illos, quibus ita calculus ſectus fuit, *Aetius* refert; neque enim aliter fieri poteſt, quam ut veſicularum ſeminalium oſtia, poſt tale vulnus, coaleſcant penitus. Parum ſane ab antiqua illa differt recentior, quam *Ioannes de Romanis* ſub initium Seculi XVI exercuit, *Marianus autem Sanctus Barolitanus* perpolivit, &, *de Lapide veſicæ per inciſionem extrahendo*, libello, Venet. 1535, deſcripſit, unde etiam ab eius nomine *Mariana* dicta fuit. Quamvis autem urethra incidatur hac ſectione, introducto ante cathetere ſulcato, veſicæ tamen collum, niſi parvus calculus eſt, intactum manere nequit, quin laceretur peſſime tenaculis, ad magnum illum apparatum pertinentibus; nec novum hoc eſt, cum etiam Avicenna, tenaculis, ad confringendum educendumque calculum uti iubeat. Penitus ergo deſeruerunt hanc methodum recentiores, nec niſi tunc, ubi ſubingreſſus in urethram calculus fuit, exercita eſt ab *Heiſtero* & *Morando*. Cum aliquando *Petrus Francus*, maiorem, quam qui urethra educi poſſet, calculum exſcindere vellet, nec quicquam, urethrotomia, proficeret, epicyſteotomiam, aut illam hypogaſtricam, qua ſupra oſſium pubis ſynchondroſin veſica inciditur, inſtituit. Hæc una huic ſectioni ineſt difficultas, quod urinæ, per vulnus, in celluloſum peritonæi contextum, effluant, & pernitioſiſſimum pus ibidem excitent. Ingenioſiſſimus *Paullucci* hanc mendam correcturus, ſequens proponit auxilium. Dilatatorium invenit duplici crure per elaterem diſtento conſtans. Cruribus ſericum molle prætexit: hoc apertum ſervatur vulnus. Deinde ubi calculus vulnere extractus, & ſpongia tenui, quam flexile manubrium ſuſtinet, exterſa penitus veſica eſt, introducitur

Digitized by Google

tur per vulnus cannula, intra quam acus eſt triquetra. Hæc verſus tuber oſſis, & illum locum, ubi lateralis calculi ſectio inſtitui ſolet, adigitur. Si cannulæ os tactu chirurgus percipit, ſecure compunget; etiamſi autem tactui obvium illud non eſt, adigere tamen abſconditam intra cannulam acum triquetram poteſt, directioni confiſus, qua inſtrumentum cum tubere iſchii mente æquat. Transfoſſa acu foramen relinquitur, per quod, eiusdem cannulæ miniſterio, flexilis ex argenteo filo fiſtula induci, inque vulnere relinqui poteſt, quo hac artificiali urethra, urinæ fluant, donec & ſummum vulnus coaleſcat, & urethra ſuo fungi incipiat officio. Conſulit etiam, ſummum vulnus, ſutura nodoſa, comprehenſis ſimul muſculis, ſuere, & veſicæ vulnus abdominalibus carnibus adglutinare. Verum conſultius eſt, infra ſecare veſicam. Deſcribitur urethrocyſteotomia *Morandi* & *Fagelii*, qui, poſt urethræ vulnus laterale ſupra proſtatas factum, veſicam ipſam vulnerare haud verentur, deinde extracto calculo cannulam in vulnere relinquunt, ne illud, ubi glutinatum eſt, ſub cicatrice ulcus alat, quæ lateralis ſectionis menda eſt. Adiiciuntur hiſtoriæ operationum, quibus calculi exſecti fuerunt. Alter libellus, qui prioris ſequela eſt, continet varias operationum hiſtorias, quæ penem virilem, mammamque muliebrem attinent. Si cancer glandem penis deſtruxit, atque illud, quod putridum eſt, a ſano ſeparari oportet, totus penis, introducta ante in urethram cannula argentea, fortiterque adducto lato filo, ſtrangulatur in parte ſana. Emoritur quidquid infra ligaturam eſt. Febris etiam accedit, quam venæſectio lenit. Inducta cicatrix corpora ſpongioſa præcludit; urethra, immiſſo cereo, dilatata eſt. Præfert tamen Auctor amputationem, cum tantum ex hæmorrhagia periculum haud ſit, quæ, compreſſo verſus ſymphyſin oſſis pubis utroque penis corpore, facile ſiſtitur. De mammarum, quas cancer invaſit, exſtirpandarum rationibus, multa adducta ſunt utiliter, præter enim exempla, regulæ adiectæ ſunt practicæ. Veluti artis ignorantiam prodit, reſolvere velle tumores mammæ in durum corpus elatos, omnique vita deſtitutos: ita temeritatis eſt, recentes tumores exſtirpare velle propediem, quos ſpes ſupereſt diſcuti interno-

norum

norum medicamentorum uſu, poſſe. Eſt in utroque libro vaſta eruditio, antiquarum ſententiarum ſuppellex, & doctrinarum inſignis perſpicuitas.

D CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIG, PHYSIOlogiæ P. P. Ord. Colleg. B. M. V. Colleg. & Soc. Reg. Boruſſ. Scient. Sodalis, Inſtitutiones Pathologiæ, Prælectionibus Academicis accommodatæ.

Lipſiæ, ex officina Gleditſchiana, 1754, 8.
Plag. 12.

Laudatum Virum, poſtquam ille, doctrina, ſcriptis, fama, & vitæ academicæ celebritate, iam ſatis inclaruit, laudare velle, ſupervacaneum eſt, quando novi eius labores ſcholaſtici, quos brevi ſcriptione nunc adumbrabimus, diſerte loquuntur. Animus *Celeb. Autoris* erat, primas doctrinæ de morbis ducere lineas. Igitur hoc ſibi agendum ubique propoſuit, ut ſtatum hominis *ægroti* ad illum *ſani* æſtimet, eandem in conſtituendis morborum ordinibus ſeriem, quam illa eſt, qua actiones ſani exponi in phyſiologia ſolent, ſervaturus. Quantum homo ægrotus, ab actionum ſuarum integritate recedat, *Parte prima*, quæ *Noſologia* eſt, exponitur. Hæc de morbis in univerſum agit, aſt ſymptomatologia exponit de ſingulis. Tunc ægrotare ut plurimum dicuntur homines, cum in actionibus univerſalibus aut particularibus notabiliter deficiunt; ſi qui enim ex cauſa individuali cito fatigantur, non tam ægroti quam debiles appellari ſolent. Morbus impedimentum actionis eſt ex cauſa obſiſtente, & efficiente, quo minus agere organa poſſint, involvens conditiones corporeas, præter naturam mutatas; etiamſi enim omnes morbi per corporis leges mechanicas explicari nequeant, quando animæ operationes læduntur; aliqua tamen ſemper, cum ſanare intendimus, aſſumenda mutatio corporis etiam in illis, quæ animam impediunt, ægritudinibus, eſt, uti ſanguis atrabiliarius in melancholia & mania. Differentiæ mor-

morborum eſſentiales illæ ſunt, quæ in partium corporis noſtri, vel ſimul, vel ſeorſim affectarum, diſcrimine ponuntur. Sunt igitur aliqui morbi, quorum idea plus ad fluidorum mutatorum indolem revertitur; fluidorum *quantitas* & *qualitas*, formam morbi quandoque ſiſtit. Quantitatis eſt, deficere eo usque, dum actio langueſcat, quod eſt *κενεαγγία*, abundare eo usque dum hoc ipſum fiat, quod eſt *πληθώρα*. Hæc triplex eſt, *obeſa*, *debilis*, *cacochymica*. Cum fluidorum craſis a naturali aliena eſt, *cacochymia* in univerſum ſtatus ille dicitur, quæ triplex eſt, *ſpiſſitudo*, *tenuitas*, *acrimonia*. Spiſſitudo duplex eſt, pituitoſa atque atrabiliaria. Acrimonia non, niſi in ſalibus, quærenda eſt; erit ergo *acida*, *alcalica*, atque illa, quæ ex oleis alcali iunctis naſcitur, *rancida*. Poſſent & aliæ vix definiendæ eſſe acredines, quæ tamen ex prioribus, mixtis, naſcuntur. Solidæ partes ideam dominantem morbi ſiſtunt, cum vel niſus illarum erga ſe ſuaque fluida, atque ille, vel excedens, vel deficiens, cumque cohæſio illarum læſa eſt. Hinc fibræ rigidæ atque laxæ notio, quæ ſpaſmum & debilitatem exponit. Cum laxum aliquid eſt, eius cavitatem auctam eſſe oportet, *ἀναςομώσει*, ſi ora extrema vaſis dilatata; *διαπηδήσει*, ſi membranæ coercentes ſuis liquidis perviæ; *διαιρέσει*, ſi canales tota ſua fabrica diviſi, ſunt. Cum autem aliquid ſtrictum eſt, cavitates canalium imminuti erunt. Hoc vario modo efficitur; cum tranſituro liquido vaſa non ſatis patent, ſolius diametri vitio, *ἔμφραξις* eſt; quando tumor vicinus vas comprimit, *θλίψις*; ſi parietes vaſis tumnent *ςενοχωρία*; ſi humores vaſa prætereunt, a collateralibus abrepti, & vaſa deinde concidunt, *συνίζησις* eſt. Ex his omnibus naſcitur *σύμφυσις*, cum vas in ſolidam fibram concrevit. Hos morbos, utpote in minimis fluidis ſolidisque naturam poſitam habentes, *ſimilares* appellant. Ex quibus, aggregatis, fiunt morbi partium compoſitarum, viſcera & organa conſtituentium; horum morborum, quos propterea *organicos* appellant, conceptus, ex fabrica læſa, ex motu fluidorum per ſolida læſo, horum copia, inopia, atque indole depravata, ſiſtitur. Humor ſpiſſior in anguſta vaſa ductus, *obſtructio;* ſangnis ruber in ſeroſa ac lymphatica vaſa compulſus omnis, irruente a tergo

ſanguine, per vim vitæ, renitente ſpaſmo, *inflammatio* appellatur. Sanguis extra vaſa, *ecchymoſis*; ſerum aberrans, *hydrops*; aer in cellulas egreſſus, *emphyſema* dicitur. Sunt & aliæ differentiæ, accidentales ideo dictæ, quod a cauſa ipſa actionem impediente haud deſumuntur; magni tamen ubique momenti ſunt. Præ ceteris attendendum diſcrimen eſt *Idiopathiæ*, cum pars ex ſe ipſa; *Sympathiæ*, cum ex conſenſu, pars afficitur: nec minoris momenti eſt ſcire, an aliquis morbus tempore prior ſit, quæ *protopathia*, an poſterior, aut ex priore natus, quæ *deuteropathia*. Illa quoque, ut alias prætereamus, magni facienda eſt diſtinctio, quando morbi, duratione ſua, diſcrepant, ſuntque *acutiſſimi*, *acuti*, *chronici*; vel cum illi temporum ſuorum ſequelam aliam atque aliam habent, atque vel *continentes* ſunt, vel *continui*, vel *intermittentes*. *Pars altera* Aetiologiam ſiſtit, doctrinam de cauſis, quæ ſemper ſunt corporeæ, nam & imaginatio, cum ſenſationem irritatam ſupponit, phyſicum quid eſt. Illæ omnes, vel extra nos ſunt, vel in nobis fiunt; priores non agunt, niſi adſit aliqua ex internis, quas remotas, prædiſponentes, appellant, quando illæ occaſionales ſunt, procatarcticæ, ipſa autem conditio, cuius mutatio morbus eſt, proxima ſeu formalis appellatur. Cauſæ occaſionales ſunt omnis res, applicatu vel ingeſtu nocens, cum adeſt prædiſpoſitio. In harum cauſarum expoſitionibus, conſuetum ſex rerum ſic dictarum non naturalium ordinem *Celeberrimus Auctor* ſervat, deque illis ita agit, ut erudita ſcriptio, tam *cauſalis*, reſpectu morborum, quam *diætetica*, reſpectu ſervandæ ſanitatis, atque etiam *prophylactica*, intuitu præcavendi morbi, dici poſſit. De cauſis autem prædiſponentibus, non ſemper actuoſis, ſed diu ſæpe latentibus, intra hominem ſemper reperiundis, ita agit, ut illas commode ad *plethoram*, *cacochymiam*, *temperamenta*, *heterogenea*, *calculos ſcilicet ac vermes*, atque ad *obſcurum imaginationis effectum*, reduci poſſe arbitretur. Denique cauſa proxima eſt, qua poſita, morbus ponitur; ablata, morbus ceſſat. Pars tertia *ſymptomatologiam* ſiſtit. Omnis morbus, cum ſano accidit, *ſymptoma* dicitur; alioquin ſymptoma illud eſt, quod ex priori morbo, tanquam cauſa ſua, oritur, veluti, quod ex di-

diverſa cauſa morbo accedit, e. g. cum ophthalmia anorexiæ adhæret, *epigenomenon* appellatur. Prima ſymptomatum claſſis, ſub idea actionum vitalium læſarum ſiſtitur. Motus ſanguinis per cor, & connexa illi vaſa, vel celer eſt in febre quavis, vel lentus, idque, vel a defectu motoris in lipothymia, ſyncope, vel a viſciditate, quæ erga hydropem levcophlegmatiam proſpicit. Concitatur motus cordis in febre, ob ſpasmos, ob viſciditatem inflammatoriam, ob acre irritans. Irregularis denique cordis motus, in eius palpitatione ponitur. Nihilo minus actiones vitales læduntur, ex impedimentis tranſituro per pulmones ſanguini naſcentibus; hæc poſſunt eſſe varia, vel fiſtulam reſpirationis comprimentia, vel aſperæ arteriæ fines,aliaque vaſa,cellulasque pulmonum ipſas,farcientia,*pituita*, *ſanguis*,*concretio tophacea*,atque ea, quæ latera thoracis mobilia coercent, atque vel in ipſis thoracis parietibus, vel viſceribus thoraci prope iunctis, habitant; ex quibus omnibus *aſthma* oritur, cuius ſpecies pro gradu reſiſtentiæ variant, δύσπνοια atque ὀρθόπνοια. Si exilis eſt reſpiratio, ἄπνοια; ſi intercepta ſubito, *catarrhus ſuffocativus* audit. Unico hoc exemplo, curioſæ, perſpicuæ, ſuisque momentis innixæ diſtinctionis ac deſcriptionis morborum, lectores, quanta huius libelli, illis, qui artem vel docent, vel diſcunt, futura ſit utilitas, intelligere poterunt. Pars IV *Semioticam*, ſive tractationem de ſignis morborum, ſiſtit. Signa, phænomena ſunt, quibus ſtatus corporis mutatus declaratur, quæ vel ex cauſis agentibus atque corpori applicatis, vel ex illarum effectibus & actionibus vario modo impeditis, diſci poſſunt. Cum cauſæ præcedentes, nunc vero abſentes, præſentis ſtatus ſignificationem edunt, ſigna dicuntur ἀναμνηστικὰ, *quæ memoria repetuntur*. Ea autem, quæ coram nobis ſunt, & præſentem morbi cauſæque ſtatum indicant, *diagnoſtica*, atque ex his illæ, quæ veram morbi ideam ſiſtunt, *pathognomonica* appellantur; aſt quæ morbi eventum attinent, *prognoſtica* dici moris eſt. Præſentem morborum in fluidis poſitorum ſtatum, neceſſarii illorum effectus indicant. Plethoram adeſſe docent, difficilis ſanguinis per pulmones ſanos, ex levi motu corporis, tranſitus, cita defati-

gatio, calor a paſtu auctus, ſomni turbulentia. Hæc vera eſt, cum facies florida, corpusque ſimul ſtrictum, aſt *obeſa* eſt, cum corpus tumidum laxumque conſpicitur. Plethoram debilem, facies pallida, a motu cito florida, cito iterum decolor, pulſus debilis, atque a parvo motu celer, oſtendunt. Eadem, quam quæ in hoc exemplo eſt, perſpicacia, in detegendis variis cacochymiæ ſpeciebus, uſus Noſter eſt, quodque ſigna morborum in ſolidis hærentium attinet, ſimili artificio illa detexit, quando *laxitas*, ex habitu corporis obeſi, pulſu molli, debili, ſecretionibus ſeroſis ac pituitoſis; *ſpaſmus* ex invita ac violenta contractione muſculorum, dolore ſub internis partibus, aſt ſine ſignis inflammationis; *debilitas* ex defectu actionum quavis; *unitas* denique *ſoluta*, ex illis, quæ de vaſis exeſis, ruptis, vexatisve, aut alio modo deſtructis, fluunt, indicitur. Luculenta non minus morborum compoſitorum ſigna ſunt. *Obſtructio ſimplex* ex tumore partium, ſine evidenti motu febrili, ſecundum differentiam in ſtatu naturali obſervatam, atque ex materiæ obſtruentis indole; *illa autem inflammatoria*, exinde, cum dolor, rubor, & pulſus durities accedunt, diſcitur. Quæ diverſa morbi tempora, eiusque eventum indicant, ſigna, *prognoſtica*, ex actionum mutationibus determinatis intelliguntur. Actiones vitales, mutatus pulſus atque reſpiratio, ut ſignum, explicant, & pulſus quidem, qualis in morbo eſt, cum illo ſani comparatus, cordis vigorem, debilitatem, eiusdemque ſyſtolas, brevi vel longiori mora diſtinctas, atque intervallorum diſtantias, æquales, inæquales, ſignificat, veluti fortis, debilis, magnus, parvus, durus, mollis, æqualis, inæqualis eſt, atque exinde ad reſiſtentias cordi factas, vires vitæ ſuperſtites, aliasque ægri conditiones, probabilem morbi eventum, ſeparationes fluidorum criticas, concluditur. Reſpiratio quoque circulationis humorum rationem indicat, atque illa vel ab organis, vel a viribus organa moventibus, varias mutationes, ut ſignum conſiderandas, recipit; cum, ſi vires tantum reſpicimus, illam vel plenam, magnam, profundam, vel, ex oppoſito debilem, vacuam, atque parvam eſſe, ſentimus; cum autem cauſas ingres-

greſſui aeris, ac libero ſanguinis progreſſui obluctantes, atque organorum fabricam hoc alioque modo mutatam perſpecturi ſumus, ad actionis huius celeritatem, frequentiam, tarditatem, raritatem, intermiſſionem, exſpirationis auctæ modos, aliaque eiusmodi momenta, animum advertimus. Sic quoque actiones animales, uti vigent vel flaccent, atque actionum naturalium determinata aliqua conditio, multum, veluti diagnoſi, ita & prognoſi, lucis affundunt. Nec minus clare loquuntur ſigna, quæ de excretis per ſudores, de ſputo, urinis, ſanguine, fæcibus, ſumuntur; illi enim liquores multum diſcrepant, uti materia morbi ipſa, vel tenaciter ſolidis fluidisque adhuc inhæret, vel moveri incipit, vel vere mota eſt, aut motibus vitalibus plus minusve obluctatur. In hisce mutationibus *criſis* ponitur, quæ vox, generali ſignificatu, iudicium de quovis morbi eventu ſiſtit, ſpeciali autem ſenſu modos indicat, quibus vis vitæ ſuperſtes, cauſas morborum vel mutat, quod *lyſis*, ſeu *criſis reſolutoria;* vel expellit, quod *criſis evacuatoria* appellatur, quæ etiam ſtricte loquendo *criſis* dici ſuevit. Neque enim in omnibus morbis aliquid de corporibus excedit, ſed humor vel novas dotes vitales accipit & mutatur, vel ad partes, in quibus minus periculum eſſe poteſt, transfertur, quod eſt *metaſtaſis*; his omnibus ſua dedicata ſunt tempora, quæ *critica*, ſui adſcripti ſunt motus, qui *critici* appellantur. In his omnibus hominis ægroti mutationibus deſcribendis, dubium ſupereſt, maiorine perſpicuitate, an dicendorum ordine maiori, uſus *Clariſſimus Auctor* fuerit.

PAULI M. PACIAUDI CLERIC. REG. PRESBYteri Diatribe qua Græci Anaglyphi interpretatio traditur.

Romæ, 1751, quartis, cum duabus imaginibus ære expreſſis. plag. 4.

Anaglyphum Græcum, circa quod hoc opuſculum verſatur, in ipſa libri fronte exhibitum, oculis offert virum iuvenem & puellam æqualem, illum ſedentem, hanc coram adſtantem, dextras iungentes; ſuper capitibus autem volas manuum expanſas duas. Inferius ſubſcripta leguntur tribus verſibus hæc verba: ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΤΗΤΟΥ ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ. Quæſiverat Nicolaus Odde, cui libellus inſcriptus eſt, ab auctore, quidnam ſibi vellent geminæ manus expanſæ in hoc marmore conſpicuæ. Ad hanc quæſtionem reſpondere, præcipuum eſt argumentum huius libelli. Primo loco igitur affert auctor e coniectura quandam interpretationem, quam illud ſymbolum ferre ipſi videbatur. Putabat nempe, eo ad connubium amborum in marmore exhibitorum hominum alludi, quandoquidem olim conſueverint novi coniuges *in manum convenire.* Unde *manus*, etiamſi non iunctæ, pro ſymbolo fidei, concordiæ, pietatis, pacis, adhibitæ fuerint. Propterea in ſignis militaribus erectas manus conſpici, velut admonitionem dicti ſacramenti non violandi. Probabilius tamen ipſi deinceps viſum fuit, has manus indicare *lamentationem fletumque ob eius vitæ exitum, non quotidianum & vulgarem, ſed celerem & intempeſtivum.* Sententiam hanc toto libello tueri ſatagit, in quam eum deduxit attenta lapidum ſepulcralium contemplatio, in quibus illud ipſum ſymbolum conſpicitur, & qui eos poſuerunt, de præcoci defunctorum exceſſu, deorumque erga humanum genus malevolentia & crudelitate, queruntur. Exempla talium lapidum aliquot producit, Auctor, in quibus etiam hæc eſt inſcriptionis nondum editæ particula:

Infelix Mater tollit ad aſtra manus,
Incuſatque Deos, incuſat denique Parcas.

Præ ceteris ipſum moratur inſcriptio quædam Græca, ad hunc quoque pertinens numerum, & apud Gruterum pag. MCXXIX. 1. exſtans. Offenderat eam in codice quodam manuſcripto Martii Mileſii Sarrazani, e quo variantes quasdam

Digitized by Google

dam lectiones profert, ſecundum quas monumentum illud ſic conſtituit & interpretatur:

ΣΥΝΟΜΑ ΣΟΙ. ΚΑΠΙΤΩΛΙΣ.
ΘΕΟΣ. ΕΞ. ΕΡΓΩΝ. ΕΠΙ. ΕΠΕΤΑΙ.
ΠΑΡΕΧΩΝ. ΤΑΣ. ΝΟΤΟΥ. ΧΑΡΜΙΑΣ.
ΦΑΙΝΙΠΠΟΣ. ΚΑΙ. ΚΑΠΙΤΩΝ. ΚΑΙ. ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ.
ΠΑΙΔΕΣ. ΟΡΦΑΝΟΙ. ΟΔΥΡΟΜΕΝΟΙ.
ΓΛΥΚΥΤΑΤΗ. ΜΝΗΜΗΣ. ΧΑΡΙΝ.

Nomen tibi eſt *Capitolis*. *Deus*, tuus tutor, *ex difficultatibus* vitæ te abeuntem, *iuxta ſequitur*, *præbens* modo *auſtri gaudia*. *Phanippus & Capiton & Marcellus*, *filii orbi & lugentes*, *dulciſſimæ memoriæ cauſſa*. Viderint Græce docti homines, num hæc concoquere poſſint. Antiquariorum gentem, longe petita & improbabilia affectare, videtur etiam hic locus evincere. Quid *auſtri gaudia* Noſtro ſint, ne ignoretur, ſciendum, eum inſulas beatorum in regione mundi auſtrali collocare, & ad antarcticum polum putat illis navigandum eſſe, qui contendere illuc velint. *Quid ſi ergo*, interrogat, *auctor epigrammatis*, *pro ipſis beatorum inſulis*, *auſtralem oram*, *per hypallagen ſcripſerit?* Imagine porro duorum hominum dextras iungentium, putat indicari fidem, quam ſeu uxor, ſeu filia, moribundo marito patrive addixerit. Obſervat quoque, manuum ſublatarum ſymbolum in Græcis lapidibus frequentius quam in Latinis occurrere. Occaſione formulæ, ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ, increpat Bouhierium propterea, quod Aſtorium, imaginarii monumenti Alcmanis, poetæ Laconis, interpretem, ob inſcitiam Græcæ linguæ exſibilaverat. Verba nempe, ΧΡΗΣΤΕ ΧΑΙΡΕ ΚΑΙ ΣΥΣΤΕ, verterat Aſtorius, *vale & tace*, tanquam ſi mortui loquaces eſſent, & ſilentio opus haberent. Civem ſuum pecaſſe fatetur, ſed mitius habendum fuiſſe contendit, explicationemque meliorem ſubſtitutum it, ΚΑΙ ΣΥΣ ΤΕΡΓΕ: ſed revera clavum, quod aiunt, clavo excutit. Æque infelicem & affectabundum eruditionis oſtentatorem ſe videtur in explicatione alterius Græci anaglyphi, quod pag. 26 ære expreſſum conſpicitur, ex-

hibuiſſe. Mulierem illud exhibet bene comptam, togatam, tutulatam, cum adſtante puellula, quæ vaſculum aliquod in manibus gerit. Sepulcralem hunc titulum eſſe vel ipſe aſſeverat Paciaudus. Unde pronum eſt in eam coniecturam venire, matris defunctæ hic exhiberi imaginem, filiæque inferias, τὰς χοὰς, matri ferentis. Noſter autem putat, maiorem feminam eſſe puellam nubilem, marito deſponſam, quæ nuptiis inſtantibus, Dianam, virginum præſidem, adeat placatum, ne ſibi ob exuendæ virginitatis ceptum conſilium iraſcatur; adſtare illi ancillulam κανηφόρον, cum ciſtella donarium continente, Dianæ offerendum. Cætera, non prorſus contemnendus eſt hic libellus, & tenet numerum inſcriptionum nunc primum in lucem emiſſarum. Tenuis quidem illæ ſunt argumenti: ineſt tamen aliqua non inficeta, quam operæ pretium ducimus, Criticis lapidariis hic loci reddere. Habet illa, in quo ingenium exerceant. Eſt e Muſeo Tuſculano Em. Card. Paſſionei, his concepta verbis:

DIS MANIB.
DOMESTICO. QVI. VIXIT. ANN. XVI.
HOC. MIHI. NOSTER. ERVS. SACRAVIT.
INANE. SEPVLCRVM. VILLAE. TECTA. SVAE.
PROPTER. VT. ASPICEREM. VTQVE SVIS.
MANIBVS. FLORES. MIHI. VINAQVE.
SAEPE. FVNDERET. ET. LACRIMAM. QVOD.
MIHI. PLVRIS. ERIT. NOSTROS. NAM. CINERES.
POLLENTIA. SAEVA. SVBEGIT. EST. ET. IBI.
TVMVLVS. NOMEN. ET. ARA. MIHI. NEC.
TAMEN. AVT. ILLI SVPER. CRVDELIA. BVSTA.
AVT. ISTAS. SEDES. NOSTRA. SVBIT.
ANIMA. SED. PETAT. ASVRIOS.
PETAT. ILLE. LICEBIT. IBEROS. PER.
MARE. PER. TERRAS. SVBSEQVITVR. DOMINVM.
M. CAERELLIVS.
SMARAGDIANVS. FECIT.

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLIV.

Pars I.

IMPERII GERMANICI IUS AC POSSESSIO IN Genua Liguſtica eiusque ditionibus, a primis originibus usque huc repetita ac vindicata, fide monimentorum tum impreſſorum, tum anecdotorum præcipue, quorum codicillus adiectus eſt, additis tabulis æneis ac indice.

Coronidis vice iuncta ſunt:

1) *Petri Baptiſtæ Burgi, de dominio reipublicæ Genuenſis in mari Liguſtico tractatus;*

2) *Anonymi diſſertatio, de reſcindendo contractu Finarienſi, cum vindiciis iurium Imperii;*

3) *Andreæ de Andreis eiusdem argumenti libellus.*

Hannoveræ, apud Nicol. Fœrſteri & filii heredes, 1751, 4 mai. Alph. 5.

Quo certius eſt, intereſſe dignitatis ſacri noſtri imperii, ut Genuenſis reipublicæ rationes accurate perſpiciantur, firmisque argumentis, quæ ex nullo alio loco, niſi hiſtoriarum theſauris ampliſſimis depromi poſſunt, demonſtretur, omnino eam decus ſuum & maieſtatem, auguſtiſſimorum Imperatorum noſtrorum beneficiis & liberalitati debere, hosque de ſua in Genuenſes pote-

ſtate nihil unquam remiſiſſe: eo maiores gratiæ habendæ ſunt eruditiſſimo operis huius auctori, quem perilluſtrem *Senkenbergium* eſſe omnes confitentur, pro ſuſcepto & feliciter confecto arduo hoc & difficillimo labore. Opus certe tanta diligentia, tanto variæ lectionis apparatu, tanto iudicio, tanto denique, quod hiſtoricum maximopere decet, animi candore conſcripſit, ut omnium bonorum, harumque rerum peritorum, laudibus efferatur; operæ igitur pretium eſſe credimus, de eo copioſius diſſerere, ne verbis ſolum, ſed re ac luculentis commentationis ſpeciminibus, doctiſſimum librum commendare videamur. Initium orationis faciemus a perilluſtris Auctoris diſputatione, quæ iure ſuo primum locum obtinuit; deinde vero ad cetera, quæ ei acceſſerunt, ornamenta, progrediemur. Abſolvitur illa decem capitibus, quorum octo priora argumentis pugnant hiſtoricis, duo poſteriora aliis, iisque haud minus certis ac ſolidis. *Primo*, tota controverſia, ab initiis civitatis illius, repetita eſt. Nomen urbis, cuius prima memoria apud *Livium*, antiquisſimum eſt *Genua*, ineptumque cenſetur a viris doctis medii ævi ſcriptorum inventum, quo Ianuam dixerunt, effeceruntque, cum idem nomen *Genevæ* imponerent, ut perperam civitas Liguſtica cum Allobrogum urbe confunderetur. Conditores eius Gallos Ciſalpinos fuiſſe, ex *Livio* ſatis aperte colligitur. Hic dum alibi tradit, naves Carthagine *Albingaunos, Ligures, Genuamque acceſſiſſe:* nec recedit a veritate, *Albingaunos* eſſe eosdem cum *Ingaunis:* facilis eſt & probabilis coniectura, *Genuam* dictam eſſe, quaſi *Ingauniam*, perinde ut *Senarum* urbem a *Semnonibus* appellatam eſſe conſtat. Quodſi vero quis malit ex Latio nomen hoc repetere, illudque a Liguſtici ſinus forma, genu ſimili, inventum eſſe cenſeat; nec huic ſententiæ contradicendi cauſſa ſubeſt. Civitas hæc, poſt Pœnorum cladem reſtaurata, celeberrimum emporium fuit, ac ſeculis mediis, modo cum Piſanis, modo cum Venetis, modo cum Florentinis, diverſa fortuna, de principatu, de poſſeſſionibus, de libertate, dimicavit. Beneficiis tamen Caroli V. Imp. & Philippi II. Hiſpan. R. libertatem conſervavit,

feli-

feliciorem que reip. ſtatum, modo a Gallis, modo a Sabaudo tentatum, ad noſtrum ævum tranſmiſit, adeo, ut inter principes & potentiſſimas Europæ reſpublicas numerari ſoleat. Variarum calamitatum, quibuscum adhuc conflictati ſunt Genuates, vera cauſa eſt in ingenio eorum, mirifice inconſtanti, beneficiorum immemori, & ad res novas nimis proclivi; cuius rei documenta omnis hiſtoria, Guelficæ inprimis & Gibellinæ factionum, bellorumque inter Auſtriacam Gallicanamque domum geſtorum memoria, abunde perhibet. Quamvis autem adhuc Genua non plane nullius in Italia ſit potentiæ, multa tamen de priſtino ſuo ſplendore amiſit; adeo ut mirandum ſit, contrôverſiam de præcedentia, ut loquuntur, non ſolum Venetis, ſed Germaniæ etiam principibus, Cæſarem eligendi iure poteſtateque conſpicuis, moviſſe. *Secundi* capitis hæc eſt ſumma. Id unum tradiderunt hiſtoriarum ſcriptores: Genuam tenuiſſe Romanos, Liguribus poſt primum Punicum bellum domitis, cuius portus, unicum quaſi in ora maritima Romanorum præſidium fuit. Translata ſede imperii Conſtantinopolim, Liguria primum Æmiliæ conſularis fuit; ſingularis provincia facta, usque dum, auctoritate Græcorum Imperatorum, Gothis, qui totam Italiam occupaverant, cederet. Gothici regni caput fuit Mediolanum; Genua vero Liguriæ, ab Æmilia ſeiunctæ, ducibus ſubiecta, primum quidem a Theodeberto, Francorum rege, capta fuit, dein ad priſtinum dominum, Imperatorem Græcum, rediit. Cum Longobardi regnum ſuum in Italia conſtituerent, noſtra urbs, diœceſi Mediolanenſi adiecta, duci eius paruit, a Rotharide ſub finem Seculi VI. occupata, Alpibus Cottiis adnumerata fuit, quas Aribertus, Longobardorum rex, Pontifici Romano tradidiſſe legitur: donatio, quæ rectius de certis curtibus & patrimoniis, quam de tota urbe, capitur. Tranſiit poſthæc, cum reliqua Italia, in poteſtatem Carolingorum, qui regendam eam commiſerunt Comitibus; fabuloſa vero & riſu digna ſunt, quæ *Folieta*, ut pro patria mentiretur, de Hadumarii Comitis dignitate, & Corſica a Genuatibus acquiſita, commentus eſt. Carolingorum imperium ſecuta eſt triſtiſſima

 Italiæ

Digitized by Google

Italiæ facies, quam varii regni uſurpatores miſere vexarunt. Genua, non ſolum domeſticis diſſidiis, ſed invaſionibus quoque Saracenorum, haud levem accepit cladem; inſtauratis tamen ab Ottone M. priſtinis Germanorum iuribus, hæc quoque urbs victori ceſſit. Pergimus ad caput *tertium*. Ottonum & Henrici II ævo, haud dubie pars Marchiæ Liguſticæ fuit; neque id alienum eſt a veritate, Genuam ſingularem fuiſſe Marchiam, aſt non maiorem, ſed minorem, maiori ſubiectam, de quarum diſcrimine docte hic diſputatur. Ab eo tempore caput tollere cœpit Genua, a Marchionis quidem vicini, Henrici III. tempore adhuc, imperio non exemta: ſed tamen habuit magiſtratus a Germaniæ regibus datos. Magiſtratus hic fuit Marchio, qui Imperatoris nomine ius dicebat; nec ullo pacto demonſtrari poteſt, Genuæ, perinde ut aliis in Germania Italiaque civitatibus, ab Imperatoribus conceſſum fuiſſe privilegium propriæ iurisdictionis, quæ eo tempore per *Advocatum*, a Germanis *Vogt*, ab Italis *Podeſta* dictum, deinde per Scultetum, adminiſtrari conſuevit. Marchioni adduntur Conſules duo; hi tamen non iudicis, ſed aſſeſſoris tantum officio, prout conſuetudo & mores, in iudiciis Cæſaris provincialibus recepti, poſtularunt, fungebantur. Videtur tamen Genua ab Henrico IV. vel V. ab hac Marchionis poteſtate liberata, ac perinde ut Piſæ, Mediolanum, Cremona, nulli, præter Imperatorem, ſubiecta fuiſſe. Suos tum proprios magiſtratus habere cœpit. Teſtari hanc in rem videntur formulæ pacti, ab Henrico V. cum Venetis facti, a *Ludewigio*, *Schiltero*, aliis, editæ, quas cum idem *Schilterus*, *Graswinkelius*, *Conringius*, in confictæ antiquitatis ſuſpicionem vocant, rectius a ſcribis depravatas & interpolatas, quam ſuppoſitas eſſe, adfirmat noſter. Mortuo Henrico, Genua cum Longobardis ceteris a partibus Conradi Suevi ſtetit, auxiliisque deinceps contra Rogerium latis, de Lothario Saxone inſigniter eſt merita. Accedimus ad *quartum Caput*. Genua, Imperatorum liberalitate, mercatura, ſacris prædis, aucta, ſenſim ſenſimque ad *libertatis*, quam iactat, faſtigium pervenit. Ornarunt ſane eam Imperatores;

Digitized by Google

tores; ſed non magis quam alias regni civitates. Conradus III civitati monetæ ius conceſſit, more tamen iſtius ævi neceſſe fuit, ut averſæ numi, imperatoris aut imaginem, aut nomen ſaltem, adderent, quod adductis exemplis probatur; neque tamen auream monetam cudendi data Genuenſibus fuit facultas. Commode hinc, æque ac ex aliis huius ævi monimentis, colligitur, ſummam auctoritatem Conradi III fuiſſe in Italia. Friderici I ætate memoratur quidem *Marchio* Genuæ; ei tamen nihil negotii cum civibus fuit, ſed diſtincta ac ſeparata Marchia a civitate: nec inepta eſt *Muratorii* coniectura, hos Marchiones eosdem cum Eſtenſibus fuiſſe. Fridericum I. Genuates, non ſolum verbis muneribusque, in campis Roncaliis venerati ſunt, & acceperunt ab eo mandata; ſed etiam ab ipſis offenſus, eos iuſſit M. marcarum dare mulctam, ac de exſtruendis mœnibus deſiſtere. Fuſius hæc cum eſſent enarrata, recte inde colligitur, Friderico omnem in Genuam competiiſſe poteſtatem. Dum *regalia* Imperatori ceſſa eſſe traditur, quænam illa ſint, eo magis diſquirendum fuit, quo maior hac in re *Radevici* & *Hugolini*, qui libros feudalium compilavit, eſt diſcordia. Spectant huc *iuriſdictio*, *moneta*, *ducatus*, *marchia*, *comitatus*, utpote quos ſibi ſervavit Fridericus; Genuatibus autem dedit uſum & reditus Marchiæ Savionenſis, & Vintimigliæ. *Conſules* eligere illis permiſit; *cenſum annuum* & *militiam terreſtrem* remiſit; non *maritimam*, quæ, ceteraque omnia, relicta ſunt Auguſto. Secuto tempore Genuenſes, cum Mediolanenſibus & Alexandro P. M. faviſſent, iterum iram Imperatoris commoverunt: compoſita tamen hæc ſunt, & cum Imperator ad exequenda maxima conſilia, de Sicilia potiſſimum, ſe accingeret, denuo privilegia civitatis & poſſeſſiones, poſſidebat enim Liguriam maritimam, confirmavit. Cuius rei teſtis eſt diploma, quod *Muratorius* primus dedit, accuratius tamen a noſtro Auctore illuſtratum. Patet inde, Genuates ſua omnia, extra & intra urbem poſita, feudi loco accepiſſe, ſalva ſumma Imperatoris poteſtate. Permanſerunt poſtea in ſuo officio conſtanter, ac dum Imperator Bariſonem, Genuenſibus devotum ac vectigalem, Sardiniæ

regem creavit, orta hinc longa Genuenſium cum Piſanis controverſia. Contendebant illi, Sardiniam ad ſe pertinere, Friderici beneficio, quod Piſani negarunt, Cæſaris iudicio banno damnati. Tacemus reliqua obſequii Genuenſium erga Imperatorem documenta. Nec Henrico VI. defuerunt, acceperuntque ab eo privilegium, quo vetera illa, fidelitas, iurisdictio, & ſervitium, confirmata; nova tamen etiam beneficia addita ſunt. In eorum numero habentur *Marchia in comitatu, Podium*, ſive *caſtrum Monaci*, *caſtrum Gavii*, quæ feudi iure illis conceſſa ſunt. Item nova ſunt, quæ ex vectigalibus in Sicilia, de præſcriptionis & fodri immunitate, largitus eſt. Pro eodem Imperatore deinde fortiter feliciterque pugnavit Genua, cum contra Neapolitanos & Siculos bellum gereret. Sicilia vero capta, nihil inde tulerunt Genuenſes, quamvis id ægre ferrent, & querelas ad Imperatorem deferrent; nec tamen a partibus Suevicæ domus abduci ſe paſſi ſunt. Henrico mortuo, primum Philippo Suevo, dein Ottoni IV. paruerunt, & officia, quæ ab illis poſtulabat, præſtiterunt. Cum Fridericus II. ad imperium accederet, confirmavit priſtina Genuenſium iura, deditque novum diploma, quod quamvis ingentia beneficia, e. g. ius de non evocando, de pondere ac menſura, de non danda pecunia vel obſidibus, enumeret; fidelitatem tamen, ſervitia, ceteraque ſervata fuiſſe omnia, teſtatur. Praeterea alia quoque obedientiæ & ſubiectionis Friderico dederunt ſpecimina, a nobis brevitatis cauſa ſilentio iam prætereunda. Ultima tamen eius ætate, rebelles & ipſi facti, feciſſent profecto libertatis iacturam, niſi fato averſus fuiſſet caſus. De Conrado IV. nihil accepimus. Conradino fidem ſervarunt, neque poſt eius triſtiſſimum interitum, ad Caroli Andegavenſis poteſtatem reduxit eos Pontifex; ſed usque ad Rudolphum Habsburgicum cum illo geſſerunt bellum. Huius temporis prima eſt *libertatis* mentio; vocis tamen hanc eſſe vim, ut *facultatem agendi id, quod cuique facere libet, niſi quid vi, aut iure prohibeatur*, doctiſſime probatur. Nullam denique concludit A. aliam fuiſſe Genuæ libertatem, quam quæ eſt Germaniæ civitatum, id eſt, talem, quæ ſummum imperium Auguſtorum haud

haud tollat. *Caput quintum* a temporibus Rudolphi I. usque ad Carolum IV. procedit. Poſt interregnum Genua obſequium non exuit; Rudolphus eam expreſſis verbis inter fideles imperii numeravit; nec dubium eſt, quin more ſuo præfecerit etiam illi Procuratorem. Legatos certe illuc miſit, Rudolphum Cancellarium, eiusque fratrem, Berengarium, ordinis S. Ioannis equitem; *actaque Vaticana* teſtantur, præſtitiſſe illis Genuates fidelitatis iuramentum. *Cuſpinianus* ergo inſigniter fallitur, qui primus ſine teſte finxit, eo tempore iura imperii in Genuam, emtione venditione diſſoluta. Erroris huius cauſa ex iis repetenda eſt, quæ hiſtorici, harum rerum parum periti, ſatis inepte de bello Fliſci, vicarii Imperatoris, in Thuſcia geſto, prodiderunt. Certum ſane eſt, Rudolphum Florentinis nihil vendidiſſe, niſi ius ſuos eligendi magiſtratus, & domania imperii. Utrumque tamen ita fuiſſe comparatum, ut nexus imperii nequaquam diſſolveretur, civitatum liberarum Germaniæ teſtantur exempla. Hæc tamen in Genuenſes non cadunt, cum illi omnia haberent. Extraordinariæ tamen collationes, & ſervitia, illis non ſunt remiſſa. Adolphus rex vicarium ſuum in Lombardia conſtituit Matthæum vicecomitem, eundemque Albertus I. confirmavit. Henrico VII. primo recuſarunt iuramentum, a ſingulis præſtandum, non ſubiectionem; ſed per procuratores iurarunt, eique, quæ ab illis exſpectabat, præſtiterunt officia. Imo ipſa privilegia civitatis confirmandi formula ita eſt comparata, ut Genuam imperio ſubiectam fuiſſe, manifeſto inde pateat. Nec prorſus inepte ſentiunt Itali, libertatem tunc Genuam amiſiſſe; parum tamen prudenter egiſſe imperatorem, idque conſecutum eſſe, ut reliqui Itali, propter auſteritatem erga Genuenſes & Piſanos, deficerent. Fuſius hæc perſequitur Perill. Auctor, & rationes *dominii*, ſive *Bailiæ*, quam Genuenſes ad XX annos Henrico conceſſerant, latius explicat, antequam ad Henrici VII mortem pergat. Hoc e vivis ſublato, Genua agnovit Robertum Neapolitanorum regem, vicarium imperii, a Pontifice Maximo, tanquam vicario imaginario, conſtitutum; ſed Gibellinis valde inviſum. Huic per-

permiſerunt dominium generale, præter iura certa, pontifici relicta. Gravior ſequebatur inter Gibellinos & Guelfos controverſia. Illi, civitate eiecti, faciebant cum Ludovico Bavaro, ac occupata urbe, expulſoque Roberto, Simonem Boccanegram conſtituerunt *ducem & dominum.* Triſtiori tamen fortuna brevi ad id adducti fuerunt, ut ſe Archiepiſcopo Mediolanenſi, Ioanni Vicecomiti, dederent, eique dominium generale committerent; ſalvo tamen imperiali dominio. Exciderunt dein hoc iure præſules Mediolanenſes ſub Carolo IV. ac inſtaurata Genuæ priſtina reipublicæ forma, *Boccanegra* denuo dux creatus fuit. Plenius urbem hanc Carolo ſubditam fuiſſe, alia teſtantur monimenta, e quibus conſtat, Genuam multo minora ſibi vindicaſſe, quam Norimbergam, Francofurtum, Vlmam. Accedimus ad *Caput ſextum.* Quamvis a Mediolanenſibus nondum plane liberata eſſet urbs; Venceslaus tamen, primis temporibus, de imperii iure nihil remiſit. Domeſticis bellis, Genua, ſui non compos, & Imperatori diffidens, Carolo VI. Galliæ regi, ſalutem ſuam credidit; nec ſolum tamen expreſſis verbis dominio imperii fuit proſpectum, ſed ipſe etiam Venceslaus, vicariatum imperii Gallis conceſſit; brevi negligentiæ iſtius pœnas daturus. Sub Ruperto, Genua, a vicario imperii, marchione Montisferati, eidem imperio fuit recuperata; nec dubitavit, a Sigismundo petere auxilium, immo & confirmationem privilegiorum accepit. Idem deinde caſtigavit rebelles, ac duci Mediolanenſi permiſit, illos ut ſibi, tanquam vicario, ſubiiceret; nec tamen quies reſtituta, ſed omnia turbida fuerunt, cum Albertus II. brevem vitam finiret. *Capitis ſeptimi* initium A. duxit a Friderico III. quem, Genuam Alphonſo Neapolitano vicario nomine regendam commiſiſſe, credit. Hic nimio erga cives odio id effecit, ut ſe denuo Carolo VII. Gallo traderet, qui urbem Franciſco Sfortiæ Mediolanenſi, feudi loco, conceſſit; admodum variam tamen ſub horum regimine experti ſunt Genuenſes fortunam. Nec tamen ſolum Mediolanenſis iura imperii ſervavit, ſed ipſa etiam urbs, quæ ſenſim reſipuerat, ad Maximilianum I. confugit, atque ab eo impe-

impetravit, ut eam defendendam contra Gallos ſuſciperet, eique ampliſſima daret privilegia, illuſtria Cæſareæ poteſtatis documenta. Repetita fuit occaſio, luculentis teſtimoniis teſtatum faciendi, urbem imperio ſubiectam eſſe; nec ſecus agi cupiebant Genuenſes, qui hoc modo ſe a Gallorum iugo liberari intelligebant. Hiſtoria Caroli V. plena eſt ſpeciminum iuris imperii in Genuam. Bis a Gallis vindicavit Genuam Carolus, eique libertatem impertivit, ita, ut ſervaret ſupremam poteſtatem, & ſervitia ab illa exigeret. Quamvis egregiis urbem ornarit beneficiis: civilem tamen perinde ac criminalem iurisdictionem exercuit, & dum eam conſtanti formula *ſuam civitatem & cameram* dixit, haud obſcure ſignificavit, pertinere eam ad ſacrum imperium. Formula hæc poſteaquam doctiſſime explicata eſt, luculenter conficitur, Genuam omnino ipſam, imperio ſe ſubiectam eſſe, cognoviſſe. Capitis *octavi* hæc eſt brevis ſumma. Ad Ferdinandum I miſerunt Genuates legatum obedientiæ; ſed ipſe etiam de ſpolio Finarienſi cognovit: ac quamvis cauſam eorum agere ſibi ſumeret *Manochius*, Iureconſultorum tamen Italicorum cohors, ſummam Auguſti in Genuam poteſtatem ab ineptiis eius vindicarunt. Totam controverſiam tunc, Cæſaris auctoritate compoſitam, cauſamque Anton. Fliſci itidem ab eo iudicatam fuiſſe, certo conſtat. Similia iurisdictionis exempla reliquerunt Maximilianus II, Rudolphus II, & Matthias; nec ſolum firmarunt priſtina privilegia, ſed exegerunt etiam tributa. Cum Ferdinandus II. ad imperium accederet, legatis confirmationem privilegiorum liberaliter indulſit: Ferdinandus vero III. recuſavit quos petierant antea honores & titulos ampliores, poſt tamen conceſſit; ſed ſoluta taxa. Leopoldum denique & Ioſephum non ſolum Genuenſes ſolenniori legatione proſequuti ſunt; ſed dederunt etiam ſtipendia, quæ poſtulabantur. Idem honor Carolo VI. Carolo VII. &, quem Deus ſervet, Franciſco I. habitus fuit. Quæ ita ex hiſtoriarum monumentis copioſe enarravit perill. Auctor, ea uberiores continent probationes graviſſimi argumenti, quas *Capite nono* pertractavit. Cuncta, quæ ad Genuenſium rempubli-

 cam

cam pertinent, imperii Germanici eſſe, eique accepta ferri; luculenter demonſtrat. Cum rem per ſingula capita perſequitur, hæc notaſſe ſufficiet. Libertas Genuæ, & totum regimen, ſunt ſacro noſtro Imperio ſubordinata. Omnes terræ, quas illa tenet, feuda ſunt Imperii. Iurisdictio, tam civilis quam criminalis, eidem ſubeſt. Agentes Viennæ, ut alii ſubditorum coerciti. Leges Imperii obſervat. Ius belli & fœderum ei non eſt liberum; ſed a Cæſare defendenda. Moneta ex privilegio cuditur. Salis commercium habet itidem ex privilegio. Leges Imperii ad eam pertinent. Mittit legatos obſervantiæ ad Imperatorem, petitque confirmationes privilegiorum, & ubique imperium ſequitur. Capite denique *decimo*, diſſidia ſcriptorum de hoc argumento diligentius perſequitur A. Primus, qui iniquiorem imperio animum ſignificavit, *Baldus de Peruſio* fuit, eumque ſecuti ſunt *Andreas Barbatia*, *Phil. Decius*, *Iacobus Menochius*, *Dominicus Tuſchus*, *Ridolfinus de Sabloneta*, *Cardinalis de Luca*, *Raphael a Turri* & *Petrus Baptiſta Burgus*. His partim Genuenſium ære corruptis; partim rerum geſtarum & iuris imperitis, facile ignoſcitur: vix tamen ferendum eſt, eorum partibus acceſſiſſe Germanos quosdam, *Knichenium*, *Zechium*, alios. Nec tamen defuerunt, qui veritatem profiterentur. Ex Italis in hunc cenſum veniunt, *Petrus Bizarus*, *Lud. Ant. Muratorius*, *Phil. Argelatus*, *Angel. Decius*, *Paulus a Caſtro*, quorum nonnulli, dum contra Imperium pugnare videntur, revera Genuam ei ſubiectam eſſe concedunt. Ex Germanis ingenue id, quod res eſt, demonſtrarunt *Hartmannus*, *Paurmeiſter*, *Limnæus*, & *Oldenburgerus*, *Conringius*, *Struvius*, *Maſcovius*, *Ioann. Reinhardus*, *Chriſt. Gottlob Reinhardt*, *Hæberlinus*, ceteri. Argumenta, quibus ſententiæ falſæ patroni uti ſolent, levioris ſunt momenti, nec probari poſſunt; ſed rerum geſtarum auctoritati manifeſto repugnant. Eius generis ſunt vani clamores, Genuam in poſſeſſione eſſe omnimodæ exemtionis ab imperio: eandem libertatem præſcriptionis titulo tenere: datam eam eſſe a Carolo V: Genuenſes pro arbitrio ſibi adſciviſſe dominos: regnum Corſicæ, vectigalia Sardiniæ, Hieroſo-

roſolymitani regni, Ducatum reipublicæ, de ſuprema poteſtate teſtari: poſt Carolingicos extinctum eſſe imperium: ius ei fuiſſe condendi leges, & quæ reliqua ſunt fabularum. Totam hanc tractationem ſequitur, *primum*, explicatio numorum, quos perilluſtris A. ex magnis operibus collectos exhibuit: *deinde* codicillus monumentorum, quo diplomata aliqua, de iure Cæſaris in Genuam documenta, eaque octoginta octo continentur: *tum Petr. Bapt. Burgi, de dominio Sereniſſimæ Genuenſis reip. in mari Liguſtico libr. II; & diſſertatio politico-hiſtorico-iuridica de iuſtitia reſcindendi, tum ob publicam neceſſitatem, tum ob publicam utilitatem, alienationem Marchionatus Finarii, factam in ſereniſſimam rempublicam Genuæ, ipſamque provinciam iterum iungendi Mediolani dominio, a quo avulſa fuit, reluctantibus lege & fine unionis, olim demandata ab auguſtiſſimis Maximiliano I. & Matthia, huius nominis unico; nec non & vindiciæ ſupremi imperialis dominii, adverſus Turrem, Genuenſem ſcriptorem, & adſertorem libertatis Genuæ cum omnimoda independentia a Romano Germanico imperio*, quam nonnulli a conſiliario Mediolanenſi, *Colla*, conſcriptam eſſe volunt; denique *enucleatio iuris immediati ſacri Romani imperii ſuper urbe Genua eiusque ſtatibus, una cum chronologica actuum ſerie exercitæ ſingulis ſeculis imperialis iurisdictionis, humillime dicata ſacræ Cæſareæ & Regiæ catholicæ maieſtati, auguſtiſſimi Caroli VI. potentiſſimi Romanorum Imperatoris, Germaniæ, Hiſpaniarum, Bohemiæ, Hungariæ, cet. Regis, cet. invictiſſimi Italici regni iuris propugnatoris*, cuius auctor fuit *Andreas de Andreis*. Acceſſiones iſtæ eo maioris pretii ſunt, quo doctius elaboratæ, atque ineditis documentis refertæ, adeo, ut de illis iterum editis, publico nomine, perilluſtri *Senkenbergio* gratiæ agantur, quæ poſſunt, maximæ.

HISTORIA TREVIRENSIS DIPLOMATICA & pragmatica, inde a translata præfectura prætorio Gallorum ad hæc usque tempora, e genuinis ſcripturis eruta, atque ita digeſta, ut non ſolum ius publicum particulare Archiepiſcopatus & Electoratus Trevirenſis in

ſuis fontibus pleniſſime exhibeat; ſed & hiſtoriam civilem & eccleſiaſticam Germaniæ, eiusque ſingularia iura, publica & privata, illuſtret.

Tomi III.

Aug. Vindelicor. & Herbipoli, ſumtibus Martini Veith, 1750, fol.

Tomus I. ab anno Domini CCCCXVIII, usque ad MCCCI, Alph. 10. plag. 16. f. æn. 3. Tomus II. ab anno MCCCI, ad MDLXVII. Alph. 10. plag. 15. f. æn. 15. Tomus III. ab MDLXVII. ad anno MDCCXLV. Alph. 11. pl. 21.

Egregium, ac patriæ noſtræ glorioſum opus nuntiamus, quo Trevirenſis Electoratus hiſtoria mirifice potius illuſtratur, quam narratur; nec exigui momenti eſt utilitas, quæ inde ad totius ſacri noſtri Imperii res geſtas redundat. Non quidem ignoramus, iure ſuo prædicari a doctis viris mirificam *Broweri* aliorumque diligentiam, in explicanda ornandaque Trevirenſi hiſtoria; hocque nomine felices eſſe exiſtimamus Trevirenſes, quod luculentis operibus expeditum ſit hoc argumentum: ingenue tamen fatemur, ſummam hanc felicitatem, ad ſummum gradum perveniſſe, ſtudio ac induſtria reverendiſſimi ac perilluſtris viri, *Io. Nicolai ab Hontheim*, Epiſcopi Myriophitani, & ſuffraganei Trevirenſis, cui inſignem hanc, quam indicamus, monimentorum Trevirenſium collectionem acceptam ferimus. Gratiæ itaque publicæ agendæ ei ſunt, quod votis precibusque doctorum ſatisfecerit; nec recedimus a veritate, dum ſpem noſtram ab ipſo non ſolum æquatam, ſed ſuperatam etiam eſſe cenſemus, quamvis nullos exhibeat Trevirenſes annales, neque uberiorem rerum geſtarum proferat narrationem. Vaſtum hoc opus tribus maxime partibus conſtitutum eſt. Videmus enim primo loco diplomata ipſa, aliaque hiſtoriæ Trevirenſis documenta: deinde doctiſſimas obſervationes, quibus lux illis accenditur: diſſertationes denique, cum ſingulis ſeculis præmiſſas, tum ſingulis tomis

æque

Digitized by Google

æque præfixas, ac adiectas. Commentationum, quas ultimo loco notavimus, in primis ratio habenda eſt, propterea, quod non ſolum erudite eleganterque ſcriptæ ſunt; ſed etiam in illas ea omnia in unum locum congeſta, quæ per totum opus quaſi diſperſa iacent. Ita difficillimæ arduæque quæſtiones feliciter expeditæ ſunt. Quare nec alienum a noſtro officio eſt, in illis percenſendis diligentius verſari, ſignificareque, quodnam ſingularum ſit argumentum, quidque præ ceteris memoria dignum ibi deprehendatur. Initium itaque ducendum eſt a *diſſertatione* de *æra fundati Epiſcopatus*, Tomo primo præmiſſa. Inter omnes convenit, haud deeſſe hiſtoriarum ſcriptores, qui, dum nulla re delectantur, niſi ab ultima repetatur antiquitate, in eo eruditionis gloriam poſitam eſſe ſibi perſuadent, ut ſeculo a virginis partu primo Treviris epiſcopum fuiſſe tradant. Quorum errorem ut Cl. Autor recte confutaret, breviter demonſtrat, qua ratione ſententiam illi ſuam probare, quove modo ad ea reſpondere debeant, quæ contra illos forte pugnent. Impudenter proferunt varios antiquiſſimorum epiſcoporum catalogos; cum manifeſtum ſit, ſpurios & fictos eſſe præſules, quos illi inter Maternum & Agritium collocant. Sequioris ævi hoc fuit inventum, ut, cum Maternum ſeculo primo Trevirenſium ſacra gubernaſſe falſo traderetur, ad conciliandum opinioni pondus, barbara excogitarent nomina, eaque Materno adiicerent, quem ab Agritio trium ſeculorum intervallo diiunctum fuiſſe voluerunt. Certius eſt, Maternum initio Seculi IV floruiſſe; nec repugnat ei coniecturæ, ſi omnia rite expenduntur, traditio, de cuius auctoritate copioſe diſputavit Reverendiſſimus Auctor. Quæ hanc conſequitur, *diſſertatio prævia, de vario Trevirorum ſtatu usque ad exitum ſeculi* exponit, nominatim de urbis origine, nomine, libertate, populis, finibus, quos ad ſolem orientem Rhenus, ad occiduum Moſa, ad meridiem Mediomatrices, ad ſeptentriones Pœmanni, Ceræſi, Segni, Condruſi, terminarunt. Ipſa urbs in Ardenna ſilva ſita fuit, ac variis ornamentis ſplenduit, fortitudine nimirum bellica, ac felicitate civium, nec minus gentium minorum clientelis.

Romanis quidem ſubiecti erant Treveri; fruebantur tamen libertatis aliquo temperamento, ac *Taciti* ætate Imperatores ſæpe numero domicilium ſuum ibi collocarunt. *Auguſtæ* nomen, a colonia Auguſti, quæ eo deducta fuit, accepit. Præterea veteres ſcriptores commemorant, curiam ac ſenatum urbis; laudant viros iuris ac legum peritos; nec ſilentio prætermittunt ea, quæ ad id pertinent, ut de magnitudine, opulentia, & magnificentia urbis, magnifice iudicemus. Cum primæ Belgicæ provinciæ, imo totius Galliæ metropolis eſſet, ſedem ſuam ibi fixit præfectus prætorio; nec exiguum decus id civibus conciliavit. Monumenta quædam, ſuſpectæ ſatis fidei, nobis de Euchario ſuperſunt, quem alii Seculo I. alii rectius II. ſalutarem de Chriſto doctrinam ibi nuntiaſſe tradunt. Poſt Conſtantinum magnum, cuius ævo tuebatur metropolis nomen dignitatemque, quater a barbaris gentibus vaſtata fuit. Quo accidit, ut Romani ſedem præfecti prætorio Arelatum transferrent. Subiecerunt ſibi deinde urbem Franci. Ad Ripuarios referebatur: Colonia cenſebatur metropolis; Trevirorum autem civitas regebatur a comite. Singulis his, quæ ſtrictim attigimus, nonnulla memoria digna ſub Romanis ac Francis adiecit A. *Seculo VI.* nova præmiſſa eſt *diſſertatio*, cuius hoc eſt argumentum. Trevirenſium urbs, Ripuariorum regibus ſubiecta, conſtituto Francorum regno, ac in Auſtraſiam & Neuſtriam diviſo, Auſtraſiæ accenſebatur. More ſuo prope hanc urbem varia fuerunt regibus Auſtraſiæ palatia. Quorum nomina cum diplomata nobis ſervent; nec parum referat, accurate illa ſcire, diligentius ea perſecutus eſt Auctor Nos igitur nomina iſta repetemus. Palatia itaque fuerunt: 1) Treveris; 2) in ipſa urbe *adhorrea;* 3) Palatioli, quod una hora ab urbe diſtat; 4) Epternaci; 5) Decimæ; 6) Scolinare, ſeu Scolinake, cui hodie Schœneke nomen eſt; 7) Confluentiæ; 8) Andernaci; 9) Sentiaci, id eſt Sinzide; 10) Oſtendi; 11) Pheuſeæ; 12) Bopardiæ; 13) Veſaliæ; 14) Iſenburgi; 15) Weilburgi. His enarratis, pergit A. ad deſcribendam opulentiam magnificentiamque Archiepiſcoporum, atque excutiendas

das origines templorum, Metropolitani, S. Maximini, S. Eucharii. Trevirenſem eccleſiam ſemper fuiſſe metropolin, cum aliis perſuadere ſtudet, primatus huius origines, altius repetitas, exponit. *Diſſertationis Seculo VII.* præmiſſæ initium factum eſt ab enarrandis pagis archidiœceſis Trevirenſis, in quos ex conſuetudine regni Auſtraſiæ diviſa fuit. Haud abs re eſſe videtur, & iſtos hoc loco recitare, quia ſatis expeditum eſt, quanta utilitas ex eiusmodi commentationibus, ad Geographiam medii ævi, artemque diplomaticam, redundet. Percenſentur a Noſtro, adductis notatisque diplomatum ſuffragiis, pagus Wabrenſis, Meringovienſis, Alſonienſis, Indiacenſis, Nilachowenſis, Sarachowenſis, Albegovenſis, Bleſenſis, Ardennenſis, Nudochi, Surenſis, Carosgovenſis, Bedenſis, Moſellenſis, Hunsruckenſis, Nachgovienſis, Eiflenſis, Meginenſis, Trechirenſis, Loganenſis uterque, ſuperior & inferior, Angerisgovenſis, Einrichenſis. Pagos hos ſenſim archiepiſcopi ſibi ſubiecerunt, iuraque metropolitana conſervarunt; diœceſana vero, aucto eccleſiarum & monaſteriorum numero, inſigniter protulerunt. *Seculo VIII.* opes eccleſiæ auctæ ſunt æque ac villæ, quæ ad eas pertinuerunt. Notanda inprimis nobis videntur, quæ de Milove, priſcarum chartarum hoſte, obſervavit A. Hac ætate res eccleſiæ Trevirenſis a poteſtate comitum exemtæ ſunt, & Archiepiſcopis ſubiectæ; qua de re varia nobis ſuperſunt monumenta. Eodem beneficio ornata fuerunt nonnulla monaſteria, iisque privilegia de eligendo Abbate & mundiburno conceſſa, Archiepiſcopi autem ad varia officia aulæ Imperatorum admoti. Nec ſilentio prætermiſſæ ſunt ſcholæ, & expoſitum eſt, qualis earum fuerit facies *Seculo* IX. Paucis allatis de forma reip. Germanicæ ſub Imperatoribus & regibus *Carolingis*, demonſtrat A. Trevirenſes Lothario quidem, in diviſione filiorum Ludovici pii, ceſſiſſe, eo tamen mortuo, Ludovico Germanico fuiſſe ſubiectos. Bona eccleſiæ Trevirenſis libera fuerunt a comitum auctoritate, ipſaque urbs Archiepiſcopo paruit. Sacrorum præſules eligebantur a rege, clero, & populo; conſecrabantur a comprovincialibus; Teutgaudes vero, cui Pontifex

tiſex Rom. priſtinam ademit dignitatem, illuſtre poteſtatis papalis in Germania exemplum eſt. Primatum epiſcopi per Belgium extenſum eſſe, facile probatur. Enumeravit deinde A. viros, doctrina ea tempeſtate apud Trevirenſes illuſtres, in quorum numero Amalarius, Bertulfus, Theganus, Wandelbertus, Rhegino, eminent; ſcholarum autem prima fuit Prumienſis. Pergimus ad *diſſertationem*, *Seculo X* præfixam. Mortuo Zuentiboldo, Lotharingia rediit ad Germaniam, cui nobiliſſimam illam provinciam Henricus auceps vindicavit. Patet ergo, quo vinculo tum Lotharingia cum Germania cohæſerit; nec inepte rationes exinde repetuntur, quare Archiepiſcopis Trevirenſibus archicancellarii nomen tributum legatur. Summæ huius dignitatis origines ad ævum Zuentiboldi referendæ ſunt; quamvis ea tempeſtate haud perpetuum fuerit præſulum Trevirenſium ornamentum. Diviſione Lotharingiæ in ſuperiorem & inferiorem facta, Trevirenſis urbs, pars quidem fuit provinciæ ſuperioris; nec tamen ducibus eius, ab Imperatoribus conſtitutis, paruit, ſed Archiepiſcopis: poſteaquam vero ille ducatus in varios principatus fuit dilaceratus, cauſæ ſuæ haud defuerunt epiſcopi, quin potius mirifice in augendis ſuis iuribus laborarunt. Hoc tempore caſtris munita fuit contra barbaros provincia, quam illi invadere conati ſunt. Ius eligendi antiſtitem erat adhuc penes clerum & populum. Primatus iura, non ſolum firmavit Ioannes XXII. P. R. ſed patet etiam ex variis monumentis, nominatim primum locum obtinuiſſe Archiepiſcopum a Nuntio Apoſtolico: imo, ſi nullus adeſſet Nuntius, ab Imperatore & Rege Romanorum. His enarratis, adduntur nonnulla de viris doctis, ſpeciatim de Silveſtro II, P. R. Egberto, Henrico, Ruotgero, Luitolpho, ceteris, ſed & de ſcholis clericorum ſecularium S. Matthiæ & S. Maximini, item Mediolacenſi ac Epternacenſi. *Seculo XI.* Archiepiſcopus, resque eccleſiæ Trevirenſis exemtæ fuerunt a ducibus Lotharingiæ, hincque, auctis opibus curisque civilibus, & acquiſitis vaſallis, adiunctus fuit præſuli vicarius in pontificalibus; ſive ſuffraganeus. Territorium adminiſtratum fuit per advocatos, vicedominos, & comites. De primatus

matus iuribus dubia quidem quæſtio, certum tamen eſt, alia ſpectaſſe ad Belgicam provinciam, alia ad Galliam Germaniamque. Quod attinet ad Belgium, poteſtatem habuerunt præſules, ſynodos provinciales convocandi. Commemorantur denique ſcholæ monaſticæ, quibus canonicus quidam præfuit, *Scholaſtici* nomine conſpicuus. *Seculo XII.* quamvis præſules a clero populoque eligerentur; Arnoldus II tamen & Henricus II. a ſolo Capitulo conſtituti ſunt. Orta de inveſtitura epiſcoporum lite, transactio, ann. MCXXII. facta, ſero apud Trevirenſes obtinuit. Vicedominorum auctoritas, qua illi abuſi ſunt, minuta fuit, eorumque poteſtas Archiepiſcopis reſtituta: imo & comites Palatini renuntiarunt iuri advocatiæ. Nec ſilentio prætereundum eſt, Archiepiſcopos uſos eſſe iure armorum, munitionum, fœderum; curiam habuiſſe feudalem, miniſterium ſplendidum, item officia aulica; aſſecutos etiam eſſe dignitatem legati apoſtolici, ac ſacerdotum conventus coegiſſe. Nec literis defuerunt ſtatores & vindices, ex quibus Bruno, Albero, Tarlandus, Baldericus, Ioannes I, ceteri, præcipue eminent. Ad *Seculum XIII.* diſſeritur de origine Electoratus, quam ad Ottonis IV. Richardi, Alphonſique ævum referendam eſſe, ſtatuitur. Archicancellarii dignitas Trevirenſibus ſimul reſtituta fuit: muneris autem ampliſſimi fines ſola Gallia non continebantur; ſed Rudolphi I ætate extenſi quoque fuerunt per Burgundiam. Inprimis liberales ſe Imperatores præbuerunt in ornandis Archiepiſcopis; ſublatis autem advocatiis particularibus, nobilibus commiſſis, poteſtas eorum inſigniter fuit aucta. Turbulentus Germaniæ ſtatus id effecit, ut feuda caſtrenſia (Burglehen) erigerentur, ac ad defenſionem caſtrorum, aliaque negotia bellica, milites, datis feudis, conducerentur. Commodam hic nactus eſt Clar. Auctor occaſionem, de feudis Trevirenſibus diſputandi, eaque natura ſua eſſe maſculina, comprobandi. Ius Romanum eodem tempore in fora Trevirenſium introductum fuit, atque in locum curiæ epiſcopalis officialis ſuffectus; item ſtabilita archidiaconorum poteſtas; nec raræ exſtiterunt ad curiam Romanam provocationes. *Tomum* hunc *primum*, cuius diſſertationes

 iam

iam perſecuti ſumus, claudit elegantiſſima, *de ſigillis Archiepiſcoporum Trevirenſium*, diſſertatio, qua, ſervato temporis ordine, quo quisque præſul Trevirenſis ſigillo uſus ſit, A. oſtendit, ac ſelecta doctrinæ heraldicæ capita illuſtrat.

Tomi ſecundi diſſertatio prima res *Seculi XIV* attingit. Henricus VII. Imperator, primus per litteras regalia feuda archiepiſcopis conceſſit, quæ non ſolum definiendis archidiœceſis terminis egregie inſerviunt; ſed demonſtrant etiam, præſulibus iura eminentiora in urbem competiiſſe. Ipſe Electoratus in varias diviſus erat Satrapias: ſingulis præerant Burggravii, de quorum officio, & de cellerariis, iureque collectandi, de regali fluminum, de iure recipiendi Iudæos, a Carolo IV. conceſſo, de vectigali, Caroli IV. liberalitate aucto, docte diſputatur. Archicancellarii munus per Galliam & Germaniam Trevirenſibus confirmatum fuit; prærogativa uſi ſunt primi ſuffragii in eligendo Cæſare, & iure fœderum. Vaſallagiorum, caſtrorum, caſtrenſiumque numerus amplificatus, ac varii nobilitatis gradus ſunt conſtituti. Auſtrægarum inſtitutum receptum fuit, ac ampliſſimum ius conceſſum, alienata imperii feuda redimendi, & tutelam impuberum ſuſcipiendi. Diviſa archidiœceſi in ſuperiorem & inferiorem, opus quoque fuit, ut duæ eſſent curiæ eccleſiaſticæ. Tandem de viris illius ſeculi doctis agitur, de Balduino & Cunone, Archiepiſcopis, de Ludolpho de Saxonia, Ioanne de Livonia ſcriptore *vitæ Balduini* anonymo, ceteris. *Seculum XV.* illuſtrarunt publica pacta, cum vicinis Statibus facta, antequam ſolennis illa pacis publicæ formula anno MCCCCXCV. publicaretur, quibus Auſtrægarum auctoritas ſtabilita, eorumque iure definita ſunt varia commerciorum fœdera, conventiones ſuper teloniis, vectigalium acceſſiones. Præterea militaris res bene ordinata fuit; cum Gallis pax ſervata, & bello inter hos atque Auſtriacos orto, neutri parti faverunt Trevirenſes, cauſis ad id adducti legitimis, neque imperio noxiis. Capitulum cœpit electoribus præſcribere leges, *capitulationis* nomine ſatis celebres; anno MCCCCLVI. Comitia frequentia fuerunt, nec clerici a contributionibus immunes. Litteris,

uti

Digitized by Google

uti in omni fere Germania, ita etiam apud Trevirenſes, nova lux adfulſit: in collegio S. Germani conſtituta eſt ſchola publica, & ampliſſimum erectum muſarum domicilium, Academia Trevirenſis, de cuius archicancellariis, magiſtris in theologia, decanis, & profeſſoribus iuris, aliisque, differit Auctor, ac viros doctos, qui ea tempeſtate doctrina floruerunt, addit, inter quos Nicolaus Cuſanus, Ioannes Trithemius, & Adolphus de Aſſindia, principem locum ſibi vindicant; nec indigni fuerunt, de quibus diligentius differeret. Sequuntur nonnulla de infelici alchymiæ ſtudio. *Seculo XVI.* ad confirmandam publicam pacem, ſingularia fœdera inita ſunt, cum Moguntino, Palatino, & Haſſo, milesque perpetuus conductus fuit. Comitia provinciæ celebrata ſunt, quibus tres interfuerunt ordines, cleri, equitum, & oppidorum; tributa ſolverunt clerici & comites vaſalli; verum inter equites & ceteros ordines orta fuit lis de tributis, quæ illi recuſarunt, ab ann. MDLXXV. usque ad ann. MDCXXIX producta. Ius archiepiſcopi in urbem impugnarunt cives; nec levioris momenti fuerunt utriusque partis argumenta: adiudicata tamen fuit res Archiepiſcopo, ſententia Imperatoris & cameræ ann. MDCLXXX. Tricæ, ſacrorum cauſa natæ, cum Trevirenſium nonnulli religioni emendatiori ſe præberent addictos, ita compoſitæ ſunt, ut proteſtantes urbe eiicerentur; controverſia vero diuturna, inter Archiepiſcopos & Abbatem S. Maximini agitata, ita tandem finita eſt, ut hic Præſulem dominum ſuum agnoſceret. Pauca adduntur de iurisdictione Papæ ac Nuntii apoſtolici; de officio archicancellarii per Galliam Germaniamque Trevirenſibus commiſſo, eiusque exemplis recentioribus; de profeſſoribus theologiæ, rectoribus, ac procancellariis, & litteratis viris, Ioanne Henenio, Georgio Virneburgio, Petro Binsfeldio, Ambroſio Pelargo, Io. Bertelio, Bernardo de Luxemburgo, Matthæo Agricio, Ioanne Leinero, Barthol. Latomo, Guil. Kyriandro, ceteris. In fine typis deſcripta eſt *diſſertatio, de monetis Archiepiſcoporum*, qua præſulum electorumque numos, ſervato temporis ordine, percenſet A. poſtquam obſervavit, obtinuiſſe eos ius monetæ

 ſub

ſub Carolingis, ac *Eccardum* confutavit, qui Trevirenſia numiſmata Imperatorum, non Electorum nomine, ſignata fuiſſe, contenderat.

Accedimus tandem ad *tomum tertium* præſtantiſſimi operis, cui præmiſſa eſt *chorographia Trevirenſis, eccleſiaſtica & civilis*, ſatis copioſa; nec tamen ita comparata, ut fides ei omni ex parte haberi queat, quippe, teſte Cel. Auctore, non ex monimentis publicis, ſed privatis tantummodo, compoſita. Maioris itaque pretii eſt *diſſertatio*, rebus *ſeculi* XVII. & XVIII. illuſtrandis conſecrata, ubi de fœderibus capituli ordinumque adverſus obtruſos epiſcopos, de modis iuſtis ad ſummam præſulis dignitatem perveniendi, nimirum electione, poſtulatione, ac papæ Romani iudicio de dubia electione. Papa confirmare ſolet electum; confirmato Auguſtus confert feuda regalia; inveſtitus homagium a ſubditis recipit. Ubi archiepiſcopus de priſtino munere removendus, eique temporalia adimenda ſunt, olim ſolius electorum collegii, noſtra ætate conciliorum conſenſus requiritur. In comitiis provincialibus Abbas S. Maximini primatis locum tuetur. Ius collectandi competit electori: nobiles taem a ſolvendis tributis exemti ſunt. Quantum clerus pendere debeat, olim dubia & controverſa quæſtio fuit; noſtra vero ætate definita, ita ut ſolvant:

Clerus archidiaconi ſuperioris 87. imper. 52. alb.
Clerus archidiacon. inferior. 98 imp. 57 alb. 6 den.
Status ſeculares archidiac. ſup. 472. imp. 12 alb.
Status ſecular. archidiac. inf. 340. imp. 46. alb. 6 den.

Ubi de contingente imperii quæſitum, res ann. MDCLXXXI. ita fuit compoſita, ut circulus Rhenanus ſuperior ad exercitum S. R. I. mittat

In ſimplo 600 equites, 2707. pedites.
In ſeſquiſimplo 1000. equites, 4060½ pedites.
In triplo 1800 equites, 8121. pedites.

Simili

Simili ratione memoria dignum eſt, ſæpenumero neutri parti acceſſiſſe, modo circulum electoralem Rhenanum, modo electorem Trevirenſem. Academiæ Trevirenſis inſignia facta ſunt incrementa, maxime auſpiciis ſereniſſimi *Franciſci Georgii*, qui noſtra ætate ſacris Trevirenſibus præeſt. Fuſe poſtea de ſuffraganeis, vicariis generalibus, cancellariis, profeſſoribus iuris, officialibus, aliisque legitimæ diſciplinæ conſultis, nominatim *Goldaſto* & *Chriſtoph. Lehmanno*; de medicis ac hiſtoricis, & in his de *Browero*, diſſeritur. Opus totum explicit *diſſertatione de ſcriptoribus hiſtoriæ Trevirenſis.* Agitur hic *primum* de diptychis, quæ nihil præter nomina epiſcoporum exhibent: *deinde* de Scriptt. qui Sec. IX. & X. *geſta Trevirorum* tradiderunt, eorumque principe *Golſchero*, cuius annales *Acherius*, *Leibnitius*, & *Calmetus* typis curarunt excudendos: de *vitis S. S. Eucharii, Valerii*, & *Materni*, quas *Bollandus* d. 29. Ian. exhibet, licet errore manifeſto a *Golſchero* conſcriptas, *Eberhardo* tribuat: de *hiſtoria inventionis Celſi*, itidem a *Bollando tom. III. Febr.* pag. 393. edita: de *hiſtoria XVI. martyrum* Bopardenſium, apud eundem *Bollandum tom.* IV. Auguſt. p. 556. de *hiſtoria martyrum Trevirenſium*, quam illuſtris Auctor primus nunc, e tenebris erutam, produxit in publicam lucem: *denique* de recentioribus quibusdam ſcriptoribus, quorum nomina tam illuſtria tamque celebrata ſunt, ut ea recenſere iure ſuperſedeamus. Satis itaque dixiſſe nobis videmur de diſſertationibus ac commentationibus, quæ a reverendiſſimo auctore, illuſtrandis diplomatibus, præmiſſæ ſunt. Non adulamur Auctori, dum ingenue fatemur, laudandam ac prædicandam eſſe ſummam illuſtris viri diligentiam, quam in eis conſcribendis collocavit. Nihilo minus haud minore laude digna eſt opera, quam ad colligenda, diſponenda, ac explicanda hiſtoriarum monimenta adhibuit, quæ in unum hoc corpus congeſſit. Horum tantus eſt numerus, tantaque copia, ut MCCCXCV. ſiſtantur. Maximam eorum partem in *diplomatum* cenſum referendam eſſe manifeſto patet, adeoque iure ſuo, vaſtum opus, *hiſtoriæ diplomaticæ* nomine tituloque ornatum

natum fuit. Nec tamen ſibi temperavit A. quin alia quoque hiſtoriarum documenta adderet, quæ licet haud ſint diplomata, noſtro ævo, quod iure diplomaticum dixeris, tantopere expetita; inſignem tamen lucem hiſtoriæ Trevirenſi accendunt, licet ipſe haud neget Editor, ſingula nec eiusdem fidei, nec eiusdem pretii eſſe. Non deerunt ſane, qui mirentur, repetita hoc loco eſſe, decretum *Honorii* & *Theodoſii* A. A. quo præfectura prætorio Arelatum transfertur; nonnullas epiſtolas *Sidonii* Apollinaris; *Fortunati* quædam poemata, ſpeciatim *bodæporicon*, &, quæ toti operi finem imponit, narrationem de ingreſſu electoris Trevirenſis in urbem Francofurtenſem, eligendo auguſtiſſimo noſtro imperatori Franciſco: varias item de rebus civilibus & eccleſiaſticis conſtitutiones, huiusque generis ſexcenta alia. Facile tamen hæc posſunt ignoſci, ſi cogitemus, ubi quinque monimentorum partes conſtituuntur, quatuor eſſe ἀνεκδότους. Obſervationes, quibus ſingula explicantur, illuſtranturque, ita ſunt comparatæ, ut quatuor earum claſſes queant conſtitui. *Aliæ critica*, ubi de fide diplomatum diſputatur: *aliæ hiſtorica*, ubi & ſenſus eorum ex ſcriptoribus coævis exponitur, & quæſtiones geographicæ, hiſtoricæ, atque genealogicæ, facile expediuntur: *aliæ iuridicæ*, iuri publico & privato Trevirenſium explanando conſecratæ: *aliæ* denique *grammaticæ*, quæ circa barbaras voces enodandas verſantur. Sic nihil facile prætermiſſum eſt, quod ad rectius capiendam ſcriptorum ſententiam pertinet. Ne exempla deeſſe videantur, provocamus ad elegantes illas obſervationes, de auctoritate diplomatis, quod Dagobertus Irmingardæ filiæ conceſſit, T. I. p. 87. dubia alioquin & controverſa: de ruinis amphitheatri apud Trevirenſes Romani, T. I. p. 649. ceteras.

D. CAROLI GOTTLOB HOFFMANNI, SS. THEOL. Prof. Prim. Reg. Elect. Conſiſt. Aſſeſſ. & rel. VARIA SACRA, ſeu Opuſcula Academica, maximam partem publico nomine conſcripta.

Vitem-

Vitembergæ, Impenſis Ephraim Gottlob Eichsfeldii, 1751, 4.
Alph. 1. plag. 15½.

Offert hic nobis Ven. Hoffmannus collectionem libello-
rum, maximam partem publico academiæ nomine
conſcriptorum, ne, ſeparatim proſtantes, proxime inte-
ritum experirentur, ſed utilitatem omnino ſuam, & exi-
miam quidem, pro doctrina tanti viri, in eccleſia retine-
rent. Nomine *Variorum Sacrorum* Auctor librum hunc
inſignivit, aliorum virorum doctiſſimorum exempla ſe-
cutus; quod ad varias res ſacras hæc collectio litteraria perti-
net, prouti ex indice *commentationum* patebit, quem, cum
ſumma rerum dictarum, lectoribus iam exhibemus. Primo Pag. 5.
occurrit *programma de diſcrimine fidei divinæ & humanæ*,
ubi, poſt enodatam fidei ſignificationem, & eius, quod divi-
num & humanum eſt: diſcrepantia duplicis huius fidei po-
nitur, primo in ratione *principii* & originis, ſecundum quam,
humana fides ex viribus intellectus humani; divina vero, ex
gratiæ divinæ mediis, oritur. Utraque fides deinde differt
ratione *ſubiecti*. Illa cadere poteſt in omnes homines, quot- 10.
quot iuſtam debitamque operam in rerum divinarum contem-
platione adhibent; hæc vero tantum in Chriſtianos, eosque 11.
ſolos, nec eos omnes, ſed in vere pios & fideles cadit. Ra- 13.
tione *obiecti* differt utraque porro fides. Humana, accipit 14.
articulos fidei, quos vulgo *mixtos* vocare ſolemus: divina,
maxime omnium fertur in Chriſtum, totius generis huma-
ni redemtorem. Intuitu *formæ*, illa hominem, vel certa, vel
probabili ratione, movet ad aſſenſum, eſtque convictio men-
tis de hac & illa veritate, propriis naturæ viribus producta;
hæc vero eſt intima mentis convictio, ab ipſo Spiritu ſancto,
per verbum divinum & ſacramenta producta, omnem fluctua-
tionem plane excludens. Ex his omnibus nectitur ſolida fidei 16.
divinæ & humanæ definitio, cui uſus huius doctrinæ contra 17.
Naturaliſtas, & Theologiæ Naturalis abuſum, quin &
Reformatos, & alios, additur. In *ſecundo programmate* ad 25.
quæſtionem reſpondetur, quare *Ioſephus cædem infantum Beth-*
lehe-

Digitized by Google

Pag. 29. *lebemiticorum tacuerit*? *Maſſonius* circa idem argumentum antea diligentiam ſuam exercuerat; ad eam ſumme venerabilis Auctor reſpondet, *Ioſephum* hæc callide tacuiſſe, ne Romanis ſupicandi occaſionem de Meſſia, redemtore populi Iudaici, præberet, qua ſuſpicione adducti facile credere potuiſſent, Iudæos quondam a dominio Imperatorum Romanorum eſſe liberandos. Sunt tamen alii, qui hoc ſilentium in *Nicolaum Damaſcenum*, quem Ioſephus ſecutus dicitur, transfe-
34. runt. Alii alia docent. In *additione* huic libello adiecta, de *Macrobii* teſtimonio, notiſſimo ſatis, atque ad hanc cau-
39. ſam pertinente, diſputatur. *Tertia* ſcriptiuncula, de *negata Medicorum reſurrectione Ieſ. XXVI*, *14* agit, ubi ſolide convincit Auctor venerabilis interpretes erroris, de *medicis* verba
46. Ieſaiæ exponentes: cum tamen nec de medicis, nec de reſurrectione eorum, in excitato loco, ſermo eſſe poſſit; quo id tantum prædicitur, feroces gentes, *gigantes* utplurimum in ſcriptura ſacra denominatos, oppreſſores & perſecutores eccleſiæ, non ſurrecturos vel victuros, id eſt, ad potentiam, quam olim tyrannorum more gigantes in Iudæos exercuerant, non
53. eſſe redituros, aut adſpiraturos. Sequitur *quarto* loco, *poſſibilitas* & *veritas* incarnationis filii Dei, contra Anonymum aſſerta, & quidem contra Auctorem, qui ementita Amſtelædamenſis typographiæ hedera, librum, de *uſu methodi ſcientificæ, in Theologia revelata*, ſecundum cogitationes rationales, con-
63. ſcripſit. *Quinta* commentatio diſquirit, cur Apoſtoli verum Deum tempore N. Teſt. vocaverint *Deum & Patrem Ieſu Chriſti*? Ratio hæc omnino eſt loquendi, in ſcriptis N. Teſt. obvia, non ſolum apud Paulum, ſed etiam Petrum & Ioan-
66. nem. Reiecta primo hic Arianorum & *Photinianorum* ſententia, celeberrimus Auctor putat, factum id eſſe, ad imitationem conſuetæ in V. T. appellationis: *Deus Abrahami, Iſaaci, & Iacobi*; & ad teſtandam abrogationem fœderis, in Abrahamo, cum fidelibus olim initi. Cuius ſententiæ quæ amplior ſit ratio & dignitas, ſequentia docent verba, lectu
71. digniſſima. *Sexta* ſcriptiuncula *divinitatem Spiritus S.* ex *Luc. II*, *29* aſſerit, & contra adverſarios vindicat. Circa medium

medium huius ſcriptionis aſſeritur, Simeonem ſenem, *Luc:* Pag. 73.
II, 29. 30. preces ſuas non ad Deum patrem, ſed ad Spiritum S. dirigere; ſecus quam alii docent. *Septimo* loco de *angelica* 81.
animarum piarum aſportatione in ſinum Abrahami, ad *Luc. XVI, 22* pie docteque diſſeritur. Tres deinde ſequuntur diſ- 91.
ſertationes, de *variis modis, tranſitum ad Ruthenorum Sacra excuſandi*, ubi *prima* ſectio quæſtionem definit, an hodierna ab antiquiori Ruthenorum religione diſtet? quod in *ſecunda* 109.
& tertia ſectione continuatur, & inde fruſtraneæ excuſationes tranſitus ad Ruthenorum ſacra oſtenduntur. *Undecima,* 121.
& ſequens, una cum decima tertia, pertinet ad *Hernbutianorum* errores in doctrina de Deo Patre, creatore cœli & terræ, agitatos; qui a Ven. Auctore diligentiſſime propo- 141.
nuntur & confutantur. Pergimus hinc ad *decimum quartum* 171.
programma, quo quæſtio diiudicatur, an *Magi*, qui ex oriente ad Ieſum recens natum venerant, *fuerint Hiſpani? ad* 175.
Ps. LXXII, 10. Multa creduli ſcriptores, de Magis, ad Chriſtum, nativitatis ſub tempore, venientibus, fabulantur, quæ digna vix ſunt ut recenſantur. Inter alia memoratu digniora, occurrit etiam id, nonnullos interpretes, Hiſpanos illos fuiſſe, contendere, ubi quidem ad *Pſalmum* noſtrum acerrime provocant, in quo vocabulum תרשיש occurrens, ad *Tarteſſum*, Hiſpa- 179.
niæ Bæticæ non incelebrem locum, detorquere audent. Verum enim vero, falluntur oppido illi enarratores odæ Davidicæ, in qua nec vola nec veſtigium apparet de Magis, ſub nativitatem Ieſu, ad urbem Hieroſolymitanam profecturis; ſed in univerſum, de converſione omnium gentilium ad Ieſum agitur, poſt huius mortem, & aſcenſionem ad ſupera, tunc temporis feliciter conficienda. *Decima quinta* ſcriptio *de lucta Iacobi,* 187.
cum angelo incerto, ad *Geneſ. XXXII, 24* agit, & inprimis circa modum luctandi eſt occupata, per vocabulum אבק deſignatum. Sed ἅπαξ λεγομένη hæc eſt vox, & quis in tan- 189.
tis tenebris ſatis clara luce omnia perſpiciat? Celeberrimus 192.
Auctor, quid hac de re ſentiat, ſequentibus deſcribit verbis: nos exiſtimamus, amicam, ſeriam tamen & vehementem, deſcribi concertationem, qua Angelus cum Iacobo

 dia

Digitized by Google

IOANNIS ERNESTI STIEFF, PHILOS. AC MEDIC. Doctoris, & in urbe Patria Practici, & Cæſareæ Academiæ Imperialis Naturæ Curioſorum membri, Deſcriptio Bolidis.

Vratislaviæ, die IX Febr. A. MDCCL. obſervatæ.

Die IX. Februarii, tertio iam audito quadrante poſt decimam veſpertinam, per noſtram atmoſphæram Bolis inſolitæ magnitudinis ruebat, quæ dum in cœlo tunc admodum ſereno ignem conceperat, oculis, ſub magnitudine trium aut duorum pollicum, conſpiciendam ſe exhibuit. Quo magis poſtmodum deſcendebat, eo ſub maiore diametro apparuit, tandemque paululum ante diſruptionem ad unum cum ſemiſſe pedem accrevit. Ut globus luſorius, motu duplici, & circa axem, & quoque progreſſivo, in linea ex obliquo deorſum directa, per atmoſphæram, a plaga Africi ad Cæcias devolvebatur. Color eius ſub initio erat pallidus, deinde rubeſcens. Tempus, intra quod Bolis rapidiſſime mota iter ſuum abſolvit, vix unum minutum primum refert. Splendor ſucceſſive creſcens, ſpeciem efficaciſſimi fulguris exprimebat, quam ob rem plerique noſtratium in urbe, iſtud phænomenon pro fulmine habuerunt, in hac ſua opinione tanto magis per ſubſequentes fragores confirmati. Cum apparentem diametrum 6 vel 8. pollicum haberet, lunæ plena facie ſplendentis vivacitate, Bolis noſtras oras illuminare cœpit: nam tunc nobis propior, plures, ac efficaciores radios, ad nos demittere potuit. Acquiſita poſtmodum ultima molis magnitudine, quadraginta circiter pedes a terra adhuc elevatus globus, prope pagum *Scheitnig*, in loco ultra mille fere paſſus ab urbe diſſito, in quatuor fruſta diſſiliit, quæ, donec in fluvium Oderam caderent, ignem ſuum retinebant.

Quibuscum de hac Bolide locutus ſum, omnes ac ſinguli, mihi loca diverſa denominarunt, ubi hanc decidiſſe putarant noſtrates, ſed omnes illorum relationes, qui iſtam in plateis viderunt, erroneas mox declaravi, ob altiſſima ædificia, ad varias ſenſuum fallacias occaſionem præbentia. Colono cui-

 dam

dam tunc in itinere verſus hæc confinia occupato, bolis in ſilva prope *Scheitnig* cecidiſſe videbatur. Aſt nec ullum huius rei in fruticeto veſtigium, nec quidpiam globi diſrupti inventum fuit, imo ibi habitantes, globumque cadentem videntes, contrarium affirmarunt. Id quod etiam, relictis aliorum meteorum ſub libero cœlo in Oderam cadere ſpectantium teſtimoniis, miles præſidiarius, ad diſtantiam aliquot centum paſſuum, in propugnaculo ſatis alto excubans, aſſeruit: cui tanto magis credendum eſt, quia ſimul eiusdem relatio, cum aliis in hoc quoque convenit, quod lumen, ſplendor, ignis & fumus, ex nunc evanuerit, cum fruſta globi disrupti niſi in Oderæ flumen cecidiſſent, aut in ſilvam, aut in domibus, aut alibi amburere, ſuccendere, ardeſcere, & fumare oportuiſſe conſequeretur. Licet eiusmodi Bolides, muros, lapides, & tectilia lateritia, nec incendere, nec diſcutere poſſint, quoniam illæ, igne non in ſummam cuſpidem, qualis eſt fulminum, concentrato, corpora tangant; tamen tectilibus ſtramineis & ſcandularibus, variisque aliis materiis, facile flammam concipientibus, ignem ſuum communicare ſolent, cujus rei varia proſtant teſtimonia. Igitur mihi legenti, a fulminibus ex cœlo ſereno miſſis aliquid incenſum & combuſtum fuiſſe, idem potius aliquando per Bolidem, dum ardet, adhuc deſcendentem, factum eſſe videtur, quam vulgus pro fulmine habuit. Nam quo rarius fulmen ad nos usque demiſſum, eo frequentius globus ardens in cœlo ſereno conſpicitur.

Statim poſt Bolidis diſſolutionem, tres iteratos fragores ſonoros ac tonitrui ſimillimos audivimus, qui ob minorem a terra diſtantiam, cumplurimis in urbe ac in ſuburbio ædificiis, etiam ad quindecim usque paſſus ex loco ubi cecidit, tres ictus ita communicarunt, ut magna feneſtrarum trepidatio exinde produceretur. Hinc incolæ nonnulli, qui non ipſam viderunt Bolidem, ſed fragores tantum audiverunt, tria tormenta bellica, pulvere pyrio prægravata, ad ſignum militaris deſertionis diſploſa fuiſſe, opinati ſunt. Ad apparentiam meam, ſub cœlo admodum libero, Bolis figuram fere ſphæricam ſemper retinere videbatur, ſed ob tantam motus ſui velocitatem, figura

gura hæc exactius determinari nequit, cum corpus rapidiſſime motum, longeque remotum, plane aliam oſtendat figuram, quam in quiete, & propinquius viſum, oſtenſurum fuerat.

In tractibus atmoſphæræ, quos globus pervagatus eſt, tramitem vaporum ſeu fumi, materiæ combuſtæ, fumo, qui ex combuſto ſulphure oritur, ſimillimi, ad breve tempus reliquit.

Nunc quasdam meteorologicas obſervationes, ad explicationem Bolidis neceſſarias, addere conſultum credidi.

Februarius.	Tempeſtates.	Ventus.	Altitudo Mercurii.	Gradus Thermom.
D. 3.	Nubilum cœlum. a meridie ſerenitas vaga. Gelu ſubitum.	Zephyronctus. SW.	30, 16	52.
D. 4.	Tempeſtas ſerena. Frigoris aſperitas. Aurora Borealis permagna, ignei coloris.	Zephyro-Boreas. WN.	30, 18.	54.
D. 5.	Serenum. Intenſius gelu. Aurora Borealis inſignis ſed pallidior.	Subſolanus. O.	31, 22.	56.
D. 6.	Cœlum fere ſemper clarum, poſtea tenuibus exhalationibus nebuloſum vulgo *Hegerauch*. Gelu.	Subſolanus O.	31, 22.	51.
D. 7	Gratiſſima ſerenitas, poſtea *Hegerauch*. Gelu non reſolutum.	Boreas. N.	31, 21.	47.
D. 8.	Mox nubes, mox phœbus. Frigus continuum.	Zephyro Boreas WN	30, 19.	39.
D. IX.	Cœlum utplurimum, veſperi vero perfecte ſerenum. Gelu.	Zephyrus W.	30, 17.	30.
D. 10.	Nubilum Cœlum. Gelu.	Subſolanus.O	30, 15.	31.
D. 11.	Nubes. Gelu.	EuroAuſt.OS	29, 13.	30.
D. 12.	Serena temperatiorque tempeſtas ad regelationem tendens.	Auſter. S.	30, 20.	25.
D. 13.	Dies innubis. Tempus calidum. Regelatio ſubita.	Euro Auſter OS.	30, 20.	20.

Alti-

Altitudinem Mercurii ex tubo Torricelliano, frigus autem ex duobus thermometris æqualibus, 80 graduum caloris, & 100 graduum frigoris, cognovi. Unum eorum hiemalibus obſervationibus præſertim inſerviens, in camera cum apertis feneſtris verſus ſeptentrionem; alterum in alia camera verſus meridiem aſſervatur, in qua vero ob viciniam hypocauſti calefacti, non adeo ſeverum frigus ſentiendum, quamvis feneſtra fere ſemper aperta ſit. Varietas locorum, ubi hæc duo thermometra pendent, differentiam 10 vel 11. graduum efficit, licet, quando in pari loco ambo affixa ſunt, pares eosdemque gradus oſtendant. Obiter hic annotandum eſt, quod in meo Thermometro, ſumma per hiemem præterlapſam obſervata frigoris aſperitas, liquorem bina vice haud ultra 62 gradus, ſæpius vero ad 40. 45. 48. 50. 52. 54. 55. 56. 58. gradus depreſſerit. Hoc licet obſervationi, per novellas noſtras nuper publicatæ, contrariari videatur, tamen cum aliorum hic loci circumſpecte inſtitutis obſervationibus conſentit.

Subſequenti die, de loco, ubi hanc Bolidem cecidiſſe dicebatur, anxie ſollicitus fui, quo aliquid de relicta combuſta materia, ad perquirendam per experimenta indolem eius, acciperem. Mihi quoque ipſum locum perveſtigare animus erat, & ea occaſione me de illo clarius inſtrui poſſe ſperabam; Clariſſimus BARHAM a) tradit, ſe in Iamaica eiusmodi globum ardentem, diametro pyroboli æqualem, ex cœlo in terram cadere vidiſſe, & ubi cecidit, foveam parvam cum multis foraminulis inveniſſe tam profundis, ut adſtantes bacillis ſuis illa perſcrutari non poſſent. Sed ſpes mea ad has perquiſitiones cum ipſa Bolide cito periit.

Interim Bolidem iſtam, nil aliud quam maſſam conglobatam accumulatarum exhalationum ſulphurearum, ſalinarum, & nitroſarum, immo cum materia fulminis aut ſimilem, aut forſan æqualem fuiſſe, citra omne dubium ponitur. Impetuoſa huius globi diſruptio in quatuor fruſta, quæcum fragore fiebat, diſſolutionem per vim ignis particularum antea coniunctarum

a) Vid. Philoſoph. Tranſact. No. 357. p. 143.

Digitized by Google

ctarum oſtendit, neque huic diſſolutioni, verum potius particulis nitroſis commixtis, cauſa fragoris tribui meretur. Aſt licet tantum quatuor fruſta viſa ſint, in plura forſan disruptum eſſe opinor. Neque ex fragore diſtinctius ter iterato plures vere non extitiſſe credendum eſt; nam ſæpius uno eodemque temporis momento, diverſi fragores coniunctim fieri ſolent, qui pro uno habentur. Per aliquot dies ante hoc phænomenon, ut fabula docet, cœlum erat modo clarum, modo tenuibus exhalationibus nebuloſum, vulgo *Hegerauch*; unde ibi multum etiam ſulphuris, ſalium, & nitri, accumulatum fuiſſe liquet, ex quibus rebus eiusmodi Bolides, imo & fulmina perapte oriuntur. Id perpendenti clarius patebit ex eo, quod præteritis menſibus Februarii & Martii, non ſolum in Sileſiæ partibus, ſed etiam in aliis provinciis, permultæ circa hoc anni tempus alias inſolitæ tempeſtates fuerint, quibus ſine dubio venti, frequentius ex Auſtro flantes, multum tribuerunt. Cur vero illæ conglobatæ in hoc globo maſſulæ, non ſub ſpecie fulminis ignem conceperint, cauſa ex aucta per frigus compreſſione particularum forſan petenda eſt. Etenim æſtivo tempore, plures, & magis extenſæ maſſulæ ſulphurearum, ſalinarum, ac nitroſarum particularum, in atmoſphæra latius, quam hieme, diſperſæ latent. Sufficit, quod idem globus nunc deſcriptus, ex eiusmodi globulis minoribus, per cohæſionem particularum ſimilium coniunctis, dum fulminat, aut ſucceſſive, aut, ut nobis apparet, in continuata poſiti ſerie comburentibus, exortus fuerit.

Dantur etiam Bolides ſine fragore diſſilientes, cuius indolis unam c. a. 1750 die XII Aprilis, *Hafniæ*, ordinum ductor ex caſtello vidit. Erat illa initio corpus lucidum, magnitudinem maximi planetæ ex duplo ſuperans, quod poſtmodum, terræ propinquius, ſpeciem globi ſplendentis, & diametrum quatuor pedum referebat, tandemque ſenſim diſſipatum evanuit a). Ardentem hunc globum, ex ſulphureis tantum particulis

a) Ita quidem in novellis relatum eſt.

ticulis compoſitum fuiſſe, ex pallido colore, & ex eo ſimul colligitur, quod ſine fragore extinguebatur a).

Noſtra inſuper Bolis, ignem ex fortiori frictione, & vehementi motu particularum concepit, ut idem de igne fulminis alibi demonſtrare tentavi b). Supra monui, quod hæc etiam, quo propius acceſſerit, eo in maius volumen ſe extenderet; & merito dubito, an idem eventus novo cuidam acceſſui novarum particularum tribuendus ſit, mallem potius huius cauſam in appropinquatione quærere, nam quodlibet corpus longius remotum, nobis ſub minori magnitudine apparet.

Diligentius quoque inquiſivi, an eadem Bolis, eodem tempore, in aliis Sileſiæ oris ſimul viſa fuerit, quale exemplum Bolidis A. 1717. d. x. Aug per Sileſiam, Luſatiam, Poloniam, Pruſſiam, & Hungariam viſæ, egregie alibi declararunt Phyſici c). Sed omnes mihi ab amicis communicatæ relationes, hanc noſtram Bolidem, non ultra duo milliaria Germanica ab urbe Vratislavia apparuiſſe docent; ex quo, illius altitudinem vix dimidium milliare Germanicum a terra ſuperantem autumo; quod ſpatium obliquo itinere per tempus unius minuti primi multo tardiori motu abſolvit, quam Bolis a clariſſimo MONTANARIO Bononiæ A. 1676. obſervata d), quæ in uno minuto primo ſpatium 160. milliarium Italicorum pervagata eſt.

De

a) Singulare quoddam meteorum lucens, & ſine fragore evaneſcens, Halæ A. 1708. obſervatum, ab Illuſtri L. B. a VVOLFF deſcribitur in Act. his Noſtr. A. 1708. pag. 526-528.

b) In den hiſtoriſchen und phyſiſchen Betrachtungen über die Wirkungen des in einen allhieſigen Pulverthurm eingedrungenen Blitz-Strahles. 1749. 4.

c) Vid. Breßlauiſche Sammlungen der Natur-Geſchichte, I Verſuch p. 157-166, Plura in hac egregia obſervationum, ad an. 1728. usque continuatarum, collectione, exempla huiusmodi Bolidum, globorumque lucentium, relata evolvi merentur.

d) Referente MUSCHENBROECKIO in Element. Phyſic. §. 991.

Digitized by Google

De cetero, theoria fulminum, Bolidum, globorum ardentium, aliorumque meteororum ignitorum, obſervationes ſedulas pro fundamento aſſumit, & vere ex illarum defectu cauſa proſtat, cur horum phænomenon indolem huc usque minus ſufficienter cognoſcamus. Hinc deſcriptionem huius Bolidis obſervatæ, phyſices cultoribus haud ingratam fore ſpero.

VERVOLG VAN DE BESCHRYVING DER Staartſteeren, &c.

hoc eſt,

COMETARUM DESCRIPTIO CONTINUATA. item obſervationes accuratiores de ſtatu generis humani, geographica etiam, aliaque. Auct. NICOL. STRUYK, R. S. Lond. Socio.

Amſtelodami, apud Iſaac Tirion, 1753, 4.
Alph. 1 plag. 5. Tab. æn. 3.

Miſcellanea ſunt, quæ Auctor hic edit, & augmenta ſcriptorum, quæ olim emiſit. Igitur quædam delibare nobis ſufficiet. Cometarum orbitam parabolicam, hanc enim phænomenis explicandis ſatis exactam eſſe credit, ex tribus obſervationibus definire docet. Claſſes deinde Cometarum conſtituit, pro diverſa quantitate minimæ illorum a ſole diſtantiæ, & pro orbitarum ad eclipticam diverſis inclinationibus; *Dœrfelium* noſtratem, virum rerum cœleſtium peritum, dignumque cuius memoria conſervetur, appellat, datque illi, nemine docente, in foco parabolæ, quam *Hevelius* iam orbitam cometis præſcripſerat, ſolem poſuiſſe, obſervationes vero eius non accuratiſſimas eſſe, fatente ipſo *Dœrfelio*, monet; catalogos cometarum ſupplet, & *cometarium* deſcribit, orbitas terræ, lunæ, & variorum cometarum, debita forma ex cupro fabrefactas, debitoque ordine coniunctas complexum, cuius ope, cometæ in illo exhibiti phænomena, terræ dato tempore conſpicua, oculis ſubiiciuntur. Ad reliquam aſtronomiam

progreſſus, eclipſes varias examinat, utilitatemque inventi ſui de eclipſibus annis 521 ad eundem anni diem, non horam, redeuntibus prædicat, ad theoriam quoque circumiovialium emendandam aliqua confert. Ad Geographiam pertinet, milliare quod *Germanicum* vulgo vocant, gradus pars 15, definitum ex Peruvianis Gallorum obſervationibus, ſumto inter maximum gradum & minimum ſphæroidicæ telluris medio, pedum rhenanorum 23664. Mercurii in ſole Maii 6. 1753, viſi obſervationes plurimas Anglicas & Gallicas recenſet, & illis ad emendandam planetæ theoriam utitur. Deinde *nova inventa Geographica* exhibet, primum vero agit de iis, quæ in partibus Aſiæ, & borealis Americæ, Ruſſici imperii auſpiciis plerumque detecta ſunt, & quæ Clar. *de l'Iſle* nuper edidit. Porro ex navium variarum diariis, multa edit ad *Novam Hollandiam* & *novam Guineam* pertinentia, inprimis vero tabulam accuratiorem inſularum quas *Papoas* vocant; & hæ regiones, quam erronee, in tabulis vulgatis, etiam melioribus, repræſententur, exemplis oſtendit. Plurima etiam communicat ex Abbatis *de la Caille* epiſtolis, a promontorio *bonæ ſpei* miſſis. *Kolbium*, quæcunque menſurari vel obſervari in *Capite b. Sp.* poſſunt, miſerrime exhibuiſſe, & ita ut vix agnoſcantur, *de la Caille* refert. Ipſe montium quorundam altitudines dimenſus eſt methodis geodaeticis, magna cura, *diaboli* ped. rhen. 3106, verticis orientalis *tabulæ* 3302, occidentalis 3353, *leonis*, 2085, omnes ſupra horizontem maris. Barometri etiam deſcenſum obſervavit, cui ſatis convenire cum altitudine geometrice inveſtigata, *Bouguerique* regula, *Struykius* oſtendit. Gradum in Capite *de la Caille* commode & exacte dimenſus eſt ſexpedarum 57037, penduli autem longitudinem ped. par. 3. digit. $8\frac{1}{10}$.

Iam altera libri pars ſequitur, *de ſtatu generis humani*, Capita multa complexa. Pagorum variorum Batavicorum incolas numerat, hincque generalia quædam infert, qualia ſunt: numeros incolarum natorum quotannis, eſſe in ratione $23\frac{4}{5} : 1$ ex matrimoniis 16, uxoribus annos ætatis a 20 ad 45 agentibus naſci quotannis liberos 5, matrimonia circiter annos $12\frac{8}{9}$

d ---

durare, ex 62 autem quotannis 5 morte diſſolvi. Porro variarum urbium & regionum incolas enumerat, medio numero ex pluribus annis ſi fieri potuit collecto, ut Romae habitare 141695 qui ſacris Romanis addicti ſacra cœna paſchatos tempore utuntur, mori quotannis 5587; *Amboinæ* degere 73777. Curioſa etiam ſunt, quae de navigantibus refert, eorum in navibus ex Hollandia ad caput bonae ſpei iter facientibus, interdum ex 170 aut 183 unica navi contentis, unicum periiſſe, interdum tertiam partem; plures mori ſi iter longius duret; totum iter Indiae orientalis, itu redituque abſolutum, quintam circiter hominum partem abſumere, eſſe vero inter eos milites multos, & alios, maris moleſtias perferre neſcios. Puerperarum etiam quantus numerus, hoc vel illo poſt puerperium tempore moriatur, obſervari ſuadet, exiguumque eius obſervationis ſpecimen exhibet; plura vero habet de geminis, faſſus, nunquam tam multa de his rebus legenti, obveniſſe ſibi quinos natos, & ad baptiſma delatos, niſi ante paucos annos, ubi duo eiusmodi exempla nova publica retulerunt. Comitiſſae vero Hennebergenſis incredibile illud puerperium liberorum 365 ingenioſe explicat, veroſimiliter oſtendens geminos illam enixam eſſe, puerum *Ioannem*, puellam *Eliſabetham* appellatam, factumque id anno 1266 die paſſionis dominicae, quem diem monimenta indicant; ille vero hoc anno ſequitur Martii 25, feſtum annuntiationis, a quo exorſi ſunt eo tempore annum; dictum ergo eſt forte, comitiſſam tot liberos peperiſſe, quot dies in anno elapſi ſint, indeque fabula nata, cuius praeter naturalem incredibilitatem, & haec elucet abſurditas, tantam puerorum puellarumque multitudinem, duobus ſaltem nominibus fuiſſe appellatam. Iam ad durationem vitae humanae progreditur Noſter, & emendatis aliquibus in *Halkii*, quae primam fere in haec inquirendi viam monſtravit tabula, annos climactericos denarios, quos *Süſsmilch* in libro egregio, *die gœttliche Ordnung beym menſchlichen Geſchlechte*, ſeptenariis illis & novenariis ſubſtitui poſſe ſuſpicatus eſt, facile explicat: cum enim non exactam ſatis annorum ſuorum rationem teneant homines, & quibus ad deca-

Digitized by Google

dem quandam annorum deeſt unus vel alter annus, vel quibus abundat etiam, decade illa ætatem metiantur, mirum non eſt, plures in decadibus mortuos videri, qui revera uno alterove anno ſeniores aut iuniores deceſſerunt. Reliqua libri, utilibus monitis, de vitalitiis reditibus, tontinis, collegiis viduarum, occupantur.

A DISSERTATION UPON ORIUNA, &c.

hoc eſt,

DISSERTATIO DE ORIUNA, QUÆ UXOR CARAUſII, imperatoris Britanniæ, fuiſſe dicitur, numis illuſtrata.

Londini, 1751, 4.
Plag. $3\frac{1}{2}$ Figg. æri inciſ. Tabb. 2.

Occaſionem huic diſſertationi conſcribendæ numus dedit nuper repertus argenteus Carauſii, cum capite feminino in averſa facie, & inſcriptione: ORIUNA AUG. Poſſeſſores contendebant, nomen hoc fuiſſe uxoris Carauſii, & in Galliam numum mittebant, ut ſua, quod ſperabant, auctoritate, regia quæ Pariſiis floret ſcientiarum academia, hanc opinionem fulciret. Diſſertationis, quam nunc annuntiamus, Auctor, aliam prorſus fovet ſententiam, &, uxorem Carauſii nequaquam intelligi poſſe, ex ſilentio auctorum & monimentorum, argumentis etiam aliis, ſatis bene evincit. Ut autem, quid ſibi velit hæc inſcriptio, coniecturis & documentis adſequeretur, alios Carauſii numos conſuluit, quorum undecim addit in tabula æri inciſa, eosque accuratius, ut aſſerit, & melius, repræſentat, quam in hiſtoria Carauſii *Geneurieni* fuerant exſculpti. Huius Auctor numos ipſos nunquam inſpexerat: noſter autem omnes ipſe poſſidet, unico excepto, qui capita iugata refert Carauſii, & ſolis. Reliqui numi vel ſolem oſtendunt, vel ſororem eius, Dianam, vel denique cervum Dianæ. In quibusdam inſcriptio eſt: ORIENS AUG. Caput Oriunæ in illo, de quo nunc præcipue agitur, numo, corona laurea ambit,

vel

Digitized by Google

vel diadema: collum autem uniones ornant. Manu flagellum gerere videtur, vel potius ramulum, & in tergo pharetram, vel laurum, vel facem. Tota imago coronæ incluſa cernitur, forſan laureæ. Ex his omnibus Auctor diſſertationis coniecturas format, *Oriunam* ſignificare ſolem, ſeu Mithram, ſub forma feminina, & compoſitum eſſe vocabulum ex *Oriens* & *una*, ut *Diana* ex *die* & *Iana*, hoc eſt, luna; vel etiam, ab *Orione* derivandam eſſe hanc vocem, & accuſativum eſſe, pro *Oriona*, vel nominativum ipſius *Orionis*, ſub forma feminina; vel vocem *Oriuna* pro voce *Oriens* ab imperito artifice ſculptam eſſe; vel denique *Orienam*, ſeu *oriunam* cognomen fuiſſe Dianæ, ſive Lunæ. Certe imago, Deam quandam repræſentat, nempe Dianam, vel etiam Palladem, quod ea tota corona, tanquam divinitatis ſymbolo, circumſcripta cernitur. Quæ notanda forent circa hanc diſſertationem, occaſione alterius diſſertationis, a *Car. Clarkio* conſcriptæ, cum lectore mox communicabimus. In fine Noſter, omnibus, qui numos ad Carauſium pertinentes poſſident, alios eiusdem, vel alius imperatoris pro iis offert, ſi commutare velint: ſuam enim, quod Carauſium ſpectat, collectionem integram optat.

SOME CONIECTURES, &c.

hoc eſt,

CONIECTURÆ QUÆDAM, ANTIQUUM numum ſpectantes, qui Elthami in Cantio fuit repertus, Autore CAR. CLARKE, Collegii Baleolenſis Oxon. Socio.

Londini, 1751, 4 mai.
Plag. 5. cum fig. numi æri inciſa.

Doctiſſimus Auctor, qui iam de numis Hebræis, Samaritanis, Græcis, & Romanis, opus prelo commiſit, de ſuæ

etiam patriæ numo antiquiſſimo ſermonem nunc inſtituit, vel potius occaſionem inde ſumit, latius in doctrinam de re numaria evagandi. Maxima enim diſſertationis pars, in genere de hiſtoria & uſu rei numariæ exponit, in primis, quantum ad Britanniam ſpectat; quæ tamen omnia non adeo ignota ſunt, ut hic repetenda fuerint. Numus, quem Noſter interpretatur, in averſa facie lunam & ſtellam, vel ſolem, oſtendit, in quatuor areis ſibi invicem oppoſitis. Altera facies crucem oſtentat, qualem Galli *gringolée* vocant: ſed num hic aliquid ſignificet, aut quid ſibi velit, Noſter non audet definire. Ad *Richardum I.* referendus erit hic numus; ille enim rex ſtella & luna in ſigillis uſus eſt, & non ſtatim poſt obitum patris regem ſe appellari voluit; quæ cauſa eſſe poteſt, cur nec imaginem numus referat, & inſcriptione careat. Pondus numi invenitur 15 grana cum dimidio, ut adeo ſeſtertium Romanorum æquet, qui idem pondus habuit. Adulterato conſtat argento, quale tunc temporis, propter Iudæos & Flandros, in uſu plerumque fuit. Raritas huius numi vel a peregrinatione ſacra petenda erit, quam ſuſcepit Richardus I. & quæ magnam argenti vim ad exteros tranſtulit; vel cauſa eius rei eſſe poteſt, quod hæc Richardi moneta non in Anglia cuſa fuit, ſed in alio regno, ut illis temporibus ſæpius factum eſſe reperimus. In appendice, anonymi de *Oriuna* diſſertationem ſub cenſuram Auctor vocat, paulo acerbiorem. Ex numi cuiusdam inſcriptione: CARAVSIVS ET AVGVSTA SVA, oſtendit, Carauſium uxorem habuiſſe: concedit tamen, numum, de quo hic agitur, de uxore Carauſii non eſſe intelligendum. At pro ORIVNA legi vult FORTVNA, ut FAVSTINA in quodam numo pro AVSIINA. Symbola, quæ hic conſpiciuntur, non quidem uſitatiſſima ſunt in imagine Fortunæ: at reperiuntur tamen, & hic forſan, ex Noſtri ſententia, peculiariter ad nobilem quandam feminam ſpectant, in cuius honorem cuſus fuit hic numus, & quæ in re quadam ardua Carauſium adiuvit, unde etiam *adiutrix* vocata eſſe potuit in

in alio numo huic ſimili. Tantum de re dubia, quæ forſan definiri nunquam poterit, donec alius numus, vel aliud monimentum, reperiatur, unde maius certiusque lumen accipere liceat.

DE ANTIQUA INSCRIPTIONE NUPER EFFOSSA in Melitæ urbe notabili, diſſertatio Comitis IO. ANTON. CIANTAR.

Anno 1749, 4 plag. 3, cum tribus figuris æneis.

Explicatur in doctiſſima hac commentatione inſigne antiquitatis monimentum, noſtro ævo in Melitæ urbe effoſſum, quod eo maiori attentione dignum nobis videtur, quo magis ex iis varia, de quibus adhuc inter eruditos diſceptatum fuit, curatius nobis intelligere licet. Exhibet vero iſtud monimentum hanc, quamvis detritam ac mutilam, optimam tamen inſcriptionem:

. . . . . IPI MEL. PRIMVS OMNI . . . . .
. . . . . ITITEM AEDEM MARMO . . . . .
. . . . . LLINIS CONSACRAVIT. ITEMP . . . . .
. . . . . RONAO COLVMNAS. IIII. ET PARA . . . . .
. . . . . ET PODIVM ET PAVIMENTV . . . . .
. . . . . CAVIT IN QVOD OPVS VNIVE . . . . .
. . . . . LITATIE SVA HS CX DCCXCII SQ . . . . .
. . . . . ELITENSIVM DESIDERIVM O
RIS CONLATIONE. D. D.

Monet vero, ſi interpretationem ipſam marmoris reſpicimus, illuſtriſſimus auctor, verba I P I legenda eſſe *municipii*: I T in linea ſecunda: *fecit* vel *dedit*, ſeu: *poſuit*: LLINIS in linea tertia: *Apollinis*: PARA *paraſcenium*: PAVIMENTV . . . . CAVIT pavimentum ædificavit: IN QVOD OPVS VNIVE

VE . . . . LITATE ſeqq. *in quod opus univerſum ex liberalitate ſua dedit ſeſtertios nummos centum denos mille ſeptingentos nonaginta duos.* Addit, verba in linea ſeptima s. Q ſenatum fortaſſe Melitenſium exprimere, ea vero, que αἰμέσαις ſequantur, ſic eſſe interpretanda: *ob Melitenſium deſiderium ob merita eius æris collatione dedit, dicavit.* Vocabulum detritum in prima linea: OMNI, & alterum, quod in quarta habetur: RONAO, non audet explicare, etſi fuerunt, qui hoc poſterius *Andronao* legendum eſſe vellent, quoniam apud *Vitruvium* occurrat *andrun*, quod *locum virorum anguſtum* ſignificet.

Res utut ſit, ex ipſo hoc marmore multa, & diſci egregie, & diſputari ſolide poſſunt. Videmus ex eo, Melitam municipium fuiſſe, quod ex nullo lapide tam clare, quam ex hoc, poteſt demonſtrari; quod reliqua, quæ adhuc ea de re adducta ſunt, & quorum ibidem illluſtriſſimus Auctor meminit, municipii potius Gaulitani, quam Melitenſis, memoriam ſervant. Diſcimus porro, Melitenſium magiſtratum, PRIMI, ſeu ΠΡΩΤΟΥ titulum geſſiſſe, vocabulumque τῦ πρώτυ apud *Lucam Act.* XXVIII. 7. eſſe nomen dignitatis & muneris, non vero, ut nonnulli volunt, excellentiæ ſeu eminentiæ privatæ inter cives, propter opes aut facultates. Colligimus deinde ex hoc lapide, inter Melitenſium numina etiam Apollinem, & quidem ſine dubio Pythium, quod is Pœnorum, Melitæ inſulæ colonorum, numen fuit, fuiſſe: Melitenſes eo tempore, more Romano, ædes ſacras, ſolenni ritu conſecraſſe, templaque ſua columnis exornaſſe. Probare denique ex eodem nobiliſſimo ſaxo poſſumus, Melitenſes, quod hic paraſcenii & podii mentio fit, theatrum habuiſſe.

Hæc omnia, aliaque, illuſtriſſimo auctori ampliſſimam occaſionem præbent, de variis antiquitatis eruditæ capitibus, pro more ſuo, id eſt, ſolide & docte diſputandi. Eo vero præcipue referenda eſſe ducimus, quæ de municipio Melitenſi: de
Pag. 5. titulo τῦ πρώτου: de municipiis Romanis, eorumque diverſa
7. conditione: de Apolline, inprimis de Apolline Pythio, eiusque

que in Africa cultu; de conſecrationibus templorum apud Pag. 9.
veteres Romanos: de columnarum pro numinum differentia, 11.
in templis ſtatutarum, diverſitate, pro qua, aliis diis Ionicum,
aliis Doricum, aliis Corinthiacum, genus, proprium quaſi &
conſecratum erat: de paraſceniis & podiis in theatris vete- 14.
rum: de diſcrimine, quod olim inter pavimentum & muſi- 16.
vum fuit: de ſeſtertiis veterum, eorumque conditione, di- 20.
verſitate, valore, ac pretio, ex antiquis monimentis eleganter
eſt commentatus.

PAULI MARIÆ PACIAUDI, CLER. REG. PRESbyteri, de rebus Sebaſtiani Pauli, Congregationis matris Dei, Commentarius epiſtolaris, ad SCIPIONEM MAFFEIUM.

Neapoli, 1751, 4, excudebat Novellus de Bonis.
plag. 13.

Cum ex *Sebaſtiani Pauli*, hominis, ſibi, & vetere neceſſitudine, & ſtudiorum communione, coniunctiſſimi, morte, opinione omnium maiorem animo cepiſſet dolorem clariſſimus epiſtolæ huius Auctor: ad Scipionem Maffeium, Marchionem, non generis magis ſplendore, quam doctrinæ gloria, illuſtrem, de vita eius perſcribere conſtituit; ut, quoniam communi cauſa angebantur animo, eodem quoque ſolatio ambo levarentur. Ille vero *Lucæ*, quæ eſt Tuſciæ annonariæ urbs inprimis nobilis, ortus, egregiamque nactus indolem, Deo ſe, florente adhuc ætate, in religioſam ſervitutem devoviſſe, ac Clericis Regularibus nomen dediſſe, perhibetur. Legendis quotidie ſcriptoribus Latinis probabilibus, orationis emendatæ, perpolitæ, plenæ ac teretis facultatem conſecutus eſſe; neque tamen nihil temporis etiam ſcriptoribus Græcis tribuiſſe, dicitur. Quorum linguam, etſi per ſe, ſine cuiusquam inſtitutione, arripuit: tanti tamen eam fecit, ut auditorum animis

Uuu fre-

frequenter inculcaret illud Eraſmi: *Nullis in litteris nos eſſe aliquid, ſine Græcitate.* In philoſophia traditur Platonis diſciplinam ſecutus eſſe; ita tamen, ut nec phyſicorum inventa acccurate meditari prætermitteret: cui rei teſtimonio ſunt, in Miſcellaneis Venetis, enarratio, qua poemation I. B. Richerii, continens planetarium Newtoni σύςημα, interpretando explanavit; & ad calcem libelli Valisnerii, de *origine fontium* epiſtola, qua illius viri ſententiam confirmat. Præterea etiam attigit poeticen, ac, perlectis melioribus omnis ævi poetis, poeticen Muratorii, adiecta præfatione, formis litterariis excudi curavit; veterum eccleſiæ doctorum, Græcorum maxime, poeſeos ſtudium, uno libro complexus eſt, Maffeiique tragœdiam, Meropen, obſervationibus ſuis illuſtravit, tandemque ingenii laude iam clarus, Arcadum aliorumque collegiis adſcriptus eſt. Quo facto ad ſanctiorem diſciplinam mentem appulit, in eaque brevi tantos fecit progresſus, ut ritus quosdam peculiares eccleſiæ Neritonenſis eleganti libro expenderet; eruditam *prolepſin* de adorati a Chriſtianis aſinini capitis calumnia conſcriberet; de eccleſia Lucenſi, ad patres concilii Lateranenſis, ſub Benedicto XIII. ageret; de ratione ieiunii in feriis eſurialibus iudicium ſuum interponeret; *patinam argenteam Forocornelienſem* deſcriberet; aliaque multa perficere animo meditaretur. Quoties in litterata marmora incidebat, conſtitiſſe, & in pugillaria ea retuliſſe dicitur. Numos etiam, ſigna, & anaglypha, conſiderate contemplatus eſt, cuius rei in teſtimonium, additiones eius ad *Beverinum de ponderibus & menſuris;* & *mantiſſa de numis Byzantinorum;* item *commentarius in nummum Valentis; diſquiſitio de nomine divi apud antiquos; iudicium de tribus MStis græcis,* citantur. Neque tamen ævi medii omnis generis acta & diplomata neglexit, ſed ex tabulariis, duo illa ſpiſſa volumina, *Codice diplomatico del ſagro militar ordine Geroſolimitano,* evulgavit. Quo libro conſecutus eſt illud, ut non ſolum univerſæ ordinis illius hiſtoriæ conſcribendæ cura eidem demandaretur; ſed Carolus etiam VI. Aug. Rom. Imperator, regni Neapolitani

tani

tani hiſtoriographum, diplomate honorifico eundem conſtitueret. Quantam hiſtoriæ literariæ notitiam habuerit, tum appariturum eſſe Auctor credit, ubi *Bibliotheca degli Scrittori Geroſolimitani* prodierit in publicum. His ſtudiis deditus, exquiſitam ſibi bibliothecam in ædibus S. Brigittæ Neap. inſtruxit; neque minus elegans eidem muſeum adiunxit. More etiam ſummorum virorum, alebat commercium litterarium cum Orſio, Salvinio, Lazzarino, Manfredio, Fontaninio, Santinello, Valiſnerio, Garellio, Zeno, Caryophilo, I. Valetta, Blanchinio, Muratorio, Ægyptio. Ipſe Benedictus XIIII, cum Bononiæ degeret, iucunda eius conſuetudine perfruebatur. Imo impetravit denique ab amicis nonnullis, ut ædes ipſius, ſtatis diebus, frequentarent, & tempus eruditis disputationibus impenderent. Morum formam, χαρακτῆρα Græci dicunt, talem ei tribuit auctor, ut omnium amore, ſuo merito, dignus habeatur. Redux Vindobona Neapolin, valetudine ſæpe numero incommoda fuit, tandemque in mortiferam λευκοφλεγματίαν incidit, qua annos natus LXVI. menſes VII. dies XVI, diem ſupremum obiit. Curavit numum æri incidendum auctor, qui Pauli imaginem vultumque exhiberet, cuius typum huic commentationi præmiſit. Extrema etiam pagina, indicem operum, ab eodem editorum, ſubiicit, quorum ſunt numero XXXII. quæ hic repetere non licet. Hoc affirmare non dubitamus, ad felicitatem Pauli pertinere, laudatorem habuiſſe tam facundum atque elegantem.

Pag. 9. 10.

TYPOGRAPHICAL ANTIQUITIES, &c.

id eſt,

ANTIQUITATES TYPOGRAPHICÆ, SEU Hiſtoria typographiæ Anglicæ, & antiquorum Angliæ typographorum. Catalogus librorum ab iisdem impreſſorum inde ab anno 1471. usque ad annum 1600. Appen-

 dix

dix de ſtatu typographiæ in Scotia & Hibernia, qualis iisdem annis fuit. Auctore IOSEPHO AMESIO, Regiæ Societatis Scientiarum Socio, & Secretario Societatis antiquitatum.

Londini, 1749, 4.
Alph. 3. plag. 9. cum figg. ær.

Artium origines plerumque dubiæ ſunt & obſcuræ, nec punctum illud, quo cœperunt, facile deprehenditur ab iis, qui aliquibus ſeculis poſt inventas tales artes animum ad conſcribendam earum hiſtoriam appellunt. Idem fatum typographicam artem manſit; & non minus acriter de eius in ſuam patriam introductione Angli inter ſe certarunt, quam de prima eiusdem inventione inter Germanos & Batavos fuit diſceptatum. Plerique primam *Oxoniæ* typographiam fuiſſe contendunt, & *Caxtonum* iam A. C. 1461. ſuam eo artem attuliſſe probare ſatagunt. Recentiores, ubi rem curatius examinarunt, & in loco & in tempore erratum fuiſſe odorati ſunt, partim etiam argumentis non contemnendis idem probatum dederunt. Hos inter referendi ſunt *Conyers Middleton*, in *diſſertatione de origine typographiæ in Anglia*, 1735 in lucem edita, & Anglico ſermone conſcripta; *Ioannes Lewiſius*, in quibusdam ea de re ſparſim editis ſcriptis; & noſter *Ameſius*. Ad priorem claſſem pertinent *Richardus Atkinſius*, in *origine & progreſſu artis typographicæ*, quem librum 1664. edidit; *Ioſephus Moxon* in *exercitationibus typographicis*, 1683 editis; *Samuel Palmerius*, in *hiſtoria typographiæ*, 1733 in lucem evulgata. Quam *Antonius Wood*, in notiſſimis eius *Athenis Oxonienſibus* ſententiam foverit, ſatis conſtat. Quæ autem *Ioannes Bagford* ea de re ſenſerit, nobis non liquet, cum eius ſcripta, quantum ſcimus, nondum edita ſint. Allegantur hi Auctores a noſtro: ſed raro, & litibus eorum ipſe vix unquam ſe immiſcet. Ea ſcilicet eſſe indoles *Ameſii* videtur, ut a diſceptionibus abhorreat. Suam potius induſtriam ita lectori probare ſtudet, ut nihil afferat, niſi quod ipſe vidit, aut e certis rerum monimentis hauſit. Eum

in

Digitized by Google

in finem, non modo ipſe ſibi non contemnendam copiam vetuſtiſſimorum & rariſſimorum librorum comparavit: ſed bibliothecas etiam, & publicas & privatas, magno ſtudio perquiſivit, tum quoque doctorum virorum ope & auxilio adiutus fuit. Ordo, quem mente concepit, & quem tenuit, eſt partim geographicus partim chronologicus. Primum Angliæ, tum Scotiæ, tandem Hiberniæ hiſtoriam typographicam proponit. In Anglia ordinem primo civitatum ſervat, & ultimo loco generalem, quam vocat, typographiæ hiſtoriam addit. In hac partim illos libros recenſet, qui ab Anglis extra Angliam impreſſi ſunt, partim ſpicilegium inſerit eorum tum operum, tum documentorum, quæ in prioribus omiſſa fuerant. Ubique, & typographos, & libros ab ipſis impreſſos, ſecundum ſeriem annorum collocat: tum illos libros, ubi annus impreſſionis non conſtat, in fine ponit. Initium ubique facit vita typographi, quantum de ea conſtare potuit: tum libri ſequuntur, quos impreſſit. Adduntur privilegia typographis conceſſa, ſi quæ reperiri potuerunt, nonnunquam etiam icones, ſymbola, emblemata, æri inciſa. Signa præcipua variorum typographorum in fronte libri conſpiciuntur; alia, cum iconibus, & ſpecimine typorum, ipſi textui ſunt inſerta, vel peculiaribus tabulis inciſa. Librorum vetuſtiſſimorum initium & finem apponit Noſter, ut ii, qui hos libros poſſident mutilatos, eos complere queant; quod conſilium magnopere laudamus. Diligentiam ubique adhibet ſummam, & notas hinc inde addit, ne catalogum tantum librorum edêre videatur. Complectitur autem hoc opus libros in Britannia impreſſos inde ab anno 1474. usque ad annum 1600. Nec negari poteſt, compilationes annalium typographicorum multis in locis inde augeri poſſe, aut emendari. Liceat & nobis inde quædam excerpere, quæ alibi non facile invenias, & quæ tamen notari merentur. Typographorum enim catalogum heic inſerere, vix operæ pretium fore putamus. Id ſolum monemus, vitam primi in *Anglia* typographi, *Guilielmi Caxtoni*, a *Ioanne Lewiſio*, A. C. 1713, eſſe evulgatam. Primus, quem *Caxtonus* impreſſit *Coloniæ* A. C. 1471 liber, fuit *hiſtoria Troiana*, ex Gallico *Radulphi Fabri*, ab ipſo *Caxtono* in Pag. 1.

 An-

Pag. 5. Anglicum ſermonem tranſlata. Anno C. 1474 primum in *An-*
glia librum prelo ſubiecit, de *ludo ſcaccborum.* Obiter notamus,
Noſtrum affirmare, anno demum 1457. artem typographicam
fuiſſe inventam. Prius autem hoc factum fuiſſe, ex noſtris Au-
ctoribus ſatis conſtat. *Caxtonus* ipſe Anglus fuit: illi autem, qui
proxime ab ipſo ſecuti ſunt, ex Germania aut Belgio in Angliam
venerunt, partim etiam *Caxtono* in Germania ſocii fuerunt. In
79. his inprimis notandus venit *Wynandus* (*Wynken*, vel *Wynkyn*) *de*
69. *Worde.* Hic primus in Anglia typis Arabicis, Hebraicis, & Chal-
daicis uſus eſt, cum A. C. 1524 *Roberti Wakefeldi* librum impri-
meret, cui titulus: *de laudibus & utilitate trium linguarum, Ara-*
bicæ, Chaldaicæ, & Hebraicæ, atque idiomatibus Hebraicis, quæ
113. *in utroque teſtamento inveniuntur.* In *novis ſtatutis* a *Richardo*
Pinſono, A. C. 1497. impreſſis, reperitur declaratio Richardi II,
Urbanum VI verum & indubitatum eſſe Papam, quæ poſtea, in
aliis editionibus, omiſſa, & hinc ſuppoſititia, aut nunquam edi-
116. ta putata fuit. Idem *Pinſon* impreſſit *miſſale ad uſum inſignis*
& preclare eccleſie ſacrum, ex quo libro deſponſationum formu-
las tunc uſitatas Noſter adducit, quales etiam poſtea, p. 136. &
213, ex aliis miſſalibus affert. In *ſermone* quodam *Fratris Hie-*
ronymi de Ferraria, quem idem *Pinſonus* A. C. 1509 prelo ſub-
iecit, primos impreſſos diphthongos notavit Noſter: primam
autem *Romano*, ſeu *albo charactere*, impreſſam vidit orationem
Richardi Pacei, A. C. 1518. a *Pinſono* excuſam. Ex libro, *con-*
122. *ſuetudines Londinenſes* dicto, & A. C. 1521. a *Pinſono* divulgato,
123. notat Auctor, regis tunc patrimonium (livelyhood) 5000 li-
bras per annum: expenſas autem domeſticas 24000, fuiſſe.
142. Apponit nomina vicecomitum (*Sheriſs*) in Anglia, ex *Tabula li-*
bri Aſſiſarum & placitorum corona a *Ioanne Raſtello* impreſſa.
143. Idem *Raſtellus* primam *Statutorum* Anglica lingua epitomen
147. edidit, ex qua præfatio typographi hic apponitur. De mone-
tæ in Anglia variatione, ex libro, cui titulus: *oblectamentum po-*
puli, quem idem *Raſtellus* impreſſit, notatu digna adducuntur.
224. *Raynaldus Wolff* primus fuit, qui regia auctoritate, Latinis, Græ-
cis, Hebraicisque typis uſus eſt. Librum, qui inſcribitur: *χει-*
ϛιανισμοῦ ϛοιχείωσις, εἰς τὴν τῶν παίδων ὠφέλειαν ἑλληνιϛὶ

καὶ

καὶ λατινιςὶ ἐκδεδομένα, & quem *Ioannes Day*, A. C. 1578. impreſſit, æqualem eſſe *Stephanorum* editionibus pronuniat Noſter. *Thomas Gibſon*, typographus, primas in N. Teſt. *concordantias* compoſuit A. C. 1535: *Ioannes Merbeck* autem in univerſa Biblia. Has *Richardus Grafton* impreſſit, qui & *Alcoranum Franciſcanorum* prelo commiſit. Formulæ in baptiſmo uſitatæ, ex *manuali ad uſum percelebris eccleſiæ Sarisburienſis*, per *Ioannum Waylandum* impreſſo, allegantur. Ex epiſtola quadam *Ioannis Elders* ad *Robertum Stuardum*, epiſcopum Cathanienſem, forma corporis *Philippi*, Hiſpaniarum regis, fuſe & curioſe deſcribitur, & de unione Anglicanæ eccleſiæ cum Romano-catholica diſſeritur. Primum prelum verſatile adhibitum fuit ad librum Anglicum, cui titulus: *Nativitas hominum*, alias: *liber mulierum*, quem impreſſit A. C. 1540. *Thomas Raynaldus*. *Guilielmi Seres*, typographi, ætate, librarii, privilegia typographis conceſſa ipſis extorquere cupientes, nihil effecere. Liber, cui titulus: *Anglorum prælia* &c. Auctore *Christophoro Oclando*, in omnibus ſcholis legi & exponi iubetur. Liber ille atheus *Iordani Bruni: Spaccio della beſtia trionfante*, a *Thoma Vautrollier*, A. C. 1540. impreſſus, 28 libris poſtea venditus fuit. *Oxonienſis* quidem Academia ſatis cito typographos accepit: ſed anno iam 1468, quod plures volunt, *Hieronymi expoſitionem in ſymbolum apoſtolorum* ibidem fuiſſe impreſſam, a Noſtro recte exploditur. Miramur, *Palmerii* eum ne verbulo quidem meminiſſe, qui pag. 128 & 132. ſuæ *Hiſtoriæ* omnes nervos intendit, ut *Caxtono* hunc librum vindicaret, & nova, ut id probaret, argumenta ex chronico quodam vetere, & MStis, produceret. Sed nec chronicon illud, quod ipſe fatetur *Palmerius*, fidem meretur, nec cetera id argumenta evincere poſſunt, & iam *Middletonus*, *Lewiſiusque*, odorati ſunt, in numero anni ab impreſſore fuiſſe erratum, & legendum eſſe 1478 non 1468; quod eo magis nobis arridet, quo plura exempla extant, annum impreſſionis falſo fuiſſe indicatum. *Caxtonum* illum librum non impreſſiſſe, ex forma typorum probat Noſter. Primus

Pag. 186. 199. 212. 213. 219. 247. 314. 356. 437. 455.

Can-

Digitized by Google

Cantabrigiæ, impreſſus liber 1478 fuit, *Fratris Laurencii Guilelmi de Saona, ordinis minorum, ſacre theologie doctorii, noua*
Pag. 463. *rhetorica.* Idem primus fuit liber in *fano S. Albani* impreſſus.
464. De *chronico S. Albani*, ſeu *fructu temporis*, fuſior notitia le-
467. ctori ſuppeditatur. *Eboraci* primus, quem vidit Noſter, per *Hugonem Goës* impreſſus fuit liber A. C. 1509; *Pica*, ſive
468. *directorium Sacerdotum. Taviſtokiæ* A. C. 1525. impreſſa fuit translatio Anglica *Boëtii de conſolatione philoſophiæ, per Thomam Rychardum*, monachum, quem Noſter pro illo typo-
470. grapho habet, qui poſtea Pariſiis inclaruit. *Sudovercæ Petrus Treveris*, A. C. 1514, impreſſit *Catonis diſticha*, & po-
474. ſtea plures alios libros. *Cantuariæ* primus, nempe *Pſalmorum*, liber impreſſus fuit A. C. 1550. per *Ioannem Mychell.*
475. *Ipſwici*, ſeu *Gypswichi*, *Ioannes Owen* primus, A. C. 1548 typographiam exercuit. Idem poſtea *Vigorniæ* (*Worceſter*)
477. A. C. 1549. *Wallienſes*, vel *Cambrienſes*, varii allegantur
479. typographi, ſine anno. *Grenovici* unus liber A. C. 1554.
480. impreſſus fuit, quem tamen pro ſuppoſititio habere Noſter
481. videtur. *Nordovici Antonius de Solmpre* primus, quantum
482. conſtat, libros impreſſit: *Moulſeiæ* autem *Martinus Marpre-*
490. *late.* In *hiſtoria typographiæ generali* diſſeritur de *Ioannis Wicleſi* dialogis, libro rariſſimo; item de prima N. T. An-
499. glici per *Thomam Tyndallium* facta editione. De alia N. T. translatione Anglica, cuius auctorem neſcit Noſter, multa
502. ſpecimina proferuntur. De librariorum in Anglia privilegiis,
521. antiquitate & numero, pluribus exponit *Ameſius*. Privilegia, quæ typographis ſunt conceſſa, plura, quædam etiam notatu digna, partim ex *Rymero*, partim ex aliis Mſtis etiam,
573. inſeruntur. In *Scotia* primus, qui reperitur, liber eſt *Brevia-*
596. *rium Aberdonienſis eccleſiæ*, A. C. 1509. impreſſum. In *Hibernia*, *Dublini*, prelum primus exercuit *liber precum*, A. C.
597. 1551, in officina *Humphredi Poweli*. A. C. 1749. eleganter libros ibidem impreſſos fuiſſe a Noſtro docemur.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Septembris Anno MDCCLIV.

Pars II.

Η ΚΑΙΝΗ ΔΙΑΘΗΚΗ.

id eſt,

NOVUM TESTAMENTUM GRÆCUM &c.

Opera & ſtudio IO. IAC. WETSTENII.

Tom. II.

Amſtelodami, ex officina Dommeriana, 1752, in fol. Alph. 10.

Exſpectaverunt haud dubie dudum Lectores noſtri narrationem de altero *Wetſteniani* Teſtamenti Tomo, & Excerpta libri, quem iam ſuperiori anno in lucem prodiiſſe conſtitit. Itaque non diutius eam expectationem morabimur. Continet autem hoc alterum Volumen primum Epiſtolas Paulinas, deinde Actus Apoſtolicos, cum Epiſtolis Canonicis, & Apocalypſi Ioannea: quo fere ordine exhibentur in libris ſcriptis, eumque ſibi *Wetſtenius* deſerendum non putavit. Utrique Parti, tum vero etiam Apocalypſi, ſua præmiſſa ſunt Prolegomena, de libris ſcriptis, e quibus var. Lect. ductæ ſunt; de quibus primo loco dicendum.

Codices *Epiſtolarum Paulinarum* commemorantur primum *vetuſtiores*, *Alexandrinus*, *Vaticanus*, *Ephremi*, de quibus

iam dictum primo Tomo; præter hos *Claromontanus Bezæ*, *Sangermanenſis*, *Augienſis*, *Francianus* ſive *Bœrnerianus*, & *Fragmentum Coiſlinianum.* *Claromontanum*, qui Lugduno a Proteſtantibus expugnata, in manus militis Helveti, atque inde ad *Bezam*, poſt ad fratres *Puteanos*, & hinc in Bibliothecam regiam Pariſinam venit, bis accurate contulit *Wetſtenius*, deſcripſitque accuratius *Millio*, aliisque: unde diſcimus, falſum eſſe, quod putabatur, alteram eſſe hanc partem *Cantabrigienſis* Codicis, multa in eo manu correctoris eſſe mutata, totum autem multis locis ad Italam, quam vocant, verſionem eſſe refictum. De *Sangermanenſi* ſ. *Corbeienſi* Codice Græco-latino primum docemur, deeſſe Epiſtolæ prioris ad Timoth. c. quinque cum verſiculis 15 ſexti, & partem Epiſtolæ ad Ebræos a Cap. XII. v. 8, eum porro nec elegantiorem nec accuratiorem eſſe *Claromontano*, ut *Simonio* iactatum, ſed vitioſum ἀπόγραφον ipſius; quod etiam agnovit *P. Sabatierius* in Admonitione prævia in Ep. Paull. Tom. III. Verſionis Italæ. Id non modo patet e Lectionum mira ſimilitudine, ſed etiam ex eo, quod primum, quæ in *Claromontano* a Correctore ſunt, ea *Sangermanenſis* omnia, ſed eadem cum ceteris manu ſcripta, habet; deinde, quod, cum Corrector *Claromontanus*, dum adſcribit accentus ſpiritusque verbis omnibus, prætermiſſis ſolis iis, quæ corrigit, ſcriptor *Sangermanenſis* hæc ipſa verba ſola, ſine accentuum ſpirituumque notis, ſcripſit. Unde fit, ut hi duo Codices, in variis Lectionibus ponderandis, pro uno haberi debeant. Codex *Augienſis*, nomen duxit ab monaſterio, cuius olim fuit, e quo per varias manus, tandem ad *Miegium*, Heidelbergam, & hinc per *Wetſtenios* bibliopolas 250. florenis Holl. emtus, *R. Bentleium*, collatus olim Heidelbergæ a *Wetſtenio*, qui Græca innumeris in locis imperite ad latinam verſionem, (eſt enim & ipſe græcolatinus,) reficta reperit, id quod etiam inſpicienti Lectiones eius apparebit. Huic Codici, prorſus, in leviſſimis etiam erroribus, convenit *Bœrnerianus*, adeo, ut etiam ea in utroque deſiderentur, quæ per incuriam librarii in alterutro omiſſa erant, ut quæ inter vocem eandem bis in eadem pagina occurrentem ſcripta erant. Ex quo clarum eſt, primum, alterum alte-

alterius, ut *Wetſtenio* placet, aut utrumque eiusdem vitioſi Codicis apographum eſſe: deinde, non indicaſſe *B. Bengelium* inepte, ut nupero poſſeſſori, τῷ μακαρίτῃ, amore κλήματος ſui, ut fit, viſum, cum eum codicem inter latinizantes retulit, id quod etiam inſpectio lectionum inde exceptarum docere quemque poteſt. Huius Codicis collationem duplicem noſter habuit, alteram a *I. Fr. Gronovio*, alteram ab A. *Bynæo* factam, cum adhuc apud *P. Francium* eſſet. *Fragmentum* autem *Coislinianum* XIV fol. eſt e Codice editionis *Euthalianæ*, collatoque cum Codicibus Cæſareenſibus, ut librarius notavit. *Codicum* his *iuniorum* ſequitur deinceps notitia n. LX, e quibus nonnulli iam T. I. deſcripti. In ceteris agmen ducit *Baſileenſis*, e quo, ab *Eraſmo* correcto, typothetæ expreſſerunt textum Eraſmianæ ἐκδόσεως, non ſatis accurate deſcriptus *Millio*. Sed de his Codd. omnibus ſeparatim dicere, nimis longum foret. Agmen Mſſ. claudunt tria *Lectionaria*, *Scaligeri*, de quo T. I. p. 63 dictum, *Cottonianum*, & *Bodlejanum*. In Codicibus *Actorum & Epiſtolarum Catholicarum*, præter *Alexandrinum*, *Ephremi*, & *Cantabrigienſem*, iam ante deſcriptos, vetuſtior unus eſt, cuius quidem Lectiones excerptas habuerit *Wetſtenius*, *Laudianus*, olim *Bedæ*, totus editus ab *Hearnio* 1715. ſed idem valde interpolatus, ut bene iudicavit *Millius*, ex Italica verſione: iuniores plures: in his quidam in Prolegomenis ſuperioribus nondum commemorati, itemque duo alia *Lectionaria*. In Actis uſus eſt etiam *Theophylacti* Commentario in Acta ex edit. *Siſani*, eumque ſe dicit cum editione lectionis receptæ diligenter contuliſſe. Deſideravimus tamen C. I. v. 18. lectionem ἐλάκισε, quam *Siſanus*, in vetere Codice, (e quo ſcil. edebat *Theophylactum*,) repertam, inſeruit textui. *Apocalypſin Ioanneam* in paucis codd. reperiri conſtat. *Complutenſes* nonniſi unum Codicem habuere, ex quo iſtum librum ederent: *Eraſmus* quoque uno tantum, eoque mutilo & lacero, Reuchliniano, uſus eſt: *R. Stephanus* non niſi duobus. Editæ poſt ſunt, extremo ſeculo ſuperiori, & noſtro, Lectiones Cod. *Alexandrini*, duorum *Petavianorum*, ſex *Britannicorum*, a *Millio* repertorum, & *Seideliani* per *Kuſterum*. His iam alii acceſſere, in quibus dolet non potuiſſe poni Ex-

cerpta *Cod. Monachorum S. Baſilii in Urbe*, cuius ſpecimen exhibet *Blanchinus* in Evangeliar. p. DXXV, ſeculoque VII. adſcribit; allata illa tamen tandem Em. *Quirini* beneficio, & in calce adiecta. Sed hic illa pernecesſaria eſt admonitio iis, qui Opere Wetſteniano uti, & conſulere eius varias Lectiones ſubinde, non totum Opus excutere, vel velint, vel poſſint: non omnium Codicum, qui in his Prolegomenis nominati, deſcripti, numeratique ſunt, Excerpta plena habuiſſe, aut inſeruiſſe *Wetſtenium*. Quidam tantum nomine & fama noti fuere, e quibus nihil omnino adfertur varietatis, in quo numero eſt, quod dolemus, Vaticanus, quem tamen ad 1 Ioh. V, 7. citari vidimus: e nonnullis tantum una & altera lectio, ab aliquo docto viro vel per literas, vel in libro quodam indicata, proditur, ut e libro *Askeano* ad 1 Io. V, 6. ut e Codice Card. *Paſſionei* ad Actorum pauca loca, ad 1 Tim. I, 4. 1 Io. V, 6--8: quidam lacunas habent, aut particulam tantum alicuius libri continent, ut de quibusdam iam ante notatum. Et tamen his omnibus ſui numeri adſignati. Quod nollemus factum. Nam qui tantum conſulendi cauſſa ſuper uno & altero loco inſpiciunt varias lectiones, cum numeros quosdam deeſſe vident, putant, id, de quo agitur, vel non, vel aliter eſſe in Codicibus, quorum numeri prætermittuntur. Quod poterat caveri, ſi ii tantum libri numerati fuiſſent, quorum integra Excerpta ſuppetebant. Sed ſtudioſi a nobis admoniti, ab illo errore ſibi poterunt cavere. Omnino ratio illa numerandorum, & per numeros indicandorum Codd. non ſatis commoda eſt. Nam & ſub pluribus & diverſis numeris, idem Codex, in diverſis libris citatur, & nimis ſæpe ad Prolegomena recurrendum, denique lapſus nimis facilis eſt in numeris & perturbatio.

De forma & ratione Operis, & quoad Criſin, & quoad Commentarium, dicere, nihil attinet, poſt ea, quæ doctiſſ. Collega noſter de prima Parte ſcripſit a 1752. m. Ian. Igitur alia agemus. Lectionem, quam in Batavis receptam vocant, hoc eſt, *Bezæ*, in paucis, incertum a quo & quare mutatam, mutavit locis ſane ſat multis. Sed pleriſque locis illa correctio recte & ordine facta, hoc eſt, lectio vel *Eraſmi* vel

Ste-

Stephani &c. reſtituta, in iisque fere conſentit cum *Bengelio* τῷ μακαρίτῃ: ut hactenus nihil ſit, quod quis valde queratur. In quibusdam, ſi vel maxime non omnibus probetur correctio, at nititur libris multis & bonis: ſed nihil refert ad ſenſum & doctrinæ Chriſtianæ ſummam, quo modo legamus, ut Rom. XV, 22. ubi verba addit, quæ vulgo Cap. XVI, 24. leguntur. In locis quatuor nec placebit omnibus, nec placere iure poteſt: ut cum 1 Cor. X, 9. pro πειράζωμεν Χριςὸν, recipit Κύριον: (Secus eſt 2 Tim. II, 19.) Eph. I, 1. ἐν Λαοδικείᾳ pro ἐν Ἐφέσῳ: 1 Tim. III, 16. ὃ ἐφανερώθη, pro Θεὸς ἐφανερώθη: in quo præclare refellitur a *Baumgartio* V. C. in Vindiciis vocis Θεὸς in h. l. m. Maio editis. Act. XX, 28. pro ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ reponens Κυρίου, in quo ei ſe oppoſuit nuper Collega noſter, *I. A. Erneſti*, in Specimine Caſtigationum in Wetſtenianum hoc Opus, nominatim Acta Apoſtol. quibus addent illatum textui παραβολευσ: pro παραβουλ: Phil. II, 30. & ſublatum e textu locum 1. Io. V, 7. Dicemus breviter de iis, quæ nondum occupata ſunt ab iis, quos diximus, Duumviris, quæ dein alii latius ediſſerant.

Κύριον ergo 1 Cor. X, 9. reponit pro Χριςὸν, primum nixus Codd. quatuor, *Ephremi*, *Coveliano 3*, *Lincolnienſi*, & *Petaviano* tertio, nunc *Vaticano*, non ſane contemnendæ auctoritatis: ſed eorum teſtimonium tanto minus valere debet contra tot aliorum, vel paris, vel maioris auctoritatis, conſenſum, quo magis conſtat, in aliis quoque locis, Codices aliquot, etiam bonos, e Χριςὸν feciſſe Κύριον, & contra. Exempla quisque ubivis reperiet ab ipſo W. notata. Laudat porro Verſiones *Armenam*, *Syræ poſterioris* marginem, & *Copt. MSt.* hoc eſt, ſi accurate iudicare velimus, unam, eamque non magnæ auctoritatis. Hæc autem, quo iure ceteris omnibus præfertur? Ceteris porro locis, *Chryſoſtomi*, *Caſſiodori*, *Sedulii*, *Damaſceni*, & *Theodoreti*, longe graviores auctores opponimus P. P. alios Græcos, inprimisque Commentarios ad h. l. *Chryſoſtomi*, *Oecumenii*, *Theophyl. Hieronymi*, & quidem ex ipſius *Wetſtenii* lege. Neque eſt, quod nimis confidat loco noto *Epiphanii* hær. 42, ubi Marcion dic... r e Κυρίου feciſſe Χριςὸν, dudum

 im

in ſuſpicionem merito adductoa doctiſſimis hominibus: neque in talibus temere unius talis viri, criticæ artis parum curioſi, (vid: quæ mox de *Baſilio* dicemus,) teſtimonio, contra libros, & peritiores interpretes ſtandum eſt. *Epiphanio* opponitur inprimis *Irenæus*, qui refellens Marcionem, tamen Χριςὸν habet. Quid ad hoc noſter? E contextu clarum eſſe, in *Irenæo* olim fuiſſe: *neque tentemus Dominum:* nam eo loco docere velle, unum eundemque Deum eſſe Iudæorum in V. & Chriſtianorum in N. T. Sane. At hæc ratio bene procedit etiam in vulgata lectione. Ille Chriſtus, quem nos cum offenſione Iudæorum adoramus ut Deum, eſt ille ipſe Iehova, quem tentarunt Iſraelitæ in deſertis Arabiæ, eſt ille ipſe, qui in rubo ardente locutus eſt cum Moſe. Quod deinde aiunt, Marcionem iſta corruptela nihil lucri facturum fuiſſe; id ille concedit, ſed inde hoc modo apparere dicit, Marcionem non ſatis perite feciſſe, qui non & ſequentis commatis verba deleverit. Quod eſt admodum leve. Nam ſic tamen manet, quod obiicitur, nullam ei mutandi huius verbi cauſam fuiſſe.

Epiſtolam, quam vulgo Epheſiis ſcriptam putant docti viri, fuere, qui Laodicenis ſcriptam opinarentur, ut loco noto in *Coloſſ.* IV, 16. conſulerent, nec neceſſe haberent fateri, Epiſtolam aliquam Pauli interiiſſe. Fuere porro, quibus in verſ. 1, Cap. I. ἐν Ἐφέσῳ omittendum videretur, ut *Bengelius*. At eo nemo adhuc proceſſit, ut pro ἐν Ἐφέσῳ, reponendum ἐν Λαοδικείᾳ putaret, atque adeo in textum inferret: quod noſter facturus erat, ſi ei in textu recepto quicquam mutare licuiſſet. Videamus breviter, quid rei ſit. Argumentis utitur ſex. *Primum* eſt, ab noto *Baſilii* c. *Eunom.* II. loco, qui in antiquis libris non eſſe ἐν Ἐφέσῳ tradit, cui teſtimonio multum tribuit *Bengelius*. At, ut non dicamus, ſi ita ſit, non propterea ἐν Λαοδ. firmari: *Baſilius* decipi ſe paſſus eſt, ut alii Patrum in talibus, imperiti artis Criticæ. Bonus orator, diſputator etiam Dialecticus *Baſilius*. Interpretis & Critici nullam partem aſſecutus eſt. Itaque iſta eius traditio recte repudiatur a *Simonio* Hiſt. Crit. des Comm. du N. T. C. 7. p. 105. *Secundum* eſt, quod Paulus ſcribat ad ignotos, e c. I, 15. cum Epheſi diu ille verſatus fuerit, Act.

XIX.

XIX. Hoc ſi valere debebat, demonſtrandum inſuper erat, Paulum non potuiſſe ad Epheſios ſcribere ante ſuum ad Epheſinos adventum, de quo Act. XIIX. commemoratur, quem *Pearſonius* vigeſimo anno a converſione Pauli adſignat, ſicuti ad Romanos. Neque *tertio* conſequens eſt, quia hæc Epiſtola eiusdem eſt argumenti cum Epiſtola ad Coloſſenſes, propterea eſſe ad Laodicenos ſcriptam. Nam nec neceſſe eſt, ut propter ſimilitudinem argumenti, Paulus voluerit Epiſtolas communicari inter ſe, & ad plures Eccleſias de eodem argumento ſcribere potuit, ſicut eiusdem, qua caput rei, argumenti ſunt, ad Romanos, ad Galatas. Cui autem maxime videtur confidere, *inprimis obſervari* iubens, *quarto*, Epheſinam Eccleſiam e Iudæis maxime conſtitiſſe, hanc autem Epiſtolam ad Gentiles pertinere: id dilutiſſimum eſt. Omnes Eccleſiæ, præſertim in Aſia, conſtitere Iudæis & Gentilibus: nam omnium initium factum in ſynagogis, ut Acta Apoſt. planiſſime docent. Itaque Paulus, modo cum Iudæis, modo cum Gentilibus, loquitur, in eadem epiſtola, & tacite ſubinde ab his ad illos, ab illis ad hos tranſit; quod vulgo non animadverſum, ſæpe turbas facit in interpretando. Neque denique quis facile movebitur ſimilitudine, quam putat intercedere inter hanc epiſtolam, & eam, quam Chriſtus iubet ſcribi ad Laodicenos Apoc. III, 17. certe non hactenus, ut contra omnes libros in textum recipiatur ἐν Λαοδικείᾳ. Quæ cum ita ſint, haud dubie audaciſſimum facinus eſt *Wetſtenii*, quod tam levibus de cauſis, nullo omnino libro fultus, iſta verba in textum, quantum in ipſo fuit, intulit.

Minus audax eſt, quod pro παραβυλευσάμενος Phil. II, 30. reponit παραβολευσάμενος, adſtipulantibus libris ſcriptis antiquis, *Alex. Clar. Sangerm. Augienſ. Bœrn.* & Verſ. *Vulg. Syr.* utraque, *Aethiop. Arab.* viris præterea eruditiſſimis, & acerrimi in hoc genere iudicii. Nec nobismet ipſis ea ratio diſplicet. Ceterum, de *Wetſtenii* ipſius præceptis, nondum eo res deducta eſt, ut in textum liceat eam lectionem recipere. Codices illi, per ea, quæ ſupra dicta ſunt, nonniſi pro tribus habendi ſunt. Eos autem omnes, ipſe, non falſus in hoc, e latina verſione interpolatos

iudi-

iudicat: (quo nomine ad 1 Io. V, 7. Codicem 34 repudiat,) e qua etiam in Syriacam, & ceteras verſiones, quædam veniſſe ſuſpicatur. Quid ſi hoc ipſum verbum inde fluxit? His igitur libris, tam incertæ fidei, hoc eſt latinæ verſioni, quam ipſe alias, ut mox videbimus, non libenter ſequitur, contra omnes Græcos, non interpolatos, Commentarioſque, hoc tribuendum erat, ut eorum lectio reciperetur in textum præ altera, quam omnes alii libri tuentur? Vox ipſa παραβυλεύσασθαι, ſane non habet auctorem alium, qui quidem exſtet, ſcriptorem, neque tamen propterea, cum *Scaligero, Alberto* V. C. aliiſque, non Græcam pronunciaverimus. Eſt enim non abhorrens ab analogia. Nec impedit, quo minus, ut παραλογίσασθαι, *male ratiocinari*, ſic παραβυλεύσασθαι, *male conſulere*, i. e. negligere, dicatur. Nec in vitio poni debet ſemper, male conſulere ſibi, ut W. videtur. Nam profecto, qui vitæ periculum pro republica adeunt, male conſulunt ſibi, ut bene reipubl. conſulant. Et ſi negligere ſuam ſalutem licet, quod alias fieri non debet, ſi publicæ conſulere poſſis, id quod nemo dubitat, quidni & male conſulere ſaluti tuæ, quod ab illo non re, ſed verbis differt? Quodſi autem non dubitavit V. C. lectionem, quæ, ſi ſubtiliter rem exſequi velimus, prope ſola latina verſione nititur, in textum recipere: quidni ſaltem toleretur in textu dudum admiſſa lectio 1 Io. V, 7. quæ & ipſa, latinæ verſionis teſtimonio, quanquam non ita conſentientibus Codd. eius, ſe tuetur? Nam illud quidem haud dubie confecit, ut nondum prolatus ſit Cod. MSt. Græcus, qui illa verba exhibeat, præter illum *Britannicum*, quem Eraſmus vocat, noſter *Montfortianum*, qui nunc *Dublini* ſervatur, ſed quem cum eodem *Eraſmo* ad Latinam verſionem refictum putat. Sed ſatis de locis, ubi textum receptæ lectionis correxit.

In ceteris ſæpe vulgatam lectionem, paucis tamen verbis, tuetur, admonens, ubi illi Codd. ADEFG, hoc eſt *Alex.* & *Græco Latini* vetuſtiores, aliquid diverſi habent, quod etiam probetur nonnullis, *conſenſum Græcorum librorum &c. eſſe ſequendum*, aut alio quodam modo: ſed plerumque nihil niſi lectiones varias cum ſuis auctoritatibus ponit, lectori iudicium

cium relinquens, e præceptis artis Criticæ ferendum. In quo ſubinde aliter feciſſe V. D. vellemus, cum eſſet idonea materia, aut ſaltem indicaſſe diſputationes doctorum ſuper talibus locis. Veluti notabilis eſt illa varietas Rom. V, 14. ubi in verbis ἐπὶ τὺς μὴ ἁμαρτήσαντας &c. olim Codd. Latt. non habebant negationem, volebatque *Hilarius*, Diaconus, Græcos libros ad latinos corrigi. Hic nihil fecit W. quam ut loca *Hilarii* aliorumque latinorum poneret. At quam facile erat, vel paucis refellere *Hilarii* rationem, vel *Simonii* ea de re bene ſcripta in Hiſt. Crit. indiçare, quam etiam conſentaneum; cum aliis in locis, ubi aliqua cupiditas ſc. intercedebat, tam copioſus eſſet. Huius generis unum locum commemoraſſe ſatis habebimus. Famoſa eſt controverſia de loco *Rom IX. 5.* ὁ ὢν &c. utrum de Chriſto, an Deo Patre ſit intelligendus. Longus eſt hic *Wetſtenius*, ut doceat, non eſſe de Chriſto capiendum. Rationibus utitur his: Omnes veteres, & orthodoxos & hæreticos, magna confidentia appellationem τῦ ἐπὶ πάντων Θεῦ ſoli Deo Patri vindicaſſe: itaque h. l. de Chriſto non intellexiſſe; 2) non eſſe credibile, Paulum obiter tantum titulum Chriſto daturum fuiſſe, quem aliis locis, ubi de gloria Chriſti ageret, non dederit; 3) ſemper Deo Patri tribui εἶναι ἐπὶ πάντων: ubi Chriſto idem tribuatur, adiungi mentionem Patris, a quo tantum illud acceperit; 4) Eph. II, 12 Gentiles dici fuiſſe ſine Chriſto, & ſine Deo, unde ſequi, ut hic quoque ubi Iudæorum commoda enarrentur, duo lemmata eſſe debeant, alterum de Chriſto, alterum de Deo; 5) denique in ſenſu eo, quem Theologi vulgo velint, eſſe debere, e linguæ Græcæ rationibus, ὁ ὢν ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. At *primum* ſatis conſtat ex *Hippolyto Epiphanio*, *Euſebio* &c. Noetianos, & ab his ortos Sabellianos, hunc locum de Chriſto accepiſſe, eumque ad defendendum errorem ſuum adhibuiſſe: unde licet colligere, veteribus eam rationem non ignotam aut inuſitatam fuiſſe. Sed cum orthodoxi ſe expedire hic non poſſent, eo deſcenderunt, ut de Deo Patre ſolo dici contenderent τόν ἐπὶ πάντων Θεόν: cuiusmodi quid iis & in aliis locis accidiſſe conſtat. Enimvero

ro

ro noſtri Theologi, cum alieniſſimi ſint a Sabelliana hæreſi, tamen hunc locum de Chriſto explicant, & ſe ſatis expedire in iſta obiectione poſſunt. *Secunda* in ratione W. plane nihil conſequens eſt, nec ullo modo ea concluſio procedit. Si *Wetſtenio* non eſt credibile, at ſexcenti alii dicent, ſibi non incredibile videri. *Tertio*, quod aliis in locis Dei Patris mentio additur, cum Chriſtus ἐπὶ πάντων eſſe dicitur, id fit, quod ibi de Chriſto homine ſermo eſt, eoque exaltato a Deo. At hic de divina eius natura, ubi Dei Patris mentione non erat opus: *Ex quibus*, κατὰ σάρκα, *quoad homo eſt*, *Chriſtus*, *qui idem eſt Deus ſuper omnia.* Frigida ſane eſſet illa adiunctio κατὰ σάρκα, ſi non ſequeretur aliud, quod illi κατὰ σάρκα opponeretur. Sic Cap. I. cum dictus eſſet Chriſtus natus e genere Davidis κατὰ σάρκα, ſequitur aliud υἱὸς θεȣ̃ κατὰ πν. ἁ. Itaque qui legit, ἐξ ὧν χρ. τὸ κατὰ σάρκα, neceſſario aliquid deſiderat & expectat aliud. Atque id ipſum eſt ὁ ὢν &c. Neque *quarto* illud conſequens eſt, aut neceſſarium, ut quia Eph II. gentiles dicuntur eſſe χωρὶς χριςȣ̃, ἄθεοι, propterea & hic, in commodis Iudæorum, Chriſtum & Deum commemorari debuiſſe. Atque etiam de Deo Patre dictum ſatis in iſtis: ὧν ἡ υἱοθεσία, καὶ ἡ δόξα, καὶ αἱ διαθῆκαι &c. quæ ſane omnia ad Deum pertinent, χωρὶς ȣ̃ erant gentiles. Et ſi hoc loco voluiſſet de Deo P. dicere, dixiſſet, ut voluit Artemonius, ὧν ὁ ἐ. π. θ. In *quinto* autem valde deſideramus Grammaticam ἀκρίβειαν, ut in Eraſmiana ratione, qui putabat vulgarem interpretationem deſiderare ὃς ὢν. Tenues Grammaticorum obſervationes ſæpe magnum uſum habent. Non ignorare debebat *Eraſmus*, articulum ὃς, quem verbum finitum deſiderat, & qui hic eſſe deberet, ſi ſequeretur ἐςὶ, ut Rom I, 25, mutari in præpoſitivum, ubi mutatur verbum finitum in participium; propterea, quod id imitatur naturam Nominis: atque eius rei exempla ſunt in omnibus Græcorum paginis. Sed in talia facile incidunt homines, cum laborant in opinione quadam ſua ſtabilienda, id quod multis doctiſſimorum hominum exemplis demonſtrare poſſemus, demonſtrabimusque alio forte loco.

Digitized by Google

loco. Similiter planum eſt, hic atriculum ὁ non modo non deſiderari, ſed plane locum non habere in orthodoxa interpretatione. An dicemus Græce ὁ Κικέρων, ὅς ἦν ὁ ὕπατος? Nullo modo. Sed ſine articulo. Sed e N. T. exempla adponemus: quæ tria occurrunt, Io. X, 33. 34. 35. ὅτι σὺ ἄνθρωπος ὢν, ποιεῖς σεαυτὸν θεὸν &c. &c. Atque etiam is, quem ſupra memoravimus, *Erneſtus* V. C. in Præf. ad Ariſtophanis Nubes p. 38. docet, non dici Græce, τὸν θεὸν νομίζειν, ſed θεόν. Idem Ariſtoph. Nub. 365 ὁ ζεὺς ὑμῖν ὢ θεός ἐστιν, non ὁ θεός. Ceterum, quid ad hanc opinionem V. D. proſit locus Eph. IV, 5. non intelligimus. Illud autem non vident, quicunque in hoc loco argutantur, primum, doxologiam, quam fingunt, hic fore alieno loco, nec eius idoneam rationem afferri poſſe: deinde ſtructuram orationis poſtulare, ut ὁ ὢν ad proxime præcedens ſubſtantivum referatur. Nam ſic eſt ubique, etiam in δοξολογίαις, ut Rom. I, 25. Itaque, quicunque nondum occupatus præiudicio ad hunc locum venerit, eo referet, & de Chriſto accipiet. Quod ſi δοξολογίαν Dei P. addere voluiſſet Paulus, ratio loquendi tuliſſet, ut diceret, ὁ θεὸς ὁ ὢν ἐπὶ π. Sed ſatis de hoc loco.

Illud etiam de variarum Lectionum collectione monendum eſt, non ubivis ſatis diligentiæ & ἀκριβείας adhibitum eſſe, præſertim in Lectionibus Verſionum orientalium, ut notavit in Actis idem ille *Erneſtus* in libello ſupra commemorato: & in iisdem Actis, vel in Syriacæ Verſionis lectionibus, ſæpe peccatum eſſe, demonſtrandum ſuſcepiſſe cognovimus *I. D. Michaelem*, Gœttingenſem Profeſſorem, orientali literatura excellenter doctum. Lectionum omiſſarum etiam hæc exempla eſſe poſſunt. Ebr. I, 11 in lectione διαμένεις pro διαμενεῖς, omiſit laudare τὰς ὁ. 2 Theſſ. I, 5. omiſit notare lectionem εἰς ἔνδειγμα apud *Syr. Theophyl.* &c. Tit. II, 4. in lectione οἰκουργοὺς debebat addere *Vulgatam*, quæ habet: *domus curam gerentes*, unde illa lectio nata. Nam Codd. citati, de ipſius ſententia, ſunt ad lat. verſ. correcti. Talia non pauca notavimus. Ut taceamus, ab ipſo quoque loca Patrum interdum nimis vage, interdum male laudari, ut bene monuere, & exem-

plis demonſtravere, Duumviri ſupra laudati. Itaque in talibus cauti erunt, qui uti locis ab ipſo prolatis volent.

Quod ad Commentarios attinet, non piget nos eius iudicii, quod de Prima Parte Vir doctus tulit. Nec ſatis ſe defendit *Wetſtenius* p. 880 & aliis locis. Neque tamen negamus, multa ibi bona eſſe, propter quæ cetera fortaſſe æquum fuerit condonare. Si eruditus & prudens lector acceſſerit, plurimum hinc commodi capere poterit. Nam primum præclara e Iudaicis ſcriptoribus excerpta reperiuntur; qua parte haud dubie ſuperiores omnes, etiam *Lightfootum* & *Schoettgenium*, primarios in hoc genere viros, ſuperavit; multa, eaque ſæpe egregia & utilia adferens, ubi illi nihil habent: quamquam & veſtigia quædam ſunt negligentiæ, ut cum p. 493 *Pirke Elieſer* laudatur, poſt *Ialkut Rubeni*, velut duo diverſi libri eſſent. Debebat eſſe *Pirke Elieſer* in *Ialkut Rubeni*. Sed talia peritos non impedient. Specimina quædam age adferamus: eſt enim hæc, noſtro iudicio, prope utiliſſima Commentariorum Pars, ſi quis modo recte uti poſſit. *Act. XIII, 48* ad verba ὅσοι ἦσαν τεταγμένοι εἰς ζωὴν αἰώνιον, ubi nihil habet diligentiſſimus *Schœttgenius*, affert loca bene multa Iudaicorum, in quibus homines dicuntur מוכנים vel מזומנים, *ordinati* ad *geennam*, vel *ad vitam æternam*. Ut, ſi non facit pœnitentiam, *ordinatus eſt ad iudicium geennæ:* quicunque non piger fuit ad planctum Rabbi, *ordinatus eſt ad vitam futuri ſeculi* &c. Item ad Rom. IX, 22. 23. e *Bechoroth*: R. Ioſeph. docuit: Hi ſunt Perſæ, qui *præparati & parati ſunt ad geennam*. Item e *Mechilta:* Rex dixit filiis ſuis: Filii, vos ambo *non præparati eſtis niſi ad gloriam meam.* Ex quibus planum eſt, (planius quam ex omnibus metaphyſicis diſtinctionibus & argutiis,) Iudæorum more, *ordinatos & præparatos* dici ad aliquid, quibus quid vel merito, vel culpa ſua accidit, nec quiquam reſpici ad aliquod decretum, præſertim abſolutum: nec illas formas eſſe e Latina aut vernacula conſuetudine interpretandas & urgendas nimis, ut *Auguſtinus* & alii, Ebraiſmi, omninoque interpretationis accuratæ rudes, fecere. Ad Act. VI, 1. ubi ἑλληνισταὶ commemorantur, quamquam alieno loco, utiliter

Digitized by Google

liter tamen, adfert Excerpta Rabbinica bene multa, e quibus apparet, Iudæos abhorruiſſe vehementer a literis & Philoſophia Græcorum. E quibus hæc ponemus: *Tempore Hyrcani & Ariſtobuli edixerunt, maledictum eſſe, qui doceret filios ſuos ſapientiam Græcorum — Maledictus ſit, qui alit porcos, & qui docet filium ſuum ſapientiam Græcorum.* Quæ congruunt iis, quæ Ioſephus de odio Iudæorum in eos, non qui utcunque Græce loqui poſſent, & hactenus Græce diſcerent, ſed qui exquiſitius litteras Græcas, & Philoſophiam Græcam. Unde intelligitur, quam parum credibile ſit, quod nonnulli volūnt, Paullum, etſi Phariſæum, & ζηλωτὴν τȣ̃ νόμȣ, tamen Poetas græcos legiſſe, & philoſophiam græcam didiciſſe, hoc argumento, quod Tarſi natus fuerit, in ea urbe autem clariſſimi tum philoſophi docuerint, cum aliarum artium magiſtris. Quæ æque cohærent ac veroſimiliter concluduntur, ac ſi quis hodie, Iudæi filium haud dubie *Wolfium* & *Stibritium* V. V. C. C. audiſſe dicat, quia Halæ natus & educatus fuerit. His addenda loca egregia e *Philone* conquiſita, cum ad alios libros, tum ad Epiſt. ad Hæbreos, ut fere in promtu ſit, quidquid e *Philone* prodeſſe illuſtrandis vel verbis vel ſententiis poteſt. Similiterque in Græcis verbis illuſtratis multa ſunt bona collectanea, e quibus proficere licet iis, qui delectum facere, & ex illa farragine ſecernere ad interpretationem utilia poſſint, neque modo N. T. ſed etiam aliorum Græcorum ſcriptorum. Nam & illud notavimus, V. D. paſſim loca, quæ affert, obiter, nec male plerumque, corrigere, in parentheſi adpoſita correctione. Sic p. 372 b. in *Polyæno*, p. 771. αὖῆς τὸ φιλάνθρωπον corr. φίλανδρον; pag. 380 a. in *Heſych.* ἀπφία, ἀδελφῆς ἢ ἀδελφȣ corr. ἀγαπητῆ ἢ ἀδελφῆ; p. 393. b. extr. in verbis *Libanii* Or. VIII p. 246. B. ἡγεῖται γὰρ ἄτοπον, εἰ τα πάντα μὲν γράμματα τοῖς ἄρχȣσιν αὐτȣ̃ς ἐγχειρεῖν, ταῖς δ' αὐταῖς χερσὶν πληρώσει τὰ πρὸς τȣ̀ς θεȣ̀ς. poſt χερσὶν addendum putat ȣ̓; p. 398. a. in *Philon.* quis ſit hæres, p. 491, 18. pro ἵνα τὸν ἀδίδακτον ἐννοῆς θεὸν, τὸν ἄδεικτον legi vult; ſed hoc iam occupavit *Mangæus.* In Ioſ. B. I. V, 5, 4. in verbis τȣ̃ γὰρ ȣ̓ρανȣ̃ τὸ ἀφανὲς, καὶ ἀδιάκλειςον ἐνέφαινε. reſcri-

ſcribendum coniicit τὸ διαφανές. p. 38. in *Libanio* O. 26. p. 590. C. pro τὴν ἑτέρων ἀπορίαν, corrigit bene ἀπειρίαν &c. &c. Etiam in Geographicis collectaneis interdum reperitur, inter vulgaria multa, aliquid, quod proſit. Velut in Actis, ad nomen μύρα, eſt locus bonus ex Appiani Civilibus, unde refelli Grotiana ratio poſſit, reſcribi iubens λίμυρα. Sed ut diximus, non eſt cuiusvis, non tironum, non mediocriter doctorum, non eorum, qui in ſyſtematibus conſenuere, recte & fructuoſe hoc libro uti. In ea parte Commentarii, qua ipſe ſuam de locis difficilibus ſententiam exponit, pleraque nobis non admodum placuere: omninoque deſideravimus in his interpretationibus facilitatem illam & ſimplicitatem, qua maxime bonas interpretationes ipſosque interpretes iudicamus. Sed ab hac diſputatione nobis abſtinendum eſt, ne nimis longi ſimus. Reſtant enim alia, quæ prætermitti non debent. In quibus prima eſt Appendix, continens *animadverſiones & Cautiones ad Examen Var. Lect. N. T. neceſſariæ*, numero XIX. Sperabamus, quædam nos hic addita, cetera accuratius definita & circumſcripta, reperturos: ſed nihil hic eſt, præter ea, quæ in prolegomenis, multis annis ante editis, prodita ſunt, quæ ad bene de lectionibus quibusque iudicandum, noſtra quidem ſententia, non ſufficiunt. Sed his acceſſit altera Diſputatio *de interpretatione N. Teſt.* in qua inſunt admonitiones ſeptem, bonæ pleræque. Sed quod boni ineſt, omnibus prope libris vulgaribus hermenevticis traditur, nec ullo modo ſatis eſt ad bene de interpretatione præcipiendum: ut vix intelligere poſſimus, quare hic legantur? Illud antem vix probandum, quod putat, loca, quæ inter ſe, aut veritati repugnare videantur, commode plerumque conciliari poſſe, ſi dicamus, ſcriptorem ſacrum non ſuam ubique ſententiam expreſſiſſe, & dixiſſe quid res ſit, ſed aliquando e ſententia aliorum, aut e vulgi opinione, vel incerta, vel falſa, fuiſſe locutum; quamquam vidimus, & alios ex hac ratione loca quædam interpretatos eſſe. Ex hac lege putat *acetum*, Chriſto morienti datum, a militibus per ludibrium appellatum *vinum Myrrhinum*: hinc conciliari loca, quibus *Dii gentium, idola & δαιμόνια nihil eſſe* dicantur,

Digitized by Google

cantur, & quibus *multi Dii & dæmonia ſeu Spiritus immundi* reperiantur: quorum illud non neceſſarium eſt; hoc, quo pertineat, quis non videt? Ex hac lege ergo fluxit mirabilis interpretatio πνεύματος τοῦ ἀέρος, Eph. I. quod putat dictum e Pythagoreorum placito de ſpiritibus aeriis, quo multorum animi fuerint imbuti: cum pro ſua ſcientia Græcarum literarum, & comparatione loci paralleli C. VI. potuiſſet ſcire, ἀέρα eſſe ſynonymum τοῦ σκότους, pro quo & *Homerus* & alii dixere. Huic diſputatiunculæ ſubiecta ſunt quædam, e MS. edita, *Caſtellionis* de interpretatione; quæ mallemus non eſſe edita. Pertinent autem maxime ad compoſitionem ἐναντιοφανῶν: quam ille proponit talem, quæ vix ulli placebit, quod ipſe videtur præſenſiſſe Caſtellio; adeo laborat in ea vel defendenda, vel excuſanda. Separatim porro dixit *Wetſtenius*, de *Interpretatione Apocalypſeos*. Nova hic primum hypo- Pag. 889.
theſis proponitur, ceterorum ſomniis ſuavibus nihil cedens, cuius hæc ſumma eſt: Ioannem a Cap. IV. deinceps deſcribere tum bellum Iudaicum, tum bellum civile in Italia, utrumque intra idem ſpatium trium annorum cum dimidio geſtum; ita tamen, ut quæ cum illis connexa ſunt, paulo altius repetat, ſubiungatque, quæ non diu poſt ſunt conſecuta. Hæc dein latius exſequitur; quæ apud ipſum legent, qui talibus paſcuntur. Poſt hæc demonſtrare ſuſcipit, quis ſit au- 168
ctor interpretationis, quæ Anti-Chriſtum de Pontifice Romano intelligi vult. Non eſſe docet a *B. Luthero* ac Proteſtantibus excogitatam, ſed ſeculis aliquot ante prolatam, a Monachis *Franciſcanis*, iis, qui *Spirituales* vocabantur, cum a *Ioanne XXII.* Pontifice, condemnati & vexati eſſent. Nam ea re irritatos, *Ludovico Bavaro* contra Pontificem adhæſiſſe, Sec. XIV & XV, cum excommunicatis a Pontiff. communicaſſe, & quæ de belluis & meretrice Babylonica in Apocalypſi dicuntur, ad Pontificem R. traxiſſe. Iam quemque videre, hos homines non eſſe idoneos Auctores, quos in interpretatione S. librorum ſequamur: itaque *Vitringam* hoc animadvertentem, iſtam interpretationem Anti-Chriſti ad *Ioachimum* Abbatem referre maluiſſe, cuius tamen Commentarios ſe non legiſſe fatetur p. 1006. 1007. ceterum ta-

men

men eundem affirmare p. 100 ↓. iam ante fratres illos *Spirituales* Sec. XIV, & *Ioachimum* e Sec. XIII, *Waldenſes* ſic exiſtimaſſe & circa a. 1120 tractatum de Antichriſto edidiſſe, qui dicta Apocalypſeos, de meretrice Babylonica, ad Pontifices R. retulerit. Quod ad *Ioachimi* librum attinet, is editus eſt *Venetiis* 1527. ſub titulo: *Expoſitio magni Prophetæ Abbatis Ioachimi in Apocalypſin*, & quidem cum privilegio *Clementis VII:* nec ineſt, quod Pontificem R. offendere poſſit.

Reſtat memorabilis Appendix Duarum Epiſtolarum *Clementis*, de quibus una cum libellis, qui de iis adverſus *Wetſtenium* proditi ſunt, ſeparatim dicetur.

IO. DANIELIS SCHOEPFLINI *Vindiciæ Celticæ.*

Argentorati, 1754, 4.
Plag. 20.

Origines quasdam Celtarum populi cum promiſiſſet celeberrimus Schœpflin Alſatiæ illuſtratæ Tomo priore, eas hoc ſcripto præſtat feliciter. Conturbate enim ac varie, de eis, vel primarios poſt humanitatem litteris reſtitutis excultam ſcriptores ait tradidiſſe, quod quidem ne non fieret, in re tam vetuſta & obſcura, raris de populo minus claro remotiſſimorum terrarum ſpaciis ingeniorum, nullis omnino domeſticis litteris, caveri vix poterat, vel veterum exemplo. Quare recenſu eorum accuratiore inſtituto, quæ de Celtarum populo, vel de Celtica, veterum ſcriptorum vel recentium conſignata litteris invenerat, vocabulum ipſum Celtarum ad linguam eorum, qui Gallias poſtea dictas habitarunt, revocari opinatus poſſe, vetuſtiſſimos primo ſcriptores, ut Herodotum, ut Ariſtotelem, in Celtica deſcribenda fugiſſe rationem, quod nos non putamus, putat. Namque tam potuit urbs clara olim intellegi, quam ſaltus ingens, Pyrene, neque is ſaltus modo hoc nomine veteribus erat, qui Heſperiam a Galliis dividit, quod unum pro explorato is, quem laudamus, ponit; verum etiam ad Luſi-

Luſitanos excurrens, & in Germaniæ fine, qua Vindelici colebant, veterum litteris Pyrenæus erat. Illis ipſis in terris, cum fons Iſtri ſit, quid ſuper urbis cognominis vocabulo egregiam ſcriptoris clariſſimi ſollicitamus fidem? Deinde, ubi naſcitur ei triplex quæſtio: Qui veteribus, aut proavorum ac noſtra memoria, ſcriptoribus proditi Celtæ? quæ proprie Celtica? qui populi vocabulo Celtarum celebrati non ſint, neque hodie putandi fuiſſe? pleroſque veterum in ſuam ſententiam pedibus ire, non promta ſemper eorum voluntate, ſed ingenioſus orator, cogit, aliquos diſſentire a ſe fatetur: ceterum errare. Nemo erit adeo iniquus, ut viro celeberrimo ne det lubens & concedat, quod contendit ille præſertim, qui Romanis & nobis hodie Galli, eos veteribus item proditos ſæpe Celtas fuiſſe. Sed Gallias ideo ſolas Celticam illam veterum magnam intellectas fuiſſe, neque alium ullum populum, niſi Gallos, Celtico, id eſt, barbarorum ad occidentem, ut Græcorum ſententia terras omnes dividebat, nomine comprehenſos, nullo ingenii felicis tormento, ſi nos audit, effecturus eſt. Quod ſi tanti eſſet, ſi laudibus generis imputandum, maiores noſtros, a Græculis eos parum cognitos, fuiſſe Celtas reputatos, hoc eſt, quicunque barbarorum neque Scytha eſſet, neque Aethiops: veremur ſane, ne populi hodie multi, qui non ſunt Galli, in communionem tam clari nominis ſint venturi. Eam ob cauſam quadrifariam dividit erroris ingeniorum recentium, quem caſtigat, ſpeciem. Eorum primo, qui omnem prope Europam Celticam dicerent: deinde, qui multos populos Celtas: mox, qui nobiliſſimos duos, Germanos & Gallos: poſtremo, qui Germanos ſolos. Nos quidem in principio videremus, ne non in concordiam reduci ſententiæ pleræque poſſint; ſpecie ac verbo ſæpe, non re, diverſæ. Hoc enim fere unum diſconvenit, e Germaniane magna Celtarum & Gallorum olim coloniæ, quas memorant communiter, an ex eis terris, quæ Galliæ poſtea vocatæ fuerunt, deductæ ſint. Non tam id in quæſtione eſt, quod putare hoc ſtudio intellecto poſſis, dicendos eos populos Celtas fuiſſe, qui a veteribus hoc nomine appellantur. Deprecamur autem ab Ortelio

Cluverioque verborum vim & argumenti minus æquam: de reliquis aliquos res ac teſtes expedient certi. Quod enim ille in tabulæ titulo *Europam ſive Celticam veterem* auſus eſt prodere, quæ adiecit verba, *deſcribere conabar*, facile defendunt, & enarratio eius tabulæ luculenta, quæ verbis exponit non aliam, niſi conſentientem cum plerisque ſcriptoribus, & fultam litteris veterum ſententiam. Cluverius vero, qui egregie pugnat argumentis multis contra eam ipſam ſententiam de Celtico nomine Gallis unis debito, quæ Bodini olim ſententia fuerat, videtur iudicari non inſpectis tabulis veris. Reſponſurus ille ſecundum exempla recognitionis alterius *Germaniæ antiquæ*, a. C.N. 1630 vulgatæ, cauſſam dicere iubetur e libris operis illius, qui primum editi A. 1616, in quibus multa deinceps mutavit. Hoc quoque iniquius reprehenditur, quod ille, quæ ſupra Iberiam ſita Ariſtoteli memoratur, eam Germaniam eſſe acceperit. Nam quæ veteres a fronte, vel a tergo eſſe, dextra, ſiniſtra in orbe terrarum, in cœli plagis deſignandis, tanquam augurali diſciplina, vocarent, in hac urbe ſermonibus & ſcriptis non ineptiſſimorum interpretum his ſuperioribus annis meminimus exponi. Secundum eius doctrinæ rationes nunquam τὰς ὑπερ τῆς Ἰβηρίας Ariſtoteles dixit Celtas, niſi qui non intra ipſam Hiſpaniam, ſed quicunque ſupra eam, id eſt, ad ſeptentriones Celtæ populi multi colerent. Supra, ad Aquilonem; infra, ad meridiem ſita vocari, verſimillimum eſt. Iam & Galli, & Germani quoque certe, ſeptentriones, ab Hiſpania ſi reſpexeris, colunt.

Ceterum eximie pro ſententia ſua propugnans auctor celeberrimus, hoc niti præſertim poteſt, quod Plutarchus Belgas ait τὴν τρίτην ἁπάσης τῆς κελτικῆς νεμομένους. Niſi Γαλατία ibi κελτικὴ intellegenda eſt, & κελτογαλατία, id eſt, ſimpliciter ac tantum Gallia, nullo reſpectu ad reliquos Celtas. Ut alia ſit Celtica valens Galliam, & item alia Celtica, quæ intellegatur omnis ad occidentem Europæ totius ora Celtis habitata. At illam priorem vocabuli acceptionem, quæ adverſatur Illuſtris Viri relationi, ut convenientem cum reliquis Plutarchi verbis, tuentur ibi, quantum videmus, aut coniectura aſſe-

aſſecuti putamus, quicunque eum Latine aut Francogallice verterunt.

Sequitur iam teſtium utriusque litteraturæ, ſingulari cum diligentia peritiaque productorum, ingenti copia nubes quædam: quorum tamen aliqui, ut fit in re tam vetere, tam obſcura, æque commodum videntur interrogari poſſe aduerſus Noſtrum, quam pro Illius non cauſſa, ſed ſententia & inſtituto. Ut verbi cauſſa Appianus, dum hæc verba ponit, κελτοὶ, ὅσοι Γαλάται τε καὶ Γάλλοι προσαγορεύονται, oſtendit igitur, etiam alios Celtas, præterquam quod Gallici nominis populos, dictos olim fuiſſe. Nam is alioqui Celtica hiſtoria Gallos & Germanos ſemper hoc uno Celtarum nomine miſcet. Ut Caſſius Dio, qua utramque Rheni ripam colere Celtas tradit. Igitur Germani quoque hinc Celtæ, ut inde Galli. Nam ibi barbararum gentium ſedes certa & conſtans, non quidam ſinus imperii Romanorum, edi videtur. Sic Suidas, ἀμφὶ τὸν Ρῆνον ποταμόν. Quid, quod Strabonis locus, quem non adhibuit inter teſtes cauſæ ſuæ locum Vir illuſtris, omnes prope Vindiciarum rationes evertit. Nam ſic ille: προσάρκτια μεν οὖν ἐςὶ τοῦ Ἴςρου τὰ πέραν τοῦ Ρήνου καὶ τῆς κελτικῆς. ταῦτα δ' ἐςὶ τά τε Γαλατικὰ ἔθνη, καὶ τα Γερμανικά. Niſi enim his verbis ſcriptor primarius, ſummaque peritia & fide, Gallorum vocabulo prorſus Germanos, & Celticæ verbo Germaniam ipſam magnam diceret, declararetque ſic ea verba, quid terrarum aliud trans Rhenum, extraque fines Imperii, ſitum intellegeret? quo pacto tradere auderet, eos nobiliſſimos populos, qui nobis nunc verſa ratione, & aliunde adſpectantibus, Galli transrhenani audiunt, ad ſeptentriones a Danubio profectis adiri? Ab occidente Danubium omnis, qua patet, Gallia Romanorum reſpicit. Nulla eius pars ad ſeptentriones ab eo flumine tendenti pertinet. Omittamus iam Plutarchum, Pauſaniam, aliosque, qui etiam magis expreſſa his ipſis, ſuper ingenti Celticæ magnitudine per oras Germaniæ patente in litteras retulerunt. Latinis vero, præſertim Plinii Celticam definientis auctoritati, quid opponi poſſit, nos

Digitized by Google

proſſus non videmus. In cuius loco altero, ſuper deſcriptione promontorii Celtici, quod & idem Artabrum, Pintiani potius ac Ier. tecampii, faventibus nobis, iudicium, quam librorum Plinii exempla prodita ſequitur; appellatque recognitionem Hackianam Gronovii, quæ non prorſus eſt Gronovii. In aliis item Latii veteris teſtibus citandis, non eſt diſſimulandum, eum ſubinde corruptis non optimorum librorum tabulis uti videri. Nam quod contendit, apud Livium legendum eſſe, *Alia manus Cenomanorum*, id planiſſime contra eſt. Omnes libri veteres conſenſu exhibent, *Manus Germanorum*, & recte. Iſta mutatio in *Cenomanorum*, contaminatio eſt Glareani & Sigonii, paucorumque Grammaticorum, temeraria; qui illos nempe duces, nihil per ſe exquirendo, neque, ut erat æquum, cunctando, ſecuti ſunt. Ea narrationis parte, Annali, ut dictum eſt, quinto T. Livius iam omiſerat Gallos reliquos, de quibusdam Germanis, anticipando vocabuli uſum, dicturus, qui Brixiam Veronamque tenuerint. Et hodie quoque quibusdam prope Veronam oris noſtri ſermo Theotiſcus durat. Ad ultimum eo redit Illuſtris Schœpflini omnis ratio. Quicunque populus Celtarum vocabulo olim dictus extra Gallias, Romanorum provincias, liquido celuiſſe tradatur, eum e Galliis coloniæ modo deductum aliquando fuiſſe. Id operoſe, litteris plurimis, feliciquе ingenio, ut oſtendat, ſtudet. Quibus Vindiciis, ſi extundi efficique poteſt hoc, ut nemo noſtrorum cis Rhenum colentium a Græculis olim barbarus, nemo Celta, errore, ac fere generis & morum diverſorum ignoratione, communiter vocatus fuiſſe videatur, eo more, quo noſtri homines, quos ignorant, communiter Tattaros: Scythæ, qui & Turci, nos unis ſacris additos, communiter Francos appellitant: ei vero ſententiæ nos merito ac lubentes accedimus, eamque evincendi erroris laudem celeberrimo multorum prædicatione gratulamur ſcriptori.

ALOY-

ALOYSII ANT. VERNEII, EQ. TORQVATI, Archidiaconi Eborenſis, de Re Logica Lib. V. ad uſum Luſitanorum Adoleſcentium.

Romæ, apud Nic. & Marc. Palearinos, 1751, 8. Alph. 1 plag. 1.

EIUSDEM DE RE METAPHYSICA, Lib. IV.

Ibidem apud Generoſ. Salomonem, 1753, 8. Plag. 15.

Nullum librorum genus maiorem diligentiam deſiderat, quam quod iuventuti deſtinatur. Nam in iis, qui eruditis ſcribuntur, ſi quid vel rebus, vel verbis, omninoque forma diſciplinæ peccatum eſt, id innoxium facit lectorum ætas atque doctrina. At iuventus fere talis fit, quales ſunt libri, quibus primum aliqua diſciplina imbuuntur. Itaque omni modo curandum eſt, ut libri huic ætati proponendi ſint, & rebus accurati, ne dediſcere cogatur poſtea, quæ temere arripuit, quod non adeo facile eſt, & verbis, totoque habitu, & forma, elegantes atque venuſti, ut mature ſenſu quodam elegantiæ imbuatur. Hoc præclare intelligens *Verneius*, Vir Ill. & Rev. elegantiſſimæque doctrinæ, inſtituit elementa Philoſophiæ proponere Iuventuti Luſitanæ, quibus recte, & ad intelligendi ſubtilitatem, & ad explicandi elegantiam, conformaretur. In quo ei res ita feliciter ceſſit, ut non habeamus inter recentiores huius generis ſcriptores, qui ei vel comparari poſſint, vel præferri. Sequitur philoſophandi rationem recentiorum ingenio excultam, nihil prætermittens, quod quisquam philoſophiæ recentioris conditor boni habeat; eiusque rationis & neceſſitatem, & utilitatem, præ vetere illa Ariſtotelico-Scholaſtica, demonſtrat. Tum vero genere ſcribendi utitur ſine κακοζηλίας puro, & tota ſua forma, id quod caput rei eſt, elegante. Inprimis admirati ſumus lectionis copiam. Nam ne-

nemo eſt philoſophorum recentiorum paulo clarior, cuius ille non ſcripta legerit, atque inde, quæ optima eſſent, delegerit, ut vix v. c. in ipſa Germania putemus eſſe, qui *Leibnitii*, *Thomaſii Wolfii*, *Rudigeri*, &c. bona melius norit, aut quæ omnes bona habeant melius delecta coagmentarit. Quod ut plenius appareat, age earum partium, quæ ad manus noſtras venere, ſummam breviter exponamus.

De *re Logica* Volumen in quinque Libros eſt tributum. Eorum *primus* hiſtoriam Logicæ perſequitur, eiusque apud vetuſtiſſimos homines rationem, inter Græcos, Arabas, Chriſtianos, fata, inter Scholaſticos corruptelas, denique vel tentatam vel perfectam emendationem, explicat. In qua parte agnovimus, & æquitatem viri, & acumen, in iudicio de Dialecticis recentioribus ferendo. Eius generis duo exempla apponemus. Primum de *Andr. Rudigero*, alterum de *Chr. Wolfio*. „Negare non poſſumus, *Rudigerum* eſſe virum doctum, acu„tum, & qui multa utilia & nova in hoc libro (de ſenſu „V. & F.) expoſuit, quæ alibi difficulter quæſiveris. Tamen, „ſi quid iudicare poſſumus, exiſtimamus, eum tironibus parum „prodeſſe, doctis eſſe utilem, qui certa ab incertis valeant „ſeparare. Nam illud novandi ſtudium, & a trita via rece„dendi, quo *Rudigerus* agebatur, quin obſcuram diſputationem „faciat, & hominem fundere ineptias cogat ſæpiſſime, fieri „non poteſt: quod ipſum in *Rudigero* notamus.„

Idem eſt Viri Rev. de *Syrbio* & *Gundlingio* iudicium. „Hos ſequitur, inquit, *Chr. Wolfius*, Germanus, magnum „nomen - - - Quod ad Logicam attinet, hæc in eo laudan„tur: 1) Nemo homo accuratiores vocabulorum definitiones „tradidit; 2) Nemo veritates acutis detexit; 3) Nemo clarius „demonſtravit, & Methodo, quæ ad Mathematicam magis acce„dat. Reprehenditur autem his nominibus, 1) Artem in„veniendi a Logica ſeparavit: Criticam perfectam non dedit; „2) minutiſſimarum rerum demonſtrationes inutiliter conglu„tinavit; 3) exemplis, depromtis e gravioribus diſciplinis, cogita„ta ſua confirmat; quod tantum abeſt, ut illuſtret, ut res potius „obſcuret; 4) ex nimio Algebræ ſtudio, barbaras voces, & bar„bare

„bare conformatas, introduxit; 5) eodem vitio laborat, quo „reliqui ſtudiis Mathematicis addicti, videlicet ea methodo, & „eo ſermone uti, qui ab uſu familiari hominum alienus eſt: „adeo, ut ad id, quod cupit, ſcil. ad tirones imbuendos, „prorſus inutilis ſit. Logica vero, vulgata lingua conſcripta, „multo, mea quidem ſententia, imbuendis tironibus eſt accommodatior.„

Libri *ſecundi* Pars *I*. eſt de *Ideis*, altera de *earum Signis*. In illa, præmiſſis capitibus quibusdam, de partibus hominis, animi ſede, actionibus eius, & diverſitate cognoſcendi, de origine idearum; quo loco late & acute diſputat, nullas innatas eſſe, & negat, Patronos innatarum idearum intelligere ipſos, quid adfirment, cum tam varie ſententiam ſuam explicent, ut vix duo conſentiant; de vi ſenſuum in perceptionibus comparandis: his igitur ſimilibusque præmiſſis, diſcrimina idearum varia exponit, e Lockianis, & Leibnitianis, Wolfianisque fontibus hauriens. *Leibnitii* ſunt diſcrimina idearum e modo, quo ideæ res quasque repræſentant; cetera fere *Lockii*, ut de ideis ſubſtantiarum, modorum, relationumque &c. a quo ſumta etiam, ſed cum delectu, ſunt, permulta Partis alterius de verbis, & cum Clerico, in Logicis, & Critica arte, communia. Neque enim tantum inſunt ea, quæ in Wolfiana Dialectica de uſu verborum dicuntur, ſed multo plura, utilia, & idoneis exemplis illuſtrata. Libri III. Pars I. eſt de Propoſitione, tradens vulgata, ſed neceſſaria, de natura & formis propoſitionum, adiecta & mathematicorum diſtributione, præmiſſis neceſſariis de natura *iudicii*, cui reſpondet in oratione *Propoſitio*: ſimilisque eſt P. II. de *Syllogiſmo*, & diſpoſitio, & ratio. Libri IV. in quo de cognitione veri diſputatur, P. I. eſt de *veritate certa*: ubi primum, veritatem reperiri poſſe, & quibus id quaſi gradibus fiat, oſtenditur; tum modum cognoſcendi certi declarat, ubi de criterio veri agit, probans eos, qui *Evidentiam rei* notam veri faciant, cuius ille vim & genera bene declarat: denique impedimenta veri cognoſcendi commemorat, vel a ſenſibus, vel ab animi affectibus, ubi multa iuventuti ſaluberrima monita reperiuntur, vel a mentis imbecillitate, aut corruptela, e me-

e methodi inſcitia, aut præiudicatis opinionibus; denique modum demonſtrat veritatis, vel per experientiam, vel per demonſtrationem reperiendæ, fallaciarumque, vel agnoſcendarum, vel vitandarum rationem.

Liber IV agit *de probabilitate*, cum univerſa, tum ſingulis generibus, *hiſtorica*, *hermenevtica*, *morali*, & *phyſica*. In hiſtorica maxime *Rudigerum* ſequitur Auctorem, in hermenevtica *Thomaſium*; loco de hiſtorica probabilitate ſubiicit caput de librorum mendis, modo ſecernendi integros a corruptis, genuinos a ſpuriis & ſuppoſititiis, vitans adeo illud, quod in Wolfio reprehenderat, & iuventutem inſtruens veris & neceſſariis artis Criticæ principiis; denique de fide habenda teſtimonio divino. Ac fortaſſe non ſufficient ſubtilius exigenti ea, quæ de hiſtorica & hermenevtica probabilitate tradidit, Auctoribus Rudigero & Thomaſio; quorum nec ille rerum hiſtoricarum, nec hic hermenevticarum uſum idoneum habuit, adeoque nec ſatis accurate ac definite, de iſtis rebus explicare potuit: ſed tamen iuventuti ſufficere poſſunt.

Liber V denique eſt *de inveſtigatione & explicatione veri*: cuius pars prima de meditatione, lectione, & diſputatione præcipit; altera, de modo docendi, & ſcribendi libros, quo loco & de ſtilo, eius variis generibus, virtutibus vitiisque agitur, ſubiectis duobus de Pedantiſmo capitibus, lectu digniſſimis, in quibus omnia iſtius vitii genera perſequitur, non in ſchola modo, hoc eſt inter eruditos, iſtam vanitatem ſtultitiamque reperiens, ſed etiam in aula, ubi elegantiæ ſedes eſſe putatur, ubi omnium maxime irrideri homines Pedantiſmi nomine
Pag. 347. ſolent. *Neque id ſolum*, (aliud Pedantiſmi aulici & Politici genus tetigerat, & poterat plura commemorare,) *ſed doctos homines, qui ad ſuum* (*Aulicorum*) *exemplum corporis geſtum & inceſſum & habitum conformare non curant, atque aulæ verbis, plerumque nihil ſignificantibus, uti nolunt, veluti* pedantas *rident & exſibilant. Quid autem eſt, ſi non hic* pedantiſmus
357. *eſt?* Adde, in Pedantiſmi loco cenſeri, ſi quis hæreticorum libros & inventa, contemnat, quia ab hæreticis ſcripti ſint, ſi hæreticum putet, qui hæreticorum libros legat, & eruditionem lau-

laudet. add. pag. 220. Denique concluditur opus, capite, de uſu Logicæ, & appendice de arte ſyllogiſtica. Totum autem varia eruditione reſperſum, & veſtigiis doctrinæ omnigenæ impreſſum eſt. Exempla ex hiſtoricis, Poetis, oratoribus, optimisque ſcriptoribus depromta, & captui eius ætatis, cui dialectica proponuntur, accommodata. Notulæ etiam ſubiectæ, unde varia, & cum delectu inſtituta lectio, apparet, & veterum, & recentiorum. Tum toto opere candor quidam ingenuus, alienus a partium ſtudio animus, iudicandi dexteritas, aliæque boni Philoſophiæ magiſtri virtutes, rariſſime hodie in eo genere hominum coniunctæ, agnoſcuntur: quarum, quid impedit, quo minus aliquot exempla ſubiiciamus. De Logica deligenda agens, & ſectæ, inprimisque Peripatetico-Scholaſticæ Dialecticæ ſtudium, & præceptorum Dialecticorum multitudinem, diſſuadens: *Profecto*, ait, *& ego Sophiſta fui aliquando, & ſub Peripateticorum vexillis longum tempus militavi cum laude* — ſed *Deum teſtor, me, tametſi etiam atque etiam de Philoſophia, Theologia, de Iure, de hiſtoria, in ampliſſimis locis, & cum viris eruditiſſimis & acutiſſimis, diſputaverim: nunquam artis regulis adiutum eſſe, ut aliquid probarem, ſed quæ memoria ſuppeditabat argumenta, vis quadam naturalis mentis ad formam redigebat, iisque, quod vellem, conficiebat. Quod & plerisque viris doctis eveniſſe, ex eorum habeo teſtimonio.* Rara in Dialecticæ magiſtro profeſſio! Quam præclare de diſciplinis iudicet, intelligas e loco, ubi errores & vitia commemorat, quæ ex inſcitia methodi naſcantur: *Sunt, qui ſacra Biblia interpretantur, nec Græce, nec Hebraice ſciant: qui nullam hiſtoriæ Iudaicæ & profanæ eruditionem habeant; qui plane hoſpites ſunt in Critica arte. Sunt, qui Rom. leges e loco ſuperiori exponant, qui nulla hiſtoriæ Rom. notitia tincti ſunt, nec Ethices & Politices rudimenta vel ſummis labiis deguſtarunt. Sunt qui Pontificium ius, qui ſacram ſcientiam docent, qui nunquam Patrum Scripta pervolverunt, & Eccleſiæ veterem diſciplinam examinarunt* &c. Sed ſatis de Logicis, ad Metaphyſica veniamus.

Pag. 72.

214.

In qua Parte poterimus eſſe breviores. Nam ingenium
eius idem eſt, quod prioris partis. Conſtat autem Libris IV.
quorum primus exponit *hiſtoriam Metaphyſicæ* doctrinæ. Me-
taphyſicæ autem nomine intelligit eam, quæ & *Ontologia* vo-
catur. Lib. II. *de natura & uſu eius doctrinæ* diſputatur;
quo loco diſputat, Ariſtotelico-Scholaſticos haud bene tra-
ctaſſe Ontologiam, ſed multo accuratius recentiores, a *Lockio*
Pag. 44. & *Chr. Thomaſio* excitatos, ſed alios alio modo: in quo be-
ne reprehendit eos, qui, dum vetera delere curant, tot alia
addiderunt, ut eam diſciplinam implicatiorem fecerint. Nam
primum ipſam Ontologiam nimis ſtrictæ methodo Mathema-
ticæ ſubieciſſe; ex quo neceſſe fuiſſe, ut in rebus minutis, &
ita evidentibus, ut de iis nemo non ſtultiſſimus dubitare poſ-
ſit, demonſtrandis operoſi eſſent, exiſtimantes, hanc demum
ſyntheticam rationem eſſe: quod omnino falſum ſit. Hinc
conſequens fuiſſe, ut plurima, demonſtrationum illuſtranda-
rum cauſa, inutilia adderentur, quæ hebetarent potius men-
tem, quam acuerent. Cum porro Metaphyſicam dicant eſſe
diſciplinam notiones communes diſtincte explicantem, ta-
men ei præter Ontologiam, de qua id vere dici poſſit, addi-
diſſe Coſmologiam, Pſychologiam, & Theologiam natura-
47. lem, quæ Phyſicæ potius ſint partes &c. Utilitatem porro
Ontologiæ aliquam agnoſcit, non tantam neceſſitatem, quanta
vulgo putetur. Nam ſi quis ea teneat, quæ in Logicis de
ideis claris & diſtinctis, de uſu verborum in Philoſophia,
& de modo inveſtigandæ veritatis præcipiantur, & pro re na-
ta ad ſingula argumenta accommodet, carere ſine ullo da-
mno Ontologia poſſe, quæ nihil ſit aliud, quam applicatio
legum logicarum ad quædam argumenta generalia. Itaque
nonnullos bene dicere, Ontologiam eſſe veluti Appendiculam
Dialecticæ. Eſſe autem ſic inſtituendam, ut ea tantum tra-
dantur, quibus ad veritatem in ceteris ſcientiis, quæ quidem ve-
re hoc nomen mereantur, non in quæſtionibus metaphyſicis,
minime neceſſariis, quibus Theologia Scholaſtica inquinata
ſit, reperiendam adiuvemur, cetera reſecentur. Duas porro
Ontologiæ partes facit, primam *de modo cognoſcendi primas*
veri-

Digitized by Google

veritates, alteram *de primis veritatibus ipſis*. Atque hæc duobus reliquis libris perſequitur. Libro igitur tertio explicat, quid ſint primæ veritates; eas porro, & intimo ſenſu, docet, & ratione, quem & communem ſenſum vocent, cognoſci: illum cogere omnes homines, vel invitos, ad aſſentiendum, hunc animadvertentes modo: atque hunc ſenſum intimum, itemque communem, eſſe criterium veritatis. Poſt-
Pag. 60.
hæc late diſputatur, & diligenter, primum adverſus eos, qui ullam veritatem eſſe negant, deinde contra hos, qui primas veritates. Earum alias ſenſibus percipi poſſe (pag. 91.), ut
84.
exiſtentiam corporum, earumque proprietates, quarum cognitio ad vitam humanam conſervandam neceſſaria ſit, tum cetera, ſine quibus ſocietas humana ſtare non poſſit; alias etiam auctoritate, ac teſtimonio, ut conſtans hominum teſtimonium de re facti, ſit criterium veritatis, veluti, eſſe urbem aliquam Romam &c. Libro autem IV. repudiata Philoſophorum
113.
diſputatione de Principio Contradictionis, & rationis ſufficientis, qua nihil inutilius eſſe iudicat, quindecim Capitibus perſpicue explicat notiones Ontologicas utiles, earumque uſum demonſtrat, tandemque diſciplinarum omnium, quibus Ontologia prodeſſe poſſit, ordinem & nexum declarat.
214.

Hac brevi utriusque libri deſcriptione, & quodam quaſi guſtu, incenſum iri ſperamus lectores elegantes, ut reliquas partes mox videre cupiant.

ALOYSII ANT. VERNEII, EQ. TORQVATI ET Archidiaconi Eborenſis Apparatus ad Philoſophiam & Theologiam, ad Uſum Luſitanorum Adoleſcentium Libri VI.

Romæ, apud Nic. & Marc. Palearinos, 1751, 8.
Alph. 1. plag. 13.

Cum in animo haberet, Vir Ill. atque Rev. Philoſophiam & Theologiam omnem, melius ac diligentius vulgari conformatam edere, in Iuventutis Luſitanæ uſum, bene, & ad eius utilitatem accommodate fecit, cum impelli ſe paſſus eſt ab

 iis,

iis, qui ingenium, doctrinam, elegantiamque Viri noſſent, ut quandam quaſi εἰσαγωγὴν ad utramque diſciplinam ederet: quod factum eſt eodem tempore, quo prima Philoſophiæ pars edebatur. Utraque Operis Pars, quarum prima de Philoſophia, altera de Theologia agit, in tres libros eſt deſcripta, quorum ſimile in utraque argumentum eſt. Nam primus cuiusque Hiſtoriam ſuæ diſciplinæ, alter Naturam & Uſum explicat, tertius celebriores Auctores commemorat & diiudicat. Primus igitur Partis I. liber complectitur Hiſtoriam Philoſophiæ, ab initio rerum usque ad noſtra tempora deductam: in qua, etſi, poſt tot de eadem edita Volumina, nihil admodum novi reperitur, quod nec deſiderat conſilium operis; tamen ipſa ratio explicandi, perſpicuitatem & elegantiam conſervans, & omnia idoneis auctoritatibus firmans, placet. Neque tamen alibi nos reperiſſe meminimus, quæ de propagatione Philoſophiæ Eclecticæ recentioris, cuius Auctores ſine dubitatione Germanos facit, præſertim in Italia, Hiſpania, & Luſi-
Pag. 174. ſeq. tania, traduntur. Nempe, in Hiſpaniam, in qua recentiorem & meliorem Philoſophiam contemni, narrat cum dolore *Matanſius*, V. C. in Vita E. *Martini*, tamen paulatim admiſſa eſt *Gaſſendi* Philoſophia, religioſis quibusdam hominibus non dubitantibus eam docere atque defendere. Ex his *Thom. Vincentius Toſca*, Valentinus, de Clericis Philippi Nerei, edidit *Compendium philoſophicum*, Valentiæ 1721. Voll. 5. in 8. in quo illam Philoſophiam exponit, non tamen puram, ſed coniungens & concilians cum Ariſtotelica, ne nimis irritaret tenaces Ariſtoteleæ rationis. Huius inſtitutum ſecuti ſunt Luſitani nonnulli, ex eadem Philippi familia, eamque Philoſophiam, palam, tum Ulyſſipone, tum aliis locis, docent; eiusque generis quidam etiam libelli prodiere. Atque etiam alii, qui apud exteras nationes ſolidioris Philoſophiæ præceptis imbuti ſunt, nominatim *Regulares Canonici* quidam *S. Crucis*, Philoſophia Eclectica delectantur, eique privatim dant operam. Sed plures amatores iam ſperare poteſt hæc Philoſophia poſthæc, Luſitanis adoleſcentibus commendata *Verneio* Auctore, & ſuffragatore, & quaſi conciliatore: quo vix

Digitized by Google

vix melior & diſertior ei poterat contingere. Nam toto *Lib. II.* primum omnia eius bona & dotes demonſtrat, hoc eſt, neceſſitatem & utilitatem, in recta iuventutis inſtitutione, in omni genere diſciplinæ, in omni denique vitæ parte: deinde a criminationibus malevolorum liberat, oſtendens, bonam & veram Philoſophiam, non argutiis, inanibus quæſtionibus, & generalibus notionibus contineri, qualis vetus Ariſtotelica fuit, ſed eam eſſe, quam recentiores Philoſophi colant, etſi non omnia bonæ Philoſophiæ nomine digna habenda ſint, quæ ab iis excogitata ſint. In *Lib. III.* primum de gentilibus Philoſophis celebrioribus tribus, *Platone*, *Ariſtotele*, & *Epicuro*, iudicatur, ceteris omnibus miſſis: deinde de Patribus Græc. & Lat. clarioribus, quos Philoſophiam attigiſſe conſtet, ut *Irenæo*, *Clemente Al. Origene*, *Euſebio Cæſ. Syneſio*, *Arnobio*; *Lactantio*, *Auguſtino*, *Boethio*: tum de celebrioribus Arabibus, nominatim *Averroe*, & Scholaſticis, quorum vitia bene monſtrat, denique de recentioribus, *Carteſio*, *Gaſſendo*, *Newtono*, *Leibnitio*, *Thomaſio*; in quorum & bonis & vitiis enumerandis, & æquitatem & acumen probat, commemoratis etiam præcipuis cuiusque ſectatoribus, & qui eorum ſyſtemata, vel illuſtrarunt, vel novo quodam habitu induerunt. In iis, qui Newtonianam Philoſophiam accommodatiorem reddere captui eorum conati ſunt, qui ſublimiorem Geometriam nondum plane percepere, commendat iuventuti maxime *Georg. Petr. Dumkii* Philoſophiam Mathematicam Newtonianam illuſtratam.

Partis II Liber primus exhibet elegantiſſimum Compendium Hiſtoriæ Theologicæ, ad hæc usque tempora deductæ, cui ſimile extare non meminimus. In quo etſi interdum durior eſt Proteſtantibus, qua talibus, quod nemo mirabitur, tamen & æquus eſt in eorum doctrina & meritis agnoſcendis, uſus etiam eorum libris, & frequenter laudans. Agnoſcit, Pag. 415. inſtauratæ dogmaticæ & Polemicæ Theologiæ initia ab Lutheri ætate & conatis orta. Nam Lutherum & ſectatores, ſtudium biblicum, Patrum, linguarum, & literarum humaniorum, incendiſſe, & Catholicos, e veterno excitatos, coegiſſe eadem ſtudia tractare, & meliorem Theologiam, miſſis argutiis

 ſcho-

ſcholaſticis, efficere; quod dudum *Jo. Maior*, Theologus Pariſ.
Pag. 424. & *Martinus Becanus*, faſſi erant. In noſtratibus, qui Dogmata
428. Theologica e PP. & Conciliis &c. illuſtravere, *Gerardi* Con-
417. feſſionem Catholicam deſideravimus, & alibi *Ant. Reiſterum*
428. pro *Reiſero* nominatum; ſed hoc operarum vitium credimus.

Liber II agit *de Natura & Uſu Theologiæ*, qui & ipſe multa utilia habet: (nam quæ ſectæ propria ſunt, neminem morabuntur;) veluti cum docet, veram Scholaſticam Theologiam, (ſic vocat, quam noſtri theticam, ſyſtematicam vocant,) longe diſtare ab argutiis Peripateticorum, eiusque neceſſitatem ad convellendos adverſarios demonſtrat: cum oſtendit, acumina & diſputationes Peripateticorum, non eſſe accommodatas ad refellendos adverſarios, Judæos, & hæreticos: expoſitoque, quæ controverſiæ tractandæ maxime ſint, non levi, monet, ſcripturæ, hiſtoriæ, linguarum, & critices notitia opus eſſe: quibus præſidiis qui careant, & bellum committere audeant, palam inſcitiam & arrogantiam in diſputando prodere. Enimvero his inanes eſſe Philoſophorum diſputationes, quæ quæſtiones de poſſibili ſine fine perſequantur, nitantur Philoſophia Peripatetica, & ideis abſtractis metaphyſicorum, nec denique ſcriptura & patribus recte utantur. *Lib.* denique *IV* primum de Codice S. utroque, eiusque verſionibus, tum de celebrioribus Eccl. PP. atque ad Sec. X. de celebrioribus Scholaſticis, Dogmaticis porro & Polemicis, denique Hæreticis, agitur: in quo capite excidit hoc doctiſſimo viro, ut Examinis Concilii Tridentini Auctorem *Melanchthonem* faceret.

PARERGA THEOLOGICO-EXEGETICA IN LUcem edita a JOANNE UDALRICO SPONSELIO, Conc. Hoſpit. Gravenreuteriani & Diac. ad ædem ordinis ruſæ aquilæ Brandenburgicæ in urbe S. Georgii ad lacum iuxta Baruthum.

Pars I.

Coburgi, apud Georg. Ottium, 1752, 8.
plag. 8.

Auctor

Digitized by Google

Auctor, cuius nunc lectoribus conſpiciendam exhibemus ſcriptionem, ante undecim fere annos, opifex, rudis atque ignarus eruditæ cognitionis ſacræ, vitam duxit; ubi deinceps, ſubita rerum ſuarum commutatione facta, ad divinarum ſe recepit rerum intelligentiam, in qua quantum profecerit, præſenti declarare ſtuduit ſpecimine. *Prima* eius particula agit de *cauſis obſcuritatis in promiſſione divina Gener. III, 15.* Certiſſimum eſt, Deum primos mor- Pag. 12.
talium parentes, ne animum abiicerent, atque plane de ſalute ſua deſperarent, ad ſpem felicitatis ſuæ revocaſſe, ſic dicto protevangelio. Nihilo tamen minus etiam veriſſimum hoc eſt, primam hanc gratiæ annuntiationem, quodam obſcuritatis peplo involutam eſſe. Hinc Auctor noſter primo 14.
certis atque indubitatis monſtrat rationibus, dictum hoc ſacrum, de nemine, niſi de Chriſto, Dei filio, eſſe intelligendum, & operam perdere illos omnem, qui in aliam hic eunt ſententiam. Deinde indicatur ab Auctore, Deus quibus ra- 18.
tionibus permotus fuerit, ut promiſſioni ſuæ aliquam offunderet caliginem; licet tantum illis aperiret, quantum eſſet ſatis ad ſuum intelligendum propoſitum, animosque eorum levandos. Hoc quaſi centrum eſt eorum, quæ Noſter affert: ubi ratio palmaria huius obſcuritatis hæc ipſi eſſe videtur, ut dulce levamen propius primis parentibus admoveretur; quod 26.
fieri non potuiſſet, ſi tantorum annorum ſeries, Meſſiæ adventui a Deo deſtinata, & longa intercidentium calamitatum enarratio, ipſis aperta fuiſſet. Paucis omnia his verbis comprehen- 35.
duntur atque continentur: Si Deus neque nativitatem, neque cruciatus, neque mortem Ieſu, primis noſtris parentibus, ſine maximis potuit manifeſtare periculis: apparet, eum ſuæ quasdam debuiſſe afferre promiſſioni tenebras atque obſcuritates. *Secunda* commentatio inſcribitur: *Maledictio per diluvium a terra ablata.* In eam hic Noſter proclivis eſt ſententiam, ſecundum quam ſtatuitur, maledictionem divinam terræ adhuc minus incumbere, ſed ablatam eſſe penitus, & ad antediluvianum modo hanc relatam fuiſſe ſeculum. Primo perſcrutatur 39.
Auctor, in quo execratio conſtiterit, qua Deus noſtræ maledixit

dixit terræ. Nominatur hic præcipue ſterilitas agri, in quo
colendo operam parentes primi impendere deberent. Mo-
Pag. 41. dum huius ſterilitatis ex eo deducit Noſter, quod Deus be-
nigne poſt diluvium pollicitus ſit, nec ſementem, nec meſ-
ſem, nec frigus, nec æſtum, nec æſtatem, nec hiemem eſſe
ceſſaturam; hinc putat colligi, ante diluvium ſecus hæc fuiſſe.
47. Et hæc eſt maledictio terræ, ex mente Auctoris, & recentio-
49. rum quorundam aliorum; ubi argumenta etiam promuntur,
quibus ſtabiliatur, maledictionem a terra per diluvium eſſe
53. ablatam. Minus tamen nobis illa ſtringentia videntur, licet
ſpeciem veri, ex noſtri iudicii ratione, habeant, & licet obie-
ctiones quædam ab Auctore ſolvantur, nihilo minus dubii
63. ſupereſt in hac, quam ſibi ſumſit, explicatione, multum. *Tertio*
occurrit *Lazarus a divite ſaturatus Luc. XVI, 19-31.* Tota
tractatio duabus deſcribitur partibus. Altera Auctoris decla-
rat ſententiam de eo, num Chriſtus veram narraverit hiſto-
riam, an parabolam tantum. Altera rationes continet, ex
quibus lectores probabilem eliciant ſententiam, quod Lazaro
quotidianus fere victus ante heluonis ſuppeditatus ſit fores.
69. Ad prius quod attinet, Noſter ita ſtatuit, vitam & mortem
utriusque eſſe probe ſecernendam. Ad illud usque tempo-
ris punctum, quo Lazarus & heluo extremum vitæ diem fi-
nierunt, omnia, quæ Ieſus enarravit, re vera ſic accidiſſe,
evincit Auctor: illa vero, quæ poſt mortem geſta referuntur,
76. in parabolarum numero habenda eſſe exiſtimat. Ad fi-
nem huius commentationis, quæſtionem proponit Auctor,
quare dives ille homo ad æterna coactus ſit abire ſupplicia,
immiſericordiæ locum ſi concedere nolimus? Sola incredulitas
ei adæquata damnationis cauſa fuit, ſcribente noſtro: nec mi-
ſericordia divitis huius viri in Lazarum, vera erat virtus; ſed
77. ſpeciem modo virtutis habebat. *Quarta* commentatio, de *capti-*
84. *vanda ſub fidei obſequium ratione*, exponit Auctoris ſententiam,
ita, ut primo declaret, quod nihil in fidei articulis rationi ſit con-
trarium, licet occurrant alia, quæ ſupra ſint rationem. Dein-
de ſpeciales enumerantur *caſus quinque*, in quibus iure ac
merito obligati ſint homines, rationi ſilentium imponere: ſunt
vero

Digitized by Google

vero iſti: primo, quando de Dei ſermo eſt eſſentia; deinde,
quando quid ſola Dei nititur voluntate; tertio, quando de di- Pag. 86.
vinis verba facit Scriptura ſacra decretis; quarto, ſi de divina
res agitur omnipotentia; quinto, quando divinum ſibi propo- 89.
ſuit numen, hominum explorare fidem. Videant lectores,
num ne quinque hæc capita, ad tria vel duo etiam, poſſint
referri? *Quinta* Diſſertatio de *Michaelis Archangeli certamine cum diabolo*, ex *Iudæ* Epiſt. *v. 9.* agit. Diviſio hic occur- 92.
rit primo totius Epiſtolæ S. *Iudæ*, in tres partes facta. Primo
ſtatim apparet in litteris hiſce ſalutatio Apoſtoli: deinde rei
caput incipit *Iudas* a tertio, usque ad viceſimum tertium verſum: cui denique epilogus additur. Dictum *Iudæ* ita a Noſtro 97.
vernaculo ore atque ſermone vertitur: *Als aber der Erzengel Michael mit dem Teufel zanckte, und wegen des Leichnams Moſis mit ihm ſtritte: ſo unterſtunde er ſich doch nicht, das Urtheil an ihm zu vollſtrecken, noch ihn deswegen wieder zu läſtern, ſondern ſprach: Der Herr ſtrafe dich.* Per Michae- 105.
lem Noſter intelligit cum aliis, & quidem recte, angelum
creatum. Res in diſceptationem veniens, ex Noſtri ſenten- 107.
tia, eſt naturale Moſis corpus. Procul enim dubio popoſcit Satanas, ut propter graviſſima, quæ Moſes commiſit, peccata, aut totum ipſi traderetur corpus, aut in ſepulcro ſaltem non condecretur. Moſes enim multum apud omnem populum valebat,
& hinc opportunitatem Satanas erigendæ, quantum coniectura conſequi valet Noſter, idololatriæ, amittere nolebat, quia
aptius ſubinde tempus ægre potuerit expectare. *Sexto* loco 113.
apparet *oratiuncula*, in honorem nati Servatoris dicta, ubi declaratur, quid in gratioſiſſima Ieſu nativitate, ſapientia atque
potentia Dei fuerit digniſſimum.

HISTORIA IURIS ROMANI AC GERMANICI, qua utriusque origo, & uſus in Germania, ex ipſis fontibus oſtenditur, commoda Auditoribus methodo adornata,

ta, multisque obſervationibus haud vulgaribus paſſim illuſtrata, Autore IO. GOTTL. HEINECCIO, ICto, quondam S. R. M Pruſſ. Conſil. intim. & Iuris ac Philoſ. in illuſtri Frideric. P. P. O. editio nova, emendata, obſervationibusque aucta, ſtudio IO. DAN. RITTERI, S. R. M. Polon. Conſil. Aul. & in Academ. Witteberg. Hiſtor. Profeſſ. Publ. Ord.

Lugd. Batav. apud Io. & Herm. Verbeek, 1748. 8 mai. Alph. 2.

Non potuit melius fieri, aut a Verbeekiis fratribus, Viris honeſtiſſimis, quam ut celeberrimum Ritterum litteris ad hunc librum obſervationibus illuſtrandum ſuis, adducerent; aut a viro Illuſtri, ut precibus honeſtiſſimis locum relinqueret. Nam quamquam vel nominis Heinecciani ea fama eſt, ut nil niſi politum ingenio, elaboratum induſtria, ab eo proficiſci putetur potuiſſe; vel huius libri auctoritas tanta, ut omnibus huius generis compendiis, cum orationis, tum doctrinæ elegantia, longe multumque præferatur: tamen dudum Viri eruditi multa in eo deſiderarunt, multosque errores & agnoverunt, & reprehenderunt, in quibus viri alicuius in hoc doctrinæ genere accurate verſati laborem exerceri diligentiamque vellent. Ea autem Cel. Ritterus, cum alias, tum inprimis edito perpolitoque curis ſuis Codice Theodoſiano, eruditionis elegantiæ dederat ſpecimina ac documenta, ut dubium non eſſet, quin, ſi ad hunc librum illuſtrandum acceſſiſſet, multis partibus & accuratior, & politior eſſet proditurus. Itaque factum eſt. Nam primo veterum auctorum teſtimonia, vel minus diligenter accurateque laudata, quorum ingens extitit numerus, vel alieno in loco poſita, vel plane omiſſa, correxit, recte collocavit, atque ſupplevit, deinde

de cum multum referat ad veterum Legum intellectum, faſtorum rationem diligenter haberi, operam dedit, ut annis Conſulibusque ſuis redderentur. His ipſum Heineccianum textum eleganter & erudite exornavit atque conſtituit. Deinde adiecit obſervationes ſuas: quibus, quæ ab Heineccio peccata graviter & omiſſa, aut quæ deſiderarentur, de iis ſententiam ſuam uberius atque copioſius explicavit, eaque ſuo loco ſeparatim, ſui nominis prima littera diſtincta, ſubiecit. Denique, quoniam duodecim Tabularum Legibus nemo carere poteſt, qui velit ad aliquam in Iure civili laudem pervenire, eas ſuo loco interſeri, probationibus ad marginem, & interpretatione ex adverſum appoſitis, curavit. Quibus rebus effectum eſt, ut hic libellus, eleganter conſcriptus, longe, quam fuit, prodiret utilior. Sed quoniam lectores noſtri cupiunt, materiam per ſe iudicandi habere, eaque eſt noſtra conſuetudo, ſpecimina quædam delibabimus, ut fides dictis conſtet.

Eius autem diligentiæ, qua ipſum textum Heineccianum emendavit, & auctorum loca accurate poſuit, quoniam infinitum eſſet, unum tantum commemorabimus exemplum. In §. CXVII. vulgaris opinio eſt, Sempronium Sophum ICtum, uxori repudium miſiſſe; ſed Heineccius inquit, **Valerius Maximus Lib. VI. Cap. I. qui id memoriæ prodidit, diſerte ait, id divortium fuiſſe tertium ab eo, quod fecerit Sp. Camilius. Sed apud Valerium M. nulla eſt huius rei mentio: at apud Plutarch. quæſt. Rom. pag. 267. Tom. II. ed. Francof. atque ita a Viro Cel. reſcriptum. Plura huius generis ſpecimina non adferemus, quoniam, tametſi huius præſtantiam editionis demonſtrant, tamen Doctiſſimi Viri gloriæ iam dudum conſtitutæ, ex his minutis rebus nihil poteſt accedere, neque ipſe iſta ſibi, ſed Heineccio attribuit: inprimis cum Heineccianis meritis eam deberi reverentiam putaſſet, ut veterum Auctorum loca eum intellexiſſe quidem, ſed ea negligentius inſpexiſſe, aut aliis doctis Viris plus iuſto tribuiſſe, profiteretur. Ex obſervationibus** igi-

Bb bb 2

igitur additis, par eſt aliquot ſpecimina depromere. Ad §. VIII. obſervatio ** Cl. Ritteri, cum multis aliis ſalubriter doctequе monitis præſtat, quæ in compendium mittere non licet, tum vero inprimis Heineccianæ ſententiæ de Lege Romuli *de nuruum in ſoceros ſævitia* apud Feſtum in v. *Plorare*, refutatione eminet. Primo apud Feſtum nihil legi de nuruum in ſoceros ſævitia, docet, verum hæc: *In Regis Romuli & Tatii legibus: Si nurus ſacra divis parentam eſto. & in Servii Tullii hac eſt: Si parentem puer verberit aſt oloe ploraſſit parentes puer divis parentum ſacer eſto.* Merula huic Legi occaſionem dediſſe Sabinarum in ſoceros ſævitiam, plaudente Heineccio, putabat, paulloque aliter locum Feſti emendandum. Sed ridiculam eam opinionem eſſe, neque ullis teſtimoniis recte confirmari, oſtendit Cel. Ritterus, cum ne veriſimile ſit, ſoceros eam ferociam paſſuros, aut omnes nurus tam feroces futuras, ut hac Lege lata opus eſſet. Quapropter eam Legem V. C. tanquam appendicem eſſe legum de patria poteſtate latarum putat: tum, quoniam ex his verbis ſenſus nullus exiſtit, emendationem Scaligeri amplexus, traiectione ea ſanantis, legit: *In Regis Romuli & Tatii & Servii Tullii legibus hæc eſt: Si parentem puer verberit, aſt oloe ploraſſint, puer divis parentum ſacer eſto; Sei nurus, ſacra divis parentum eſto:* explicatque: *filius parentem verberans ſacer eſto: filia parentem verberans, ſacer eſto. Puer* antiquis dicebatur, uti in vulgus notum eſt, filius; *nurus* autem omnis femina, filia, virgo, mater, nupta, innupta. Ratio autem huius Legis V. C. hæc fuiſſe videtur: quod facile antiquiſſimis temporibus accidere potuerit, ut pater paupertate ac ſenectute preſſus, in filium valentem poteſtatem patriam inhibere non poſſet: utque mater, inprimis vidua, filiam ferocientem coerceret, quæ inprimis poteſtate careret: ne igitur huiusmodi in parentes ſcelera nefanda liberorum inulta eſſent, ceſſante animadverſione domeſtica, hac lege caput eorum, qui parentes verberaſſent, divis parentum ſacratum, quo civitas ſupplicium de iis ſumeret. Ad *§. XVII.* ſententia vulgaris, atque

atque adeo *Heineccii*, de *Iure Civili Papiriano* refellitur, oſtenditurque, C. Papirium Pontificem Max. ſui muneris cauſa, collegiſſe tantum Leges Regias de Iure ſacro, atque edidiſſe: quia eius rei nobis auctor eſt locuples Dionyſ. Halicarnaſſ. *Lib. III. pag.* 178. & quia Granii Flacci de *indigitamentis* liber, ex omnium opinione, commentarii loco in Ius Papirianum ſcriptus, ad Ius ſacrum pertinuit, cum *indigitamenta ἱερατικὰ* ſint *βιβλία*: denique quod Juris Papiriani reliquiæ & fragmenta, e Commentario Granii, omnia ad Jus Sacrum ſpectant.

At Pomponii in *L. 2. §. 2.* locus diſerte tradit, omnes Leges Regias in Papiriana collectione comprehenſas fuiſſe. Cui dubitationi reſpondetur recte, Pomponiani fragmenti, quippe a Pandectarum architectis interpolati, perperam deſcripti, & corrupti, inprimis in hoc ipſo loco, uti docet V. C. auctoritatem nullam eſſe, niſi ubi cum ſcriptoribus fide dignis conſentiat. Ex quo facile conſequitur, omnes eas coniecturas, quibus Pomponii textum emendatum ivere Viri docti, inanes & inutiles eſſe.

Inſignis eſt obſervatio ad *§. XXI.* de Lege Ateria Tarpeia. Primo contra Koolium oſtenditur, etiamſi iam ante legem Tarpeiam multam duarum ovium ac tringinta boum, certum ſit, obtinuiſſe, & Gellius hac Lege æſtimationem introductam eſſe memoret, tamen Dionyſium non erraſſe, qui tradidit, eam Lege Ateria ſtatutam eſſe: multa enim in Legibus recentioribus repetuntur, quæ diu antea iam fuerunt cauta. Deinde ante Legem Ateriam, Conſulibus tantum ius poteſtasque fuit, multas dicendi; hac autem Lege idem etiam ceteris magiſtratibus permiſſum, atque adeo neceſſe fuit æſtimationem multarum definiri.

Jam porro Lex Ateria multas tantum eas ſpectat, quæ hominibus in magiſtratuum poteſtatem iniuriis dicebantur; publici nam criminis reis populus vel plebs in comitiis graviſſimas irroga-

bat multas ſæpenumero. Ceterum emendationem loci Dionyſiani, cum reſcribunt: *δύο πρόβατα καὶ τριάκοντα βόες*, a Viris doctis factam, & ab Heineccio probatam, & ipſe probat Cel. Ritterus, additque locum Plutarch. Poplic. pag. 103, ubi *δύο πρόβατα καὶ πέντε βόες* occurrunt. Sed rationem, adlatam ab Heineccio, quod maior boum, quam ovium, proventus fuerit, etſi nixam auctoritate Gellii *N. A. II, 1.* ridiculam eſſe oſtendit: cum æſtimatio, lege Ateria facta, eam opinionem ſatis convellat; ovis enim decuſſibus, bos centuſſibus æſtimatus eſt. Omnem igitur rem V. C. ita expedit. Antiquiſſimis temporibus, multa pecoris, ovium boumque, in uſu erat. Sed, inquit Gellius l. c. *cum eiusmodi multa pecoris a magiſtratibus dicta erat, adigebantur boves ovesque alias parvi pretii, alias maioris, eaque res faciebat inaequalem multae punitionem. Idcirco poſtea Lege Ateria conſtituti ſunt in oves ſingulas aeris deni, in boves aeris centeni.* Secundum hanc vero etiamnum magiſtratus multam ovium boumque dixere, auctore Dionyſio Halicarn. quando recentioribus temporibus multam non decem aut centum aſſium, ſed ovis bovisve irrogatam eſſe ſcribit Gellius l. c. *Minima* vero *multa* erat unius ovis, ſeu decuſſis, ſecundum hæc duarum, ſive vigeſſis. Feſtus voc. *ovib.* poſtea demum multa unius bovis, ſeu centuſſis, iniungebatur, vid. *Plin. H. N. XVIII, 3.* Denique ſi quando neceſſe videretur, iudicis aut magiſtratus contemtum graviore multa coercere, tunc demum ex Lege Ateria magiſtratibus ius erat, multam ovium duarum & triginta boum ſimul dicere, quam maximam, ſive ſupremam multam, antiqui dixerunt. Feſtus, voce *multam.*

Ad *§. XLVI.* errorem Hotomani de legis actionum & actuum legitimorum diſcrimine, pervagatum illum fere omnes ICtorum, atque adeo etiam Heineccii libros, refellit. Oſtendit enim, *lege agere* dici illos, qui in foro & iudicio diſceptent, & ius ſuum perſequantur, atque adeo *actionem legis* pertinere ad actorem vel petitorem, qui

qui ex lege aliqua, ſive iure agit adverſus alterum, quod hodie vocant proceſſum inſtituere: unde etiam formula ipſa dicta eſt *legis actio*, quoniam ſine formula agi lege non poteſt. Ex quo conſequitur ſua ſponte, omnes legis actiones eſſe iurisdictionis, quam vocant, contentioſæ, in easque minime convenire, ut nec diem, nec procuratorem admittant unoque actu ſint peragendæ. Inde etiam patet, quam ridicule Heineccius, ad ſententiam ſuam confirmandam, *lege agere* lictores iuſſerit: de quibus cum id dicitur, longe alia vi dicitur, ut, quod leges iubent, peragant, & exequantur, pœnam & ſupplicium ſumendo. *Actuum* autem *legitimorum* hanc rationem docet fuiſſe. Iam antiquiſſimis temporibus Romani ita inſtituerunt, ut quædam negocia, inprimis graviora & maiora, a quibus fortuna & ſtatus hominum penderet, ſolenni ritu, certisque etiam adhibitis formulis, vel apud magiſtratum, vel intra privatos parietes, peragerentur, ne lites propter ea æternæ exiſterent. Hos *actus legitimos* vocarunt. Neque officit huic ſententiæ, quod ICti interdum, quæ eſſent *legis actiones*, vocant *actus legitimos*, & contra: *actus* enim & *actio*, e linguæ natura Romanæ, eandem vim habent; & quod *legis* eſt, id quoque *legitimum* cenſetur. Qua dubitatione ſublata, tollitur quoque inanis illa recentiorum JCtorum partitio *actionum legis*, in primi & ſecundi generis, quam etiam Heineccius amplexus eſt.

§. XLVIII. Heineccius ubi de iure Æliano exponit, poſtquam Flavius ſcriba vulgaſſet faſtos & legis actiones, Patricios, dicit, novas excogitaſſe formulas, easque non litteris, ſed notis perſcripſiſſe, ne in vulgus exire iterum poſſent. Ridicula ea ſententia, quæ omnes, qui de Juris Hiſtoria expoſuerunt, libros occupavit, nititur Ciceronis pro Murena *Cap. II.* loco, ſed male intellecto. Oſtendit enim Illuſtris Ritterus, apud Ciceronem, *notas componere*, nihil aliud eſſe, niſi formulas componere: quod ita eſſe, & ratio, & totus Ciceronis locus, & Io. Aug. Erne-

Erneſti, Viri Cel. Clavis Ciceron. voc. *nota*, manifeſto demonſtrat.

Ad *§. LIV.* Cel. Ritterus erudite & accurate de Ædilibus plebis, eorumque muneribus agit: cum de eorum curationibus exponere ſuperſederit Heineccius. Ad *§. LVIII.* Heineccii ſententiam refutat in animadverſione ſubiecta ſtatuentis, poſtremis temporibus auctum numerum decemvirorum eſſe, quod occurrant & XVIRI & XXVIRI STLIT. IVD. in marmoribus, apud Reineſ. At Ritterus V. C. monet, primo exſcriptos ab Heineccio eſſe indices Reineſianos, qui operarum erratis ſint pleniſſimi, ipſos autem lapides conſultos non eſſe, qui alia omnia demonſtrent. *Claſſ. VI, 42.* ICANIDIS vocabulum mutilum Reineſius ex ingenio emendavit X. V. STLIT. IVDICANDIS. *Claſſ.* ead. *n. 50. 78.* & *136.* manifeſto exhibent Decemviros. *n. 58.* autem ipſe Reineſius pro ſuſpecto habet. Tum ipſe Reineſius arguitur, qui *Quindecimviros Stlitibus iudicandis* ex antiquitate notiſſimos eſſe & in marmoribus vetuſtis, dicit: qui ab indice Gruteriano in errorem inductus ſit, in quo *XVViri* magno numero indicantur, qui, ſi lapides ipſos conſulueris, ſint *Decemviri.* Locus autem Spartian. Julian. *Cap. I.* ubi memorantur viginti Viri, quem Reineſius ad ſuos *Viginti Viros litibus iud.* refert, pertinet ad eos Viginti Viros, in quorum numero ſunt ipſi Decemviri.

Nota eſt opinio Heineccii, ius edicendi ab Honore arceſſentis, qua cum alibi, tum etiam in *§. LXI.* ſe iactat. Sed in obſervatione adiecta oſtendit Cel. Ritterus, edicta omnia potius vi muneris publici fuiſſe propoſita. Nam ſi ab honore repetantur, & ſacerdotes honorem geſſerint, conſequens eſſet, ut Jus Pontificium augurale, & omne ſacrum ius *honorarium* dicendum eſſet, quod tamen veterum nemo eo retulit. Lapides autem, in quibus *Honore uſos*, aut *Honoratos* pro ſacerdotibus Hein. inveniſſe putavit, eam ſententiam non confirmant. Nam *honore uſos* in Inſcript. laudd. decurio-

curiones municipales, *Honoratum* autem in marmore p. 357, 3, & 364, 1. eſſe nomen proprium, recte adfirmat Cel. Kitterus.

Quam vehementer *Prætorum edicta*, & omne Ius inde introductum, impugnaverit Heineccius, & *Cortio, Lipſ. Prof.* quo præſide *Vindiciæ Prætoris* defenſæ ſunt, poſt mortem inſultaverit, cum alibi, tum in Hiſt. Iuris §. 68. ſeqq. ſciunt omnes. In quo eum cupiditas atque ira ſua abſtulit. Neque enim ea omnia, quæ diſputat, magno animi ardore, magna vehementia, ſunt unius aſſis. Itaque ne incauti lectores in errorem adducerentur, V. C. obſervationibus ſuis cavit, Heinecciique opiniones erudite contudit, & lubricas vanasque eſſe demonſtravit. Quarum animadverſionum ligurire ſententiam nolumus, ſed integram lectionem lectoribus noſtris reſervamus.

Locum in omnibus Hiſtoriis Iuris *Edicta perpetua* prætorum ante Hadrianum, ad hunc usque diem, invaſerunt, eaque duplici fundamento nituntur. Primum fragmento Actorum Urbis Romæ Diurnorum, quo SCtum factum dicitur, *uti prætores ex ſuis edictis perpetuis ius dicerent.* Verum hoc fragmentum falſi coarguerunt Viri doctiſſimi, P. Weſſelingius, & I. A Erneſti, & convicerunt. Ergo SCtum illud ipſum quoque falſum eſt. Deinde loco Aſconii Pædiani, in orat. Cic. Corn. ubi *Lex Cornelia* lata dicitur, *ut Prætores ex edictis ſuis perpetuis ius dicerent.* Sed dudum Menardus ad *Cic. Verr. I, p. 103.* emendandum eum locum vidit: repugnat enim Latinitati: dicendum fuerat *ex edictis ſuis perpetuo ius dicerent.* Neque enim omnia ea loca ab Heineccio commemorata, quibus *perpetuum* eſſe non interruptum oſtendere inſtituit, huc quidquam faciunt. Has ob cauſas Cel. Ritterus ſe maluiſſe totum eum locum in textu *§. LXXII.* & ſqq. plane immutare, atque emendare, ſi ſibi licuiſſet, in Præfatione oſtendit: quod & nos factum cuperemus. Certe in poſterum effectum nunc credimus, ut quem locum *edicta Prætorum perpetua ante Hadrianum*

in hiſtoriis iuris occuparant, inde veluti interdicto iuſto decedere cogantur.

Legis Lætoriæ caput tertium fuiſſe hoc ſtatuit Heineccius § *XCIX.* in not. ut *minoribus petentibus cauſa cognita curatores darentur*: is error eſt gravis, at ipſi tamen gratus, quippe omnia eius ſcripta late pervagatus. Omnis eius ſententiæ fundus eſt locus Capitolin. Marc. c. 10. E quo effici putat hoc, furioſos, & laſcivos, ſeu prodigos, curatores accepiſſe Leg. XII. at *minoribus petentibus ſubveniſſe* Lætoriam. Sed e Lege XII. curator non aliis prodigis potuit, quam iis dari, qui iure Civili ab inteſtato parentibus heredes eſſent. Ulpian. fragm. XII, 2. Neque vero, qui auctores veteres interpretari recte poſſunt, aliam ſententiam in loco Capitolini invenient quam hanc, ante Divum Marcum, curatores ex Lege Lætoria propter laſciviam & dementiam datos eſſe, hunc autem ſtatuiſſe, ut omnibus adoleſcentibus darentur, cauſis non redditis. Ratio & contextus aliter intelligi vetat. Ridiculum autem porro, quod Heineccius dicit, petentibus minoribus datum Lege Lætoria curatorem, cauſa cognita. Quis enim unquam vel fando audivit, vel cogitando animum inducere poterit, cauſa interpoſita, prodigos ſibi curatores petere, quia res ſuas diſperdant? Hæ ſunt rationes, quibus Cel. Ritterus Heineccianam ſententiam evertit.

Confundit §. *CXLIII.* Heineccius Craſſos duo, *P. Licinium Craſſum Mucianum Divitem*, & *L. Licinium Craſſum*, quem errorem accurate Cel. Ritterus in obſervatione ſubiecta diſpulit. Sic §. *CXLIX.* duos Balbos, *L. Lucilium Balbum*, ICtum, & Servii Sulpicii præceptorem, & *Q. Lucilium Balbum*, Stoicum philoſophum, notante noſtro, commiſcuit. §. *CCLXXXVII.* in not. Heineccius cum Ienichenio defendit Iavolenum Priſcum, quaſi *dubiæ ſanitatis* ſenex non fuerit, quod Plinius Ep. VI, 15. de eo prodidit memoriæ. Iam ad loc. Plin. Cel. Geſnerus, Ienichenianam defenſionem, acute, ac docte retudit. Verum oſtendit Cel. Rit-

Digitized by Google

Ritterus, rationem & interpretationis, & Linguæ Lat. non pati, ut aliter Plinii locum intelligas: addit enim Plinius: *tam ſollicite recitaturis providendum eſt, non ſolum ut ſint ipſi ſani, verum etiam ut ſanos adhibeant.* Sed qui neque interpretari poſſunt, neque Latinam linguam ſciunt, belliſſime ii contra veteres AA. pugnant. Plura egregia poteramus, & cuperemus, ſpecimina commemorare, tanquam quæ de Iuridico Alexandrino, contra Heineccium, quæ de origine Quæſtorum, Candidatorum principis, quæ de Novellarum Collectione ab ipſo Iuſtiniano facta, enucleate ac diligenter diſputat. Eximia etiam monita poteramus referre, quibus eum inſtruit, qui velit recte & eleganter interpretari Leges Digeſtorum & utriusque Codicis, tanquam de inſcriptionibus & ſubſcriptionibus legum, earumque utilitate, de quinquennalibus, & id genus ſolennitatibus aliis, de conſulatibus ſub Imperatoribus, de diviſione imperii, in Legum interpretatione attendenda. Sed verebamur ne nimis longa foret oratio. Unum tantum errorem Heineccianum adhuc proferemus, quem caſtigat Cel. Ritterus. Heineccius igitur *§. CCCCVII.* ait: Mich. Attaliatam ſcripſiſſe πόνημα, ſ. πραγματικὴν a Leunclavio ſub titulo σύνοψις ὡσανεὶ συνόψεων editam. Hunc errorem & ceteri Scriptores hiſtoriæ Iuris commiſerunt, dum Attaliatæ πόνημα laudant, inducti vitio operarum apud Suareſium in Not. βασιλ. & Bibl. Gr. non inſpecto Frehero. Tum vero, ſi, quod debet, ποίημα edidiſſent, tamen ne ſic quidem inſcriptionem operis recte retuliſſent: eſt autem integra: Μιχαὴλ Ατταλιάτου ποίημα νομικὸν ἤτοι πραγματική. Neque unquam, quod Heineccius dicit, ille liber, ſub titulo σύνοψις ὡσανεὶ συνόψεως, in lucem editus eſt.

Iam igitur unusquisque, his ſpeciminibus cognitis, intelliget, quantum ſplendoris Heineccianο libro, quantum emolumenti ac lucis Hiſtoriæ Iuris, & omnino elegantioribus litteris, per has Viri Doctiſſimi obſerva-

tiones acceſſerit. Quibus, non dubium eſt, quin ſibi omnes elegantioris Iurisprudentiæ ſtudioſos magno beneficio obſtrinxerit.

NOVA LITTERARIA.

E*ſt in præclara Illuſtriſſimi Zaluskii Bibliotheca, Varſaviæ, inter multos alios, Codex MSCt. inſignem Hiſtoriæ Polonicæ partem, ab exceſſu Vladislai IV ad pacem Olivenſem, adeoque annales annorum XII. regnante Ioanne Caſimiro, Libris IX. complexus. Auctorem iſtius Libri ſe profeſſus eſt* Laurentius Ioannes Rudawski, *Cathedralis Eccleſiæ Olomucenſis olim Canonicus, S. Cæſ. Maieſt. ac Sereniſſimi Leopoldi Guilielmi, Archid. Auſtriæ, Conſiliarius, natione Polonus; unoque ore fatentur, qui legerunt, non dictionis ſolum gravitate, ſed dexteritate etiam, atque monumentorum fide digniſſimorum copia, eum Auctorem commendari. Quod ſi ita eſt, inerunt profecto Operi multa, quæ ad Sueciæ Regis, Caroli Guſtavi, Electoris item Brandenburg. Friderici Wilhelmi, res in Polonia geſtas, ſpectent; quod eo pertinebit, ut Hiſtoriarum etiam extra Poloniam amatoribus lectu dignus liber ſit. Iuvat, quæ de ſe ipſo Auctor, initio operis, profitetur, adſcribere. Ita vero ille:* Exacti hiſtoriam temporis tradidit Paulus Piaſecki, Epiſcopus Præmislienſis, Senator Regni, a Stephano I. Polonorum Rege in Vladislaum IV. mihi a Ioanne Caſimiro, ultimo per matrem Jagellonide, principium & finis. Tres illi Reges; unus mihi: cuius infeliciſſima tempora memorem. Ille univerſæ Europæ, ego Poloniæ miracula toti orbi ſcribo. Illi ab infula, mihi ab opere & materia dignitas ſit. Utrique in religionem æqualis amor, in patriam fides.

fides. Hæc enim duo me adigunt, fides & pietas, ut loquar, ut ſcribam. Mentiantur exteri, imponant adverſarii, mihi nihil tale obiici poteſt, qui ſacris iam pridem initiatus, nec blandiri poſſum, nec aſſentiri cupio. In medio quoque vocationis meæ poſitus, & vitæ ſanctitatem profeſſus, nec Reipublicæ Polonæ aut partium unquam implicitus curis, procul ab omni affectu geſta recenſeo, ne aut falſum dicam, aut vera omittam. Servavi quantum potui, & ordinem temporum, regionumque adieci deſcriptionem, ſcrutatus ſum conſilia, non adeo in profundum defoſſa, aut in Sacrario abdita, addidi actus, appoſui rerum magnarum, una cum cauſis, eventum, probavi & improbavi conſilia, in rebus geſtis modum dicti aut facti obſervans. Hinc nihil mihi, homo alias umbraticus, arrogo. Opera, & ſtylus, mea ſunt; cetera actorum: nullam a quopiam expecto mercedem, cœlum mihi merces ſit, quod tribuat iuſtus remunerator Deus. *rel. Hunc librum, bono rei litterariæ, Illuſtriſſ. Zaluskius, Regni Referendarius,* Laurentio Mizlero, *V. C. qui Medicinam Varſaviæ facit, edendum dedit. Huius igitur opera, auctus etiam animadverſionibus, forma integri folii, ſex forte alphabeta, ut vocant, expleturus, prodibit anno proxime ſecuturo, quemadmodum peculiari programmate perſcriptum eſt. Qui aureum numeraverit ante, quam October menſis effluat, accepta a Mizlero Syngrapha, exemplum operis recipiet. Nobis, omne hoc inſtitutum, hoc magis probatur, quo præclarius eſt, hiſtoriam patriam illuſtrari a civibus, rerum gentis ſuæ gnaris; in quibus & Rudavskyum numerandum eſſe, non eſt dubitandi locus. Accedit & hoc, omnem fere illorum temporum hiſtoriam, hac hiſtoriæ Polonicæ particula, multum iuvari.*

Prodiit in Bibliopolio Io. Frid. Gleditſchii: Græcum Lexicon manuale, tribus partibus conſtans, herme-

nevtica, analytica, ſynthetica, primum a *Beniam. Hederico* inſtitutum, poſt repetitas *Sam. Patricii* curas, nunc auctum myriade amplius verborum, innumeris vitiis repurgatum, plurimisque novis ſignificatibus verborum locupletatum, cura IO. AVG. ERNESTI. *Alphab.* 4. *plag. 6. 8vo mai. Cum in cauſis, propter quas tam pauci ad linguæ Græcæ vel mediocrem ſcientiam perveniant, iure numerentur vitia Lexicorum, quibus puerilis ætas utitur: vehementer, omni tempore, optatum fuit, ut viri excellenti Græcarum litterarum ſcientia præditi, ad inſtituendi Lexici curam ſe demitterent, utque tironibus in eo genere conſulerent, nec eos imperitis hominibus per Lexica vulgaria corrumpendos permitterent. Sed dum ii huius laboris moleſtiam pertinaciter declinarunt, cumque nec ſua doctrina dignum, nec ſatis ſibi honeſtum putarunt: invaſerunt eam provinciam homines imperiti, inſcitiaque ſua plus nocuerunt literis, quam illi deinde exquiſita ſua doctrina prodeſſe potuerunt. In quo Græca lingua inprimis iniqua fortuna uſa eſt: nam latinam, ſummi homines, Eraſmi, Camerarii, Melanchtones, aliique, egregie iuverunt. Hederici Lexicon manuale Græcum, quod nunc maxime verſatur in manibus tironum, putaturque eſſe in genere compendiario optimum, omnibus iis vitiis urgebatur, quibus cetera lexica vulgaria. Eius recudendi conſilium bibliopola poſteaquam cepiſſet, recenſendi curam imponi ſibi paſſus eſt vir Græce latineque doctiſſimus* IO. AVG. ERNESTIVS, *Humanior. litterar. in hac Academia Profeſſor, Collega noſter: eoque labore tam eſt egregie defunctus, ut Lexicon tironibus dederit, quo tuto utentur impoſterum. Hedericus, qui inſtituerat lexicon, vir bonus cetera & laborioſus, ſed Græce doctus, & ad tale Lexicon rite conficiendum, ſatis a lectione Græcorum Scriptorum inſtructus non fuit. Scapulam, aliaque lexica vulgaria, deſcripſit, doctorum hominum de verbis plurimis obſervatio-*

vationes ignorabat, nec ipſe e lectione Scriptt. meliora didicerat. Accedit, quod & vitiis operarum decipi ſe paſſus eſt, unde manarunt innumera peccata. Ea omnia correcta ſperabant ſe reperturos emtores editionis, quam Samuel Patricius, *Scholæ Carthuſianæ apud Londinenſes Hypodidaſcalos, curavit: præſertim quod in præfatione dixit, ſe diligenter hoc opus correxiſſe, vivatque in ea inſula, quæ ſibi Græcarum literarum principatum vindicare videtur, in qua Græce docti homines pæne naſci videantur: adeo mature ibi omnes Græcos ſcriptores vel difficillimos intelligunt & emendare poſſunt. Sed omnia alia deprehenderunt, cum legerent; intellexeruntque, Patricium Britannum non plus in Græcis poſſe Hederico Germano. Pudenda Hederici peccata omnia ſanctiſſime conſervata ſunt, novisque, turpioribus etiam, aucta: ita ut mirum ſit, ſi Carthuſiani pueri Hypodidaſcalum ſuum intelligant. His omnibus Lexici Hedericiani nævis medelam attulit* Erneſtius, *V. Cl. Prima ei cura fuit, ut talia peccata tolleret, corrigeretque, ſi quid parum vel recte, vel accurate, vel perſpicue ſcriptum eſſet, in ſignificationibus vocabulorum tradendis. Tum in verbis, quæ Grammatici proprie dicunt, operam dedit, primum ut activa & media, etiam tempora interdum, ex uſu optimorum Scriptorum, diſtingueret; deinde ut ſignificationes in* πολυσημεῖς *digereret diligentius, &, quoad fieri poſſet, a propria & prima ſignificatione quomodo cetera ducerentur, ipſo ordine indicaret. Auxit etiam priorum ſignificationum numerum, e ſuis aliorumque obſervatis. Sed maxime in hac parte laboravit hoc, ut accurate exponeret verba e præpoſitionibus compoſita, in quibus explicandis omnium adhuc Lexicorum ſtultitia accuſanda eſt, tribuentium interdum præpoſitionibus aliquam vim, ubi, ex uſu loquendi veterum, nullam habent, aut falſam adeo, aut ita exprimentium, ſcilicet e vulgatiſſima cuiusque ſignificatione, ut nemo intelligere poſſit. Denique ipſis verbis*

bis locupletavit hoc Lexicon Erneſtius V. C. adbibuitque etiam Dan. Scotti appendicem ad Theſaurum Stephani, Londini 1745 duobus Vol. in fol. editam, ex qua permagnus numerus verborum acceſſit: etſi liber ille, innumeris peccatis refertus, magna emendatione eget, quod ſuis ad hanc appendicem caſtigationibus, quas meditatur Erneſtius, planum faciet. Idem tertiam Lexici partem, quam ſyntheticam vocavit Hedericus, ſublatam volebat; ſed librarii putabant, eam rem ſuis rationibus obfuturam, quod in Scholis multus eius uſus eſſet, ubi tirones iubentur ſubinde latina graece vertere, aut epiſtolas, oratiunculas, carmina graece ſcribere. Quod inutile atque noxium inſtitutum, utinam aliquando dimittant, qui in ſcholis docent: nam neque graece ſcribendi facultas ullum hodie uſum habet, neque, ſi habeat, niſi graecis ſcriptoribus melioribus legendis, & accurate cognoſcendis, comparatur. Ceſſit igitur librariorum voluntati Erneſtius, hac tamen conditione, ut totam eam partem intactam relinqueret, quae quamvis vitioſa, ſanioribus, & ab iſta ratione alienis, nihil noceret, quamvis correcta, ſtultis nihil prodeſſet.

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Octobris Anno MDCCLIV.

SACRORUM EVANGELIORUM VERSIO GOTHICA ex Codice argenteo emendata atque ſuppleta, cum interpretatione Latina, & annotationibus ERICI BENZELII, adiecit, & Grammaticam Gothicam præmiſit, EDWARDUS LYE, A. M.

Oxonii, e typographeo Clarendoniano, 1750, 4.
Alph. 2.

Poſt duas antiquiores *Franciſci Iunii*, & *Stiernhielmii*, Evangeliorum gothicorum editiones, quæ Codicis argentei nomine vulgo veniunt, tertia iam in lucem prodit, eaque politior & emendatior multo Editio. Non niſi optimi ominis res eſt, adornatam eam eſſe ſtudio & opera *Cl. V. Benzelii*, Archiepiſcopi Upſalienſis, Bibliothecæ quondam Upſal. præfecti, qui, ab ineunte adoleſcentia, ſe uno caluiſſe antiquitatum borealium ſtudio, in præfatione fatetur ipſe. Vix enim a *R. Carolo XII.* Bibliothecæ admotus, involabat in codices antiquos, ſpe inveniendi nonnulla, ſaltem litteraturam Romanam iuvatura. Fruſtratus autem hac ſpe, animoque in borealem litteraturam converſo, colligebat varia, antiquitates patrias, medii præſertim ævi, illuſtrantia, in monumentis eccleſiæ Sueo-Gothicæ poſtmodum edita. Tandem conferre cœpit codicem argenteum cum editione eius prima, a *Franciſco Iunio* Dordraci A. 1665. adornata.

Iam quidem Londini aliquem linguæ gothicæ prægustum ipſi dederat cel. *Hickeſius:* non tamen deerant difficultates manum operæ admoventi. Evanuerat enim multis in membranæ locis ſcriptura; ardore tamen iuvenili incitatus, ad veriores lectiones indagandas, non deſtitit ante, quam integro codice perlecto. Sic reſtituto *Ulfila*, quia multa Evangeliſtarum loca mire ita corrigi poſſe videbat, verſionem latinam aggrediebatur monumenti biblici, inter vetuſtiſſimas N. T. translationes numerandi. *Stiernhielmius* quippe, in editione Holmienſi, verſiones quidem iunxerat, latinam, Suecanam, & Islandicam; verum non textui gothico attemperatas, ſed vulgares. Annotationes deinde nonnullis locis ſubiunxit, partim ut digito quaſi monſtraret loca editionis *Iunianæ* emendata, partim ut Gotho interpreti, vel verſione, vel interpunctione commoda, lucem fœneraretur; ſuumque de explicatione quorundam locorum iudicium ſubinde addidit.

His præmiſſis Cap. 2. quæſtionem veterem attingit: Græcone ex fonte profluxerit verſio hæc Moeſogothica? porro, gothica ne ſit, an potius theotiſca? tandem, unde Gothis græcæ linguæ notitia? & quæ ſunt rel. Hæc omnia paucis ſolvere aggreditur auctor.

Et primæ quidem quæſtioni affirmando ſatisfecit: textumque græcum revera verſionis auctori præ oculis fuiſſe, ſequentibus confirmavit locis, quæ nos, charactere gothico deſtituti, litteris latinis exprimemus:

Luc. cap. 2. v. 15. καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ ποιμένες: ita redditur gothice: *Gah thai mans thai Hairdgos:* i. e. germ: *Und die Mænner, die Hirten:* ubi latinus unico vocabulo dicit: *& paſtores.* Latino igitur textui ſi ſe conformaſſet interpres gothus, non niſi *thai Hairdgos* poſuiſſet, evitatis illis græci textus ambagibus.

Cap. 7, 49 καὶ ἤρξαντο οἱ συνανακείμενοι, ita gothice, ad verbum redditur: *Gah angunnun thai mithanakumbgandans:* i. e. *und es begunnten die mit beyſitzenden:* nulla ratione habita textus latini: *& cœperunt qui ſimul accumbebant.* Notari tamen meretur, quod vocabulum *anakumbgandans,* ſem-

Digitized by Google

ſemilatinum, *accumbendi* vocem non ignotam translatori fuiſſe ſatis indicet.

Addimus *Matth. XXVII, 52,* ubi verba: καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων: reddita ſunt: *Gab managa leika thize ligandane veihaize;* id eſt, *und manche Leichname dieſer liegenden Geweibeten*, id eſt, & multa corpora iacentium ſanctorum. Addimus nos obſervationem: voculam *Gab*, &, manifeſto indicio τὸ καὶ Græcorum referre, a Mœſogothis ad Danubii ripas, in confinio Græcorum Seculo tertio quartoque incolentibus, in ſuam forte linguam cooptatam. Vt brevibus multa dicamus, ſemper fere interpres Gothus ordinem ſyntaxinve verborum Græcorum preſſo pede ſecutus eſt; uti vel ex precatione dominica patet. Nec obſtat, quod ſæpius cum latina quoque verſione coincidant verba gothica: quippe quæ utplurimum etiam textui Græco magis accommodata deprehendas, quam a latine ſcribente fieri debuiſſet.

Cap. III. Gothica ne ſit an theotiſca interpretatio? disquiritur. Et nobis vero ambigua quæſtio videtur; antequam, quid per gothicam intellectum velit Auctor, definitum fuerit. Si de gothica Suecica, vel Scandinavica ſermo ipſi ſit, in promtu erit negare quæſtionis membrum primum. Verum non ſolos iſtos transmarinos populos, Gothos appellatos fuiſſe, ſatis indicant antiquiſſimæ *Getarum* ad oſtia Danubii ſedes, ab *Herodoto*, immo *Homero* iam memoratæ. Ab his itaque coloniæ ſenſim in magis boreales plagas emiſſæ, ad balthici maris ripas inſulasque penetrarunt; ita tamen, ut Thracibus contigua ſemper maneret ingens Gothorum natio, per Cherſoneſum Tauricam Scythiamque Europæam diffuſa. Hoc ſi nobiſcum pro vero habeatur, veterum teſtimoniis facillimo negotio confirmandum; gothica utique dici poterit verſio: Theotiſcæ tamen medii ævi multo propior eſſe, ſimiliorve, quam Sveo-Gothicæ iſti, vel antiquiori, vel recentiori dialecto eſſe deprehenditur. Et hæc quidem noſtra eſt opinio.

Verum longe a nobis abeſt doctiſſimus *Benzelius*. Poſtquam enim motam hanc litem, interque *Hickeſium* & *Lacrozium*,

zium, atque *Laurentium Arnellum* & *Davidem* [*Wilkinſium*, agitatam, indicaſſet, ad expendendas *Arnæ Magnæi* rationes ſe confert, in Epiſtola ad *Ad. Frid. Barſewitzium*, Magn. Brit. Reg. ad Suec. Reg. 1719 & 1720. Legatum, perſcripta, propoſitas; quibus, non *Gothicam*, ſed *Germanicam* potius eſſe verſionem Codicis argentei, evincere ſe poſſe credidit. Egregia ſunt, fatemur, *Arnæ Magnæi* argumenta, ex intimis linguæ huius penetralibus deprompta, & cum idiotismis Germanicæ linguæ comparata. Falluntur ſine dubio Sueci, quod pace ipſorum dictum ſit, ubi Oſtrogothos Weſtrogothosque iſtos, qui, Romanum imperium evertentes, Italiam, Galliam, Hiſpaniamque occuparunt, ex parvis provinciis ſuis, Oſtrogothia & Weſtrogothia, erupiſſe ſibi perſuadent. Unde autem venerint, ex ſuperius a nobis monitis ſatis patet.

Supponit *Magnæus*, & iure quidem, eandem loqui linguam, ſuperioris & inferioris Germaniæ incolas, Provincias fœderatas, Holſatos, Danos, Suecos, Norwegos & Islandos; dialectis tamen a ſe invicem omnes abire diverſis. Poſthabitis iam minoribus cognatarum dialectorum differentiis, maior quædam obſervatur diſcrepantia, inter idioma Germanorum cismarinorum, & inter borealium populorum transmarinorum dialectos omnes. Et 1) quidem Germani demonſtrativos articulos vocibus præponunt: *der Kœnig*, *die Macht*, *das Reich*; Dani vero, Sueci, Norvegi, Islandi, articulis minime utuntur: *Kongen*, *Magten*, *Riget*. 2) Germani nulla agnoſcunt verba paſſiva, per auxiliaria verbi ſubſtantivi *eſt* formanda: *Ich werde geliebet*, *ich werde gebunden*. Dani vero & Sueci paſſivis propriis gaudent: *Iag elskes*, *iag bindes*. 3) Germani ſupinis & præteritis augmenta præfigunt: *gegeben*, *gegangen*: id quod apud ſeptentrionales populos prorſus exulat &c.

His aliisque obſervatis, in proclivi eſt, Codicis argentei verſionem pro Germanica potius agnoſci, quam pro Suecica, vel Sueo-Gothica, debere. Et primum quidem quod attinet ad Pronomina ſcil. demonſtrativa, centies eadem in Evang. Gothi-

thico occurrunt: e. g. Luc. IX, 37. *af thamma fairgunga: von dem Berge.* Luc. X, 15. *us thamma veinagarda: aus dem Weingarten.* Matth. VIII, 24. *thata ſkip: das Schiff*, ubi nunquam Sueci Danive ſimile quid adhibent. Paſſiva verba compoſita cum auxiliaribus vid. *Matth. VIII, 24.* ubi *gabulit wairthan: geheblet werden, verborgen ſeyn*, Græc. καλύπτεσθαι; augmenta vero temporibus præteritis præfixa, omnibus paginis invenies: *gahaban, gehaben, gehalten; gahailjan, geheilet*, ſanare; *gahrainjan, gereiniget; galauſian, geloſet; gaſitan, geſeſſen*, rel. quæ omnia nemo Septentrionalium pro dialecto ſua habere poteſt.

Pergit *Magnæus* ad alteram quæſtionem, an ex Græco fonte translata ſit verſio hæc? Et dubium quidem movent nomina vocabulaque nonnulla terminationis Latinæ, Gothicæ verſioni ſubinde intruſa, e. g. *Thaiauſeilus, Theophilus, Thaddaius, Lazarus, Zaccaius, Xriſtus, Peilatus*, & alia. Porro manifeſte latina ſunt *Aquos:* flumina Matth. VII, 25, 27. *Aquai*, flumine, Marci I, 5. *Kubitums*, Luc. IX, 14. *Anakumbjan*, diſcumbere; *militondans*, milites, Luc. III, 14. *Vidovo*, vidua, Luc. VII, 12. &c. Verum ſunt alia plura, quæ, ut ſupra monſtratum eſt, ſatis oſtendunt, Græcum potiſſimum Codicem verſioni adhibuiſſe utplurimum interpretem; licet Latina quoque translatione ſubinde uteretur. Et noſtram quidem hypotheſin ſuperius indicatam ſecutus, nullo negotio oſtendere poterit, *Ulfilam*, Gothorum in Mœſia Epiſcopum, cum Græcis æque ac Latinis, circa & ante Theodoſii Magni tempora, verſatum, in provinciis Danubio adiacentibus, utramque linguam ſatis calluiſſe, & utraque in opere ſuo concinnando uſum eſſe.

Mittimus reliqua huius epiſtolæ, quæ noſtra non facimus; ſcil. non ex Græco fonte, ſed ex Latina lingua fluxiſſe verſionem hanc, nec propterea ab Ulfila profectam eſſe, &c. paucis tantum, quæ doctiſſimo *Magnæo* regeſſerit *Benzelius*, memorare iuvat. Non negat hic, articulos in Codice argenteo obvios, cum Germanica convenire dialecto; verum antiquiſſimos Gothos ſuos boreales, etiam adhibuiſſe eosdem contendit.

Monumentis tamen aliis deſtitutus, ad Runicas inſcriptiones provocat, ex Olai Verelii Runographia Scandica, *Cap. VIII*, petitas: e. g.

IN MOTHIR KVAM AT SUNAR ARFI.

i. e. *ich Mutter kam zu Sanes Erbe:* & alia plura. Verum, aut omnia nos fallunt, aut nulla hic articuli veſtigia occurrunt. Demus autem liberaliores, fuiſſe olim in Succia articuli uſum, ubi recentes *Getarum Orientalium* coloniæ in Scandinaviam deductæ, patriæ dialecti tenaciores adhuc eſſent: ſucceſſu temporis tamen, uti fert omnium linguarum ratio, paulatim immutari potuit linguæ genius: *Getis*, *Gothis*, Gothinisque orientalibus, Danubii, Dnieperi, Viſtulæque accolis, ſuam dialectum, vicino ſibi Græco ſermoni in articulorum uſu ſimiliorem, retinentibus. Quod autem reliquos Germanos etiam articulis caruiſſe credit Auctor, in eo contradicentia ſibi habet omnia monumenta theotiſca, *Ottfridum*, *Epinicii* Auctorem, immo & formulam ſacramenti a filiis Caroli Magni præſtiti. Nec in eo conſentientes nos habebit, a Græcis inter bellandum demum aſſumſiſſe Gothos articulorum uſum. Antiquiſſimus enim fuit Getarum populus ad Ponti Euxini littora; Græcosque ipſos, utpote ex colluvie multorum populorum, Pelasgorum, Phœnicum, Aegyptiorum, enatum populum, antiquitate ſuperavit. Tantum itaque abeſt, ut a Græcis mutuaverint articulos Gothi, ut a Gothis potius, Thracibus, Celticisque aliis populis, quos inter Pelasgos, Macedones, Theſſalosque, antiquiſſimos numeramus, Græci ipſi acceperint articulorum uſum; a Phœnicum, Aegyptiorumque coloniis, minime arceſſendum.

Capite IV. Gothorum hiſtoriam illuſtrare conatur Auctor; idque ſatis diligenter, ex ſcriptorum Græcorum Romanorumque monumentis, præſtat. Gothos tamen Scandinavia antiquitus egreſſos eſſe, probaturum ſe quidem aliquando promittit, hic vero confirmare, & noſtro quidem iudicio, prudenter prætermiſit: ubi antiquiores multo ſedes ipſis extra Scandinaviam, quam intra eandem, hiſtoricorum monumenta aſſignant.

Ad

Ad *Ulfilam*, Gothorum in Mœſia Epiſcopum, *C. VIII.* delatus, recte eos refellit, qui Cappadocem eundem fuiſſe, ex Philoſtorgio contendunt. Recte id ex nominis etymologia confirmat, quæ ſcilicet, remotis quorundam ſcriptorum detorſionibus, qui *Gudilam*, *Galfilam*, *Gulfilam*, immo *Urfilam* ſubinde vocarunt, aperte ἀπὸ τοῦ *Ulf*, Suecico, id eſt, *Wolf*, Germanico, *Lupum* eum vocitatum fuiſſe docet. Conſentit cum hac origine illa huius nominis expreſſio, qua *Vulfilam* & *Uulfilam* eum appellarunt veterum nonnulli. *Olavum* hodie nomen hoc pronuntiant Sueci; verum, ubi nullam terminationis Gothicæ, *ila*, rationem adiicit Auctor, monuiſſe proderit, mere Germanicam eam eſſe, in diminutivis formandis uſitatam. Quemadmodum ſcilicet ex voce *Atta*, quæ patrem Gothice exprimit, *Attilam*, blandiendi ſignificatu, Paterculum quaſi dixerunt Gothi, Hunnive: quemadmodum porro ex *Barno*, quod infantem, ſive puerum ſignificat Gothice, *Barnilo*, puerulum, in Evangelio Ioannem vocitat Zacharias: ita ex *Ulf*, ſive *Wulf*, *Ulfilam* ſive *Vulfilam* (*Wœlfein*) id eſt, Lupulum, genio populi, blanditiis aſſueti, efformarunt: quod, an ex Suethicæ linguæ genio æque feliciter expediri poſſit, vehementer dubitamus.

Rectiſſime eodem Capite pag. 32. *Ulfilæ* linguam Gothicam, non niſi dialecto a *Theotiſca* illorum temporum lingua diſceſſiſſe arguit: indeque mirum non eſſe, quod frequentes in Evangelio Germaniſmi occurrant. Præterea ignoraturos nos exiſtimat, qualis fuerit illo ſeculo Gothorum *extra patriam viventium* lingua, niſi Evangelii huius nos id edocuiſſent fragmenta. Lubentes quidem hoc concedimus; verum ne in Scandinavia quidem tum viventium lingua, ex coævo monumento quodam oſtendi poteſt. Quæ enim lapidibus inſcripta inveniuntur monumenta Runica, recentiora multo eſſe, facile apparet, multumque ab hac dialecto Ulfilæ diſcedere. Vix itaque *extra patriam*, id eſt Scandinaviam, Gothos eos vixiſſe; ſed in ipſa patria ſua, Scythia ſcilicet Europæa, a balthico mari ad Pontum Euxinum uſque protenſa, hoc ſermone uſos eſſe credimus, auctore Tacito; qui tribus ante Ulfilam ſecu-

ſeculis, Gothones ultra Lygios habitaſſe, L. de M. G. cap. 43. id eſt, intra Poloniæ Boruſſiæque hodiernæ fines, aſſerit.

Editor, Cl. *Lye*, quid hic tandem præſtiterit, brevi præfatione indicatum eſt. Princeps obſervatio eius eſt, qua ex *Donii* inſcriptionibus antiquis, a *Gorio* V. Cl. A. 1731. editis, locum quendam Gothicum, Ulfilæ dialecto ſcriptum, exhibet; ita legendum: *Ik Gudilubus, dkns tho frabauhta bok - - - fra - - - gavaurhta thue dkns almola fidvor unk ga n. Hug - - - Kaballarga gah killi - - anes rags andvorthu gah ufmelida.* id eſt: „Ego Gudilubus diaconus hæc vendidi: libellum fecit Frater Thue diaconus - - - quatuor uncias N - Hug - - (Hugo) caballariæ & Kili - - aneus - - renunciavit & ſubſcripſit." Scite ſane & feliciter, in miſere detorto hoc monumento explicando, verſatum eum eſſe teſtamur, eandemque prorſus linguam eius eſſe, quæ in Cod. arg. occurrit, ſole clarius ipſo exiſtimamus. Superſunt itaque Gothicæ illius linguæ monumenta alia, a Gothis in Italia degentibus, durante ibidem imperio Gothorum, ſine dubio ſcripta.

Grammaticam tandem Gothicam addidit operi editor, lectoribus, poſt Hickeſii etiam labores, non inutilem futuram. Elegantiſſima ergo omni modo eſt editio hæc Codicis argentei; chartæ etiam ac typorum decore ornatiſſima: antiquiſſimum linguæ Germanicæ, vel ſi mavis *Gothico-Theotiſcæ*, monumentum, multis modis illuſtratura; immo Scripturæ Sacræ interpretibus etiam nonnihil lucis ſubinde fœneratura.

SCIENTIA NAVALIS, SEU TRACTATUS DE CONſtruendis ac dirigendis navibus. Pars prior, complectens Theoriam univerſam de ſitu ac motu corporum aquæ innatantium. Auctore LEONHARDO EULERO, Profeſſ. Honor. Acad. Imp. Scient. & Directore Acad. Reg. Scient. Boruſſicæ.

Petropoli, typis Acad. Scient. 1749, 4 mai.
Alph. 2 plag. 16. Tabb. æn. 34.

Quod

Quod nunc Lectoribus noſtris indicamus Opus incomparabile ſummi *Euleri*, eius eſt naturæ, ut novum atque inſigne prorſus ſpecimen applicationis eius, quicquid ſublime habet Theoria, ad res practicas, & in vita humana longe utiliſſimas, exhibeat. Habuit Scientia navalis, (ſub qua hic non eam partem, quæ de dirigendo curſu navium eatenus agit, ac a principiis aſtronomicis pendet maxime, ſed quæ de conſtruendis ac dirigendis navibus, e principiis mechanicis diſquirit, intelligimus,) Viros quosdam, qui de Theoria ad eam applicanda cogitarent; inter quos præter *Io. Bernoullium*, *Renavium*, *Pitotum*, &c. nuper ſeſe inſigniter commendavit Cl. *Bouguer*. Aſt, qui vadum eousque tentaret, & quicquid in re adeo ardua atque intricata occurrere poteſt, Theoriæ tam feliciter ſubderet, hactenus fuit nemo. Sed non melius de dictorum noſtrorum veritate convincentur Lectores, quam ſi ſtatim ad ipſam Operis ſummam iis delineandam accedamus.

In *duas Partes* totum diſpeſcitur. *Prima* Theoriam corporum ſolidorum, aquæ innatantium, generatim pertractat; *altera*, hanc ſpeciatim ad navis conſtructionem & directionem applicat. Initium fit *Cap. I* de *æquilibrio corporum aquæ inſidentium in genere*. Etſi iam ſatis cognita ſint, quæ hoc Capite proponuntur; tamen, cum ſequentibus omnibus fundamenti loco inſerviant, optime hic e primis principiis recta derivantur. E legibus nempe generalibus preſſionis fluidorum oſtenditur, quid requiratur, ut corpus aquæ innatans in æquilibrio conſiſtat; alterum a quantitate virium oppoſitarum pendens, ut pondus aquæ, volumine parti corporis ſubmerſæ æqualis, æquetur ponderi totius corporis; alterum a directione earundem, ut centrum magnitudinis partis ſubmerſæ, (ſeu, quod idem eſt, centrum gravitatis maſſæ homogeneæ, ut aquæ,) & centrum gravitatis totius corporis, iaceant in eadem recta verticali, ſeu normali ad ſectionem corporis, ab aquæ ſuperficie factam. Duabus hiſce conditionibus, corporis ſitus in aqua perfecte determinatur. Applicatur hoc ad caſus quosdam ſpeciales, ut ad triangulum, & rectangulum; & conditiones, quibus aquæ innatare poſſunt, evolvuntur. Iam quid

Pag. 1.

 acci-

accidat, ſi corpus a vi externa paulum e ſtatu æquilibrii eſt depulſum, inveſtigatur. *Capite II.* de *corporum aquæ innatantium reſtitutione in æquilibrium.* Præmittuntur hic principia, ex ipſis Mechanicæ fontibus hauſta, de effectu potentiarum, corpus finitæ magnitudinis ſollicitantium in genere, quæ vix adhuc alibi adeo concinne ac dilucide tradita reperiuntur. Demonſtratur nempe primo, ſi corpori, cuius partes firmiter cohærent, applicentur potentiæ quævis; eius centrum gravitatis moveri eodem modo, ac ſi in eo totius corporis maſſa eſſet concentrata, eique potentiæ omnes in ſuis directionibus coniunctim applicatæ. Hinc ergo generatim definitur motus centri gravitatis. Cum autem præterea corpus motu gyratorio circa hoc centrum affici poſſit: ulterius oſtenditur, vim hanc gyratoriam haberi, ſi ſumma momentorum ſingularum potentiarum, in punctum fixum (ut hic conſiderari poteſt centrum grav.) dividatur per ſummam factorum e ſingulis corporis particulis in quadrata diſtantiarum eorum a puncto iſto. His duobus iam definitur motus corporis rigidi cuiusvis, e ſitu æquilibrii deturbati. Applicando hæc ſpeciatim ad corpora aquæ innatantia, invenitur, corpore e ſitu æquilibrii depulſo, centrum grav. vel quieſcere, vel moveri directe ſurſum deorſumve. Ut vero motus corporis ipſius erui poſſit, conſiderandus eſt generatim motus gyratorius circa axem integrum. Eſt vero tunc vis gyratoria æqualis itidem ſummæ momentorum potentiarum in axem, diviſæ per ſummam factorum e ſingulis particulis in ſua quadrata diſtantiarum ab iſto axe. Hanc ultimam ſummam Cel. Auctor dicit *momentum inertiæ*, idque pro corporibus quibusvis vel maxime compoſitis, ad quemcunque axem facile invenire edocet. Iam, cum e potentiis quomodocunque applicatis oriri poſſit motus & corporis, & ipſius axis, maxime irregularis, qui inveſtigatu foret longe difficillimus: eum in præſenti ita reſtringit, ut ſupponat eum fieri circa tres axes per centrum grav. transeuntes, inter ſe normales, unum verticalem, duos horizontales, ita quidem, ut nullus motuum horum turbetur a reliquis. Hoc poſito, generalis conſtit ſolutio Proble-

blematis, de definiendo motu corporis cuiusvis aquæ inſidentis, e ſitu æquilibrii depulſi. Exinde iam porro naſcitur idea *ſtabilitatis corporum*, circa quam verſatur, *Cap. III.* Si enim corpus aliquod e ſitu æquilibrii paulum dimovetur, duplex caſus oriri poteſt. Vel id adhuc magis e ſitu iſto recedit, & prolabitur; vel ſe ipſum in priorem ſitum reſtituere tendit. Vis ergo hæc, qua corpus in ſtatu æquilibrii perſiſtere, in eumque ſe reſtituere tendit, vocatur ab Auctore *ſtabilitas* eius. Facile patet, eam æſtimandam eſſe e momento potentiæ reſtituentis, ſi corpus, dato angulo infinite parvo, e ſitu æquilibrii declinetur; ideoque eius menſuram fore momentum reſtitutionis per angulum declinationis diviſum. Hæc ſtabilitatis Theoria, cum & in ſe ſit valde elegans, & in conſtruendis ac onerandis navibus maximi momenti; eam accuratius & fuſius hic evolvere, omnino e re duxit V. C. Methodum, qua in hac inveſtigatione verſatur, quod attinet, a caſibus ſimpliciſſimis exorſus, primo tantum figuræ planæ, aquæ verticaliter inſiſtentis, ſtabilitatem definit, ac motum inde reſultantem. Eſt autem is oſcillatorius, motui penduli prorſus ſimilis. Utrumque ſpeciatim in figuris quibusdam ſimplicioribus, triangulo iſoſcele diverſimode poſito, quadrato, & rectangulo, accuratius examinat. Hinc tranſit ad ipſa corpora. Ante omnia conſiderandus hic venit axis horizontalis, per centrum gravitatis tranſiens, reſpectu cuius examinatur ſtabilitas; qui cum poſſint eſſe infiniti, duos tamen hic ſaltem conſiderat, ſibi invicem normales, (nempe in navi alterum ſecundum longitudinem, ſecundum latitudinem alterum,) quippe cum, ſi circa duos eiusmodi corpus ſit ſtabile, hoc idem futurum ſit circa intermedium quemvis. Hoc poſito, iterum definitur pro corpore quovis cum ſtabilitas, tum motus oſcillatorius, per formulas generales valde concinnas. Illuſtrantur hæc applicatione ſpecialiori ad corpora varia ſimpliciora, eaque talia, quæ vel in conſtructione navium occurrunt, vel ad experimenta inſtituenda ſunt maxime accommodata; ut priſma rectangulum, rhomboidale, triangulare, cylindrus, vel alia corpora, e duabus curvis, ad formam navis infra in ſpinam Pag. 86.

 coeun-

coeuntis, compoſita. Viciſſim etiam in tales figuras inquirit, quæ conditiones ſtabilitatis præbeant idoneas.

Abſoluta iam penitus eorum, quæ ad æquilibrium & ſtabilitatem corporum aquæ inſidentium pertinent, conſideratione, pergit nunc ad ipſum eorum motum progreſſivum determinandum. Satis autem liquet, eum maxime pendere a reſiſtentia aquæ, cuius itaque Theoria præmittenda eſt. Huius autem effectus cum generatim idem ſit cum viribus quibusvis corpori applicatis; hinc principia adhuc generalia A. proponit
Pag. 169. antea *Cap. IV* de *effectu virium, corpora aquæ inſidentia ſollicitantium.* Primo hic eas mutationes conſiderat, quæ in corpore ipſo, nullis accedentibus viribus alienis ſeu externis, oriri poſſunt. Inquirit nempe, quid fiat, ſi manente toto corporis pondere, pars eius certa, ſeu onus in navi, in alium locum transferatur, & qualis inde motus centri gravitatis conſequatur, qualem ſitum corpus inde nanciſcatur, & quanta poſt mutationem fiat ſtabilitas. Dein ipſum corporis pondus integrum mutari quoque ponit, vel novo onere impoſito, vel quodam impoſitorum ablato, quo ipſo, præter effectus modo notatos, fiet, ut illud aquæ magis minusve immergatur. Applicando hæc ad naves, elicit inde prærogativam eius generis navigiorum, per quorum ſectiones omnes una eademque tranſit recta verticalis; utpote quæ, mutato onere, nullam aliam inde mutationem recipiunt, quam ut verticaliter ſolum aſcendant deſcendantve, absque ulla inclinatione. Porro iam tranſit ad eas mutationes, quæ a potentiis quibusvis, navi applicatis, ſunt oriundæ. Poteſt autem effectus potentiæ clariſſime uno obtutu conſpici, ſi perpendatur, eum generatim poſſe eſſe quintuplicem. Nimirum poteſt is, vel in motu centri gravitatis, vel in motu corporis circa hoc, conſiſtere. Prior eſſe poteſt vel verticalis, vel progreſſivus. Poſterior circa axem vel latitudinalem, vel longitudinalem, vel verticalem. En igitur caſus quinque ſequentes. Primo corpus ab ea vel profundius aquæ immergi, vel ex hac extrahi poteſt; qui eſt effectus potentiarum verticalium, & inſtar onerum, (de quibus paulo ante), agentium. Secundo navis de ſuo loco

motu

Digitized by Google

motu horizontali promoveri poteſt, quo pertinent remi, ventus, ipſa aqua, aliæque vires. Tertio eadem inclinari poteſt circa axem quendam horizontalem per centrum gravitatis tranſeuntem, qui, ad planum verticale per ſpinam ductum, ſit normalis. Quarto hæc inclinatio fieri poteſt circa alium axem horizontalem, ſecundum navis longitudinem ductum. Ad duos enim hos axes, omnis inclinatio circa axem alium quemvis facile eſt reducenda. Quinto denique navis circa axem verticalem, per centrum grav. tranſeuntem, converti poteſt; qualem effectum præſertim gubernaculum producit. Omnes hoſce effectus, etſi inter ſe connexos, ſeparatim tamen conſiderat Cel. Autor, & pro ſingulis, primo, an talis a potentia data produci queat, an ſecus? dein qualis quantusque futurus ſit, diſtinctiſſime evolvit. Ad hos autem inter ſe comparandos, eorumque differentiam intimius perſpiciendam, notandum eſt, motum primum, quo navis aquæ immergitur, vel ex ea emergit, ſtatim ſiſti, ac tanta navis pars ſub aqua verſatur, quæ ad æquilibrium requiritur; ſecundum vero progreſſivum, ſi ſemel fuerit impreſſus, perpetuo conſervari, niſi quatenus ab aquæ reſiſtentia retardatur. Pariter motus duos circa axem horizontalem, longitudinalem, latitudinalemve, ſtatim ceſſare, quatenus inclinatio facta eſt tanta, ut a ſtabilitate navis æquilibrium conſequatur; ultimum vero motum circa axem verticalem ſubſiſtere tamdiu, quamdiu adſunt vires convertentes, nec effectus earum a reſiſtentia aquæ abſorbetur.

Poſitis his, iam Theoriam de reſiſtentia aquæ examinandam ſumit Cel. Auctor. Primo nempe *Cap. V* de *reſiſtentia, quam figuræ planæ, in aqua motæ, patiuntur*, agit. Ad Principium, quo generatim utitur in determinanda reſiſtentia, quod attinet, primo quidem aſſumit particulas aquæ perfecte molles, & omni elatere carentes, ut experimenta ſuadere videntur; unde prodit reſiſtentia aqualis duplo cylindro aqueo, cuius baſis eſt ſuperficies data, altitudo autem velocitati aquæ debita. Cum tamen experimenta pro ſimplo cylindro militare videantur, idemque cum doctrina conſervationis virium congruat: poſteriorem hanc hypotheſin aſſumere, eique to- Pag. 206.

Digitized by Google

tam reſiſtentiæ doctrinam ſuperſtruere, non dubitavit. Elicit iam primo regulam cognitam de reſiſtentia exiſtente ſemper in ratione compoſita e ſimplici arearum, duplicata celeritatum, & duplicata ſinuum incidentia. Hanc ſtatim applicat ad gubernaculum, (quod eſt figura plana), definiendamque eius vim ad convertendam navem circa axem, per centrum gravitatis tranſeuntem. Hinc eiusdem applicationem ad figuras planas, aquæ horizontaliter innatantes, ſubiungit; quas vero axe ſeu diametro præditas aſſumit, quia naves plano diametrali verticali per ſpinam tranſeunte gaudent, unde ſingulæ ſectiones horizontales præditæ ſunt diametro, ſpinæ navis parallela. Qua in re duplex occurrere poteſt caſus, prout nempe talis figura ſecundum ipſam diametri directionem, in aqua movetur, vel non: priori enim, media directio in ipſo diametro erit poſita; poſteriori vero, ea alium habebit ſitum, ſeparatim determinandum. Poſt traditas formulas generales pro linea quavis, & quidem in caſu priori, exempla varia curvarum ſimpliciorum conſiderat. Attendendo hic inprimis ad quantitatem reſiſtentiæ, demonſtrat, nullam abſolute determinari poſſe lineam minimæ reſiſtentiæ; quippe cum, propoſita quavis, ſtatim exhiberi poſſit alia minoris reſiſtentiæ, eius tantum partem, verſus eam regionem, quo fit motus, elongando. Quærenda eſt itaque linea minimæ reſiſtentiæ inter omnes, eandem vel aream, vel perimetrum habentes; ut hic fit a Cel. Auctore. Pergit dein ad figuras planas, ſitu verticali in aqua ſecundum directionem horizontalem progredientes; pro quibus pariter & formulas generales, & exempla exhibet. Reſumit figuras horizontales in caſu poſteriori motus non per diametrum tranſeuntis, utpote difficiliori. Patet hinc, curſum navium obliquum eo melius obtineri, quo maior eſt differentia angulorum, quos directio curſus & media directio reſiſtentiæ cum ſpina conſtituunt, hoc eſt, quo maior eſt reſiſtentia laterum navis reſpectu reſiſtentiæ, quam prora directe promota ſentiret; id quod fit, ſi navis conſtruatur valde longa & lateribus fere planis. Varias hic conſiderat figuras aquæ innatantes; quas inter tacere non poſſumus elegantem pro-

proprietatem generalem figurarum rectilinearum circulo in-
ſcriptibilium, in iis nempe, ſecundum quamcunque directio-
nem in aqua promoveantur, mediam directionem reſiſtentiæ
ſemper per centrum circuli tranſire. A figuris pergit Cel.
Auctor *Cap. VI* ad *reſiſtentiam*, *quam corpora quæcunque, in* Pag. 281.
aqua motu directo lata, patiuntur. Conſiderat autem hic cor-
pora ſaltem eiusmodi, quæ gaudent plano diametrali verticali,
quo in duo fruſta æqualia & ſimilia dividuntur, id quod pro
navibus, (quo hic maxime reſpicitur,) ſufficit; caſumque po-
nit ſimpliciorem, quo curſus eſt directus, ſeu ſit in ipſo hoc
plano diametrali. Ceterum hic eadem, qua ante, methodo
verſatur. Poſt exſtructas nempe formulas generales, earum
applicationem ad varia corporum genera tradit: qualia ſunt
conus, & generatim conoides quodvis, rectum vel ſcalenum,
cono-cuneus ſenſu generali, corpus rotatione curvæ cuiusvis
genitum. Inveſtigat dein ſolidum minimæ reſiſtentiæ, idque
addita adhuc ea conditione, ut ſit capaciſſimum omnium.
Hæc vulgo omitti ſolet, ſed & tunc elicitur curva, uſui quæ-
ſito non debite inſerviens, utpote cum axe non concurrens.
Denique genera corporum difficiliora conſiderat, ubi ſectio-
nes omnes parallelæ horizontales vel verticales ſunt genera-
tim curvæ quævis, modo inter ſe ſimiles, imo ſaltem affines.
Hoc modo in eo ambitu pertractata eſt reſiſtentia, ut vix oc-
currere queat figura navis idonea, quæ ſuam e præcedenti-
bus ſolutionem non nanciſcatur.

Iam demum, (ut diximus), aggredi licet *motum progreſſi-*
vum corporum aquæ innatantium; quod fit *Cap. VII.* Primo Pag. 359.
quidem motum ſeu curſum directum, (hoc eſt, cuius directio
a puppi ad proram directe tendit), & eum quidem rectili-
neum, conſiderat. Initio nempe corpus plano diametrali
verticali præditum in aqua quieſcente motum ſupponit, mo-
tusque diminutionem, e reſiſtentia aquæ oriundam, inveſti-
gat. Dein quærit reſiſtentiam & motum in aqua fluen-
te. Ulterius ponit, id ſollicitari continuo vi acceleratrice
conſtante, & ſimiliter motum inde genitum determinat. Poſt-
hac ad motum navium a vento examinandum tranſit, poſito,

ut

Digitized by Google

ut ante, corpore plano diametrali prædito. Patet vero, motum navis initio quidem accelerari, hanc vero accelerationem ceſſare mox, quando vis venti propellens, e velocitate eius relativa oriunda, æqualis eſt reſiſtentiæ aquæ, navemque tunc motu uniformi progredi. Hanc igitur celeritatem maximam inprimis definit Auctor. Eruitur hinc, lucrum haud adeo magni prodire momenti, etiamſi reſiſtentia aquæ vehementer diminuatur. Notat hic Cel. Auctor inſigne diſcrimen, quod inter naves, quæ vento, & eas quæ remis propelluntur, intercedit. Cum enim diminutio reſiſtentiæ, in illis lucri parum afferat: in his contra plurimum intereſt hoc fieri, cum celeritates impreſſæ teneant rationem reciprocam ſubduplicatam reſiſtentiarum. Quod & ipſa praxi confirmatum deprehenditur, cum triremes parte antica conſtrui ſoleant acutiſſima, adeoque ad diminuendam reſiſtentiam aptiſſima; naves vero vento propellendæ, obtuſa ſatis, multoque maiorem reſiſtentiam admittente. Pergit iam ad curſum obliquum, ubi primo pro navi in aqua ſtagnante, vel quieſcente mota determinatur & via centri gravitatis, & curſus obliquitas. Pendet autem hæc inprimis a poſitione centri reſiſtentiæ reſpectu centri gravitatis, prout illud vel proram, vel puppim verſus, cadit, tunc enim obliquitas vel creſcet continuo, vel decreſcet. E principiis iſtis deducitur ſolutio variorum Problematum, elegantium non minus, quam utilium. Quæritur nempe vis venti, & velorum diſpoſitio, ut navis, motu rectilineo, ſub data curſus obliquitate uniformiter progrediatur. E data venti directione, & itineris conficiendi via, inveſtigatur obliquitas curſus, ut navis quam celerrime promoveatur; (quod quidem haud aliter, quam per approximationem reſolvere, rei natura permittit). Porro quæritur, curſus a navi inſtituendus, ut ea in regionem, e qua ventus flat, celerrime perveniat. Iam effectus venti quoque in curſu obliquo conſideratur. Si nempe navis iam habeat motum ſeu curſum quendam obliquum, determinatur, quantum a vento vela inflante mutetur tam motus, quam curſus obliquitas; id quod pendet maxime a duobus angulis, altero, quem directio venti cum poſitione velorum com-

conſtituit, altero, quem directio velorum cum directione motus efficit. Porro examinatur, quantum curſus obliquus in fluvio a vi eius mutetur. Sed cum hæ & aliæ eiusmodi disquiſitiones ad ſequentem potiſſimum Librum, (qui ipſam applicationem Theoriæ præcedentis ad navigia tradet.) pertineant; filum hic abrumpit Cel. Auctor, & quædam ſaltem, ad motum navium quæ non ſunt liberæ ſpectantia, addens, finem operis parti huic imponit. Supponit nempe, navem in fluvio ope funis puncto firmo ita alligatam, ut vel perpetuo reſpectu funis eandem poſitionem teneat, vel quoque circa ipſum hunc funem ſit mobilis, & inveſtigat inde motum, quem ea a vi fluminis acceptura ſit.

CHRISTIANI GOTTLIEB LUDWIGII, PHYSIOlogiæ Profeſſ. Publ. Ordinarii, Collegio Beatæ Mariæ Virginis Collegiati, & Societatis Regiæ Boruſſicæ Scientiarum ſodalis, Inſtitutiones Therapiæ generalis, prælectionibus Academicis accommodatæ.

Lipſiæ, ex officina Gleditſchiana, 1754, 8.
Plag. 11.

Id, quod in partibus medicinæ ceteris theoreticis ad compendium redigendis ſibi bene ſucceſſiſſe ſenſerat, reſpectu medicinæ practicæ ſibi non minus efficiendum eſſe, cenſuit Auctor Clariſſimus, ut artis faciendæ præcepta auditoribus ornate, ſuccincteque traderet. Succeſſit illi hoc negotium, veluti in omnibus, feliciter. Quid ſtudiorum artem facturi ad praxin afferre debeant, docetur: *Indicationis*, quæ Syllogiſmus aliquis, & gradualis cogitationum, ad auxilium usque quæſitum, aliqua progreſſio eſt, norma & indoles explicatur; quæ cum varia eſt, tum maxime *vitalis*, *cauſalis*, *prophylactica*, *curatoria*, & *ſymptomatica* eſſe dicitur: ſiquidem opus eſt, ut medentes, mox auctorem vitæ ſuſtinendum, mox reſiſtentiam illi natam ſubigendam, ſibi ſumant, atque aliquando etiam, relicta interea cauſa, ad id, quod maxime urget, reſpiciant. Part. I. Cap. I. II.

Ffff Qua

Digitized by Google

Part. II. Cap. I. Sect. I. Qua ratione enim viribus ægrotorum, ſine quibus materia morbi ſuperari atque mutari, aut ad debita ſua organa ablegari nequit, ſubveniendum ſit nutrientibus, docendum erat ſub initio, ſive illos reſpicias qui laborant, ſive illos, qui convaleſcunt, intuearis. Utrisque enim, pro ſingulari unius cuiusque ſtatu, vel morbi ætate, opus eſt, ut alimentis potiſſimum, quibus morbi quoque cauſa debellari ſimul poſſit, nu-
Sect. II. triantur ac reficiantur. Tum & pharmacis uti neceſſum eſt, quæ id ipſum efficere poſſint, ſimilitudinem ſcilicet cum principio noſtro vitali habentibus, atque illi propterea accreſcere
Cap. II. Sect. I. II. valentibus. Hæc ſunt vel *analeptica*, halitu ſubtili, grato, facili, ubicunque applicata fuerint, ſubeuntia, oleoſa, ætherea, vinoſa, alcalica volatilia; vel *ſtimulantia*, quibus vires vitæ languentes, inducta ſenſione ingrata, veluti ex aliquo torpore,
Part. III. Cap. I. ad agendum incitantur. Adiuvandus tamen Auctor vitæ, arte, eſt; igitur invenienda ſunt auxilia, quibus evitari poſſit, ne ille in malam rem & grave negotium gerendum delabatur. Hoc fit, cum indicatio prophylactica aut præſervatoria formatur, atque vel errores, quibus efficitur ut homo ægrotet, corriguntur, vel venenorum vis, quo minus illa, uti varia ſunt, nocere,
Cap. II. corpusque deſtruere poſſint, infringitur. Eſt autem unicui-
Cap. III. que ſua in morbum propenſio; optimus quisque ſanguis, cum abundat, ſui ipſius motui obeſſe, atque vaſa quoque ſua in ſtatum violentiæ coniicere poteſt. Hic victu tenui, & ſeroſis eva-
Cap. IV. cuationibus auctis, corrigitur. Deinde efficiendum & hoc eſt, ut humores vitales, quando varias cacochymias contraxerunt, cum reliquis, qui vitiati nondum fuerunt, revertantur
Pars IV. Cap. I. in gratiam. Hoc autem demum eſt ſanare, morbum præſentem, per vim *indicationis therapevticæ* abigere. Hæc ad ideam morborum ſimilarium, aut eorum, qui ſunt in minimis corporis elementis, dirigitur. *Rigiditas* ſolidorum corrigenda eſt: imminuendus cohærendi niſus eſt; motus ita regendus eſt, ne fibræ porro occalleſcant; ingerenda, foris applicanda, ſunt ea, quæ fibras mollire poſſint, quorſum quoque
Cap. II. omnis de leniendis ſpaſmis theoria ſpectat. Oppoſita medicina ſanantur morbi, qui ex *laxitate* vaſorum proveniunt, robur-

burque augendum eſt, motu partium, applicatu frigidorum atque medicamentorum, quæ vel gummi fragrans, vel aroma oleoſum, vel amarulentum habent. Etiamſi autem medicina, quæ medicamentis, ab illa, quæ manu medetur, nunc divortium quodammodo fecerit: medentis tamen eſt, morbos quoque illos ſanare poſſe, qui ab *unitate ſoluta* dependent, quæ combinanda, aut *in deperditi* locum nova ſubſtituenda eſt materies, conſiliis, ad naturam vulnerum, fracturarum, gangrænæ, ulcerum vel ſimilium morborum, quorum natura in unitate læſa ponitur, directis. Cum autem in fluidis maiorem partem morbus hæret, oportet illa, cum tenues ſunt, mucilaginoſis, iurulentis, condenſari; ſicut illi ipſi, cum ſpiſſi ſunt, quo inductis liquidis fundantur, poſtulant: id quod tenuiſſimis, ſtimulo tamen omnino haud orbatis, perficitur. *Acrimonia acida*, ex vegetabilibus alimentis naſcens, intra primas potiſſimum vias originem trahit. Igitur danda ſunt remedia, quæ ſtatim, ſub ortu, acidum extinguant, terrea, partes animalium duriores, & illa, quæ ex his & Rhabarbaro miſcentur, laxantia, hinc ea, quæ omni acredini opponuntur, diluentia, maxime autem aquea. *Acrimonia alcalica* illa, quæ ſimul & rancida & glioſa eſt, præterquam quod victus, unde illa augeri poſſit, mutandus eſt, acidis vegetabilibus, ex minera prolectis, hinc iurulentis ac lacticiniis, extinguitur. Fit autem, quo, maxime in febribus, motus fluidorum & ſolidorum, in maius, quam vitæ leges ferunt, efferatur. Hic compeſcendus eſt, non tam ſubducta aliqua humorum parte, quod opportunum ſemper haud eſt, quam potius materie febris ad ſuum compulſa, quo vacuari poſſit, organon Viciſſim quoque languidus humorum motus excitandus eſt, quando pituitoſa ac inflammatoria ſpiſſitudo diluentibus imminuitur, vaſis oſcillatio amiſſa redditur, omniſque indicatio vitalis impletur; a quo fine adeo multum non diſtat ille, qui viſcera aperienda attinet, cum & ille ad motus humorum languidos concitandos, impedimenta autem, traiiciendo liquido poſita, amovenda, proſpiciat. Sine armis autem militare cum difficile ſit, igitur materiæ medicæ, in compendium redactæ, breve ſchema ſiſtitur, &, quibus remediis primas vias, vomitum atque

Cap. III. Cap. IV. Cap. V. Part. IV. Cap. VI. Cap. VII. Cap. VIII. Cap. IX. Cap. X. Cap. XI. Sect. I. Sect. II.

Digitized by Google

que alvum movendo, purgari oporteat, exponitur, &, leges, ſecundum quas utrumque ſecure fieri posſit, explicantur.
Cap. XII. Nec minoris eſt, ſerum ſanguinis ad ſua determinata colatoria
Sect. I. ducere, qua de re ſudorifera deſcribuntur: diureticorum, quæ
Sect. II. certo reſpectu dici quoque lithontriptica poſſunt, indoles ſi-
Sect. III. ſtitur; quid iuvet, ſalivam movere, & quibus pharmacis
Sect. IV. hoc efficiendum ſit, quantum etiam ſæpe interſit ſternutatio-
Sect. V. nem excitare, declaratur, ſimulque modi proponuntur, quibus
Cap. XIII. ex cute per medicamentum irritata ſerum elicitur. Cum ſanguis ducendus eſt, neque temere in illo negotio procedere medentes debent, neque timide. Tunc enim potisſimum deplenda vaſa ſunt ſanguinis, cum illius adeſt denſitas, inflammatoria diatheſis, vel copia; quæ omnia, pulſuum ſignis recte perce-
Sect. I. ptis, maxime illo duro & magno, perſpiciuntur, ſive ex vena aperta ſanguis fundatur, ſive, cum res hoc poſtulat, cutis diſ-
Sect. II. cindatur parvis vulnuſculis, aut ex arteria ſanguis dimittatur.
Part. V. Denique, cum conſultum ſit, ad urgentia etiam ſymptomata
Cap. I. aliquando deſpicere, de indicatione ſymptomatica, ſive palliativa, aliqua traduntur, quæ eo reſpicit, ut dolor urgens ſopiatur, atque ille, etiamſi ſatius ſit ad cauſam reſpicere, anodynis
Cap. II. proprie ſic dictis extinguatur. Similiter moderandi fluxus ſunt, quibus vires franguntur; atque id celeriter haud raro efficiendum eſt, adſtringentibus, aliisque motum compeſcentibus remediis. Veluti pluris æſtimandi ſunt, qui ſub parvo ſchemate rerum imagines ſiſtere poſſunt, ita quoque illi laudandi ſunt vehementer, qui vaſtas diſciplinas in nucleum cogere didicerunt; cuius ſcientiæ perſpicue ac ordinate docendi, ſe peritum eſſe, Clarisſimus Vir, & aliis permultis exemplis, & hoc erudito ſane opere ſcholaſtico, oſtendit.

RECHERCHES CRITIQVES ET HISTORIQUES SUR l'Origine, ſur les divers états, & ſur les Progrés de la Chirurgie en France.

i. e.

DIS-

DISQUISITIONES CRITICÆ ET HISTORICÆ DE Origine, vario ſtatu, & progreſſu Chirurgiæ in Gallia.

Pariſiis, apud Carol. Osmontum, 1744, 4. Alph. 3. plag. 15. cum figg. æn.

Neminem facile ex eruditis Medicis, aut aliis literarum amantibus viris, futurum eſſe exiſtimamus, qui, ſive quod ipſe Pariſiis fuerit, ſive quod in iis, quæ Artium ſcientiarumque fata concernunt, incurioſus non ſit, nullam earum litium cognitionem habeat, quæ inde a multis annis inter Medicos & Chirurgos Pariſienſes ortæ ſunt, innumerisque fere ſcriptis protractæ. Effectum iis litibus eſt, ut tum Chirurgi acriore ſtudio ſe ad illas ſcientias applicarent, quæ ad verum Chirurgum formandum neceſſariæ ſunt, tum Medici quoque Pariſienſes ex illo quaſi ſopore excitarentur, quo ratione Chirurgices oppreſſi iacebant. Tamen, cum non hæc litis cauſa fuerit, non Medicorum tantummodo ac Chirurgorum famæ cœpit ea aliquid detrahi, verum, ut ſolet, Ars ipſa ignaræ plebi ludibrio eſſe, & ægrorum ſalus non raro negligi. His malis Rex Galliarum ante aliquot annos occuriſſe videbatur, cum Chirurgos a Barbitonſoribus ſeiungere, eosque non Medicæ Facultati, ſed primario Regis Chirurgo parere iuberet, neque ullum inter Chirurgos recipi voluit, qui non latinæ linguæ & Philoſophiæ gnarus, Artiumque Magiſter eſſet, & quæ plura ad novam illam formam pertinent, quam Rex Collegio Chirurgorum Pariſienſium præſcripſit. Qua re, non tam præciſa porro agendæ litis occaſio fuit, quam potius nova data. Certe Medici ſe protinus ita oppoſuerunt, ut cum publicæ utilitati, tum Medicorum iuribus, multum detrahi hac nova conſtitutione præ ſe ferrent. Eaque res movit Chirugos, ut regem confirmationem ſtatutorum, Iurium, ac Privilegiorum, ab aliquot inde ſeculis Chirurgis conceſſorum, rogarent. Quæ enim ſunt ante paucos annos a Rege conſtituta, iis Chirurgi probant, non novam Collegio formam datam fuiſſe, ſed antiquiſſimam tantum reſtitutam.

Viſum eſt tandem Regi, ut ea lis penitus ſopiretur, cum Medicæ Facultati, tum Chirurgorum Collegio, novum ordinem præſcribere. Quare iuſſit, ut, quæ Chirurgi concedi ſibi vellent, cum Rectore Academiæ, & Decano Facultatis Medicæ communicarentur, atque utrique ſcripta proferrent, quibus iura ſua tueri vellent. Quod Regis iuſſum cauſa fuit, ob quam Chirurgi hunc librum, quem iam antea edere conſtituerant, cum ſtatutis aliisque ſcriptis, quibus ipſorum iura continentur, ederent. Fatentur vero, non licuiſſe ſibi ultimam libro manum admovere. Tria igitur hoc volumine continentur. Primum locum obtinent Disquiſitiones, alterum Documenta, tertium Devalſii Index Chirurgorum Pariſienſium. Disquiſitionum quinque tituli ſunt. Prima ea complectitur, quæ ortum Chirurgiæ in Gallia, vel potius Pariſiis, attinent. Ex quibus cum multa ſint, quæ cum ortu Univerſitatis Pariſienſis, atque Medicæ Facultatis connexa ſunt, Auctor libri neceſſe habuit, ante omnia de his dicere. Vulgo habetur Carolus M. is eſſe, qui Academiæ Pariſienſis fundamenta iecerit. Auctor Paſquierio accedit, qui Academiam docet ortum ſuum Epiſcopis & Canonicis Pariſienſibus debere, quorum præcipue ſtudio factum ſit, ut ex ſcholis Artium, quæ ante Academiam Pariſiis fuerint, primum illa, in qua literæ humaniores & Philoſophia docebatur, ſub Facultatis Artium nomine, publica fieret, & quaſi Academiam conſtitueret, ad quam deinde reliquæ, & primum Theologica, poſt hanc Iuridica, ultimo Medica, acceſſerint. Etſi vero Medici non in ſocietatem coierint, neque hæc Facultatis nomen acceperit ante, quam fuerint in Academiam recepti: tamen duodecimo iam ſeculo Medicos Pariſiis fuiſſe, qui ſuam artem docerent, ex Concilio Turonenſi probatur. Hosque Medicos, quod præcipue Hippocratis & Galeni ſcripta, etſi ſecundum verſiones, exponerent, ſe Phyſicos nominaſſe. Utque iis temporibus, omnis literarum & ſcientiarum cognitio apud Monachos erat, ita & hos Medicos ex eorum numero fuiſſe. Tales etiam ſoli in Academiam recipie-

cipiebantur, & facultatem quartam conſtituebant, quam ante medium circiter decimum tertium ſeculum exſtitiſſe, nullo idoneo argumento probari poteſt. Tum igitur omnes, qui Facultati Medicæ adſcripti erant, debebant ſacerdotes & cælibes eſſe, quod tamen paulo poſt ita mutatum fuit, ut ſacerdotes eſſe non poſſent, cælibes contra eſſe oporteret. Hactenus plures ex Medicis Canonici & Epiſcopi fuerant, donec ipſis permitteretur uxores ducere. His de Medicis præmiſſis, ad Chirurgos transeundum eſt, qui ante, quam illi, qui ex Medicis, Pariſiis degentibus, Eccleſiaſtici erant, Academiæ adiungebantur, ſecundum Auctorem noſtrum a reliquis Medicis diſtincti non erant. Duo autem videntur fuiſſe, quæ, ut diſtinguerentur, effecerunt. Primum vana gloriæ opinio, quam ex ſpeculationibus Philoſophicis partim, partim ex hoc ſe conſecuturos eſſe exiſtimabant, quod in Academiam recipiebantur. Alterum, Pontificis iuſſum, quo Medici Facultatis omni Chirurgia interdicebantur, quod tamen tardius factum eſt. Igitur omnes Medici, qui Pariſiis degebant, in duas quaſi claſſes abierunt; alii, qui ex facultate erant, & ab initio ſaltem Eccleſiaſtici vocabantur, alii, qui extra facultatem artem exercebant, & Laici dicti ſunt. Illi etiam Phyſicorum nomen habebant, & præter hoc, quod artem medendi docebant, non tam inviſebant ægros, quam conſiliis, idque, ut Auctor vult, in internis tantum iuvabant morbis. Reliqui Medici, qui facultati adſcripti non erant, ſicut olim Hippocrates, ac fere omnes Medici fecerunt, tum interna, tum externa mala tractarunt, unde ipſis Medico-Chirurgorum, paulo poſt & Chirurgorum nomen tantum, impoſitum fuit. Hos ſolos Auctor probare contendit, morbos omnis generis tractaſſe. Cum enim Phyſici, non niſi domi, aut in templis, ægris ipſis, aut quos miſiſſent, conſilia dederint, Medico-Chirurgos ſimul eos vocatos fuiſſe, ut curam ægrorum ſuſciperent. Quod tamen facile aliquis ita interpretari poſſet, Phyſicos Medico-Chirurgis tanquam famulis & miniſtris uſos eſſe, quos ad ægrum mitterent, ut de eius ſtatu ad Phyſicum referrent, qui tum famulo ſuggeſſerit, quæ

vel

vel interne, vel externe remedia adhibenda eſſent. Sed ſunt utique aliqua, quæ nos ſaltem non de omnibus Medico-Chirurgis ita ſentire permittunt. Quia vero Medicis Facultatis Chirurgiam exercere non conceſſum erat, Auctor huius rei rationes exponit, easque ridiculas eſſe, totum vero hoc inſtitutum eam vim habuiſſe, oſtendit, ut Medici Pariſienſes, usque ad ſeculum decimum quintum, quam maxime rudes eſſent. Idque vel ex hoc manifeſtum eſt, quod, qualicunque aliquis morbo laborarit, tamen non niſi vel venæſectionem, vel clyſterem, vel ſuccum roſarum & diacarthami, præſcripſerint. Quamvis vero ab his Facultatis Medicis promota utiliſſima ars parum fuerit, hoc tamen eorum ſocietate effectum eſt, ut non cuivis liceret artem, prouti vellet, impune exercere. Contra cum Medico-Chirurgis fuit, qui cum nemini parerent, poterat, quicunque hoc nomine Pariſios venit, medendi artem exercere. Profert igitur Auctor Pitardum, Regis Ludovici S. Chirurgum, qui omnes Chirurgos in ſocietatem aliquam coegerit, cui nomen Collegii S. Ludovici impoſitum. Antequam vero de Pitardo agit, aliqua de Italicis Chirurgis, aut potius Medico-Chirurgis, de Rogerio, Rolando, Theodorico, Bruno, Wilhelmo de Saliceto, & Lanfranco exponit. Quibus cum omnem laudem denegare non poſſit, ferre tamen non poteſt, Devalſium ipſos Chirurgis Gallis prætuliſſe, qui æque bene ſcripſerint ac Itali, cum tamen nullum allegare poſſit, qui tempora Lanfranci præceſſerit, qui potius primus Pariſiis Chirurgiam docuit. Neque Pitardo laus excellentis Chirurgi alio nomine tribui poteſt, quam hoc, quod Regem movit, ut omnes Chirurgos iuberet Pitardo, & qui ipſi ſucceſſuri eſſent, Regiis Chirurgis, parere, a quibus omnes Chirurgi, antequam exercere artem poſſent, examinibus tentandi erant. Quæ autem primam collegii Chirurgorum inſtitutionem attinent, tum vere ſatis obſcura ſunt, tum ita ab Auctore propoſita, ut certi aliquid de ea affirmari non poſſit. Itaque, etſi Collegium Chirurgorum, a Rege, Ludovici S. nomen aſſumſit, tamen 1311. demum a Philippo pulchro videtur ita inſtitutum fuiſſe, ut, qui

Digitized by Google

qui vellet Chirurgiam exercere, antea examinibus tentaretur. Et cum Lanfrancus iam A. 1295. Pariſios venerit, forte is potius, quam Pitardus, quo apud Regem uſus fuerit, cauſa huius inſtituti fuit. Fatendum tamen, proferri ab Auctore aliqua, quæ Chirurgos ſua ſponte A. 1260. in ſocietatem aliquam coiviſſe oſtendunt. Iisque & fides haberi poſſet, modo non in vita Pitardi plura eſſent, quæ conciliari vix poſſunt. Eſt autem hoc memorabile, iam eo tempore Pitardum & reliquos, non Medico-Chirurgos, ſed ſimpliciter Chirurgos nominatos fuiſſe. Et ſi fides haberi poſſet iis, quæ Auctor de Langloiſio & Meuriſſio affert, Chirurgi ſecundum hunc A. 1210. ſecundum illum iam 1033. aliquam ſocietatem habuiſſent. Sed præterquam quod hæc duo inter ſe pugnant, videtur utique veriſimile eſſe, antequam Facultas Medica orta fuerit, Pariſiis fuiſſe qui Chirurgiam ruditer exercebant; Facultate vero orta, atque ex Medicis, multis in eam non receptis, hos proprie Chirurgos dictos fuiſſe, reliquos vero rudiores, & qui ſe forte examinibus ſubiicere nolebant, barbitonſores. quod duabus diſtinctis ſocietatibus occaſionem dederit. Poſt Pitardum, Auctor, præter Lanfrancum, quatuor Magiſtros laudat, item Mondavillam, ab aliis Hermondavillam dictum, & Myrum, qui circiter eodem tempore, nempe initio ſeculi decimi quarti, vixerint. Dicuntur quatuor Magiſtri librum ſcripſiſſe, quem MS. ſed lacerum Meuriſſius olim in Collegio Navarrenſi invenerit. Mondavilla pariter ac nonnulli alii, a ſcriptoribus Medici Pariſienſes vocantur; quod nomen cum illo, Medici Facultatis, confundi non debet, ſed vel plures medicos illis temporibus inter Chirurgos fuiſſe probat, vel hos etiam internos morbos curaſſe. Quem antea nominavimus, Robertus Myrus, tantam dicitur Chirurgiam faciendo gloriam conſecutus eſſe, ut, cum plures ex eius familia huic arti ſe conſecrarent, omnes Chirurgi vulgo Myri nominarentur. Quatuor vero Magiſtris, Mondavillæ & Myro, uni poſt alterum, Chirurgi Pariſienſes dicuntur, poſt Pitardum, paruiſſe. Sed cum hoc, tum, quod per Italos nihil profecerint, Auctor idoneis argumentis firmare neglexit.

Potius poſtquam ſimpliciter dixit, Pitardum ideo Collegium inſtituiſſe, ut ſe diſſenſionibus Chirurgorum opponeret, & omnes ad duas ſectas, rationalem & empiricam, revocaret, quinque alias ſectas ex Guidone adducit, quarum tres Italos Chirurgos Auctores habuerint. Hasque non tam perniciofas Arti, quam utiles fuiſſe, oſtendit, quatenus quæque altera præſtantior fieri ſtudebat. Quem antea inter Principes & quaſi Rectores Chirurgiæ fuiſſe dixit, Mondavilla, is ipſe, ſecundum Auctorem, pertinaciter Lanfranci & Theodorici ſententiis adhærebat. Ex quibus quis non manifeſtum eſſe videat, Pitardum, ſi Chirurgorum diſſenſiones, certe non ſectas tollere voluiſſe, eamque tunc Italorum Chirurgicam ſcientiam fuiſſe, ut, qui ſibi eam comparaverat, Mandavilla, pro principe Chirurgorum Pariſienſium haberetur. Præter tres autem Italicas ſectas, duas militum nempe & feminarum fuiſſe, ex eodem Guidone patet, hisque libertatem Chirurgiam exercendi ereptam fuiſſe, ex Philippi Pulchri Edicto manifeſtum eſt. Ut vero Auctor Chirurgorum Pariſienſium dignitatem aſſerat, præter Lanfrancum & Salicetum, Robertum Morillonium, & Gilles Deſmoulins, Canonicos Pariſienſes, & Ioannem Comitem, Canonicum d'Avranches, adducit, qui Collegio Chirurgorum ita adiuncti fuerint, ut etiam artem ſuam publice docerent. Præterea eundem ſtudiorum ordinem in Chirurgia ac in Medicina fuiſſe, eadem examina, eosdem dignitatis gradus, ſolum Facultatis titulum defuiſſe; tamen & hunc ſibi denique arrogaſſe, cumque Medici ſe non oppoſuerint, & Rex Ioannes A. 1351. Chirurgorum ſocietatem Edicto aliquo, pluribusque poſt hæc tempora datis, Facultatem nominaverit, pariter ac Carolus V. Baccalaureos, Licentiatos in Facultate Chirurgica: Chirurgis Pariſienſibus ius eſſe, quod a recentioribus Medicis ipſis adimi non poſſit. Idque eo validius debere eſſe, quo certius ſit, quod nemo in Collegium Chirurgorum receptus fuerit, qui non literis humanioribus & Philoſphiæ ſtuduerit, & per duos minimum annos, primum in quacunque, deinde vero non niſi in Pariſienſi Facultate Medica, omnis medendi artis præceptis inſtructus fuerit. His præ-

præparatum, & Artis Magiſtrum factum, ad id, quod proprie ad Chirurgiam pertinet, addiſcendum, debuiſſe hunc vel illum Chirurgiæ Magiſtrum ſequi, neque minori quam duorum annorum ſpatio, aut ſine Theſis alicuius defenſione, potuiſſe Magiſtri Chirurgiæ titulum conſequi. Iusiurandum vero coram Præfecto urbi, ſic ut Medicos, coram Academiæ Cancellario, præſtitiſſe. Et hæc quidem in prima parte huius libri continentur, quæ aliquanto plenius expoſuimus propterea, quod ſine his intelligi ea non poſſunt, quæ in ſequentibus partibus occurrunt. Cum illis temporibus, quæ Auctor prima parte expoſuit, Chirurgi libere ſuis iuribus uſi fuerint, altera iam cauſæ aperiuntur, ob quas Medici cœperint ſeſe Chirurgis opponere. Usque ad medium decimum quintum Seculum, plura ad perfectam Academiæ Pariſienſis in univerſum, tum ſigillatim Facultatis Medicæ formam, deerant. Ex quibus cum & hoc eſſet, quod nullum locum habebant, in quo convenire, & artem ſuam publice docere poſſent; & illud, quod non niſi cœlibes locum in Facultate habere poterant: Medici, qui ex hoc tempore noluerunt porro Phyſici appellari, domum emerunt, in qua eam ſcholam aperiebant, quæ ad hunc usque diem Pariſiis floret; Purpuratus vero, Etouteville, etiam uxoratis conceſſit, ut locum in Facultate occuparent. Atque ex hoc fonte Auctor exiſtimat principem cauſam manaſſe, ob quam Medici inceperint Chirurgorum iura infringere. Cum enim uxoratis beneficia eccleſiaſtica contingere non poſſent, operam dediſſe, ut Chirurgis libertate Medicinam ſine Medicis exercendi quaſi de manibus extorta, ad ſe omnium ægrorum curam traherent. Ad quam cauſam Auctor iura Academiæ acceſſiſſe exiſtimat; quæ cum eo tempore multum ampliata & confirmata fuerint, Medica Facultas putabat, ſibi & in Chirurgos ius datum eſſe, aut certe facile conceſſum iri. Tamen, cum forte præſenſerit, ſe vi agere non poſſe, Barbitonſores excitavit, ut per eos Chirurgos deprimeret. Hac occaſione Auctor ea exponit, quæ ad Hiſtoriam Barbitonſorum pertinent. Hæc, tum illam coniecturam firmare videntur, quam ſupra de differentia

Digitized by Google

inter Chirurgos & Medico-Chirurgos fecimus, tum quoque oſtendere, Barbitonſores Chirurgis ſic paruiſſe, ut hi illorum examinibus præeſſent, iisque venæſectiones, vulnerum levium, apoſtematum, furunculorum, ſimiliumque deligationem permitterent. Ex quo autem tempore Barbitonſores cœperint Chirurgis parere, fruſtra toto libro quæras. Diu vero ſe intra hos limites continere Barbitonſores non potuerunt, quin potius ſenſim cœperunt ſibi ius tribuere, omnibus Chirurgicis malis medendi. Quod tamen ipſis aliquoties ita ereptum, ut aliquando ab omni artis Chirurgicæ exercitio ſe continere cogerentur. Quoties vero Barbitonſorum audacia repreſſa fuerit, toties Medicos eorum cauſam tuitos eſſe, tandemque, circa finem ſeculi decimi quinti, ipſos Anatomen aliasque Medicinæ partes lingua vernacula docuiſſe, ab Auctore oſtenditur. Et quanquam Medici Chirurgis aliquoties promiſerint, ſe nihil contra ipſorum iura molituros eſſe, tamen nunquam vere Barbitonſores inſtruere deſierunt, quin potius, ut in ſchola medica corpora mortuorum diſſecarent, permiſerunt, tandemque uni ex Barbitonſoribus ius dederunt, omnem Chirurgiam exercendi. Quo loco hæc ab Auctore proponuntur, aliqua ſimul de Anatome ſunt, quæ utique negligi non debent. Etſi enim ſolis Chirurgis ius tribuit, mortuorum corpora diſſecandi, tamen, non ſolum Magiſtratus, fatetur, Medicis eiusmodi corpora conceſſiſſe, verum etiam, cum Medici Chirurgos ad Anatomes ſuas admittere, niſi pretio aliquo ſoluto, noluerint, Chirurgos, ne hanc inſtructionem perderent, ſe Medicorum voluntati ſubieciſſe. Cum hoc, tum quod ſimul probat, in Medicorum ſchola peculiarem aliquem locum Chirurgis iuratis deſtinatum fuiſſe, nonne hæc ſatis clare oſtendunt, cum medendi artem, tum Anatomen quoque, in qua tamen ſolos Chirurgos aliquid præſtare poſſe impudenter admodum gloriatur A. non adeo in Chirurgorum Collegio expoſitam fuiſſe, quin ipſi Magiſtri Chirurgorum Medicorum prælectionibus opus haberent? Ut vero ad Barbitonſores redeamus, Medici dicuntur cum ipſis A. 1505. pactum iniiſſe, quod Medicis plura in Barbitonſores iura tribuebat, etſi hac con-

conditione, ut Medici ipſos inſtruerent, ac defenderent, & Chirurgiam exercendi libertatem darent, atque confirmarent. Auctor omnem lapidem movet, ut, tum invalidum hoc pactum eſſe oſtendat, tum quoque a Medicis æque ac Barbitonſoribus neglectum. Qui, quamdiu a Chirurgorum perſecutionibus liberi eſſent, Medicos parum curaverint, contra horum auxilium imploraverint, & pacta etiam cum ipſis inierint, quoties Chirurgi cogere Barbitonſores vellent, ut a Chirurgicis operationibus abſtinerent. Quæcunque vero Barbitonſores medicis promiſerint, non niſi ſub conditionibus promiſiſſe; adeoque medicis abſolutum ius in ipſos non competere. Neque permittere potuiſſe Medicos, ut Chirurgiam exercerent, tum quia per Regia Edicta coacti fuerint, iis curationibus contenti eſſe, quas Chirurgi ipſis permiſiſſent, tum quia ipſa medicorum Facultas, circa finem decimi ſexti ſeculi, bis decreverit, Barbitonſoribus non licere debere, ullam Chirurgicam curationem ſuſcipere, aut Anatomen exercere. Quare his temporibus videntur perpetuæ inter Medicos, Chirurgos, & Barbitonſores, altercationes fuiſſe, quas Auctor putat inteſtino bello ligiſtico nutritas eſſe; Tum enim Barbitonſores eo audaciæ progreſſi ſunt, ut neque medicis, neque Chirurgis, parere vellent, putarentque, ſe tuto poſſe graviſſimas Chirurgicas curationes ſuſcipere. Cum tandem, finito bello, Henricus quartus ipſorum audaciam reprimeret, denuo medicorum auxilium implorabant, quo certe hoc a magiſtratu obtinebant, ut nomen Barbitonſorum - Chirurgorum, (Barbiers - Chirurgiens) quod ipſis olim a medicis datum fuerat, confirmaretur, permitteretur que, ut omnia ulcerum ac vulnerum genera, ſicut antehac feciſſent, curarent. Hoc ipſo non tam cauſa contentionum tollebatur, quam nova videbatur data eſſe. Barbitonſores enim ſcholas aperuere, in quibus & Theſes defendere, & alia multa Facultatis iura exercere, cœperunt. Sed breve eorum gaudium fuit, ſi Auctori credimus, qui protinus ad priſtinum ſtatum redactos Barbitonſores ſcribit; neque tamen prius ſe denuo medicis ſubieciſſe, quam poſtquam hi balneatoribus promitterent eadem iura, quæ olim Barbitonſoribus conceſ-

ferant. Qui cum ſibi hæc iura vindicarint, factum eſſe ait A. ut A. 1644. novum cum medicis pactum inirent, quo his ius in conventiculis præſidendi, & a ſingulis candidatis tres libras & duodecim ſolidos exigendi, ſed hac conditione dabatur, ut balneatores amplius non reciperent, omnesque, qui, quæ barbitonſorum ſunt, facerent, perſequerentur, & famulos barbitonſorum inſtruerent. His Auctor finem ſecundæ parti imponit, in qua, tum quoties medici & Barbitonſores modo pacta inierint, modo rurſus ſolverint, tum etiam hoc declaravit, in his omnibus hoc unum medicis propoſitum fuiſſe, ut Chirurgos deprimerent, Barbitonſoribus autem, ut contra Chirurgorum perſecutiones tuti eſſent. Hactenus medici vario modo ſtuduerant ſibi Chirurgos ſubiicere. Hoc cum efficere non poſſent, Academiam excitarunt, ut ſe gradibus Chirurgorum, de quibus in prima parte dictum eſt, opponeret. Atque tum medici incipiebant litem contra Chirurgos ita inſtruere, ut ipſos cogere vellent, nomina ſua Decano Facultatis dare, & Prælectionibus Profeſſorum medicinæ intereſſe. Sed in his Auctor vult medicos fruſtra fuiſſe, quoniam Chirurgi in Franciſco I. invenerint, qui ipſorum iura confirmaret. Quod cum hanc vim habuerit, ut medici, quaſi omni inimicitia abiecta, ſtuderent ſibi Chirurgos adiungere, hi ſe eo adduci paſſi ſunt, ut ſe A. 1510. in Facultatem medicorum, pacis faciendæ cauſa, conferrent; quod ita a medicis acceptum fuit, ut Chirurgos dicerent, a Facultate, ut filios a matre, cui adeo parere debeant, receptum iri. Cum vero Auctor in tertia parte exponere velit, quomodo Chirurgi in Academiam recepti fuerint, primum de iis dicit, quæ inde ab A. 1390. ſuper hac re a Facultatibus ſtatuta fuerint: quæ tamen omnia huc tantum redeunt, ut ſe Chirurgos, non niſi tanquam diſcipulos, iuvare velle, declararent. Deinde etiam hoc exponitur, quod A. 1515. factum eſt, quo Chirurgi, ut a publicis oneribus immunes eſſent, ſupplicibus literis Facultatem rogaverunt, ut ipſis privilegiis Facultatis frui permitteret. Quod cum obtinuerint, ipſos in Academiam receptos, cunctisque ſuis iuribus libere uſos eſſe dicit, & aliquamdiu ſine contentione cum Medicis

dicis fuiſſe. Tamen ne tunc quidem ſatis tutos fuiſſe. Quare Wilhelmus Valvaſſorus, primarius Franciſci I. Chirurgus, apud quem propter turpem aliquem morbum in magna gratia fuit, ab hoc Rege obtinuerit, ut Chirurgis Privilegia Univerſitatis ita concederentur, ut eorum Profeſſores, Baccalaurei, & Licentiati, reliquis Academiæ membris pares haberentur. Debere tamen inter Chirurgos non recipi, niſi qui literarum & Philoſophiæ cognitionem haberent; omnesque artis Chirurgicæ Magiſtros, ſingulis ſeptimanis ſemel, ad pauperum curam habendam convenire oportere. Ea omnia ab Henrico II. & Carolo IX. confirmata ſunt, quorum ille iuſſit, ut quicunque medicinam vel Chirurgiam exercere volent, Doctores vel Licentiati eſſent. Regia igitur auctoritate munitos poſtulaſſe Chirurgos, ut non aliter quam membra Facultatis medicæ conſiderarentur, ut æque ac Doctores benedictionem Cancellarii acciperent, utque permitteretur ſibi, ſub Academiæ auſpiciis, porro publicas prælectiones habere. Chirurgi, cum, ſe præcipue medicis opponentibus, ſaltem publicas prælectiones habendi ius ſibi non permitteretur, Henrici III auxilium implorarunt. Hic, cum priora iura confirmavit, Chirurgi publicas lectiones habuerunt, & Candidatos Artis non aliter admiſerunt, quam ut Baccalaurei & Licentiati, tumque, publica diſputatione habita, Doctores fierent. His actibus Rectorem Academiæ, alios eruditos, medicosque ipſos, interfuiſſe A. ſcribit. Etiam theſes nonnullæ ab Auctore proferuntur a Chirurgis diſputatæ, inter quas memorabilis potiſſimum hæc eſt a Laniero defenſa: Criſtallino per paracenteſin præter oculi axim transfixo, an cataractæ tuta curatio? Tandem Chirurgi etiam a Pontifice privilegiorum ſuorum confirmationem obtinuerunt. In qua re, cum nihil ab initio inventum fuerit, quod poſſet Regiæ auctoritati aliquid detrahere, factum tamen eſt, ut, Facultatibus ſe opponentibus, crederetur Pontifex ſibi hac Bulla ius aliquod arrogare velle. Neque tamen vel id impedire potuit, quo minus Chirurgi cunctis a Regibus conceſſis iuribus libere fruerentur. Auctor plura adhuc teſtimonia affert, e quibus patere poſſit, magiſtratus & Reges, ut ſin-

ſingulis Chirurgis, Baccalaurei, Licentiati, Doctoris, ſic Collegio ipſi Facultatis titulum, dediſſe. Utque hanc medicæ nunquam ſubiectam fuiſſe ait, ſic ut Medicos contra interdum Chirurgorum deciſo ſe ſubiicere debuiſſe probet: illam litem memorat, quæ Carolo Stephano cum Riviero ſuper Anatome ſua fuit, & quam duo Chirurgi, magiſtratu iubente, examinare & componere debuerint. Inter hæc factum fuiſſe, ut cœperint ex Barbitonſoribus illi inter Chirurgos recipi, qui neceſſariis ſcientiis inſtructi fuerint. Poſtquam igitur Auctor in tribus prioribus partibus ſatis copioſus in recenſendis Chirurgiæ Pariſienſis laudibus fuit, in quarta parte ex Chirurgis etiam ſigillatim eos celebrat, qui ſcriptis potiſſimum aut etiam factis inclaruerunt. Primum vero Maturinum de la Noue profert, qui medio circiter Seculo decimo ſexto vixit. Hunc, & hoc nomine laudat, quod, relicta medicina, ob incertitudinem, ſe ad Chirurgiæ ſtudium converterit, & quod in literarum ſtudio non leviter verſatus fuerit. Idque ut probet, epiſtolam adducit, quam ad filium ſcripſit. Et huius deinde, qui ſe Hieronymum appellabat, laudes celebrantur, qui & Medicus æque ac Chirurgus excellentiſſimus fuit, adeo, ut quamvis ſe potiſſimum Chirurgiæ dediſſet, Medici tamen ipſi eum laudarent. Hoc loco Auctor de Operationibus dicit, quas Medici ab aliquo tempore cœperint in cadaveribus inſtituere, & quæ nullo modo tales ſint, ex quibus tirones Chirurgiæ verum earum modum diſcere poſſint, aut quæ demonſtrare queant, a medicis debere Chirurgos ad artem ſuam faciendam inſtrui. Ut vero ad Hieronymum redeamus, is, ſecundum Auctorem, plura ad Hiſtoriam Chirurgiæ pertinentia collegit, ex quibus hic ipſe liber magnam partem enatus eſt. Ab Hieronymo ad Heryum Auctor progreditur, quem hoc præcipue nomine celebrat, quod ad certiorem morbis venereis medendi rationem inveniendam, ſe Romam in Noſocomium S. Iacobi Maioris contulerit, in quo ægri, Carpi methodo, frictionibus mercurialibus tractarentur; quodque Lutetiam reverſus, hac methodo, vix in Gallia cognita, uſus fuerit, tanto cum ſucceſſu, ut magnas inde

de

de opes acquireret. Hæc Auctor longa oratione proſequitur, neque tamen ullo teſtimonio confirmat. Quod cum vel propter hoc neceſſe eſſet, quia his fere contraria a Cl. Aſtruccio, in Tractatu de morbis venereis, ſcripta ſunt: ipſeque Auctor quaſi cogere lectores videtur, ut eius fidem etiam in aliis ſuſpectam habeant. Sed & propterea fieri id debet, quia Herium inter Chirurgos refert, qui ſe tamen ipſe Barbitonſorem Chirurgum nominat. Pluribus, neque ſine ratione, extollit Ambroſium Pareum, cui vel his temporibus inter maximos Chirurgos locus negari non poteſt. Ex iis, quæ Pareus in Chirurgia nova invenit, ut plura proponuntur, tamen nihil eſt, quod non iam ab aliquo tempore ad omnium cognitionem venerit. Et hæc omnia, non tanquam ab Hiſtorico, ſed tanquam ab Oratore proferuntur, quod nobis adeo ſcrupulum non exemit, quem iam olim habuimus, aliqua ex his inventis ſine cauſa ad Pareum referri. A Pareo ad Pigræum eius diſcipulum tranſit A. cuius librum, etſi proprie Parei liber in compendium redactus ſit, tamen omnem laudem mereri, tum quod in eo nihil, quod poſſit utile eſſe, omiſſum ſit, tum quod & ordine, & novis præceptis, ipſum Parei Opus ſuperet, exiſtimat. His duobus Iacobum de Marque adiungit, quem ob Introductionem in omnes Chirurgiæ partes, & propter Tractatum de Faſciis, tantis laudibus extollit, ut vel hoc nomine ſtudii partium accuſari queat. Neque magis ab hoc ſtudio liberari in hoc poteſt, quod de calculi ſectione per magnum apparatum a Gallo-Franco Chirurgo primum tentata, narrat. Et vix credimus ipſum hæc ſerio propoſuiſſe, aut probabilia habere, quæ de arcigero illo, cuius hiſtoria ex Mezeræo, Pareo, Roſſeto, aliiſque nota eſt, calculo veſicæ laborante, & de Germano Coloto, calculum illum per apparatum magnum exſcindente, ſine ulla auctoritate propoſuit. Et quis dubitaverit, cum plurium leviorum memoria ſervata fuerit, non tam hoc Medicos & Hiſtoricos notaturos fuiſſe, arcigero cuidam viſcera aperta eſſe, ſed qua nova ratione id factum ſit; cuius tamen rei apud Pareum, præcipueque apud curioſiſſimum Roſſetum, ne quidem veſtigium aliquod occurrit?

rit? Fabulæ vero de Germano Coloto probabiliter occaſionem dedit hoc, quod Laurentius Colotus primus inter Gallos, artem calculum per apparatum magnum ſecandi, ab Octaviano de Villa accepit. Eaque tota hiſtoria accuratius expoſita eſt a Franciſco Coloto, in libro, qui de Calculi ſectione ante viginti annos, & quod excurrit, in lucem prodiit. Et ex hoc etiam patere poteſt, quam inanis illa fabula ſit, cum ipſe ad Iohannem de Romanis inventionis gloriam defert, quod probabiliter non feciſſet, ſi ad unum ex ſuis maioribus pertineret. Tamen, in hac ab Auctore data hiſtoria memoria dignum id eſt, quod de Severino Pineo ſcripſit, ipſum ſcilicet parvum libellum de Calculi ſectione reliquiſſe, in quo accuratius omnia perſecutus ſit, quam Marianus. Nimius etiam auctor eſt, in celebrando Guillemeau, poſt cuius tempora, ſecundum Auctorem, videtur nihil fere inventum eſſe, quod ad perficiendam artem obſtetriciam utile ſit. Poſt hunc proferuntur nonnulla de Amboiſorum familia, quæ ad Chirurgiæ hiſtoriam vix pertinent, eaque pariter ac illa, quæ de Thevenino, nonnulliſque aliis propoſita ſunt, libenter omittimus. Accuratior, & attentione magis digna eſt Habicoti hiſtoria. Non dicimus de ſeptimana Anatomica, poſt Winslovii ſtudium ſatis nota. Sed præter hanc 1610. brevem diſſertatiunculam edidit hoc titulo: Paradoxum Anatomicon, quo contra vulgarem opinionem oſtenditur, diaphragma non ſimplicem muſculum eſſe. Tribus annis ante, Problemata quoque edidit de natura, præſervatione, & cura morbi peſtilentialis. Ut vero hi libelli parum noti ſint, minus tamen notus ille eſt, quem 1613. editum ſic inſcripſit: Gigantoſteologia, ſive diſcurſus de oſſibus Gigantis. Edidit autem hunc libellum occaſione plurium oſſium inſignis magnitudinis, quæ 1613. in Delphinatu in ſepulchro aliquo inventa fuerant, cum lapide, cui inſcriptum erat: Theutobocus Rex. Cum plures ſe ſententiæ Habicoti, etiam editis ſcriptis, opponerent, (Habicotus autem, illa oſſa Theutoboci Regis eſſe, oſtendere voluerat,) Habicotus, tum nonnullis ex his, tum maxime Riolano, peculiari libello reſpondit, cui titulus:

Anti-

Anti Gigantologiæ, in quo dicitur Riolanum errorum aliquot in Anatome conviciſſe. Imo tribuitur ipſi libellus ſatyricus, Lapis Lydius chirurgicus inſcriptus, cui tamen alius æque vehemens ſub titulo: Correctio fraterna vitæ Habicoti, opponebatur. Præter hæc ſcripta, & ſatis iam notum libellum de Bronchotomia A. 1617. collectionem Problematum Medico-Chirurgicorum edidit, qui liber, æque ac iam allegati, gallica lingua ſcriptus eſt. Quia vero Habicoti memoria in Bibliographiis medicis vix ſervata fuit, perſtringit auctor eos, qui in eiusmodi libris ſcriptorum mentionem fecerint qui nullam omnino laudem mererentur, præſtantiſſimis ſcriptoribus omiſſis. Inprimis hiſtoricum Collegii Regii ridet, qui vitam Petri Seguini ſcripſit. Ex his aliisque Chirurgis præſtantia Chirurgiæ Gallicæ ſecundum auctorem manifeſta eſt, de qua etiam nemo præter medicos Pariſienſes dubitet, qui, quicquid Chirurgi unquam ſciverint, vel nunc quoque ſciant, ex medicorum Pariſienſium ſcriptis hauſiſſe, audeant affirmare. Quod ut refutet A. Tagalti, Curtini, & Gurmeleni ſcripta profert; quaſi vero de iis tantum quæratur, qui de Chirurgia univerſa ſcripſerint, & omitti adeo ſine iniuria, Hollerius, Duretus, Riolanus, aliique potuerint, in quorum ſcriptis, plura, Chirurgis quoque utiliſſima, præcepta inveniuntur. Poſt hæc veterum curandi rationes cum recentioribus comparat A. ut, quantum hi Artem perfecerint, intelligatur, ubi parum æquum certe illud iudicium eſt, quod de Celſi Chirurgica ſcientia tulit. Iam ad ultimam partem libri venimus, in qua de Barbitonſorum et Chirurgorum unione agitur. Veriſimile eſt, veras unionis cauſas ab auctore expoſitas non eſſe. Ut tamen aliquas proferret, primum pacta Medicorum cum Barbitonſoribus repetit, qui, ne porro medicis parerent, optaverint ſe cum Chirurgis uniri; deinde Chirurgos ait vexationum a Medicis continuarum pertæſos, conſilium cepiſſe, Barbitonſores recipere, ac ſi minus damnoſum Chirurgis eſſet, Barbitonſores libere Chirurgicas curationes ſuſcipere, quam furtim. Neque vero omnibus Chirurgis hæc unio, etſi a ſuprema Cu-

ria A. 1656. facta, placuit. Quatuor annis poſt, medici huic Collegio unito litem intenderunt, quam etſi iniuſtam fuiſſe auctor probare vult, tamen fateri ipſum oportet, ſupremam Curiam ſententiam tuliſſe: Utramque communitatem unitam, debere Facultati medicæ, ſecundum contractus A. 1577. & 1644. ſubiectam manere. Sed hæc ſententia, ſi Auctori, contra ipſa ſententiæ verba, credimus, non Chirurgos, ſed Barbitonſores tantum, medicæ Facultati ſubiecit. Eſt autem clariſſimum, contractus nominatorum annorum, etſi Auctor id velit negare, Chirurgos æque ac Barbitonſores obſtrinxiſſe. Illam vero ſupremæ Curiæ ſententiam plures aliæ ſequutæ ſunt. Neque videntur Chirurgi aliquid opponere potuiſſe, cum, quo anno Medici cœperunt litem intendere, eodem, nempe A. 1660 & illa, & alia quæ ſequitur, lata fuit. Altera enim prohibebantur Chirurgi-Barbitonſores, ſibi titulos Baccalaureorum, Licentiatorum, Doctorum, & Collegii imponere. Præter hæc prohibebantur, lectiones & actus publicos inſtituere, hoc uno iis conceſſo, ut privata exercitia ad examina candidatorum inſtituerent. Quod tamen ita interpretatur Auctor, privatas prælectiones prohibitas non fuiſſe, maxime, cum ſimul permitteretur, ianuis apertis, anatomicas demonſtrationes facere. Ab his, ex quibus credere deberemus, Chirurgos exiſtimaſſe, nihil adeo mali ſibi accidiſſe: Auctor ad querelas ſuper turbis inde in Chirurgia natis, & ſuper damno, quod reſpublica inde fecerit, tranſit, iisque, ut toto libro ſolet, laudes ſuæ artis admiſcet. Hæc longa expoſitio eorum iurium excipit, quæ medici ſibi poſt illa tempora tribuere voluerint, nempe ut Chirurgi ipſis in ſingulos annos aureum thalerum darent, ut etiam pecuniam ſolverent, quoties Candidatus reciperetur, ut Chirurgi in medicorum ſchola artem diſcerent, utque medici ſoli Diſſectionum a Chirurgis factarum expoſitiones darent. Utut Auctor ſuper his plura profert, quæ, quam inania & ridicula hæc iura ſint, debeant oſtendere, præcipue illud ridet, quod A. 1714. a Facultate medica factum ſit, quæ nempe hyemali tempore ad Amphitheatrum Chirur-

Digitized by Google

Chirurgorum ſe contulerit, ad Chirurgis Profeſſorem Chirurgiæ ex ſuis obtrudendum, etſi irrito conatu; aliqua tamen ex his iuribus medicis confirmata fuiſſe, negare non poteſt. Impudentiſſima autem ſunt, quæ occaſione Anatomes, de hac quaſi Chirurgis propria, medicis vero adeo neglecta proferuntur, ut ſingulis ſeculis unus tantum vel alter medicus naſcatur, qui Chirurgorum veſtigiis inſiſtat, hoc eſt, Anatomen colat. Inter omnes Chirurgos Pariſienſes, ſi ut olim a Meryo, ſic hodie ab uno vel altero, quem præſtat non nominare, receſſeris, quis eſt, quem poſſis iure inter Anatomicos referre? Nonne omnes ad Riolanum, du Verney, Littrium, Petitum medicum, Winslovium, Hunoldum, vix umbram Anatomici habent? Inter iura vero medicorum etiam hoc eſt, quod Chirurgi medicis iusiurandum præſtare tenentur; quód tamen Auctor vult variis machinationibus eludere. Tandem in fine operis, quædam de fundatione Amphitheatri ad S. Coſmum, a Chirurgis Bienaiſe & Roberdeau facta; de quinque profeſſoribus, in ſchola Chirurgorum a Ludovico XV. conſtitutis; de Academia Chirurgorum; de reſtitutione Chirurgorum in priſtinum ſtatum, in quo ante A. 1660. fuerint, paucis agitur. quæ omnia Chirurgi fatentur, ſe Mareſchalli, & de la Peyronie, primariorum Regis Chirurgorum, curæ debere. His vero diſquiſitionibus aliquot in æs inciſæ figuræ additæ ſunt. Maiuſculæ Chirurgos aliquot, nempe Lanfrancum, Pitardum, Valvaſorum, Parcum, referunt. Minores, fronti ſingularum partium huius libri appoſitæ ſunt, atque id, quod vidimus in ſingulis partibus expoſitum fuiſſe exhibent. Quæ præter has diſquiſitiones in hoc volumine contineantur, dictum eſt, neque neceſſe eſt de Indice emortuali ſatis iam noto dicere, ſcripta vero, quibus iura Chirurgorum nituntur, paucis enarrabimus. Primum locum ſtatuta, ut vocantur, honorandæ, Regiæ & ſalubris Chirurgicæ ſcholæ occupant, quæ lingua latina conſcripta ſunt; ſequuntur partim eadem lingua, partim gallica, Excerpta ex patentibus literis, quibus varii Reges Franciæ ſtatuta Chirurgorum confirmarunt, ab A. 1498. usque ad A. 1611. cum ſupremæ Curiæ Decreto 1640. Poſt hæc Edicta quamplurima, patentes

tentes literæ, ſimilesque chartæ leguntur, quæ formam Collegio Chirurgorum, aut iura ac privilegia dant, vel olim data tantum confirmant, ab A. 1301. usque ad A. 1743 quo nempe Rex, ut ab initio dictum eſt, Chirurgos in priſtinum ſtatum reſtituit. His ſcriptis, varia ſupremæ Curiæ Decreta, & Pontificis quoque Bulla, immiſſa ſunt. Nonnullis etiam ſunt annotationes quædam hiſtoricæ additæ.

ESSAY SUR L'USAGE DES MONTAGNES, &c.

hoc eſt,

TENTAMEN DE USU MONTIUM, CUM EPISTOla de NILO, Auctore E. BERTRAND, Academiæ regiæ Boruſſicæ Collega.

Tigurini, impenſis Heideggeri & Sociorum, 1754. 8. Alph. 1.

Neminem arbitrari fas eſt, tellurem, ob aſperitatem, quam ex iugis montium habet, informe & ſcabrum corpus eſſe; ſed, cur hoc ſibi ita ſtatuendum eſſet, quo ultra ſuperficiem planetæ, quem incolimus, multum emineret, rationes habuit evidentes creator omnipotens. Has erudite, pie, & religioſe exponit eruditus Auctor, argumento e ſummis montium Helveticorum, quibus natus eſt, cacuminibus decerpto. Continua montium iuga, quibus quæ deſtituatur pars orbis nulla eſt, pondus globo tribuunt, quo ille, quo minus extra ſuam, quam ſibi datam habet, orbitam excedat, impeditur. Deinde ad augendam ſuperficiei telluris maſſam montes inſerviunt. Cum enim curvas quas montium iuga flectunt lineas metimur, parvo illorum ſpatio, iugis aſpero, plures ſuſtineri cives, quam in planitie vivunt, poſſe, velut in Helvetia eſt, videmus. Eſt etiam maior monticolis, quam illis, qui planitiem incolunt, vivendi, & vitam ſalubriter tranſigendi commoditas. Illis levior, quam qui in plano eſt, inſpiratur aer; qua de cauſa, cum patria excedunt, ob ſuſtinendam ſpatioſiorem aeris maſſam, non tam deſiderio, quam neceſſitate mechanica compulſi,

Digitized by Google

pulſi, domum reverti cupiunt. quem patriæ amorem Noſtalgiam appellant. Proponuntur variæ aeris, quoad gravitatem aut levitatem menſurandi rationes, uti quis aut ad ſuperficiem terræ propius aut longius abeſt. Sunt etiam aliæ montium utilitates. Sine his nec fontium origines, nec fluminum perennitates eſſent ullæ. Excurrit noſter hac occaſione in fluminum origines, eorum, a maribus diſtantias, & Helvetiæ ſuæ laudes, quæ Germaniæ, Italiæ, Galliæ, flumina e ſuis dimittit hydrophylaciis, uti bonum civem decet, deprædicat. Deinde id quoque montibus datum eſt, ut limites ditionum conſtituant, populos dirimant, eorum ſtationes ab exterorum invaſionibus reddant liberas, utque maribus, ac aquarum magnis imbribus effuſarum torrentibus, frænum, iniiciant, quominus in latum excurrere illi poſſint. Multa de montium cavernis, calore naturali illis inſito, hydrophylaciis, & fontium ſcaturiginibus proponuntur quam ingenioſiſſime, & omnia ad pietatem & religionem accommodantur. Viſcera quoque montium rimatus Noſter, foſſilium hiſtoriam tradit integram, tam eam, quæ omnium terrarum eſt, quam quæ ſingulariter eſt Helvetiæ. Foſſilia ſub ſummis *terræ, lapidis, bituminis, mineralis metalli*, capitibus continentur, Terræ vel macræ ſunt vel pingues, harum aliæ ſunt vegetationi aptæ, ſumma tellure ſtratæ, aliæ ſeorſim proveniunt, *coloribus*, *contentis*, *uſu*, diſtinguendæ. Salia figuris ſibi per naturam datis dignoſcuntur; figuræ *tetrahedricæ natrum*, quod ex uliginoſis ſaxis aut ſtratis ſaxeis effloreſcit. *priſmaticæ* autem *nitrum* eſt. *Salmarinum cubicam* formam, *alumen teſſellatam*, *vitriolum rhomboidalem dodecaëdram*, aſſequuntur. Bitumen vel liquidum eſt, vel ſolidum, illud olea de petris ſcaturientia, hoc, *ſuccina*, *ſulphur*, *Gagatem*, *ampelitem*, *carbonem foſſilem*, *ſulphur* omne, ipſosque lapides contrectando pingues viſos, *ſteatitem*, *lardi lapidem*, comprehendit. Lapides ita ordinat, ut illos, vel ſolitariis glebis, vel ſtratis maioribus poni perhibeat. Solitarii lapides, vel a pelluciditate, vel a duritie, vel ab aliqua forma ac ſpecie ordinem accipiunt. Qui vel lucem admittunt, vel a polita ſuperficie illam, ſub parvo volumine, reflectunt, dicuntur *gem-*

mæ,

mæ, pellucidæ, variis coloribus diſtinctæ, ſemiopacæ, opacæ. Stratis maioribus ordinantur, *alabaſtra*, *marmora*, *ſaxa* alia: Alii lapides, quos figuratos dicunt, vel intra ſe figuram habent, ſuntque cavi, uti *ætitæ* tubuloſi, lamellares, vel extra ſe eam oſtendunt, illi ſcilicet *emmorphi*, animalium vegetabiliumve ſpeciem referentes, e quibus alii archetypi formam omnino, alii apparenter ſub aliqua ſimilitudinis umbra, referunt. Iucundus igitur utilisque lectu liber eſt, Auctorque Poetam, oratorem, phyſicum, hiſtoricum, ubique egit laudabiliter.

DE' PRINCIPI DELLA MORALE FILOSOFIA.

id eſt,

PRINCIPIORUM PHILOSOPHIÆ MORALIS, cum dogmatibus Romano-catholicæ religionis collatorum, Libri III, Auctore NICOLAO GHEZZI, Soc. Ieſu.

Mediolani, impr. ex regio Ducali Palatio, 1752, 4.
Alph. 5 plag. 16.

Amicum eſt Philoſophiæ morali cum morali Theologia commercium, ſi utraque genuinis innitatur principiis, rationibusque inde deductis. Verum enim vero conſonat. Maximum hoc decretum ſummi fecit Rev. Ghezzius, commentationes ſuas, per dialogorum viciſſitudinem ac varietatem, redditurus gratiores. Libro primo inducit diſſerentes de rerum Auctore, Deo, quem eſſe omnino, docet. Colloquentes deinceps exhibet, de felicitate mentis corporisque hominum, in hanc vitam cadente. Naturalem hanc beatitudinem dari negant Baius & Ianſenius, quos refellere contendit Noſter, ratus, miſerias, quibuscum vita hæc noſtra conflictatur, eſſe caſtigationes modo, & diſciplinæ rationes, non pœnas. Libro ſecundo exponit de liberis actionibus humanis. Quas cum dari docuit, oppugnatum it Stoicorum, aſtrologorum, & prædeſtinatianorum de fato doctrinam. Nectit argumenta, quibus eam, quam Ianſeniſtæ dicuntur liber-

tati

tati humanæ neceſſitatem tribuere, repellat. Adiungit cautionem, ne quis controverſiæ huius deciſionem in Auguſtino quærat, tradens nihilominus, doctrinam Auguſtini Ianſeniano doctrinarum complexui haud favere, ſed potius eam eſſe, quæ Eccleſiam romano-catholicam perſonet hodieque. Tum vero enervare ac radicitus evellere Ianſeniſmum Auctor laborat. Notiones *primas*, quas de *libertate* animo informare oportet, edifferit, haud diſſimulans difficultatem, conciliandi liberas hominum actiones, cum eorum ſtatu, divinitus dependente. De Phyſica prædeterminatione ſcholarum Thomiſticarum diſſerit, in qua tuenda Ianſeniſtæ ſunt toti. Libertatem eſſe animæ facultatem, ab omnibus aliis facultatibus diſtinguendam, ſciſcit Auctor, negans, exercitium libertatis eſſe actum animæ realem, quippe quam pro relatione quadam eius ad hunc, vel ad quoddam rationis momentum, reputat. Notionem de libertate ſuam contendit eſſe remotiſſimam ab errore Semipelagianorum, conformem vero doctrinæ Tridentinæ; ſiquidem ea congruat cum gratia efficace, & cum providentia Dei falli neſcia, immo cum prædeſtinatione ad gloriam, a Tridentinis Patribus tradita. Libro tertio exponit regulam Ethices primariam, in *honeſtate* collocatam, cuius fundamentum ſitum ſit in eo, ut homo in voluntate Dei acquieſcat, fonte virtutum theologicarum ac ethicarum. Si, quid Deus velit, dubitatio incidit, Auctor hominem ad præſcripta doctorum remittit. Hi vero diſtribuuntur in *rigidos Tuzioriſtos*, in *mites Tuzioriſtos*, in *Probabilioriſtas*, in *æque Probabiliſtas*, ac *Probabiliſtas*, ſimpliciter ſic dicendos. Poſtquam de eis ſuos colloqui iuſſit, dividit theologiam moralem in dogmaticam & caſuiſticam, & recenſet rationes, cur ii, qui confeſſiones peccatorum excipiunt, debeant Probabilioriſtarum explere menſuram. In Præfatione notavit Cardinalis Caietani ac Dominici Soti effata, qui tradiderunt, enunciata, quæ naturali rationis ex lumine, ac per evidentes rationes ſciri poſſunt moralique in claſſe verſantur, per auctoritatem divinam vel humanam decidenda haud eſſe, ſolique Deo eſſe proprium, ea vel limitibus coërcere, vel tollere.

Pag. 504. 533. 589. 705. 855. 930. 9.

Digitized by Google

Inprimis id iudicium Duumvirorum ſpectat quæſtionem, an montes pietatis ſint contractus uſurarii, & quinam contractus veniant nomine contractuum uſurariorum. Stupet ad hæc Rever. Auctor, ratus, argumennta Spiritus ſancti ac ſacræ ſedis, eſſe omnibus ſanæ rationis enuntiationibus ſuperiora. Nobis ad hoc poſterius, de Sacræ ſedis effatis, idem accidit.

LA STORIA DELLA BASILICA DI SANTA CROCE in Geruſalemme.

i. e.

HISTORIA BASILICÆ S. CRUCIS IN IERUSAlem, templi Romæ. Auctore, Domino RAIMUNDO BESOZZI, Abbate Monaſterii S. Crucis.

Romæ, ex typographeo Generoſi Salomoni, 1750, 4.
Alph. 1 plag. 7.

Excitat diligentiam doctorum Italiæ virorum Summus Romanorum Pontifex, Benedictus XIV, literarum perennis ſplendor, cui hoc opus fuit conſecratum. Adiecit Auctor libro figuram proſpectus, quo templum S. Crucis in *Hieroſolyma* dictum, ſeſe effert. Antiquitatem habet eximiam iſthæc baſilica. D. Hilarion Rancati, olim ibi Abbas, ſcripſit inter alia ad Iongelinum, in *Notitia Abbatiarum Ciſtercienſium: Ad Monaſterii noſtri S. Crucis in Hieruſalem fundationem quod attinet, ea tam antiqua eſt, ut præter ea, quæ apud Onuphrium Panvinium de Septem Urbis Eccleſiis reperiuntur, vix præterea quicquam addi poſſit.* De Baſilica Seſſoriana ſcripſerunt Borichius, Faunus, Ciampini, Boſius, Gretſerus, Panvinius. Quidni unus de S. Crucis in Ieruſalem Baſilica ex profeſſo ſcribere adgreſſus eſt? Multa ſane memorabilia id templum complectitur, & diffundit. Fundatore primo gaudet Conſtantino Maximo, cuius geſta potiſſima percenſet ven. Auctor, intentus præcipue ſigno cœleſti, quod illi victoriam per Ieſum de Maxentio ſpopondit. Crucem Chriſti, ſeu programma eius, vidit Imperator die luculento. Inſcriptio Romæ extat, huius rei teſtis, ſic conformata: *Hoc ſalutari ſigno*

ſigno vero fortitudinis indicio civitatem veſtram tyrannidis iu- Pag. 9.
go liberavi & S. P. Q. R. *in libertatem vindicans priſtinæ amplitudini & ſplendori reſtitui.* Arcum ibi Conſtantini quis ignorat? Demolitus ædem fuerat Diocletianus Chriſtianam. Reſtituit eam Conſtantinus, & templum in memoriam S. Crucis cœpit exſtruere, teſte Socrate I, 12. quod mater ipſius Helena perfecit, teſte Euſebio *de vita Conſt. M.* III, 46, unde 11.
illud dictum fuit ædes *Heleniana* in Concilio Romano, A. 433 celebrato, Cap. 17. Art. 4. Anno 320 Baſilica illa iam erat condita, teſte Pontificali Romano in *Vita Silveſtri*, & quidem in palatio Seſſoriano. Unde id palatium eo nomine fuerit inſignitum, ignoramus, licet Acro ad Horatii I, Sat. 8, eius loci, *Seſſorium* dicti, in Exquiliis ad portam maiorem, iam meminerit. De ſitu Seſſorii non idem omnes ſentiunt. Templum S. Crucis putant multi ex æde Veneris & Cupidinis a Conſtantino factum fuiſſe. Id ſane vero abſimile, nec prudentiæ Imperatoris conſentaneum, qui delubra nulla Romæ demolitus eſt, aut in nova inſtituta convertit. Suppli- 17.
cium crucis ſero ſuſtulit. Vetuit immolare dæmonibus hoſtias, delubris inviolatis, teſte Theodoreto V, 20. Iuxta Veneris ſtatuam, Helena, in monte Golgata, in Crucis rupe ſitam, ſtruxit ædem S. Crucis, teſte Hieronymo *Epiſt. 13.* Quidni iuxta Veneris templum, idque clauſum, tentaſſet idem Romæ? S. Crucis ædes hæ ſacræ dictæ ſunt *Heleniana* Seculo V, item *Baſilica Hieruſalem*, in *ordine Romano X*, edito per Mabillonium, *baſilica in palatio Soſoriano, baſilica Seſſoriani palatii,* 26.
in Suxurio, in Cenſorio, in Suſulio &c. Dicitur hodieque *baſilica Seſſoriana.* Ad formam crucis fuit illa exſtructa. Deſcripſit eam Auctor congruenter modulo, quo gaviſa fuit ad inſtaurationem usque, Benedicto XIV. eccleſiam ſuam gubernante, peractam, Capite IV. Quinto inquirit curatius, an illam Helena condiderit. Sexto, formam templi inſtaurati exponit. Septimo ſacellum S. Gregorii ſubterraneum ediſſerit. 63.
Octavo de Sacello S. Helenæ ſubterraneo tractationem inſtituit. Nono altarium lateralium meminit diligenter. Decimo 91.
de ædicula, in qua reliquiæ ſacræ, quotannis monſtrari ſolitæ,

 agit.

Digitized by Google

agit. Undecimo modum exponit, quo ſacramentum ſacroſanctum in baſilica conſervatur. Duodecimo de donis ac poſſeſſionibus baſilicæ antiquis loquitur. Sequenti
Pag. 99. res ei eſt cum baſilicæ inſtauratoribus. Decimo quarto exhibet ſeriem Cardinalium, quibus fuit titulus S. Crucis in Ieruſalem proprius. Horum nonnulli Pontificatum nacti ſunt, recenſiti Capite XV. Sequenti Capite diſſerit de reliquiis, in hac baſilica reconditis. Decimoſeptimo ediſſerit indulgentias, invi-
150. ſentibus hanc baſilicam propoſitas. Duodeviceſimo de ſtationibus, huic baſilicæ propriis, exponit. Undeviceſimo diſſerit de feſtis, ei peculiaribus. Viceſimo enarrat functiones, olim in hac baſilica peractas. Sequenti ad dignitatem eius exponendam progreditur Enarrat XXIIdo concilia,
170. inibi habita A. 433, 499, 502. Capite XXIII definit templum patriarchale, cui tributus fuit S. Crucis in Ieruſalem titulus Cardinalitius. Antiſtites templi S. Crucis enarrat Capite XXIV. Accedit ad monaſterii, quod baſilicæ eſt adiectum, rationes commemorandas, Capite XXV. Tandem antiſtites Capite XXVI percenſet. Monaſterium ordini Ci-
216. ſtercienſi eſt conſecratum. Primus ei Abbas præfectus fuit anno 1563, D. Gregorius Oſchaſan, ad annum usque 1569, ac denuo 1572. Inter ſucceſſores ipſius ſpectabiles fuerunt viri, rei literariæ amatores, amplificatores, immo Cardinalis D. Gioacchinus Belozzi.

DE RELIGIONE ANTIQVORUM UBIORUM DISſertatio Hiſtorico-Mythologica qua ex puriſſimis fontibus, monumentis, lapidibus Nummis, eorum ſacra, Dii, Deæ, ritus, Cerimoniæ, diducta paucis explicantur. Editio altera, auctior & emendatior, Auctore AUGUSTINO ALDENBRUCK, e Societate Ieſu.

Colo-

Digitized by Google

Coloniæ Aug. Agrippinenſium, anno a rep. Salute 1749, Superiorum permiſſu. Typis & ſumtibus Henrici Nœtheo, Typographi & Bibliopolæ Colonienſis.

Plag 13. & dimidia, in 4.

Conſtat hoc opus, præter prolegomena, ſex Capitibus. Illa docent, quid ſit religio, quidque eo pertineat, quæ gentis Ubiorum origo, num iidem a Gallis orti, quæ tandem ſint Ubiorum ſedes, nomen, caput civitatum. Horum primum agit de Diis Ubiorum, Tuitone, Rheno, Hercule Saxano, Hercule Macuſano & Deuſonienſi, Deoque Bacurdo: alterum de Deabus Tanfana, Velleda, Nehallennia, Hariaſa, Semela, ceteris; tertium de communibus Diis, Mercurio, Marte, reliquis; ſequens de Deabus communibus Iſide, Gabiis, Victoria, Fortuna, Geniis: penultimum de fano Martis & Ubiorum ara: poſtremum de ſepulcris aut in mortuos religione. Quibusdam Ubii videntur, ſub fictis numinibus Pag. 8.
coluiſſe naturam, vid. *Mourgues, plan Theologique* Tom. I. 9.
ſub Bacchi forma vinum, ſub ſolis ignem, ſub Deabus variis aquam, intellexiſſe, vel terram, ideoque φυσιολογίαν ſub μυθολογία latere. Sunt &, qui a Noemica religione deflexiſſe dicunt, & erroribus abreptos, in ἰδωλομανίαν lapſos, cum ceteris Germanis confinibus & Gallis Rheno disiunctis, id quod vero ſimilius *Aldenbrückio* videtur. Hic autem, 18.
prius quam cultum exponit, nomen indicans, ab *über*, *ower*, *uwer*, *uſer*, Germanorum vocabulis, derivat; ſedes Montenſium, Veſtanorum, Signenſium, vel quorum regio circum 19.
ſcribitur Rheno, Siga, Rura Montenſi, nominat; aliis fines ad Loganam usque verſus orientem, ad Luppiam, verſus ſeptentriones, extendentibus: Caput regionis vocat Mulheimium, aut veroſimilius Tuitium. Ad coloniam Agrippinam quod attinet, *Gelenius* Lib. I. de Col. Mag. ſynt. 3. 20.
lapidem antiquum deſignat, hunc urbis titulum præferentem:

M. MARIO. M. F.
STEL. TITIO. RVFINO
COS.
LEG. I. MINER. P. F.
CVR. COL. CLAVD. AVG.
AGRIPPINENSIVM
PROCOS. PROV. SICILIAE
CVR. AMITERNOR. PRAEF.
TR. PL. Q. PROV. MACEDON.
SE. VIR. TVRMAR. EQ. ROM.
TRIB. LATICI. LEGI. ADIVD. P. F. III. VIRO. STL.
LITIBVS. IVDIC.

Pag. 21. ſeq. *Tuitii* conditor, *Tuito*, *Tuiſto*, *Theuth*, a Gomero, poſtquam is cum parente Iapheto, reliquisque fratribus in Europam venerat, hinc ab univerſa gente, rex ſalutatus eſt, illique late a
23. Tanai usque ad Rhenum iura dedit. *Schottelius* liberius *Tuitonem* cum *Teutone*, & *Teutate* Celtarum, immo *Theuth* Ægyptiorum confundit. Tum, quatuor illis nominibus, unum modo cœli terræque rectorem intellectum eſſe, contendit, pie magis, iudice noſtro, quam veroſimiliter. *Voſſio* Teutates idem eſt cum Mercurio planeta, qui Germanis *Wodan* dictus fuerit. Præter Divitenſe munimentum, colebatur *Teuto* Teu-
24. toburgi, cet. Nominantur ab eodem perſonæ *Theutgaudus*, *Theodebaldus*, *Theudebertus*, *Theutſinda*, *Theuderix*, vel *Deutorix* Sicambrorum regulus, *Theutdericus* idem dialecto po-
36. ſteriore. Generis eiusdem exſtitiſſe putatur *Hercules Macuſanus*, quem & *Deuſonienſem* eſſe dictum exiſtimat, & vel a *Tuitienſi* quodam, vel alio regionum adiacentium incola, pro-
39. genitum, mox earum principem, denique Deum fuiſſe. Sed adhuc ignotior eſt Deus *Baeurdus*, quem duæ ſaltem inſcri-
40. ptiones indicant. Ut e cornu copiæ, quod alterius aræ parte altera, ſculptum viſitur, coniicit Auctor, ad impetrandam terræ fertilitatem, invocatum iſtum fuiſſe, credibile videtur.
41. *Tanfanæ* veroſimiliorem aliis notationem adferre putatur. *Lipſius*, *a Tan*, quod Britannis ignem notat, deducens. Hinc

Leſca-

Digitized by Google

Leſcaloperius Lib. II. de Nat. Deor. §. 67. *Tanfanam* veteribus Gallis ignem ait fuiſſe, qui Romanis *Veſta*, *Nehalenniam* oſtendunt inſcriptiones: DEAE. NEHALEE. ERIAT. TIVS. IVCVNDI. Pag. 47.
PRO. SE. ET. SVIS. V. S. L. M. & de qua *Turchius* in MSt. 48.
narrat, quatuor aris inſculptum: DEAE. NEHALLENNIAE. SVM. 50.
MATRONIS. PRIMANVS. V. S. L. M. Invocabant illam Deam præſertim, ad felices in mari curſus, navique propitias undas obtinendas. Id Neptunus cum tridente, mareque procellis æſtuans, ad vivum in lapidibus illius & aris expreſſa, deſignant, in primis autem ſequens inſcriptio: DEAE. NEHALENNIAE. OB. 51 ſeq.
MERCES. RECTE. CONVATAS. SECVND. SILVANVS. NEGO † TOR CRETARIVS. BRITANNICIANVS. V. S. L. M. Adhæc bellis eam ac prælis, ipſique pecori, præficiebant, animalia ſua, maxime damas, canes, tauros, cervos, cet. eius curæ tradentes. Præterea Deas Hariaſam, Semelem & illius ſorores, matronas *Ru-* 53. ſeq.
manehas vel *Romanehas*, matronas *Vacallinehas*, *Sulevias*, 55.
Sulvas aut *Sulſes* (quæ campis ac ſilvis præſiderent, hinc ma- 56.
tronas, præſides, dominas paſſim appellatas) *Suevas* aut *Suebas*, *Hamavehas* matronas, tanquam tres mulieres in lapide 57.
ſculptas ad menſam variis fructibus inſtructam ſedentes, matres paternas, matronas *Geſatenas*, matronas *Maviatinehas*, 58.
& matronas *Rummehas*, adlatis inſcriptionibus, Auctor memo- 59.
rat, quas vero Germanorum ſingulas Deas fuiſſe, nec partim vel alienas, vel modo ſanctas, admodum dubitamus. Prius & de Diis Deabusque communibus, obſervandum. Singulatim No- 74.
ſter de *Gabiabus* quatuor, de *Fatis* unam adducit inſcriptionem. Illæ dicatæ fuere IVNONIBVS GABIABVS, MATRONIS GABIABVS, cet. Fata cum *Parcis* easdem exſtitiſſe probatur, eas- 75.
que pariter *Gabias* eſſe dictas, aſſeritur. *Martis* Coloniæ fanum fuit, quo loco porta Martis (*die Mart-Porten*), ad Rhe- 84.
num ducens, hodieque reperitur. In hocce fano, hoſtibus detracta ſpolia, ſuſpendere ſolebant ac dedicare, more rituque, præter dubium, a Romanis tradito. Præterea memoratur Ubi- 86.
orum ara, quam *Lipſius* & eum ſecutus *Wernherus Teſchenmacher* vel Coloniæ, vel non procul inde fuiſſe putat; cum ſecundum *Tacitum* Vetera, vulgo *Santen* ad LX. lapidem ab eadem

Digitized by Google

eadem abſuerint. *Hermannus* comes *Nevenarius*, Godesbergam arae locum conſtituit, ad V. fere ſupra Bonnam lapidem: quod ſit veroſimilius, aram in edito loco conſpicuam ſteiſſe, more gentibus profanis uſitato, praecipue, cum in eodem monte ſtetiſſe fanum & aram Aeſculapii, conſtet e veteris lapidis
Pag. 87. inſcriptione. *Rau*, Profeſſor Marpurgenſis, libro ſingulari conatur evincere, Transrhenanis Ubiorum in ſedibus iſthanc aram exſtructam fuiſſe; cuius autem rationes confutare ſtudet Noſter, Germaniam Rheni partem cum *Iac. Campio*, *Turckio* in MSto, *Cluverio*, *Gelenio*, *Balthaſ. Blumio*, cuius libellus *de ara Ubiorum* 1743. prodiit, defendens & Bonnae conſtituens.
90. Sed nos, ab aris, ad ſepulcra progredimur. Cum animos maiores, corporeis vinculis ſolutos, ad feliciorem vitam avolare, vel in lunae ſphaeram transferri, vel per vulgatam Pythagoreorum μετεμψύχωσιν, in pecudes transmutari crederent: eorum cadaveribus non aurum & gazas, quibus Deos inferosque iudices placarent, adponebant, iam unguenta, neſcio quae, manibus defunctorum includebant, quibus, in altero mundo, ſuſcepta forte vulnera curare poſſent. Componebant eos lectulis, ad menſas, veluti perpetuas ad delicias, Eliſiis in campis, accumbentes: iuxta ponebant in Mauſolaeis vitra, lampades, urnas. Adſtabant & famuli, qui cibos offerrent, infunderent pocula
91. & ad manducandum invitarent. Praeter plures latinas inſcri-
98. ptiones ſepulcrales, quae nos non tangere videntur; iungitur &, medii quidem aevi, Germanica: HIR MATTHVLER MANGVOS BEWER VAN WELOG INDE WID VOM SIGI. *Gelenius* dicit, ab *Athan. Kirchero* dictum ſibi, *matuleren* idem eſſe, quod *violenter abripi*. Noſter igitur exponit: *hic violenter e vivis ſublatus eſt*, Manguoſus *aedificator Vilicenſis*, & *late circa ſigam regionis*. Optaremus alias eiusmodi, ſcriptoris ſatis accurati, patriarumque antiquitatum amantiſſimi, lucubrationes; paulo magis tamen ab exterarum admiſſione diſtinctas.

Digitized by Google

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Novembris Anno MDCCLIV.

ORIGINES GUELFICÆ, QUIBUS, QUÆ AB Henrici Magnanimi obitu gens potentiſſima fata habuit, & cum primis Henrici Leonis, Saxoniæ & Bavariæ Ducis, eiusque, tum liberorum omnium, tum præcipue quatuor filiorum, Henrici Palatini, Luderi, Ottonis IV Imperatoris, & Wilhelmi Luneburgici, vita & res præclare geſtæ, recenſentur. Opus ex Illuſtrium Virorum, Godefredi Guilielmi Leibnitii, Io. Georgii Eccardi, & Io. Danielis Gruberi, ſchedis manuſcriptis editum, curante CHRISTIANO LUDOVICO SCHEIDIO, ICto, Sereniſſimæ familiæ Guelficæ a ſcribenda hiſtoria.

Tomus III.

Hanoveræ, ſumtibus Orphanotrophæi Moringenſis, 1752, fol. Alph. 10. plag. 10. cum figg. æri inciſis.

Procedit Operis ſplendidiſſimi Liber VII, quo vita ac fata Henrici Leonis, ac eius liberorum, operoſe & ſolide exponuntur, ex auctoribus optimæ notæ, inſtrumentis item atque chartis maxima parte ineditis, nummis, ſigillis, aliisque monumentis ære expreſſis. Illuſtratur ſimul univerſa Germaniæ, & ſigillatim Conradi III, Friderici I, Henrici VI, Ottonis IV, Philippi, Friderici II, & Henrici VII, Imperatorum Regumque hiſtoria, immo Epiſcoporum, Du-

 cum,

eum, & Cœnobiorum eius ætatis res multæ deteguntur, familiæque Comitum & Nobilium ex diplomatibus illuſtrantur mirum in modum. Auguſtiſſimo & Potentiſſimo Regi Daniæ ac Norwegiæ, *Friderico V*, Editor Ill. Opus ſacravit, præſtantiſſimi argumenti præfationem præfixit eidem, annotetiones varias & diplomata adiecit paſſim. Mirandum ſane eſt, Leonis genus fuiſſe antiquum & potens, ac nihilominus ab obſcuriori Stauffiorum gente, in altum evolante quam celerrime, valde imminutum eſſe. Ineunte Seculo XI floruit in Suevia nobilis, Fridericus, filius Friderici *de Buren*. Prioris filius, æque Fridericus, caſtrum Stophen ſeu Hohenſtauffen condidit, qui habuit coniugem Hildegardam, ex qua procreavit Fridericum de Stophen, Henrici IV imperatoris generum, & A. 1080. Sueviæ Ducatu potitum, Ottonem Epiſcopum Argentoratenſem, Ludovicum Comitem Palatinum, Walterum, Conradum, & Adelheidam. Id ipſum comprobavit Ill. Scheidius ex Wibaldi *Codice epiſtolari* apud Martenæum in *Collect. Ampliſſ.* Tom. II, pag. 557, atque charta ad A. 1094. exhibita, apud Franc. Guillimannum *de Epiſc. Argentorat.* pag. 210. Definire non audet articulum temporis, Præf. p. 5. quo factiones, Gibellina & Guelfa, intra Italiam erupit. Imperante Friderico II, utraque iam late vagabatur. Ptolemæus, Lucenſis Epiſcopus, originem ad A. 1215 retulit. At factionum utriusque initia ſunt ex æmulatione Stauficæ & Guelficæ domus, adeoque ex adoleſcente Seculo XII repetenda. Id enim docuit Otto Friſingenſis *de geſtis Friderici* II, t. 2. Avunculus Conradi Salici, Regis Romanorum, erat Henricus V, Imperator. Henricus V eiusque maiores erant *Gibelingi*, orti quippe ex Wibelinga Francica, quæ haud procul Heidelberga erat ſita. Conradus Urſpergenſis ad A. 1124 de Henricis III, IV, V, Imperatoribus; *Iidem Principes de Wabilingen oriundi dicebantur*. Chronico Laurishamenſi teſte pag. 73. Conradus III dictus fuit *de Weibelingen*. Henricus IV iam ſenſit in ſe Welfi conſpirationem, cum Rudolfo Duce Suevorum initam, ac queſtus fuit, Welfum in eo fuiſſe, ut ipſi regnum adimeret. Anno igitur 1077. Henricus Imperator Welfum terris feudisque

que omnibus privavit. Annus iſte elucet ex Henrici IV. chartа, quam Auctor hoc loco primus in lucem produxit. Pag. 8.
Welfus alius, Comes, cum Conrado Iuniore & Erneſto Sueviæ Duce, adverſus Conradum II Imperatorem iam conſpiraverat, ideo ab hoc, ad tempus exilio deputatus, & Comitatu avito, *Tirolis* nempe, exutus. Prima hæc odii ſemina Welforum in Wibelingos. Quis fuerit Lotharii, Saxonum Ducis, poſtea Imperatoris, avus, definitu haud eſt facile. Appellarunt eum nonnulli viri eruditi Lotharium. Mater eius certe fuit *Hedwigis*, Formbacenſibus Comitibus progenita; avia autem *Ida* Querfurtenſis fuit Gebhardi filia, teſtibus Annaliſta Saxone ad A. 1106. & Chronographo Saxone ad A. 1009. Ill. Præfationis Auctor laudat ſententiam Cel. Gebhardii, qui Idam tribuit uxorem Ottoni, Comiti Palatino, Sueviæ Duci, licet ei haud accedat, ſed rem in medio relinquat, chartis denuo aliis, quæ paſſim latent, fortaſſis decidendam. 12.
Matrem Lothario fuiſſe Hedewigem, e Comitibus Vorenbach natam, oſtendit ex *Chronico Luneburgico* p. 1372. Tom. I Corporis Script. medii ævi *Eccardiani*, & Chronographia Conradi Halberſtadenſis, manuſcripto, in bibliotheca regia Hanoverana obvia, fortaſſis ex Henrici de Hervordia transſcripto. Gentis Formbacenſis efformatam dat genealogiam ſat longam. Conſentit, quantum ad Hedewigem Lotharii matrem attinet, codex *Traditionum cœnobii S. Mariæ Formbacenſis*. Accedit, quod Lotharius Imperator huic monaſterio A. 1136. litteras impertivit confirmationis, quibus prodit, id a parentibus ſuis fundatum eſſe, apud Hundium in *Metrop. Saliſb.* p. 121. Negat Ill. Editor, a Conrado III in Albertum Vrſum fuiſſe dignitatem Archiofficii Camerariatus translatum. Initia ſimultatis Fridericum Imp. inter & Henricum Leonem hæc probabiliſſime definit. Fridericus A. 1160. imperium, morte ſua vacaturum, deſtinavit Friderico, Sueviæ Duci, Conradi Regis filio, teſte Sigeberti Gemblacenſis Auctario Affligemenſi, & huic, forte extincto, ſubſtituit Henricum Leonem. Fridericus vero ille obiit 1166. Fridericus A. 1169. filium ſuum Henricum, adhuc puerum, Aquisgrani 16. 22.

curavit Regem declarari, & Henrico Leoni datum promiſſum fefellit. Inde contepuit amicitia inter Imperatorem & Henricum Leonem. Ex eo tempore Imperator odio ſuo in Leonem habenas remiſit privato. Fridericus Ducatibus privavit Henricum Leonem, cauſam interſerens, hunc eccleſiarum Dei & Nobilium Imperii libertatem oppreſſiſſe, poſſeſſiones eorum occupaſſe, iura imminuiſſe, noluiſſe accuſatum ab his Imperatori ſe offerre & cauſam ſuam dicere, immo maieſtatem imperatoriam læſiſſe. Crimina hæc erant efficta, prouti oſtenderunt Eccardus in hoc opere, & opuſculo eleganti D. Io. Georg. Scherzius, anteceſſor Argentoratenſis. Fridericus Imperator indulſit Wichmanno Archiepiſcopo, ut
25. hic Henrico Leoni raperet & adimeret caſtrum *Sumerſenburg* & *Iuterbueg*, cum annexis terris. Lucius III. A. 1184. hæc eccleſiæ Magdeburgenſi, ſi preces Wichmanni veritate niterentur, donavit. Caſtrum tamen Seburg Wichmannus ex hereditate
27. ſua ei applicuit. Ottonis Wittelsbachii, in quem Fridericus Ducatum Bavariæ contulit, fortitudo, & in Imperatorem merita recenſentur. Otto erat Imperatoris in aula *Enſifer*, & in caſtris *vexillifer*. Otto, Friſingenſis Epiſcopus, eum malevole deſcripſit, in *Præfatione* ad *Chronicon*, tradens ipſe, ſe *ex amaritudine animi ſui hoc* Chronicon *ſcripſiſſe*. Mirum eſt, Welfum, Henrici Leonis patruum, ad Ducatus translationem quieviſſe. Cur Henricus Leo Saxoniam potius, quam Bavariam, funeſta Imperatoris ſententia afflictus, tuendam duxe-
32. rit, Ill. Auctor rationes ponderis magni evolvit. Renuntiavit Otto IV. pro ſe ac ſuis A. 1208 Ducatui & heredia Bavariæ, in gratiam Ludovici, Ducis Bavariæ, qui erat gener Henrici Longi, ex Henrico Leone nati. Diploma exhibet Ill. Editor, præterea oſtendens, Conradum I, Burggravium Noribergenſem, Henrico Leoni fuiſſe adverſum. Addit Idem, firmiſſimis argumentis adductus, Henrico Magnanimo, ſocerum Lotharium tradidiſſe urbem Noribergam in beneficium, ac Conradum metuiſſe, ne poſteri Guelfici id caſtrum ſibi
34. vindicarent denuo. Noribergæ prima mentio fit apud Lambertum Schafnaburgenſem ad A. 1072. Henricus IV ibi 1073.

ali-

Digitized by Google

aliquot diebus ſubſtitit, eodem teſte. Legati Pontificis ibi occurrerunt Imperatori 1074. Idem A. 1097. Ratisbonæ & circa caſtrum Nurenberg omnem æſtatem transegit, teſte Bertoldo Conſtantienſi. Henricus V, in patrem inſurgens, poſt menſium duorum obſidionem *caſtellum Nurnberg* occupavit, eodemque, e Polonia 1110 redux, venit. Unde dilucet, Noribergam fuiſſe ditionis Imperatoriæ, ideoque Lotharium Imperatorem id a Friderico & Conrado Ducibus, qui id occuparant caſtrum, repopoſciſſe, A. 1126 obſediſſe, 1127 Henrico genero in feudum dediſſe, ac 1130 occupaſſe. Ex quo obierat Lotharius, Henricus Magnanimus occupavit caſtrum Noribergenſe, & ibi inſignia imperii cuſtodivit. Conradus III vero Henricum & caſtrum obſedit, ac in ſuam ditionem redegit. Virtutes ſummas & pietatem Henrici Leonis, Ill. Editor meritiſſimis proſequitur laudibus. Monumenta beneficentiæ eius prædicant domus votivæ, Riddageshuſa, Lammeſpringa, Lucca, Schinna. Comitatum Aslenſem, Ottone Comite exſtincto, ceſſaſſe, & hereditaria eius bona Epiſcopatui Hildeneshemenſi A. 1185. fuiſſe ab Adelheida, uxore Adolfi Comitis Schowenburgici, filia Ottonis, in publico conventu tradita, exceptis 18 manſis ac duobus molendinis, ad Oedelem ſitis, & monaſterio Luccenſi donatis, intelligitur ex diplomatibus tribus, quorum editionem Ill. Editori debemus. Idem originem cœnobii Schinne, intra Comitatum Hoia quondam ſiti, ad A. 1148. ex litteris fundationis primus oſtendit. Condidit Henricus Leo tres Epiſcopatus, Raceburgenſem, Swerinenſem, & Aldenburgenſem ſeu Lubecenſem. Chartas, ad eorum illuſtrandas origines, attulit ac examinavit Noſter, opera laudanda. Divortia fuiſſe uxorum facta ad alicuius de coniugum conſanguinitate, coniugii vinculum impediente, iusiurandum, maxime temerarium, exemplis comprobat, & ipſo Henrici Leonis divortio, quod ad oblatum Imperatoris tale insiurandum uſu venit cum Clementia Zeringia, evincit. Prohibitio matrimoniorum demum A. 1115. in Concilio Lateranenſi, ad conſanguinitatis gradum fuit adſtrictum. Nova ratione oſtendit, validisque conficit argu-

Pag. 39.
50.

Digitized by Google

mentis, Friderici I Imperatoris uxorem, Adelam, haud fuiſſe
Henrici Nigri ex filia, Diepoldo Marchioni Vohburgenſi nu-
Pag. 52. pta, neptem. Operæ pretium fuerit, genealogiam Stauficam
repetere. En illam:

N. N.

Fridericus	Berta
Fridericus de Buren	Bezelinus de Vilingen
Fridericus conditor arcis Stophen, Dux Sueviæ	Bertolphus cum barba
Fridericus Dux Sueviæ	Lutgardis, uxor Diepoldi, Marchionis Vohburgenſis
Fridericus I Imperator —	Adela, Adelheis, uxor Friderici Imperat.

Videas, lector, quæſo, & inſpicias, ſi dubites, *codicem epiſtola-
rem* Wibaldi, celeberrimi & Stabulenſis & Corbeienſis Abba-
tis, qui in Friderici Imperatoris aula vixit, & eius gratia mul-
54. tum valuit, editum a Marteno & Durando in *Collect. ampliſſ.*
Tom. II, pag. 557. Memoratu dignum ſane eſt, *Clementiam*
illam *Zeringiam*, ab Henrico Leone dimiſſam, nupſiſſe ite-
rum Humberto III, Comiti Moriennæ, qui Dux Sabaudiæ erat
ſecundus: ac ex eo filiam ſuſcepiſſe Adelam, quæ Ioanni ſi-
ne Terra, poſtea Regi Angliæ, deſponſata, ante nuptias deceſſit.
Clementiæ pater erat Conradus Dux Zæringenſis. Conradi
frater erat Bertoldus, Dux Zæringenſis. Bertoldi uxor So-
phia, erat Henrici Nigri, qui Henrici Leonis erat avus, filia. Hen-
rici Leonis Ducatus Saxoniæ fuit hereditarius, ideoque filius
eius natu maximus, Henricus, patre defuncto, ſe *Ducem* appel-
lavit in ipſis comitiis, ac ab Imperatoribus in diplomatis ita di-
ctus fuit. Ad A. 1195. vocatus fuit in comitiis Gailenhuſanis
Henricus Dux de Brunſuic, & frequentiſſime alias *Dux Saxo-
niæ*, ad vitæ finem. Poſtea etiam Duces Brunſuicenſes appellati
fue-

Digitized by Google

fuerunt *Duces Saxoniæ.* Viro Cel. Io, Gottlob Hornio, non- Pag. 56.
nihil in aurem inſtillatur, gravius iudicium ferenti in Henricum Ducem Saxoniæ, ac Comitem Rheni Palatinum. Obiectiones, veluti tela prævila, ſolide removet Cel. Editor. Id haud omittendum, Comites in Saxonia demum ortos fuiſſe *immediatos*, poſtquam Fridericus Imperator ex *Vaſallis* Du- 58.
cis Henrici Leonis fecit ſuos, ſeu imperii vaſallos. Henricus quidem Longus ad priſtina clientelæ vincula Comites vicinos reducere laboravit, teſte Arnoldo Lubecenſi *III, 1. n. 5.* ſed fruſtra. Ad matrimonium filiæ Henrici Leonis, Mathildæ, cum Ganfrido, Comite Perticenſi, Gallo, contractum, egregie Vir Illuſtris commentatur. Provinciam Ditmarſicam Hen- 62.
ricum Longum ex patrimonio patris reportaſſe, donatione ex Stadenſi denuo intelligitur. De Irmingarde & Agneſa, Henrici Leonis filiabus, copioſe diſſeruit Ill. Auctor. Addidit delicias de Ottonis Strenui coniugio, cum Mathilde Bavarica inito, easque hiſtoriam Bavariæ & Brunſuicenſium Ducum mirifice illuſtrantes. Ediſſeruit argumenta, quibus inducimur ad arbitrandum, Conradinum, ultimum gentis Stauficæ, ad Agneſæ Palatinæ poſteros terras ſuas ac heredia transmiſiſſe. Agneſa ea erat Henrici Longi filia, Ottoni Duci Bavariæ nu- 78.
pta. Petrus de Pretio, cuius *narrationem* Schminckius Cl. edidit, refert, Conradinum inſtituiſſe heredem Margaretam Miſnicam, amitam ſuam. At ex tabulario Electorali Monachienſi evulgavit duo diplomata Ill. Editor, ad A. 1263 & 1266. data a Conrado Sueviæ Duce ac Rege Hieroſolymorum & Siciliæ, e quibus intelligitur, Conradini matrem fuiſſe Ottonis Illuſtris filiam: & quæ ſunt indicio, in Ludovicum Ducem Bavariæ, Conradum ſeu Conradinum omnia ſua bona, per donationem mortis cauſa transtuliſſe, ac poſtea 81.
huic, ſi forte Ludovicus decederet improlis, adiunxiſſe fratrem Ludovici, Henricum. Acute deinceps perſcrutatur Vir laudibus noſtris maior, cur Dux Bavariæ ſeſe haud commoverit, Conradino obtruncato, ad Italica Stauffiorum regna & dominia occupanda, contentus confirmatorio Rudolfi Habspurgici diplomate, quo ad A. 1273. loca donationis intra Germaniam

niam ſita recenſentur. Dapiferatum eccleſiæ Bambergenſis habebant Duces Bavariæ, ideoque ex beneficio advocatiam in Herſpruk, Vilſeke, Aurbach, cum caſtro Hohenſtein. Henrico Leone proſcripto, Fridericus Imperator Dapiferatum hunc uſurpavit, ac domui ſuæ intulit. Conradino interemto, Dapiferatus ad Duces Bavariæ rediit. Nominatim Berchtoldus, Epiſcopus Bambergenſis 1269, 13. Kal. Iul. cum Ludovico, Comiti Palatino Rheni, Duci Bavariæ, eiusque ſucceſſoribus contulit. Diploma Berchtoldi emendate edidit Noſter. Otto IV, id enim nobis haud eſt prætermittendum, quamprimum Romæ corona imperatoria fuit inſignitus, precibus Leonis Regis Armeniæ locum dedit, qui ſuum ex filio nepotem Rupinum, voluit ab Imperatore Regem creari. Miſit in Armeniam Otto Willebrandum, Canonicum maioris eccleſiæ Hildeneshemenſis, qui, peragraturus terram ſacram, Palæſtinam poſtea, Rupinum in Armenia Regem, impoſita corona, declaravit A. 1211. & novo parique vinculo cum Romano Imperio devinxit. Deſcripſit iter ſuum Willebrandus, poſthæc Epiſcopus Paderbornenſis, & Archiepiſcopus Traiectenſis ad
Pag. 84. Rhenum. Deſcriptionem publicavit Leo Allatius in *Symmictis* Coloniæ 1653, 8. Editor tandem in Daniam grato animo retroſpicit, ac matrimonia, quibus Daniæ Reges cum Ducum Brunſuico-Luneburgicorum filiabus, vel Duces cum Regum illorum filiabus, coniuncti fuerunt, exponit. Varii in hanc materiam inſederunt, per Auctorum incuriam, errores. Hos notat, profligat, & veritate ſubſtituta permutat *Ill.* Editor. Ut paucis ſententiam eius explicemus, rei dignitas poſtulat. Principatum obtinet Gertrudis, Henrici Leonis filia, ex priori uxore Clementia Zæringenſi, nupta Waldemaro I. filio Canuti 1169, vidua Friderici, Ducis Sueviæ. Waldemaro II, Canuti qui erat frater, Henrici Palatini ad Rhenum filia deſtinata fuit nuptui A. 1202, & Henrici huius frater Wilhelmus, Helenam, ſororem Canuti, 1202. uxorem duxit. Errant, qui Gertrudem vocant Ingeburgam vel Rixam. Errant, qui VValdemaro II uxorem tribuunt Mariam, Ottonis
86. IV Imperatoris filiam. Otto enim fuit prorſus improlis. Errant,

rant, qui Regi Danorum, Erico ſancto, ſeu *Plougpenning*, tribuunt Mechtildem, Alberti Ducis Brunſvicenſis filiam. Ericus enim ille dudum obierat, cum Mechtildis naſceretur. Alberto Duci Regem Chriſtophorum A. 1253 oppignoraſſe duas regiones ſuas, Samſo & Ondethagæ, atque Inſulæ Alſiæ poſſeſſionem tantiſper tradidiſſe etiam iam antea, nunc demum ex diplomate Regis Chriſtophori diſcimus. Vendiderunt poſthæc Duces Brunſvicenſes illa bona Gerhardo Holſatiæ Comiti, nacto confirmationem A. 1300 a Rege Erico. Ericus Rex Luneburgi fuit A. 1278, iniitque cum Alberto Duce compacta, ac inter ea illud de mutuis tandem nuptiis filiorum & filiarum invicem. At liberi utriusque tunc tenerioris erant ætatis. Alberto Duce A. 1279. mortuo, matrimoniorum illorum ſpes omnis evanuit. Hæc ad Præfationem. Longi in ea evolvenda fuimus propterea, quod nova ibi exhibentur monumenta, quorum memoriam conſervare noſtrum eſt. *Tomus III* Originum Guelficarum, complectitur Operis *Librum VII*, expoſitione hiſtorica æque ac monumentis diplomaticis conſtantem. In æs inciſa hic apparent ſigilla Henrici Leonis, & alia; Leo aheneus a Leone Brunſuici conſtitutus; epitaphia Henrici Ducis & Ottonis San-Blaſiana; lipſana ſacra S. Blaſii Brunſvicenſia; ſtatua Henrici Leonis & Mathildis uxoris, in curia S. Auctoris obvia Brunſvici; Epitaphium Elgeri & Lutrudis Ilefeldenſe; patina aurea *Monſtrantiæ*, ex argento deauratæ, incluſa, ex lipſanis Sanblaſianis; monimentum ſepulcrale Henrici Leonis atque Mathildis; pictura Sanblaſiana Henricum Leonem referens; ac numi tum ſolidi, tum bracteati, iuſſu Henrici Leonis cuſi. In omnibus Leonis numis viſitur *leo;* & in averſa, aut porta turrita, aut propugnaculum muris cinctum. Præter alia hic in æs inciſa, exhibentur ſigilla Henrici, Ducis Saxoniæ, & Comitis Palatini ad Rhenum, ex Leone procreati, nec non ectypa numorum, ad hunc referendorum, ſi Eccardi iudicio ſtandum eſt. Pag. 88.

Novimus vero, poſthæc Eccardum expoſitiones, quæ hic leguntur, haud unas admodum mutaſſe, & ad ædem S. Simonis & Judæ Goslarienſem traxiſſe. Ipſe Ill. Scheidius, hanc Ec-

 car-

eardiani ingenii verſatilem indolem notavit p. 234. Monimentum ſepulcrale Agnetis Landsbergicæ, quæ fuit altera Henrici Palatini uxor, Winhuſanum, viſu dignum, habes hic æque æri inciſum. Statua Ottonis IV & Mariæ uxoris, quæ Brunſvici ad S. Auctoris curiæ extima ſpectatur, æque hic in imagine exhibetur. Accedunt ſigilla utriusque, & numi Ottoniani. Wilhelmi fratris ſtatua, eique nuptæ Helenæ, nec non tria Wilhelmi ſigilla, numi eius nulli, ære expreſſa ſpectatorem afficiunt ſatis. Diplomata adiiciuntur 316, magnam partem antehac inedita. Decerpemus nonnihil ex hi-
Pag. 9. ſtoria ipſa. Henricus Leo A. 1129. natus fuit, anno 1136. intra Pentecoſten baptizatus, ac A. 1139. patre orbatus. Saxones puero conſervarunt Ducatum. Hoſtes Sueviæ ac Bavariæ VVelfus conſanguineus propulſavit. Adolfo, Comiti Holſatiæ, iam tum in Lubecam & Holſatiam iura erant haud modica. Imperator A. 1141 Henrico, Marchioni Auſtriaco, Ducatum Bavariæ tradidit. Interfectus fuit A. 1144.
13. Rudolfus, Comes Stadenſis. Inde inter Ducem Leonem & Alberonem, Archiepiſcopum Bremenſem, de Comitatus Stadenſis poſſeſſione lis exarſit. Occupavit eum Leo, & ad poſteros transmiſit. Leo non dimiſit animum recuperandæ Bavariæ. Clementia Zæringia, Leoni, dotis loco attulit *caſtrum*
17. *Baden*, Rheno adiacens, A. 1157. Ditmarſi, homines inquieti, Comitatui Stadenſi ſuberant, & Leoni. Interemerant Comitem Rudolfum. Igitur A. 1148 Leo adverſus rebelles profectus, fuit victor. Epiſcopi, Aldenburgicus, Swerinenſis, ac Raceburgenſis, a Leonis ditione pependerunt, exceptis occupationibus eccleſiaſticis. A Conrado III, Ducatum Bavariæ repopoſcit Leo, Wibaldo Abbati adulatus, cuius opera Conradus regebatur & flectebatur. De Comitatu Wincenburgico vacuefacto concertarunt A. 1152. Leo & Albertus Marchio. In comitiis Wirceburgicis A. 1154. Leoni adiudicatus fuit Comitatus Winceburgicus, additis plurium per Saxoniam eccleſiarum advocatiis. *Caſtrum Winceburg*, nihil præterea, fuerat feudum Epiſcopi Hildeneshemenſis. Terra adiecta
25. erat Comitis, nunc vero Ducis. Non vacat repetere *lites*
Leo-

Leonis cum Adolpho, Holſatorum Comite, ac Hartwico, Archiepiſcopo Bremenſi. Contra hunc obtinuit Wormatiæ in comitiis 1153 inſigne privilegium, quo inveſtitura trium Epiſcoporum, quos antea memoravimus, ei confirmata fuit. A. 1154 Leo recepit Bavariæ Ducatum; Henricus vero Marchio, Pag. 29.
Ducatum Auſtriæ, A. 1154. in Goslariæ comitiis. Tum vero Fridericus Rex cum Henrico Leone in Italiam properavit. Redux, Archiepiſcopum Bremenſem & Epiſcopum Halberſtadenſem multavit iuſſu Friderici, quod promiſſum comitandi Regem in Italiam violaverant. A. 1157 *Utina* intra 41.
Holſatiam, in uſum Epiſcopi Aldenburgenſis conſtructa, a Geroldo Epiſcopo, Leonis mandato. Henricus Leo id enixe egit, ut omni ſilva Hercinia metallifera potiretur; ideo caſtrum Baden, & alia bona Suevica, cum Imperatoris Scartfelda, Herzberga, & *curte* regia Pœlde, permutavit 1157. ac a Fride- 43.
rico Comitatum Utonis, & *foreſtum* in Hercinia, prædiumque Eimbeccenſe accepit. Uto ille fuit Comes in Lisga, Conra- 46.
do II. Regi ætate ſuppar, & vel nepos vel filius Utonis illius Comitis in montanis Harz, quem, A. 949. Continuator Regionis, e vita deceſſiſſe tradit. Eccardus eum fruſtra inter Comites quæſierat Northeimenſes, quorum genealogiam ſimul dederat. Videtur tamen p. 49 ei, præter meritum, a B. Grubero gravis memoriæ lapſus fuiſſe tributus. Monachium Bavariæ, e villa ſurrexit, auſpiciis Henrici Leonis, in urbem. Cardinalis Rolandus, in Germaniam legatus, multa in Fridericum I. Imperatorem effutierat. Cum ipſe Rolandus fieret Papa 51.
Alexander III,Cardinales quidam oppoſuerunt ei Victorem IV. Hunc Imperator tueri cœpit. Exinde malorum lerna. Alexandro III Henricus Leo poſt annum 1166. factus fuit amicior, eiusque partes ad exemplum Welfi Ducis ſequi cœpit. Hæc erat origo odii Friderici I. in Henricum Leonem, odii, quod poſtea extingui non potuit. De Hannovera ad Henricum Leonem, Conrado II Comite Rodio exſtincto, devoluta, & ab Ottone Puero atque Ottone Strenuo vindicata, leguntur in annotationibus argumenta, admodum memoratu digna, ab Ill. Grupenio copioſius, in *Antiquitatibus Hanoveranis*, evoluta.

Pag. 54. Genealogiam Comitum *de Rode* Eccardianam omittimus,
ſiquidem eam paſſim emendandam & ſupplendam eſſe, alii
56. monuerunt. Inſulam Gothiam circa A. 1157. Danis fuiſſe
ſubiectam, non Suecis, ſolide contra Eccardum monuit Ill.
Gruberus. Gravior tamen correctio eſt, quæ monitionem
hanc proxime præcedit: *Huiusmodi unius eiusdemque rei di-
verſa narratio, uti lectorem dubium relinquit & incertum, ita
auctori ſuo ſemper eſt dedecori.* Omittimus plures Gruberi
65. refutationes, indolis æqualis. Apud Helmoldum II, 7. legen-
dum eſſe, pro *Otto Marchio de Camburg*, utique *Otto Marchio
de Brandemburg*, Grubero facile credimus. Raynaldi, Ar-
chiepiſcopi Colonienſis, & Hartwici Bremenſis antiſtitis, in
Leonem acerbitates omittere haud licet. Ille A. 1167. menſe
Auguſto periit intra Italiam, peſte; hic vero multas ab A.
1165. in Leonem machinatus eſt difficultates, & contentiones
Sociorum. Redux Leo ex Palæſtina A. 1173, templo S. Bla-
ſii Brunſvici ornando reliquiis ſacris, inde deportatis, ani-
mum adiecit. Hæ in æs inciſæ, & oratione limpida deſcri-
80. ptæ, oculos animumque paſcunt. Fridericus Imperator A.
1177. Henrico Leoni, quem in Italiam revocabat, inſidias vide-
86. tur ſtructurus fuiſſe, ut huius terras in ſe transferret. Recu-
ſavit Leo venire, offerens imperatori nummos & exercitum.
Quamdiu Leo maſculis heredibus carebat, Imperatorem ex-
pertus eſt amicum, herès eius futurus per matrem Iuditham.
At cum Leoni contigiſſent filii heredes, Fridericus eum
evertere ſtatuit. Noluit præterea Leo Fridericum iuvare ad-
verſus Alexandrum III, ſchiſmatis pertæſus. Reconciliatæ
tandem pacis gratiam iniit Fridericus Imperator cum hoc
Alexandro, Venetiis 1177, &, ita quietem nactus, odia in Leo-
90. nem aperuit, antea Italice ſuppreſſa. Ulricus, Epiſcopus
Halberſtadenſis, in Leonem primus inſurrexit, Slavis doman-
dis intentum. Philippus Colonienſis in VVeſtphaliam irruit.
Queritur Dux de inſultibus A. 1178 Spiræ, apud Imperatorem.
Vocavit eum Fridericus Wormatiam, ut inimicis eorumque
querelis Leo reſponderet. Acque arceſſitus Magdeburgum,
iterum non comparuit, prævidens inſidias. Dynaſtarum
Som-

Digitized by Google

Sommerſeburgenſium genealogiam prȩterimus. Obſcurum eſt, quo iure Leo popoſcerit dynaſtiam Sommerſeburgicam. Adelheidis Abbatiſſa, Alberti, ultimi dynaſtæ ſoror, dynaſtiam vendidit Archiepiſcopo Wichmanno. Pag. 99.
Leo caſtrum Sommerſeburg funditus diruit, tradiditque Echardo, dynaſtæ Warbergenſi. Comitiis Wirceburgenſibus A. 1179. iunxit Imperator ſententiam in Henricum feralem, eamque confirmavit A. 1180. ſolenni Gelnhuſano diplomate. Ita *Ducatum Bavariæ & Weſtfaliæ* abrogavit Leoni 105.
iniuſtiſſime, nec non feuda imperii univerſa abiudicavit iniqua ſententia. Id oſtendere conatus fuit Eccardus. Oſtfaliæ Ducatus Henrico tamen haud fuit ademtus. Henricus copias immiſit interea in Weſtfaliam, rebelles ibi Comites puniturus; ipſe Goslariam, Northuſam, & Thuringiam invaſit. Id Leoni funeſtum, quod Caſimirus Princeps Pomeranorum A. 1180 obiit, ac ſtatim Slavi a Leone defecerunt. Leo Regis Daniæ Waldemari opem fruſtra petiit. Venit in Saxoniam exercitus Imperatoris. Numero & vi, non conſiliis & iure, aiunt, Leonem in anguſtias deiectum. *Lawenburgum* Arnoldi II, 31, quod Cæſar expugnavit, poſt caſtrum Herzberg & Blankenburg expugnatum, Eccardus convertit in Stauffenburgum. Nulli dubitamus, memorari caſtrum Lauenburg, a Quedlinburgo haud admodum olim diſſitum, ſed pridem everſum. Genus primorum Comitum Hoſteinenſium, Eccardus 110.
expoſuit p. 137. Edelgeri vero I, Ileſeldenſis, filius, Edelgerus II, primus fuit Comitum Hoſteinenſium. Henrici Longi cognationem cum Papa Cæleſtino, huc usque nemo curate evolvit. Ad eam provocavit Papa, viſo Henrico in comitatu Henrici VI Imperatoris, Romæ coronati. Philippi Au- 138.
guſti, Galliarum Regis, coniugem priorem, Danicam fuiſſe, non Blotildam Hovedeni, ſed Ingelburgem, a. 1193. ductam, recte monetur ad Eccardum. Philippus petiit Agnetem Palatinam in uxorem alteram, illa repudiata. At Henrico Lon- 148.
go ea obtigit. Quæri poteſt, an Henricus Leo a. 1195. obierit? Expendit argumenta ſingula in utramque partem Grubertus, ac tandem, Leonem anno ætatis 66. deceſſiſſe, natum

Pag. 156. 1129. Teſtamentum Henrici Leonis, quo patrimonium dici-
175. tur inter filios diviſiſſe, ſuſpectum eſt omnino. Tertiam Henrici Leonis filiam, Alienoram, nondum inniti firmis argumen-
178. tis, facile, quæ Eccardus de ea habet, produnt. Niclotum, regulum Obotritorum, fuiſſe fratrem Pribislai I, Polaborum reguli, merito in dubium revocatur. In Alberici Chronico *edit. Leibnit.* p. 350 pro *Reneke de Brunſuick*, legendum eſt *Heneke de Brunſuick*, & pro *Illam* ibi legendum eſt *Idam.*
181. Hæc Ida fuit filia Comitis de Longuy, de Homburg & de Caſtris, quam Henricus Leo habuit concubinam, ex qua genuit Mathildem, Borewino Principi Slavorum, unde Duces Meklenburgici effloruerunt, nuptam. Idæ, quæ Henrici Leonis fuit amica, genus, hoc loco ad liquidum omnino fuit deductum. Henricus Longus circa a. 1173. natus ſit oportet. Deeſt hiſtoricis adhuc luculentum eius rei teſtimonium.
194. Henrico Palatino, Leonis filio, fuiſſe hereditaria bona intra Italiam, documentis conſtat indubitatis. Iis conſuluit redux e Palæſtina Henricus benignis diplomatibus. Uno eorum ad a. 1189. inſtrumento, appellatur Henricus *Dux, fi-*
205. *lius quondam Henrici Ducis de Sanſonia.* Anno 1204. a fratre Ottone IV ad Philippum Regem defecit, nactus inde Goslariæ advocatiam. Innocentius III. id ægre tulit. Igitur ſtuduit Dux Henricus, Ottonem IV cum Philippo Rege, licet fruſtra, reconciliare. Philippo 1208 occiſo, fratri
210. adhæſit. In Angliam abiit anno 1209. adulto. Agnetam, uxorem alteram Henrici Longi, patri genuino Conrado, Marchioni Landsbergico, feliciter reſtituit Gruberus. Idem p. 43. ſeq. initia Marchionatus Badenſis ſolide evolvit, iudicio Eccardum utique ſupergreſſus. Proſcribit hic ſolide pro-
218. ſcriptionem, quæ fingitur ad a. 1215. a Friderico II. Ratisbonæ in Henricum Longum emanaſſe. Iam a. 1214 gener Henrici, Otto, Ludovici Bavariæ Ducis filius, patrimonium Agneſæ
225. uxoris, Palatinatum, poſſidere cœpit. III. Gruberus oſtendit optime, Henricum Longum, ad vitæ finem vicariam Imperatoris in Saxonia tenuiſſe poteſtatem, cum Ducatu. Ut Eccardus, nata occaſione, Phil. Iul. Rethmeieri Chronicon caſtigavit, ita

Eccar-

Digitized by Google

Eccardum Ill. Gruberus paſſim confutat. *Cadimus, inque vicem plagis contundimur ipſi!* Qui Germaniæ hiſtoriam avent in numerato habere, eis hic largus apponitur apparatus. Angliæ, Daniæ, Galliæ, Italiæ, Græciæ & Palæſtinæ, immo ipſius Armeniæ res, paſſim nobis hic ob oculos ponuntur. Applaudimus igitur Ill. Scheidii laboribus, quibus hunc theſaurum, vel potius eius, ipſi conceſſam, editionem, orbis eruditus ac politicus debet, ad omnem famæ perpetuitatem valituram. Quali autem animo in Eccardum fuerit Gruberus, vel ex hoc indicio p. 84. conſtat, ubi ſic iudicavit: *Pudet me Domini Eccardi, qui ne leviter quidem ſe ſcientia locorum Germaniæ tinctum, toties prodit.* Aiunt, graviores paſſim a Grubero in Eccardum fuiſſe obelos coniectos, quos, benigno & æquo animo in manes Eccardi, eliminaverit Ill. Scheidius. Niſi Eccardi in labores incidiſſet Gruberus, parcius ipſe ad perſpicaciam perveniſſet. Colimus merito merita & memoriam Quatuorvirorum, Leibnitii, Eccardi, Gruberi, ac in primis Scheidii, qui ad labores hiſtoricos feliciter profligandos, favente Minerva, factus eſt.

CENTIFOLIUM CAMALDULENSE, SIVE NOTItia Scriptorum Camaldulenſium, quam, ceu prodromum, exceptura ſit bibliotheca Patrum Camaldulenſium; ſeu operum ad hiſtoriam, diſciplinam, & aſceſin ſac. ord. Camald. attinentium, collectio, Tomis VI comprehenſa. Cuius bibliothecæ, ſeu collectionis accurandæ ad calcem prævius exhibetur conſpectus. Auctore P. MAGNOALDO ZIEGELBAUR, ordinis S. Benedicti, Societatis literariæ incognitorum in terris Auſtriacis Secretarii.

Venetiis, ex typographia Io. Baptiſtæ Albrizzi, Hieronymi filii, 1750. in fol.

Alph. 1.

Cuius

Cuius præmaturam mortem dolendi graviſſimas habet cauſas reſp. litteraria, Cl. Auctor, laudabile ſuſcepit conſilium, celeberrima monachorum Camaldulenſium, eruditionis gloria & ingenii monimentis, quæ reliquerunt, illuſtrium, nomina, poſterorum memoriæ diligenter commendandi. Cum enim inter omnes convenit, quanta emolumenta ſimiles libri rei litterariæ attulerint, eo magis de centifolio hoc multa præclara exſpectanda ſunt, quo rariores ſunt, de Camaldulenſium in litteras meritis, commentarii. Quamvis ſuperiori ſeculo *Petrus Cannetus*, Abbas, in congerenda Camaldulenſium Bibliotheca, multum temporis conſumſerit; latent tamen ea, quæ conſcripſit, in Bibliothecis manu exarata, usque dum fidem liberent doctiſſimi monachi Murenſes, quam dederunt, interprete viro celeberrimo *Angelo Calogiera* in epiſtola ad *Ziegelbaurium* menſ. Febr. 1747 ſcripta, fore, ut eorum opera opus illud emendatum & abſolutum prodeat. Equidem fateri haud piget, Camaldulenſes, ſi eos cum aliis Benedictinorum familiis contuleris, admodum parum in componendis libris laboraſſe, adeo ut ſcriptorum, eius ordinis exiguus ſit numerus. Neque id, quantum iudicamus, mirum eſt, ſi cogites, hoc eſſe ordinis illius inſtitutum, ut cum ab omni ſocietate remoti, in locis deſertis vitam degunt, ac meditationi aliisque exercitiis ſacris operam dant, omnis fere denegetur iis facultas, in litteras incumbendi. Certum eſt, muſas aliorum conſortio delectari, ſeque raro ab humana ſocietate pati disiungi. Quid, quæſo, ab eremitis licet ſperare, quibus ne opificum quidem opera, ad comparanda ea, quæ ad victum cultumque corporis ſunt neceſſaria, uti datum fuit. Nihilominus, non prorſus abhorrere Camaldulenſes a ſuaviſſimis litterariis negotiis, abunde comprobat, quod nuntiamus, *centifolium*, in quo conſcribendo eum tenuit Cl. Auctor tractandi ordinem, ut, ſervato litterarum, quæ cognominum primæ ſunt, ordine, de mortuis æque ac iis, qui adhuc in vivis ſunt, diſſerat, ac potiſſimum ſcripta ab illis exarata, ſedulo enumeret. Noſtri inſtituti ratio imponit nobis neceſſitatem, ſingu-

ſingulos nominandi, de quibus commentatus eſt. Memorat igitur *Abundium Collinam, Aloyſium Maſſaeum, Ambroſium Traverſarium, Andr. Vallemannum, Angelum de Anna, Angelum Calogiera, Angelum Gabrielium, Anſelmum Coſtadonium, Anton. Franciſc. Caramellum, Antonium Parmenſem, Arcangelum Haſtivillium, Arcangelum Spinam, Auguſtinum Romanum Fiori, Auguſtinum Fortunium, Aurelium Antonellum, Barthol. Fabragroſſum, Baſilium Viennenſem, Baſilium Balvenſem, Benedictum Puccium, Benedictum Buſſium, Benedictum Locatellum, Bernardinum Gadolum, Bonaventuram Fauenſem, Bonifacium Collinam, Cyprianum Artuſinum, Clementem Orioli, Demetrium Scaranum, Euſebium Hiſpanum, Euſebium Periolum, Ferdinandum Romualdum Guiccioli, Franciſcum Hiſpanum, Fulgentium Thomaſelli, Germanum Bottam, Germanum de Vecchiis, Gherardum II.* ſcriptorem Seculi XIII, *Gregorium IX.* Pontificem Romanum, quem Camaldulenſi ordini adſcriptum fuiſſe, alii affirmant, alii vero negant; *Gregorium Farulſum; Guidonem Aretinum, Guidonem Grandum*, inſignem ac celebrem geometram; *Guitmundum*, ſive *Guimundum*, Seculo XI. florentem; *Hieronymum Pragenſem*, quem cave eundem credas cum amico Huſſi; *Hieronymum Bardium, Hyac. Mariambrocetti, Hippolytum Ballarinium, Iacobum Brixianum, Iacobum a Certaldo, Innocentium Mattheium, Ioannem Baptiſtam Cremenſem, Ioannem Baptiſtam Loffredum, Ioannem Laudenſem*, Sec. XI. clarum, & ſanctis adnumeratum; *Ioannem Tarviſinum, Ioannem Benedictum Mittarellium, Ioannem Claudium Fromond, Iuſtinianum Bergomatem, Ladiſlaum Radoſſanium, Laurentium Pantaleonium, Lucam Hiſpanum, Marc. Antonium Paggium, Mariottum, Martinum*, ordinis antiſtitem Sec. XIV. *Maurum Lapium, Maurum Sartium, Michalem, Michaelem de Monte-Phiaſonio, Nicolaum Bladium, Nicolaum Monerbium, Odoard. Mariam Baroncinum, Paulum Canalem, Paulum Iuſtinianum, Paulum Orlandinum, Paulum Surianum, Petrum Benincaſam, Petrum Candidum de porticu, Petrum Cannetum, Petrum Damianum*, celebrem Sec XI. Scriptorem; *Petrum Delphinum, Petrum Quirinum, Philippum*

Fantonium, Philippum Mariam Macchiarellium, Placidum, Sec. XII. illuſtrem, *Rodulphum,* Sec. XI. clarum; *Rodulphum* iuniorem, Seculi XII. ornamentum; *Romanum Merighium, Romualdum,* totius Camaldulenſis familiæ Auctorem & patrem; *Romualdum a Bergomo, Samuelem Cluſentinum, Sebaſtianum a Fabriano, Secundum Piccolatium, Seraphinum Fellecchiam, Severam Parellam, Silvanum Boſello, Silvanum Razzi Simeonem,* qui Sec. XIII. claruit, *Theophilum Macchettium, Thomam Minuim, Thomam Naufreſcum, Timotheum a Biblena, Venturam Minaclum, Vitalem Aquaductum, Vitalem Zuccolum.* Quamvis hic ſatis magnus eſſe videatur ſcriptorum, Camaldulenſium ordinis, numerus; plures tamen, qui in hunc cenſum veniunt, omiſſos eſſe, *indice* comprobatur, quem a Cel. *Calogiera* ſtudioſe confectum, noſter operi ſuo adiunxit. Excipit hunc *Catalogus Bibliothecæ patrum Camaldulenſium,* quam Cl. *Ziegelbauerus* promiſit; morte tamen impeditus, promiſſa haud exſecutus eſt. Animus ei erat, *ſex* illius conficere *Tomos,* eorumque *primo,* huiusque *Parte priore,* hiſtoriarum Camaldulenſium libros tres, quibus aliarum quoque religionum origines inſerendæ, *poſteriore* uberiores rerum Camaldulenſium commentarios, Auctore *Auguſtino monacho Angelorum,* complecti: *ſecundo, Ambroſii Camaldulenſis* epiſtolas, alias eruditorum virorum ad Ambroſium, eiusdem præfationes & hodœporicon; item *apologiam* pro hiſtoriarum Camaldulenſium libris contra *Lucam Hiſpanum,* aliaque opuſcula a *Guidone Grando* aliisque conſcripta: *tertio, Petr. Delphini* epiſtolas: *quarto* opuſcula, ad diſciplinam monaſtico-ereniiticam ſpectantia, qualia ſunt: *regula S. Benedicti,* commentariis *Silvani Razzi* illuſtrata: *eremitarum Camaldulenſium conſtitutiones,* a *Rublo Iuſtiniano* editæ: aliæ huius generis conſtitutiones, cetera: *quinto* libellos aſceticos: *ſexto* denique miſcellanea, ſive ad hiſtoriam, ſive ad diſciplinam monaſticam, ſive ad ſacram ἄσκησιν referantur, comprehendere. Habemus ſane, cur doleamus, expectationem, quam de præclaro opere excitavit Cl. Auctor, vanam fuiſſe; nec tamen diffitemur, haud leve nos ſentire levamen, cogitantes, ſuperbire adhuc fami-

Digitized by Google

familiam Camaldulenſium viris doctiſſimis, qui ſatisfacturi ſint forte ſpei noſtræ. Quod ut fiat, ſummopere precamur. Abunde ex his patere arbitramur, quale ſit libri, de quo diſſerimus, argumentum. At vero intereſſe videtur lectorum, paulo accuratius noſſe, quanta ex eo exſpectare oporteat commoda. Exemplo nobis ſint, quæ de *Paulo Iuſtiniano* diſſeruit. Pauca de vita eius innotuerunt. Quamvis enim illuſtriſſimis natalibus uſus ſit: nihilominus, cum ſolitario vitæ generi ſeſe addixiſſet, obſcuritatem in laude poſuit, ac virtutes illas, quas in aliis eremitis admirati ſunt homines, exprimere multum ſtuduit. Cum Romualdum, ſanctorum, quos Romanenſes colunt, cœtui adiunctum, ſumma proſequeretur reverentia, Auctor fuit novi eremitarum ſodalitii, quod ab illo nomen ſortitum eſt. Tanta eminuiſſe fertur vitæ ſanctimonia, tantaque edidiſſe miracula, ut ſectatores eius, ad expetendam illius a Romano pontifice beatificationem, adducerentur. Vitam finivit ann. 1528. multis ingenii monimentis clarus. Horum catalogum *Ioannes Avogadro Tarviſinus*, & *Auguſtinus de Floribus*, confecerunt. Alia latina, alia italica oratione exaravit. Spectant huc *ſacræ eremi Camaldulenſis conſtitutiones*, anno 1520 typis deſcriptæ, & a *Silvano Razzio* illuſtratæ: *tractatus obedientiæ: epiſtolæ ad M. Ant. Flaminium*, & *tractatus de officiis pontificis*, aliaque, quamvis maximam partem adhuc lateant, tenebris oppreſſa. *Petri Delphini* epiſtolæ a multis doctis viris, ob rerum utilitatem, & dictionis elegantiam, commendantur. Aliter de illis iudicarunt *Menagius* & *Niceronius*, ita ut nonniſi tres, aut quatuor, iſta laude dignas cenſerent; ceteras ſpernerent omnes. Oppoſuit illis Cl. Auctor auctoritatem *Helvetiorum*, qui lexicon univerſale Baſileæ in lucem emiſerunt; ſed vix credimus, tantam eam eſſe Auctorum, ut, niſi aliis argumentis res comprobetur, quidquam efficiat. Inter reliqua referet nonnullorum, ſcire, quæ de *Iuſtiniano Bergomate* notavit A. ut alia taceamus.

DE SACRA POESI HEBRÆORUM, PRÆLECTIOnes Academicæ, Oxonii habitæ a ROBERTO LOWTH, A. M. Collegii Novi nuper Socio, Poeticæ publico Prælectore. Subiicitur Metricæ Harianæ brevis confutatio, & Oratio Crewiana.

Oxonii, ex typographeo Clarendoniano, 1753, 4 mai.
Alph. 2 plag. 4.

Auctor Clariſſ. Poeſeos prælegendæ, ex inſtituto ac legato Henr. Pirkheadi, LL. D. Colleg. Omn. Animar. quondam Sodalis, provinciam nactus, non commodiori aut feliciori exordio auſpicaturum ſeſe prælectiones ſuas arbitratus eſt, quam ſi eas, divina ante omnes Poeſi explicanda quaſi conſecraſſet. De hac ergo 34 prælectionibus ita expoſuit, ut non, cum plerisque Poeſeos Hebr. interpretibus, metrorum commenta, coniecturarum vanitate, ſectatus, ipſius magis orationis poeticæ in Sacris LL. naturam, vim, elegantiam, artificia, ſublimitatem ſuavitatemque, ſententiarum componendarum, ordinandarum artem atque concinnitatem, evidentibus exemplis, graviſſimis pariter ac ſuaviſſimis deprehenſam, non ſubtili minus enarratione, quam politiſſima oratione, deſcriberet. Sed ne metrum quidem ac numeros prætermittit, quantum notare eos, in deperdita prorſus pronuntiatione linguæ mortuæ, elegantis iudicii viro datum erat. Ac primo, metricam eſſe Poeſin Hebræorum, indiciis docet manifeſtis; etſi, quales illi numeri ſint, iam demonſtrata ratio vetat deprehendere: eminent illa indicia in Pſalmis, literarum ordine diſpoſitos verſus habentibus, quales ſunt *25. 34. 37. 111. 119. 145. Prov. 31, 10.* extr. Threni Ier. toti, præter Cap ult. in concinnitate congrua verborum, ac pæne ſyllabarum, ſibi reſpondentium; in gloſſis denique, id eſt, peregrinis vocabulis, aut vocabulorum conformationibus; ipſorum verſuum alii aliis longiores, 7 ſyllabarum breviſſimi, 14. longiſſimi, per unum ſemper carmen pari fere menſura continuati atque exæquati, ſententiam cum ſua clauſula integram abſolventes; ultra aſcendere, coniecturas veritus, ſibi haud permiſit. Univerſi

verſi autem carminis hæc lex, hoc artificium, ut certo verbo-rum numero ſententiæ decurrentes, nunc ſimilibus ſimiles, nunc adverſæ reddantur adverſis, mox repetita, mox illuſtrata; nil fere deſit, nil redundet; unde & hæc orationis forma מזמור dicitur, quaſi reciſum undique amputatumque, vitis modo, quæ מזמרה vocatur: cum ſoluta contra oratio, quaſi libera, fuſa ac fluens, שלוחה appelletur. Orationis autem poeticæ vis, ex ſignificationibus voc. משל, quod de univerſa adhibetur, (cum & proverbium, ſeu ænigma, & comparationem, & dominationem, ſeu dignitatem principis ſignificet,) tribus dicendi formis conſtituitur, Sententioſo & Acuto, Figurato, ac Sublimi. Sententioſi generis eadem origo apud Hebræos, quæ apud Græcos, idem conſilium, ut præcepta ſapientiæ, conſilia vitæ regundæ, vaticinia quoque & oracula, verſibus expreſſa, memoriæ facilius inſculperentur: eaque vel maxima ſapientiæ laus, aut ſecunda certe, haberetur, ſapientum dicta callere; *Prov. I, 6. Sap. VIII, 8. Eccl. I, 25. VI, 35. XVIII, 29.* quorum alia quidem obſcura, acuta, ſubtilia, unde & ænigmata (מליץ) vocata: ſublimia alia, audacia, animi motibus ſublata: quo ex genere ſunt vaticinia Iacobi (*Gen. XLIX.*) Moſis ipſius, in Deuteronomio: qui & ad extera alia huius generis provocat monumenta, *Num. XXI, 14. 15. verſ. 27. 30.* ubi dicta τῶν מושלים ἐι ὁ vertere, ἀινιγματιςῶν, Auguſtin. Quæſt. 45. in Num. egregie explic. Poetas: utrumque tamen genus concinnum ac numeroſum; coniuncta autem in SS. LL. illa duo genera ſic inveniuntur, ut, cum elata ac ſublimitatis dignitate pleraque emineant, ſententiarum acumine cuncta ſint expolita. Simpliciſſima in didacticis Pſalmis ratio: ubi, cum præter numeros, ac verborum concinnitatem, nil admodum ſit poeticum, res ab initio nude propoſita, verbis deinde variatur, per Synonyma repetitur, aut contrariis comparatur. In Figurato autem Genere apud Hebr. præcipuæ Figuræ vigent Metaphoræ, Allegoriæ, Comparationis, Proſopopœiæ; communibus fere legibus ſubiectæ. Metaphoræ a rebus ducuntur, aut naturalibus, quarum imagines apud Hebræos ſunt ſimplices, perſpicuæ, a rebus notis & ob-

viis repetitæ, evidenti ſimilitudine conſtantes, eidemque perpetuo rei ſignandæ addictæ ac veluti mancipatæ: quales ſunt tenebræ ac lux, rerum adverſarum ſecundarumque imago: aquarum exundationes, calamitatum: (quæ translatio apud Iobum nusquam obvia, nonniſi torrentis perfidi ſimilitudine uſum, *Cap. VI*, 15 - 20. quales Arabia habet, Arabem fuiſſe, tanto magis arguit;) earum tamen præcipuæ rerum, quæ Iudaicæ regioni propriæ, quanto audaciores nobis ac longius repetitæ, tanto magis familiares Iudæis, faciliotesque videbantur: veluti mons Libanus, virili dignitati ſerviens exprimendæ, ſicut muliebri venuſtati Carmelus, in Cant. Salom; fera arundineti, *Pſ. LXVIII, 30.* i. e. Leones in carectis Iordani, tyrannum ſignans ferocem: quo ipſo familiaritatis iure, leviori nonnunquam ſimilitudinis nexu defunguntur contentæ: aut e vita communi, artibusque genti familiaribus atque caris, ut agricultura, pecuaria, trituratione, improborum pœnis egregie ſane deſignandis accommodata: *Eſ. LXIII*, 1. 3. a mortuorum quoque ſtatu; aut a ſacris, ut a templo, ſacerdotis ornatu, Cherubinis; aut ab hiſtoricis denique, præcipuis illis quidem, & apud Iudæos celeberrimis, quales ſunt creatio mundi, *Ier. IV*, 23 - 26. *Ieſ. XXXIV*, 11. *Ioel. III*, 15. 16. diluvium Noachicum, *Ieſ. XXIV*, 1. 18. 19. 20. Sodomorum excidium *Pſ. XI*, 6. *Ieſ. XXXIV*, 8 - 10. maris rubri tranſitus, *Ieſ. XLIII*, 16 - 19. *LI*, 9. 10. promulgata lex, *Exod. XIX*, 16-18. *Mich. I*, 3. 4. *Pſ. XVIII*, 8 - 15. & alia. In Allegoriæ rationem eadem conveniunt; quæ quidem, ubi metaphoram habet continuatam, hac licentia apud Prophetas utitur, ut & ſimplicem metaphoram, & comparationem apertam habeat intermiſſam; *Geneſ. XLIX*, 9. *Pſ. CX*, 3. aut ſicubi diligenter continuetur, variarum tamen rerum conquirat imagines, veluti deſcriptio ſenectutis apud *Eccleſ. XII*, 2 - 6. conſtantior apud *Ieſ. XXVIII*, 23. 29. ubi diverſa frugum terendarum ratio, iuſtitiam divinæ gubernationis, ſuaviſſima æque atque accommodatiſſima imagine ſignat. Ubi vero in parabola ineſt, utitur coloribus rerum notarum ac perſpicuarum, ut vineæ fallacis, *Ieſ. V*, 1 - 7. *Ezech. XV*. cedri ſuperbientis, *Ezech.*

XXXI.

Digitized by Google

XXXI, elegantium porro & iucundarum, ut illa ipſa ſunt, & aheni ſpumantis imago *Ezech. XIV, 3.* rei deſignatæ per omnia congruarum, qualis eſt fabula Nathanis, *2 Sam. XII, 1-4.* Iothami, *Iud. IX, 7. 15.* conſtans quoque ac pura eſt, nec propria permiſta habet translatis, ut *Ieſ. V, 1-7. Pſ. 80.* ubi tamen quædam, perſpicuitatis cauſa, adiuncta; *Exod. XXXI.* Myſtica in primis Allegoria, rebus ſacris dicata unice, undecunque imagines arripit, eas tamen, quæ & ipſæ veræ ſint, ſuamque propriam habeant rationem, non imaginem tantum, unde & ea ſæpius intermiſcentur, quæ ad ſacrum illud arcanunt unice, ea quoque interdum, quæ ad rem externam ſint referenda. Hoc e genere totum eſt Salomonis canticum, *Ezechielis XXXV. Pſ. CXLV*, & alia complura, Theologis celebrata. Comparatio apud Hebræos, ubi illuſtrandæ rei inſervit, rebus utitur tenuibus quoque, *Ieſ. X, 14. Nahum. III, 12.* ubi augendæ, magnificis, Cedro, Libano, Templo, maris furore; ubi tantum ornat, rebus, quæ lex eſt comparandi ſumma, nec ſimilibus nimis, nec longe abhorrentibus; nonnunquam illa tria genera coniuncta ac permiſta; *Iob. VI, 15 - 20.* Modo verbo uno indicatur, *Geneſ. XLIX.* ſæpius, Cant. Salom. fere ubique; modo pluribus ſententiis repetita illuſtratur: *Deut. XXXII, 11. Iob. l. c.* Proſopopœia denique, aut eas res animat, quæ per ſe non ſunt, tanquam attributa divina, ſapientiam, potentiam, iuſtitiam; aut congruam perſonis orationem, etſi fictam, tribuit, ut Deboræ canticum matri Siſeræ, *Iud. V, 28. 30.* Sublimitas & magnificentia, ſumma virtus Hebraici carminis, qua dictionem, negligens vulgaris orationis, ellipſes amat, perſonarumque ac temporum permutationes: qua notiones; elata & audax, maxime inſignis, ubi attributa divina per humanam quandam, aut brutorum quoque, ſimilitudinem exprimit: (*Pſ. XVIII, 35.* cet.) qua motus animi; miro ſane ubique artificio concitat admirationem, exprimit gaudium, iram, dolorem quoque. Hæc de univerſa Poeticæ orationis forma atque artificio. Iam ad ſingula carminum Hebraicorum genera illuſtranda progreſſus A. primo de נבואה, ſive Poeſi prophetica, docet, omnia

omnia Poeſeos attributa in orationem propheticam conveni-re; primo enim metricam eſſe: Rabbinorum certe Maſore-tharum, Hieronymi, aliorumque id negantium auctoritatem, cum ignorantia elevat veræ rationis, tum inconſtantia, quum iidem manifeſto metricum Salomonis Canticum (quod Poema qui-dem eſſe, ſed eo nomine tantum, cedunt, atque agnoſcunt, quod parabolam habeat) Threnosque Ieremiæ, vulgari accen-tuatione, peculiari Pſalmos, diſtinxerint, & in Canticorum omnium verſibus diſtinguendis, varient mire ac diſſideant; uti vel editt. conferenti apparet: de MStis autem Anglicanis utique propediem docebit Vir Cl. Beni. Kennicottus, qui Opere critico omnes Codd. Hebraicos, qui in Bibliothecis Anglicanis ſervantur, accurate recenſebit, iamque ex tribus Bodleianis, talem diſcordiam Auctori Doctiſſ. indicavit. In Dresdenſi quoque codice, (cuius puncta a recentiore ſunt ma-nu,) qui paraphraſin Chaldaicam ſingulis commatibus habet ſubiectam, in metricis nil aliud ſpectatum, niſi linearum æqua-litas, ita, ut una nonnunquam linea ab Hebraico incipiat, in Chaldaicam deſinat. Bene eſt, quod iam huius de ſe *facti pro-miſſi* fidem exſolvere voluit Vir doctiſſimus, egregiumque prorſus ad ſacram Criticam opus, viginti MStorum collatio-nem, etſi haud dubie *σημεῖον ἀντιλέξεως* futurum, prodere. Hieronymi etiam inſignis levitas, cum ineptæ atque alienæ prorſus Hebraicorum cum Latinis, Græcisque numeris compa-rationi indulgens, Canticum Moſis in Devteron. alio loco (præf. ad Chron. Euſeb.) pentametris conſtare, alio (Epiſt. 155. ad Paulam Urbicam) Iambicis Tetrametris, ait. Sed ori-go ipſius rei ratioque, numeros poeticos prophetarum ſcriptis aſſerit. Ad muſicam enim vaticinia olim accinebantur: *1 Sam. X, 5-10. XIX, 20-24. 2 Reg. III, 15.* quod non ad compri-mendam, ut plerique cum Maimonide putant, ſed ad excitan-dam magis perturbationem illam, agitatæ divinitus mentis, per-tinuit. *Ier. XXIII, 9. Exod. III, 14. 15. Dan. VII, 28. Habac. III, 2, 16.* Itaque & vocabulum Nebuah, non de vaticiniis tan-tum ipſis, ſed de hymnis etiam, in laudem Dei compoſitis, &

ad

ad muſicam cantatis, adhibetur; *1 Chron. XXV, 1-3.* unde & Maria illa, Aharonis ſoror, propheti vocatur; & præcepta Agaris, poetice ſcripta, Prov. *XXX, 1.* dicuntur משא τοῖς ό, χρηματισμὸς, Hieron. viſio, Chald. vaticinium; exempla denique vaticiniorum complura extant vere poeticorum; in libb. Moſis, *Mich. VI, 6-8. 1 Sam. XV, 22. 23. 2 Sam. XXIII, 1-7. Ieſ. XXXVII, 22. 35.* Sententioſam porro prophetarum eſſe orationem, argutam & concinnam non magis, quam ſublimem atque magnificam, quiſpiam negaverit. Dicola multa habet, ubi paria paribus reſpondent: tetracola, quæ alternis: tricola, quæ ex parte: pentacola denique, quæ ſibi varie congruunt. Exempla facile quiſque iam per ſe notabit. Orta autem hæc ſententiarum concinnitas ex more, in ſacris literis paſſim obvio, hymnos, aut alternis canendi, aut ſententias intercalares ſubinde ſuccinendi, *Nehem. XII, 31. 38. 40. Pſ. LXXXVIII,* tit. *Exod. XV, 20. 21. Eſr. III, 11. Pſ. CXXXVI. 1 Sam. XVIII, 7. Iſ. VI, 3.* unde & voc. ענה, quod proprie de carmine amœbæo dicitur, ad cuiuscunque carminis ſignificationem extenſum eſt. *Exod. XXXII, 18. Num. XXI, 17. Hoſ. II, 15. Pſ. CXLVII, 7.* quod cantandi genus προάσμα & ἐπῳδὴν Græci vocant. Eandem in ſacris prophetarum libris formam orationis agnoſcit Auctor Iudæus, Aſarias, qui in Mantiſſ. Diſſert. ad lib. Coſri, pag. 418 eſſe ait in ſacris Canticis poeticam rationem, non in numerorum aut pedum motionibus, ſed in ſententiarum ac rerum numeris. Omnino autem in eo poſita poeſeos prophetica forma, ut, ex conſilio vaticiniorum, res futuras aut perſpicue, aut elate & magnifice proponendi, plena ſit imaginibus, audacibus illis quidem, vividis, iucundis, rei aut declarandæ aut extollendæ accommodatiſſimis: exempla præbet *Ieſ. Cap XXXIV. XXXV.* Alterum poeſeos Hebr. genus vocatur קינה, elegia, lamentis fere inſerviens; quales ſunt Threni Ieremiæ, ſed & *Ezech. XXVII. XXVIII. Pſ. XLII,* nec non lamentato Davidis de morte Sauli & Ionathanis, *2 Sam. ult.* depromta e libro ישר, cuius appellationem inde ductam putat Auctor, quod, in enarranda ſingulorum carminum occaſione ac materia, præmiſſum ſingulis

 ſuo-

fuerit, וישיר & cecinit, uti *Pſ. XVIII.* init. ויאמר, quod & Syrus & Arabs vertere, *& cecinit*. Tertium genus משלים, proverbiorum, ſeu Carminum didacticorum, brevium, argutorum, & parabolicorum nonnunquam, nec ſine nexu ſæpius. Quartum שיר, Odarum, quæ aut ſuaves ſunt atque elegantes, ut Pſalmorum plerique, aut ſublimes ac magnificæ, uti *Pſ. XXIV, 50. 19.* aut mediæ, ex utroque mixtæ, ut *Pſ. XCI, 77,* quique vocantur Schire-Hammaaloth, non graduum cantica, quaſi per gradus templi cantata, ſed propter reditum ex captivitate *Babylonica*. Omnium perfectiſſimæ ſunt Moſis, *Deut. XXXII,* Deboræ, *Iud V. Habac. III. Ieſ. XIV, 4-27.* Hymni denique, qui & Schirim, magis proprie tamen vocantur תהלים, laudibus divinis ſacrati: quales *Pſ. CIII, 18. CXLV.* cet. Separatim denique de Cantico Salomonis ac Iobi libro agitur, in quorum illo tractando Boſſueti rationem amplectitur, qui, ſecundum feſtorum Hebræorum tempus, per 7. dies, totidem partes carminis deſcripſit: utrumque tamen iuſtum Drama eſſe, recte negatur. Quam multa in hoc præſtantiſſimo opere, cum ad interpretationem Scripturæ S. tum ad univerſæ Poeſeos cognitionem, & profanorum quoque Poetarum intelligentiam, egregie afferantur, indicare non opus eſt, excerpere autem pæne infinitum: quo labore tanto etiam iuſtius ſuperſedemus, quod & complura ab aliis occupata, & eiusmodi pleraque omnia ſunt, ut a boni atque diligentis ingenii acumine ſua ſponte notentur; tanta ſimplicitate ſunt, tantaque evidentia, quæ ſumma quidem obſervationum commendatio habetur. Pro commentario adhibendus erit iſte liber, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων. Quod liberior eſt in contemnenda punctorum auctoritate, audaciorque in mutando ac coniectando, de hoc non iam libet diſquirere; inconſtantiam notaſſe iuverit, quod, cum *Ieſ. XXVIII, 28.* in vocab. לחם יודק, excidiſſe putet ו (quod tamen in ſimili oppoſitione omiſſum eſt *Ieſ. I, 3.* in voc. ישראל) idem illud ſubintelligendum eſſe, nec temere intrudendum, moneat ad *Pſ. CXXXIII, 3.* in voc. שירד. Etſi in verbis *Ieſ. LXII, 5.* יבעלוך בניך, quod, ex Maſoretica pun-

punctatione, ſign. *mariti erunt tibi filii tui*, omnes haud dubie difficultates cenſendus eſt expediſſe, ſic punctando, בֹּנַיִךְ conditor tuus, i. e. quod poſtea explic. אלהיך, & *Ieſ. LIV*, 5. עשיך. Etſi ne punctis quidem mutatis, בניך a voc. בנה duci poteſt, nullo Grammaticorum adverſante. Quod autem itidem corrigit *Ieſ. XLIX*, 17. מהרו בניך מהרסיך, *cito fient filii tui*, aut, ut ipſe vult, *conditores tui, qui Te devaſtarunt*, in eo ne ſenſu quidem adiuvatur: cum in reſpondenti membro, מחריביך ממך יצאו, alterum illud, *ex te prodibunt*, manifeſto reddatur ſuperiori, *filii tui*. Nec eſt quod ad 1 *Sam. XV*, 22. ex interpretationibus vett. coniiciat, eos legiſſe והקשיב pro להקשיב; neque enim propterea Hebræus addere debuit ו, quod tam ſæpe omittit in pari ſtructura, ſi quis interpretum ſenſui ſupplendo neceſſarium putaverit; neque pro און ותרפים, quod per Hendiadyn commode explicatur, legiſſe alterum vocabulum ſine ו cenſendi ſunt: quæ loquendi ratio ne Hebraica quidem foret. Complura quoque ex Hebraicis illis carminibus, Latinis numeris elegantiſſime expreſſa, ſubiecit. Quodque obiter indicatum volumus, quartam Virgilii Eclogam, cum ad nullum eorum, de quibus vulgo explicetur, referri poſſit, divino quodam inſtinctu prolatam, cum Ieſaiæ deſcriptionibus, & forma orationis, & arcano illo ſenſu, putat congruere. (Præl. 21. not. extr.) Quam vero metrorum Hebræorum deſcriptionem in Prolegom. ad Pſs. excudit Harius, epiſc. Ciceſtr. eam ex *Pſ. CXI*. qui Alphabetico ordine deſcriptus, & poeticæ orationis manifeſta veſtigia habet, &, quæ ad alia transferantur, ſuppeditat, ita redarguit, ut Harianis canonibus contrarios indidem eliciat, ad metra & numeros pertinentes, quibus tamen, quia deſcribendi ſimpliciter forent, non immorabimur. Prima quoque prælectione, quam de univerſæ poeſeos natura, conſilio, præſtantiaque præmiſit, carmen, in honorem Harmodii & Ariſtogitonis cantari ſolitum Athenis, in verſus diſtinctum, paſſimque correctum dedit.

Erklärung des Neuen Teſtaments ꝛc.

id eſt,

D. CHRISTOPH. AUG. HEUMANNI EXPOſitio Novi Teſtamenti P. V. continens primam Actuum Apoſtolicorum Sectionem.

Hannoveræ, ſumtibus bibliopolii aulici heredum Foerſterianorum 1753. 8.

Alph. 1 plag. 12.

Sine præfationis ambitu, pergit ſumme venerabilis Autor in ediſſerendis Novi Fœderis libris; hinc & nobis licebit, ſine ambagibus ad recenſendam particulam *quintam* Operis Heumanniani procedere, priora *duodecim capita* actuum Apoſtolicorum complectentem. Hac enim ratione optime diſpeſci poſſe putat Noſter librum hiſtoricum Apoſtolicum, ubi poſt effuſionem, ita dictam, Spiritus Sancti, res geſtæ primo loco enarrantur, quarum caput Petrus ſiſtitur. A capite deinde decimo tertio res geſtæ Pauli potiſſimum, uſque ad calcem libri, exponuntur, ſecundam quaſi hiſtoriæ, a Luca conſcriptæ, ſectionem conficientes: ubi Venerabilis Auctor in ea eſt opinione, quod Lucæ libellus per Paulum, cuius in itinere comes Lucas fuit, auctoritate Canonica fuerit affectus. Sed hæc linquimus, & ad enarranda quædam expoſitionum Heumannianarum argumenta nos potius accingimus.
Pag. 1. Πράξεις τῶν Ἀποςόλων, ſecundum *Camerarii*, aliorumque doctiſſimorum virorum ſententiam, optime redditur: *res geſtæ ab Apoſtolis:* quod & ex eo potiſſimum elucet, quia in hoc libro omnia, quæ enarrantur, ad Apoſtolos referuntur.
14. Ἐντέλλεσθαι, commate *ſecundo* Capitis primi, non per *iubere*, *mandare*, &, quæ his ſunt ſimilia, verti poteſt, ideo, quia nihil a Luca additur, quod Chriſtus Apoſtolis in mandatis dederit. Hinc, ſi ratio hæc prægnans admittitur; nihil aliud ſignificat, quam *ultimum vale* amicis, ſuis acclamare; ubi in more poſitum eſt, ut valedicentes amici, illis, a quibus diſcedunt, aliquid mandent, iubeantque. Præivit hic *Heumanno*

iam

iam dudum doctiſſimus *Heinſius*, hic excitatus. Forte tamen hic lectores noſtri auctoritatem huius vocis, ex Auctoribus Græcis deſumtam, deſiderabunt. In eodem commate celeberrimus Auctor noſter cum iis communem facit cauſam, qui reliqua verba ita conſtruere volunt: *quos per Spiritum Sanctum elegerat.* Pronomen ὡς hic poſtpoſitum, ut rem Græcis conſuetam Auctoribus, *Heumannus* ſumit, atque ex Ciceronis duplici exemplo confirmat. Τεκμήρια, *indubitata ſigna* cum *Beza* converti poſſe, rite hic declaratur, atque ita exponitur, de Servatore noſtro, cum Apoſtolis poſt reſurrectionem comedente, colloquente, latus effoſſum, & manus perforatas commonſtrante, ut illi de vera ipſius reſurrectione, atque certiſſima præſentia confirmarentur. *Verſu quarto*, συναλιζόμενος, cum optimis Græce doctis Auctoribus, per *congregans* exponitur, addita ſimul non infirma cauſa, quod tunc temporis non in convivio, & in cœnaculo incluſus cum Apoſtolis Chriſtus fuerit, ſub dio potius commoratus; abiturus ſcilicet in ſublime. Ad *verſ. 13.* Venerabilis Auctor enarrat, diſcipulos Servatoris in diverſorio vulgari, vel ſuo, fuiſſe commoratos, quod dictio Lucæ ſatis clare oſtendit, ſilentio non preſſuri, ſi Apoſtoli tunc in templo fuiſſent congregati. *Verſu 25.* dolet Auctor ſumme Venerabilis oſcitantiam virorum doctorum, vocem Lucæ temere exponentium. Nam, Πορευθῆναι εἰς τὸν τόπον τὸν ἴδιον, non ſignificat, Iudam in inferiora malignorum geniorum domicilia abiiſſe, ſed ad eligibilem Apoſtolum hæc verba eſſe referenda, qui ſuccedat in locum Iudæ, frivole atque malitioſe a ſua ſtatione diſcedentis. Lepidam hanc *Heumannus* addit cauſam ſuæ expoſitionis, quia non ſcribitur καὶ ἐπορεύθη; ſed πορευθῆναι. Forte hic lectores Noſter inveniet facile ſecum conſentientes, niſi acute quis dicere velit, quod ſecundum ſententiam Heumannianam non exſtet: Καὶ πορευθῆναι; uti neceſſario ſcribendum fuiſſet, quia ad λαβεῖν refertur, atque copula, ſine inſigni orationis ambiguitate, hic deeſſe nequit, cum talis neceſſitas *Cap. II, 30.* vix locum habeat. Additur quidem alia quoque ratio ab *Heumanno*, non inconcinna, cum ſcribit, minime eſſe probabile, apoſtolos pre-

Pag. 15.
17.
19.
31.
48.
49.
50.

Digitized by Google

canens, de Iudæ damnatione aliquid immiſcere precibus ſuis
potuiſſe. Poterit tamen hic aliqua veritatis ſpecie regeri, quod
damnatio Iudæ, inter formulam hanc precandi, non incommo-
dius, quam inter orationem Petri præcedentem, locum me-
Pag. 51. reatur aliquem. Quod per *τόπον munus* ſeu *officium* indice-
tur, probatur ex *Livio*, aliisque Romanis ſcriptoribus, per *lo-*
cum munus quoddam deſignantibus. Denique confertur hæc
dictio Græca cum voce Romana: *in alicuius locum ſuccedere:*
ſimulque ex priſcis eccleſiæ doctoribus, *Didymo* ſcilicet, *Theo-*
phylacto, atque *Oecumenio*, certitudinem ſuæ dictionis confirmat
61. Auctor. Ad *Caput II* Lucæ accedimus. Tuetur hic, cum aliis,
ſententiam ſuam *Heumannus*, Lutherum reprehendens, & ὤφ-
θησαν convertens: *conſpectæ ſunt illis*, ſeu apparuerunt illis.
62. Hæc verba, uti Noſter evincit, viſionem tantummodo deſi-
gnant, non rem vere in oculos incurrentem, ſed ab Apoſto-
lis tantum mente conceptam, atque imaginationem illorum
occupantem, uti ſimili ratione Petrus *Cap. X, 19.* linteum, cœ-
litus delatum, non vere & corporaliter, ſed per viſionem mo-
do, ita dictam ecſtaticam, conſpexerit. Quæ celeberrimus
Verpoortenius Auctori noſtro olim hac in cauſa oppoſuerat,
hic repetuntur, atque ex ingenio Heumanni fœcundo vindi-
cantur facile. Linguæ ab Apoſtolis viſæ non fuerunt diviſæ
& ſeparatæ, ſed integræ, atque hinc inde diſperſæ, in viſione
65. ab Apoſtolis conſpectæ. Miramur hic doctiſſimum *Heuman-*
num, Chriſtianum Theologum in leviſſima cauſa, & ſecun-
dum diſſentiendi libertatem, adverſarium ſuum, cum im-
pudentiſſimo homine, ethnico & profano *Zoilo*, compa-
rantem, & ludibrio habentem. Si hoc non eſt agere di-
ctatorem velle, quid ſit, fatemur nos non intelligere.
66. In ſequentibus enarrat Noſter reliquam huius viſionis ratio-
nem, aſſerens inter reliqua, omnes omnino homines, Chri-
ſti nomen profitentes, tunc temporis cum Apoſtolis con-
gregatos, Spiritum S. accepiſſe, ita tamen, ut facultas lin-
guarum peregrinarum, omnibus quidem conceſſum fuerit au-
ditoribus, apoſtolis vero ſolis datum, in peregrinis linguis
magnalia Dei eloqui, atque gravi orationis vi edifferere.

Nec

Nec improbabile eſt argumentum, ab Auctore prolatum. Ad Pag. 80.
verſum *nonum*, tuetur Noſter lectionem, a bonæ notæ codi-
cibus probatam, atque novam ſe Iudæam inveniſſe ſibi perſua-
dere vult. Præſupponit, regem Aſſyrium, Salmanaſſarem, 81.
incolas regni Iſraelitici in Aſſyriam deportaſſe, atque illis tra-
ctum quendam regionis ad habitandum conceſſiſſe. Hinc
concludit, naturale eſſe, uti ipſe loquitur, huic provinciæ
nomen novum ab incolis novis fuiſſe inditum, eamque *Iu-
dæam* appellatam. Lis multiplex fuit de *Iudæa* hac, cuius
Lucas meminit, neque fuit adhuc, qui eam dirimere auderet,
præter Heumannum V. Cl. Nec negamus, commodam quam
maxime eſſe hanc Iudæam Aſſyriacam, ab Autore inventam,
ſi modo vera ſit, quod nos in medio relinquimus, nudam
coniecturam hic deprehendentes, ubi ne unicus quidem no-
minatus eſt Auctor, huius Iudææ Aſſyriacæ mentionem fa-
ciens. Vaticinium Ioelis, cum inſequentibus, apud Lucam 95.
occurrens, ab Auctore ad deſtructionem templi & urbis, quin
etiam reipublicæ Iudaicæ, refertur, ubi terribilis ille & ma-
gnus Domini dies ſit appariturus. Hoc multi interpretes ita 126.
aſſumunt, nec in eo a veritate illos aberrare putamus. Ad
verſum *quadrageſimum ſecundum* notatur, *Hammondum* fru-
ſtra in ſignificationem vocabuli *κοινωνίας* inquiſiviſſe, cuius
notio vera hic ſit, *communionem*, communem rem ha-
bere, atque ſocietatem ſingularem conſtituere. Κλάσις τȣ̃ 128.
ἄρτȣ, ex mente Noſtri, hic occurrens, ad ſacram cœnam,
eiusque uſum refertur. In *Capite tertio v. 13.* ample inquirit 144.
Auctor in cauſam, quare Petrus Ieſum dixerit *παῖδα*, & non
υἱὸν. Ex vocabulo Hebraico, a Petro uſurpato, Noſter
hanc rem conficit, & hinc iis contradicit, qui ſecum non ſen-
tiunt, ſed *παῖδα ſervum* intelligere malunt. Lis nullius fere
eſt momenti: filius enim Dei eodem reſpectu etiam ſervus
& miniſter Dei eſt. *Verſu 58.* ſuam Auctor profert para- 158.
phraſin, ita ſe habentem: Deus itaque, qui in his temporibus
filium ſuum e mortuis reſuſcitavit, primo ad vos illum miſit,
promiſſam felicitatem afferentem, ut unusquisque a ſcelerata

vita

Pag. 159. vita ſecederet. Liceat hic nobis aliquid addere. Auctor provocat ad *Act. II*, 32. ex eo loco ſuam explicationem corroboraturus. Convenire tamen hæc teſtimonia inter ſe, perfecta quadam ratione, ipſe textus non admittit. Deinde urget: *ἀναϛήσας προφήτην verſ. 22.* non convenire cum noſtra voce: quod tamen, ſi venia tanti viri fieri poſſit, negandum nobis eſt, ſtatuendumque, has phraſes inter ſe quandam habere relationem, eam ſcilicet, quod Ieſus a Deo ſit excitatus ut *propheta*, & etiam ut *ſervus*, *παῖς*, qui mittitur ad ob-
179. eunda munia & iuſſa Domini. Hæc ſi vera ſint, de Chriſti in vitam revocatione non poteſt hic ſermo eſſe. In *Capite quarto* ad *verſ. 24.* ſcribit Noſter, b. *Langium* & *Lindhammerum* vim inferre textui ſacro, quando adſtruunt, vnum tantum ex Apoſtolis clara voce preces feciſſe; reliquos vero Apoſtolos tacite, mente animoque precatos eſſe; Hoc videtur eſſe contra vocem Lucæ, ſcribentis, omnes Apoſto-
207. los, ſuo ore, Deum celebraſſe atque laudaſſe. De Apoſtolis, & omnibus Chriſtianis, pariter ad *v. 12. Capitis quinti* monetur, illos, *quotidie* conveniſſe in porticu Salomonis, loco ſcilicet
208. amplo atque illuſtri. In ſequentibus dicitur, pios modo homines in ſocietatem Apoſtolorum veniſſe, non vero hypocritas, ab hac ſocietate religioſa, per ſubitam Ananiæ atque
211. Sapphiræ mortem, deterritos. Paulo poſt, *κατὰ τὰς πλατείας*, *per plateas ſingulas* exponitur, uti huiusmodi dicendi ratio-
222. nes, plurimis in locis Scripturæ Sacræ occurrunt. Ad *verſ. 31.* dicitur, prægnantem ibi occurrere phraſin, ita exponendam: Deum exaltaſſe Chriſtum adſcenſione ſua in cœlum, & ad dextram ſuam ſedere feciſſe, ut inde cognoſcatur, Chriſtum non eſſe falſum Meſſiam, ſed ducem certiſſimum ad Deum,
257. verum doctorem atque principem ſalutis æternæ. Per *Libertinos Cap. VI, 9.* intelligendos eſſe putat Auctor, Romanos Iudæos, ſive natos, ſive factos ex profanis gentibus, & primo loco Lucam illos ideo nominaſſe, quod Roma, locus domici-
258. lii eorum, caput mundi Romani eſſet. Nomen hoc inde ſortiti ſunt quia maxima ex parte a dominis ſuis, quibus venditi antea manu miſſi erant. Hoc pacto, e numero ſer-

ſervorum excludebantur, in numerum honeſtorum viro-
rum admiſſi. De Ioſepho, Stephani orationem perlu- Pag. 289
ſtrans Noſter, ambigue & minus recte *Cap. VII, 9.* ſermone
vernaculo dicit: *Sie verkauften ihn in Aegypten*, quod *nach*
Aegypten eſſet dicendum, quo Græca particula εἰς ducit lecto-
rem interpretem. Ceterum *Heumannus* putat, Stephanum in
oratione ſua aliquoties non leves errores commiſiſſe. De Sa- 336.
maritanis, Spiritu Sancto ornatis, multa diſputantur *Cap. VIII*;
conſentit tamen in eo Auctor cum interpretibus, quod per
Spiritum Sanctum dona extraordinaria illius intelligenda ve-
niant, præcipue vero dona miraculoſa linguarum peregrina-
rum. Ad urbem vero Samariam ſolam hanc gratiam divi-
nam refert Auctor, nec de reliquis religionis Samaritanæ
incolis nos aliquid hic cogitare iubet, niſi ludibrio & pudori
quis ſe exponere velit. Prolixam obſervationem nobiſcum 381.
communicat Auctor ad *Cap. IX, 5.* docte conſcriptam; ni-
mis tamen acerbe de *Bengelio* & *Mayero*, Hamburgenſi
quondam Theologo, iudicat. Ad *verſ. 15.* obſervatur, 401.
portare nomen ibidem ſignificare: nomen in corpore
geſtare, tanquam ſignum, ex quo alicuius dignitas & mu-
nus conſpici queat, ſicuti famulus, ſeu ſervus, domini ſui cha-
racteriſticam geſtat figuram. Hinc *Paſor* nefandæ audaciæ
hic accuſatur, hoc in teſtimonio βαςάζειν per *divulgare* &
promulgare exponens. De Cornelio, centurione illo Roma- 449.
no, & ad fidem Chriſtianam poſtea converſo, multa habebunt
lectores, quibus ſibi gratulentur legendis. Statuit Autor,
Cornelium religionis philoſophicæ fuiſſe ſocium, nec profa-
num adeo hominem, nec Iudæum, nec proſelytum: quæ
omnia ſecundum veritatis tramitem recte hic exponuntur.
Quis ἀνὴρ ſit ἀγαθὸς ad *Cap. XI, 24.* exponitur, ille ſcilicet, 513.
qui excellit donis & virtutibus. Hinc non eſt vir *bonus*, ſed
vir *excellens*, vertendum. Vocabulum ἀπαχθῆναι a Lu- 544.
ca *Cap. XII.* uſurpatum, cum *Wolfio*, celeberrimo poſt fata
etiam Theologo & Critico, explicatur de iis, qui ad ſuppli-
cium trahuntur. Hinc veri ſimillima eſt expoſitio, cuſtodes
illos Apoſtolicos ab Herode ſupplicio fuiſſe deſtinatos. Re-

Oo oo lin-

linquimus cetera lectoribus, ſatis teſtimoniorum, ab *Heumanno* explicatorum, hic inventuris, & ſecundam Actuum Apoſtolicorum ſectionem anxie nobiscum exſpectaturis.

IO. FRIDERICI WEIDLERI INSTITUTIONES Aſtronomiæ, ſelectis obſervationum & calculorum exemplis illuſtratæ.

Wittenbergæ, ſumtu Sam. Godofr. Zimmermanni, 1754, 4. cum fig. æn.
Alph. 2 plag. 3.

Auctoris, Mathem. ſuper. in Acad. Wittenberg. Profeſſ. celeberrimi, tot monumenta in his Actis extant, quæ ſingularem eius in ſcientia ſiderum eruditionem & induſtriam declarant, ut encomio ulteriori eo libentius abſtineamus, quo certius ipſum opus id eloquitur. Eum autem in conſcribendis his Inſtitutionibus ſibi propoſuit finem Cl. Auctor, ut prolixa ſane, pro hodierno ſtatu, Aſtronomiæ elementa, quæ intra limites compendii ſic dicti Mathematici non, niſi ſummo evidentiæ diſpendio, coercere licet, luculenter, ſuccincte tamen, expoſita, compareant, & aditum ad ulteriores patefaciant profectus. Scopum hunc, in certiſſimum cultorum Aſtronomiæ emolumentum, optime attigit Cel. Auctor. In plurium enim Lectorum commodum non niſi conſueta Mathematum elementa præſupponuntur; & iis quoque conſultum eſt, dum demonſtrationum & ſolutionum principia, quibus opus erat, ex quarta Inſtitutionum Matheſeos Cl. Auctoris editione, adſcriptis paragraphorum numeris, indicantur. Sic quoque claram de praxi aſtronomica ideam excitat Cl. Auctor; &, cum præceptorum aſtronomicorum evidentia potiſſimum pendeat ab exemplis, ea idoneis calculorum ſchematibus egregie explicat. Quæ notatione digna viſa ſunt, ex Aſtronomorum maxime recentiorum ſcriptis, quæ paſſim laudantur, congeſta & illuſtrata hic deprehendes; quæ vero limites elementariæ inſtitutionis fuſe pertractare non

per-

permiſerunt, ita invenies recenſita, ut ex allegatis probatiſſimis Auctoribus facile ſuppleri poſſint.

Generaliter hæc dicta ſint de opere eximio; breviter nunc ſingula capita indicabimus. More conſveto in duas partes diſtribuitur Opus, quarum prima eſt *Sphærica;* ſecunda, *theorica.* Illa comprehendit X. Capita. Obſervationes communes, & inde pendentes punctorum & circulorum ſphæræ coeleſtis notiones, exponit Cap. I. In Cap. 2. Inſtrumenta aſtronomica, ut Quadrans, Teleſcopium, Micrometrum, horologium oſcillatorium, nec non ſpecula aſtronomica, deſcribuntur. Cap. 3. refert ſtellas ad horizontem ope altitudinum & Azimuthorum, docetque inventionem altitudinis poli. Adjiciuntur prima refractionis & parallaxeos, quæ altitudines afficere ſolent, principia. In Cap. 4. fit relatio ſiderum ad æquatorem per aſcenſiones rectas & declinationes, quam evicta per obſervationes Solis declinatione maxima excolit. Cap. 5. comparationem ſiſtit temporis primi mobilis & ſolaris, cum partibus æquatoris. In Cap. 6. præſertim expenduntur, quæ a meridiano, horizonte, & tempore pendent, ut determinatio aſcenſionum rectarum ſiderum, culminationum, arcuum ſemidiurnorum, ortus & occaſus, temporis ex altitudine & viciſſim, ſitus Eclipticæ reſpectu horizontis ad datum tempus. In Cap. 7. referuntur ſidera ad Eclipticam per longitudines & latitudines. Cap. 8. ortum & occaſum poeticum explicat. Cap. 9. de crepuſculis & altitudine atmoſphæræ ex iis cognita diſſerit. Cap. 10. Effectum refractionis & parallaxeos, reſpectu aſcenſionis rectæ, declinationis, longitudinis & latitudinis, proſequitur.

Pars theorica XIII capita complectitur. Cap. I. ſyſtemata mundi recenſet, ſc. Aſtronomiæ veteris, Ægyptiorum, Philolai a Copernico inſtauratum, Tychonis Brahe. Copernicanum rationibus Kepleri & Newtoni confirmatur. Cap. 2. agit de Sole, & tres ſectiones continet. Sect. I. Solis maculas, naturam, parallaxin, diſtantiam, & magnitudinem conſiderat. Sect. 2. Theoriam ſolis in Eccentrico; ut Sect. 3. in Ellipſi, præſertim ſecundum Keplerum, exponit. Cap. 3. Lunæ dica-

tum eſt, & tribus itidem ſectionibus abſolvitur. Sect. I. lunæ naturam, diſtantiam, & magnitudinem contemplatur. Sect. 2. motus lunæ tum in hypotheſi circulari, ſecundum Ricciolum, tum in Ecliptica Kepleri, expendit. Sect. 3. Calculos motus lunæ ex Tabulis Riccioli, de la Hire, Caſſini, ob oculos ponit. Cap. 4. quæ Eclipſin lunæ concernunt, & calculum eius, fuſe docet. Cap. 5. Eclipſis ſolaris conſiderationem init, eiusque calculum parallacticum, adiectis exemplis, luculenter explicat. Cap. 6. Eandem, ut Eclipſin terræ, ſpectat, huiusque calculum & proiectionem orthographicam proponit. Cap. 7. Planetarum ſuperiorum ♄, ♃, ♂, naturas, motuum theorias, & calculos, ex Tabulis, tum de la Hire, tum Caſſini ſiſtit. Cap. 8. Planetarum inferiorum, ♀ & ☿, quoad naturam, motuum viciſſitudines, theoriam, & calculos, ex iisdem Tabulis, rationem habet. Cap. 9. planetarum hactenus conſideratorum parallaxes, diſtantias, & magnitudines determinat. Cap. 10. Satellitum Iovis & Saturni præcipua phænomena recenſet, & calculum Eclipſium circum Iovialium ex Tabulis Caſſini affert. Cap. 11. Fixarum ſtellarum phænomena, conatus pro reperiunda earum parallaxi annua, & inventum Bradleii aberrationis fixarum, ex ſucceſſiva lucis propagatione breviter enumerat. Cap. 12. Mutationum in fixis animadverſarum, ſtellarumque novarum & variabilium, hiſtoriam tradit. Cap. 13. Cometarum phænomena, motus, naturam, refert, & deductiones quasdam ex obſervatis cometæ locis inſtituere docet. Index tandem rerum & verborum adiicitur.

FRANCISCI MARIÆ CESARIS THERESIA: ſeu Oſtenta Dei O. M. edita pro Auguſta Maria Theresia, Romanorum Imperatrice, Regina Germaniæ, Hungariæ, Boemiæ, &c. &c.

Viennæ Auſtr. 1752, 4.
Alph. 4, Plag. 3.

Quam-

Quamvis, noſtra ætate, inter tot vernacula carmina, deſpecta fere ſit Latinæ poeſeos elegantia, cuius, ab omni ævo, ſummum ſtudium fuerat; ſunt tamen hodieque erectiora ingenia, quæ, hac quoque in parte, ultra ſeculum ſapere adnituntur. In hunc cenſum omnino venit doctiſſimus Abbas, Franciſcus Maria Ceſar, natione Italus; cuius eximium opus, de laudibus Mariæ Thereſiæ, Auguſtæ, in publicum nuper prodiit. Nec poterat, digniore in argumento, doctrinam, ac ſingularem, in pangendo carmine Latino, facultatem oſtentare, quam, cum laudatiſſimæ Principis, nomenque, & facta immortalia, celebraret. Equidem non conſtitutum animo fuit, omnes Auguſtæ laudes, uno hoc carmine, promere: quippe quæ longe vaſtioris operis materiem præberent. Unicum bellum canit, poſt mortem D. Caroli VI. auſpiciis optimæ Principis geſtum: in quo uno, quantum prudentia, fortitudine, ceterisque divinis virtutibus, ea valeat, clariſſimis documentis apparuit. Abſolvitur autem ipſum eruditiſſimi Viri opus quatuordecim libris, heroico carmine conſcriptis: quorum ſinguli, doctis elegis, conſecrati ſunt ſummis, per Europam, Principibus. In univerſum, ineſt grata ſermonis elegantia, ac verſus facilitas; nihil aſperi, nihil quod roſos ungues prodat. Ubique ſpirat cultiſſimum vatis ingenium: quoque difficilior res fuerit, eo magis eluceſcit. Mira inprimis deſcriptionum venuſtas eſt: nec iniucundum, credo, lectoribus ſit, ſpeciminis loco, unam alteramve particulam excerpere. Iam vero, in ipſo limine Operis, deprehendimus inſignem militis Pruſſici deſcriptionem, qua nihil elegantius eſt, aut magis ad vivum expreſſum:

Flos omnis iuvenum cunctis delectus ab oris,
Qua patet Europe, qua circumſcribitur undis.
Eſt moles membrorum illis immenſa, torisque
Pectora vaſta patent latis, ſcapulæque, lacerti

Excurrunt validi: ſpatiis tum cetera iuſtis
Reſpondent pariter membra, & ſpatiantur ad unguem.
Haud caput obnubit, parvus ſed pileus ornat.
Per caput obrepunt pexi, ductique capilli,
Quos canos iuxta frontis confinia reddit
Et cremor, & niveus pulvis: qua deſinit autem
Occiput, in geminas diſcretos tænia partes
Stringit, & æquali torquet diſcrimine crines.
Dividuosque ſimul, iunctos oſtentat & illos.
Sic ubi promiſit ſe tortilis ille capillus,
Et tergo illuſit, faciem tum vertit ibidem,
Seque in lemniſcum paſſus diſſolvit; & illic
A prima pariter deſciſcens vitta figura,
Indignata comis necti, quas nexuit ante,
Explicat, inque ſinus aperit ſe quatuor, uno
Complexos nodo, placidis iactatur & auris.
Explicita eſt genti, limataque frontis imago:
Intendunt limos oculos, hirquisque tuentur
Transverſum: ſtantes illos, & torua minantes,
In cœlum erectos tollunt: nec figere terræ eſt
Copia; conſtringit ductu ſeptemplice collum
Inſtita, quæ prohibet deiectum obvertere vultum,
Et viſu libare ſolum, componere cunctis
Solemne eſt faciem, ſpecie nitentis, & iram

Spi-

Spirantis: rigida it cervix, & panda, caputque
Obſtipum: gaudent oris diducere rictum,
Et ſummis labiis ſupplantant verba loquentes.
Grandior emineat moles ut corporis, uti
Exuviis remant longis; immania membra
Ut pateant, curæ eſt: veſtis brevis exprimit artus;
Quamque Laconiſmum ſaguli dixiſſe liceret.
Illa genu demiſſa tenus non occulit ulla
Membra plicis, rugisque ſuis; curtiſſima paret
Sub ſagulo exomis: ſimilis complectitur arctum
Bracca femur, ſimili caliga quoque crura premuntur.
At braccæ, & caligæ tantum candoris inhæret,
Ut biſſum, & nivei plumas pene æquet oloris.
Hinc veluti facies, cui ſculpta ferocia, terret:
Sic ea mundities, canus color ille videntes
Allicit, & quamvis miſtus terrore moratur.

Nec minus appoſite dicta ſequentia ſunt, quibus ipſam, in agendis militaribus rebus, dexteritatem, ardoremque exponit:

Maior at eſt longe terror; dum ſtrenua pubes
Ingreditur: totidem Martes procedere quippe
Credideris, quotquot iuvenes ſua ſigna ſequuntur.
Magnifice incedunt omnes, & crura tolutim
Subſultimque movent, greſſus ſuſpendere curant;
Alternisque gradus fracti volvuntur in orbem,

In-

Inſultantque ſolo, & ſimili diſcrimine paſſus
Adglomerant: adeoque miro tamen ordine cuncti
Et facere & conferre gradum didicere per uſum
Aſſiduum; ut cunctos nervo iuraveris uno
Et proferre pedem, & tremulum iactare per auras.
Scilicet & mirum eſt, illud quancunque videtur
Ad ſuperare fidem; quando res exigit, unus
Belligeri aut Regis iuſſus luſtrare volentis
Edoctas acies; qua paſſim incondita nuper
Copia pergebat, conſtabat & ordine nullo,
At nutum, vocemque ducum, ſonitumve tubarum,
Ilicet in numerum ſeſe, recipitque, refertque.
Nec mora ſit: pedites miles lectiſſimus, omnes
In medium evadunt, æquata & fronte frequentes
Inſtituunt verſus, pariter iuga ſtructa videntur
Ad latera: exemplo, ſub eodem & tempore prorſus
Hæc ferratus eques ſerie digeſtus ad unguem
Stipat agens, illos dum protinus agmine denſo
Flexumenes claudunt equites levia arma ferentes.
Ante galeriti pedites, equitesque feruntur,
Præceduntque ſuum corpus: mox agmina cogunt
Subſidia & ſimili pacto directa ſequuntur.
Idque parum eſt, belli ratio ſi forte repoſcit,
Ob varios caſus, ingens exercitus ille

Multi-

Multiiugis formis ſe claudit, & explicat; ergo
Nunc acies fingit laxas, exinde frequentes:
Nunc dextro in cornu diducitur, inque ſiniſtro
Stipatur, nunc extrorſum ſe firmat, & una
Introrſum extenuat: cuneos verſatilis exin
Agmine cultrato præſtat: pectusque ſubinde
A fronte, a latere, a tergo, velut exigit hoſtis
Impetus, obvertit, citroque ultroque rotatur.

Inprimis autem copioſus, diſertusque eſt Abbas doctiſſimus, altiusque effertur, quando virtutes ipſas Auguſtisſimæ Mariæ Thereſiæ, quando laudes æternas Invictisſimi Imperatoris, totque ſummorum, in Aula, virorum, egregia merita canit. Et poſt plura alia, laudat illam in hunc modum:

Ut Iuno ingreditur, ridet Venus, atque Minerva
Eloquitur, florent Charites, Bellonaque certat,
Ut Cybele fæcunda.

At nobis non licet, in præſens, per ſingula ire. Ipſos potius Muſis amicos, ad eximium opus totum luſtrandum invitamus, idque Eruditisſimo Auctori, vehementer, atque ex animo, gratulamur.

CONTINUATIO CHRONICI BOHEMICI, olim conſcripti a Coſma, Pragenſis eccleſiæ decano, nunc e codice MSto Pragenſi producta, per IOACHIMUM, S. R. I. Krakovski Comitem de Kollowrath.

Viennæ,

Viennæ, typis Ioannis Thomæ Trattner, Univerſitatis typographi, 1752, 4.

Alph. 1. plag. 1.

Qui diſciplina illuſtris collegii Thereſiani Vindobonæ continentur, iuvenes illuſtriſſimæ ſtirpis Germanicæ, potiſſimum vero Auſtriacæ, quoties vel de Philoſophia, vel de iure civili, aut Germaniæ publico, ingenii vires disputando periclitantur, aliquem ferme utilem librum machinis exſcribendum curant, eundemque poſtea nobilibus auditoribus diſtribuunt. Quod igitur certamen litterarium cum illuſtriſſimo etiam *Comiti de Kollowrath* ſubeundum eſſet, isque non in ſelectas modo ſententias, ſed in univerſum quoque ius civile ſermones eruditos habere inſtitueret, operæ ſe pretium facturum eſſe iudicavit, ſi, quæ vel nondum, vel non integra certe, formis litterariis deſcripta, in manus hominum perveniſſet *Bohemici chronici continuatio*, eam prelo ſubiiceret, ac foras ita daret. Etſi enim B. Io. Burkhardus Menkenius noſter, aliquam illius continuationem, quæ res ad annum 1142. usque geſtas complectitur, Tom. III. pag. 1771. Scriptorum rerum Germanicarum inſeruit: ab hac tamen illa non minus, quam ab aliis rerum Bohemicarum annalibus, quos, ut veriſimile eſt, a *Pulkava* confectos, & idem ille noſter l. l. pag. 1618. & Ludewigius poſtea in reliquiis manuſcr. Tom. XI. pag. 261. publicarunt, plane diverſa eſt. Exemplum, unde deſcripſit eam illuſtriſſimus Comes, bibliotheca *Capituli Canonicorum metropolitanæ eccleſiæ Pragenſis* aſſervat, in membrana eius formæ, quæ folii habet magnitudinem. Codex ipſe cum alias etiam Coſmæ continuationes complecteretur, quas indicat in præfatione, relictis tamen iis aliorum curæ, hanc potiſſimum, quæ nunc in manibus eſt hominum, edendam ſuscepit; cuius duos modo Auctores fuiſſe, doctiſſimus Comes ex eo ſcite colligit, quod alter ad annum 1130, ſe, quas tradit memoriæ, rebus interfuiſſe profitetur, alter, ſub finem

nem operis, idem de ſe commemorat. Iam cum chronici Bohemici continuatio illa, res ab anno 1126. ad 1320. geſtas contineat, adeoque, quod interiectum eſt temporis, unius hominis ætatem excedat, duos illos diverſos fuiſſe Auctores coniicit. Sed duorum etiam hominum ævo maius illud eſt. Fieri tamen potuit, ut alter res, quas ipſe attingeret vivendo, litteris conſignaret; alter eas etiam, quæ paulo ante memoriam ſuam geſtæ eſſent, vel intellectas fama, vel ex aliorum commentariis, ut fit in hoc librorum genere, ſumtas, in ævum propagaret. Quinam vero fuerint illi, non una omnium eſt ſententia. *Peſſina*, qui ante Comitem illuſtriſſimum Kollowrath hunc codicem manibus ſuis tractavit, alterum *Pragenſem Canonicum* fuiſſe, margini adſcripſit; alterum, eumque prioris partis auctorem, Balbinus, ex ordine Præmonſtratenſium, *Aſceteriique Strabovienſis Profeſſum*, iudicavit. Hanc coniecturam ex opere ipſo robur aliquod firmamentumque nanciſci, editor eruditiſſimus obſervat; in eo tamen a Balbino diſſentit, quod hic eum *Iaroslaum*, ſine idoneo teſte, vocat. Quem uſum in hiſtoria Bohemica, Seculi potiſſimum XII, habeat, per ſe nemo non intelligit. Etſi enim nonnulla, e rumore vulgi collecta, continet; ut ferme ſunt, quæ de admirandis quibusdam eventis traduntur; dictio etiam, ut iſto tempore, non ſatis caſta eſt: tamen utilia in hoc opere pleraque, accurateque ſatis dicta ſunt; quod integrum nobis, ſervata etiam antiqua ſcribendi ratione, præſertim in propriis Bohemorum nominibus, exhibetur. Paſſim etiam ea inſperguntur, quæ ad illuſtrandam rem Germanicam facere videantur. E quo genere, cum tanquam guſtus aliquis operis nunc faciendus ſit, pauca ſeligemus. Primum igitur, quam infeliciter a Lothario, quem Saxonum regem vocat Auctor, pro Othone, Moraviæ duce, qui cecidit ipſe illo prælio, adverſus Bohemos pugnatum ſit d. 12 Cal. Mart. anno 1126. fuſius exponitur; commemoratis etiam prodigiis, quæ victoriam his portenderint. Eiusdem Lotharii res geſtæ, variis etiam in locis deinceps Pag. 1. 2.

 pro-

Pag. 4. produntur; ut reconciliatio eius cum duce Sobieslao: con-
12. ventus Imperatoris principumque Leodii 1131. d. 4. Cal. April.
factaque ibi Innocentii, profugi, ad res Romanæ eccleſiæ
moderandas, electio, nulla tamen coronationis Cæſareæ, quæ
tradi vulgo ſolet, mentione facta: eiusdem, cum principibus,
15. Bambergæ, in caſtro Plizu, Goslariaque, congreſſiones, fa-
ctæque his in locis, nunc conclavium, nunc palatiorum rui-
19. næ: expeditio adverſus Polonos, rogatu Belæ cæci, Panno-
niæ regis, ſuſcepta. Tum corona, Lothario, a papa Inno-
centio, Romæ, in Laterano S. Ioannis monaſterio, impoſita,
quia Petrus, Leonis filius, eccleſiam S. Petri tenebat: Fride-
ri I. iter Romanum, quæque in urbe deinceps geſta ſint ab
49. eodem: eius cum principibus colloquium, Magdeburgi 1159.
51. ipſo Chriſti natali habitum, initumque ad ulciſcendam Me-
55. diolanenſium iniuriam conſilium: ipſa denique Mediolani
obſeſſio, ubi Ludovicus, frater Imperatoris, Palatinus de Rhe-
no, *ex antiquorum ſuorum ſucceſſorum dignitate Suevorum in*
prima fronte militiæ fuiſſe dicitur: bellum Rudolphi Habs-
116. burgici adverſus Ottocarum, Bohemiæ Regem, ad quem pri-
mum Imperii dignitatem *ab Electoribus, qui habuiſſent pote-*
ſtatem & ius eligendi imperatoriam dignitatem, per Colo-
nienſem archiepiſcopum, & alios plures nobiles, delatum qui-
dem, ab ipſo autem, ſuaſu maxime Andreæ, regni Camera-
rii, repudiatam eſſe, Auctor eſt: & alia plura traduntur. Belli
vero cauſam haud obſcure in Ottocarum confert; etſi, quia,
ut ait, *inter ſublimes perſonas verſatur factum,* libere, qui-
nam maxime fuerint accuſandi, prodere nolit, præſertim
121. cum, præter duo vexilla reſtituta, Bohemiæ nempe & Mo-
raviæ, *in Ramberk* d. 12. Cal. Sept. Imperator regem quo-
que *ſub ſpe poſuiſſet reſtitutionis & aliarum terrarum; aſſe-*
rens, ſe neceſſitatibus & indigentiis ac rerum carentia eſſe
prægravatum; alter etiam alteri duplex matrimonium, inter
124. utriusque liberos ineundum, ſtipulatus eſſet. Decretoria ve-
ro, inter utrumque principem, pugna, oppreſſioni quam præ-
165. lio iuſto ſimilior fuiſſe videtur. Quæ omnia haud paulo
dili-

diligentius narrantur, quam quæ de Saxonum originibus, Bohemorumque initiis traduntur. Qua denique formula Bohemiæ Duces, terras ſuas, ſub Lothario Saxone adhuc tenuerint, ex eo intelligimus, quod Sobieslaus, Bohemorum Dux, ſacris, quæ Pentecoſtes vocantur, peractis, Imperatorem, Bambergæ 1138. comitia habentem, *adiiſſe, gratiaque eius favente, id obtinuiſſe* commemoratur, *ut Wladislaus, filius ſuus, in regimen Ducatus ſibi ſuccederet.* Pag. 172. 33.

GOTTLOB ERDM. ZEIBICHII, ARTIUM LIBERAlium Magiſtri, Athleta Παράδοξος, e Monimentis Græciæ Veteris conſpectui expoſitus. Inſertæ ſunt aliquot numiſmatum Icones, ac Græcæ inſcriptiones. Ex Autographo B. Fratris edidit, & de uſu Antiquitatum Athleticarum in paginarum divinarum interpretatione quædam præfatus eſt, CAROLVS HENR. ZEIBICHIVS, in Acad. Vitemb. Prof. Publ.

Vitembergæ, ſumtu Io. Ioach. Ahlfeldii, 1748. 8. plag. 15.

Exſtant quidem iam nonnulli, de iſtiusmodi argumento, libri, quos inter iure memorantur *Iac. Lydii* agoniſtica ſacra, liber, qui non mole quidem ſe ſua commendat, hoc inſigniori tamen laude dignus eſt, quo elegantius ibidem, oracula ſacra, ad antiquitates agoniſticas pertinentia, inveſtigantur. Accedunt, *Petri Fabri agoniſticon, ſive de re athletica Libri III.* opus, tam amplam antiquitatum copiam exhibibens, ut qui, mores veterum pugilum inveſtigare laborans, non viderit, maximo theſauro careat: *Octavii Falconerii inſcriptiones athleticæ*, ubi marmora deſcripſit A. circa thermas *Titi* effoſſa; eſt & gymnaſium athletarum additum: *Eduardi Corſini Diſſertationes IV* agoniſti-

 cæ,

cæ, a nobis alibi deſignandæ. Omnes tamen iſti labores non obſtant, quo minus eximiam gratiam mereatur Auctor huius libri doctiſſimus, cuius aliquam partem iure quoque ſibi vindicat Auctoris frater, ſive editionem, ſive præfationem æſtimes. In poſteriore, potiſſimum epiſtolas Paulinas illuſtrantes, antiquitates ludorum Iſthmiorum, atque aliæ, perquam idoneis modis illuſtrantur.
Cap. I. p. 1. tur. Nos iam ad rem ipſam vocamur. Summam athletarum apud Græcos exiſtimationem ac παραδόξου defini-
4. tionem, initio ſtatim deprehendimus. Eſt autem is, qui ſtadium ingreſſus, bis ad minimum pluriesve, uno & eodem die, ſumma contentione nititur, ut ſemper ſuperior diſcedat, eaque re communem vincit opinionem.
Cap. II. Inde voc. δόξα exponitur, quod proprie opinionem deſignat, neque gloriæ ſignificatu notum fuerit antiquiſſimis Græcorum. Eadem occaſione proprietatis Græcæ
pag. 6. fons in interpretibus antiquis, quos vulgo *Scholiaſtas* no-
7. minant, invenitur, quo fiat, ut e. g. Heſychius plerumque propriam notionem primum, dein translatas ponat. Ita & is ipſe δόξαν per δόκησιν, ac φήμην priusquam τιμὴν exponit. Quæ cum ita ſint, παράδοξος non ſemper in vitio ponetur, ſed mediam habebit ſignificationem. Idem illud clarum fiet, ſi quidem de hoc argumento ſcripto-
15. res evolvamus. Spectant eo: Lyſimachi Alexandrini Θηβαϊκὰ παράδοξα; Myrſyli ἱστορικὰ παράδοξα; *Antigoni Caryſtii* συναγωγὴ ἱστοριῶν παραδόξων; *Ciceronis paradoxa*, & ſi quæ
C. III. p. 16. ſunt alia. Hinc ordo tangit Auctores apud quos mentio fiat παραδόξων athletarum; horum primus producitur *Arrianus*. in *Diſſ. Epict. II, 18*. qua data occaſione obſervatur, παίζειν eſſe in obſcenis, διαπαίζειν autem, illudendi
33. notione, verbum rarius occurrens. Sequuntur *Euſebius*, *Auguſtinus*, *Iuvenalis* interpres. Ille *hiſt. eccleſ. VIII*, 7. iſte princip. *rhetor. pag. 299. in collect. rhet. Pithœana*, hic au-
50. tem ad *Sat. VIII. verſ. 185*. Eodem ſpectant, *Plutarchus*, *Lycophron*, *Dio Chryſoſtomus*, atque alii. Ex *Dione Chryſoſtomo*

ſoſtomo præſertim ἀγὼν παράδοξος exponitur. Eodem Capite, ablativus Græcis iure quodam vindicatur, quem & recte cum aliis defendunt, *Franc. Sanctius* in *Minerva*, *Scioppius* in *gramm. philoſ. pag. 100. 130. Nic. Friſchlinus grammat. Græc. cum Lat. congr. Part. I. p. 84. Part. II. p. 45. ſeqq. Lamb. Bos in myſter. ellipſ. Gr.* paſſim; doctor. Pariſienſ. *nov. Græc. ling. method. VIII, 2. pag. 455. ſqq. Io. Verbey, in nova via docendi Græca, II, 1. pag. 17. ſeq.* Poſt memorantur marmora, nominibus athletarum παραδόξων, ſex, quorum primum Romæ quondam ad thermas *Titi* repertum, poſtea *Chigianum* palatium illuſtravit, alterum ibidem cernitur, tertium eſt literatum ſaxum Græciæ Aſiaticæ, quartum inſigne Farneſianum, quintum Florentinum, ex atrio marchionis Richardi, a *Th. Reineſio* prolatum, ultimum a Ioſepho Scaligero eo relatum: hæc omnia exhibentur atque illuſtrantur; eoque numerantur, qui adverſus hiſtriones & omnes ſcenicos artifices coronati vocantur. Numi circiter tres eodem poſſunt referri. Primus Nicææ percuſſus eſt, regnante Commodo, quem *Andreas Morellius* exprimendum curavit, noſterque, ut reliquos, aeri inciſum repetit; alter ſub Eliogabali principatu excuſus a Stobenſibus; tertius æneus, quem Comes *de Thomas* exprimendum curavit, in *Lettre de Monſ. de Boze ſur une Medaille antique de Smyrne, du Cabinet de Monſ. le Comte de Thoms qui y joint ſa reponſe*, quam epiſtolam in his Actis percenſitam meminimus. Miſcentur iterum variæ obſervationes, quas inter omiſſio præpoſitionis διὰ, propter, apud Græcos frequens, e. g. ἀγοράζειν θέαν, pecuniam pugilibus & huius generis aliis præbere, id eſt, διὰ τὴν θέαν τόπον ἀγοράζειν. Ita: στεφανοῦν εὐαγγέλια, θύειν εὐαγγέλια, θύειν γάμους, λευκὴν ἡμέραν θύειν, ὅρκια τάμνειν, κ. τ. λ. Illis omnibus expoſitis, *Auguſtini, Gaulmini, Modii, Potteri, Bulengeri, Reineſii, Valeſii, Cuperi*, definitiones athletarum παραδόξων excutiuntur, ac reprehenduntur: defenditur contra, ac pluribus exemplis illuſtratur,

C.IV. p.57.
89.
Cap. 5.
Pag. 106.
C.VI. p. 138.

iam ante commemorata definitio. Inter exempla ſunt, qui vel quinquies ac ſexies eodem die vicerunt. Neque minus exponuntur λαμπροβούλιον, κοινοβούλιον, ἀνδρῶν & παίδων
C. VII. p. 162. certamina, δίαυλος, πεντάθλοι, atque alia. Succedunt interpretationes variorum divini Codicis oraculorum, e dictis partim elicitæ, e. g. *Eph. VI, 10. ſqq. Apoc. VII, 16. Luc. XIII, 24. Col. I, 29. IV, 12.* ſimulque ὡς ἐν παρόδῳ memoratur, Colaſſenſes quam Coloſſenſes dici melius.
C. VIII. pag. 167. Denique varia certaminum genera nominantur, quæ athletas παραδόξους habuerint. Sunt inter ea κυρίως gymnici ludi: hinc poetarum, muſicorum, ſcenicorum, certamina, quorum participes proprie ἀγωνισταὶ fuerint dicti. Ubivis hic etiam elegantiſſimæ excurſiones miſcentur atque obſervationes, e. g. quod *Pollux* in bonis ſcriptoribus multa damnet, quod citharistriarum victoria numis videatur expreſſa, quod Mytilene quam Mitylene accuratius ſcribatur, de *Phrynicho* iudicium, quod *Nero* tragœdias cantarit, quis Πυθαύλης fuerit, quomodo *Panænus* idem *Phidiæ* frater ac filius fuerit, quod ellipſis nominum υἱὸς & ἀδελφὸς, item ἀδελφὴ & θυγάτηρ, quibusdam fraudi fuerit, & huius generis aliæ. Sic varietas delectans utili admiſcuit dulce, atque elegantiorem litteraturam exhibuit potius quam oſtentavit.

NOVA ACTA ERUDITORUM,

publicata Lipſiæ

Calendis Decembris Anno MDCCLIV.

NOUVEAU TRAITE DE DIPLOMATIQUE, &c.

i. e.

NOVI COMMENTARII DE ARTE DIPLOMATICA, cuius fundamenta expenduntur: regulæ conſtituuntur inſtrumentorum diſtinguendorum, & characteres bullarum pontificalium & diplomatum ſingulorum ſeculorum exponuntur, cum illuſtrationibus quamplurimarum rerum hiſtoricarum, chronologicarum, & criticarum, ac defenſione tabulariorum celeberrimorum contra varias obtrectationes: editi a duobus monachis ordinis Benedictini, congregationis S. Mauri.

Tomus I.

Pariſiis, apud Guiliel. Deſprez & Petrum Guilielmum Cavelier, 1750, 4.

Alphab. 3. plag. 9.

Ita primum ſplendidiſſimi operis Tomum nuntiamus vidiſſe lucem, cui eo maius pretium ſtatuendum eſt, quo rarius noſtra ætate, e literatiſſima Gallia, huius generis libri adferuntur. Quam modo diximus, Gallia, inter multa alia beneficia, quibus eruditorum cœtum ſibi obſtrinxit, hoc quoque iure ſuo referre poteſt, quod feliciſſime ibi, ſi non inventa, ſaltem ad diſciplinæ formam redacta fuit diplo-

Digitized by Google

plomatica ars, a *Mabillonio*, immortali laude digno, cuius opera, ad fortunatiſſimos in difficillima re progreſſus faciendos, apta nunc via eſt & munita. Quo maior ſane utilitas eſt, quæ ad omne hiſtoricarum diſciplinarum redundare genus ſolet; quove maiore cura, ſi inprimis diplomatum auctoritate ad componendas illuſtrium controverſias utendum, in explicandis illis verſari decet; quo denique proclivius eſt, falſariorum fraude decipi, & a veritate declinare: eo laudabilius omnium conſenſu eſt indefeſſum ſtudium, quod inde a *Mabillonii* ætate, præſtantiſſimi viri, in noſtra maxime Germania, & vicina Italia, in emendandis, comprobandis, illuſtrandis, refutandis, defendendis *Mabillonii* præceptis, &, quorum ne numerus quidem iniri poteſt, colligendis ex univerſo terrarum orbe omnis generis diplomatibus, auſpicato poſuerunt; ita, ut, quamvis Galliæ de *Mabillonio* inſignes debeamus gratias, pares tamen ab eadem pro *Mabillonio* exaſciato exſpectare poſſimus. Sed novi iam in Gallia caput extollunt *Mabillonii*, qui eius exemplum ſibi propoſuerunt ad imitandum, ac *primum* operis, quod conſcripſerunt, *Tomum*, nobis exhibent. Longiſſimam ei præmiſerunt præfationem, ut, repetitis nonnullis de neceſſitate artis diplomaticæ eiusque utilitate, totius operis rationem latius exponerent. Ipſe ille Tomus, nonniſi *partem primam*, & *ſecundæ duas priores ſectiones*, complectitur, de quibus iam ita diſſeremus, ut perſequamur ſingula argumenta tractata, eaque diligentius notemus, quæ accuratiore obſervatione digna videbantur. *Partis primæ*, qua principia artis diplomaticæ fundamentalia explicantur, eiusque fides & auctoritas ab obtrectatoribus vindicatur, duæ ſunt ſectiones. *Priore* generatim, quid de legibus diplomaticæ diſciplinæ ſta-
Pag. 8. tuendum ſit, exponitur. Orationis initium fit a laudibus *Mabillonii*, & operis illius, quod de arte diplomatica reliquit, cuius tantam eſſe, credunt ex vero Auctores, præſtantiam, ut *Papebrochii* conatus inſigniter ſuperet. Nec ſolum addunt ſuffragia
9. *Dupini*, *Fontanini*, *Hickeſii*, *Baringii*, *Habnii*, *Blaſii Antonii Naſſarris*, *Scipionis Maffeii*; ſed etiam opus illud ab erro-
12. rum ſuſpicione, in quam a *Baudelotio* & V. C. *Nic. Lengleto*

leto du Freſnoi adductum fuit, liberare ſtuduerunt, idque inprimis comprobare, quod nec *Papebrochius*, cui *Baudelotius* favet, iuſtam laudem *Mabillonio* denegaverit. Notum eſt, quanta inter Ieſuitas ſit monachosque Benedictinos diſſenſio, num *Papebrochii*, Loiolitæ, an *Mabillonii*, qui Benedicti familiæ adſcriptus erat, maior fuerit his in rebus, aut diligentia aut gloria. Neque a *Lengleto* ſibi perſuaderi volunt, quod Pag. 13.
Hickeſius, lumen Angliæ, leges diplomaticæ artis, quas *Mabillonius* tulit, non comprobaverit. Præter has, aliorum quoque contra *Mabillonium* criminationes confutantur. Progre- 35.
diuntur ad enumeranda artis diplomaticæ fundamenta viri celeberrimi, quæ cum non poſſint non in exemplis diplomatum, nobis ſervatis, poſita eſſe, diligentius de iis, quæ *Mabillonius Libr. V.* ære & *Libr. VI.* typis deſcribenda curavit, & copioſe, diſputant, eaque itidem ab obtrectatoribus defendunt. Iis enim *Mabillonium* magna fide eſſe uſum contendunt; nec de originalium, ut proprio nomine rem exprimamus, dignitate iure dubitari poſſe. Parum abeſt, quin in dicenda hac cauſa contra id, quod nimium eſt, peccent, ac regulis ſuis diplomaticis tantam tribuant vim, ut nemo, qui iis recte utatur, errandi periculo obnoxius ſit. Quare nec illos ſine reprehenſione dimittunt, qui circumſpectius & cautius in ea re verſantur. Sic longa oratione contra *Mu-* 47.
ratorium dimicant; etſi nobis videatur, maior peritorum hominum pars ab illius partibus ſtatura. Prudenter enim hic ſcripſiſſe videtur: *atqui olim non defuere falſarii, tam acuti ingenii, tantaque induſtria, ut in confingendis præcedentium ſeculorum monimentis, nec contra chronologiam, neque contra hiſtoricam eruditionem, aut notariorum formulas, quidquam peccarent, & probe imitari noſſent veterum characteres & notas, aut earum tantummodo apographa confingere. Si quando eorum fœtus occurrunt; neque enim quisquam neget, quin talia efformari potuerint, & ex iis aliqua ſupereſſe poſſint, fruſtra interdum artis criticæ ſubſidia adhibentur, ad falſas eiusmodi merces a veris ſecernendas; rel. antiquit. Ital. med. ævi Tom. III pag. 30.* Cum de diplomatum auctoritate diſſerunt, 50.

apertis quidem verbis contendunt, maiorem eam eſſe fide hiſtoricorum coævorum, adeo, ut ſi inter ſcriptorem æqualem & litteras publicas diſcordia ſit, has illi præferendas
Pag. 56. eſſe, cenſeant. Tamen non negant, haud raro contingere, ut maior eſſe debeat hiſtoricorum auctoritas, ubi vel aſſentationis cauſa, vel ex errore, a veritate recedunt diplo-
58. mata. Fieri quoque poſſe, ut errata chronologica, in monimentis ceteroquin germanis, ſint admiſſa: multo minus nos decet, reiicere diplomata propterea, quod manifeſto falſas definiunt ætates rerum, quæ a tempore, quo illa conſcripta ſunt, fuerunt remotæ. Sic ridiculum eſt, in diplomate apud *Matthæum Pariſ. pag. 483.* Franciam, opera Caroli, ad Chriſtiana ſacra converſam dici. Certum tamen eſt, diplomatis auctoritatem abunde confirmari poſſe hiſtoricorum ſuffragiis; atque abſurdam eſſe *Harduini* ſententiam, ex conſenſu hiſtoricorum & diplomatum colligentis, utraque monimenta ſpuria eſſe &
61. ſuppoſita. His deinceps nonnulla de numiſmatibus adduntur, eaque diplomatibus auctoritate inferiora eſſe, demonſtra-
64. tur. Maxima ſane debet eſſe fides diplomatum. *Edicta* enim *publica*, publica quoque conſcripta ſunt auctoritate, de qua nemo ſapiens quidquam detrahet; hincque eruditis recte dicitur, ea ſe ipſa probare, quod magiſtratus nomine ſunt edita,
67. & teſtium ſubſcriptionibus confirmata. Accedit litterarum vetuſtas. In *antiquiſſimis* enim, quæ *Molinæus* ſcripſit, *fides adhibetur inſtrumento, de aſſertione & enuntiatione, nedum quod aſſertio illa facta fuerit; ſed etiam de veritate ipſius aſſerti.* Hinc, quamvis ſubinde diplomati deſint nonnulli veritatis characteres, antiquitas tamen eius illi facile quaſi addit; *antiqua* vero habetur charta, quæ ſeptuaginta ante annos
69. fuit conſignata litteris. *Actorum* autem *privatorum*, quæ nec ſigilla, nec teſtium nomina præ ſe ferunt, quamvis alioquin parva ſit fides; tamen haud raro in chirographis de accepta aut reddita pecunia, & diariis mercatorum, ineſſe ſolet. De exemplis, quæ barbara voce *copias* appellamus, difficilior eſt quæſtio. *Si ſcripturam authenticam non videmus*, ait *Gregorius Magnus* in *decret. Libr. II Tit. 2. Cap. 1. ad exemplaria*

nihil

nihil poſſumus. Quænam horum verborum ſit ſententia, magna eſt doctorum diſſenſio. Noſtri ſodalibus ſuis accedunt, qui Gregorii opera ediderunt, iſta ſic exhibentibus: *ſi chartulam authenticam, aut exemplaria non vidimus, nihil poſſumus.* Uſu etiam experimur, chartarum exemplis, vel a magiſtratu, vel a notario comprobatis, omnino haberi fidem. Tabulariorum vero tanta eſt reverentia, ut inſtrumentis, inde productis, omnino ſit credendum. In hac ſententia mirifice ſibi placent Auctores, ac de fide archivorum iuridica defendenda, admodum ſolliciti ſunt. Quid ſit, quod Proteſtantes accuſent, eos tabularia pontificiorum reſpuere, iisque fidem denegare, non ſatis capimus. Facilius iis ignoſcimus, quod, diſſerendo de archivis Statuum Imperii, nonnulla tradiderint falſa. Eo referendum eſſe, putamus, quod comites & equites immediatos pari loco habent: quod nimis generaliter pronuntiant, eandem eſſe Principum in ſuis territoriis poteſtatem, quæ Cæſaris eſt in imperio: quod civitates mixtas admittunt: quodque civitates Hanſeaticas, diverſas a civitatibus imperialibus & municipalibus eſſe, contendunt. His enarratis, uberrimo doctrinæ apparatu, tabulariorum explicant antiquitates. Quamvis enim *archivi* vox, media ætate, non ſolum inſtrumenta vetera, & locum, quo illa aſſervabantur; ſed etiam reliquiaria denotaret: noſtro tamen ævo priorem illi tantum tribuimus ſignificandi vim. Brevitatis ſtudio ſtrictim monemus, diſputaſſe viros doctos de tabulariis gentium orientalium, item Græcorum, Romanorum, Gallorum denique, & Germanorum. De his ſatis accurate obſervant, diſtinguendum eſſe tabularium Imperii & Imperatoris; ea vero, quæ de tabulario Spirenſi, ſive potius Cameræ imperialis, adſerunt, minus recte ſe habent; & quæ de Fuldenſi Abbate, Archicancellario Imperatricis, tradunt, falſa eſſe, magna diligentia *Io. Heumannus* V. Cl. comprobavit. Pergunt ad tabularia eccleſiaſtica & monaſtica, iisque, ſi non maiorem, tamen parem eſſe auctoritatem, ſtatuunt, & illuſtris *Maffeii* ſuffragio confirmant. In his ſervabantur chartaria, quæ, quo maiorem ad comprobanda priſtina iura, adferebant ſacro ordini

Pag. 73. 75. 82. 84. 87. 89. 91. 93. 94. 96. 97.

dini utilitatem, tanto maiore diligentia cuſtodiebantur. Illu-
ſtribus ſane monaſteriorum S. Dionyſii, Caſinenſis, Clunia-
Pag. 113. cenſis, aliorumque exemplis abunde hæc comprobantur. At
vero, num fuit poſſibile, ut ex tot ſeculorum calamitatibus,
bibliothecis infenſiſſimis, tot diplomata, tanquam ex naufra-
gio evaderent, & incorrupta ad nos transmitterentur? Abſona
ſane eſt nimia hæc dubitandi libido, quam bene Cl. AA.
115. compreſſerunt. Quid? quod vetuſtiſſima ad noſtram ætatem
perveniſſe diplomata papyracea, non negavit *Maffeius*, etſi pa-
120. rum alioquin *Mabillonio* favet. Nec fieri poteſt, ut teſti-
monio *Hincmari* comprobetur, negligentiores fuiſſe in con-
ſervandis diplomatibus ſua ætate monachos. Quis enim ideo
124. omnia diplomata credat eſſe ficta & falſa? Adhæc, ſi codices
librorum, decem aut duodecim ante ſecula, ſcriptos, adhuc
125. exſtare conceditur, cur diplomata ſupereſſe, neges? His gene-
ratim disputatis, accedunt AA. ad confutandas nugas *Hardui-*
130. *ni*, iam dudum exploſas; cupiunt vero, aliis perſuaderi, ve-
ram & ingenuam fuiſſe retractationis formulam, in *diario*
Trivultienſi publicatam, hancque ob cauſam iuſto acrius in
Lacrozianam memoriam, bonis omnibus ſuaviſſimam, graſ-
ſantur. Simili ratione, partium ſtudii ſuſpicionem haud effu-
gient, cum ipſi viros ordinis monaſtici omnes, a ſuſpicione
fraudis fictorumque diplomatum liberare ſtudent, hancque
133. ob cauſam non ſolum *Muratorium*; ſed, quod mireris, ipſum
Mabillonium erroris accuſant. Etſi ingenue confitemur,
parum aptam videri, quam proferunt, teſtimonii *chronici*
Sublacenſis interpretationem, ad abſolvendos omnes mona-
chos a crimine fictarum litterarum; nec, ſi illam admiſeri-
mus, iure inde poſſe colligi, nullum exſiſtere diploma, a
154. ſeq. monachis fictum. Parum quoque res Proteſtantium ſe noſ-
ſe, abunde oſtendunt, cum de nonnullorum ſententia, quod
multa exſtent huius generis inſtrumenta fabuloſa, ita ſtatuunt,
ut parum abſit, quin eam communem quaſi Lutheranorum,
aliorumque, qui a ſede Romana liberati ſunt, doctrinam & fidei
articulum eſſe cenſeant. Sed nimis longi nobis ipſis videmur
in narrandis huius generis argumentis, quæ monachis *facile*
igno-

Digitized by Google

ignoſcas. Quare ſtrictim de iis, quæ hac de re ſuperſunt, dicemus. Quamvis diplomatis unius varia exſtent exempla ori- Pag. 162.
ginalia, eaque inter ſe mirifice differant; nec tamen inde concludi poſſe, perſuadere Lectt. AA. volunt, illud eſſe falſum, propterea, quod ſæpenumero plura eiusdem inſtrumenti deſcripta fuerint exempla, eadem diverſis temporibus innovata, hincque nata fuerint *chartularia*, quæ frequentia eſſe ſolent in tabulariis eccleſiarum, monaſteriorum, & his ſimilibus. Ho- 186.
rum cauſam, quæ nonnullis ſuſpecta fuit, agendam, ſuſceperunt noſtri, ac verboſius, illa originalibus æquiparanda eſſe, demonſtrare ſategerunt. Pugnant contra *Simonem, novorum* 187.
commentariorum de Gallicanis clericis Auctorem, & V. C. *Len-* 188.
gletum du Fresnoy, quorum uterque, cum non æque propenſus eſſet erga ſacrum ordinem, ac doctiſſimi noſtri Benedictini, non eſt mirum, quod nec tanta apud illos, quanta apud hos, ſit monimentorum fides, in quibus tamen haud raro omnia monaſterii, aut fani cuiusdam, iura poſita ſunt. Ultimo denique 209.
huius ſectionis capite oſtenditur, quod ex exemplis ſæpenumero colligi queat, num originalia vera fuerint, an ficta. Eam ob cauſam copioſe de vitiis ſcribarum agunt AA. iisque de auctoritate diplomatum nihil detrahi poſſe, comprobandum ſibi ſumunt.

Progredimur ad ſectionem partis primæ poſteriorem, qua variorum monimentorum, communi diploma- 233.
tum nomine comprehenſorum, certa ac vera nomina explicantur, ac ſingulorum uſus exponitur. *Litterarum* varia ſunt 237.
genera. Aliæ ſunt eccleſiaſticæ, eæque *apoſtolicæ*, qua voce deſignantur partim *conciliorum*, Romæ celebratorum, decreta, partim *decretales*, ſive reſponſa, ad eos, qui Papam conſuluiſſent, miſſa; partim *bullæ canonicæ* Græcorum; aut *formatæ* 239.
Latinorum; item *regulares*, quæ ab epiſcopo ad epiſcopum miſſæ, præ ſe ferebant formulam: *in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, & voce Ἀμὴν concludebantur; *ſim-* 240.
plices & deprecatoriæ, quas presbyteri ſcribebant; *commendatitiæ*, quibus maxime monachi, iter facientes, ab Abbatibus reliquis monachis commendabantur; vel *emancipatoriæ*, Abbati a mo- 241.
nachis, ſi ob ſuſpectum præſulis officium de priſtino munere dece-

decederet, traditæ; *communicatoriæ*, ſive *confeſſionis*, item *confeſſoriæ*, quibus de fide & religione peregrinaturi teſtimonium a confeſſoribus perhibebatur, ſolis deinde epiſcopis reſervatæ; *dimiſſoriæ*, *apoſtoli reverentiales*, quibus aliis permittebatur, eum, qui illas acceperat, ad ſacra officia admovere; *pœnitentiales*, pœnitentibus, Romam proficiſcentibus, datæ; *canoni-*
Pag. 243. *cæ*, a metropolitano ad clericos plebemque epiſcopi, nuper electi, perſcriptæ; *formales*, ſive *circulares*, *ſynodicæ*, *tracto-*
244. *riæ*, vel *tractatoriæ*, quas nonnulli inter ſe diſtinguunt, alii
246. confundunt; *invitatoriæ*; *excuſatoriæ*, quibus purgabant ſe epiſcopi, qui concilio non intereſſe poterant; *vocatoriæ*, a papa ad epiſcopos datæ, ut ad ſuſcipiendum ordinationis ritum Romam venirent. His addi poſſunt litterarum genera, perinde in foris eccleſiaſticis, quam ſecularibus recepta: *citatorialium*, *requiſitoriarum*, *commonitoriarum*, quales, a Theodoſio iuniore ſcriptas, publicavit primum *Mabillonius ſuppl. ap. de re dipl. pag. 88.* ac docte expoſuit, licet longe alia de
249. illis ſententia fuerit illuſtris *Maffeii*, a Benedictinis noſtris
251. copioſe confutata; item, quæ omnium principes ſunt, *excommu-*
252. *nicatoriarum*, quarum varia memorantur genera; *decretorum* denique ac *decretalium*. Porro eccleſiaſticis cum laicis com-
254. munes fuerunt *litteræ appellatoriæ*, *apoſtoli*, *placeti*, litteræ, quæ a verbo *placet*, illis ſubſcripto, nomen ſortitæ ſunt; *litteræ patentes*, barbare *patentæ* dictæ; litteræ *gratiæ*, *remiſſionis*, *quitationis*, *perdonationis*, *abſolutoriæ*, *proviſiones*, litteræ
256. *ſalvi conductus*, *allegantiarum*, ſive *allegationum civitatis & patriæ*, *bullæ credentiæ*, *appares*, a paribus, *pagenſes*, *de niſi*. Ex his, ſpeciminis loco adductis, ſatis apparet, quanta fuerit auctorum celeberrimorum, in colligendis ac iuſto ordine diſponendis variis literarum ſpeciebus, diligentia; nec fateri piget, haud minorem induſtriam adhibuiſſe eos, ad explicanda ac enume-
258. randa infinita fere genera *epiſtolarum*, *indiculorum reſcri-*
270. *ptorum*. Litteras, generatim ſic dictas, excipiunt *chartæ*, ſive,
274. quod antiquioribus placuit, *chartulæ*, quarum nomen cum an-
276. tea eſſet diplomatum regiorum proprium, tempore Normannorum ad alia quoque eorum genera transferri cœpit. *In his*

cum

eum præcipue eminent *litteræ ſacramentales*, vel *chartæ iura-*
tæ, haud prætermiſſa fuit a noſtris oblata occaſio, de iureiuran- Pag. 277.
do clericorum, copioſius quam oportebat, disputandi. Sicuti illis
ſubditi obſequium & pietatem regibus; ita hi, ſe iſtos defen- 285.
dendos ſuſcepiſſe, teſtabantur litteris *mundeburdii*. His acce-
dunt *auctoritates* Ludovici pii, *panchartæ* Caroli calvi, *relatio-* 287.
nes, quæ Græce *ἀναφοραὶ* dicebantur, viris illuſtribus traditæ,
& rem geſtam exponentes: *chartæ traditionis*, *transfuſionis*, 288.
uſufructuariæ, *donationis*, *confectoriæ*, *ſemiplantariæ*, *legatariæ*,
nemini utiliores, quam clericis; hisque ſimiles chartæ *fun-* 291.
dationis, *eleemoſynariæ*, *ſolutionis*, *venditionis*, *obnoxiationis*,
obligationis, *cautionis*, *chartæ pignoratitiæ*, *hereditariæ*, qui- 292.
bus filiabus Francorum, contra legis Salicæ rationem, pro- 294.
ſpiciebatur, *diviſionis* & *confirmationis*, de *ducatu*, *patricia-*
tu, vel *comitatu*, *rogatoriæ*, vel teſtium ſubſcriptionibus mu- 295.
niebantur, *audientiales*, vel *ambagibales*. Præter has, non-
nullæ occurrunt chartarum appellationes admodum difficiles,
& inter doctos viros controverſæ, quales ſunt voces, *monob*, 296.
andelane, *andelangus*, *ſenicæ*, *per punctum confirmatæ*. Porro
memorantur *chartæ rabbini*, *litteræ diffidatoriæ*, quibus bel-
lum, aut certamen privatum indictum fuit. Progrediuntur 297.
Auctores ad *notitias publicas & privatas*, quarum ſolennes
formulæ ſunt: *notum*, *noverint*, *noſſe debetis*, cet. deinceps ad 312.
inſtrumenta iudicialia, cuius generis ſunt *mandata*, *proceſſus*, 316.
ordinationes, *aſſignationes*, *inquiſitiones*, *conteſtationes*, *prote-* 317.
ſta, *libelli*, quorum cum fere infinitus eſt numerus, eminent 318.
inter illos, *libelli dotis*, *iudicia*, *placita*, *ſententiæ*, *dicta*, *lau-* 319.
da, *arreſta*, *definitiones*. Sequuntur leges, ſive ab Imperato- 325.
ribus, aut præfectis prætorio, datæ, *edicta*, *leges*, *litteræ ſacræ*, 328.
ſacræ iuſſiones, cet. appellatæ; ſive *conſtitutiones*, ab Imperatori- 329.
bus Francicis & Germanicis, a pontificibus, aliisque factæ, & præ- 331.
ter alia nomina, *ſtatuta*, *pragmaticæ ſanctiones*, *ſtabilimenta*, *ty-* 333.
pi, dicuntur, quibus adduntur *receſſus imperii*, ſive *capitularia*, 335.
iisque inferiora ætate *ordinamenta*; ſive *auctoritates*, *præce-* 338.
pta, *privilegia*, eorumque *confirmationes*, tam a regibus, 340.
quam ab epiſcopis promulgatæ. His innumera adiiciuntur

tabularum huiusmodi ſcriptarum nomina, quæ cum nimis lon-
Pag. 354. gum foret percenſere, ſatis futurum iudicamus, notaſſe, quod
358. poſt ea, quæ iam memoravimus, de *inſtrumentis, conventionibus,*
388. *politicis* & *ſynallagmaticis*, *ſyngraphis*, *chirographis*, *contra-*
403. *ctibus*, *concordatis*, *tabulis pacis* & *fœderis*, ſpeciatim *teſta-*
mentis monachorum, de *brevibus*, tam generatim ſpectatis,
quam ſpeciatim *papalibus*, eadem diligentia expoſuerint doctiſ-
ſimi Auctores; ac his pertractatis nonnulla alia addiderint di-
plomatum nomina, quæ omnibus tantum non ſunt commu-
411. nia. Huius generis ſunt *documenta, monimenta tabulæ, tituli, di-*
416. *plomata, paginæ, memorialia, memoratoriæ, monſtræ*, item *ſcri-*
420. *pturæ, inſtrumenta, acta publica & particularia*, cet. Ita ſane
ad nauſeam fere enarrata fuerunt veterum monumentorum, quæ
in tabulariis conſervantur, genera; ſed alia quoque eorum ſunt
425. ornamenta, præter ſingulares partes. Spectant huc *regeſta*,
quæ breves actorum publicorum exhibent ſummas: *Tomi*
chartarum, libri cenſuales & *polyptici*, quibus reditus eccle-
429. ſiarum accuratius enumerantur, *vaſaria, codices terrarii, in-*
432. *ventaria, repertoria*, libri *inquiſitionum*; ſive barbare *enque-*
434. *ſtarum, rotuli, matriculæ, diaria, libri ordinarii, chartularia*,
445. aliaque. Accedimus, his ita conſtitutis, ad characteres di-
plomatum externos, quibus magnam in arte diplomatica au-
ctoritatem tribuunt Auctores, eamque imprimis contra Cel.
443. *Heumannum* Altorfinum, moderate tamen, defendunt, tan-
446. demque rectiſſime pronuntiant: *non ex uno characteriſmo,*
ſed ex omnibus ſimul de vetuſtate chartæ pronuntiandum.
Speciatim diſputant, primo loco de illis rebus, in quibus olim
448. ſcripta fuerunt huius generis monimenta. Antiquiſſima æta-
te ſæpius, recentiore rarius adhibebantur hanc in rem *ſaxa* &
metalla; vetuſtiore tamen ætate *tabulæ lapideæ* & *ligneæ*, &
ſequiori ævo etiam *ereæ*, item laminæ *plumbeæ*. His acce-
453. debant varia pugillarium genera, diptycha, & folia arborum,
in quibus priſci Romani ſcripſerunt, item libri *lintei, carbaſi-*
457. *ni*, aliique; de quibus copioſe agitur. Tabulæ ligneæ obdu-
ctæ erant cera, ex quibus nonnullæ conſervatæ ſunt. Ex ea-
458. rum numero præcipue memorabilis eſt tabula illa, qua *itine-*
rarium

Digitized by Google

tarium Philippi pulcri Franciæ regis, eiusque coniugis, deſcribitur, ab *Antonio Cocchio*, Florentino medico, ſingulari diligentia illuſtratum. Græci appellabant tabulas, in quibus leges eorum pœnales, civiles, & ſacræ inſcriptæ erant, *κύρβεις* & *ἄξονας*, quamvis fuerit inter utrumque genus & materiæ & formæ diſcrimen: Romani vero dixerunt tabulas, ex quibus libri componebantur, *codices*; pugillares autem *codicillos*. *Charta* nomen proprium erat papyro Aegyptiorum, ac præter eam exſtitit *charta plumbea*, quod *Mabillonius* & *Monteſalconius* contendunt. At vero diplomata non niſi in membranis ac chartis deſcripta fuiſſe, & ita ad noſtram ætatem perveniſſe, bene monent, de utriusque, membranæ quidem & chartæ origine, ac variis generibus & uſibus, ſatis copioſe commentati. Inter alia de charta *bombycina*, ſive *cattunea*, ſive *Damaſcena*, obſervant, pleroſque illud inventum ſeculi IX. eſſe cenſere; iis tamen repugnare illuſtriſſ. *Maffeium*, qui codicem Marci Venetum celeberrimum in illa ſcriptum eſſe, credit; hunc autum ſeculo ſaltem IV. non eſſe ſuperiorem, peritiſſimi indicarunt. Charta ex panniculis compoſita, & nobis uſitata, a Sinenſibus A. C. 91. inventa eſſe dicitur; in occidentalibus tamen provinciis ſeculo demum X. ex ſententia *Monteſalconii*; rectius vero ſeculo XI, quod *Muratorius* contendit, adhiberi cœpta fuit. Dubia omnis illa res videtur *Maffeio*; nec ſine cauſa teſtimonium *Petri Cluniacenſis*, de charta bombycina potius, quam vulgari, intelligendum eſſe monet. Id certum eſt, & in arte diplomatica bene tenendum, nulla exſtare diplomata chartacea ante ſeculum XIII. ſequenti autem ſeculo demum fuiſſe ita uſu recepta, ut charta vulgaris eſſet ordinaria inſcribendorum materia. *Charta* denique *ſignata* diplom. (*Stempel-papier*), antiquiore ætate non penitus fuit ignota. Inter inſtrumenta ſcribendi, quibus vetere & media uſi ſunt ætate, præcipue commemorantur: *regula*, *norma*, & *canon*, lineis in charta ducendis, *punctorium*, *ſubula*, *caniculus*, ſive *atramentarium*, *ſtilus*, *graphium*, *cælum*, *celtes*, *palimpſeſtus*, *calami*, *arundines*, *iunci*, *penna*, a *Iuvenali* iam memorata, *peni-*

Pag. 461. 467. 471. 516. 521. 524. 525. 533. 537. 540.

Digitized by Google

peniculus. *Atramentum ſcriptorium*, ſive *librarium* veterum, quod ab *atramento ſutorio*, ſive *calcbanto*, diſtingui conſuevit, nonniſi nomine cum noſtro conveniebat, ex diverſa alioquin materia compoſitum. Nihilominus difficillimum eſt, utrumque diſcernere, quamvis id certum ſit, atramentum veterum diutius retinuiſſe colorem, adeo ut diplomata, ſeculo X. inferiora, ſi litteræ videntur aliquid de priſtino colo-
Pag. 542. re perdidiſſe, non poſſint non eſſe ſuſpecta. Præter atramentum nigrum in libris MSS. occurrunt, *aureum*, *argenteum*, *purpureum*, *rubrum*, *viride*, *cæruleum*; rarius vero in diplo-
544. matibus. *Chryſobullæ* enim, ſeu *bullæ aureæ*, non ita dictæ ſunt, quod litteræ aureæ in illis conſpiciantur, ſed quod ſigillis aureis ſint munitæ; quamvis nonnulla Imperatorum Græcorum & Germanorum diplomata, item Italica & Anglica circumferuntur, aureis litteris ſcripta, dubiæ tamen auctoritatis, & maxime ab *Hickeſio* & *Muratorio* impugnata, quos Cel.
551. Auctores refutare conati ſunt. Subſcriptiones Imperatorum haud raro fiebant minio, ac cinnabari. Progrediuntur
558. doctiſſimi Benedictini ad *ſcripturam*, & eruditiſſime diſputant de *litterarum inventione*, *ſcriptura univerſali*, antiquiori ævo
565. haud incognita, de *ſcriptura Sinenſium*, qua non *ſoni*, ſed
568. mentis cogitata exprimuntur; de *hieroglyphis Aegyptiorum*, de ſcriptura *Alphabetica*, recentiore diluvio, ſed antiquiore
573. Moſe; de litteris Aſſyriacis, Babylonicis, Aegyptiis, Etruſcis, Latinis, Græcis, quas non ex Aegypto, ſed Phœnicia repe-
580. tendas eſſe cenſent; Samaritanis, & quæ ex his ortæ ſunt,
592. Copticis, Gothicis, & Etruſcis; de charactere Ebræorum quadrato, quem recentiorem eſſe Samaritano pronuntiant; de diverſis modis, verſus, ſive lineas ducendi, perpendiculari,
608. orbiculari, ſpirali, horizontali, de forma buſtrophidica, apud Græcos, Gallos, & Etruſcos uſitata. Explicant porro omnium, quæ nobis conſervatæ ſunt, inſcriptionum antiquiſſimam, a *Fourmontio*, Amyclis, in ruinis templi, Apollini dicati, inven-
625. tam, ac nonnullas alias vetuſtiſſimas, quas ipſi exhibent æri inciſas. Proferunt denique nonnulla alphabeta, orientalium, Græcorum, ſeptentrionalium, Latinorum, aliaque, quæ brevi-

tatis

ſtatis cauſa iam prætermittimus. Ex his ſatis patet, quanta diligentia, non diplomaticæ, ſed totius fere criticæ artis præcepta, in egregio hoc opere tradita ſint, & expoſita.

ISTORIA DEGLI ANNI SANTI DAL LORO PRINCIpio fino al preſente del 1750.

id eſt,

ANNORUM SANCTORUM HISTORIA, AB EOrum exordio ad annum 1750. deducta, deſumta magnam partem ex libro eiusdem argumenti, Auctoris P. L. F. Thomaſii Mariæ Alfani Dominicani opere, edita a DOMINICO MARIA MANNI, Academico Florentino. Accedunt monumenta, inſcriptiones, & numiſmata, quibus iubilei Romani illuſtrantur.

Florentiæ, ex typographeo Io. Bapt. Stecchi, 1750, 4.
Alph. 1. plag. 13.

Benedictus XIV, qui eccleſiæ romano-catholicæ præeſt, anno 1750. iubileum annum Romæ celebravit, more inde ab anno 1300 ſatis trito. Accendit ea celebritas induſtriam ſcriptoris haud unius. Alii hiſtoricos egerunt, alii theologicis commentationibus eam illuſtrare ſtuduerunt, alii critica ac polemica eo pertinentia dederunt. Incruenta eſt Cel. Manni tractatio, quam præ manibus atque ob oculos habemus, & ex qua promulſidem, ſeu potius bellaria, dabimus. Ex ludis ſecularibus Romanorum, Honorio imperante, anno 404 adhuc celebratis, iubileos ſanctosve annos Romæ profluxiſſe, Auctor negat. Ab anno enim 404. usque ad annum 1300 intervallum longiſſimi temporis defluxit. Videntur Cel. Viro peregrinationes, Romam olim, ex pio more, inviſendis liminibus Pauli ac Petri Apoſtolorum, directæ, originem peregrinationum iubilearum continere. Bonifacium VIII, a. 1300. tempus ipſis centenarium dediſſe, ſibi perſuaſit. Memini-

minimus inter hæc Alberici, Monachi trium Fontium, qui in *Chronico* ad a. 1214. teſtis eſt, iam Innocentium III anno 1200. Romæ gaudia ſecularia celebraſſe. In Præfatione Cel. Mannius, ab Origine itineris Romam a. 220. facti exorſus, peregrinationes ſacras Romanas edifferit, Ennodii Diaconi, Conſtantis II. ad a. 663. Caroli Magni ad a. 774, qui limina templi S. Petri inviſerunt. Soliti fuerunt, iam ante Gratiani *decretum*, Epiſcopi Italiæ eo confluere ad quintum Maii. *Diſtinct. 39. Can. 34.* Peregrinatores eiusmodi fuerunt dicti *Romipetæ*, *Romei*, ab Hiſpanis *Romarii* & *Romerii*, *Romipedæ* apud Matthæum Pariſienſem ad a. 1250. & in Itinerario Papæ Gregorii XI. Peregrinationem illam dixerunt homines ætatis mediæ *Romipetagium*, Itali nunc *Romeaggio*. In Epiſtolis b. Lupi Ferrarienſis Benedictini circa annum 853. dicitur Monachus Dolivaldus, *ad beatiſſimos Apoſtolos Petrum & Paulum* iviſſe, *ceterosque ſanctos, ut Dei miſericordiam imploraret.* Clemens VI. iubileum, ſeu ſacrum annum Romanum, ad annum quemvis quinquageſimum reſtrinxit, cauſatus, ita ſe imitari iubileum, Iſraelitis olim præſcriptum *Lev. XXV. Exod. XXIII, 10. 11. Num. XXXVI, 4.* Thomaſii Mariæ Alfani libros duos, æque inſcriptos *Iſtoria degli anni ſanti*, Auctor hic conſuluit. Alfanius vero rigaverat arva ſua ex libris Andreæ Vittorelli, & Olympii Ricci, de eodem argumento conſcriptis. Iulianus Canonicus urbis Auſtriacæ, eiusque frater Ioannes Manſionarius, Chronicon ſcripſerunt circa a. 1300. ac ad hunc annum iſthæc memoriæ prodiderunt: *Anno Domini* 1300. *Sanctiſſimus Papa Bonifacius, qui deſtruxit illos de Columna totaliter, & civitatem illorum, & caſtra dirui fecit, conceſſit & dedit omnibus vere penitentibus & confeſſis, qui limina ſanctorum Apoſtolorum viſitabunt, a feſto nativitatis Domini* 1300 *usque ad annum unum, & etiam qui ſtabunt Romæ continue diebus XV, viſitando ſingulis loca ſancta, indulgentiam omnium peccatorum, excepto peccato uſuræ, ad quam Indulgentiam ivit populus ſine numero.* Memorabile eſt, uſuræ peccatum fuiſſe extra indulgentiam collocatum. Eodem anno per M. Aegidium Columnam, Cardinalem, iuſſit

ſcribi

ſcribi Bonifacius *Iſagogen fidei, ad Regem Armeniæ, & Capitula fidei Chriſtianæ, quæ Bonifacius miſit ad Tartarum, Chriſti ſanctiſſimam legem amplecti volentem.* Anno iubileo ſecundo, tres nobiles Veneti venerunt ad limina Apoſtolorum, & attulerunt tabulam criſtallinam auro argentoque ornatam, ante Petrum locandam. Numismata, quibus Auctor opus diſtinxit, ex apparatu ſummorum virorum nactus eſt, quorum benignitatem & nomina merito prædicavit. Papæ XVIII, iubileum ſeu annum ſanctum celebrarunt, Bonifacius VIII, a. 1300, Clemens VI. a. 1350, Bonifacius a. 1390, Bonifacius IX a. 1400, Martinus V, a. 1423, Nicolaus V a. 1450, Sixtus IV, a. 1475, Alexander VI, a. 1500, Clemens VII a. 1525, Iulius III a. 1550, Gregorius XIII a. 1575. Clemens VIII a. 1600, Urbanus VIII a, 1625, Innocentius X a. 1650, Clemens X a. 1675, Innocentius XII & Clemens XI, anno 1700. Benedictus XIII a. 1725, Benedictus XIV a. 1750. Auctores LXXII fuerunt Mannio ad manus, qui de iubileo ſcripſerunt ante eius ætatem. Ad Papas ſingulos, ex hiſtoria & numis, inſcriptionibusque, lectiſſima e penu laborioſe collecta, attulit. Formulam indictionis iubilei, a Bonifacio VIII profectam, Pag. 2. Guilielmus Ventura Aſtenſis, poſteris conſervavit in *Chronico* c. 26. in L. A. Muratorii *Scriptoribus rerum Italiæ* Tom. XI. Statua, quæ Bonifacium VIII e ſaxo refert, in horto Mar- 10 chionum Riccardiorum ſupereſt Florentiæ, heic denuo in 16. æs inciſa, conſonans cum vultu ac mitra Bonifacii, in numo, quem protulit in medium Cel. Manni. In poſtica apparet porta, quam ſupra eminet imago Ieſu ad pectus protenſa. Epigraphe eſt: *Iuſti intrabunt per eam.* Dicitur vulgo, Bonifacius *regnum* ſeu mitram, trium ſtriarum ornamento diſtinctam, uſui adhibuiſſe. At hæc, nec in ſtatua nec in numo apparet. Sunt, qui referant, indulgentiam peccatorum, a Bonifacio confeſſis & contritis propoſitam, patuiſſe ita, ut pertinuerit quoque ad templa Pauli, Ioannis Lateranenſis, S. Mariæ Maioris, & Laurentii. At hæc ſunt relata recentioris ævi, a Noſtro repudiata. Falſum præterea eſt, vocabulum *iubilei* ſub Clemente VI demum exortum fuiſſe, plur-

Pag. 21. uſurpatum quippe iam ætate Bonifacii VIII. Homo 100 anno-
rum, antea iam appellatus fuerat a Flodoardo in Hiſt. Rhe-
24. menſi Cap. 17. *iubileus*. Clemens VI. dixit, ſe duabus viſionibus
divinis impulſum eſſe, ad iubileum quinquageſimo anno ad-
ſignandum, ſi fides eſt eius literis bullatis Romam miſſis 1350,
quas ediderunt Albericus & S. Antoninus P. I. *Summæ theo-*
logicæ ad Tit. 10. Cap. 3. 6. At merito eam pro ſuppoſititia
reputat Cel. Manni. Aliam *Bullam* Clementis iubileam edi-
dit Stephanus Baluzius Tom. I. *Vitarum Pontif. Avenionenſ.*
æque ſuppoſititiam. Exſtant præterea *Bullæ* eiusmodi aliæ non
minus ſpuriæ, quas Autor propius inſpexit, ac ſub examen re-
30. vocavit. Solennitates iubilei expedivit obiitque Romæ loco
Pontificis Legatus, Epiſcopus Tuſculanus, Annibal, ſeu An-
nibaldus *di Ceccano*, iubileis indulgentiis 15 Iul. immortuus.
Maximam Romæ ſe tunc infudiſſe multitudinem hominum,
teſtibus non eget. Utrumque natalem domini & anni
præcedentis, & anni 1350 exeuntis, complectebatur iubileus.
In ædem S. Petri, ad videndum Sacrum ſalvatoris vultum, qua-
dam Quadrageſimali Dominica tot homines convenerant, ut
multi eorum opprimerentur & exſpirarent, teſte Henrico
Rebdorfio. Pretia rerum creviſſe Romæ eo tempore,
teſtimoniis auctorum non indiget. Latrones in territo-
rio Romano ſibi prædas avide corraſerunt, ut ex pecca-
33. torum indulgentiis per peccata nova diteſcerent. Tranſalpi-
ni, peregrinatoribus ſacris fuere moleſti, impoſitis vecti-
galibus & exactionibus, coerciti Bulla Papæ fulminante.
Ludovicus, Rex Hungariæ, ſub finem iubilei Romam ſaluta-
vit, Neapoli luſtrata, ad vindicandam fratris Andreæ mortem,
occiſi in caſtello Averſæ per uxorem Ioannam, ut fama vul-
gatum fuit. In palatio Pontificis habitavit Rex, & quotidie
Miſſæ in æde S. Petri interfuit. Spectavit idem *ſudarium*
Ieſu. Antonii Minoritæ corpus translatum fuit Patavium 14
37. Febr. & ipſe cœlitibus fuit adſcriptus ſolenni formula. Cle-
mens VI. Hugoni, Cypriorum Regi, a. 1350. per epiſtolam, in-
dulgentias plenas, in uſum inſulæ Cypri, cuius incolæ
Romam haud poſſent adire, obtulit. Brigitta, e Suecico regio
ſan-

Digitized by Google

ſanguine nata, venit, conſenſu procerum, Romam ad iubileum, vidit *ſudarium* ſanctum, ſimulque viſa ſibi eſt convicta ex revelatione Ieſu, recte adſeri, id omnino eſſe genuinuam. Vide Brigittæ *Revelationes IV, 81.* Suecos, eodem peregrinatos, excepit ipſa hoſpitio ſuo. Hugo, Rex Cypri, Romæ eodem tempore fuit, nec non Eduardus Rex Angliæ, Eliſabeta Hungarorum regina, alii, largis Papæ indulgentiis cumulati. Bonifacius IX a. 1390 Bullam iubilei Avenione evulgavit, luſtraturis templa S. Petri, S. Pauli, S. Ioannis in Laterano, & S. Mariæ Maioris, petitioni Romanorum gratificaturus. Urbanus VI id beneficii ad annum 33 iam revocaverat. Regibus Luſitaniæ & Angliæ, eorumque familiis, Bonifacius IX. litteras indulgentiarum transmiſit. Albertus, Marchio Ferrarienſis, Magnus Hieroſolymitani Ordinis Magiſter, aliique viri ſummi, Romam adierunt. Mediolanenſes, bello diſtenti, ex liberalitate Bonifacii IX. obtinuerunt indulgentias, domi valituras tantundem. Fratribus Dominicanis, Erfurti capitulum generale celebrantibus, eandem indulſit liberalitatem Pont. immo & Franciſcanis Aſſiſii congregatis. Anno 1400 iubileus annus cœpit denuo celebrari, cum Bonifacius IX. Aſſiſium ſe contuliſſet. Erat tunc ſchiſma inter eum & Petrum Lunenſem. Rex Galliæ, ne quis Gallorum Romam iret ad iubileum, edixit. Peſtis ea tempeſtate Italiam infeſtavit. Peregrinatores ſacri obierunt Romæ ſexcenti. *Bullam* peculiarem Pontifex, ad indicendum hoc iubileum, haud promulgavit. Martinus V. a. 1423 iubileum iam celebravit, teſtibus: Onuphrio Panvinio, in *Chronico Romanorum Pontificum*, & Andrea Vittorellio ad a. 1423, recentioribus refragantibus. Nicolaus V, ad Manichæos in Boſnia & Croatia exſtinguendos, a. 1449. Thomam, Epiſcopum Pharenſem, ablegavit. Franciſcanorum comitia Romæ ſacra 1450 pentecoſtalia adiuverunt contribulis ſui, Bernardini Senenſis, adſcriptionem in cœlitum adorandorum numerum. Nicolaus V, cum purpuratis, nudipes obiit deambulationes religioſas. Archiepiſcopus Trevirenſis, Iacobus, comitatus 150 equitibus, Romam inviſit, nactus a Nicolao V privilegium in-

Pag. 39. 41. 45. 49. 58. 60.

 ſtituen-

ſtituendi Treviris gymnaſii, in quo agerent omnium or-
Pag. 81. dinum doctores. In Lombardia hauſta fuit mira hominum multitudo, peſtis lue. Romam venit Catharina, Bosniæ regina, ad 29. Apr. regno orbata, hic morte defungi optans. Obiit Romæ 1487, ſepulta in *Ara cæli*, ubi epitaphium eius ſuperat. Ioannes, Dux Saxoniæ, Dux Calabriæ, Rex Walachiæ, Rex Bosniæ, aliique Summates, iubileo Romæ interfuerunt. Nicolai V. numiſmata iubilea prætermittimus. Sixtus IV ad annum 25. revocavit iubileum, ac 1475. id ſibi honoris impertivit, ut oves arceſſeret ſuas ad indulgentiarum pabula
84. carpenda. Iniicitur eius cauſæ mentio in Sixti IV epitaphio, quod eſt intra baſilicam Vaticanam. Iubileum id geminum natalem Ieſu comprehendit, finitum tandem a. 1476. exeunte Maio. Alexander VI. ex Lenzolorum gente, adoptata in familiam Borgianam a Calixto III, anno 1498 iubileum indixit, viam procedentibus ad ædem S. Petri præſcri-
87. bens incommodam, Alexandrinam, quam nunc adpellant *Burgonuovo*, a. 1505. per Iulium II. lapidibus ſtratam. Iubileum id multi inviſerunt Bohemi, ut ſolverentur, iniecto, per Paulum II, excommunicationis vinculo. Iubileum fuit publicatum ter, 1498, 12 Apr. porro 1499. 28. Mart. ac tandem 22. Dec. eiusdem anni, Dominica IV Adventus, finita Miſſa. Pœnitentiariis fuit regula præſcripta, recenſens peccata graviora, a quibus ipſi hominibus confeſſis ac contritis indulgere poſ-
92. ſent abſolutionem. Burchardus enarravit ſtructuram ſanctæ portæ, ritusque ad eam attinentes. Ipſe Alexander VI eam aperuit & clauſit. Ioſephus Baldaſſarri tradidit, *dall' Iſtoria ſagra dell' Anno Giubbileo*, Papam nullum hoc ante Alexandrum feciſſe. At novitas rei quærenda eſt in nova, portæ novæ, ſtructura. Latrones in monte Viterbienſi, oratoris Galliarum opes & comitatum invaſerunt, diripuerunt
101. multa, nonnullos occiderunt. Numisma Alexandri VI, ad annum 1500. cuſum, Molinetus protulit, a Noſtro repetitum. In poſtica apparet Pontifex, primum portæ ſanctæ lapidem ponens, inter purpuratos, adiecta epigraphe: *Reſeravit & clauſit an. iub.* M. D. Clemens VII annum 1525. iu-
bileo

bileo inſignivit, a Chriſtianis, aquilonem verſus incolentibus terras, haud admodum frequentato. Pontifex in numismate, iubilei indice, promiſſam præfert barbam. Videtur id, duobus poſt, pluribusve annis cuſum. Inde enim ab anno 1527, quo in mole Adriani latuit obſeſſus, ad finem vitæ barbam tonderi haud voluit, mœroris ita memoriam conſervaturus. Dantur tamen numi Clementis, ex ære, iubilei, qui Papam tonſum referunt. Maximum eſt numisma iſtius Pontificis, a Rodolfino Venuti deſcriptum, quod æque mentum Papæ tonſum exhibet. Peſtis tum Romam & iubileum adflixit. Inviſerunt tamen legati Regis Mexicani, ac Imperatoris Aethiopum. Locus datus litteris indulgentiarum, in varia regna miſſis. Iulius III anno iubileo 1550 ſe reddidit illuſtrem. Autor fuit diſciplinæ illius eccleſiaſticæ, qua examen inſtitutum eſt doctrinæ ac probitatis ab iis, qui confeſſiones peccatorum excipiebant. Quatuor baſilicæ frequentatæ, ad indulgentiarum theſauros acquirendos. Stephanus, patriarcha Armeniæ maioris, 47 Archiepiſcopis comitatus, ac duobus epiſcopis ſuæ nationis, profeſſus eſt hoc iubileo conſenſum cum fide Romana, recepit indulgentias, confirmatus à Papa in dignitate. Franciſcus Borgia, iam divus, Dux Candiæ, comitatus 30 equitibus Hiſpanis, iubileum ac Romam illuſtrarunt. Philippus Neri inſtituerat a. 1548. *Societatem S. Trinitatis*, excipiendis ac curandis peregrinatoribus ſacris Romanis. Cœpit illa munere ſuo, in iubilei celebritate, fungi anno 1550. Anno 1551 in Epiphania, Iulius III, pro more, miſſa celebrata, clauſit portam ſanctam S. Petri, adiectis ſolennibus. Omittimus numos eius iubilares, ex quo Carolus V, eiusque filius Philippus II, aliique, Reges, litteras indulgentiarum ab eo nacti ſunt. Gregorii XIII iubileus, a. 1575. celebratus, fuit frequentia populorum adfluentiſſimus. Iuſſit ipſe, ut vultus ſacer, lancea, qua latus Chriſti apertum, quamque Baiazetes Sultanus Innocentio VIII donaverat, & capita Petri ac Pauli, populo devoto pioque oſtentarentur. Ad quatuor baſilicas indulgentiæ peccatorum generales iterum decretæ, ad quas diverſo tempore

Pag. 105. · 110. · 112. · 116. · 121. · 128. · 135.

ſacris procedendi ritibus publice itum eſt. S. Carolus Borromæus, iubilei adiutor, Mediolanenſibus Romæ pedes lavit, Pag. 137. ac ad menſam ſerviit. Pietatem ſuam Romæ tunc æque voluit elucere Philippus Nerius, cuius *Congregationem, Oratorii* dictam, eo anno confirmavit Pontifex. Iubileum Romæ celebrarunt, Cardinalis Antonius Granvella, Prorex Neapolis, Dux Bavariæ Erneſtus, Dux Cliviæ Carolus Fridericus, ibi defunctus, cuius epitaphium glorioſum ſervat Roma in *S. Maria dell' Anima.* Non eſt, cur de iubileo Clementis VIII ad annum 1600 dicamus. Nihil enim fere rituum novorum, huic, vel ſecutis iubileis acceſſit. Numi ac inſcriptiones, quibus ſinguli iubilei ad poſteritatem transmiſſi ſunt, non ſunt huius loci. Celeberrimi ſane Auctoris diligentia, quam ne minima quidem geſtorum momenta effugerunt, nunquam non ſe prædicabilem oſtendit, digna, quam poſteri ſuſpiciant, ac Romani inprimis laudibus proſequantur.

SAGGIO D' EXPERIENZE INTORNO LA MEDIcina Elettrica, &c.

i. e.

TENTAMEN EXPERIMENTORUM CIRCA MEDIcinam Electricam, a quibusdam phyſicæ cultoribus captorum Venetiis, ad Abbatem NOLLET, Academiæ Scientiarum Pariſienſis, Societatis Londinenſis, Inſtituti Bononienſis, Collegæ, Magiſtri phyſices Delphini, deſcriptum a Doctore IOANNE FORTUNATO BIANCHINI, Medicinæ Profeſſore Neapolitano.

Venetiis, 1749, 8.
Plag. 15.

Vis electrica tuborum atque orbium vitreorum, frictione, atque celeri vortice circumactorum, hinc incaleſcentium, igneumque aliquod aeris flumen per corpora animata transiicien-

ficientium, poſtquam ſeſe variis phænomenis curioſis, & fere ſtupendis, manifeſtavit, effectus quoque ſalutares in corporibus ægrotantium edere cœpit. Recenſentur doctiſſimi Ioannis Franciſci Pivatti, Iurisconſulti, Venetiis per experimenta phyſica clari, tentamina tuborum electricorum, in corporibus ægrotantium capta. Momentaneo aliquo illorum impetu, podagricis atque arthridite rhevmatica tactis, articulorum uſus redditus fuit. Implevit enim Vir eruditus tubos materie aromatica, fragrante atque volatili, varia, qua tuborum internæ ſuperficiei cruſtam induxit, illosque infirmorum corporibus admovit, intellectumque fuit, per imperceptibiles vitri meandros, medicinam in corpora experimentis ſubiecta penetraſſe: namque, ſi balſamo de Peru plenus tubus eſſet, illius odor totum pervaſit hominem, ut ſudor eius balſamum ſpiraret, atque ipſe ſuccus incluſus ſenſim abſumeretur, omnique & odore & ſapore privaretur, quo plus frequentiusque vitrum ipſum frictione incaluiſſet. Illuſtris Comes Maffei, Epiſtola ad Pivatium ſcripta, admirabiles huius experimenti effectus in podagricos teſtimoniis affirmavit, veritas tamen eſt, ne ſenſum mali plus, quam cauſam, medicina iſta abſtulerit. Aſt Doctor Verrati, Bononienſis, effectuum electricorum excellentiam, experimentis uberioribus, atque additis inſuper rationibus, confirmavit, tubosque fragrante materia inductos, plus ſimplicibus tubis agere docuit, ipſiusque materiæ incluſæ iter, non tantum per vitra, ſed etiam ad tractum catenæ ferreæ, quam æger tangit, propagari affirmavit, atque iuvenem, affectu nervino aliquo affectum, curatum vidit. Adeoque electriciſmus nunc alius ſimplex per Italiam inſtituitur, alius medicatus, atque inſtruuntur nunc, pro materiæ medicæ vitro incluſæ differentia, tubi electrici *antipodagrici*, *antapoplectici*, *diuretici*, *anthyſteri*, *ſudorifici*, *cordiales*, *cephalici*. Equidem ignis ipſius, ex corpore ægrotantium, ſi medicatus tubus eſt, prolecti, color alius, quam qui tubo ſimplici admoto fuit, haud obſervatur: aſt ſenſus eorum, qui experimento ſubiacent, vividior longe eſt, quam quem habent, ſi vacuus medicamento cylinder fuerit. Hinc, cum propulſa materies medica, per transverſos tubi

Digitized by Google

cryſtallinos parietes, in corpus hominis eſſet, ſudor de nocte magnus ac copioſus ægrotis obortus fuiſſe deprehenſus eſt, cum celeri effectu, ut, qui hoc medicamento uſus erat ægrotus, artuum inferiorum motu privatus, altero die ſine ſuſtentaculis incedere poſſet. Neque tantum in morbos nervoſi generis, imperium ſuum electriciſmus exercuit, ſed aliis quoque morbis, ut *obſtructionibus viſcerum, ictero*, atque *tumoribus* fuit ſaluberrimus. Inter virtutis tuborum electricorum medicæ teſtes atque defenſores, nominatur excellentiſſimus Profeſſor, qui hanc Academiam noſtram ornat, Winklerus, cuius oratio panegyrica, ſuper hoc argumento 1748 habita, cum encomio recenſetur.

Apud omnes tamen fidem nova iſta medicina infuſoria haud invenit, fueruntque, tam inter Neapolitanos, quam inter Anglos, quibus, experimenta a Pivatio per tubum medicatum inſtituta, haud ſucceſſerunt: ſive quod cruſtam balſamicam internæ vitrorum parieti haud recte inducerent, qui imitati ſunt; ſive quod vitra, atque cryſtallina vitrorum materies, non reſponderet, eſſetque talis, per quam minimæ particulæ frictionibus excitatæ transſpirare haud poſſent. Vana etiam fuerunt Abbatis Nolleti facta ſuper eodem argumento tentamina, cuius Epiſtola, qua Pivatii experimenta ſibi haud ſucceſſiſſe aſſerit, inſerta eſt. Sed Pivatius, Libro, cui *reflexionum phyſicarum ſuper medicina electrica* nomen dedit, facta a ſe experimenta repetit, atque illorum fidem vindicat, laudatque tubos pice medica inductos, illosque orbibus vitreis præfert. Deſcribit etiam maſſam medicamentoſam, qua vitrum inducendum eſt; conſtat illa ex *Terebinthina Cyprina, balſamo Peruviano*, ſeu *Toletano, Benzoino ſulphure, galbano, ſuccino, aſa fœtida, ſtorace*, aliisque ſimilibus reſinis odoriferis. Omnis materies, pro tubi capacitate, ſubtiliter pulveriſata, vitro includitur, ipſumque vitrum agitatur, ut eius parieti pulviſculus adhæreſcat; deinde tubus ſuper carbonibus frequenter rotatur, ut maſſa liqueſcat, oportetque cylindrum ſubinde, ubi incaluit, manu circumagi, ut cruſta æqualis fiat. Recenſentur abinde, contra Nolleti incredulitatem, odorum per transverſum

vitrum

Digitized by Google

vitrum halantium differentiæ, poſtque experimenta cum terebinthinaceis, ac balſamicis facta; tandem ſulphuris communis experimentum adducitur, cuius halitum Lipſienſes, quorum fidem Auctor excitat, per cameram ubique diffuſam fuiſſe, atque ab illo, qui tubum tetigerat, in ſe receptum, ab eodemque ſudores ſulphur olentes illa nocte effuſos fuiſſe, retulerint. Sed nihil horum, omni adhibita induſtria, quam excellentem illi eſſe novimus, Abbas Nolletus vidit, nec viderunt aut obſervarunt alii, veluti Auctor refert: *Watſon* Londinenſis, *Jallabert* Genevenſis, *Boſius* Wittembergenſis, *Pater Garus*, Taurinenſis. Ipſe Auctor, ſulphuris odorem, etiamſi globum rapidiſſime verteret, haud percepit, atque camphora quoque, moſchum, ſal volatile Anglicum, balſamumque Peruvianum, ſine ſucceſſu tentavit. Scripta erat ad Pivatium epiſtola, de Mercurio, per transverſum vitrum tubi, in corpus lue Gallica affecti hominis compulſo, quo illi omnes unctionis mercurialis effectus venerint; verum hydrargyrus, Auctori experimentum inſtituenti, præterquam quod lucidiſſimum phosphorum, in globo vitreo agitatus, funderet, haud paruit. Ne quid experimentorum deeſſet, Electriciſmos omnes, quotquot electricitatis medicæ fautores per Italiam mente conceperant, vomitorios, purgantes, ſoporiferos, imitatus eſt A. Incluſit *Euphorbium*, quod ex purgantibus ſummum eſt, poſtea *opium*, ſomniferum remedium, vitro, ſed electricitate hac medica, nullos effectus illorum, quos fama ferebat, produxit. Interea tamen eruditus Vir, Doctor Bianchius, celebre univerſitatis Taurinenſis nomen, ſe, purgantibus tubo concluſis, quem manu capiendum atque continendum iuſſerat, alvum ſubduxiſſe gloriatus eſt. Adſtipulatur *Veratti*, illuſtre nomen, ſuisque obſervationibus medicis, de effectu Aloes, gummi guttæ, Scammonii, medico, ſi quis electricitate perfuſus tubum illis rebus plenum manu tenuiſſet, teſtatur. Mirum omnino, qui fiat, ut Italiæ gentes electriciſmi vires plus Gallis percipiant. Certe excellentiſſimus naturæ antiſtes, *Nolletus*, in *Recherches ſur les cauſes particuliéres des phenomenés electriques*, ſine ſucceſſu experimentum tentavit. Poſſetne purgan-

gantis medicamenti ſtimulus, electrico vi, minimis vaſis cutaneis impulſus, perque omnia corporis vaſa, antequam ad inteſtina feratur, diductus, mechanicam purgandi vim, quæ in determinata aliqua acredine ponitur, retinuiſſe? Certe, omnem rationem ſufficientem phænomenorum phyſicorum deficere oportet illum, qui perſuaſum ſibi habet, electriciſmo alvum ſubduci poſſe. De medicamentis, æqua vi in totum hominem agentibus, paulo plus probabilitatis ſupereſt, fieri poſſe, ut medicamentum cute humana ſuſceptum, vel ſudores, vel urinam moveat. Quis autem modus, per impenetrabile vitrum, iſtas facultates medicas, mediante electriciſmo intransprimendi? Certe, Auctoris omni, quæ potuit adhiberi, induſtria, nihil horum omnium effectum fuit. Negandum tamen eſt neutiquam, ſolo tremore nervorum, quem electrica effluvia in homine excitant, aliquid effici contra morbos nervoſi generis poſſe.

CAROLI FRIDERICI HUNDERTMARK, PHILOS. & Med. Doct. & Prof. Publ. Lipſienſis, Academiarum, Imperialis naturæ curioſorum, & Regiæ Holmienſis collegæ, Inſtituti Scientiarum & artium Bononienſis Academici, de Mercurii vivi, & cum ſalibus varie mixti, ſumma in corpus humanum vi atque efficacitate, eiusque cum Sulphure laxius vel arctius coniuncti virtute in idem nulla, liber ſingularis, in quo ſimul varia chemiæ capita illuſtrantur.

Lipſiæ, ex officina Ioannis Friderici Gleditſchii, 1754, 4 mai. Plag. 11.

Univerſam hydrargyri hiſtoriam, naturalem, phyſicam, chemicam, medicam, libellus edit. Ex gleba fuſca, quæ *minium* veteribus, vel ſpontaneus ſtillat, vel ignis tortura elicitur, aqueo fluore fuſilis, igne diſſipandus facillime, ex minimis denuo concreſcens, ſumme mobilis, ex terra vitreſcibili & materia phlogiſta compoſitus eſſe viſus. Aurum, plumbum, facillime penetrat, argentum minus expedite, cuprum

prum difficulter pervadit, ferrum neutiquam. Neque in metallorum, neque in ſemimetallorum numero, ſed fluor metallicus eſt, metallorum forte principium, licet ex illis obtineri arte nequeat. Plumbum atque Biſemuthum propius attinet, hoc interveniente, illi penitus iungitur, inde eſt, quod impoſtores hydrargyrum plumbo corrumpere didicerunt, tum aliis experimentis, cum maxime illo hanc fraudem detegente, quando adulterinus & corruptus plumbo mercurius, affuſo ſpiritu acido, in ceruſſam ſolvitur. Venenum eſſe putavit antiquitas, atque pondere liquoris huius metallici interanea rumpi, arbitrata eſt. Mitius ſentiunt recentes, & aliquem eius uſum in primis viis eſſe poſſe oſtendunt, quando, ſi ore captus eſt, tota maſſa deſcendens duram fæcem expellit, vermesque exturbat, quos quoque, cum aquis cocta, enecare perhibetur. Vaſa tamen lactea haud ſuperat, ſubito in unam maſſam, deſcenſu, concreſcens. Si ſuus eſt, crudus, purus, poteſt quidem ſuffitu, unguentis, ad ſanguinem duci: nocet autem, quando particulas ſanguinis rubras delet, inque tenue pus, ſaliva, ſudoribus, urinis, alvo fluxurum, convertit. Cum ſalibus acidis, ſpiritibus ſcilicet ſalis marini, nitri, vitrioli, atque cum ſulphuribus, amicum ſubit conſortium, & diverſas utrinque mutationes patitur. Salium enim connubio acreſcit, mordax rodensque evaſurus, quod mutatæ per iſtorum ſalium adhæſionem formæ tribuitur. Miteſcunt autem cryſtalli, cum novi hydrargyri ſextuplum illis additum, vel ſpiritus ardens deſuper accenſus, vel materies, affuſa frequenter aqua, elota eſt; atque hi optimum, ſi providentia accedit, medicamentum ſunt. Cum ſulphuribus ſimiliter coit, dubiumque eſt, an acida, an inflammabilis ſulphuris pars, eundem vinciat; ſunt autem variæ mixtiones exinde natæ, tam ab arte, quam a natura venientes. *Minium*, quod noſtris *cinnabaris*, mercurii & ſulphuris magma eſt. Aſt cum veteres *κινάβαρι* nominant, ſuccum indicum ex rubro inficientem volunt. Pictoribus relinquenda illa res eſt, medicis inutilis futura, utpote cum, ſi quid in cinnabari eſt, quod medicamenti loco eſſe poſſit, ad mercurium, ſub ſulphuris velo latentem,

 referri

referri debet. Cum autem ille vinculum ſuum ſulphureum in corpore haud deferat, inanis quoque fiducia eſt, quam multi in hoc medicamento collocant. Hiſtoricæ ac chemicæ declarationi, medicam *Experientiſſimus Auctor* ſubnectit, & uſum pharmacorum inde paratorum explicat, ſuas aliorum ſententiis opiniones obfirmans, aliquibus, qui cinnabarum magni faciunt, modeſte contradicens, ubique perſpicuus, lectione veterum & recentium plurimum valens, nihilque exponens, quod experimentorum fide compertum ſibi haud habeat.

SCIENTIA ECLIPSIUM, EX IMPERIO ET COMmercio Sinarum illuſtrata; complectens integras Conſtructiones aſtronomicas P. IAC. PHIL. SIMONELLI, Obſervationes Sinicas P. IGNAT KEGLER, Inveſtigationes ordinis Eclipſium P MELCH. A BRIGA. Soc. Ieſ

Romæ, typis Ant. de Rubeis & Lucæ ap. Salv. & Io. Dom. Mareſch. 1747, 4.
Alph. 4, plag. 5. Tabb. æn. 17.

Sylloge hæc eſt variorum *Tractatuum*, doctrinam eclipſium illuſtrantium, editorem agnoſcens *R. P. Melchiorem a Briga, S. I.* In *Partes* diſtributa eſt quatuor, quarum priores duæ ea complectuntur, quæ, in Sinis elaborata, exinde in Europam transmiſſa ſunt; duæ autem poſteriores, quæ ex Europa in Sinas tranſiere, continent.

Partem itaque *primam* conſtituit: *R. P. Phil. Simonelli, in Sinarum Imperio tertium Viſitatoris, Tractatus de geometrica, ſive optica, eclipſium ſolis, lunæ, & ſiderum, conſtructione,* a. 1738. e Sinis ab Auctore ad dictum *R. P. a Briga* miſſus, conſtans pag. 156. Integra in eo ſiſtitur eclipſium theoria, & praxis. Inprimis vero id egit Auctor, ut methodum, eclipſin ſolarem, ſeu potius terreſtrem, typo quodam delineandi, atque hinc apparentiis locorum, penumbræ lunaris, phaſium defectus ſolaris &c. determinandi, perſpicue declararet;

raret; ea non ſolum e theoriæ principiis, ut par eſt, derivando, ſed & ipſam praxin, ad omnem, quæ poſſet, facilitatem non minus, quam accurationem, deducendo. Methodum hic utramque, & geometricam, & trigonometricam, ſemper combinavit, eam, quæ optime uſu venire poſſet, adhibens, quo ſemper una alteram iuvet, &, una commode locum non habente, per alteram res poſſit confici. Quæ quidem ordine & methodo optima, omnique cum perſpicuitate executum eſſe Auctorem, merito fatemur.

Pars ſecunda continet *R. P. Ignatii Kegler, Soc. Ieſ. in Imperiali Academia Pekinenſi Aſtronomiæ Præſidis, & Sociorum, obſervationes eclipſium, variorumque congreſſuum cæleſtium, in Sinis habitas*, pag. 106. Traduntur hic obſervationes circa eclipſes lunæ, ſolis, Iovis & ſatellitum, occultationes vel congreſſus inſigniores in planetis aliis, occultationes fixarum a luna, Cometarum a. 1737 & 43 tranſitus prope fixas. Generatim factæ ſunt hæ obſervationes ab a. 1725 usque ad 43. Adiecit his Doctiſſ. Editor Obſervationes de iisdem phænomenis cœleſtibus, in Europa inſtitutas, ut ambarum conſenſus exinde eluceſceret. Additæ præterea ſunt Tabulæ chronologicæ eclipſium ſolis & lunæ notabiliorum, de quibus conſtat, longe ante æram Dionyſianam, ad hunc usque diem, quarum fit mentio in ipſo Opere.

Pars tertia ſiſtit *R. P. Melch. a Briga Inveſtigationes ordinis eclipſium, ubi præcipua aliorum ecliptica periodi explicantur, novæ inveniuntur*, pag. 228. In Epiſtola ad Academiam Pekinenſem exponit Auctor, quis fructus ex obſervationibus & ſtudio Aſtronomiæ in propagandam religionem redundet, & quantopere ideo ea conveniat Apoſtolicis in Sinarum Imperio operariis. Triplicem vero inveſtigationem ordinis eclipſium hic proponit: 1) ordinem earum in ſeipſis, & natura ſua; 2) in ſuis periodis, ſive harmoniam earum periodicam; 3) ordinem doctrinæ. *Prima* inveſtigatio nil aliud eſt, quam generalis quædam de eclipſibus tractatio, ubi traduntur prænoſcenda ante obſervationem eclipſeos, ſive generalia circa naturam luminarium, eclipſium cauſas, finem,

 uſum,

uſum, tam aſtronomicum, quam alium, phænomena luminis ſecundarii & colorum, ſpecierum phaſeos, quantitatis, locum, tempus, numerum, & intervalla. Omnia itaque hæc, quæ diſtinctis propoſitionibus perſpicue declarantur & demonſtrantur, vicem ſubire poſſunt Introductionis in integram doctrinam eclipſium. In *altera* inveſtigat. ante omnia oſtendit, dari periodicam eclipſium revolutionem. Dein eiusmodi periodi conſtruendæ leges tradit. 1) In inveſtigandis eclipſium periodis licere ſequi methodum veterum Aegyptiorum, per motus medios, traditione notos, & iterata obſervatione confirmatos. 2) Epocham tamen, ſive initium periodi eclipſeos, ſtatuendam, tempore vero, in aliqua eclipſi aut obſervata, aut legitime e Tabulis deducta, quæ non ſit ita parva, aut diſtans a nodis, ut hi in fine periodi diſtent a luminaribus ultra terminos, qui requiruntur, ut alicubi detur eclipſis. 3) Inter motus medios utendum illis annis ſolaribus, qui & ad intentum aptiores ſunt, & a cœlo non admodum diſſident, & adhuc apud gentes cultas ſunt in uſu. 4) Ad conſtituendas eclipſium periodos, æquandos annos ſolares cum lunaribus, ſaltem per aliquot epactas, eo perfectiores, quo minores. Porro fundamenta & artificia conſtructionis periodorum exponit A. Oſtendit hic, apocataſtaſin eclipſium perfectiſſimam, ſive in omnibus omnino circumſtantiis exactam, non inveniri poſſe intra pauca annorum millia, imo ipſam habitudinem inter pauca ſecula reſtituendam ſperari non poſſe. Attamen non fruſtra ideo requiri periodicam eclipſium revolutionem, etſi occurrant hic varietates inter Aſtronomos. Licet nempe motus medii excogitati ſint, ad facilitandam computationem, & differant a veris motibus, iis tamen (ſtabilita aliunde epocha) uti nos poſſe in condendis eclipſium periodis, etiam independenter ab hypotheſibus. Iam terminos, qui requiruntur, ut accidere poſſit eclipſis, tam ſolis, quam lunæ; ſive diſtantiam eorum a nodo, ſecundum placita præcipuorum Aſtronomorum exhibet. Examinat denique cyclos luni-ſolares hactenus aſſumtos. In horum nullo reſtitutionem eclipſium inveniri, probat, niſi ingens numerus annorum

rum aſſumatur. Diſcrimen cycli luni-ſolaris a periodo Iuliana, atque imperfectionem cycli vulgaris 19 annorum, perſpicue demonſtrat, ut & aliarum, ut Aegyptio-Chaldaicæ, Chaldaicæque compoſitæ. Nec magis perfectas eſſe, machinam a *de la Hire* traditam, nec non inveſtigationem per certos numeros, cuius fundamentum clare exponit; aliam ipſe regulam explicat, eiusque conſenſum cum calculo palam facit. Pergit dein ad emendandas allatas periodos, & inventionem novarum periodorum luni-ſolarium, ſimul & eclipticarum. Rei natura non permittit, ut de his uberiorem tradamus notitiam, quare ad ipſum fontem ablegamus Lectorem cupidum inveſtigationum harum, non arduarum minus, quam uſu ſuo ſe commendantium.

Pars quarta, tertiam dictarum inveſtigationum ſiſtit, ordinem nempe doctrinæ, de quibusvis eclipſibus prædicendis, repræſentandis, obſervandis. Uti præcedentes inveſtigationes erant præſertim chronologicæ, ita hæc eſt theorica. Principio generatim de conſtructionis eclipſium omnium aſtronomicæ fine, utilitate, inventione; eorum, quæ hunc in finem aſſumuntur, veritate; hinc ipſius conſtructionis rigore, commentatur A. Poſt fundamenta theoriæ & praxis recentioris, eaque veteribus iam probe nota fuiſſe, oſtendit; qua occaſione varia notat de *Thaletis* eclipſi, eius collatione cum epocha Troiæ incenſæ, Olympiadum, U. C. & ſolis defectione in Sinis viſa anno ante C. N. 776. Quid etiam veteribus notum fuerit de ipſa arte, tam obſervandi, quam prædicendi eclipſes, exponit. Digniſſimæ ſunt, quæ legantur, disquiſitiones hiſtoricæ, hanc in rem a Doctiſſ. Auctore allatæ. Progreditur deinceps ad ipſam doctrinam conſtructionis eclipſium. Primo, quomodo calculus hunc in finem inſtituendus, ordinandus, abbreviandus ſit, edocet. Varias hic Tabulas aſtronomicas examini ſubiicit, earum conſenſum ac diſſenſum exponit, huncque e medio tollit; poſt integrum calculandi proceſſum, probo ordine, ac perſpicue tradit; dein ipſam conſtructionem, ceu exempla præcedentis calculi, clare deſcribit. Enumerat ea occaſione methodos hactenus notas, pro definien-

 dis

dis phaſibus eclipſeos lunaris, quæ ſunt: geometrica & mechanica ſimul, per conſtructionem geometricam & circinum; arithmetica per tabulas; trigonometrica; algebraica, ſecundum *Maierum, Louville* &c. per ſectiones coni, ſecundum Cl. *Boſcovich;* per harmoniam periodicam, ſive ex alia eclipſi iam obſervata: mere organica; denique obſervatio immediata. Porro varia praxeos geometricæ ſubſidia utilia in uſum vocare edocet, quo pertinet *P. Chriſt. a Maire* nova methodus geometrica, pro determinanda latitudine & longitudine cuiusvis puncti in circulo, hemiſphærium terræ illuminatum repræſentante, nec non *Boſcovichii* nova methodus adhibendi phaſes aliquot eclipſeos ſolaris, ex obſervatione notas, ad determinandas reliquas ignotas; & plurima problemata ſolvenda. Porro uſum globi geographici, in inveſtigandis eclipſibus declarat, ſimulque de globorum utilitate & inventione varia notat, alia quoque inſtrumenta peculiaria pro eclipſibus, ut notas illas *Appiani*, & machinam *Hircanam*, affert. Poſtea ipſam methodum, obſervandi eclipſes ſolis, ut & tranſitus Mercurii & Veneris ſub ſole, (qua occaſione de maculis Veneris diſquirit,) reliquasque occultationes Martis, Iovis, Saturni, & utriusque ſatellitum, cometarum & fixarum, explicat. Dein uſum eclipſium in Geographia, ad detegendas longitudines & latitudines, denique in moralibus, ut & in propaganda fide, exhibet. Adiectæ ſunt novæ Tabulæ, pro periodica eclipſium harmonia, & Sinicarum obſervationum uſu.

BIBLIOTHECA COLONIENSIS, IN QVA VITA ET libri typo vulgati & manuſcripti recenſentur, omnium Archi-Diœceſeos Colonienſis Ducatuum, Weſtphaliæ, Angariæ, Mœrſæ, Cliviæ, Iuliaci, Montium; Comitatus Arensbergæ, Marchiæ; Veſtæ Recklinghuſanæ, Territoriorum Ravenſteinii, Ravensbergæ, Eſſendiæ, Werdenæ, Civitatum Coloniæ, Aquarum-Grani, Tremoniæ, Indigenarum & incolarum Scriptorum. Præmittitur chorographica deſcri-

deſcriptio omnium Parochiarum ad Archi-Diœceſeos Colonienſis Hierarchiam pertinentium. Subiungitur index quadruplex: primus cognominum; ſecundus nationum; tertius dignitatum & Statuum; quartus materiarum, & ſpeciatim etiam Hiſtoriographorum, Anecdotorum, Anonymorum, & MSt. de his regionibus, & harum iure publico tractantium. Accedunt vitæ Pictorum, Chalcographorum, & Typographorum celebrium noſtratium. Cura & ſtudio IOSEPHI HARTZHEIM, Soc. Ieſu Presbyteri, SS. Theol. Doctoris, Regentis Gymnaſii Tricoronati.

Coloniæ Auguſtæ Agrippinenſium, ſumtibus Thomæ Odendall, civis & bibliopolæ Colon. 1747. fol.

Alphab. 4. plag. 19.

Ex ampliſſimo huius Operis titulo, cognoſci iam poteſt univerſum Auctoris Clariſſimi inſtitutum, ideoque paucis modo referemus, quid præſtiterit. Duabus potiſſimum de cauſis, inductum ſe ad editionem illius eſſe profitetur. Tum enim ſcire ſe, ait, neminem, qui Archi-Diœceſeos Colonienſis Scriptores recenſere ſtudioſius, eorumque vitas, uno iunctas Volumine, conatus ſit ad poſteritatis transferre memoriam: tum animadvertit quoque, complurium, qui his in terris floruerunt, eruditorum notitiam, vel prætermiſſam plane ab aliis, vel perperam ac falſo nonnulla iis adficta aut detracta encomia fuiſſe. Operam igitur dedit Auctor, doctos patriæ ſuæ cives, quotquot reperiri quidem potuerunt, ut ex tenebris proferret in lucem: quo conſilio vitam primum cuiuslibet ſcriptoris, ex documentis publicis pariter, manuque exaratis tantum, con poſuit, & quæ ad eam ex Topographia & Chronologia illuſtrandam confirmandamque facerent, undequaque collegit. Deinde ſcriptorum editorum Catalogus ſub-

ſubiunxit, nominatis etiam, &, ubi lateant, fideliter indicatis iis, quæ typis adhuc excuſa non fuerunt. Poſtremo nec Anonymorum rationem habuit nullam, ſed velum potius, quo ſe abdiderant, iuſtis retraxit locis, nec, quibus ſuos irrigavit hortulos, fontes reticuit, boni hiſtorici officio ſatisfacturus. Cæterum, ordine uſus alphabetico eſt, omnesque ſcriptores ſecundum prænomina produxit in ſcenam, qui tamen modus inficetus Lectoribus moleſtusque videbitur. Solo proſpectum eſt iis cognominum indice, quod ſumme etiam neceſſarium erat, in tanta Auctorum copia, quorum ſane plurimi non eam conſequuti famam ſunt, ut operæ pretium ſit, eorum prænominibus fatigare memoriam. Inter celebriores viros, qui exhibentur hac Bibliotheca, in oculos noſtros incurrunt: *Adamus Adami*, *Anna Maria Schurmannia*, femina quidem ſexu, at viris ob doctrinæ elegantiam iungenda, *Bernardus Sutbolt*, *Caſparus Ens*, *Caſparus Klockius*, *Detmarus Müllerus*, *Guil. Inſulanus*, *Henr. Corn. Agrippa*, *Henric. a Roſenthal*, *Herm. Buſchius*, *Hermannus Comes de Newenaer*, qui primus Caroli M. vitam, ab *Eginbardo* deſcriptam, ex MSto edidit, *Iac. Middendorpius*, *Iac Omphalius*, *Iac. Kickius*, *Io. Cæſarius*, *Io. Duns*, Scotus, *Io. Ge. Eccardus*, *Io. Gelenius*, Canonicus Colonienſis, *Io. Buxtorfius*, *Io. Sleidanus*, *Io. Sturmius*, *Io. Wierus*, *Martinus Bucerus*, *Suffridus Petri*, *Salvianus*, *Reinerus Bachovius ab Echt*, *Thomas a Kempis*, *Tilemannus Heshuſius*. Copioſius tamen de nonnullis erat dicendum, ſive vitam ſpectemus, ſive ingenii monumenta. Sic, ut exemplo utamur, *pag. 34.* de *Sutbolto* ubi diſſerit Auctor, plura commemorare eius ſcripta potuiſſet, ſi vel ſolam conſuluiſſet *Bibliothecam Lipenio-Ienichianam*. Pauciſſimis etiam *p. 174.* de *Io. Ge. Eccardo* agit, nominatoque eius opuſculo, quod Coloniæ avtographum exſtat, & *gründliche Widerlegung Capitis II. der ſo genannten Securis ad radicem poſitæ, abgefaſſt 1724.* inſcriptum eſt, ea ſubiicit tantum: *reliquum viri elogium, & ſcriptorum ſyllabum, dabunt Wirceburgenſes aut Hannoverani.* Aut ſilentio hunc virum tranſire penitus, maxime quum per exiguum ſaltem temporis

ris ſpatium Coloniæ commoratus ſit, aut uberiori ſermone eiusdem in literas merita exponere debebat. Tamen ſua opus utilitate non deſtituitur, iisque cum primis ſe commendabit, qui religioſorum hominum quandam exoptant notitiam. Nec aliis hiſtoriæ litterariæ amatoribus Auctoris conatus displicebunt. Varia enim intermiſcet paſſim, quæ certa huius ſtudii capita illuſtrant. Pertinent huc v. g. compluta *Chronica Colonienſia pag. 59.* inter quæ primum, opera Io. Kœlhoff, 1489. in fol. charactere Gothico, variisque referta iconibus, prodiit: *die Chronica van der hilliger Stadt Cœllen.* Repetitum typis eſt opus 1490. 1494. ac denique 1499. quæ vulgo notior eſt editio, &, quaſi ſola eſſet, laudatur; etſi rariſſima ſit, adeo, ut Scriptores nonnulli Germanicarum Bibliothecarum eius non meminerint, tanquam ignotæ, aut de cuius exiſtentia dubitarent. *Pag. 310. ſeq.* de *typographis Colonienſibus* agitur, quibus addenda, quæ *pag. 35. ſeq.* obveniunt. Hoc ſcilicet loco diverſæ, etiam antiquiſſimæ, *ſacri Codicis editiones*, a Colonienſibus adornatæ, recenſentur, laudata præ ceteris ea, quæ circa annum 1470 ſermone Germanico in lucem fuit emiſſa.

HISTOIRE DE CATILINA, &c.

i. e.

HISTORIA CATILINÆ, EX PLUTARCHO, CICErone, Dione Caſſio, Salluſtio, & aliis Hiſtoricis antiquis, deſumta.

Amſtelædami, apud Marcum Michaelem Rey, 1749, in 8.
Plag. 8.

Lectores noſtri, qui redeunt in illius temporis memoriam, quo duo principes poetæ Gallici, fabulas tragicas, ab ſe confectas, Catilinæque nomen ſibi præfixum habentes, theatro ſimul proponerent, ac pro ſua quisque Venere, huiusque, præ altera illa, venuſtate, tanta animorum contentione digladiarentur, ut ipſam multitudinem partes in contrarias ſcinderent: intelligent facile, quid ſit, cur Auctor, nefarii hominis

vitam ac res geſtas denuo ſcribendas ſibi putaret, nec minus ex præfatione ſtatim videbit, quibus partibus maxime ſerviat. Opportuno enim, ait, tempore, hoc opus ab ſe confectum prodire, quo *Catilina* in fabula principis tragici, qui quidem regnante Ludovico XV. vixerit, *Crebillonii*, maximam Europæ urbem non minus commoveret, quam ipſum illud hominis monſtrum urbem, in qua erat imperii orbis terræ domicilium, quodam tempore miſcuerit. Atque uti habeat, quo conſilium hoc ſuum ab aliorum reprehenſionibus defenderet, &, cur poſt Salluſtium, hiſtoricum omnibus numeris abſolutum, ad ſcribendum appulerit animum, diceret, huius laudem paullulum imminuere conatur. Cum enim duo ſint, quæ ad bonum hiſtoricum requirat, primo, ut a partium ſtudio ſit alienus; deinde ne quid earum rerum ſileat, quæ momentum aliquod habere videantur, (præf. IX.): utramque hanc virtutem in Salluſtio non intemeratam reperiri, probandum ſibi ſumit. Primo enim, ait, quod virtutem Ciceronis, in opprimenda hac factione conſpicuam, ſuis laudibus minus ornet, facile indicare animum obnoxium, neque ab omni partium ſtudio liberum. Cuius rei cauſas, ex diverſo orationis genere, quo uterque uſus ſit, atque ex eo ducit, quod, ob imminutum patrimonium, Salluſtius Senatu, Cicerone forſan auctore, ut ſuſpicatur noſter, quoniam illius in Senatu magna ſemper auctoritas eſſet, moveretur. Deinde civilem Criſpi prudentiam ideo ſuſpectam reddit, quod, cum cauſas converſionis reipublicæ, ætate Marii, Sillæ, ipſiusque adeo Catilinæ, factæ, quærat, eas in tribus maxime rebus conſpici dicat, ambitione, luxuria, & perturbatione diſciplinæ, (*dans la corruption des mœurs.*) Si enim ætas illa maximum habuerit ingentium virorum proventum: ſi res a Romanis optime geſtæ tum fuerint: neque ambitio, nec luxus, nec morum corruptio, cauſas eius corruptionis, ipſo quidem iudice, ſuſtinent. Quod exemplo Gallorum, in ipſis voluptatum illecebris, ac medio earum fructu, fortium victorumque, demonſtrari ſatis poſſe arbitratur; ubi multum ſimul iactat victoriam Fontanæenſem: oblitus forte, caſtrorum ibi munitiones ita fuiſ-

ſe

ſe duriſſimas, uti, qui eas defenderent, Galli, ipſo quidem non infitiante, erant molliſſimi. Iam ſi quæramus, quænam fuerint illæ converſionis rei Romanæ cauſæ, Salluſtio ignoratæ? divitiarum, reſpondet, amplitudinis, & potentiæ exceſſus; quam in rem Cap. 9. libelli Gallici laudat, qui eſt *des cauſes de la grandeur & de la décadence de l'Empire Romain.* Quæ quidem, quatenus ſententiæ Salluſtii ſint contraria, aut omnino vere dicta, in præſenti copioſe non diſputamus; neque quærimus, utrum Romani potius, an Galli, regnante Ludovico XV. quod Auctor adfirmat, Sillam, Marium, Cæſarem, Sertorium, & Pompeium, penitius cognitum habuerint perſpectumque. Sed ſatis diu tanquam in limine ſubſtitimus: veniendum eſt tandem ad ipſum libellum. Deſcriptus eſt ille in *tres alios libros*, quorum *prior* genus, educationem, iuventutem, Africæ adminiſtrationem, crimina peculatus & inceſtus, atque alia cum his coniuncta, usque ad illud tempus, quo in Conſulatus petitione reiectus, Cicero autem electus eſt, complectitur: *alter* de coniuratione exponit, usque ad egreſſum Catilinæ in caſtra Manlii: *tertius* denique illius eventum commemorat. Quæ omnia, cum ſatis nota ſint, non eſt ut pluribus repetamus. Ipſum orationis genus, paulo interdum propius ad declamatorum dictionem accedere videtur, quam hiſtoriæ verecundiam decebat. Pag. 1-32. 73.

DE DUOBUS IMPERATORUM RASSIÆ NUMmis 1750. in 4.

Plagulæ 3.

Plura de hoc libello, ſplendidiſſime ornato, eruditeque ſcripto, quam titulus, quem integrum huc poſuimus, habet, ſcire nos Auctor noluit. Quo infrequentior autem, in vulgaribus hiſtoriæ compendiis, Imperatorum Raſſiæ mentio hodie eſt, eo gratiorem illum ſtudioſis pernoſcendarum rerum geſtarum, acceptioremque futurum eſſe, non vane auguramur. Sunt numi, quos explicandos ſibi ſumſit, *Stephani* potiſſimum, & *Vroſii*, Raſſiæ Imperatorum; in quibus illuſtrandis

 ita

ita doctiſſimus Auctor verſatur, ut non vitas modo eorum breviter exponat, ſed tribus etiam aliis, ejusdem gentis numis, lucem affundat. Cuius generis libelli parvi, cum multorum in notitiam pervenire non facile ſoleant, & utiles tamen iucundique ſint: argumentum huius breviter enarrando, operæ pretium nos facturos eſſe confidimus. *Stephanus* igitur, cognomine Duſcianus, aut Eleemoſynarius, 1331. rerum potitus, ſæpe feliciter adverſus Turcas dimicavit, regnique fines longius protulit, multisque civitatibus, ac toti ferme Albaniæ, Romaniæ, atque Epiro, regni ſui iura indulſit. Quibus rebus geſtis cum ingentes ſumeret ſpiritus, conſentientibus regni proceribus, Imperatoris titulum ſibi arrogavit, relicta Vroſio, filio ſuo, regia dignitate; omniaque munera, quæ uſu recepta illis temporibus, in Imperatorum aulis, erant, inſtituit, aquilamque bicipitem inſignibus ſuis, albam in campo rubro, inſeruit, ac pecuniam etiam, hoc imperatorio nomine inſignivit. Sedet enim ipſe in prioris numi adverſa parte, ornatus diademate, dextra ſceptrum tenens, lilium habens pro cuſpide, lævaque globum amplexus, cui crux eſt impoſita, additis verbis: STEPHANVS IMPERATOR. In altera parte S. Triphon. ſtans, nimbo redimitus, palmam dextra, ſimilemque illi, cuius meminimus, globum ſiniſtra ferens, viſitur, circa cuius imaginem ſunt verba: S. TRIFON. CATARINEN. Quo tempore imperatorium faſtigium Stephanus adierit, non ſatis conſtat. Orbinus eam rem anno 1340. diſſentiente tamen Cangio, adſcribit; certum nihilominus eſt, in aliquo eius edicto, Raguſii ſcripto A. 1346. Imperatoris nomen iam uſurpari. Accedit, quod Andreas Dandulus, Venetorum Dux, eundem in litteris, aureo ſigillo ſignatis, & ante menſem Aprilis 1348. ſcriptis, *Græcorum Imperatorem* vocat. Fuit vero rei publicæ Venetorum amiciſſimus, quod & oblato ſæpius auxilio, & legatione quadam, 1350. menſe Aprili miſſa, ſatis declaravit; rogans, uti ſibi, filio, uxori, atque heredibus, Veneta nobilitas concederetur, fœdusque ſecum, quo facilius expugnaret Conſtantinopolin, iniretur. Tabulæ nobilitatis datæ, hic etiam integræ leguntur. Quanquam vero antiquiores Raſſiæ reges,

in

in ſignanda pecunia, uſi forma Veneta ſunt: tamen, cum Conſtantinus rex iam antea receſſiſſet ab eadem, quod duobus numis probatur; mirabile videri nemini debet, ſi & hic, de quo agimus, ab ea differat. Sed hæc de priore numo repetiiſſe ſufficiant. Alter eſt, *Vroſii*, qui eodem habitu, quo pater, in eo repræſentatus, VROSVM IMPERATOREM ſe vocavit. In averſa eius parte iterum S. Triphon. martyrii palmam dextera, ſiniſtra globum, cruce ornatum, tenens, apparet, additis verbis: S. TRIPHON. CATHAREN. Quod igitur Cathari cuſus eſt, eum intra annum 1356. qua pater diem obiit, & 1360, quo Catharenſes, inclinata iam Raſſiæ fortuna, defecerunt ab Vroſio, Hungarorumque fidei ſe permiſerunt, ſignatum eſſe oportet. Quid vero illis numis fiat Vroſii, in quibus regium nomen gerit, quæritur. Cum illud imperatorii loco poſitum eſſe credibile non ſit; neque conſtet, parente vivo, numos ei cudere licuiſſe: ad Milutinum, vel Vroſium, ſanctimoniæ laude clarum, Vroſii, ultimi Imperatoris, proavum, vel alium quemcunque, eos referendos eſſe, Auctor iudicat. quod litterarum etiam forma non obſcure videtur indicare. Catharenſium civitatem & ius auri argentique feriundi habuiſſe, & ſuis aliquando legibus vixiſſe, ex alio quodam eius numo, in quo nulla ſit principis cuiusquam mentio, demonſtratur. Tandem de Triphone quoque, cuius in his numis imago frequens eſt, hoc monemur, eius viri ſancti, ut fama eſt inter eas gentes per manus tradita, corpus, cum Venetias deportaretur, felici quodam fato, ad oras earum appuliſſe; Marci autem, quod eodem itinere, ſed alia navi, veheretur, ſecundis interea ventis Venetias delatum fuiſſe. Unde ita ille civitatis veneratione, a longo inde tempore, floruit, ut eadem propemodum illam Conſtantinus Porphyrog. de adminiſt. Imp. Part. 2. cap. 29. cenſuerit. Paſſa tamen hanc urbs bona calamitatem poſtea eſt, ut *Antonius a Boccole*, primus Venetorum in ea Rector, brachium eius alterum aſportaret, Venetiasque ſecum auferret, unde illud, in S. Fantini æde repoſitum, fruſtra, quod optime ibi cubaret, repetiiſſe dicuntur. Extant numi, hoc in commen-

 tario

tario memorati, Venetiis, in muſeis Antonii Savorniani, & Bernardi Nanii, illuſtrisſimorum in ea republica Patriciorum, quod æque ac ſplendor libri, animum facile inducit ad credendum, eius natales, & in ea urbe, & in domo ſplendidisſima, quærendos eſſe.

MISCELLANEA LIPSIENSIA NOVA, AD INCREmentum Scientiarum ab his, qui ſunt in colligendis Eruditorum Novis Actis occupati, per partes publicata.

Volum. IX. Pars III.

Lipſiæ, apud b. Lanckiſii heredes, 1753, 8. plag. 12.

Offeruntur hic lectori novem opuſcula. Primo loco *Ioannis Chriſtophori Harenbergii Exercitatio, ad hymnum pſalterii Davidici LXIX.* in conſpectum prodit. De ſumma
Pag. 363. hymni haud idem ſenſerunt interpretes exegetæ. Alii, ad Mesſiam ſpectare ſingula hymni enuntiata, contendunt; alii, de exſilio Iudæorum Babylonico, ac eorum in Palæſtinam reditu hic agi, ſibi perſuaſerunt. Auctori viſum fuit in medio ire, ac tutiori inſiſtere tramiti. Quæ inciſum triceſimum antecedunt, de Mesſia omnino eſſe capienda, monet. Concinit huic opinioni ſententia Apoſtolorum. *Io. II, 17. XV, 25. Rom. XV, 3. Io. XIX, 8. Matth. XXVII, 48. Marc. XV, 36. Act. I, 20. Rom. XI, 9. 10.* Ad Davidem credit Auctor ſpecta-
367. re inciſa 30-37. David, in fatis Achitophelis imaginem Iudæ Iſcariotæ prævidit. Prima pars hymni Ieſum, in imo perpesſionum ſtatu verſantem, exhibet. Secunda complectitur vaticinium de clade, & exilii calamitate, in nationem Iudaicam redundatura, v. 23-29. Tertia repræſentat Davidem, qui Dei opem exorat, & victoriam ſibi promittit, ſuisque reditum in patriam, Abſalomo victo, pollicetur, v. 30-37. Diras imprecationes in hoc effundi hymno, negat Auctor. *Terram viventium*, ibi memoratam, de priſtina Palæſtina interpretandam

dam eſſe, docet. *Schoſchannim* ſunt ipſi *ſicynnotyrba*, modulationes tibiarum, cum ſaltationibus affectus placidi coniunctæ. Inciſum 6, de ſtultitia, Meſſiæ obiecta & exprobrata, capiendum eſſe, ſignificat. Non diſſentit Raſchi. Naturam Pag. 379.
ſiceræ enarrat. Reſpici plusquam ſemel ad lutum lacus Sirbonidis ibi, haud alienum ipſi eſt docere. Ex vocabulo *διαπαντὸς Rom. XI, 10.* colligi poſſe, nunquam copioſam Iudæorum multitudinem ſe Ieſu doctrinæ adgregaturos eſſe, negat. 388.
Reliquas, inde decerptas in Nov. Teſt. pericopas, illuſtrat. Nomen סירה extricat verſ. 72. *Librum viventium* v. 29. exponit de Dei decreto, quod gratiam fœderalem excellentiorem complectitur. Addit reliqua, ad Davidem ſpectantia, Abſalomo devicto, ad ſuos redeuntem. 397.
Excipit hanc diſſertationem M. *Io. Ludovici Spærlii Commentatio de Abrahamo, ad videndum Chriſti diem admiſſo, ad illuſtrandum locum Io. VIII, 56.* Sunt, qui ad viſionem, quæ Abrahamo contigerit, hic reſpiciunt, fide conſtantem in Ieſum naſciturum ac moriturum. Alii, vel ad natalem, vel ad reſurrectionem Ieſu ſpectari, contendunt. 403.
Aletbophilum, qui apud Ven. Pratienium verba fecit, præcipue notat, credentem, veram viſionem Ieſu in lucem editi Abrahamo patefactam fuiſſe. Cohærentiam verborum, eorumque ſcopum, urget. Tandem decernit, Ieſum provocaſſe ad Abrahamum, vita iamtum ſempiterna gaudentem, quæ ſit dies Ieſu, quam expetiverit Abrahamus, tandemque mortuus, ſibi impertitam gaudio fuerit proſecutus. 410.
Pergimus ad *Caroli Chriſtiani Hirſchii, de Origine Landsknechtiorum, obſervationem hiſtoricam.* Originem eorum militum ſtipendiariorum, a Ludovici XI, Galliarum Regis, invento deducit Auctor. Ludovicus enim ille, Germanos conduxit milites ſtipendiarios, iisque poſtea Helvetios immiſcuit mercenarios milites. Mameranus autem originem ad Maximilianum I. revocavit. 425.
Ipſi ſuos ſibi præfectos delegerunt, delectati muſico tympana militaria pulſandi more, ac prædam reportatam ſibi retinere ſoliti. In ancipiti reliquerunt ipſi res Maximiliani, ideoque ſuppliciis quibuscunque ab eo adfecti. Poſtea ſtipendiarius miles ſenſim in ordinem 430.

Pag. 434. nem fuit redactus. Succedit *Anthologia græca, nunc primum e Codice MSto edita, ſtudio Io. Iacobi Reiske.* Exhibet hoc loco Cel. Auctor retractationes & uberiores illuſtrationes verſiculorum Græcorum anthologiæ, quos antea in Miſcellaneis hiſce evulgaverat. Profecit poſtea ex lectione uberiori, ac monitis Petri Weſſelingii, nec non Io. Stephani Bernardi, Virorum in Belgio fœderato de litteris Græcis ac Latinis meritiſſimorum. Pierſonus ediderat Leidæ libellum *Veroſimilium*, in quo non pauca anthologiæ a Reiskio editæ carmina fuerant vulgata. His aliisque rationibus commotus V. Cl. telam ſuam repetit, eamque ita ſubinde emendat, ut ex emendatione, & genuino eius animo, veritas ſinceritasque eluceat æque, ac non contemnendus eruditionis adparatus, nunquam non correctioni immiſtus. Delibemus aliqua. Χάραξ
445. eſt proprie una tantummodo ſudes. Inde tota ſudium ſeries, quibus valla cinguntur, dicta fuit vocabulo eodem. Κόνταξ eſt perinde ſudes, baculus. Inde κόνταχα παίζειν, eſt idem ac ludere ludum, quo pueruli conum erectum certatim proſternunt tigillis, eique, qui primus proſtraverit, victoriam decernunt. Habes, Lector, hic complura ad poetarum Græcorum rituumque antiquitates intelligendas. Subiunxit b. *Frid. Otto Menckenius, antiquum de Epiphania Domini Sermonem, qui in vetuſto quodam Codice S. Auguſtino tribuitur, nunc de-*
482. *mum editus.* Acceperat eum, ante tria ſecula a rudi Monacho deſcriptum, a Ven. Gœringio, Principatus Mindenſis antiſtite eccleſiaſtico, Io. Ludolfus Bünemannus, tunc Mindenſis Gymnaſii, nunc Hannoverani, Director, & hic demum communicavit cum b. Editore, qui adiecit compendiariæ ſcriptu-
491. ræ expoſitiones Bünemannianas, & ſubinde ſuas. Agmen claudit, *Commercium epiſtolare duorum magni nominis virorum, Ludovici Bourgueti, & Giſberti Cuperi, quo illuſtriora multa philoſophiæ, antiquitatum, & literarum elegantiorum capita, doctiſſime illuſtrantur. Accedunt duæ Bourgueti, ad Io. Bapt. Ottium, & Io. Woodwardum, epiſtolæ.* Cuperus, de ſitu Thebarum, labyrinthis Ægypti, hieroglyphis litteris Etruſcis, monogrammate Chriſti, origine alphabeti, & loco quodam

Ter-

Tertulliani, Gallica lingua diſſerit. Paulus Lucas, in Aſſuana ſupereſſe Thebas, credidit, haud procul a catarractis Nili. Bourgueto viſum fuit, eas reſtare in oppido *Luxor*. Lucæ opinionem levi difflavit halitu Cuperus. Bourgueti ſententiam credit eſſe potiorem. Labyrinthus Creticus interciderat iam ætate Plinii, XXXVI, 13. Philoſtratus tamen, ut Apollonii ſui vitam ornaret, eum ſua ætate florentem ac exſtantem prodidit. Illa Plinii l. c. ſic habent: *Adiuvantibus Heracleopolitis* (exſtructionem labyrinthi), *qui id opus invisum mire infeſtavere*. Si eam adiuverunt, cur infeſtarunt? Tabulam Iſiacam eſſe calendarium Aegypti, iam Rudbeckius ſibi perſuaſerat. Fidem oculatam rei fecit Ven. Paulus Erneſtus Iablonskius. Etruſcas Inſcriptiones eſſe explicabiles, vix videtur Cupero probabile. Litteras earum cum *runicis* convenire, & cum Hiſpanicis vetuſtiſſimis, miratur: ratus, litteras Phœnicum eſſe antiquiores litteris Aegyptiorum ac Hebræorum. Bourguetus facile comprobavit, Aſſuanæ poſitionem haud eſſe ſitum Thebarum Aegypti genuinum. Priſcas litteras Hetruſcas, a priſcis Celtibericis, in eo tantum differre, ſtatuit, quod illæ a ſiniſtra ad dextram, hæ perinde ac Runicæ a dextra ad ſiniſtram legantur. Signum, cuius conſpectu in cœlo Conſtantinus dicitur viciſſe Maxentium, ac religioni Chriſtianæ dediſſe nomen, fabuloſum, piisque fraudibus adnumerandum putat commentum. De Pietiſtis, & Iacobi Bœhmii ſcriptis, ſat magnifice ſentit. Cuperus, reliquias inundationis univerſalis in terra reſtare, credit Woodwardo & experientiæ argumentis. Reliqua non minus grata Lectoribus futura, addere non iuvat.

Pag. 494. 499. 504. 511. 515. 519.

DE ANIMI TRANQUILLITATE DIALOGUS, FLOrentio Voluſeno Auctore.

Edinburgi, apud Hamilton, Balfour, & Neill, 1751, 8.
Alph. 1 plag. 17. dimidiatæ.

Elegantiſſimum lectoribus noſtris opuſculum, non ratione tantum externæ formæ, quanquam & hæc, ut ſolent fer-

 me

me libri, qui ex illis oris ad nos perferuntur, pulcritudine ſua legentium oculos capit; ſed argumenti etiam dignitate, atque orationis cultu, quo proxime a veterum laude abeſſe Auctor nobis videtur, commendamus. Erat autem *Florentius Voluſenus*, (vulgo *Wilſon* aut *Wolſey*), natione Scotus, parentibus ingenuis honeſtisque, ad Loſſæum, amnem amœnisſimum, haud procul ab Elgino oppido, natus. Diſciplinis liberalibus primum in patria, in Gymnaſio Aberdonenſi, imbutus; deinde Lutetiæ Pariſiorum eruditior factus; ubi Eboracenſi quoque Cardinali, Thomæ Volſæo, innotuit, qui fratris ſui filium ei erudiendum commiſit. Poſt, cum patris mors a puero illo Florentium diſtraxiſſet, ad Bellæum, Pariſienſem Epiſcopum, ſe contulit. Cum hoc Romam profectus, atque a Iacobo Sadoleto, cuius videndi ſtudio mire flagrabat, humaniter acceptus eſt. Haud multo poſt tempore, Carpentoracti, ubi Sadoletus tum Epiſcopus erat, ei publica liberalium artium profeſſio demandata eſt, tanto civium gaudio, ut omnes novam felicitatem urbi exortam exiſtimarent. Poſtquam autem complures annos in *Italia*, Gallia, aliisque exteris regionibus tranſegiſſet, tandem in patriam rediens, anno S. R. 1546. Viennæ, in Delphinatu, ad Rhodani ripas, fatis conceſſit. Plura in eius laudem dicit *Sadoletus* Lib. VI. Epiſt. 16. quæ, ut & Io. Lothäringii ad ea reſponſio, operi ipſi præmiſſa eſt. *Thom. Dempſterus, in hiſt. eccl. gent. Scot. Libro XIX.* auctor eſt, eum, præter librum, de quo agimus, *Philoſophiæ Ariſtotelicæ Synopſin Lib. IV.* compoſuiſſe, quod tamen opus an unquam typis exſcriptum ſit, merito dubitat editor. Aliud quidem Voluſeni opuſculum nominat *Catal. biblioth. Thuan.* cui nomen eſt: *Commentatio quædam theologica, quæ eadem prædicatio eſt, in aphoriſmos diſſecta*, octavo, Lugd. per Seb. Gryphium 1539. quo vero in angulo illud lateat, aut an penitus interierit, neſcire ſe editor fatetur. Interim, huius etiam noſtri operis editionem primam, Gryphii opera exſcriptam machinis, in hominum manus perveniſſe, ex ipſius Voluſeni ad *Franciſcum Michaelem, Patricium Lucenſem*, epiſtola diſcimus. In dialogo ipſo loquentes inducit

cit, eundem illum, in cuius nomine primum apparuit, *Franc. Michaelem, ſe ipſum, ac Demetrium Caravallam.* Argumentum libri, cuius tanquam in tabula quadam conſpectus dialogo præmiſſus, hoc ferme eſt. *Proluſio*, quid ſit tranquillitas? an ſit parabilis? quid ſit, cur tam pauci eam aſſequantur? & alia, his coniuncta, quærit. Pag. 1-19.
Ἀγών, ſeu *tractatio argumenti* ipſa, tam generalis eſt, quam ſpecialis. Illa, poſt finitionem tranquillitatis animi, cuius momentum omne in ſedandis affectibus poſitum eſt, de affectuum natura, cauſis, ſede, & diſcrimine agit; 19 - fin.
deinde affectuum qualitatem docet, & moderandine, 20 - 47.
an funditus tollendi ſint, ex variarum ſectarum 47 - 72.
diſciplinis, diſputat, iudiciumque tandem ſuum interponit; tum 72 - 99.
de compeſcendis & moderandis affectibus diſſerit. Poſtea præ- 99 - 257.
ceptiones ſpeciales, ad tranquillitatem obtinendam, proponit. 103 - 111.
Earum *prima* eſt: flagrans ſtudium bene merendi de ſe ipſo, 111 - 129.
& ſe ipſum perficiendi; *altera:* oportet nos verorum bo- 129 - 137.
norum agnitione inſtructos eſſe; *tertia:* ne, quæ aliena ſunt, propria, aut noſtra eſſe putemus; *quarta:* turpiter & fruſtra 137 - 155.
ab externis requiem peti; *quinta:* non magnifice ſentire de 155 - 166.
ſe ipſo, aut placere ſibi ipſi, neque alios deſpicere; *ſexta:* 166 - 224.
poſtquam providentiæ ſervus es, non dominus, obtempera lubens atque alacer; *ſeptima:* malis id eſſe, quod es, quam quid- 225 - 238.
vis aliud, atque hac ratione te beatum exiſtimes; *octava:* 239 - 256.
exercitatio, converſatio, & potiſſimum cavere a ſe ipſo. Tan- 257.
dem venit ad harum præceptionum efficaciam A. atque fatetur ingenue, ſe accuſare aliqua, nempe naturalium virium defectum, ad tranquillitatem inveniendam: quod non certam ſpem immortalitatis nobis dent: hinc dein cœleſtis eruditionis neceſſitatem demonſtrat. Agit deinceps de agnitione ſui, & animi 265.
demiſſione; de agnitione Dei, ad quem Chriſtus dux & præceptor 268.
ſit. Ad extremum, quomodo certi reddamur de vera tranquillitate, per Chriſtum obtinenda, quærit; nempe *primo*, afflatu nu- 270.
minis, quo erigit animos noſtros, ad ſe tum agnoſcendum, tum 271.
amandum; *deinde* eccleſiæ, hoc eſt, tot præſtantium virorum conſenſu; *tertio*, Chriſti ipſius vita ſanctiſſima, moderatiſſi- 273.
ma, populari, ſimpliciſſima; *quarto*, eius doctrina de præceptis 275.

vitæ, bonorum finibus, myſteriis, ad ſalutis conſilium pertinentibus; *quinto*, prodigioſis operibus, vel miraculis Chriſti & diſcipulorum eius. Hæc eſt totius operis ſumma; nunc, ſpeciminis loco, nonnihil afferamus, unde de doctrina eius
Pag. 19. poſſit iudicium fieri. *Tranquillitatem animi* vocat, placidam ipſius, perturbationum tumultu vacantem, conſtantiam; vel
25. æquabilem & rationi conſentaneum animi ſtatum. *Affectus* ipſi eſt, appetitus humani, ex rei alicuius iucundæ vel moleſtæ ſenſione, ſuſcitata commotio; aliosque affectuum eſſe, qui Deo
27. non niſi μεταφορικῶς, hoc eſt per translationem quandam atque ſimilitudinem, tribuantur, quibus cogitatione animi omnis deformitas amputanda atque detrahenda ſit; alios proprie in illum competere, docet, ita tamen, ut & hi ab omni eo,
33. quod mobile & turbulentum eſt, penitus ſegregandi ſint. De Adami lapſu ita ſentit, ut, antequam ab officio turpiter ille recederet, eius naturam vitiatam fuiſſe, ut noſtra ſit, neget: ſed infirmum eſſe omne, quicquid eſt extra Deum, maxime ſi ſuo ſit permiſſum ingenio, doceat; hinc illa naſcentis mundi, & de Adamo hiſtoria, huc tendere ipſi videtur, ut intelligamus, etiam eas res, quæ præſtantiſſimæ apparent, & quarum gratia aliæ conditæ ſunt, in loco maxime lubrico conſiſtere, & divinæ opis potiſſimum egere, atque ad divinum auxilium aſſidue
75 - 94. confugere debere. De libertate voluntatis accurate fuſeque exponit, atque inprimis docet, neminem quicquam appetere, niſi quod bonum ei appareat; neminem gratis peccare, ſed propter ſuavitates quasdam utilitatesque, nec prius in voluntatem, quam rationem, cadere errorem. Atque ut eius etiam in religionis capite quodam ſententiæ ſpecimen habeamus, quid
266. de honeſtarum actionum, quas bona opera nunc vocant, merito iudicet ac præmiis, audiamus. „*Fieri poteſt*, inquit, ut „divina bonitas, quia immenſa eſt, etiam imperfecta illa no„ſtra officia, cuiusmodi eſſe omnia dixi, boni conſulat, & „meriti loco habeat, & laude ac præmio digna iudicet. Ve„rum mihi *ægre licere* arbitror, ſtatuere aliquod meum, ulla „in re, meritum. Deponenda eſt ergo, quæ ex operibus, aut „rebus noſtris geſtis, quamlibet præclaris, naſcitur fiducia: non

„te-

„totos in Deum coniiciamus; ille nobis ſit ſacra ancora: nos „totos in illius fidem ac clientelam conferamus: neque ſic „ſalutis noſtræ laudem dividamus, ut partem alteram Deo „committamus, alteram nobis vindicemus. Satius igitur eſt, Pag. 267.
„nos ad nullum aliud confugere pactum, quam quod ille du-„dum ſit pollicitus, felicitatem iis, qui ſuum filium, per fi-„dem illam, ex qua caritatis officia manant, amplecterentur. „At iſtuc non eſt ſuis meritis, ſed Chriſto niti." Atque ita diſſerentem auctorem eruditum, piumque, non modo optimis in hoc genere ſcriptoribus, ut *Boethio*, *de Saraſa*, *Hofmanno*, aliisque, æquiparandum, ſed longe etiam plerisque præferendum, merito ſuo, iudicamus.

NOUVEAU DICTIONNAIRE HISTORIQUE & critique, &c.

hoc eſt,

NOVUM LEXICON HISTORICO-CRITICUM, AD ſupplendum, ſive continuandum, PETRI BAYLII Lexicon hiſtorico-criticum. Edidit IACOBUS GEORGIUS DE CHAUFEPIE.

Vol. I. & II.

Amſtelodami, apud Z. Chatelain, H. Uytwerf, F. Changuion, I. Wetſtein, P. Mortier, Arkſtee & Merkus, M. Uytwerf, & M. M. Rey, & Hagæ, apud Petrum de Hondt, 1750. fol. mai. A — H. Vol. I. Alph. 9. plag. 15. Vol. II. Alph. 9. plag. 21.

Tanto applauſu exceptum fuerat *Petri Baylii* Lexicon hiſtorico-criticum, ut ille, cuius impenſis fuerat im-

 preſſum,

preſſum, bibliopola, eius ſupplendi per additiones, poſt mortem Auctoris, conſilium caperet. Sed nihil tale quid lucem vidit, niſi *Ancilloni*, de fatis & operibus quorundam recentiorum commentariolos, in hunc cenſum referre velis. Anno autem 1733. doctiſſimi quidam Angli, opus Baylianum in ſuam linguam verterunt, ſimulque plurimis additionibus auxerunt ita, ut ad decem Volumina in folio maiori totum opus accreſceret. Suo ſe id ipſum nitore non minus, quam rerum copia, ſatis commendavit: ſed Anglorum in primis, aut orientalium, vitæ acceſſerunt, pauciſſimæ aliorum. Ut plenius pateret Anglorum inſtitutum, præfationem illorum ipſi operi præmiſſam, ſuæ Noſter præfationi integram curavit inſerendam. Anno 1739. ſocietas quædam bibliopolarum perſuaſit Noſtro, ut Baylium Anglicum Gallice redderet, aliaque nova, ubi placuerit, adderet. Ad litteram usque M opus perduxit, & ſic ad finem ſui penſi pervenit, Anno 1743: alterius enim partis elaborandæ provincia, cuidam Anglo erat demandata. Hic, cum ſegnius in opere perficiendo procederet, alteram etiam partem Noſter, bibliopolarum precibus eo perductus, aggreditur. Unde tamen effectum eſt, ut non eadem ubique forma & facies operis ſit, nec ſuo quæque loco poſita reperiantur. Interpretis provinciam ſatis bene explevit, ſed verſus Anglorum proſa oratione reddidit, non raro argumentum modo eorum brevius propoſuit, ut non merum interpretem ageret; tum Anglicum textum vel auxit additionibus, vel correxit etiam & emendavit, tum quoque nova plane capita adiecit; omnibus, quæ de ſuo addidit, certis quibusdam ſignis a reliquis diſtinctis. Nec tamen omnia, quæ vertit, & non emendavit, ſi forſan minus recte dicta fuerint, ſibi vult imputari. Ipſum quandoque Baylium notat, & emendat: ſed Criticum agit, & philoſophum, non theologum. Hinc a controverſiis theologicis plane abſtinendum ſibi ratus eſt, ſcilicet a mere theologicis. Nam alias, ad revelatam veritatem referendas, im-

miſcet

miſcet multas, quales ſunt ſub *Anaſtaſio*, *Collino*, aliisque. Gratas etiam & acceptas ſibi fore correctiones aliorum, ingenue profitetur. CLXXXVI. integri tituli noviter acceſſerunt in binis hiſce voluminibus, & totidem fere, quos iam Angli dederant, augentur, vel etiam emendantur. In prioribus notari præcipue merentur: *Anaſtaſius I*, *Bardanes*, *Bardeſanes*, *Beauſobrius*, *Theoph. Sigfr. Bayerus*, *Franc. Blanchinus*, *Bœrhavius*, *Boiſſius*, *Boivini*, *Lambertus Bos*, *Barn. Briſſonius*, *I. F. Buddeus*, *Mat. Veiſſ. la Croze*, *Cteſias*, *Ant. van Dalen*, *Dædalus*, *Elias*, *Eliſa*, *I. A. Fabricius*, *Gondebaldus*, *Gozo*, *I. V. Gravina*, *M. Gudius*, *Em. Faria de Souſa*, quem tamen, more patrio, *Em. de Faria y Souſa* appellare debebat, *Io. de la Fontaine*, *Florus*, *Galenus*, *Cornelius Gallus*, *Tib. Gracchus*, *N. Hartſœkerus*, *Hincmarus Rhemenſis*, *I. G. Heineccius*, *Fr. Hedelinus Abbas de Aubignaco*, *Phil. Hecquetus*, *Abr. Hinkelmannus*, *Luc. Holſtenius*, *Chriſt. Hoburgus*, *Io. Corvinus Huniades*, *Nic. Hunnius*, *Io. Huſſus*, *El. Hutterus*. In his, & alibi, nonnulla de ſuo addidit, ut non omnia exſcripſiſſe videretur. Sæpius, aliorum ſcripta integra in compendium redegit. Nova, & varia, quæ lectores allicere poſſent, undique conquiſivit, & ex ipſis fontibus hauſit, ubi copia data fuit. Ut melius pateat doctiſſimi viri inſtitutum, quædam ex ipſius opere delibare iuvabit. Quod 2 Reg. II, 23, 24, allatum de *Eliſa* invenimus, copioſe & bene diſcutitur. Iniuriam ei a pueris illatam non contemnendam fuiſſe docetur; calvitiem enim, antiquitus, in ſummo dedecore habitam, & calvi nomine, vel mendicum, vel captivum, vel vitiis omnino depravatum, vel ſtolidum etiam & mente captum, indicatum fuiſſe; tanto gravius igitur hos peccatum feciſſe, quod Eliſa, meritis & auctoritate maxime conſpicuus & venerabilis, noviſſime Hierichuntem dulci aqua bearit. Nec pœnam pueris inflictam Eliſæ eſſe tribuendam, ſcribit A. ſed Deo; pueros item illos, non fuiſſe infantes, quod ex ipſorum actionibus aliquo mo-

do

do pateat, & puerorum vox 1 Sam. XX, 25, 1 Reg. III, 7. de adultioribus uſurpetur. Bethele ſine dubio veniſſe, ubi ſedes idololatriæ erat; & incolas huius urbis magis, quam alios, ob crimen læſæ divinæ maieſtatis, morte dignos fuiſſe: tali punitione munus etiam prophetæ mirum in modum ſtabiliri, diſcipulos prophetarum Bethele degentes erigi, & Iſraelitas in cultu veri Dei confirmari, potuiſſe. *Eliam*, a Bælii conviciis vindicat Noſter, & eius, Henochique, in cœlos aſcenſum, novis argumentis fulcit, præcipue contra quendam anonymum, qui iam in Bibliothecæ Franeicæ Tomis XXVII - XXX. confutatus fuerat. Sub *Achiore*, Iudithæ hiſtoriam defendere audet, & ultimum eius verſiculum, in textu Chaldaico interpolatum, ab Hieronymo autem, quod nimio Iudithæ amore captus fuerit, retentum fuiſſe, arbitratur. Sub *Michaele de Amato*, de loco inferni diſputat, ubi tamen Auctorem Anglum, qui in ſole infernum collocaverat, iteratis vicibus *Swinden* nominat, cum verum eius nomen ſit *Swind*. Sub *Arria*, de *αὐτοχειρία* exponit; ſub *Empedocle*, de urbe Agrigenti, & inſigni luxu civium eiusdem; ſub *Hakemo*, *filio Haſchemi*, de metempſychoſi; ſub *Ariſtophane*, de comœdiarum veterum obſcœnitate, & vitiis aliis. *Iuricuum* contra obtrectatores vindicare maſcule occepit. Hiſtoriam diſſertationis, quam *Io. Fr. Buddeus*, de pythoniſſa Endorenſi edidit, copioſe illuſtrat, & plures epiſtolas, nondum adhuc impreſſas, adiicit, quæ lectoribus omnino gratæ ſunt futuræ. Vitam *Baylii* egregiis auget additionibus, & præcipue mores eius pingit.

Digitized by Google

INDEX AUTORUM,

quorum Libri, aut Inventa, in hoc Volumine recenſentur.

I. *Libri Theologici & ad Hiſtoriam Eccleſiaſticam ſpectantes.*

Anſaldi (*Caſti Innocent.*) *Commentarius Philologicus de baptismate in Spiritu Sancto & igni.* 299
Bartholi (*Io. Bapt.*) *Apologia pro Honorio I. Romano Pontifice.* 317
Gerdeſii *Scrinium Antiquarium, ſive Miſcellanea Groningana Nova, ad Hiſtoriam Reformationis Eccleſiaſtica ſpectantia.* Tomi III. 408
Ghezzi (*Nic.*) *Principiorum Philoſophiæ moralis cum dogmatibus Romano-Catholicæ religionis collatorum, Libri III.* 616
Gruneri (*Io. Frid.*) *Miſcellanea Sacra,* Faſciculus I. 448
Hahn (*Iac. Io.*) *Ultima fata Noachi ex Geneſ. IX, 20-27. tradita.* 377
Heumanni (*Chriſtoph. Aug.*) *Expoſitio Novi Teſtamenti,*
Pars III. 394
Pars IV. & V. 652
Hoffmanni (*Car. Gottlob*) *Varia Sacra.* 500
Lowth (*Roberti*) *de Sacra Poeſi Ebræorum prælectiones Academicæ.* 644
Mamachii (*Fr. Tho. Mariæ*) *Originum & Antiquitatum Chriſtianarum,* Tomus III. 187
Manni (*Dominici Mariæ*) *Annorum Sanctorum hiſtoria ab eorum exordio ad A. 1750. deducta.* 685

Menckenii (*Frid. Ott.*) *Miſcellanea Lipſienſia Nova.* Vol. IX.
Pars I. & II. 40
Pars III. 710
Muller (*Chriſt.*) *Satura obſervationum philologicarum, maximam partem ſacrarum.* 249
Novum Teſtamentum Græcum. Opera & ſtudio Io. Iac. Wetſtenii. Tomus II. 529
Sacrorum Evangeliorum Verſio Gothica. Editio nova Eduardi Lye. 577
Sponſelii (*Io. Udalr.*) *Parerga Theologico-Exegetica.* 558
Tralles (*Balth. Ludov.*) *Cogitatorum ſuorum de S. Euchariſtia, ſinceræ fidei Evangelicæ puritati omnino congruentium, dilucidatio apologetica.* 344
Verneii (*Aloyſ. Anton.*) *Apparatus ad Philoſophiam & Theologiam, Libri VI.* 555

II. *Libri Iuridici.*

Anonymi *Imperii Germanici Ius ac Poſſeſſio in Genua Liguſtica eiusque ditionibus.* 479
Eden (*Roberti*) *Iuriſprudentia Philologica.* 444
Heineccii (*Io. Gottl.*) *Hiſtoria Iuris Romani ac Germanici. Editio nova ſtudio* Io. Dan. Ritteri. 562
Maianſii (*Gregor.*) *Diſputationes Iuris, in quibus multa Iuris Civilis aliorumque Scriptorum veterum loca explicantur & illuſtrantur.* Tomus I. & II. 218
Meermanni (*Ger.*) *Novus Theſaurus Iuris Civilis & Canonici.*
Tomus V. 49
Tomus VI. 337
Rückeri (*Io. Conr.*) *Interpretationum, quibus obſcuriora quædam Iuris Civilis capita illuſtrantur, Liber ſecundus.* 109

III. *Libri Medici & Phyſici.*

Academiæ *Regiæ Scientiarum & elegantiorum litterarum Berolinenſis Hiſtoria. Annus* 1751. 176

Aca-

Academiæ *Imperialis Petropolitanæ Commentarii*, Tomus XII. 64

Programma de inquirenda vera electricitatis cauſa. 95

Anonymi *Disquiſitiones criticæ & hiſtoricæ de origine, vario ſtatu, & progreſſu Chirurgiæ in Gallia.* 597

Anonymus *de Potentia vel Impotentia ad generandum ob virulentam Gonorrhaam.* 32

Bertrand (*E.*) *Tentamen de uſu montium, cum epiſtola de Nilo.* 614

Bianchini (*Io. Fortunati*) *Tentamen Experimentorum circa Medicinam Electricam.* 692

Brogiani (*Dominici*) *Tractatus de veneno animantium naturali & acquiſito.* 271

Burſerii (*Io. Bapt.*) *de anthelmintica argenti vivi facultate Epiſtola.* 326

Dalham (*Floriani*) *Inſtitutiones Phyſicæ.* Tomus I. & II. 349

Hierne (*Urbani*) *Tentamina Chemica in Regio Laboratorio Holmienſi peracta, cum annotationibus* Io. Gottſchalck Wallerii. Tomus I & II. 399

Hundertmarck (*Car. Frid.*) *de Mercurii vivi & cum ſalibus varie mixti, ſumma in corpus humanum vi atque efficacitate.* 696

Klein (*Iac. Theod.*) *Quadrupedum diſpoſitio brevisque hiſtoria naturalis.* 33

Tentamen methodi Oſtracologicæ, ſive de cochlidibus & conchis. 182

Ludwig (*Chriſt. Gottlieb*) *Inſtitutiones Pathologiæ.* 470

Inſtitutiones Therapiæ generalis. 593

Maclaurin *de figura, qua baſes favorum ſuorum conſtruere ſolent apes.* 451

Muſeum Teſſinianum, opera Illuſtriſſ. Comitis Dom. Car. Guſt. Teſſin *collectum.* 1

Paſta (*Andreæ*) *Diſſertatio Medico-Chirurgica de fluxu ſanguinis ex utero gravidarum.* 274

Paulucci *Novæ Obſervationes de lithotomia; item de ſeparatione penis & amputatione mammarum.* 466
Plazii (*Ant. Guil.*) *de iucundis morborum cauſis Diſſertationes ſeptem.* 89
ab S. Severo (*Principis*) *Novum Phænomenon lucis perpetuæ.* 82
de eodem argumento plura. 139
Stieff (*Io. Erneſti*) *Deſcriptio Bolidis Vratislaviæ d. 9. Febr. 1750. obſervatæ.* 507
van Swieten (*Ger. L. B.*) *Commentaria in H.* Bœrhaave *Aphorismos de cognoſcendis & curandis morbis.* Tomus III. 112
Continuatio epitomes huius libri. 145
Eiusdem libri epitome continuata. 193

IV. *Libri Mathematici.*

Academiæ *Regiæ Berolinenſis Hiſtoria. Annus 1751.* 176
Imperialis Petropolitanæ Commentarii. Tomus XII. 64
Anonymi *Problema, ad cuius ſolutionem Geometræ invitantur.* 40
Theorema, ad cuius demonſtrationem Geometræ invitantur. ibid.
a Briga (*Melch.*) *Scientia Eclipſium ex Imperio & Commercio Sinarum illuſtrata.* 698
Dalham (*Floriani*) *inſtitutiones phyſicæ, quibus præmittuntur Inſtitutiones Mathematicæ.* Tomus I & II. 349
Euleri (*Leonh.*) *Scientia Navalis.* Pars prior. 584
Le Febure *Novus de arte, aquas ducendi, Tractatus.* 37
Galfii (*Ioach.*) *Litteræ, continentes quasdam obſervationes in articulos tres operis* Colini Maclaurinii *de Calculo Fluxionum.* 141
Kæſtneri (*A. G.*) *additio ad theorematis* Coteſiani, *cuius demon-*

monſtrationem in Actis hiſce Menſe Ianuario 1749. exhibuit, Corollarium I. 416
Pagnini (*Io.*) *Tractatus de Sphara, & Introductio ad Navigationem.* 465
Struyk (*Nicol.*) *Cometarum deſcriptio continuata.* 513
Weidleri (*Io. Frid.*) *Inſtitutiones Aſtronomiæ.* 658

V. *Libri Hiſtorici, Geographici &c.*

Academiæ *Regiæ Berolinenſis Hiſtoria. Annus 1751.* 176
Ameſii (*Ioſeph.*) *Antiquitates Typographicæ, ſeu Hiſtoria Typographiæ Anglicæ & antiquorum Angliæ Typographorum.* 524
Anonymi *Elogium* Chriſt. Frid. Bœrneri, *Theologi Lipſienſis.* 237
— *Diſſertatio de Oriuna, quæ uxor Carauſii, Imperatoris Britanniæ, fuiſſe dicitur, numis illuſtrata.* 516
— *Hiſtoria Catilinæ ex Plutarcho, Cicerone, aliis, deſumta.* 705
— *de duobus Imperatorum Ruſſiæ numis Diſſertatio.* 707
Beſozzi (*Raimundi*) *Hiſtoria Baſilicæ S. Crucis in Ieruſalem, templi Romæ.* 618
a Bielefeld *Progreſſus Germanorum in diſciplinis, litteris elegantioribus, & ingenuis artibus, præcipue in Poeſi & Eloquentia.* 369
Calles (*Sigiſm.*) *Series Miſnenſium Epiſcoporum.* 307
— *Annales Auſtriæ ab ultima ætatis memoria ad Habsburgicæ gentis principes deducti.* Partes II. 433
de Chaufepié (*Iac. Georg.*) *Novum Lexicon Hiſtorico-Criticum,* Volumen I. & II. 717
Foſcareni (*Marci*) *de Eruditione Veneta, Libri VIII.* Volumen I. 269
Hartzheim (*Ioſephi*) *Bibliotheca Colonienſis.* 703
ab Hontheim (*Io. Nicol.*) *Hiſtoria Trevirenſis Diplomatica & Pragmatica.* Tomi III. 489

Heumanni (*Io.*) *Commentarii de Re Diplomatica Imperatorum ac Regum Germanorum, inde a Ludovici Germanici temporibus adornati.* Tomus II. 25
Ianozky (*Io. Dan.*) *Polonia litterata noſtri temporis.* 328
Kollowrath (*Ioach. S. R. I. Krakowsky Comitis*) *continuatio Chronici Bohemici olim conſcripti a* Coſma. 665
Morant (*Phil.*) *Hiſtoria & Antiquitates antiquiſſimæ urbis Coleceſtriæ in Comitatu Eſſexienſi.* 168
Paciaudi (*Pauli Mariæ*) *de Rebus* Sebaſtiani Pauli, *Congregationis Matris Dei, Commentarius epiſtolaris.* 521
Pancratii (*Ioſephi Mariæ*) *Antiquitates Siculæ, una cum deſcriptione huius Regni generali.* 97
Peutingeriana *Tabula Itineraria, accurate expreſſa & edita a* Franciſco Chriſtoph. de Scheyb. 289
Poli (*Reginaldi*) *Epiſtolarum & aliorum ad ipſum,* Pars IV. 278
Polybii *Hiſtoria, addito Syſtemate Scientiæ militaris, auctore Equite* Folardo. Volumina VII. 233
Rudawsky (*Laur. Io.*) *Particula Hiſtoriæ Polonicæ a* Laur. Mizlero *edenda.* 572
Scheidii (*Chriſt. Ludov.*) *Origines Guelficæ.* Tomus III. 625
Schœpflini (*Io. Dan.*) *Vindiciæ Celticæ.* 544
Taciti (*C. Corn.*) *Opera ex recenſione* Io. Aug. Erneſti. 260
Vitæ antiquorum Oratorum Græcorum. Tomus I. & II. 353
Ziegelbauer (*Magnoaldi*) *Centifolium Camaldulenſium.* 639

VI. *Libri Philoſophici & Miſcellanei.*

Academiæ *Regiæ Berolinenſis Hiſtoria. Annus 1751.* 176
Imperialis Petropolitanæ Commentarii. Tomus XII. 64
Aldenbruck (*Auguſtini*) *de Religione antiquorum Ubiorum, Diſſertatio.* 620
Anonymi *Vindiciæ pro* P. Eduardo Corſino *adverſus P.* Franc. Hoffmannum. 92

Ari-

Ariſtophanis *Nubes, cum Scholiis antiquis e recenſione* Lud. Kuſteri; *cum præfatione* Io. Aug. Erneſti. 104
Ariſtotelis *de Virtutibus & Vitiis;* Plethonis *de Virtutibus Libelli. Recenſuit* Eduardus Fawconer. 101
Bandinii (*Ang. Mariæ*) *de Obeliſco Cæſaris Auguſti e Campi Martii ruderibus nuper eruto, Commentarius.* 456
Barford (*Guilielmi*) *Diſſertatio in Pindari primum Pythium.* 301
Caſtellotii (*Gabrielis Lancilloti Principis Torremuzzani,*) *Diſſertatio ſuper ſtatua marmorea, reperta in ruinis veteris Aleſæ, urbis Siculæ.* 427
Caylus (*Comitis*) *Collectio veterum ſignorum tabularumque Aegyptiarum, Etruſcarum, Græcarum & Romanarum.* 5
Ceſaris (*Franciſci Mariæ*) *Thereſia: Carmen.* 660
de Chauſepié (*Iac. Georg.*) *Novum Lexicon Hiſtorico-Criticum.* Volumen I & II. 717
Ciantar (*Comitis Io. Anton.*) *de antiqua Inſcriptione, nuper effoſſa in Melitæ urbe, notabili.* 519
Clarke (*Car.*) *Coniecturæ quædam, antiquum numum ſpectantes, qui Elthami in Cantio fuit repertus.* 517
Collectio Scriptorum varii generis, Genevæ adornanda. 142
Dionyſii Halicarnaſſenſis *de ſtructura orationis liber ex recenſione* Iac. Uptoni, *cum notis* Frid. Sylburgii & Simonis Bircovii *Exemplis Latinis.* 57
Diptychorum Antiquorum Theſaurus, cura Ant. Franc. Gorii, *Florentiæ proditurus.* 382
Epiſtolæ iuvenis cuiusdam pictoris peregrinantis, ad amicos in Anglia. Partes II. 171
Ghezzi (*Nic.*) *Principiorum Philoſophiæ moralis Libri III.* 616
Hederici (*Beni.*) *Lexicon manuale Græcum, denuo editum, cura* Io. Aug. Erneſti. 573
Heuſingeri (*Io. Mich.*) *Emendationum Libri duo. Edidit* Frid. Heuſinger, *L. M. F.* 304
Hollmanni (*Sam. Chriſt.*) *Iurisprudentiæ naturalis primæ lineæ.* 419

Mareti,

Mareti, ſ. Mariette *de Gemmis ſive lapillis ſcalptis Commentarius.* Pars I. Tomis duobus. 385

Menckenii (*Frid. Ott.*) *Miſcellanea Lipſienſia Nova* Vol. IX.
Pars I. & II. 40
Pars III. 710

Muſelli (*Iac.*) *Numiſmata antiqua collecta & edita.* Volumina III. 241

Novi Commentarii de Arte Diplomatica, editi a duobus Monachis Ord. Benedictini Congregationis S. Mauri. Tomus I. 673

Paciaudi (*Pauli Mariæ*) *Diatribe, qua Græci Anaglyphi interpretatio traditur.* 475

Polybii *Hiſtoria, addito Syſtemate Scientiæ militaris, auctore* Equite Folardo. Volumina VII. 233

Plutarchi *de Placitis Philoſophorum, Libri V. Latine reddidit, annotationibus, variis lectionibus, diſſertationibus illuſtravit* Eduardus Corſinus. 225

Rothe (*Tychonis*) *de Gladiis Veterum, inprimis Danorum, Schediaſma.* 366

Verneii (*Aloyſii Antonii*) *de Re Logica, Libri V.* 549
de Re Metaphyſica. ibid.
Apparatus ad Philoſophiam & Theologiam Libri VI. 555

Voluſeni (*Florentii*) *Dialogus de animi tranquillitate.* 713

Zeibichii (*Gottl. Erdmanni*) *Athleta παράδοξος.* Edidit Carolus Henricus Zeibichius. 669

INDEX
RERUM NOTABILIORUM.

A.

Academiæ *Pariſienſis auctores & primi Medici.* 598
Aegypti *vox unde derivanda?* 249
Aequilibrii *generale principium, metaphyſice demonſtratum.* 179
de Aequilibrio *corporum aquæ innatantium.* 585 ſeq.
Aeris *uſus apud veteres ferro præhabitus.* 21
Agrigenti *deſcriptio.* 100. 101
Aloiſiæ *Sigeæ auctor quis?* 47
Anaglyphi *Græci interpretatio.* 475 ſeqq.
Anatomicæ *obſervationes rariores.* 80 ſeq
de Animi *tranquillitate* 715 ſeq.
Annorum *Sanctorum hiſtoria enarrata.* 685 ſeq.
Anthologia *Græca a* Reiskio *edita & illuſtrata* 43. 47 712
In Antibarbaris *latini ſermonis obſervationibus condendis quid requiratur?* 305
Antibarbararum *obſervationum ſpecimina.* 307
Vox Anticus *in elogiis Iuſtiniani, explicata.* 447
de Antiquaria *eruditione numquam ſat bene dici vulgari ſermone, ſed ſolo Latino, poteſt.* 386. 387
Apes *quomodo baſes favorum ſuorum conſtruant.* 451 ſeq.
Aphtæ *quid & quomodo depellendæ?* 133 ſeq.
de Apocalypſeos *Iohanneæ interpretandæ ratione.* 543 ſeq.
de Apoplexia *quæ notanda veniunt, curate expoſita.* 145 ſeq. 155
Aqua *vulgaris chymico examini ſubiecta.* 177 ſeq.
Aquas *librandi artis ſumma capita.* 37 ſeq.
de Archivis *variis varia,* 677 679
de Archontibus *nonnulla.* 428
Argenti *vivi anthelmintica facultas in dubium vocata.* 326 ſeq.

Digitized by Google

Ariſtophanis *Nubes illuſtrata.* 108. 109
Armeniæ *rex ab Imperatoris Romani legato coronatus.* 632
ſub Aſcia *dedicare, quid?* 20
Aſtronomiæ *ſumma capita propoſita.* 658 ſeq.
de Athletis *veterum Scriptores.* 669
paradoxis commentarius. ibid. ſeq.
de Attaliatæ (*Mich.*) *libro* 571
Auſtriæ *nomen, fines antiqui & hiſtoria, ad Rudolphi I. Imp. ætatem deducta.* 434 ſeq.

B.

Bandurius *notatur.* 242
de Baptiſmate *in Spiritu Sancto & igni.* 299 ſeq.
Barbitonſorum *Pariſienſium conditio.* 604 ſeq.
Baſilicæ *S. Crucis in Jeruſalem, templi Romæ, hiſtoria.* 618 ſqq.
Baſilicorum *Libri IV. nunc primum integre editi & illuſtrati a* Reitzio. 49 ſqq.
quantum ad interpretationem Iuris Iuſtinianei conferant. 52
Bayliani *Lexici continuatio per* Chauſepiéum. 717
de S. Bennone *quædam.* 309 310
Bethesdæ *piſcinæ natura.* 397 ſeq.
Bœrneri *C. F. vita & laudes.* 237 ſqq.
Bohemicæ *hiſtoriæ fragmenta.* 667 ſqq.
Bolidis *deſcriptio & explicatio.* 507 ſqq.
Bourgueti *Epiſtolæ editæ.* 48 712
Brunſvico-*Luneburgicæ & Regiæ Danicæ domus matrimonia mutua illuſtrata.* 632

C.

Cachexia *deſcripta.* 205
Camaldulenſis *ordinis res litteraria.* 640
Camaldulenſium *Scriptorum centuria.* 641 ſqq.
Cananæorum *ortus impurus.* 379 ſqq.
De Canibus *rabidis obſervationes.* 273. 274
Carolomanni *diplomata illuſtrata.* 28 ſeq.
Carus *quid?* 155 ſqq.
Catalepſis *deſcripta.* 152 ſqq.
Catilinæ *hiſtoria recens ſcripta.* 705 ſeq.
Comitis Caylus *in litteras elegantiores merita.* 5. 386
Celtæ *quinam, &* Celtica *ubi?* 544 ſqq.

de

de Celtis & Celtica *loca veterum nonnulla illuſtrata.* 547 ſeq.
de Chemica *ſolutione & præcipitatione.* 406. 407
de Chemicis *principiis.* 402 ſeq.
Chirurgiæ & Chirurgorum *in Gallia fata.* 597 ſqq.
Chorerius (*Nic.*) *auctor Aloiſiæ Sigeæ.* 47 ſeq.
de Chriſti *imaginibus & monogrammate.* 189
Chriſtianorum *veterum religioſa pietas.* 187 ſqq.
Chronicorum *Scriptores Veneti.* 214
Circulorum *exercitandorum duo genera.* 19
Cluverius *defenſus.* 546
Cochlidum *tabula ſynoptica.* 183
de Codicibus *nonnullis N. Teſt. Græci MSctis* 530 ſeq.
Potus Caffée *abuſus noxius.* 90
Coleceſtriæ *urbis nomen, hiſtoria, res ſacræ & politicæ* 168 ſqq.
Collyriariæ *pyxidis antiquæ deſcriptio.* 20
Colonienſium *Scriptorum Bibliotheca inſtructa.* 702 ſqq.
Colonienſium *Scriptorum celebriores.* 704
de Coloribus *veterum & noſtris.* 17. 18
Coma *quid?* 155
Comitialis *morbus unde dictus?* 162
de Condictione, *cauſa data, cauſa non ſecuta.* 339
Corpus *Chriſti naturale num in S. Cœna vere adſit?* 347 ſeq.
de Corporum, *plano inclinato impoſitorum, deſcenſu.* 77 ſeq.
ſtabilitate. 587
Corſinus (*Eduard.*) *defenſus.* 92 ſeq.
notatus. 228 ſqq.
eius in Plutarchum merita. 226 ſeq.
Corvus, *machina bellica.* 234
Coſmæ *chronicon continuatum.* 665 ſeq.
ad Coteſianum *theorema, de obiecti, mediantibus quotcunque lentibus aut ſpeculis, viſi, diſtantia apparente, additamentum.* 416 ſqq.
Cruces *Chriſtianorum in quinque claſſes diſtributæ.* 42
Cunei *monetarii veteris maſſa & uſus.* 22 ſeq.
Cyaxares *e regum Mediæ albo expunctus.* 47

D.

De *phraſi:* Deus & *Pater Ieſu Chriſti.* 502 ſeq.

Diluvii *Noachici veritatem num foſſilia & petrefacta loquantur?* 44
Dionis *Chryſoſtomi vita.* 361
nomen ipſius verſibus illuſtratum. 365. 366
Dionyſii *Halicarnaſſenſis locus illuſtratus.* 59
de Diplomatica *arte novi commentarii.* 674 ſeq.
Diplomatum *auctoritas & fides.* 675. 676. 678
Diplomata *quibus rebus inſcripta?* 682 ſeq.
chartacea ante Seculum XIII. non exſtant. 683
Imperr. & Regg. Germanor. a Ludov. Germanici temporibus, illuſtrata. 25 ſqq.
Diptychorum *antiquorum theſaurus, cura* Gorii, *edendus.* 382 ſqq.

E.

Eclipſium *ſcientia, inprimisque periodica revolutio, explicata.* 698 ſqq.
de Electrica *Medicina.* 692 ſqq.
de Elementis *quatuor rerum omnium.* 400 ſqq.
Eliſæ *hiſtoria illuſtrata.* 719
Empyema *quid?* 206 ſqq.
Epilepſia *deſcripta.* 162 ſqq.
ex Epitaphiis *utrum de voluntate defuncti argumentum duci poſſit?* 338
de S. Euchariſtia *cogitationes paradoxæ.* 344 ſqq.
Euſebii *locus ab emendatione defenſus.* 230

F.

Fayence, *pictum teſtarum genus.* 19
Feudi *vox unde deſcendat?* 447
de Ficu, *iubente Chriſto, arefacta.* 250. 251
Fidei *divinæ & humanæ diſcrimen.* 501
Figura *rotunda omnium pulcherrima.* 227
Figuræ *planæ in aqua mota, quam reſiſtentiam patiantur?* 589 ſqq.
Folardi *in Polybium merita.* 234 ſeq.
idem artem belligerandi præceptis complectitur. 237
Formarum *lignearum compages, qua numis fuſis imagines atque inſcriptiones imprimebat, deſcripta.* 22. 23
Foſſilium *ſpecies.* 615

G.

Gemma, *cui Harpocrates inſculptus, ad ultimam antiquitatem pertinens.* 9

de

de Gemmis *antiquis obſervationes multiplices.* 389 ſqq
qui prodierint libri? 392
Genuæ *urbis nomen & hiſtoria.* 480 ſqq.
In Genuam *ſummum imperium Impp. Romanor. ſemper conſpicuum.* 482 ſqq.
Geographicæ *quædam obſervationes.* 514
Germani *unde dicantur?* 367
In Germanorum *ingenia & merita, exteri, inprimisque Galli, iniqui ſunt.* 369 ſeq. 329
Germanorum *ſermo & ſcribendi genus.* 371 ſeq.
in ſcientiis, litteris, atque artibus progresſus. 372 ſqq.
nova inventa. 374
poetæ & oratores 374 ſqq.
de Gibellina *& Guelfica factione.* 626
Gladiorum *apud gentes ſeptentrionales nomina varia.* 367
eorundem materia, forma, geſtatio, prærogativæ, incantationes, pretium, uſus. 368. 369
Ex Gloſſematibus *marginum multa in textum auctorum veterum venerunt.* 262. 266
Gonorrhœa *virulenta, num potentiæ generandi ſit adverſa?* 32. 33
Gothica *SS. Evangeliorum verſio de novo edita.* 577 ſqq.
an theotiſcæ potius dicenda? 579 ſeq.
an ex textu Græco profluxerit? 578. 581
De Græcis *quibusdam litteris obſervationes.* 173. 174
Græca *quædam vocabula & phraſes declaratæ.* 19. 103. 104. 229. 230. 247. 255. 303. 399. 449. 536. 539. 657. 670. 712
de Græcis *lexicis, Hedericiano inprimis.* 575 ſqq.
de Gravidarum *hæmorrhagia uteri.* 275 ſqq.
Guelficæ *gentis hiſtoria continuata.* 625 ſqq.
Gulo *niger deſcriptus.* 37

H.

de Haleſæ, *antiquæ urbis Siculæ, ſtatua, & conditore.* 427 ſqq.
Hebraica *vocabula, illuſtrata.* 249. 259. 379. 505. 645. 647. 649. 650
Hebræorum *poeſis metrica eſt.* 644

Hebræorum *poeſis quibus regulis & legibus conſtituatur?* 645 ſeq.
Henrici *Leonis, Ducis Sax. ac liberorum, vita & res geſtæ.* 625 ſqq
Hepatitis *quid? eius ſigna, ſanatio, cet.* 120 ſqq.
Hephæſtionis *verſus illuſtrati & emendati.* 59
Ex Herculani *ruderibus pictura & alia, obſervationibus additis.* 12. 173. 175
Hermeraclæ *quid?* 11
Heuſingeri (*I. M.*) *in Lactantium & Scriptores veteres, merita.* 304 ſqq.
Hiſtoriæ *Venetæ Scriptores.* 215 ſqq.
ad Hiſtoriam *Reformationis Eccleſiaſticam, aliaque ad Sec. XVI. pertinentia ſcripta recenſita.* 409 ſqq
de Hiſtrionibus *antiquis quædam.* 16. 17
Hollmanni (*S. C.*) *in Iurisprudentiam naturalem merita.* 419 ſqq
Honorii I. *Pont. Rom. a Monothelismi ſuſpicione, tentata liberatio.* 317 ſqq.
ab Hontheim *laudatus.* 490 499
de Humani *generis ſtatu obſervationes.* 514 ſeq.

I.

de Ideis *quædam.* 551
Ileus *quid? unde naſcatur? cet.* 128 ſeq.
quando colon invadit, colica paſſio dicitur. 129
de Imaginis *puncti radiantis in ſpeculum curvilineum loco.* 74 ſqq.
Imagines *rerum ſacrarum apud Chriſtianos veteres.* 188 ſqq.
Imperii *Germanici ius ac poſſeſſio in Genua Liguſtica eiusque ditionibus, aſſerta.* 479 ſqq. 488 ſeq.
Inſcriptiones *latinæ primum editæ.* 478. 519
Inteſtinorum *inflammatio deſcripta.* 127 ſqq.
S. Ioannis *Evangelium, ad Ephesios perſcriptum.* 394 ſeq.
Ioannis VI. *de Salhauſen Epiſc. Miſn. hiſtoria.* 315
de Schleiniz, Epiſc. Miſn. facta nobiliora. 315. 316.
IX. Epiſc. Miſn. fata. 316
Ioſephus, *ſcriptor Iudæus, iniuria a Bocharto notatus.* 253
quare cædem infantum Bethlehemiticorum tacuerit? 501. 502

ad

ad Iſocratem *ſpectantia.* 354
eius orationum verſiones Italicæ. 355
el quentia defenſa. 356 ſeq.
eius ſcriptorum chronotaxis, in tabula repræſentata. 357 ſqq.
Itinerariæ *pictoris cuiusdam epiſtola commendata.* 171 ſqq.
Iudaicorum *Scriptorum excerpta ad illuſtrandum N. Teſtam. perutilia.* 562 ſeq.
Iulia & *Papia, leges, explicatæ.* 54. 55
Iuris *Civilis obſcuriora quædam capita illuſtrata.* 110 ſqq.
Iuris *Civilis & Canonici Interpretes variores collecti.* 49 ſqq. 337 ſqq.
de Iuris *Naturæ Scriptoribus.* 419. 422
præcipuis quibusdam capitibus. 422 ſqq.
exiſtentia quomodo demonſtranda? 423 424
ad Iuris *Romani hiſtoriam pertinentia.* 562 ſqq.
Iurisprudentiæ *apud Venetos hiſtoria.* 210 ſqq.
Ius *Civile a Gregorio Maianſio paſſim illuſtratum & explicatum.* 218 ſqq.
Ius *Romanum ab humaniorum litterarum amatoribus tractandum.* 445
Iuſtiniani (*Pauli*) *notitia.* 643

L.

de Landsknechtiorum *origine.* 711
Lapidum *diviſio.* 2
Latinæ *linguæ paupertas in re militari.* 235
de Latinis *quibusdam vocibus obſervationes.* 247. 248
Leges *quædam Iuris Romani illuſtratæ.* 564 ſqq.
Legum *Iuliæ & Papiæ commentatores, ſub cenſuram vocati.* 53 ſeq.
de Legibus *poſitivis univerſalibus.* 424
Lethargus *quid?* 155
Leucophlegmatia *deſcripta.* 205 ſeq.
Lexicon *novum hiſtorico-criticum.* 717 ſqq.
Libri *ſub initia inventæ typographiæ ab Anglis excuſi.* 525 ſqq.
Linearum *curvarum, quarum evolutæ cuiusvis gradus ipſis ſunt ſimiles, inveſtigatio.* 64 ſeq.
de Lithotomia *nova obſervationes.* 466 ſqq.
eius ſuſcipiendæ variæ rationes. 468 ſeq.

Lit-

Litterarum & chartarum, quas Diplomatica habet, varia genera. 679 ſqq.
Logicæ ſumma capita. 549 ſqq.
Luciani locus explicatus. 103
Lucis perpetuæ novum phænomenon. 82 ſqq. 139 ſqq.
Ludi: jeu de rencontre: probabilitas computata. 179
Ludovici Germanici diplomata illuſtrata. 25 ſeq. ſtrenua adminiſtratio iurium circa ſacra. 26
Ludovici Iunioris diplomata declarata. 30 ſeq.
Lutherus, num Concordiæ die obierit? 42

M.

de Macedone, qui nomen SCTo dedit. 447 a. 448 a.
Maclaurinus (Colinus) plagii accuſatus. 141
de Magis ad Ieſum recens natum venientibus. 505
de Mania & rabie canina. 197 ſqq.
Marchionum Auſtriæ dignitas & hiſtoria. 437 ſqq.
Martyrum Chriſtianorum cruciatus ſigillatim enarrati. 191
de Medicorum reſurrectione negata. 502
& Chirurgorum Pariſienſium contentionibus. 603 ſqq.
Meermanni (Ger.) in colligendis Iuris Civilis & Canonici interpretationibus diligentia ac dexteritas. 49 ſqq. 337 ſqq.
Melancholiæ rationes explicatæ. 193 ſqq.
Melchiſedek cur ἀπάτωρ καὶ ἀμήτωρ dictus? 448 a.
de Melitenſium rebus quædam. 520
Mercurii vivi natura atque effectus. 696 ſqq.
Merianus notatur. 180
de Metaphyſica recentiorum, iudicium. 554
Meteorologicæ obſervationes. 509 ſeq.
Minerarum diſcrimen & ordo. 2
de Miſnia urbe quædam. 308
Miſnenſium Epiſcoporum ſeries reſtituta & enarrata. 309 ſeq.
Monadologia a phyſica ſeiungenda. 352
Monotheliſmi hiſtoria. 318 ſqq.
de Montium uſu. 614 ſqq.
de Monumentis antiquis obſervationes. 6. 8.
de Moralitate externa & interna. 419. 420
Morbus quid? eius diverſa origines, cauſa, ſigna. 471 ſqq.

de Morborum *cauſis iucundis.* 89 ſqq.
Motus *progreſſivus corporum aquæ innatantium.* 591 ſeq.
de Multa *pecoris, quædam* 565 ſeq
Mundi *pulchritudo ex rotunda eius figura demonſtrata a Stoicis.* 227
Munditiei *affectatæ incommoda.* 91
Mundities *intempeſtiva, cauſa morborum.* 91
Muri *vox in caſtris quid ſignificet?* 235
Muſæi (*aut* Muſivi) *operis, floribus picti, fragmentum* 24
Muſicæ *res vetuſtiſſima illuſtrata.* 45

N.

Navalis *ſcientiæ theoria plenior.* 584 ſqq
ad Navigationem *introductio laudata.* 465 ſqq.
Nautili *ſpecies.* 183
Nephritidis *deſcriptio, indicia, ſanatio.* 135 ſqq.
Nilus *unde nomen duxerit?* 250
Nomen Nisroch *illuſtratum.* 252. 253.
In Noachi *hiſtoriam obſervationes.* 377 ſqq.
de Numaria *re Romanorum, ſequioris ætatis, obſervationes.* 23. 24
veterum eiusque ſtudio. 241. 242
de Numariæ *rei ſcriptoribus.* 248. 249
In Numis *delineandis quid cavendum?* 245
Numiſmata *rariora.* 246. 516 ſqq.
de Nuptiis *nonnulla.* 448 a.

O.

Obeliſcus *Campi Martii deſcriptus.* 456 ſqq.
Obeliſcorum *uſus.* 462. 463
de Ontologia *iudicium elegans.* 554 ſeq.
Oratorum *veterum Græcorum vitas perſequendi inſtitutum.* 353 ſqq.
de Oriuna *obſervationes ex numis.* 516 ſqq.
Oſcillationum *compoſitarum ratio.* 177
Oſtracologiæ *ſcriptores diiudicati.* 183

P.

Paciandi *notatus.* 477
Paludamentum *num togæ inductum.* 248
Paralyſis *deſcripta.* 158 ſqq.
Paraphrenitidis *explicatio.* 120 ſqq.
Parapoplexia *quid?* 155
Pathologiæ *ſumma capita.* 470 ſqq.

Pauli

Pauli (*Sebaſt.*) *vita.* 521 ſqq
de S. Pauli *itinere Hieroſolymitano.* 448 b. ſeq
de Paulinæ *ad Timoth. Epiſt.* I. *tempore & loco ſcriptionis.* 450
In Paulinæ *ad Romanos Epiſt. Cap.* I. & II. *obſervationes.* 450. 451
— *Epheſios epiſt. notæ.* 534 ſeq.
de Pedantismo *quædam.* 371 372. 552.
Perſonarum *origo.* 11
Petrificata *quadruplici modo oriuntur.* 4
Peutingerianæ *tabulæ ætas.* 292 ſeq.
— *hiſtoria.* 289. 297 ſqq
— *nova editio deſcripta.* 290 ſeq.
Philoſophiæ *moralis hiſtoria.* 421 ſeq.
— *cum dogmatibus Rom. Cathol. religionis, collatio.* 616 ſqq.
de Phyſica *Moſaica.* 351
Phyſicorum *inventorum, recentioribus tributorum, apud Plutarchum veſtigia.* 231 ſeq.
Pictura *linearis quanam præſtet?* 242
In Pindari *primum Pythium obſervationes.* 302
de Plethone *ſeu Gemiſto nonnulla.* 102
Pleuritidis *origo, indicia, forma, ſpecies, remedia.* 113 ſqq.
de Plinianis *epiſtolis quædam.* 306. 307
Plinii *locus reſtitutus.* 460 570 ſq.
In Plutarcho *tentata emendatio reiecta.* 227 ſeq.
Pnevmonanthe, *novum plantæ genus.* 178
Poeſeos *Ebræorum ſacræ natura & genera.* 644 ſqq.
Poeta *epicus an lyricus præſtantior?* 302
Poli (*Reginaldi*) *epiſtolæ a Quirino editæ.* 278 ſqq.
— *res, præſertim Anglicas, ſpectantia.* 279 ſqq. 285 ſeq.
— *argumenta pacem ſuadentia ad Carolum V.* 288
de Polonia *litterata noſtri temporis liber.* 328 ſqq.
Poloni *oratores & Poetæ recentiores enarrati.* ibid. ſqq.
Polonicæ *hiſtoriæ particula, auctore Rudawskyo, edenda.* 572 ſeq.
Polygynia *num iuri naturæ adverſetur?* 426
Polyphemus, *duobus oculis, altero clauſo, altero aperto.* 98
de Prætorum *Romanorum edictis quædam.* 569 ſqq.
Problema, *Geometris, ut ſolvatur, propoſitum.* 40

de

de Prophetica *poeſi Ebræorum.* 647 ſq.
Proteſtantium *religio . ornamenta eloquentiæ omnino admittit.* 376
Pruſſici *militis deſcriptio poetica.* 661 ſqq.
Puerperii *365 liberorum ingenioſa explicatio.* 515

Q.

Quadrupedia *novo ordine in claſſes tributa, & illuſtrata.* 34 ſqq.
Quintiliani *locus emendatus.* 59
Card. Quirini *in Reg. Poli epiſtolas merita,* 278 ſqq.
— *ſententia de Proteſtantium doctoribus expenſa.* 278. 279
— *quæ Luthero & Proteſtantibus opponit, removentur.* 280 ſqq.

R.

Vox Rahab *num Aegyptum notet?* 254 ſeq
Raſſiæ *Imperatorum numi duo illuſtrati.* 707 ſqq.
Ratio *hominum quando ſilere debeat?* 560 ſeq
de Rhinocerotibus *bicornibus* 36
de Rhinocorurenſi *rivo & oppido.* 256. 257
de Eman. Soarez a Ribeira, *iudicium.* 550
Ritteri (*I. D.*) *in* Heineccii *Hiſtoriam Iur. Rom. & Germ. merita.* 562 ſeq.
Romani *Græcos in artibus non æquarunt, & cur?* 13
Romanorum *origo Græca.* 151
— *pecuniæ incredibilis vis.* 243
Rudawskii (*Laur. Io.*) *particula Hiſtoriæ Polonicæ edenda.* 572 ſeq.
de A. Rudigero *iudicium.* 550

S.

Sacerdotes כמרים *unde dicti?* 258
Salium *diviſio & natura.* 402 ſqq.
Salluſtius *num hiſtorici perfecti laude dignus?* 706
Sanguis *Chriſti num putredini obnoxius?* 346 ſeq.
de Sanguine *humano experimenta nova.* 176
Sanguinis *fluxus apud gravidas unde proveniat? &c.* 275 ſeq.
Sapphonis *ode paſſim emendata.* 60. ſqq.
Sarpii (*Pauli*) *vitam quis ſcripſerit?* 216
— *hiſtoria Conciliorum omnium, adhuc inedita.* 217
de Scheyb (*Fr. Chriſtoph.*) *in novam Tabulæ Peutingerianæ editionem merita.* 289 ſqq.

Schœpflinus (*Io. Dan.*) *laudatur.* 544 ſeq.
Scholia *in Auctore veteri non unum habent auctorem.* 106
farrago ſunt ex male ſapius conſuſis & ineptis conſtans. ibid.
quomodo cum fructu tractanda. 106 ſqq.
Scorbuti *rationes explicantur.* 202 ſqq.
Scripturæ *S. loca explicata & illuſtrata.*
Gen. *III,* 15 *ſqq.* 559 ſeq.
IX, 20 - 27. 377 ſqq.
XXV, 18. 251
XLIII, 34. 379
XLIX, 9. 45
Exod. *I,* 11. 259
XV, 22. 251 ſeq.
XXXVII, 16. 259
Levit. *XVIII,* 8. 9. 379
Num. *IV,* 7. 259
XXI, 14. 15. 645
XXIII, 8. 252
XXXI, 23. 299
XXXIV, 5. 257
Deut. *XXXII,* 8. 15. 257
XXXIII, 5. 6. ibid.
Ioſ. *XIII,* 3. 251
XIX, 26. ibid
Iudic. *XIV,* 5. 259
Ruth. *III,* 7. 379
1 *Sam.* *XV,* 7. 251
17. 252
22. 651
1 *Sam.* *XXI,* 12 - 16. 41
XXVII, 8. 251
2 *Sam.* *VI,* 5. 46
20. 379
VIII, 3. 259
2 *Reg.* *II,* 23. 24. 719
III, 16 - 20. 258
XIX, 37. 252
XXIII, 5. 258
1 *Chron.* *XIII,* 5. 252
Iob. *VI,* 15 - 20. 646
XL, 17. 46
Pſalm. *XXII,* 1. 46
30. 258
XXXIII, 3. 650
LVI, 1. 46
LXVIII, 30. 646
LXIX tot. 710
LXXII, 10. 505
LXXXIV, 7. 258
LXXXVII, 4. 254
LXXXIX, 11. ibid.
CXVI. 41
Prov. *XXVIII,* 25. 258
XXX, 1. 649
Cant. *II,* 13. 259
Ieſaiæ. *IX,* 2. 42
XI, 1. 566
2. 259
XIX, 19. 20. 253
21. 254
23. 254
XXIII, 3. 252
XXVI, 14. 502
XXVII, 12. 256
XXVIII, 28. 650
XXX, 6, 7. 254

Ieſaiæ

Ieſaia XXXVII, 38. 252
XXXVIII, 13. 45
XLII, 3. 250
XLIV, 2. 257
XLIX, 6. 42
17. 651
LI, 9. 254
LVIII, 11. 398
LXII, 5. 650
LXIII, 1. 3. 646
Ierem. II, 18. 252
XLIV, 1. 259
Ezech. XVI. 381. 382
XIX, 3. 259
XXIX, 14. ibid.
XXXIV, 26. 258
Dan. III, 5. 7. 46
VIII, 9. 259
XI, 16. 41. ibid.
Hoſ. X, 5. 258
Ioel III, 1. 398
Habac. I, 4. 250
Zeph. I, 4. 258
Zachar. IX, 12. ibid.
Malach. III, 10. ibid.
IV, 2. ibid.
Matth. XII, 20. 250
XIX, 28. 255
XXIV, 29. 256
30. 255
XXV, 31. ibid.
XXVII, 52. 579
Marc. XI, 13. 250
XIII, 25. 256
Luc. II, 1. ſeq. 292
15. 578
Luc. II, 29. 505
VII, 49. 518
XIII, 4. 5. 251
XVI, 19 ſqq. 560
22. 505
Io. I, 9. 13. 395
II, 4. 396
III, 2. ibid.
3. 251
4. 396
5. 251
26. 396
IV, 35. 43. 44. 397
V, 1 ſqq. ibid.
35. 41
VII, 27. 38. 398
37. 38. 300
VIII, 12. 41
28. 399
56. 711
IX, 7. 10. 399
X, 11 ſqq. ibid.
XI, 33. ibid.
XIV, 18. 28. ibid.
XIX, 3. 251. 395
13. 251
35. 394
XX. ult. ibid.
Act. I, 2. 652
4. 653
7. 255
13. 25. 653
II, 1 ſqq. 654
9. 655
16. ſqq. 398
42. 655

Act. III, 13. 58. 655
IV, 24. 656
V, 2. 448
12. 31. 659
VI, 1. 540
9. 656
VII, 9. 657
38. 255
VIII, 1 ſqq. 657
IX, 5. 15. ibid.
XI, 24. ibid.
XIII, 48. 540
XV, 24. 25. 449
XX, 28. 533
XX, 17. 450
XXVIII, 7. 520
Rom. I, 1-7. 5. 14. 17. 450. 451
II, 7. 13. 451
15. 423
V, 14. 537
16. 423
IX, 5. 537 ſqq.
22. 23. 540
XI, 10. 711
XV, 22. 533
XVI, 24. ibid.
1 *Corinth.* X, 9. 533 ſeq.
2 *Corinth.* I, 5. 255
Galat. II, 1. 2. 448
Epheſ. I, 1. 533
V, 4. 45
Philipp. II, 15. 42
30. 535 ſeq.
III, 10. 255
Coloſſ. I, 24. ibid.
IV, 16. 534
2 *Theſſal.* I, 5. 539
1 *Timoth.* I, 3. 450 ſeq.
III, 16. 533
2 *Timoth.* IV, 12. 13. 20. 450
Tit. II, 4. 539
III, 4. 251
Ioh. IV, 14. 398
V, 7. 536
Ebr. I, 11. 539
VII, 3. 398
XI, 26. 35. 255
XII, 27. 256
Iudæ v. 9. 561
Apocal. I, 9. 255
III, 21. ibid.
Senatusconſulta *Romana, libera republica uſitata, num ad immutandum aut augendum ius decemvirale pertinuerint?* 447 a
Senkenbergius *laudatus.* 480
Serpentium *in claſſes diſtributio.* 184
de Servitutibus *prædiorum ruſticorum.* 447 b.
Seſoſtridis *ætas.* 457
Sicilia *num ſemper fuerit inſula?* 99
quales primum incolas habuerit? ibid. ſeq.
de Siciliæ *rebus ſub Romanis, varia.* 429 ſqq.
In Simonidæ *fragmentum animadverſiones.* 62. 63
Nomen Siris *illuſtratum.* 250
Soporoſorum *affectuum ordinatio.* 155

de Sphæra *liber laudatus.* 465
de Sponſalibus *obſervationes.* 447 a. 448 a
de Statuis, *ſignis, & tabulis antiquis obſervationes.* 12
de Sulphure *Spagyricorum.* 405
van Swieten (*Ger. L. B.*) *laudatus.* 112 ſqq. *Eius in* H. Bœrhaave *Aphoriſmos Commentaria.* ibid. 145 ſqq. 193 ſqq.
In Swiftium *animadverſio.* 374

T.

Tabaci *ſternutatorii abuſus, cauſa morborum.* 90
Tabularum *Aſtronomicarum, per loca planetarum geocentrica, emendatio.* 67 ſqq
Taciti *codices omnes, quos habemus, ex uno exemplari fluxerunt.* 261
Editionum hiſtoria & cenſura. 262 ſqq.
Loca nonnulla illuſtrata & emendata. 267 ſqq
Tertulliani *locus emendatus.* 48
Comitis Teſſin, *in cogendo rerum naturalium theſauro induſtria.* 1
In N. Teſtamenti *Græci Codd. nonnullos MSctos, criſis* 530 ſqq
Eius nova editio. 529 ſqq.
N. Teſtamenti *interpretandi regula paradoxa.* 542 ſeq.
de Thebarum *ſitu.* 712 ſeq.
Theologi *Iuris Romani ſtudioſi.* 445
ad Theologiam & *Philoſophiam apparatus.* 555 ſqq.
Theophili, *aliorumque ICtorum, ætas definita.* 51 ſeq.
Therapiæ *ſumma capita.* 593
Maria Thereſia, *Rom. Imper. carmine laudata.* 660
Tralles (*Balth. Ludov.*) *notatus.* 349
Trevirenſis *Hiſtoria compendifacta.* 490 ſqq.
Epiſcopatus fundati æra, diœceſis, alia. 491 ſqq.
de Tubis *capillaribus priſmaticis.* 79
Typhœus, *diverſis montibus ſubiectus.* 302
Typographiæ & *Typographorum in M. Britannia hiſtoria.* 523 ſqq.

V.

de Vbiorum *antiquorum religione.* 620 ſqq.
Venenum *quid? quotuplex? quodnam celerrime agat?* 272 ſeq.
de Veneta *eruditione liber laudatus.* 209 ſqq.
Venetarum *legum hiſtoria.* 210 ſqq.

Vene-

Venetæ *ICti celebriores.* 212 ſqq.
Chronicorum ſcriptores & hiſtoriarum. 214
hiſtoriæ ſcriptores. 215
de Venis & *tendinibus obſervationes rariores.* 80
de Ventriculi *inflammatione.* 25 ſqq.
Verneii (*Aloyſ. Ant.*) *inſtitutiones philoſophicæ commendatæ.* 549
candor & iudicandi dexteritas. 553
Veſpertilio *minus recte inter aves refertur.* 37
Vexillarii *apud Romanos quinam fuerint?* 271
de Virium, *corpora, aquæ inſidentia, ſollicitantium, effectu.* 588 ſeq.
Vitri *formatio & uſus, vetus & recentior.* 21. 22
Ulfilæ *verſio Gothica SS. Evangeliorum de novo edita.* 577
Ulfilæ *patria, nomen, lingua* 583 ſeq.
Ulpiani *locus ab emendatione defenſus.* 339
Voltarii *Alzira verſibus Polonis exprimenda.* 333
Voluſeni (*Flor.*) *vita & ſcripta.* 714
Voſſius (*Iſaacus*) *notatus.* 60
de Uſucapione *nonnulla.* 340 341
de Uſufructu, *municipibus relicto, quæſtio agitata.* 55. 56
proprietati coniuncto, & ab ea ſeparato. 219

W.

Wetſtenius *notatus & confutatus.* 532 ſqq. 542
laudatus 540 ſq.
de eius commentario in N. Teſtamentum, iudicium. 540. 542
de Wolfii (*Chriſt.*) *Logica iudicium.* 550

Errores operarum hi ſunt emendandi:

Pag. 78. lin. 27. pro *Bernoullii* lege *Bernoullii*; pag. 87. lin. 24. pro *Enyclopædia* leg. *Encyclopædia*; pag. 196. lin. 22. pro *turgeſentem* leg. *turgeſcentem*; pag. 248. lin. 28. & 29. pro *adbibibita*, leg. *adbibita*; lin. 32. pro Ἀχέτυπον leg. Ἀρχέτυπον; pag. 255. lin. 8. pro תבלי משיה leg. חבלי משיח; pag. 258. lin. 2. pro *Sepb* leg. *Zepb*; pag. 284. lin. 10. dele *ſemper*.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google